

שמואל א (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז
יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
לא

שמואל א פרק-א

א וְיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרִמְתִּים צוֹפִים מֵהָר אֶפְרַיִם וַשְּׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן יִרְחָם בֶּן אֶלְיָהוּא בֶּן תַּחֲוִי בֶּן צוּף אֶפְרַתִּי:

רש"י ויהי איש אחד. הכל לפי הסדר, משה מסר את התורה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזופט מסר לזופט, עד שהגיע לעלי, וממנו לשמואל, כמו ששנינו (אבות א א): וזקנים לנביאים: מן הרמתים צופים. שתי רמות היו, שרפות ורואות זו את זו. ויונתן תרגם: צופים, מתלמידי נביאיא: אלקנה. לוי היה, מבני אביאסף בן קרח, כן נתייחס בדברי הימים (א א ח): אפרתי. יונתן תרגם: בטורא דבית אפרים (בהר אפרים) ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני שמואל א רמז עז): אפרתי. בן פלטין אבגינוס, אדם חשוב, כמו (בבא מציעא קיט א): אפריון נמטייה לרבי שמעון, לשון חן: (רש"י)

מצודת דוד מן הרמתים צופים. הוא שם מקום, על שם שהיו בה שתי גבעות רמות, צופים ומקבילים זה מול זה: אפרתי. על צוף יאמר, שהיה גם הוא מהר אפרים, ולא מבני אפרים, כי לוי היה ומבני קרח: (מצודת

רלב"ג הנה ספר שכבר היה איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה בן ירוחם בן אליהוא בן תוחו בן צוף אפרתי וכבר נתבאר בספר דברי הימים שהוא היה לוי והיה מבני קרח ולזה נתבאר שלא נקרא אפרתי אלא מפני היותו גר בהר אפרים ולזה יהיה ראוי אמרו מן הרמתים צופים מודיע המקום המיוחד שהיה ממנו והוא הרמתה כמו שאמר אחר זה ויבאו אל ביתם הרמתה ואמרו מהר אפרים מודיע מקומו הכולל שהיה גר שם וידמה שתהיה העיר הנקראת הרמתה נראית כשתי והיו צופות זו לזו ולזה אמר שהוא הרמתים צופים או יהיה זה מודיע מעלת משפחתו ומקומם ויהיה הרמתים כמו הרמתים אשר נקוד חירק תחת התי"ו וכמו ונעקש דרכים יפול באחת והרצון בזה שהוא היה מן האנשים היושבים ברמה שהיו צופים ר"ל נביאים כי היושב ברמה יקרא רמתי כמו שהיושב במצרים יקרא מצרי והוא הודיע בזה כי ממשפחות נביאים היה שהיו יושבים ברמה ולזה קבע שם שמואל ביתו כאמרו ותשובתו הרמתה כי שם ביתו והנה הוא היה מבני קרח שהיו מהם כמה נביאים או נקראו אלו הרמתים צופים להיותם מבני צוף שנקרא שמו צופי בספר דברי הימים ויורה על שהם היו מתיחסים אל צוף מ"ש אחר זה כאשר בא שאול ונערו הרמתה המה באו בארץ צוף, והנה סמך זה הספור לשני הספורים הקודמים כי בכל אחד מהספורים ההם היה מה שהגיע מהקלקול בסבת לוי היה גר בהר אפרים כי הנער הלוי היה גר בבית מיכה שהיה בהר אפרים והאיש הלוי בעל הפילגש גם כן היה גר בהר אפרים והסכימו עוד ששני הספורים ההם שכבר נסע מבית לחם יהודה מי שבא על ידו הקלקול כי הלוי אשר בא בבית מיכה היה מבית לחם יהודה ופילגש הלוי היתה מבית לחם יהודה ומשם נסע האיש הלוי שבאה התקלה על ידו והנה סמך לזה זה הספור שהיה איש לוי גר בהר אפרים ויצא ממנו מי שבאה טובה גדולה על ידו לישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות:** אם פירוש שתי רמות צופות זו לזו היה לו לומר צופות, ואם פירוש ממשפחת צופים ונביאים היה לו לומר בן איש אפרתי ממשפחת צופים לא הרמתים צופים?

ויהי איש אחד. יש הבדל בין כשכתוב ויהי איש [כמו ויהי איש מהר אפרים (שופטים י"ז) ויהי איש לוי (שם)] ובין כשכתוב ויהי איש אחד, שמורה שהיה מיוחד לאיזה דבר גדול, וכמו שאמרו במדרש רבה (פ"י) במ"ש ויהי איש אחד גדול היה, ויהי איש אחד מצרעה, היה מיוחד להולדת שמשון, ופה היה מיוחד להולדת שמואל, מן הרמתים צופים, צופים הוא שם משפחת צוף, שאבותיו של צוף זקנו של שמואל היו מהר אפרים ששם היו ערי הלויים לבני קהת (יהושע כ"א) וצוף ובניו הלכו מהר אפרים ונתישבו בשני הרמות שהיו שני מקומות נקראים בשם רמה סמוכים זה לזה, ועל שםם קראו למקומות האלה הרמתים צופים רצה לומר הרמות ששם ישבו הצופים, וגם היו מבני לוי האלה אשר היו צופים במראות אלהים כדברי חכמינו זכרונם לברכה שעמדו מישראל מאתים

צופים, ונכלל בזה שהאיש היה מן הרמתים ומן צופים, רצה לומר משפחת צוף, ושמו אלקנה וכו' בן צוף, כי נתיחסו עד צוף ראש המשפחה במקום ההוא, כי הראש שקודם צוף לא נודע במקומות ההם, כי צוף היה הראשון שנטע אהלו שמה, וקרא את צוף אפרתי יען בא מהר אפרים, ובד"ה (וי) מיחסו עד מקור מחצבתו מלוי: (מלבי"ם)

גב וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חֲנָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיַּת פְּנִנָּה וַיְהִי לְפָנֶנָּה יְלָדִים וּלְחֲנָה יְלָדִים: אֵין

רלב"ג וספר שכבר היו לאלקנה שתי נשים שם האחת חנה ושם השנית פנינה ולא זכתה חנה לבנים : (רלב"ג)

מלבי"ם שם אחת חנה, במה שלא אמר שניהם בה"א הידוע שם האחת כמשפט הלשון מורה שנשא את חנה קודם והיתה תחלה אחת בנשואיה, ואחר כך נשא את פנינה עליה (וכמו שבארתי כלל זה בפירוש התורה בכמה מקומות) ויצדקו דברי רז"ל שכאשר ראתה חנה כי עקרה היא, יעצה אותו ויקח את פנינה עליה אולי תבנה ממנה, כמו שעשתה שרה עם הגר, ויהי רצה לומר ובכ"ז היה לפננה ילדים הגם שהיתה מאוחרת בנשואיה ולחנה אין ילדים גם אחר נשואי פנינה: (מלבי"ם)

גג וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִיָּמִים יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְזָבַח לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשֵׁלָה וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָי עָלָי חֲפָנִי וּפְנֹחֹס כְּהָנִים לַיהוָה:

רס"י ועלה האיש. לשון הוה הוא, היה עולה מזמן מועד למועד לשילה. ומדקש אגדה (ילקוט שמעוני סם): בדרך שהיה עולה בשנה זו, לא היה עולה בשנה אחרת, כדי להשמיע ישראל ויעשו כמותו: (רס"י)

מצודת דוד ועלה האיש ההוא. מעולם היה מנהגו לעלות אל שילה בכל שנה ושנה, להשתחות ולזבוח לה': כהנים. רוצה לומר: סגני הכהונה, כי עלי אביהם שימש בכהונה גדולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מימים ימימה. משנה לשנה, וכן (ויקרא כה כט): ימים תהיה גאולתו : (מצודת ציון)

רלב"ג מימים ימימה. הרצון בזה משנה לשנה או מרגל לרגל כמצות התורה והיותר נכון שמשנה לשנה היה עולה שם עם נשיו ברגל ורגל ולזה נאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה ר"ל שפעם אחת בשנה היה עולה מעירו בדרך שלא נשאר לו שם בביתו אפילו הנשים והטף :

להשתחוות ולזבוח לה' בשילה. פיי רבותינו ז"ל להשתחוות ולהתפלל ואף על פי שהיה מתפלל גם כן בעירו הנה התפלה בבית המקדש היתה יותר נבחרת, ואפשר גם כן שהיתה ההשתחואה ממש כי הנכנס שם היה משתחוה כמו שאמרו ז"ל : **ולזבוח.** הם שלמי שמחה ושלמי חגיגה : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה לא אמר ששם היה עלי הכהן וזכר את בניו. וגם מה מקומו פה? :

ועלה האיש ההוא מעירו, ספר שמעיר הזאת לא עלה שום איש לשילה רק האיש ההוא היה עולה **מימים ימימה** עם כל בני ביתו, **להשתחוות ולזבוח** ולהלך (פי' כ"א וס"ב י"ט) אמר לזבוח לבדו כי תחלה היה עלייתו להשתחוות היינו להתפלל על חנה (כי היה דרכם להתפלל בהשתחוויה) ועל זה אמר לזבח לה' **צבאות** שאל שם צבאות היו מתכוונים כשהיו מתפללים על הבנים כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות דף ל"א) אמרה חנה מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי בן אחד : **ושם שני בני עלי** הוא טעם למה רק הוא לבדו עלה מעירו לרגל, משיב כי העם היו נמנעים אז מעלות לרגל מפני בני עלי שהיו לשמחה בעיני העם, ובזה ספר גם בשבחו שאף על פי כן לא נמנע הוא מעלות מימים ימימה ונטל שכר כנגד כולם : (מלבי"ם)

וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֱלֹקֵנָה וְנָתַן לַפְּנֵינָה אֲשֶׁתוֹ וּלְכָל בְּנֵיהָ וּבָנוֹתֶיהָ מְנוֹת:

רפ"י ויהי היום. תרגום: והוא יום מועדל': (רפ"י)

מצודת דוד ויהי היום. רוצה לומר ; וכאשר בא היום של הבאת קרבנותיו, היה אלקנה זובח שלמים, והיה נותן לפנינה וכו' מנות מזבח השלמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מנות. ענין מתנה וחלק כמו (שם ח כט) למשה היה למנה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי היום. כאשר זבח אלקנה זבח השלמים נתן לפנינה אשתו ולכל בניי ובנותיה מנות כי כלם היו שם כמו שפירשנו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי היום רצה לומר כשבא היום שהוא יום המועד היה אלקנה זובח שלמים דבעינן זביחה בשעת שמחה, והיה נותן לפנינה אשתו ולכל בניה ובנותיה מנות דאין שמחה אלא בבשר, ואשה בעלה משמחה : (מלבי"ם)

וַחַמְדָּה וְלִחְנֵה יִתֵּן מְנַה אַחַת אֲפִים כִּי אֶת חֲנֵה אֶהֱב וַיְהִי סֵגֶר רַחֲמָה:

רפ"י מנה אחת אפים. (תרגום): חולק חד בחיר, הראוי להתקבל בסבר פנים (רפ"י) יפות:

מצודת דוד מנה אחת. רוצה לומר : מיוחדת ביופי, ולתוספת ביאור אמר 'אפים', רוצה לומר : הראויה לקבל אותה בסבר פנים יפות : וה' סגר רחמה, ולא ילדה, והיתה מצירה ולזה הראה לה חיבה יתירה להפיג צערה : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפים. מלשון פנים : (מצודת ציון)

רלב"ג ואולם לחנה תן מנה אחת אפים. ר"ל שהיה נותן לה מנה אחת בעלת שני פנים כאילו תאמר שהיה נותן לה מהנתחים השמנים מאד ומהנתחים שאין בהם שומן כדי שתבחר מה שתרצה לאהבתו אותה או יהיה אמרו אפים רומז לפנים וירצה בזה שהיתה יושבה לנגדו פנים כנגד פנים להשגיח בענינה איך תאכל ולזה הרגיש אלקנה שלא אכלה : (רלב"ג)

מלבי"ם (ה-ח) השאלות: מה פירוש אפים, שלרד"ק שפירש מענין כעס למה תפש הכעס בלשון רבים. ומדוע אמר שתי פעמים סגר ה' בעד רחמה, וה' סגר רחמה, וכפל הלשון וכעסתה, גם כעס, הרעימה, שכולו ענין כעס. ומדוע לא הכעיסה אותה פנינה ולא בכתה רק בעלותם לבית ה' לא בשאר ימים. ואם תמיד היה אלקנה אומר לה למה תבכי והיא לא השיבה לו מאומה למה ספר זאת? :

ולחנה יתן מנה אחת אפים פי הרד"ק בשם אביו, שרצה לומר שמנה זו היה נותן בעצב וחרון אף, שהראה את עצמו מתעצב ופניו זועפים על שאינו יכול לתת לה יותר, ונראה שרצה לומר מנה זו היתה מעוררת אפים, חרונות וכעסים הרבה, אם מצד אלקנה שהיה מתעצב בכפלים, א. על שה' סגר רחמה, ב. נוסף לזה שהיה מצטער בזה יען את חנה אהב: (מלבי"ם)

זו וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעמה פי סגר יהוה בעד רחמה:

רפ"י כרתה. אקת בעלה, פנינה: גם כעס. כעס אחר כעס, תמיד, לכך נאמר 'גם כעס', היתה אומרת לה: כלום קנית היום מעפורת לבנך גדול, או חלוק לבנך קטן: בעבור הרעימה. שתאונן, ורבותינו אמרו (בבא בתרא

טז א): בעבור הרעימה, שתתפלל, ולקס שמים נתכוונה: בעד רחמה. כנגד רחמה, וכן כל לשון 'בעד': (כ"י)

מצודת דוד **וכעסתה צרתה**. פנינה צרתה, היתה מכעסת אותה, בדברים : **גם כעס**. רוצה לומר : וחוזרת ומכעסת פעמים רבות : **בעבור הרעימה**. בכדי שתהיה חנה זעופה וקצופה : **כי ה' סגר רחמה**. רוצה לומר : ובזה היה מקום לפנינה להכעיסה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט שמעוני רמז עז) : שאמרה לה בדרך לעג, כלום קנית מעפורת לבנד הגדול, או חלוק לבנד הקטן. והיא גם היא נפשה מרה לה בעבור עקרותה, ונוח הדבר להכעיסה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **צרתה**. שתי נשים מאיש אחד תקראנה צרות, והוא מלשון צר ואויב, כי על פי רוב שונאות זו לזו : **הרעימה**. ענין זעם וזעף, כמו (יחזקאל כז לה) רעמו פנים : (מצודת ציון)

רלב"ג **והנה היתה הסבה בזה הכעס שהכעיסתה צרתה שהיתה מתפארת ברבוי בניה והיתה מבזה אותה על שאין לה בנים** : (רלב"ג)

מלבי"ם וכן היה כעס כפול מצד חנה, **א. וכעסתה צרתה** שצרתה עוררה את כעסה, **ב. גם כעס** מצד עצמה היה לה גם כן כעס **בעבור הרעמה** רצה לומר מצד שהיתה מרעמת תמיד ומתלוננת על **כי סגר ה' בעד רחמה** (ומלת הרעמה הוא מקור מההפעיל הרעם שלה), וכבר בארנו כי מדי בואם לבית ה' היה כוונתם להשתחוות ולהתפלל על שיפקוד ה' את חנה, ולכן בעת בואם לבית ה' נזכרו בצרתם תמיד, שאחר התפלה נזכרה כי עדן לא נפקדה, וצרתה כוונה להכעיסה אז : (מלבי"ם)

ז **וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְּשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כִּן תִּכְעֹסָנָה וְתִבְכֶּה וְלֹא**

רש"י **וכן יעשה**. אלקנה: שנה בשנה. נותן לה חלק מובחר, להראותה שמהצבה. ולרתה, לפי חצה שצעלה מראה לה, כן תרצה גם היא להכעיסה: (כ"י)

מצודת דוד **וכן יעשה**. כן עשה אלקנה בכל שנה, לתת לחנה מנה אחת אפים : **כן תכעיסנה**. כמו וכן תכעיסנה, ורוצה לומר : הוא עשה את שלו להראות לה חיבה, וכן פנינה עשתה את שלה : **ותבכה**. בכל עת בואה אל שילה, בכתה מרוב התוגה, ובעבור זה נמנע ממנה תאות האכילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדי. מתי, רצה לומר, בכל זמן, וכן (ישעיהו כח יט) מדי עברו :
(מצודת ציון)

מלבי"ם וכן יעשה רצה לומר שבכל שנה ושנה בבואם לבית ה' היה כענין הזה שאלקנה היה עושה כמנהגו לתת לה מנה אחת אפים, וצרתה כמנהגה כי כן תכעיסנה וחנה כמנהגה ותבכה ולא תאכל: (מלבי"ם)

ח ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים:

רפ"י אנכי טוב לך. מחזנד: מעשרה בנים. קילדה לי פנינה: (רפ"י)

מצודת דוד ולמה ירע לבבך. למה יהיה לבבך נשבר מתוגיון חסרון בנים : הלא אנכי. תרגם יונתן : הלא רעותי. רצה לומר : הלא רצוני אליך ואהבתי לך, טובה היא לך מאלו ילדת עשרה בנים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירע. ענין שבר, כמו (איוב לד כד) ירע כבירים לא חקר : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה אמר לה אלקנה לנחמה כשהיה רואה אותה בוכה ואינה אוכלת למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים לרוב אהבתי אותך. והנה קמה חנה אחרי האכילה והשתייה אבל היא לא אכלה ולא שתתה כמו שאמר ותבכה ולא תאכל וכמו שאמרה ויין ושכר לא שתיתי : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר לה, ספר שפעם אחד רצה אלקנה לנחמה, ויען ראה ממנה שלשה דברים, א. שבכתה, לכן אמר למה תבכי, ב. ולא תאכל, לזה אמר ולמה לא תאכלי ג. גם כעס לזה אמר ולמה ירע לבבך, אמר אליה הלא סיבת הרעם הזה הוא מצד התוחלת הממושכה שעל ידי שתקוי לבנים ולא באה תקותך לכן תזכרי בצערך, מה בכך, הלא גם אם תתיאשי מהוליד (כי גם הוא כבר נואש אז מזה) הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים, כי האשה אינה מצווה על פריה ורביה ואי דבעית חוטרא לידא ומרא לקבורה הלא אנכי טוב לעזר ולמגן: (מלבי"ם)

ט ותקם חנה אחרי אקלה בשלה ואחרי שתה ועלי הפהן ישב על הפסא על מזוזת היכל יהוה:

רפ"י חכלה כפילה. לא מפיק ה"א, והאל"ף חטף קמ"ז, והוא כמו: אחרי

אכול צקילה ואחרי שתה. והלשון נופל צין לזכר צין לנקבה, אחרי אכלה, לשון פעול, כמו לאכלה, לשון לפעול: ועלי הכהן ישב על הכסא. אותו היום ישב על כסא גדול, שנתמנה שופט (ובילקוט שמעוני: כהן גדול) על ישראל: על מזוזת. כמו: אלל מזוזת: (רש"י)

מצודת דוד ותקם חנה. ללכת אל בית ה' : אחרי אכלה. עם שנאמר למעלה ותבכה ולא תאכל, מכל מקום אכלה מעט להחיות את הנפש : (מצודת דוד)

מצודת ציון על מזוזת. אצל מזוזת : (מצודת ציון)

רלב"ג ועלי הכהן יושב על הכסא אצל מזוזת היכל ה'. ולא היה יושב בהיכל אבל בעזרי' והיה לו רשות לשבת שם לפי שהיה כהן גדול : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: מדוע לא קמה עד הנה להתפלל רק זה עתה הפעם הראשון, ולמה אחרי אכלה ולא קודם האכילה :

ותקם הנה עד עתה סמכה את עצמה על תפלת בעלה שהיה צדיק, ועתה שראתה שהוא מתיאש מן הרחמים התעוררה להתפלל בעצמה, ותקם אחרי אכלה כי היו רגילים להתפלל בעת הקרבת הזבחים בבקר ובמנחה ואז לא היה הכהן יושב על הכסא רק עובד עבודה ובפרט בשבתות ויו"ט שהיה עובד בעצמו כמ"ש בירושלמי (פ"ק דביצה ופ"ק דחגיגה) אבל עתה שקמה אחרי האוכל, ואז עלי כבר ישב על הכסא כי כל העם הלכו לביתם ולא הקריבו זבחים בעת ההיא, והיתה יכולה להתבודד בבית ה' לשפוך לפניו שיחה (ומלת אכלה הוא מקור בתוספת ה"א ואינה ה"א הנקבה כי אין בה מפיך וכן שתה הוא מקור כי היא לא אכלה): (מלבי"ם)

ז והיא מרת נפש ותתפלל על יהוה ובכה תבכה:

מצודת דוד והיא מרת נפש. בבואה להתפלל, היתה נפשה מרה לה במאוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון על ה'. כמו אל ה' : (מצודת ציון)

רלב"ג והיא מרת נפש ותתפלל על ה'. ר"ל כנגד קדשי קדשים והצד ההוא היה לפני ה' ר"ל מה שיביט לצד המערבי שהיה בו ארון ברית ה' והיתה בוכה בעת התפלה כי שערי דמעה לא ננעלו : (רלב"ג)

מלבי"ם והיא ואז התקבצו ארבעה דברים עוזרים אל שיהיה תפלתה לרצון, א. שהיא עצמה היתה מרת נפש והי שומע תפלת נשברי לב, ב.

ותתפלל על ה' שהתפללה בכוונה שלימה על ה' לבדו, ג. ובכה תבכה ושערי דמעה לא ננעלו לעולם: (מלבי"ם)

יא וַתִּדְרֹךְ נֶדֶר וַתֹּאמֶר יְהוָה צְבָאוֹת אִם רָאָה תִרְאֶה בְּעֵינַי אֲמַתְךָ וּזְכַרְתִּנִי וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת אֲמַתְךָ וְנִתְתָּה לְאֲמַתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים וְנִתְתִּיו לַיהוָה כָּל יְמֵי חַיָּיו וּמִוְרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ:

רס"י ה' צבאות. למה נתייחד שם זה כאן, אמרה לפניו: רבונו של עולם, שני צבאות צרחת בעולמך, העליונים, לא פרים ולא רבים ולא מתים, והתחתונים, פרים ורבים ומתים, אם אני מן התחתונים, אהיה פרה ורבה ומתה, ואם אני מן העליונים, לא אמות. זו מלאתי באגדה של רבי יוסי הגלילי (פסיקתא רבתי). ורבותינו דרשו במסכת ברכות (לא ב) מה שדרשו: עד הנה לא היה אדם שקראו להקצ"ה 'צבאות', אלא כך אמרה לפניו: רבונו של עולם, מכל צבאות שצרחת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי בן אחד: אם ראה תראה. רבותינו דרשו זו במסכת ברכות (סס) מה שדרשו: אמתך. האמור ג' פעמים במקרא, כנגד שלשה דברים שהאשה מצווה עליהם: זרע אנשים. לדיקים, כמה דאת אמר (מלכים—א ב לב): בשני אנשים לדיקים: אנשים. השובים, כמה דאת אמר (דברים א יג): אנשים חכמים וידעים: ונתתיו לה'. שיהא ראוי לתתו לה': ומורה. תרגם יונתן: ומרות אנש לא תהא **עלוהי:** (רס"י)

מצודת דוד בעני. במה שאני מעונה בצער ותוגיון : **וזכרתני ולא תשכח.** כפל הדבר במלות שונות לתוספת ביאור, וכדרך המתפללים : **זרע אנשים.** רוצה לומר : בנים זכרים : **ונתתיו לה'.** רוצה לומר : אקבל עלי בנדר, שאתן אותו לה' : **כל ימי חייו.** רוצה לומר : תמיד יתבודד בעבודת ה' : **ומורה וכו'.** יהיה נזיר עד עולם, לבל יתגלח וכדין הנזיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אמתך. שפחתך : **ומורה.** תער, וכן בשמשון (שופטים יג ה) ומורה **לא יעלה :** (מצודת ציון)

רלב"ג והנה נדרה חנה נדר לה' שאם יראה בעניה ויתן לה זרע אנשים רוצה לומר הזרע המתהווה מן האנשים והוא שיהיה לה ולד תתננו לה' כל ימי חייו רוצה לומר שיהיה תמיד לעבודת הש"י עד יום מותו ותער לא יעלה על ראשו לגלח שעריו כי יהיה נזיר וקדש לה' אם יהיה ראוי לזה רוצה לומר אם היה זכר, ובכאן רמז שהנודר מן התגלחת כל דיני נזירות חלין עליו כי היא לא נדרה רק מן התגלחת ושתקה משאר דיני נזירות,

או יהיה הרצון באמרה זרע אנשים בן זכר וזה כי זרע האנשים כשלא ישתנה מזרע הנקבה יהיה הולד זכר וכשישנהו זרע הנקבה תהיה נקבה כמו שהתבאר בחכמה הטבעית : (רלבי"ג)

מלבי"ם ד. ותדר נדר שקבלה על עצמה נדר שזה מועיל בעת צרה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה. ותאמר בקשה ג' דברים **א.** שיראה בעניה וצרתה, ועל זה אמר **אם ראה תראה בעני אמתך, ב.** שיזכור זכיותיה וצדקתה, ועל זה אמר **וזכרתני**, והזכירה הוא שיזכרנה עתה לתת לה בן, ולא תשכח הוא בל ישכחנה גם אחר זה שתלד עוד בנים ובנות ושיחיו, ויפה אמרו חכמינו זכרונם לברכה וזכרתני בזכרים ואל תשכח בנקבות, **ג.** ונתתה לאמתך זרע אנשים, שיהיה זרע חשוב לעמוד לשרת לפני ה' לא בעל מום וכדומה הבלתי ראוי לעמוד בהיכל מלך, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה זרע אנשים גבר בגוברין, זרע שמובלע בין אנשים לא ארוך ולא גוף, ועוד כמה דרשות, אז מקבלת על עצמה בנדר ונתתיו לה' כל ימי חייו שהגם שכל הלויים היו מוכנים לשרת, יהיה בו שני הבדלים, **א.** שהלויים היו פונים לפעמים גם לעסקיהם והוא יהיה רק לה', ודבר אין לו עם עסקי העולם, **ב.** שהלוי לא עבד רק מבן חמש ועשרים שנה, והוא יהיה לה' כל ימי חייו, **ג.** ומורה לא יעלה על ראשו, אם כמאן דאמר שנדרתו בנזירות שהיא קדושה נוספת על קדושת הלוי, אם כמאן דאמר זו מורא בשר ודם, שיתמיד ביראת ה' כל היום עד לא יצוייר בלבו יראה מדבר זולתו, כמ"ש החסיד בושתי מיראת אלהי שאירא זולתו כי הירא מדבר גדול לא יפנה לבבו בעת ההוא ליראה קטנה : (מלבי"ם)

זיב. והיה כי הרבתה להתפלל לפני ה' והיה עלי שמר את פיה:

רפ"י שומר את פיה. מלכה מתי תפסיק, כך תרגמו יונתן: ועלי אוריך לה עד לתפסוק: שומר. לשון המתנה, כמו (בראשית לז יא): שמר את הדבר, (איוב יד טז): לא תשמור על חטאתי: (רפ"י)

מצודת דוד שומר את פיה. רוצה לומר : היה מסתכל לשמור מוצא שפתיה, לשמוע מדבריה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרבתה. מלשון רבוי : (מצודת ציון)

רלבי"ג והיה כי הרבתה להתפלל לפני ה'. ר"ל לפני קדשי הקדשים הנה היה עלי מביט ורואה תנועת שפתיה וקולה לא היה נשמע ולזאת הסבה חשבה עלי לשכורה וגינה אותה על שכרותה וענתה חנה ואמרה לא אדני והנה אין הענין כמו שחשבת אבל אני קשת רוח מאד מרוב הרעב והכעס על קשי מזלי : (רלבי"ג)

מלבי"ם (יב-טז) **השאלות:** מדוע חשבה עלי לשכורה מה בכך שהרבתה להתפלל, ומה בכך שקולה לא ישמע והלא כן דרך להתפלל בלחש כי ה' יודע תעלומות לב, ואם שהיה אז הדרך להתפלל בקול רם והיה התלונה ששנתה המנהג, מדוע המתין עד שהרבתה להתפלל הי"ל לאמר תיכף שתתפלל בקול והיא היה לה להשיב למה מתפללת בלחש, ומדוע כפלה דבריה שאחר שאמרה כי אשה קשת רוח אנכי וכו' חזרה לאמר אל תתן את אמתך לפני בת בליעל וכו' שהם דברי מותר?:

והיה מבואר אצלי במק"א שיש בענין התפלה שתי מדרגות, יש המתפלל על ידי אמצעי, והוא שמבקש שתעשה בקשתו על ידי המלאכים ומליצים מזכירים זכיותיו ועל ידי הזכיות אשר בהם יצטדק, וכן יבקש העזר והתשועה גם כן על ידי אמצעי ויש המתפלל בלי אמצעי כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה אל תהי צווח לא למיכאל ולא לגבריאל אלא מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ויש שני הבדלים ביניהם בסידור תפלתם, **א.** המתפלל לה' בלי אמצעי אין צריך להאריך בתפלתו, כי אחר שאינו מבקש להצטדק על ידי זכיותיו וטענותיו בדרך משפט רק בתורת חסד וחנינה, (וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שצדיקים אף על פי שיש להם לתלות במעשים טובים אינם מבקשים אלא מתנת חנם אין צריך להאריך ולהציע זכיותיו, לא כן השואל על ידי מליצים מספרים זכיותיו שבהם יברר כי ראוי שתעשה בקשתו על פי הדין, צריך לסדר טענותיו ולברר זכיותיו, וכמו שהוא במלכותא דארעא, השואל דבר מן המלך בעצמו ישאל דרך חסד, ולא ירבה בדברים רק יאמר בי אדוני עשה עמי חסד, לא כן המבקש באמצעות השרים היושבים על מדין צריך לברר זכיותיו שבם יצטדק כפי חקות המשפט, כי אין בידם לעשות חסד חנם, רק אמת ומשפט, ב המתפלל אל ה' לבדו אין לו להשמיע קולו בתפלתו כי כל יצר מחשבות לב הוא מבין, והמשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, לא כן השואל על ידי אמצעים יכול להשמיע קולו, כי המלאכים אין יודעים מחשבות, והנה בימי עלי היו רגילים לשאול תפלתם על ידי אמצעיים, כי הדור ההוא לא היו ראויים לנסים ולהשגחה מיוחדת, ולכן היה דרכם להרבות בתפלה, וכן להתפלל בקול רם, וכאשר ראה את חנה שהרבתה להתפלל חשב שהיא גם כן מתפללת על דרך זה שאם לא כן לא היה לה להרבות בתפלה (ובאמת אמרו חכמינו זכרונם לברכה שחנה על ידי שהרבתה בתפלה קצרה ימיו של שמואל) ולכן היה **שמר את פיה** רצה לומר היה רוצה לשמוע תפלתה, כי חשב שבהכרח תתפלל בקול רם, אחר שמתפללת על ידי אמצעיים, אבל לא כן היה רק: (מלבי"ם)

יג וְחִשְׁבָהּ הִיא מְדַבֵּרַת עַל לִבָּהּ רַק שְׁפָתֶיהָ נְעוּת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע
עָלֶיהָ וְיִחְשְׁבָהּ לְשִׁכָּרָה:

רפ"י ויהצפה עלי לשכורה. שלח היו רגילין להתפלל בלחש: (רפ"י)

מצודת דוד **וחנה**. אבל חנה היתה מדברת על לבה, רוצה לומר : בלחש, כאלו מדברת אל לבה, ולא היה נשמע לעלי : **ויחשבה עלי לשכורה**. כי כן דרך השכור לנענע בשפתיו, ואין אומר ואין דברים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **על לבה**. כמו אל לבה : **נעות**. מלשון נע ונד : **ויחשבה**. חשב אותה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וחנה היא מדברת על לבה** שזה לא יתכן עם מה שהרבתה להתפלל, כי הדבור בלחש מורה שמתפללת לה' לבדו בלי אמצעי, ובזה לא יתכן להרבות בדברים כנ"ל, ולכן **ויחשבה עלי לשכרה**: (מלבי"ם)

גיד **ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין הסירי את יינך מעליך**:

מצודת דוד **תשתכרין**. תראי בעצמך את השכרות זה זמן מרובה, ועד מתי : **הסירי את יינך**. אם שתית יין הרבה, עסקי להסיר שכרות היין בשינה וכדומה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויאמר כו' עד מתי** כי מלבד שהשכור אסור להתפלל אסור לשהות במקדש בשכרות, ואם כן **הסירי את יינך** ואחר כך תבואי אל מקדשי אל : (מלבי"ם)

טו **ותען חנה ותאמר לא אדני אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את נפשי לפני ה' הנה**:

רש"י **לא אדוני**. לא אדון אתה בדבר הזה, גלית בעלמך שאין רוח הקודש שורה עליך שתדע שאיני שכורת ייין : (רש"י)

מצודת דוד **לא אדני**. רוצה לומר : אתה אדוני, לא כן הדבר, אבל אני אשה קשת רוח, רוצה לומר : מצרה ודאגה, ומדעת באתי הנה להתפלל, ולא מבלי דעת כשכור, כי יין ושכר לא שתיתי : **ואשפוך וכו'**. רוצה לומר : ואל תתמה על מה זה שפתי נעות וקולי לא ישמע, כי הלא לפני ה' אשפוך נפשי, ומה לי להרים קול להשמיע לזולת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואשפוך את נפשי**. תרגם יונתן : ואמרית עולבן נפשי בצלו, וכן (תהלים קב א) ישפוך שיחו : (מצודת ציון)

רלב"ג **ואשפוך את נפשי**. על דרך ולפני ה' ישפוך שיחו והענין בו ענין

התפלה שאמרה בה כל רצונה לפני השם : (רלב"ג)

מלבי"ם ותאמר לא אדוני באשר לא ידעה הסבה שבעבורה יחשבה לשכורה, השיבה לו, אם חושב כן מחמת שראה אותה מרבה בבכי ומרירות לב, זה היה יען כי אשה קשת רוח אנכי, ואם מפני שהתפללה בלחש, השיבה כי ואשפך את נפשי לפני ה' לבדו בלי אמצעי, ולכן לא הרימותי קולי ואקרא: (מלבי"ם)

{טו} אל תתן את אמתך לפני בת בליעל כי מרב שיחי וכעסי דברתי
טו הנה:

רס"י אל תתן את אמתך. כלפי שאמרה לו דבר קשה, חזרה ופייסתו, שלא יתננה הפקר ובזיון לפני כרתה בת בליעל: כי מרוב שיחי. דברתי לפניך קוסי: שיחי. יש מקומות שהוא לשון אנינות לב. דבר אחר: מרוב שיחי ; כתרגומו: ארי מסגי אקניותי וארגיותי אורכית בללו עד כען: וכעסי. שברתי מכעסת אותי: אל תתן. לשון מסירה, כמו (תהלים כז יב): אל תתנני בנפש כרי: (רס"י)

מצודת דוד אל תתן. אל תחשבני לבת בליעל לבוא שכורה לבית ה', כלומר, אם האמת כדבריד, מה לי להאריך בתפלה כל כך : כי מרוב שיחי וכעסי. כי בעבור רוב ספור התלאות והכעס אשר פנינה מכעסת אותי, דברתי לפני ה' עד הנה, היות רבים הם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל תתן. ענין האמירה על הדבר, כמו (לקמן יח ח) ולי נתנו האלפים : לפני בת בליעל. כמו לבת בליעל, ודוגמתו (קהלת ה ה) ואל תאמר לפני המלאך, ומשפטו להמלאך : בליעל. בלי עול של מקום : שיחי. ענין ספור התלאות, כמו (תהלים קב א) ולפני ה' ישפוך שיחו : עד הנה. עד הזמן הזה : (מצודת ציון)

רלב"ג אל תתן את אמתך. ראוייה להיות בת רשע והרצון בו שלא יתננה כבת בליעל כי אשר הם במדרגה אחת מהצדק או במדרגה אחרת מהרשע הם ראויים שישבו יחד להשכמתם בתכונה ההיא ולזה הם אוהבים זה את זה ומתחברים יחד, כי לא דברתי בסבת השכרות אבל בסבת רוב צרכי להתפלל לשיי ולסבת הכעס שמכעסת אותי צרתי דברתי עד הנה להשיג רצוני מהשיי ולהשקיט המיית לבבי מהכעס כי כבר ישקיט הכעס באופן מה מהספור וההגדה בו כאמרם ז"ל דאגה בלב איש ישחנה ישיחנה לאחרים ובזה האופן היה מנוח לה מרגזה ומעצבה : (רלב"ג)

מלבי"ם אל רצה לומר ובכ"ז אל תתן את אמתך לפני בת בליעל, כי תשאל אחר שהתפללתי לה' לבדו בלי אמצעי למה הארכת בתפלה, השיבה שזה היה מסבה אחרת, **כי מרב שיחי וכעסי דברתי עד הנה**, מה שדברתי עד הנה והעתרתי דברים יותר מהראוי להעומד לפני ה' לבדו היה מרוב שיחי וכעסי. (ואל תתן פי' אל תעזב כמו לא נתתיך לנגוע אליה אל תעזבני ביד צרתי שהיא בת בליעל, רק תסמכני בתפלתך): (מלבי"ם)

ג'יז ויען עלי ויאמר לְכִי לְשָׁלוֹם וְאֵלֵהי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת שְׁלֹתְךָ אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ
מעמו:

רפ"י את שלתך. חסר א', לדרוש זו לשון בניס, כמו (דברים כח כז): ובשליטה היוצאת וגו': יתן את שלתך. בשרה שנתקבלה תפלתה: (רפ"י)

מצודת דוד יתן את שלתך. ימלא את בקשתך, ובדרך תפלה אמר : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלתך. כמו שאלתך באל"ף : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה אמר לה עלי על הדרך מן הנבואה שתפילתה תהא נשמעת או אמר לה זה על דרך התפלה והבקשה ולזה אמרה לו תמצא שפחתך חן בעיניך שתתן לבך להתפלל עליה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויען עלי אחר שראה שצדקו דבריה פייסה ואמר לה **לכי לשלום**, ולענין מה שהתפללת לה' לבדו בלי אמצעי, הנה מצד שהוא אלהי ישראל המשגיח עליהם בהשגחה פרטיית נפלאה (שזה גדר שם אלהי ישראל בכ"מ) הוא יתן את שלתך אשר שאלת מעמו לבדו בלא מלמד זכות מלאך ומליץ יושר: (מלבי"ם)

ג'יח ותאמר תמצא שפחתך חן בעיניך ותלך האשה לדרךך ותאכל ופניה לא תמצא
לא היו לה עוֹד:

רפ"י תמצא שפחתך חן. לזקק עליה רחמים: ופניה לא היו לה. פנים של זעם:
(רפ"י)

מצודת דוד תמצא. רוצה לומר : הנה מצאתי חן בעיניך, כי מה שבקשת עלי רחמים, יחשב לי למציאות חן, והחזיקה לו טובה בדבריה : **ותאכל**. מעתה אכלה כל צרכה, ולא היה לה עוד הזעם שהיה לה מאז, כי בטחה

בתפלת עלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופניה**. ענין זעם, כמו (ירמיהו ג יב) לא אפיל פני בכס : (מצודת ציון)

רלבי"ג ותלך האשה לדרכה ותאכל. לבטחונה על תפלת הנביא שתהיה נשמעת או לבטחונה ייעודו ושקט כעסה לזאת הסבה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותאמר תמצא שפחתך חן כי היו דבריו אצלה כעין הבטחה שימלא ה' בקשתה, ותלך לדרכה פי' חכמינו זכרונם לברכה שחזר להיות לה ארח כנשים ובזה ידעה כי נתרפאה, ולכן ותאכל (נגד שתחלה לא אכלה) ונגד למה תבכי ולמה ירע לבבך, ששני אלה יוכרו על הפנים (כמ"ש פני חמרמרו מני בכי, ופנים נזעמים), אמר שפניה הקודם לא היו לה עוד, וחכמינו זכרונם לברכה במליצתם אמרו, מלמד שהיו פניה כקוף ונתרפאו: (מלבי"ם)

יט וישכמו בבקר וישתחוו לפני יהוה וישבו ויבאו אל ביתם הרמה וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה יהוה:

כ"י ויצואו אל ביתם וידע אלקנה. מכאן לאכסנאי, שאסור בתשמיש המטה: (כ"י)

מצודת דוד **ויזכרה ה'**. עלתה זכרונה לפניו לטובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וידע**. ענין המשכב, כמו (מלכים א א ד) והמלך לא ידעה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה השכימו בבוקר והשתחוו לפני ה' וישבו לביתם וזכר השיי חנה וילדה בן ותקרא שמו שמואל להוראת כי מהי שאלה אותו, ואם אמר אומר שהיה ראוי אם כן שתקרא שמו שאול, אמרנו לו כי לא ידקדקו קוראי השמות כל כך הלא תראה לאה שקראה שם בנה ראובן כי ראה ה' בעניה ונקרא שם נח לאמר זה ינחמנו ממעשינו והיה ראוי גם כן שיהיה שמו מנחם : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישכמו בבקר וישתחוו אם כדברי חכמינו זכרונם לברכה שהלך צריך להפטר שנית, ואם מצד שבטחו בדבר ה' ובאו להשתחוות על שנשמע תפלתם: (מלבי"ם)

כז ויהי לתקפות הימים ותהר חנה ותלד בן ותקרא את שמו שמואל

רפ"י לתקופת הימים. מיעוט תקופות שתיים, מיעוט ימים שנים, לטקסה חדשים ושני ימים, מכאן היוולדת לשצעה, יולדת למקוטעים: שמואל. על סם אל ועל סם המעסה הוא נקרא, כי ממנו שאלתיו: (רפ"י)

מצודת דוד לתקופות הימים ותהר חנה. רוצה לומר : לעת הקיף תשלום ימי ההריון, מעת אשר הרתה חנה : **ותלד בן**. בתשלום ההיקף : **כי מה' שאלתיו**. והוא לשון נופל על הלשון : (מצודת דוד)

מצודת ציון לתקופות. מלשון הקפה וסבוב : **שאלתיו**. מלשון שאלה ובקשה (מצודת ציון) :

מלבי"ם ותקרא את שמו שמואל שיש בו שני מלות שאול מאל. וזה שכתוב **כי מה' שאלתיו**, וכמ"ש שלא בקשה על ידי אמצעיים רק מה' לבדו: (מלבי"ם)

כא ויעל האיש אלקנה וכל ביתו לזבח ליהוה את זבח הימים ואת נדרו:

רפ"י את זבח הימים. (תרגום:) ית זבח מועדיא: ואת נדרו. נדרים שנדר בין רגל לרגל, היה מקריב כרגל: (רפ"י)

מצודת דוד ויעל. כשבא עת עלייתו, עלה לזבוח : **את זבח הימים**. מה שהיה רגיל לזבוח בכל שנה : **ואת נדרו**. מה שנדר כל השנה והוא בביתו, הביאם לזבוח בעת עלותו : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה מקץ שנה שנפרדו משילה עלה האיש אלקנה וכל ביתו לזבוח לה' שלמי היום טוב ההוא ואת נדרו אשר נדר בשנה ההיא כי בבאו שם חייב לשלם שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם וחנה לא עלתה אז כי אינה מחוייבת בזה כמו שקדם ולא רצתה להביא שם שמואל עד גמלו כי בדעתה שתכף היותו שם ישאר שם בבית ה' כל ימיו וזה אמרה וישב שם עד עולם ולפי שכבר מצאנו עולם שהוא יובל אמרו ז"ל שכבר ישב שם חמשים שנה כעולמו של יובל ולזה אמרו שכל ימיו של שמואל הרמתי לא היו כי אם נ"ב שנה כי ימי ההגמל היו ב' שנים ולזה יהיה המאמר מכונה ע"ד הנבואה והנה יראה שכן היה כי לא שפט עלי ישראל כי אם ארבעים שנה ואחריו עמד ארון ה' בבית אבינדב עשרים שנה ואז עברו שבע שנים למלכות דוד לפי מה שנזכר בזה הספר

ולזה לא יהיה מראשית ימי עלי עד מלכות דוד כי אם ניג שנה ושבעה חדשים שעמד הארון בשדה פלשתים וכבר מת שמואל קודם מות שאול והיה עלי שופט קודם הולד שמואל ואעפ"י שנאמר שביום הראשון שהוקם היתה לפניו חנה הנה לא יתכן שיהיו חיי שמואל יותר מן ניב שנה זמן מועט ולזה יהיה מן הפלא במה שאמר שמואל ואני זקנתי ושבתי ולהתיר זה הספק אמרו שקפצה עליו זקנה והנה נפרש זה על דרך הפשט בהגיענו שם בע"ה :

מלבי"ם ויעל האיש גם עתה הגם שראו הנס שנעשה לאלקנה על ידי תפלתו במשכן ה' לא עלה איש מן העיר רק אלקנה ובני ביתו (כנ"ל ג'), לזבח ופה לא נזכר להשתחוות כמ"ש למעלה שעקר השתחויה היה בעבור התפלה על חנה ולא הוצרך עתה לזה, (והשתחויה שהיה בעת ראיית פנים לא הוצרך להזכיר), ואת נדרו מה שנדר הוא ביחוד בעבור שנפקדה אשתו: (מלבי"ם)

גכב וְחָנָה לֹא עָלְתָה כִּי אָמְרָה לְאִישָׁהּ עַד יִגְמַל הַנֶּעַר וְהִבְאֲתִיו וְנִרְאָה אֶת פְּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד עוֹלָם:

רש"י עד יגמל. לכוף כ"צ (ספרים אחרים: כ"ד) חדשים, שכך זמן תינוק לינק; וישב שם עד עולם. עולמם של לויים חמשים שנה, שנאמר (במדבר ח כה): ומצן חמשים שנה ישוב מלצח העבודה, וכך היו ימיו של שמואל, חמשים ושתים, שהרי עלי שפט את ישראל ארבעים שנה, וציוס תפלת חנה נתמנה שופט, לא אותה שנה לעיבורו של שמואל, נשתיירו ל"ט, ושמואל פירנס את ישראל משמת עלי י"ג שנה, שהרי יום שמת עלי, גלה הארון וישב בצדה פלשתים ז' חדשים (לקמן שמואל א ו א), משם בא לקרית יערים, עד שהעלהו דוד, משמלך שבע שנים בחזרון על יהודה, והמליכוהו כל ישראל עליהם, וכתוב (שם ז ב): ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירצו הימים ויהיו עשרים שנה, לא מהן שבע שנים שמלך דוד בחזרון, נמלא משגלה הארון עד שמת שאול שלש עשרה שנה ושבעה חדשים, ושמואל מת לפני שאול ארבעה חדשים: (רש"י)

מצודת דוד לא עלתה. בהשנה ההיא : **עד יגמל הנער.** רוצה לומר : לא אזו מביתי עד יגמל הנער, ואחרי הגמלו, אביא גם אותו אל בית ה', ונראה את פני ה' להשתחוות לפניו ולהודות לו על הנער היולד : **וישב שם.** הנער ישב שם עד עולם, רוצה לומר : כל ימי עלי, בכדי לשמש אותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יגמל. ענין גמר ההנקה, וכן (בראשית כא ח) ביום הגמל :
(מצודת ציון)

מלבי"ם וחנה לא עלתה הגם שהיה דרך היולדות לעלות בעצמן ולהביא קניהן, שכל הקרבנות היה המצוה שיביאם בעל הקרבן ליד הכהן כמבואר בתורת כהנים (עיין בפירושי לתורת כהנים על פסוק אל פתח אהל מועד יקריב (ויקרא א')) בכ"ז לא עלתה, באשר חשבה שבכלל נדרה היא שבפעם הראשון שתביאהו ויראה פני ה' לא ימוש משם ולא ישוב עוד לביתו, ולכן אמרה **עד יגמל הנער והביאתיו**, והוא מטעם כי מעת אשר **ונראה את פני ה'** בפעם הראשון, **וישב שם עד עולם** ולא ישוב עוד לביתו: (מלבי"ם)

בג ויאמר לה אלקנה אישה עשי הטוב בעיניך שבי עד גמלך אתו אף יקם יהוה את דברו ותשב האשה ותינק את בנה עד גמלה אתו:

רס"י אך יקם ה' את דברו. את שאלת ממנו זרע אנשים, ועלי בשרך צרות הקודש אלהי ישראל יתן את שלתך, יקם ה' את דברו, וזהו לפי פשוטו. ומדרש אגדה: רבי נחמיה צסם רבי שמואל בר רב יחזקאל אמר: בכל יום ויום צת קול יולדת ומפוללת בעולם ואומרת: עתיד לדיק אחד לעמוד ושמו שמואל, וכל אשה שהיתה יולדת בן, היתה קוראה שמו שמואל, כיון שהיו רואים את מעשיו, היו אומרים אין זה שמואל, וכיון שנוול זה וראו מעשיו, אמרו דומה שזה הוא, וזהו שאמר: יקם ה' את דברו, שיהא זה שמואל **הלדיק:** (רס"י)

מצודת דוד הטוב בעיניך. רוצה לומר : כפי חפצך עשי, ושבי עד גמלך אותו : **אך יקם ה' את דברו.** רצה לומר : מה שאמרת פה שתשבי עד גמלך, הנה הדבר הזה מסור בידך לעשות בעצמך כאשר תרצי, אך אשר דברת על הנער, שהוא ישב בבית ה' עד עולם, הנה דבר זה אין בידך להדירו, אך ה' יקם את הדבר אשר דברת על הנער, והוא יתן בלבו לשבת בביתו עד עולם (ומלת דברו מוסב על הנער, רצה לומר : דבר הנאמר בו ועליו) : **ותשב האשה.** בביתה, ולא עלתה : (מצודת דוד)

רלבי"ג אמר אלקנה אך יקם ה' את דברו. על דרך תפלה ר"ל שיחיה הבן בזה האופן שיתקיים בו מה שנדרה חנה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר לה הנה הנדר הזה עשתה היא בלא דעת בעלה, והיה לו רשות להפר אותו עתה ביום שמעו, בפרט בנדר כזה שלא היה לה כח על

זה בלא בעלה, אבל הוא כשמוע עתה את נדרה הקים אותו, ואמר לה עשי הטוב בעיניך, רצה לומר שיהיה נתון להי כל ימי חייו, ושבפעם הראשון שיבא שמה ישב עולם לפני אלהים, ומטעם זה שבי עד גמלך אתו כנזכר בפסוק הקודם. אך יקם ה' את דברו. רצה לומר כי לקמן בתפלת חנה יתבאר כי חנה השיגה בנבואה ששמואל יהיה שופט את ישראל ושהוא יושיעם מיד שוסייהם וכל עניניו אשר עברו עליו ובודאי גלתה זאת לבעלה, ולכן אמר אך יקם ה' את דברו, רצה לומר אני מסכים אל נדרך אך גם ה' יסכים אל נבואתך ויקיים הדבר אשר דבר לך: (מלבי"ם)

כד וַתַּעֲלֶהּ עִמָּה כַּאֲשֶׁר גָּמְלָתָהּ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאִיפָה אַחַת קָמַח וְנָבֵל יִין וַתְּבָאָהּוּ בֵּית יְהוָה שְׁלוֹ וְהַנֶּעֶר וְהַנֶּעֶר נָעַר:

רס"י ואיפה אחת קמח. שמעתי צקם רבינו יצחק הלוי, איפה אחת קמח, שלש סאין, להוליא ממנה שלשה עשרונים סלת הראוי לפי האחד, כדתנן (מנחות עו ב) לחם הפנים כ"ד עשרונים מכ"ד סאין, עשרון סולת לסאה חטין: ונבל יין. לנסך: והנער נער. (תרגום:) ורביא הוה יניק: (רס"י)

מצודת דוד בפרים שלשה. עם שלשה פרים לזבוח לה', והקמח למנחות, והיין לנסכים: ותביאהו. את הנער: והנער נער. רצה לומר: הנער היה עודנו נער קטן ורך, ועם כל זה לא נמנעה מלהביאו כאשר גמלתו: (מצודת דוד)

מצודת ציון ואיפה. שם מדה בת שלש סאין: ונבל. נאד, והוא כלי היין: (מצודת ציון)

רלב"ג בפרים שלשה. אחשוב שהביאום שם לזבוח שלמים מרוב השמחה והקמח למנחות והיין לנסכים והביאה הנער בית ה' שילה לקיים נדרה, והנה היה הנער צעיר ימים מאד והנה עם זה לא נמנעו מלהביאו שם לקיים את נדרה: (רלב"ג)

מלבי"ם (כד-כח) השאלות: מ"ש והנער נער אין לו טעם, ומהו וישחטו את הפר ויביאו את הנער וכו'. ומה רצתה באריכות דבריה אל עלי בדברי מותר?:

והנער נער שם נער נגזר מן פעל נָעַר, כמו (רד"ק) כי נעור ממעון קדשו (זכריה ב' י"ז) יקרא נער על שאז יתחילו כחותיו הטבעיים והמוסריים להתעורר ולנעור ולצאת מן הכח אל הפעל, ועל זה אמר שהנער הזה נער, כוונתו שנעורו אז כבר כחות שכלו ומדותיו והתחיל להשכיל הגם שהיה גמול מחלב (ומאד תסכים לזה קבלת חכמינו זכרונם לברכה (ברכות דף ל') שהורה אז הלכה בשחיטת הפר): (מלבי"ם)

לְכַהֵן וְיִשְׁחֹטוּ אֶת הַפֶּר וַיָּבִיאוּ אֶת הַנֶּעֱר אֶל עָלִי:

רס"י ויביאו את הנער אל עלי. לראות שנתקיימה נבואתו. ורבותינו דרשו מה שדרשו: שהורה הלכה, שאינו כריך כהן לשחיטת קדשים, כדאיתא בצרכות (לא) (ב): (רס"י)

מצודת דוד וישחטו וכו'. רוצה לומר: כאשר שחטו הפר הראשון, הביאו את הנער אל עלי, להראותו שנתקבלה תפלתו: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה אמר ששחטו את הפר והביאו את הנער לפני עלי כי בעבור הבאתו היתה דוב השמחה וידמה שאמר לעלי שהוא ישאר שם והיה עלי מצחק זה לקטנו כי הלוי לא יכנס לעבודה כי אם מבן כ"ה שנה ומעלה ולזה אמר לו חנה בבקשה שישמע דבריה והנה נשבעה בחיי נפש הכהן הגדול שהיא האשה הנצבת עמו במקום ההוא להתפלל אל ה' הנה הוא הנער שהיתה בעבורו תפלתו כי בה נתן השם שאלתי אשר שאלתי ממנו גם אנכי השאלתי לה' לעבדו כל ימיו כדרך המשאיל דבר מה להשתמש בו (רלב"ג):

מלבי"ם וישחטו את הפר וקודם זריקת הדם ויבאו את הנער אל עלי, לרמזו כמו שהביאו את הפר קרבן לה' כן יהיה הנער כליל לה' לעבוד ולשרת: (מלבי"ם)

לכ"ו ותאמר בי אדני חי נפשך אדני אני האשה הנצבת עמך בזה להתפלל אל:

רס"י בי אדני. לתת עיניך עליו שיהא תלמידך. ולפי מדרכ רבותינו: שלא יעניקהו מיתה: (רס"י)

מצודת דוד בי אדני. בקשה מעלי והשביעתו בחיי נפשו, לשום עינו על הנער: הנצבת. אשר עמדתי פה בהיותך גם אתה יושב פה, כמו שכתוב למעלה: ועלי הכהן יושב וגו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון בי. ענין בקשה: (מצודת ציון)

מלבי"ם ותאמר באשר חששה פן לא יאבה עלי לקבלו, ולישא טורח גדולו ואמונו עד יגדל, לכן בקשה בי אדני מלא שאלתי זאת וקח את הילד הזה,

ושים עיניך עליו. מכמה טעמים, **א.** כי הנער הזה נולד על ידי התפלה שהתפללתי בבית הזה ונתנה לו על זה ג' סימנים, **א.** אני האשה הנצבת עמכה שגם אתה נצבת לי אז ועזרתני בתפלתך, **ב.** מצד המקום, על זה אמר עמך **בזה** הזכירה הזויות שבו התפללה, **ג.** להתפלל אל ה', שהיתה תפלה משונה מיתר תפלות הנהוגים בימים ההם כי היתה אל ה' לבדו בלא אמצעי (כנ"ל פסוק י"ב) ואם כן כיון שנולד באמצעות התפלה של הכהן ובמקום הנבחר ראוי לעמוד לפני הכהן בבית הזה, **ב.** שלידתו לא היה בענין טבעי רק על ידי נס גמור, כי לפעמים תפקד העקרה בענין קרוב אל הטבע, והוא שישתנה טבע מזגה עד שתהיה ראויה ללידה, לא כן אנכי, כי אני האשה הנצבת, רצה לומר אני היא בלא השתנות שלא נעשה בגופי שום שינוי כלל עד שיאמר שהוקבעה בי תכונה חדשה ומזג אחר, וזה אות כי בהשגחת ה' ועוזו היה הדבר יען שהנולד מוכן להיות איש אלהים מן הבטן: (מלבי"ם)

כז אל הנער הזה התפללתי ויתן יהוה לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו:

כח אל הנער הזה התפללתי. אל תאמר: זה ימות וינתן לך אחר: (כ"ט)

מצודת דוד אל הנער הזה התפללתי. רוצה לומר: התפלה שהתפללתי אז, היתה לשאלת בן, והנה זהו אשר ילדתי: (מצודת דוד)

מלבי"ם **ג.** אל הנער הזה, רצה לומר ועוד ראיה שנולד בענין נסיי ובכח התפלה כי אני התפללתי אל הנער הזה, והוא שיהיה זכר ושיהיה זרע אנשים, גבר בגוברין וזרע שמובלע בין אנשים (כנ"ל י"א) עד שיהיה ראוי לעמוד בהיכל מלך, ואם היה זה מקרה איך התכונן הדבר שיוולד כפי השאלה בכל פרטיה, **ד.** ויתן ה' לי שתיכף נתן ה' שאלתי ולא עבר זמן מן התפלה עד שנפקדתי שזה אות שהתפלה גרמה זאת, **ה.** שנתן לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו בלא אמצעי רק בחסד עליון כנ"ל, **ו.** (כח) וגם אנכי השאלתי ה' (מלת השאלתי הוה הוא הפעיל מענין שאלה ובקשה) רצה לומר ששאלתי ובקשתי עליו לבעבור התכלית שיהיה לה' ועל זה התנאי התפללתי, כי כן נדרה בעת התפלה, **ז.** ובל תאמר שאמתין עד יגדל ואז אתנהו לה', כי כל הימים אשר היה רצה לומר כל הימים שיהיה במציאות בחיים הוא שאול לה', ומכל אלה הטעמים ראוי שתקבלו תיכף, וגם יש לפרש שר"ל שלא לבד בעתיד כי גם כל הימים אשר היה בעבר הוא שאול לה' כי הקדשתיו מלדה ומבטן ומהריון בשגם למ"ש שנזיר היה שמואל היה נזיר מבטן, ואם כן הרי הוא כבר ברשותך: (מלבי"ם)

כח וגם אנכי השאלתהו ליהוה כל הימים אשר יהוה הוא שאול ליהוה וישתחו : שם ליהוה : (פ)

רפ"י וגם אנכי השאלתהו לה'. כחדם המשחיל כלי לרבו, או משחילו בנו לשמשו: הוא שאול. אנפרולטי"ץ זלע"ז, כלומר אין אתה רשאי לענשו, הקב"ה נעשה עליו שואל, כי השאלתיו לו, ועליו להחזירו לי: וישתחו שם. שמואל, ויש אומרים חלקנה: (רפ"י)

מצודת דוד וגם וכו'. רוצה לומר : גם בעת התפלה נדרתי אז להשאילו לה', להתבודד תמיד בעבודתו : אשר היה. כמו אשר יהיה, רוצה לומר : כל זמן אשר יהיה בזה העולם, הוא שאול לה' : וישתחו שם לה'. השתחוה להודות לה', אשר שם חלקו מעובדי ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון השאלתהו. מלשון שאלה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה השתחוה עלי לה' שם לתת לו תודה כששמע שנתן לה השם שאלתה כמי"ש עלי לה או אולי השתחוה הנער לה' כי למדוהו זה לחנכו לעבודת הש"י וידמה ששאר הפרים שהביאו שחטו בימים הנשארים מהרגל או הביאום בית ה' לנדבה עם הנער : (רלב"ג)

שמואל א פרק-ב

א ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי ביהוה רמה קרני ביהוה רחב פי על אובי פי שמחתי בישועתך:

רפ"י רחב פי על אויבי. על פנינה: (רפ"י)

מצודת דוד ותתפלל חנה. עצם התפלה היא בסוף אמריה, ובתחלה סדרה שבחו של מקום, ולזה נאמר ותאמר : עלץ לבי בה'. בתשועת ה' שמח לבי : רמה קרני. לנגח בו אויבי, ועל פנינה ובניה אמרה, והוא ענין מליצה, לומר שמעתה לא יוכלו לצער אותה כמאז : רחב פי. כי עד הנה הייתי כשה נאלמה לא תפתח פיה, ועתה רחב פי על אויבי, להשיב אמרים : כי שמחתי בישועתך. שמחתי היא על אשר בא התשועה ממך, ויש די בזה

להשיב אמרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון עלץ. ענין שמחה, כמו (משלי כח יב) בעלוץ צדיקים : **רמה.**
גבהה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה התפללה חנה לש"י על דבר בנה שבח והודאה לש"י כעל כל אשר גמלה רב טוב וידמה שזאת התפלה היתה על דרך הנבואה ואם נתערב בה קצת ממה שהורגש לה בחוש, וזה ענין התפלה לפי מה שאחשוב. עלץ לכי בה'. אמרה כל זה בעד כנסת ישראל כשיבא שמואל בנה לעבוד את ה' לבדו ולהסיר הבעלים והעשתרות שאם לא יעשה לישראל טוב אחר די בו שמחה : **רמה קרני בה'.** לנגח את אויבי אחר כן כי כבר נפלו לו אז הפלשתים בידו : **רחב פי על אויבי.** להיותם תמיד נופלים בידו כל ימי שמואל כמו שנזכר אחר זה והיתה סבת זה כי שמחתי בישועתך שהראית במלחמה הראשונה שהיתה לשמואל עם פלשתים להגלות בה ידך החזקה אשר חזקה והוסיפה אמונתי בך : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: כפי הגלוי אין כאן תפלה רק הלל ושבח שיר וזמרה. והיה לו לאמר ותשר חנה, או ותדבר או ותהלל וכדומה, לא ותתפלל? :

ותתפלל חנה. בטי' פסוקים הראשונים סדרה שבחו של מקום, ועקר תפלתה הוא הפסוק האחרון, וכמ"ש לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל. **עלץ תחלה עלץ לבי** בעת הובטחה מפי עלי אז שמח לבה ופניה לא היו לה עוד, ואח"י **רמה קרני** בפועל בעת ראתה שנתעברה, ואח"י **רחב פי על אויבי** בעת ילדה זרע אנשים, שצרתה קפצה פיה. **כי שמחתי** רצה לומר ועקר שמחתי לא היה בהתשועה לבד רק בבחינת המושיע שהיה **בישועתך** בדרך נס ופלא שעל ידי ניכר השגחתך המופלאת כי אתה הושעת : (מלבי"ם)

אין קדוש פיהוה כי אין בלתך ואין צור פאלהינו:

רש"י ואין צור כאלהינו. אין צור כאלהינו, הכר צורה בתוך צורה: (רש"י)

מצודת דוד כי אין בלתך. רוצה לומר : אין בורא בלתך, ומי מהנבראים אשר ידמה קדושתו לקדושת הבורא : (מצודת דוד)

מצודת ציון בלתך. זולתך : **צור.** ענין חוזק, והוא מלשון צור וסלע : (מצודת ציון)

רלבי"ג הנה כשנעיין בקדושים שברא הש"י והם המלאכים שהם נבדלים ונקיים מחומר לא ימצא בהם מי שהוא קדוש ונבדל כמו הש"י וזה שכל אחד מהם לו יחס מה אל הגלגל שהוא מניע אותו והוא משים אותו חי

ביחס ההוא המיוחד כמו שבארנו בחמשי מספר מלחמות ה' אמנם הש"י אין לו יחס לאחד מהם כי אין בלתו במציאותו ואין לו שום יחס עם חומר ואין בורא ויוצר כאלהינו כי אף על פי שהש"י סדר שיתהוו קצת היצירות באמצעות פועלים מה הנה הם לא ישנו את תפקידם ולא יתחדש מהם רק מה שסדר הש"י שיתחדש מהם על המנהג הטבעי ואולם הש"י עושה ויוצר כל מה שירצה ואף על פי שיהיה כנגד הטבע, והנה אמרה זה לפי מה שאחשוב בעבור המופת שעשה הש"י לה שהיתה עקרה וילדה ובעבור שאר המופתים הדומים לזה שעשה הש"י : (רלב"ג)

מלבי"ם אין קדוש כה', יען שהפילוסופים מכחישים ההשגחה הזאת הפרטיית ומתעצמים להוכיח שאין ה' משגיח על מעשי השפלים, מכמה טענות. ולכן הקדימה להשיב על טענותיהם אשר היו כקשת רמיה ישובו לא על, א. טענו מצד קדושתו, כי גדר הקדושה הוא היותו נבדל מכל עניני הגשם ומכל מדות הנבראים, ואם כן איך אפשר שידע השנויים הנתלים, בגשם ובזמן ובמקום, על זה תשיב אמריה לה, הן אמת שה' הוא קדוש בתכלית הקדושה, אבל אין שום דימוי וערך לקדושת ה' עם הקדושה המצוירת אצלנו, שגדר הקדושה אצלנו הוא ההבדלה מכל דבר חומרי, ועניניו ומשיגיו, ויתחייב שכל שיקדש יותר ירחק יותר ויבדל מהענינים שהוא מתקדש מהם, לא כן הקדושה אצלו ית' אחר שאין דבר בלתו רצה לומר כי כל הנאצלים והנבראים והנעשים אין להם קיום רגע בלעדי רצונו ושפעו והשגחתו ודבקו בהם, ואם יסור רצונו ושפעו מהם רגע ישובו אל האפס, והוא הממלא את כולם וסובב את כולם להחיותם ולקיימם ולתת להם מציאות וכולם בטלים במציאותם נגדו, והם רק נמצאים ע"י שהוא נמצא להחיותם ולהעמידם, אם כן זה גדר קדושתו שמובדל מכל זולתו במה שאין דבר בלתו, וזה שכתוב אין קדוש כה' כי קדושתך הוא מה שאין בלתך מה שהכל בטל במציאותך ואתה הוא הכל, ואם כן גדר הקדושה של כל קדוש הוא ההפרשה וההבדלה מזולתו, וגדר קדושתך הוא שהכל בך וממך הכל ואין בלתך כי זולתך הכל אפס, ובזה לא ישיגו דבר ממשיגי הנבראים כי כולם בטלים במציאותו, ב. טענו על ההשגחה האישיית, שאחר שמשלמות האומן העושה כל כלי מעשה, שתהיה הכלי עשוי בתכלית התיקון ולא יצטרך האומן לשוב אחר כך לשנותו ולתקנו שנית, שזה מורה שהיה חסרון במלאכתו, ואם כן ישאלו אחר שה' ברא העולם והטבע ויסד אותה על פי חוקים קבועים בלתי משתנים, איך יצויר שה' ישנה הטבע בכל עת לעשות אות או מופת, או להציל את המושגח מאתו הפך הטבע, שזה מורה חסרון בסדר הטבעי אשר גבל ובמעשהו אשר עשה? על זה תשיב אין צור כאלהינו שאינו דומה לשאר היוצרים, שאחר יוציא כלי למעשהו ידי היוצר מסולקים מן הפעולה והדבר מתקיים בעצמו, ולכן אם יצטרך לתקנו ולשנותו זה מורה על חסרון במלאכתו, לא כן צור היצורים שידיו בלתי מסולקות מן מעשהו רק עוסקות בה תמיד, כי גם קיום הטבע היא בריאה מתמדת, ואם יסלק ידיו רגע תופסק המציאות כולה, ולכן לפעמים יקיימהו על ידי חוקי הטבע הקבועים, ולפעמים על ידי חוקים אחרים בחיריים שהוא

הנס, כי באמת גם הטבע הוא נס מתמיד והשגחה מתמדת: (מלבי"ם)

ג אל תרבו תדברו גְבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עֵתְק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דְּעוֹת יְהוָה (ולא) וְלוֹ נִתְכַּנּוּ עֲלֵיכֶם עֲלֵלוֹת:

רס"י אל תרבו תדברו. כל גסי הרוח אשר שעתם מללחת, ובצביל פנינה שהיתה מתגאה עליה היא מדברת, לפי פשוטו. ולפי דרשו, כתרגומו שתרגם יונתן: עתק. דבר חזק. דבר אחר: לשון סרה, כמו: (בראשית יב ח) ויעתק משם ההרה, ילא דבר סרה מפּיכם: כי אל דעות ה'. יודע מה שבלבבכם: ולו נתכנו עלילות. כל מעשי האדם נמנין לפניו: נתכנו. לשון מנין, כמו: (שמות ה יח) ותוכן לבנים תתנו: (רס"י)

מצודת דוד אל תרבו וכו'. אמרה נגד פנינה ובניה, אל תרבו לדבר דבר גבוהה, רוצה לומר: גאוה וגסות, וכפלה המלה, להורות על גאוה גדולה והתמדתה: יצא עתק. 'אלי שאמרה, משמשת במקום שנים, כאלו אמרה אל יצא עתק מפּיכם: כי אל דעות ה'. ה' הוא אל היודע הכל, ולפניו נמנים מעשה הבריות: (מצודת דוד)

מצודת ציון עתק. דברי חזק, כמו (תהלים צד ד) ידברו עתק: נתכנו. ענין מנין, כמו (שמות ה יח): ותוכן לבנים: עלילות. מעשים, כמו (איכה א יב): אשר עולל לי: (מצודת ציון)

רלב"ג אל תרבו תדברו. אמרה בעבור דברי פנינה והכעסותה אותה על שאין לה בנים והיותה מתגדלת עליה מצד רבוי בניה ובעבור הדברים האלו שאומרים האנשים קצת לקצת אל תרבו לדבר גבוהה ודבר חזק בעבור מה שתראו שהגיע לכם מהטוב או שראוי להגיע מצד כחכם ועוצם ידיכם או רוב הצלחתכם או חולשת שכנגדכם או רוע הצלחתם כי השם לבדו יודע העתידות ולא נתכנו המעשים לאיש אשר יחשב לעשותם כי לא אדם דדכו כמו שזכרה אחר זה, ולמה שהוא קרי בוי"ו ולו נתכנו הנה הרצון בזה כי השי"י לו לבדו נתכנו העלילות כי הוא לבד יכול על כל אשר יחפוץ: (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: אמרה אל תרבו תדברו ולא פרשה מה הם מדברים. וחושבת דברים שונים דבר והפוכו, קשת גבורים וכו', שבעים כו'. עד עקרה וכו', ה' ממית וכו', ויפלא שכמ"ש ה' ממית ומחיה משפיל וכו' היה לו לומר ה' יחת קשת גבורים ויאזר נכשלים חיל וכו' ליחס הכל אל ה', לא קשת גבורים חתים, שמשמע שנעשה מעצמו, ויפלא עוד שמ"ש ה' ממית ומחיה נכלל במ"ש ורבת בנים אומללה, ומ"ש ה' מוריש ומעשיר

משפיל אף מרומם מקים מעפר דל, נכלל במ"ש שבעים בלחם נשכרו
ובמ"ש נכשלים אזרו חיל, ומ"ש עליו בשמים ירעם לא נודע על מי רומזת
במלת עליו שהוא כינוי ליחיד נסתר, ועל מי כוונה במ"ש יתן עוז למלכו
וירם קרן משיחו ואז לא היה לא מלך ולא משוח בשמן? :

אל תרבו תדברו לכן אל תרבו לדבר שה' הוא גבוה גבוה רצה לומר שהוא
מרומם ומנושא מלהשגיח בשפלים, כענין רם על כל גוים ה', שמתוך שהיו
מרוממים אותו משיתדמה בשום דבר אל מדת הנבראים, לכן הכחישו
לאמר שאינו משגיח בשפלים ושאי"ל רצון וידיעה. ובא גבוהה בלשון
נקבה, אל הענין של האלהות שהוא ענין גבוהה, נשא מעניני העולם
המושג והמוחש. וכן על יצא עתק מפיכם שתטענו לאמר איך אפשר כי
אל דעות ה', שימצאו לו דעות שונות, כי יאמרו אחר שהדברים ההוים
משתנים תמיד, ואם כן אם ידעם תמיד יתחייב כי תשתנה ידיעתו
ושימצאו לו ידיעות רבות לפי רבות השנויים והתמורות בעולם השפל,
וזה נמנע לדעת הפילוסופים, וכן איך אפשר כי לו נתכנו עללות שי"ל
מדות ותכונות נפשיות (שגדר עלילה היא פעולה היוצאת מתכונה נפשית
כמ"ש בכ"מ), ואומרים איך אפשר זה כי יצאו מאתו פעולות משונות
הפכיות, וחושב שינוי, א. בענין הגבורה והחולשה, והוא, (מלבי"ם)

קָשֶׁת גְּבוּרִים חֲתִים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חֵיל:

רס"י קשת גבורים חתים וגו'. כך אומנותו של הקב"ה, מתיק את
הגבורים ומחזק את החלשים, מקציע את הרעבים ומרעיב את הסבועים:
(רס"י)

מצודת דוד קשת. רוצה לומר : ועל שהוא יודע הכל, לזה משלם לאיש
כמעשהו, ופתאום יושברו קשת וחוזק הגבורים, והנכשלים אזרו חיל :
(מצודת דוד)

מצודת ציון חתים. ענין שבירה, כמו (ישעיהו נא ו) : וצדקתי לא תחת :
ונכשלים. מלשון מכשול, והוא ענין רפוי הכח : אזרו חיל. חגרו כח, וכן
(תהלים יח לג) : המאזרני חיל : (מצודת ציון)

רלב"ג הגבורים הם חתים כשירצה הש"י עם היות קשתם בידם וכחם,
והאנשים הנכשלים אזרו חיל עם עזר הש"י כמו שהתבאר מענין סנחריב
להלחם על ירושלם עם שאר המופתים הדומים לו : (רלב"ג)

מלבי"ם קשת גבורים (שם קשת הוא שם המין כמו עץ פרי, ויהי לי שור
וחמור, רצה לומר קשתות) שקשתות הגבורים יחתו לחולשתם, ואלה
שהיו נכשלים עד הנה אזרו חיל? (שינוי ב') בענין העושר והעוני : (מלבי"ם)

לְבַח שְׁבַעִים בְּלֶחֶם נִשְׁכָּרוּ וְרַעֲבִים חָדְלוּ עַד עֵקְרָה יִלְדָה שְׁבַעָה וְרַבַּת בָּנִים אֲמַלְלָה:

רפ"י **שבעים בלחם.** ולא לריכים להיות נשכרים לשום מלאכה, מרעיצם, ונשכרו בלחם פרנסתם: ורעבים. שהיו טורחים ויגיעים על מזונות: חדלו. מטרחה: עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים וגו'. ובעוד שהעקרה יולדת שבעה בנים, רבת בנים אמללה וקוברת בניה. חנה ילדה שבעה, שנאמר (להלן פסוק כ"א) כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות, וכשחנה יולדת אחד, פנינה קוברת שנים, ועקרה בנים היו לה, שנאמר (לעיל א' ח): הלוא אנכי טוב לך מעקרה בנים, של פנינה, כשילדה חנה ארבעה, קברה פנינה שמונה, וכשנתעברה וילדה ולד חמישי, נשתתחה פנינה לרגליה וצקקה רחמים וחיו ונקראו על שמה, אלו דברי רבי נחמיה. רבי יהודה אומר: בני בנים הרי הן כבנים. ויש אומרים: שבעה, בגימטריא כמנין שמואל: (רפ"י)

מצודת דוד **שבעים.** אנשים שהיו שבעים נעשו רעבים, עד שישכרו עצמם לעבודה בעבור הלחם : **ורעבים.** ואשר היו משכירים עצמם בעבור הרעבון, חדלו מלהשכיר עצמן, כי מצאו די מחסורם : **עד עקרה ילדה שבעה.** רוצה לומר : כל כך רבה השגחתו, עד אשר מי שהיתה עקרה, ילדה שבעה בנים, ומי שהיתה בת רבת בנים, נכרתה באבדן כל בניה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חדלו.** מנעו : **אמללה.** ענין כריתה, כמו (שם ו ג) : אומלל אני : (מצודת ציון)

רלב"ג האנשים השבעים כשהם עשירים שבו כשירצה השיי להיות עניים עד שיהיו משתכרים בפת לחם שהוא השכר המיוחס להם בתכלית הדלות, והאנשים הדלים והם הרעבים חדלו כי שבו עשירים וחדלו מהשתכר כשירצה השיי עד שהעקרה כשרצה השם ילדה שבעה ר"ל בנים רבים ואמרה זה על עצמה בדרך נבואה כי ראתה שיהיו לה עוד בנים ובנות כמו שספר אחר זה כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים והנה אמרה שבעה על דרך אמרו שבע יפול צדיק וקם שבע תועבות בלבו ומי שהיא רבת בנים יקרה לה כשרצה השיי שאומללה ונכרתה מרוב בניה באבדן בניה ואפשר שמתו בסוף בני פנינה ועליה אמרה כן : (רלב"ג)

מלבי"ם **שבעים** אלה שהיו שבעים ירדו מנכסיהם עד שישכרו בעבור פת

לחם ואלה שהיו **רעבים** עד הנה **חדלו** מלהשכיר את עצמם? (שינוי ג') בענין הבנים, **עד עקרה**, רצה לומר איך אפשר שתתפשט ההשגחה עד כל הפרטים עד שישגיח גם על זה שהעקרה תלד שבעה רצה לומר בנים הרבה, כי דרך לתפוס מספר שבעה על מספר גדול, כמו ויספתי ליסרה אתכם שבע (ויקרא כ"ו) ובשבעה דרכים ינוסו לפניך (דברים כ"ח). שזה שינוי פרטי בענין בריאות גוף איש אחד ומזגו? על זה תענה לאמר ועתה דעו וראו כי האמת הוא אשר כל אלה השינויים יוצאים מגזרת ההשגחה העליונה, וחושבת מלמטה למעלה, נגד מ"ש **עד עקרה ילדה שבעה** אומרת: (מלבי"ם)

זו יהוה ממית ומסיה מוריד שאול ויעל:

מצודת דוד ה' **ממית ומחיה**. רוצה לומר : לא במקרה בא, כי אם יד ה' עשתה זאת הוא ממית בני רבת הבנים, והוא מחיה בני העקרה, ולא תשכל מלידה ומבטן ומהריון : **מוריד שאול**. ובזה מוריד את בת רבת הבנים אל השאול, רוצה לומר : בשפל המצב ועומק הצרה, ואת העקרה מעלה מעומק שפל מצבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מוריד**. מלשון ירידה : (מצודת ציון)

רלב"ג ה' ממית ומחיה. האנשים אחר זה כאן נתנבאה על תחיית המתים בביאור להיות עניינו בתכלית הפלא, ואמרה מוריד שאול ויעל לכפול הענין במלות שונות כי הרצון בשאול קבר כמו כי ארד אל בני שאולה ונקרא הקבר שאול להיותו בבטן הארץ וכזה נקרא המקום היותר שפל שאול כמו שפירשנו בביאורנו לספר איוב : (רלב"ג)

מלבי"ם ה' **ממית בני הרבת בנים ומחיה בני העקרה**, ומוסיפה כי גם **מוריד שאול ויעל** את המת בעצמו להחיותו שהיא תחיית המתים (ורצה לומר כי ג' מפתחות לא נמסרו ביד שליח שהם חיה תחיית המתים וגשמים כמ"ש בריש תענית, ויען חשב פה חיה וגשמים שהוא פרנסה חשב גם תחיית המתים): (מלבי"ם)

זז יהוה מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם:

מצודת דוד ה' **מוריש**. את השבעים, עד אשר בלחם נשכרו : **ומעשיר**. את הרעבים, עד אשר חדלו : **משפיל**. בזה משפיל גאות השבעים, ואף מרומם עליהם את הרעבים, ולא די במה שחדלו מלהשכיר עצמם, כי אף ישכרו את השבעים וירומו עוד עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מוריש. ענין עניות, כמו (שמואל ב יב ג) : ולרש אץ כל : (מצודת ציון)

רלב"ג ה' מוריש. הש"י הוא מוריש ואחר כך מעשיר האדם כשירצה ומשפיל אותו ואח"כ מרומם אותו כשירצה ולזה אין ראוי שיתגאה העשיר על עשרו ורוממותו ולא שידאג מאד על שפלותו השפל ועל עניו העני

מלבי"ם ה' ונגד מ"ש שבעים בלחם נשכרו וכו' אמרה ה' מוריש לזה ומעשיר לזה, ונגד קשת גבורים חתים וכו' אמרה משפיל את הגבורים המושלים בגבורתם אף מרומם את העניים החלשים: (מלבי"ם)

לח מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחלים כי ליהוה מצקי ארץ וישת עליהם תבל:

מצודת דוד מקים מעפר דל. מי שהיה דל ונבזה שחה עד לעפר, ה' מקימו מן העפר : מאשפות וכו'. כפל הדבר במלות שונות : להושיב. מרימו מן האשפות, ומגביהו עוד להושיב אותו עם נדיבים, להיות דומה להם : ינחלים. רוצה לומר : יכובדו בעיני הבריות, כאלו היו מלומדים בכבוד ובאה להם מנחלת אבותם : כי לה'. וזה בעבור שיסודות הארץ המה לה', ועל היסודות ההם עשה הוא את העולם, לזה בידו לעשות בעולמו כרצונו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מאשפות. הוא מקום השלכת הזבל : ירים. ירומם : אביון. התאב לכל דבר, כי אין לו מאומה : נדיבים. שרים וחשובים : מצוקי ארץ. מצבי ארץ, ודוגמתו (שמואל ב טו כד) : ויציקו את ארון. ורצה לומר, היסודות והעמודים שהם מצבי הארץ ומעמידים אותה : וישת. וישם : תבל. מקום המיושב נקרא תבל : (מצודת ציון)

רלב"ג כי הש"י מקים מעפר דל וירים האביון מן האשפה רצה לומר מי שהיה אביון כל כך עד שהיה מנקה המקומות להסיר מהם האשפה והלכלוך ירימהו הש"י להושיב אותו עם נדיבים. וינחלים כסא כבוד. ר"ל ששימם מלכים נכבדים ומנהיגים אחר היותם דלים ואביונים, והנה אמרה זה לפי מה שאחשב על דלותה מהבנים ונתן לה הש"י בן שסופו להיות מושל בישראל ממשלה נכבדת, והנה היה זה כן כי לה' עמודי הארץ ועל העמודים ההם שת היישוב אשר בו ימצא המין האנושי ואלו העמודים הם אופני השגחתו באלו השפלים אשר הם סבת קיום המין האנושי באופן שלם, ובזאת ההשגחה ישמר רגלי חסידיו מהכשל ברעות העולם, ואולם הרשעים לא יכין להם אור ויראה להם הרע שיפלו כדי שישמרו ממנו אבל יכרתו בחשך, וכבר יתבאר שזה אמת כי לא בכח יגבר איש אבל ימצא שינוצח עם היותו יותר חזק משכנגדו וזה יהיה בהכרח

מצד השגחת השיי באיש החלוש : (רלב"ג)

מלבי"ם מקים מוסף לזה שמקים את הדל מעפר, ומוסף לזה כי גם את האביון שהוא גרוע מן הדל, ירים מן האשפה שהיא שפלה יותר מן העפר, ולא לבד שמקים אותו מנפילתו רק מרים בהרמה וגדולה להושיב עם נדיבים, ולא זאת לבד כי גם כסא כבוד ינחלם, כולל ב' דברים, א. שיושיבם על כסא כבוד שהוא כס מלוכה, ב. שתהיה המלכות להם לנחלה לבאים אחריהם, כי לה' רצה לומר ואל תאמרו שיש בזה שינוי בהנהגתו, לא כן הוא, כי מצוקי ארץ פי' היסוד שעליו הושתתה הארץ הם לה', היסוד שעליו ישען כל המציאות היא השגחת ה', שאם יסלק השגחתו רגע תשוב כל המציאות לתהו ובהו, ועל היסודות האלה השית ויסד תבל שהוא הישוב, כלו מכונן ומיוסד על השגחת ה', ואם כן השינוים האלה אינם באים מצדו רק מפאת המקבלים. כי, (מלבי"ם)

טו רגלי (חסידו) ישמר ורשעים בחשך ידמו: כי לא בכם יגבר איש:

רפ"י חסידו. חסידו כתיב, חסידו קרי, זין יחיד זין רבים, וכן יחתו מריזיו (פסוק י), מריזו, זין יחיד זין רבים: (רפ"י)

מצודת דוד רגלי חסידיו ישמור. רוצה לומר: אולם הכל במשפט, כי רגלי חסידיו ישמור מלכד, והרשעים יוכרתו בבוא חושך הפורעניות, בעת נתמלא סאתם: כי לא בכח. אין התגברות האיש תלוי בכחו, כי אם היא ביד ה', ועל פי כשרון מעשה האיש: (מצודת דוד)

מצודת ציון ידמו. יכרתו, כמו (ירמיהו נא ו): אל תדמו בעונה: (מצודת ציון)

מלבי"ם רגלי חסידיו ישמר אחר שאין קיום לשום נמצא בעולם מעצמו רק על ידי השגחתו ושמירתו אותו, אם כן החסידים שהם משומרים מאת השגחתו יש להם קיום ולא ימעדו אשורם, ורשעים אשר אינם מושגחים מאתו בחשך ידמו, תדמה במליצה את ההשגחה לנר מאיר אשר ביד השומר, והצדיקים לא לבד כי הולכים לאור הנר שהוא אור התורה והמצוה, כי גם ה' ישמור רגלם מלכד, והרשעים שמתרחקים מן השומר ומן האור אשר בידו להאיר מחשכיהם ידמו מעצמם בחשכה אשר בה יתהלכו, (וכמו שבאר זאת במורה נבוכים ח"ג פנ"א, כי ההשגחה נמשכת אחר השכל עיין שם) ולא מאת ה' בא השינוי הזה רק מאת ההולכים לאורו או המתרחקים מאור ה' לשכון בערפל, ועל זה אמרה כי לא בכח יגבר איש, שאין לשום יש ונמצא כח עצמי אשר בו יגבר, כי כח כל איש ונמצא הוא מושפע בכל רגע מאת בעל היכלתו ובעל הכחות כולם ועת יפסק השפע מעליו כמעט רגע יופסק כח האיש והיש ההוא

ג יְהוָה יַחַתּוּ (מריבו) מְרִיבֵיו (עלו) עָלָיו בְּשָׁמַיִם יִרְעֵם יְהוָה יִדִּין אֶפְסֵי אָרֶץ וַיִּתֵּן עֵז לְמַלְכּוֹ וַיְרַם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ: (פ)

רפ"י **עלו בשמים ירעם**. עלו כתיב, אפילו עלו בשמים, מרעים עליהם ומורידים: ידן אפסי ארץ. שופטן ומייסרן, יושטייליי"א בלע"ז: (רפ"י)

מצודת דוד ה' יחתו מריביו. כחתימה לסדר שבחי המקום, חזרה להתפלל על שמואל בנה ואמרה, אתה ה' נא יחתו וישברו מריביו של בני ואנשי מלחמתו, כי ראתה ברוח הקדש שפלשתים ילחמו בו, והתפללה שהמה יחתו: **עליו בשמים ירעם**. בעבור בני, ירעם האל יתברך בשמים על פלשתים. ונתקיימה תפלתה כמו שכתבו (לקמן ז י): וירעם ה' בקול גדול וגוי על פלשתים: **ה' ידן אפסי ארץ**. רוצה לומר: **אתה ה', נא ידן בני אפסי ארץ, להיות שופט בישראל, ויסבב במקומות עריהם לשפטם**. וכן נתקיים כמו שכתוב (שם שם טז): והלך וגוי וסבב וגוי ושפט את ישראל: **ויתן עוז למלכו**. ה' יתן עוז וגבורה להמלך אשר בני ימליך אותו, והוא שאול: **וירם קרן משיחו**. על דוד אמרה, כי שמואל בנה רק משחו למלך, אבל לא המליכו בחייו, כי שמואל מת ועודנו לא מלך עד לאחר זמן, והתפללה עליו חנה שירום קרן ממשלתו: (מצודת דוד)

מצודת ציון יחתו. ישברו: **ירעם**. מלשון רעם ורעש: **אפסי**. קצות, כי בקצות הארץ היא אפס וכלה: **קרן**. המלה ההיא הונחה על התגברות, כי בעלי חיים בעלי הקרן, יתחזקו בהם: (מצודת ציון)

רלב"ג **והנה** עתה התפללה חנה בעבור בנה ואמרה דרך תפלה ה' יחתו מריבי שמואל והם הפלשתים שבאו להלחם עמו ועם ישראל בעבורו, ירעם הש"י בשמים וכן היה במלחמה ראשונה שנלחם שמואל בפלשתים שנאמר וירעם ה' בקול גדול ביום ההוא על הפלשתים ויהמם. ה' ידן אפסי ארץ. כי הוא הולך ממקום למקום לשפוט ישראל, ויתן הש"י עוז למלוכה אשר ימליכהו שמואל וימלוך בחייו והוא שאול באופן שינצח אויבי ישראל, ויריס הש"י קרן משיחו אשר ימשחהו שמואל ולא ימלוך בחייו והוא דוד אשד רמה קרנו מאד לנצח כל אויביו ונתנה לו המלוכה ולזרעו אחריו: (רלב"ג)

מלבי"ם ה', עד עתה סדרה דברי שבח ותהלה בעניני השגחת ה', ובפסוק זה התפללה על הילד, וכמ"ש הרלב"ג שראתה ברוח קדשה כל אשר יעבור עליו והתפללה חמשה דברים, **א**. אתה ה'! מבקשת אני יחתו מריביו של שמואל, שהם הפלשתים, **ב**. עליו רצה לומר בעבורו **בשמים ירעם**, בעת נלחם בפלשתים, וכמ"ש (לקמן ז) וירעם ה' בקול גדול על פלשתים, **ג**.

ה'! מבקשת אני, ששמואל ידין אפסי ארץ שיהיה שופט בכל ארץ ישראל, וכמ"ש ושפט את ישראל וסבב בית אל וכו'. **ד. ויתן עז למלכו**, עת ימליך את שאול על ישראל יתן ה' עז להמלך להושיע את ישראל, **ה. וירם קרן משיחו** עת ימשח אחר כך את דוד בשמן המשחה ירים ה' קרנו, כמ"ש שם אצמיח קרן לדוד, הנה כללה בתפלתה רוב הדברים אשר קרו לשמואל, כמו שנתקיים באמת: (מלבי"ם)

וַיֵּלֶךְ אֱלֹקָנָה הַרְמְתָה עַל בֵּיתוֹ וְהַנְעֵר הָיָה מְשֻׁרְתָּ אֶת יְהוָה אֶת פְּנֵי **עָלִי** **הַפְּהֵן:**

רפ"י **היה משרת את ה' את פני עלי. מכאן למשמך פני תלמידי חכמים,** **כמשמך פני** **הסכינה:** (רפ"י)

מצודת דוד **את פני. רוצה לומר :** לפניו, כי היה מלמדו איך ישרת את ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון על ביתו. אל ביתו : (מצודת ציון)

רלב"ג **עוד ספר שכבר הלך אלקנה זה הרמתה בעבור ביתו ולולי זה היה נשאר שם בעבור הנער שנשאר שם לשרת את ה' והניחו שם את פני עלי הכהן כדי שילמדנו ויישירנו לעבודת הש"י, או יהיה על ביתו כמו אל ביתו כמו ישעה האדם על עושהו שהוא כמו אל עושהו :** (רלב"ג)

מלבי"ם **וילך אלקנה אז הלך אלקנה משם, אביו ואמו עזבוהו לה', ותחת שהאב יורה ויחנך את בנו היה הנער משרת את ה', ופ"י שהוא את פני עלי הכהן, כי עלי נכנס תחת אביו לחנכו וללמדו והוא עומד לפניו לשרתו וללמוד ממנו דרכי התורה והיראה, ובזה היה משרת את פני ה' ומסוגל להתהלך לפני האלהים:** (מלבי"ם)

זב **ובני עלי בני בליעל לא ידעו את יהוה:**

מצודת דוד **לא ידעו את ה'. ולחוסר הידיעה הרשיעו לעשות :** (מצודת דוד)

רלב"ג **והנה בני עלי היו רשעים ובלתי יודעים הש"י ולזאת הסבה היו רודפים אחרי הזוללות והיו מפני זה לוקחים מישראל יותר מכדי חקם מבשר השלמים שהוא חזה ושוק ועשו להם הכהנים חק ומשפט שהיו לוקחים מהבשר שבשלו ישראל מן השלמים כל אשר יעלה המזלג מהכלים שהיו מבשלים בו הבשר וזה היה חמס ובזיון לקרבנות שהם היו**

לוקחים אותה על צד רדיפת התאוות ולא נתנו להם המתנות שנתן להם הש"י אם לא לתכלית שיחזקו בתורת ה' מצד שלא יצטרך להם לטרוח במזונם, ועשו רעה גדולה יותר מזאת שקודם שקרבו מתירי השלמים לכהנים ולישראל והם החלבים עם מה שנמשך להם היו חוטפים להם בחזקה מבשר הזבח לאכל בצלי תחת הבשר המבושל ששמו להם לחק לקחת מזבחי ישראל יותר על מה שהיה ראוי להם והנה שמו שלחנם קודם לשולחן גבוה כאילו היתה לשוא העבודה לה' והיה עקר הכוונה למלאת בטנם ובזה האופן נאצו בני עלי את מנחת ה' : (רלב"ג)

מלבי"ם ובני מעתה מתחיל לספר כי בני עלי הגם שהיו בניו לא למדו דרכיו ולא השכילו לדעת את ה' רק היו בני בליעל פורקי עול שמים מעליהם כמו שיבאר : (מלבי"ם)

יג וּמִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים אֶת הָעַם כָּל אִישׁ זֶבַח זָבַח וּבָא נַעַר הַפֶּהַן כְּבִשְׁל הַבָּשָׂר וְהַמְזֶלֶג וְשֵׁלשׁ הַשָּׁנִים בְּיָדוֹ :

רז"י ומשפט הכהנים. הם קצו להם חק זה, ולהם לא היה לנחלה כי חם חזה וזוק של שלמים : (רז"י)

מצודת דוד ומשפט הכהנים. בני עלי עשו לעצמם מנהג קבוע עם העם הזובחים : כל איש. כאשר היה מי זובח שלמים, בא אליו משרת הכהן ובידו מזלג בעל שלש השיניים, בכדי שירבה ליקח בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומשפט. ומנהג, כמו (לקמן כז יא) : וכה משפטו : את העם. עם העם : והמזלג. שם כלי בעלת שיניים, עשוי לתחוב בו בשר ולהוציא מהקדרה, וכן (שמות לח ג) : את המזלגות. (יד) כיור דוד קלחת פרור. הם כלי בשול, כיורה וקדרה וכדומה : (מצודת ציון)

מלבי"ם (יג-טז) השאלות: מ"ש והכה בכיור או בדוד או בקלחת או בפרור הם דברי מותר מה נ"מ באיזה כלי הכה, שעקר הוא שהכה ביורה שבשלו בו הבשר, ומ"ש תנה בשר לצלות מדוע לא לקחו גם זה בעצמם כמו שלקחו הבשר המבושל, והוא השיב קטר יקטירון וכו' וקח לך, שמורה שתחלה הקפידו שיתן להם :

ומשפט חושב חטאתם שחטאו בענין זבחי ה' בין נגד העם בין נגד ה'. תחלה חושב החמס נגד העם, א. ומשפט הכהנים את העם, הם יסדו להם משפט וחק הבלתי מגיע להם כי לא זכתה אותם התורה רק במתנות כהונה לבד, נמצא היה זה עול מצד התחלת החק שלא היה משפט ה' רק משפט הכהנים אשר חקו חקקי און, ב. מצד עצם החק שהיה חמס גדול כי כל איש זבח זבח ובא נער הכהן וכו' והמזלג שלש השנים בידו שבשלש

השנים לקח תמיד שלש חתיכות שזה כמות רב אשר יקפידו עליו ולא ניתן למחילה, **ג**. היה בזה זדון במה שלקחוהו על ידי נער הכהן, שבא בדרך אלמות על ידי העבדים המתפרצים ודרך בזיון, כי ראוי שהכהן ילך בעצמו לזכות משולחן גבוה אשי ה' ונחלתו לא על ידי משרתיו: (מלבי"ם)

יד והָכָה בְּכִיּוֹר אֹרֶז אֶל בְּקִלְחַת אֹרֶז בְּפֶרֶז כָּל אֲשֶׁר יַעֲלֶה הַמִּזְלֵג יִקַּח הַפֶּהּן בּוֹ כָּכָה יַעֲשׂוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים שָׁם בְּשִׁלְהָ:

כ"י **כדוד**. סיר: **בקלחת**. יורה: **פרור**. מחצת: (כ"י)

מצודת דוד **והכה**. בהמזלג הוא הכה בכיור וכו', בכדי לתחבו בבשר, וכל אשר יעלה המזלג מן הבשר, היה לוקח לעצמו : **בו**. עם המזלג : **הבאים**. לזבח :

מלבי"ם ד. היה עול במה שלא השקיפו לשער היושר והראוי שראוי לקחת המנה לפי ערך הזבח והזובח והם השוו מדתם ולא חלקו לא בין הזבחים, שהכה בכיור או בדוד וכו' כי הכלי שבו נתבשל הזבח היה לפי הזבח ששור הגדול היו מבשלים בכיור גדול, והקטן היו מבשלים בדוד, וגדי הקטן היו מבשלים בפרור, ואין מן הראוי שיקחו מן הפרור שבו מתבשל הגדי חלק גדול כמו מן הכיור אשר שם השור הגדול, והם השוו מדתם בין בכיור ובין בדוד ובין בפרור לקחו ג' חתיכות גדולות העולות על שלשה שיני המזלג, ובל תאמר כי בפרור הקטן לא הורידו את המזלג עד אחריתו ועלו עליו חתיכות קטנות, על זה אמר **והכה** שתמיד היה מכה בכח בענין שעלו עליו חתיכות גדולות, ולא הקפידו בין נתחים קטנים לגדולים רק **כל אשר יעלה המזלג יקח הכהן בו**, (ומלת בו על המזלג), **ה**. וכן לא חלקו בין הזבחים שראוי שמן העני לא יקחו כמות רב כמו מן העשיר, וכן מי שבני ביתו מרובים יפחתו לקחת, והם לא חלקו רק **ככה יעשו לכל ישראל הבאים שם** בשוה, והרי זה חמס גדול במדה כוללת וגדושה ומלאה: (מלבי"ם)

טו גם בְּטָרִם יִקְטְרוּן אֶת הַחֶלֶב וּבָא נֶעַר הַפֶּהּן וְאָמַר לְאִישׁ הַזֶּבֶחַ תִּנְהַ בָּשָׂר לְצִלוֹת לִפְהֵן וְלֹא יִקַּח מִמֶּה בָּשָׂר מִבְּשָׁל כִּי אִם חֵי:

מצודת דוד **גם בטרם**. גם לפעמים בא קודם הקטרת האימורין, בעוד שלא בשלו את הבשר, ושאל בשר חי חלופי המבושל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חי**. דבר שלא נתבשל קרוי חי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ו. גם מה שמעל בקדשי שמים כי גם **בטרם יקטרון את החלב** ובא נער הכהן ואמר כו' **תנה בשר לצלות לכהן**, כי הבשר שלקחו אחר קיטור החלב היה בשר מבושל, והוא רצה לפעמים לקחת בשר חי כדי לצלותו ועל זה לא היה לו חק כי משפט הכהנים מאת העם היה לקחת בהמזלג מן הכיור והדוד לא נתחים חיים, ולכן אמר **תנה בשר רצה** לומר תנה אתה בעצמך כי בזה תרויח בשתים, א. שתתן כפי שתרצה שזה יהיה פחות ממה שיעלה המזלג, ב. **ולא יקח ממך בשר מבשל כי אם חי**, וטוב לך לתת בשר חי ממבושל שתצטרך לטרוח בטרחת בשולו ולתת בו מלח ותבלין: (מלבי"ם)

טז ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאנה נפשך ואמר (לו) לא פי עתה תתן ואם לא לקחתי בחזקה:

מצודת דוד קטר יקטירון. יקטירו את החלב בתחלה כמו בכל עת, ואחרי זה תקח לך כאשר תרצה, או חי או מבושל: **כי עתה**. תן לי מיד, ואם היא קודם הקטרה: (מצודת דוד)

מצודת ציון כיום. רצה לומר, כעת, וכן (במדבר ד וז): **ביום הכותי**: בחזקה. בכח ובעל כרחך: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר והאיש אמר אליו שאינו רוצה בהרוחה זו אחר שעדיין לא הקטירו החלב אין ראוי להקדים חלק אדם לחלק גבוה, בשגם למה תמהר הלא קטר יקטרון כיום החלב הלא היום יקטירוהו ולא ילינוהו למחר ויהיה לך בשר היום לצלות וקח לך כאשר תאנה נפשך תוכל לקחת מבושל או חי וגם שתקח אתה חלקים כפי רצונך. ואמר השיב שאינו רוצה להמתין רק **כי עתה תתן**, ואם לא תתן ברצון לקחתי בחזקה גם בלא חק ומשפט, ובזה הראה כי מוכנים הם לעשוק ולחמוס כאות נפשם: (מלבי"ם)

יז ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני יהוה כי נאצו האנשים את מנחת

רפ"י כי נאצו. לשון בזיון: (רפ"י)

מצודת דוד הנערים. משרתי הכהן: **כי נאצו**. כי בני עלי בזו מנחת ה', ומהם למדו הנערים לחטוא עוד יותר בדבר בזיון הקדשים: (מצודת דוד)

מצודת ציון נאצו. הוא ענין כעס, כמו (נחמיה ט יח): **נאצות גדולות**,

והושאל אל הבזיון, כי המבזה למי, הוא מכעיסו : **מנחת**. המלה ההיא כולל כל הקרבנות שהמה למנחה ולדורון : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: היה לו לומר כי נאצו את מנחת ה', רצה לומר הנערים שזכר ולמה אמר האנשים :

ותהי חטאת הנערים, רצה לומר הגם שהיה בזה רק חטאת שוגג (שזה ההבדל בין חטא ובין עון) כי באמת היה מותר להם לקחת הבשר לצלותו לפני הקטרת החלבים, שאין איסור רק באכילה, והחטא היה רק בהלקיחה כי אין להם זכות רק אחר מתנת האשים וקודם להקטרה אין להם שום זכות כמ"ש חלקם נתתי להם מאשי ודרשו חכמינו זכרונם לברכה בתורת כהנים אין להם אלא לאחר מתנת האשים, וזאת שנית שהיה חטאת הנערים לא חטאת הכהנים כי הנערים שהם משרתיהם עשו זה מדעת עצמם, בכ"ז היתה גדולה מאד את פני ה', כי על ידי זה נאצו האנשים את מנחת ה' שבזו העם על ידי זה את הקדשים והיה כבודם קל בעיניהם: (מלבי"ם)

יח וְשִׁמוּאֵל מְשָׁרֵת אֶת פְּנֵי יְהוָה נֶעַר חֲגוּר אֶפֹּד בַּד:

רש"י נער חגור אפוד בד. (תרגום): כרדוט דבז, והוא לשון מעיל, שהרי תרגם יונתן, (שמואל-ב יג יח): 'מעילי', דכי כן תלצקנה בנות המלך הבתולות מעילים, (שמואל-ב יג יח): כרדוטין: (רש"י)

מצודת דוד ושמואל משרת וכו'. ולא למד ממעשיהם : **את פני ה'.** ולמעלה אמר את פני עלי, להגיד שלאחר שגדל, לא הוצרך עוד לעלי להורותו : **נער.** רוצה לומר עם שהיה עדיין נער, היה חגור אפוד בד, כדרך החשובים עובדי ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפוד. מלבוש, דומה קצת לאפוד של כהן גדול, ויחגרו בו עובדי ה' להשתנות משאר בני אדם, וכן נאמר בדוד כשהלך לפני הארון (שמואל ב ו יד) : ודוד חגור אפוד בד : **בד.** פשתן : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה היה שמואל משרת את ה' והנה מקטנותו היה חגור אפוד בד לשמו שהוא נבדל לעבודת הש"י כמו הענין בכהני נוב עיר הכהנים שהיו שם שמנים וחמשה איש נושאי אפוד בד : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה הפסיק פה לספר ענין שמואל שלא במקומו, שזה היה ראוי לכתוב אחר תפלת חנה? :

ושמואל נגד מ"ש שבני עלי היו בני בליעל ובזו קדשי ה', הגם שהיו בני עלי והיו כהנים, והיו גדולים בשנים, לעומת זה אמר ששמואל הגם שלא היה בן הכהן הגדול ולא כהן, בכ"ז היה **משרת את פני ה'** (ופה לא אמר את פני עלי כמ"ש למעלה (פי"א) כי כבר התחיל להכיר באלהות בעצמו) והגם שהיה נער רך בשנים בכ"ז היה **חגור אפוד בד** אשר לבשוהו משרתי ה' בעת עבודת הקדש, כי לפני ה' היה מתהלך בקדש: (מלבי"ם)

יַטַּן וּמַעִיל קֶטֶן תַּעֲשֶׂה לּוֹ אִמּוֹ וְהַעֲלִתָּהּ לּוֹ מִיָּמִים יְמִימָה בְּעֵלוֹתָהּ אֶת אִשָּׁה לְזַבַּח אֶת לְזַבַּח הַיָּמִים:

רפ"י ומעיל קטן תעשה לו אמו. מסנה לשנה: (רפ"י)

מצודת דוד מימים ימימה. בכל שנה ושנה העלתה לו מעיל חדש, לפי צורך גופו שגדל בכל שנה ושנה: **זבח הימים**. מה שרגיל לזבוח בכל שנה: (מצודת דוד)

מצודת ציון ומעיל. מלבוש דומה קצת למעיל של כהן גדול: (מצודת ציון)

רלב"ג והיתה עושה לו אמו מעיל קטן שנה בשנה ועליו היה חגור אפוד בד, ושנה בשנה היה מברך עלי את אלקנה ואת אשתו שישים לו זרע מן האשה תחת השאלה אשר שאל לה' כל אחד מהם והלכו אחר זה למקום אלקנה וידמה שזאת הברכה היתה שנה בשנה מפני ראות עלי טוב תכונת הנער והיותו גדל וטוב גם עם אלהים וגם עם אנשים כמו שזכר אחר זה: (רלב"ג)

מלבי"ם ומעיל ובכל שנה הביאה לו אמו מעיל שהיה עוטה על בגדיו כדרך הנזירים ועובדי ה' בקדושה: (מלבי"ם)

גכ וברך עלי את אלקנה ואת אשתו ואמר ישם יהוה לך זרע מן האשה הזאת תחת השאלה אשר שאל ליהוה והלכו למקמו:

רפ"י וברך עלי. לשון הוה הוא, מזכרו היה בכל שנה: תחת השאלה אשר שאל. לו בן, ואמר לו יסים ה' לך זרע וגו', יהי ראון שכל בניו שיהו לך, יהו מן הלדקת הזו, והרי זה מקרא מסורס: (רפ"י)

מצודת דוד וברך עלי. בראותו את שמואל הולך וגדל בעבודת ה', ברך את אלקנה אביו ואת אשתו, שישים ה' לו עוד זרע ממנה, ויהיה כשמואל:

תחת. בעבור זכות השאלה אשר כל אחד מכם שאלו לה', כמו שכתוב למעלה (א כח) : הוא שאול לה', בשכר זה יהיה לכם עוד זרע : **והלכו למקומו.** מיד אחר ברכת עלי, ולא שהו שם עוד, שלא לבטל מפריה ורביה, כי אכסניא אסור בתשמיש המטה, ובטוחים היו בברכת עלי שיהיה להם עוד זרע : (מצודת דוד)

מלבי"ם וברך ועל ידי זה **ברך עלי אותם**, אחר שראה כי שמואל מוכן לרוח ה' ואמר להם הגם שבן הזה אינו מיוחד לביתם רק לה', יתן ה' לך זרע אחר מיוחד לביתך, וכן נתקיים ברכת עלי:(מלבי"ם)

כא כִּי פָקַד יְהוָה אֶת חֲנָה וַתְּהַר וַתֵּלֶד שְׁלֹשָׁה בָּנִים וַשְׁתֵּי בָנוֹת וַיִּגְדַּל הַנְּעָר שְׁמוּאֵל עִם יְהוָה: (o)

מצודת דוד **כי פקד ה'.** רוצה לומר : וכאשר ברך כן היה, כי פקד ה' וכו' : **ויגדל הנער שמואל.** רוצה לומר : אולם לבד שמואל היה הלך וגדל עם ה' ובביתו, ולא כן אחיו, כי גדלו עם אביהם ולא הגיעו למעלת שמואל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פקד.** ענין זכרון והשגחה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **כי פקד ה' וכו'.** ויגדל ובזה היה שמואל דומה כאילו אינו בן אלקנה כלל, רק **ויגדל עם ה'**, היה שתול בבית ה' ושם צמח ויגדל בשנים ובחכמה:(מלבי"ם)

כב וְעָלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּנֵי לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנָּשִׁים הַצְּבָאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

רש"י **אשר ישכבון.** כמשמעו. ורבותינו אמרו (יומא ט ז): מתוך ששהו את קניהן, והם היו ממתנינות עד שתראין קניהן קריבין, מעלה עליהם כאלו שכבוס: (רש"י)

מצודת דוד **ועלי זקן מאד.** אמר זה, להצדיק מעט את עלי על מה שלא היה מייסר את בניו, כי בעבור שהזקין ותש כחו, לא היה יכול לייסרם מעתה : **לכל ישראל.** לקחת מבשר הזבח בחזקה : **ואת אשר ישכבון וכו'.** רוצה לומר היו מתעצלים בהקרבת קני היולדות והזבות הבאות בצבא רב אל אהל מועד, והיו ממתנינות על הקרבתן, ולא חזרו לשמש את ביתם, ושכבו במקום בואן, אם כן הם היו משכיבין אותן במקום בואן, ולחטא יחשב להם, על שבטלו בעליהן מפריה ורביה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישכבן. רצה לומר משכיבין : **הצובאות**. מלשון צבא, ורצה לומר, הרבה כאחת : (מצודת ציון)

רלבי"ג עוד ספר כי עלי היה זקן ושמע החמס שהיו עושין בניו לכל ישראל מענין לקחתם מהם הבשר המבושל או החי באופן הקודם, ושמע גם כן את אשר ישכבון הנשים הצובאות פתח אהל מועד, וראוי שתדע שאין הכונה בזה הענין המשגל שאם היה הענין כן היה ראוי שיגנה הנביא שבא לעלי בני עלי על זה החטא העצום ולא מצאנו שגנה אותם רק על החטא שזכר תחלה ולזה יהיה הרצון בזה כי הנשים הצובאות פתח אהל מועד מצד הבאתם קניהן והם הזבות והיולדות הם היו מתעצלין בהקרבת קרבניהן באופן שהיו שוכבין וקניהן לא קרבו ובזה האופן היו שוכבין את הנשים שלא הקריבו קרבנותיהן בדרך שיכלו ללכת לבתיהן וזהו פירוש נאות מאד לפי הלשון ולפי הענין וכדרך זאת הבינו רז"ל זה הפסוק ר"ל שלא שכבו עמהן אבל היו שוהין קניהן : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות**: הלא בזכרו תחלה חטא בני עלי לא זכר כלל חטא זה ששכבו את הנשים, רק כי נאצו את מנחת ה', וכן בתוכחת איש אלהים אל עלי לקמן לא זכר מזה דבר :

ועלי ספר שעלי כבר זקן ושמע את אשר יעשו בניו לכל ישראל, שהוא החמס שעשו לקחת בשר בזרוע שזה היו עושים לכל ישראל (כנ"ל י"ד) וגם שמע את אשר ישכבון חכמינו זכרונם לברכה נחלקו בזה, י"א שחטאו כפשוטו, וי"א שלא חטאו, ולדעתו נראה שפעל ישכבון מוסב על ישראל, רצה לומר שישראל שכבו בפתח אהל מועד עם הנשים הצובאות, שמתוך שבזו קדשי שמים וגם השוה את קני הנשים מהקריבם, והיו צובאות, רצה לומר מתאספות צבא רב בפתח אהל מועד שלשם הביאו קניהם, ולא היה להם מלון ושכבו אנשים ונשים לפני חצר המשכן ביחד ועל ידי כן הגיעו לפעמים לדבר עבירה, בפרט כי הכהנים לא השגחו על העם לקדשם ולשמרם כראוי : (מלבי"ם)

כג ויאמר להם למה תעשוין כדברים האלה אשר אנכי שמע את דבריכם רעים מאת כל העם אלה:

מצודת דוד את דבריכם. מה שמדברים עליכם דברים רעים : מאת כל העם. מוסב למעלה, לומר : אשר אנכי שומע מאת כל העם אלה, והם הבאים לזבח : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואמר להם על זה עלי כי לא טובה השמועה והקול שהיו מעבירין עליהם עם ה' כי הם היו חוטאים בזה לה' ובוועטים בקרבנותיו באופן שזכרנו :

מלבי"ם (כג-כה) **השאלות:** תחלה אמר אל תעשון שמורה שהאמין כי עשו כן בפועל, ואחר כך אמר כי לא טובה השמועה שמורה שלא האמין רק מוכיחם על שם רע שיצא עליהם, ומי"ש אם לה' יחטא איש מי יתפלל, ואם כמפרשים מלשון פלילה ומשפט מדוע לא ישפט ה' על חטא שחטאו נגדו, ואם מענין תפלה אין לו הבנה כלל:

ויאמר להם הוכיחם משני צדדים, בצד הא' תפס שהקול אמת ושעשו כזאת, ועל זה אמר למה תעשון כדברים האלה, (ותפס בזה מלת כדברים עם כ"ף הדמיון כאומר אף אם לא הרעותם לעשות ככל ספור ההמון, בהכרח עשיתם כדברים האלה רצה לומר דברים דומים לאלה עד שמזה הגיע להגדיל אשמתכם לגדולתכם). אשר אנכי כוונתו ולא תוכלו להכחיש שהכל שקר כי הלא אנכי שומע את דבריכם רעים מאת כל העם אלה, ואם היה זה עלילת שקר אי אפשר שיסכימו כל העם בהגדתם ושלא ימצא ביניהם מי שילמד עליכם זכות: (מלבי"ם)

נכד אל בְּנֵי כִי לֹא טוֹבָה הַשְׁמָעָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי שֹׁמֵעַ מֵעֲבָרִים עִם יְהוָה:

רפ"י חָסַר אֲנֹכִי שׁוֹמֵעַ מֵעֲבָרִים עִם ה'. שְׁמוּעָה שְׁעָם ה' מֵעֲבָרִים עֲלֵיכֶם, לִשְׁוֹן וַיַּעֲבִירוּ (שְׁמוֹת לו' ו): קוֹל בְּמַחֲנֵה, מוֹלִיחִים עֲלֵיכֶם קוֹל שְׁמוּעָה לֹא טוֹבָה: (רפ"י)

מצודת דוד אל בני. אל תעשו מעתה כדברים האלה: כי לא טובה וכו'. השמועה שאני שומע מה שעם ה' מוציאים עליכם קול, הנה לא טובה היא, ולחטא יחשב, ולזה מנעו עצמכם מלעשותם עוד: (מצודת דוד)

מצודת ציון מעבירים. ענין הוצאות קול, כמו (שמות לו' ו): ויעבירו קול במחנה. (כה) ופללו, יתפלל. ענין משפט, כמו (שם כא כב): ונתן בפלילים: (מצודת ציון)

מלבי"ם אל ומצד האחר גם אם הקול שקר הוכיחם על לא טובה השמועה, ורצה לומר גם אם הדבר שקר אל בני לא נאה זאת לכם אחר שאתם בני הלא על כל פנים לא טובה השמועה, כי יש בזה חילול השם, אם מצד עצם השמועה, אם מצד המגיד כי זאת מעבירים ומגידי עם ה': (מלבי"ם)

נכה אם יִחַטָּא אִישׁ לְאִישׁ וּפְלָלוּ אֱלֹהִים וְאִם לַיהוָה יִחַטָּא אִישׁ מִי יִתְּפַלֵּל לוֹ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל אֲבִיהֶם כִּי חָפֵץ יְהוָה לְהַמִּיתָם:

רפ"י ופללו. לשון משפט, כמו (סס כא כב): ונתן בפלילים: אלהים. דיון: כי חפץ ה' להמיתם. שכבר נחתם גזר דין, אבל קודם שנחתם גזר דין, נאמר (יחזקאל יח לב): כי לא אחפוץ במות המת: (רפ"י)

מצודת דוד **אם יחטא וכו'.** ורוצה לומר: ומה כשהאדם חוטא לחבירו, שקובל הוא לפני השופט ועושה משפט, ולא היה אם כן נספה בלא משפט, ועם כל זאת שופטו גם אלהים, אם הטעה את השופט ויצא המשפט מעוקל: **ואם לה'.** רוצה לומר: ומכל שכן כשהאדם חוטא לה', וכי מי הוא אשר ישפוט את החוטא, הלא בודאי הוא בעצמו שופט משפטו, ואיך לא תיראו מפניו אם הוא הבעל דין והדיין: **כי חפץ ה' להמיתם.** על כי הרבו לפשוע, ולזה חיזק לבבם: (מצודת דוד)

רלב"ג אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים. ר"ל ישפטהו הדיין ובזה הדרך יתקן את אשר עותו כי הדיין אינו לובש קנאה על זה החטא כי לא לו חטא ויראה זכותו לפי מה שאפשר, ואולם אם לה' יחטא איש הנה אין בזה תקון כי אין שם שופט על זה זולת הש"י והוא יענשהו כי לו חטא וילביש קנאה על זה דרך משל כאמרו כי אנכי ה' אלהיך אל קנא והיה בחטא זה ע"א שהיה החטא לש"י, והנה לא היו שומעים בקול אביהם לקבל תוכחת כי הש"י היה חפץ להמיתם על אלו החטאים כדי שירחקו מהם הבאים אחריהם ולא יפסידו כוונת התורה בענין הקרבנות כמו שהמית נדב ואביהוא לזאת הסבה כמו שבארנו לדברי התורה, או היה זה הענין מהעדר קבולם התוכחה מיוחס לשם ית' במקרה להיותו סבת כל הדברים כאמרו ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה', או יהיה הרצון בזה כי היה לבני עלי חטא אחר היה ראוי שימית הש"י עליו אף על פי שישבו מזה החטא שהוכיחם עליו עלי וזה כי הם לא ידעו את ה' הפך מה שכוון בענין העבודה והנה אף על פי שישבו מזה החטא שהוכיחם עליו עלי היה המות ראוי להם כי הם לא הרגישו בענין הקרבנות מה שבהם לעבודת הש"י ולא חשבו בהם תכלית אחר זולת השמנת גופם וכבר דקדקה התורה שתהיה הכונה בהם לה' ולזה הרחיקה שתויי יין מן ההקרבה שאי איפשר שתהיה כוונתם שלימה כ"ש שאשר לא ידעו את ה' ירוחקו מן ההקרבה ולזה היה רצון השם יתברך שימותו בני עלי כדי שידקדקו הבאים אחריהם בכונת הקרבנות וידעו שאין הכוונה בהם השמנת גופם כמו שחשבו אלו: (רלב"ג)

מלבי"ם אם מוסב על מעבירים עם ה', ורוצה לומר העם מעבירים את השמועה ומוסיפים בה תלונות ובוטים כמדקרות חרב ואומרים, איך יתכן זה אשר אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים, רצה לומר הלא עלי ובניו הם אלהים שופטים בארץ ויפללו על כל חטא אשר יחטא איש לרעהו, ועתה אם לה' יחטא איש מעתה מי יפלל וישפוט אותו, אחר שהשופטים עצמם בני עלי הם החוטאים לה' ומי יעשה משפטו ויריב ריבו

והלא הכהנים השופטים בארץ רמסו קדש קובעים אלהים, ואמר יתפלל בהתפעל כי הם צריכים לפלל אי"ע כי הם החוטאים: **ולא ישמעו וכו' כי חפץ ה' להמיתם** ואמרו חכמינו זכרונם לברכה שמ"ש כי חפץ ה' להמיתם (הגם שכתב החפץ אחפוף מות הרשע) הוא אחר גזר דין, ורצה לומר שאחר גזר דין ימנע ממנו דרכי התשובה רצה לומר שלא יסייע לו בהערה אלהית להעיר לבבו ולהטותו אל הטוב, רק יניחו אל בחירתו לגמרי, שאם היה תוכחה זו (שבדאי נכלמו מדברי אביהם) קודם גזר דין היו מוצאים סיוע שמיימית להעיר לבבם אז לשמוע לקול אביהם הצדיק ולשוב מעון, אבל אחר שחפץ ה' להמיתם, כי היה דינם חרוץ (כמו שיבואר מפסוק כ"ז והלאה) לא העיר לבבם ע"ז: (מלבי"ם)

כז וְהִנֵּנּוּ שְׂמוּאֵל הַלֵּךְ וְגִדְל וְטוֹב גַּם עִם יְהוָה וְגַם עִם אֲנָשִׁים: (o)

מצודת דוד הולך וגדל. בחכמה וביראת ה' : **וגם עם אנשים**. שהיתה דעתו מעורבת עם הבריות ומקובל להם, וסמכו כאן, לומר שהיה מקובל גם לבני עלי, ולא חשדוהו שהוא המביא דבתם רעה אל אביהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: הכי אפשר שבשביל שחפץ ה' להמיתם לא שמעו לקול אביהם כאילו ה' בטל בחירתם לבל ישונו בתשובה, וזה סותר ליסודי הדת שהבחירה חפשית תמיד :

והנער אחר שהודיע (בפסוק י"ח) שדרכי שמואל היה הפך דרכי בני עלי בעבודת ה', יודיע פה, שכן היה הפך להם במה שהם היו שנואים ושמעם רע בעיני העם **ושמואל היה טוב עם ה' ואנשים** אהוב מכולם והיה הולך וגדל בזה ממדרגה למדרגה: (מלבי"ם)

כז וַיָּבֹא אִישׁ אֱלֹהִים אֶל עָלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּגִלָה נְגִלְתִּי אֶל בֵּית אָבִיךָ בְּהִיּוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבַיִת פְּרָעָה:

רש"י ויצא איש אלהים. זה אלקנה: הנגלה נגלית אל בית אביך. מכאן שנתנבא אהרן במצרים, ומה היא הנבואה, הוא שנאמר (סם כ ז): ואומר אליהם איש שקולי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו: הנגלה נגלית. הידעתם כי הטובה הזאת והגדולה הזאת נתתי לאהרן: (רש"י)

מצודת דוד איש אלהים. אמרו רבותינו ז"ל (ספרי וזאת הברכה), שהוא אלקנה אבי שמואל : **הנגלה נגליתי**. רוצה לומר : אם האמת הוא אשר נגלה נגליתי וכו', רוצה לומר : הלא ידוע הוא לכל : **אל בית אביך**. זה

אהרן, שניבא במצרים (יחזקאל כ ז) : ואומר להם : איש שקוצי עיניו וכו' ובגלולי מצרים וכו' (שמות רבה ג טז) : **לבית פרעה**. תרגם יונתן : ומשעבדין לבית פרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנגלה. היא בה"א השאלה : (מצודת ציון)

רלב"ג **ויבא איש האלהים אל עלי**. אמרו שהוא אלקנה אולי היה זה מקובל אצלם והנה לא מצאנו לו נבואה במקום אחר ואפשר שנא' כי הוא פנחס כמו הענין בנבואות הנזכרות בס' שופטים וידמה שפסקי נבואות מעלי מצד הזקנה ולזה הוצרך שיבא לו איש האלהים : **הנגלה נגליתי**. אין הה"א ה"א התימה אבל הוא ה"א האמתית כמו ה"א הלבן מאה שנה כמו שפירשנו שם וכבר נגלה הש"י לאהרן בהיות ישראל במצרים והיה מוכיח ישראל כמו שנזכר בספר יחזקאל ולזה אמר הש"י הנה השפעתתי לאהרן שפע הנבואה ולא הספיק זה אבל בחרתי אותו לכהן מכל משפחות ישראל להקריב על המזבח ולהקטיר על המזבח הפנימי ולשאת לפני בגדי כהונה גדולה להשרות עליהם רוח נבואה באמצעות האורים והתומים ואני עשיתי להם כל הטובה הזאת ולמה אתם בועטים בזבחי ובמנחתי אשר צויתי במעון שתהיה במעון הידוע ואחר זה תזכו במתנות משולחי ואתה מכבד את בניך ממני וזה שהם לוקחים תחלה מהזבח והמנחה קודם שיקריבו מהם כאילו היה הרצון להשמינכם מראשי כל מנחת ישראל שהיה ראוי להיות לי בעבור עמי שיקחו בו תועלת כמו שבארנו בדברינו לדברי התורה ואתם משימים התועלת שכוון לעמי בזה הענין להשמינכם, והנה יקחו ישראל תועלת במה שיאכלו הכהנים כשישתמשו בו באופן הראוי כי הם יורו משפטי הש"י ליעקב ותורתו לישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם (כז-כט) **השאלות**: המפרשים לא מצאו עצה בתמיהה זו של הנגלה נגליתי, עד שהוכרחו לאמר עליה כי היא תמיהה המתקיימת, ומ"ש לבית פרעה בלתי מובן והיה לו לומר בבית פרעה, מ"ש אשר צויתי מעון קשה ההבנה, ומלת לעמי מיותר וגם דקדוקו קשה :

ויבא איש אלהים אמרו חכמינו זכרונם לברכה (בסדר עולם) שהיה אלקנה, כי אי אפשר שישולח פנחס לזה, בהיותו נוגע בדבר שנבא שתסב הכהונה מבית איתמר אל בית אלעזר : **הנגלה** אומר בתמיהה וכי **נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים** או וכי נגליתי בעבור **בית פרעה**, רצה לומר כי גם במצרים היו נמצאים כהנים שהם כהני פרעה, והם לא היו לא כהני ישראל, ולא כהני ה', כוונתי כי הכהנים בני אהרן, הם שלוחי דידן ושלוחי דרחמנא, שהם שלוחי ישראל להיות אמצעים בינם לבין אלהיהם לעבוד עבודתם, והם שלוחי דרחמנא להיות משרתיו עושי רצונו, (וע"כ נסתפקו חכמינו זכרונם לברכה בנדרים איזה הוא העקר משניהם עי"ש) אבל הכהנים במצרים לא היו לא כהני עם ה' ולא כהני ה', רק כהני פרעה, ממונים מאתו, וקבלו את חקם מאת פרעה כמ"ש כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה, אבל אני עת נגליתי לבית אביך להקריבו אל הכהונה לא היה זה במצרים להיות

כהן לעם מצרים, רק בצאתם משם להיות כהן לעם ישראל, ולא לבעבור בית פרעה רק להיות כהן לאל עליון: (מלבי"ם)

לכח ובחר אתו מכל שבטי ישראל לי לכהן לעלות על מזבחי להקטיר קטרת לשאת אפוד לפני ואתנה לבית אביך את כל אשי בני ישראל:

מצודת דוד ובחר אותנו. עוד היטבתי עמו שבחרתיו לכהן לי : (מצודת דוד)

מצודת ציון לעלות. להעלות : אשי. הם מתנות כהונה, שהמה מותר מאש המזבח : (מצודת ציון)

מלבי"ם ובחר מפרש לא נגליתי עליו במצרים בעבור עם מצרים, רק ובחר אותו מכל שבטי ישראל בזה הצד להיות שלוחא דידן לעבוד תחתם ובשליחותם, וכן לא נגליתי עליו בעבור בית פרעה רק בחרתי אותו לי לכהן להיות שלוחא דרחמנא, ומפרש מ"ש שבחר אותו לי לכהן היה לגי דברים, **א. לעלות על מזבחי להקריב קרבנות.** ולעלות כמו להעלות מבנין הפעיל כמו לנחותם הדרך (שמות י"ד), **ב. להקטיר קטורת, ג. לשאת אפוד לפני,** ללבוש בגדי קדש שמורים שהוא משרת אלהיו, ונגד מ"ש שבחר אותו מכל שבטי ישראל אמר שבעבור זה ואתנה לבית אביך את כל אשי בני ישראל שבעבור היותו שלוחם ומלאך הברית העומד בין ה' ובינם, הרימותי שכרו מן האשים, אולם גם בזה אמר תנאי שלא נתן לו רק האשים רצה לומר דברים המעותדים לאש, כאילו מן הקרבן יש בו חלק הראוי לבעל הקרבן כמו בשר השלמים ואין לכהנים בו מאומה, ויש בו חלק הראוי לגבוה כמו בשר החטאת והאשם ושירי מנחות שהיה ראוי להעלות לאשים ולהיות נקטר עם החלבים והאימורים, וה' וויתר להם מחלקו שלא ינתנו לאשים רק הכהנים יאכלו אותם ואכילתם דומה בעיניו כאילו הקריבום על האש, כמ"ש חלקם נתתי אותה מאשי (ויקרא ו') וכן אמר זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה' (שם ז') ואם כן מה ששמו להם חק לקחת במזלג מחלק הבעלים הוא חמס בידם: (מלבי"ם)

לכט למה תבעטו בזבחי ובמנחתי אשר צויתי מעון ותכבד את בְּנֵיךָ ממני להבריאתכם מראשית כל מנחת ישראל לעמי:

רס"י אשר צויתי מעון. אשר צויתי במעוני: להבריאתכם מראשית וגו'. הרי זה מקרא מסורס, ותכבד את בניך ממני לעמי, לעיני עמי כזדת את בניך ממני, ומהו הכבוד, להבריאתכם מראשית כל מנחת ישראל, קדמה סעודתכם לסעודתי, כמה שנאמר (לעיל פסוק טו): גם צטרם יקטירון

את החלב וגו': להבריאכם. לשון סעודה, כמו (שמואל-ב יג ה): תבא נא תמר אחותי ותזרני לחם: לעמי. מוסב על 'ותכבד את בניך ממני', הראיתם לעמי שאתם נכבדים ממני, וזמה הראיתם, 'להבריאכם מראשית מנחתי': (כ"ז)

מצודת דוד למה תבעטו. רצה לומר: ואם אמנם כל הטובות האלה עשיתי עם בית אביך, למה תבעטו אתם בזבחי, וכי היא זו הגמול: **אשר צויתי מעון**. להקריב במעוני, וזהו המשכן: **ותכבד**. תעשה כבוד לבניך יותר ממני: **להבריאכם**. להשמין אתכם מראשית וכו', ולא תמתינו עד יקטירו החלב, כמו שכתוב למעלה (פסוק טו): **לעמי**. אשר הובא לצורך עמי לרצות להם, ולא להשמין אתכם [ועל שלא הוכיח את בניו כראוי כללו עמהם]: (מצודת דוד)

מצודת ציון תבעטו. הוא ענין בזיון, והמשיל לבהמה הבועטת ברגליה, וכן (דברים לב טו): וישמן ישורון ויבעט: **מעון**. במעון, רצה לומר במשכן מקום מדורי, כמו (תהלים כו ח): אהבתי מעון ביתך: **להבריאכם**. ענין שומן, כמו (שופטים ג וז): ועגלון איש בריא: (מצודת ציון)

מלבי"ם למה עתה יתוכח עמו נגד שני ענינים אלה, **א**. נגד מ"ש שהוא שלוחא דרחמנא שבחר אותו לו לכהן, ואם כן כל כבוד כהונתם נמשך רק ממה שהם כהני ה' מקריבים זבחי רצון לא מצד עצמם, וראוי אם כן שיהיה כל חפצם לכבד את הזבחים, אחר שכבודם הוא ענין מקרי וטפלי נמשך מן אשי ה' שהוא המכוון בעצם ואם כן **למה תבעטו בזבחי ובמנחתי אשר צויתי מעון** רצה לומר בחלק מן הזבח אשר צויתי שיהיה במעון הקדש שהוא החלק הקרב למזבח, למה תבזו אותו, במה שלקחו חלקם קודם לחלק ה' בטרם יקטירו את החלב, כאילו כבודם עקר וכבוד ה' טפל מה שהוא בהפך שאם ימעטו כבוד הזבח כ"ש שכבודם הנתלה בו כאין נחשב, **ב**. נגד הצד שהם שלוחי דידן שעל זה אמר ואתנה לבית אביך את כל אשי ישראל, שבארנו שרצה לומר שאין להם רק מן החלק השייך לאשים לא מן חלק הבעלים, אומר ולמה **תכבד את בניך ממני** לקחת יותר מן המגיע לחלק גבוה, ומפרש **להבריאכם** (פ"י להשמין ולהבריא ולחזק את גופכם) **מראשית כל מנחת ישראל לעמי** שאתם לוקחים בהמזלג חלק ראשי מזבחי ישראל, מן החלק השייך לעמי רצה לומר מחלק הבעלים, שזה לא יחדתנו לאשים רק שייך לבעלים, ואיך תזכו בו אתם, אחר שכהנים רק משולחן גבוה זכו, ואיך תגדילו כבודכם על כבוד ה' כאילו מגיע לכם חלק מיוחד מלבד אשי ה': (מלבי"ם)

ג לכן נאם יהוה אלהי ישראל אמור אמרתי ב"יתך וב"ית אביך יתהלכו לפני עד עולם ועתה נאם יהוה חלילה לי כי מכבדי אכבד ובזי יקלו:

רס"י אמור אמרתי. שני פעמים פסקתי גדולה לבני איתמר, בצני גרסון וצני מררי נאמר (צמדזר 7 כח לג), ציד איתמר בן אהרן הכהן, ועלי מצני איתמר היה, זו ראיתי צמדק שמואל. ולסון הגון מזה שמעתי: אמור אמרתי ציתך וצית אציד וגו' ; מתחלה נתתי כהונה גדולה לאלעזר הכהן, שנאמר (סס כ כו): והפסק את אהרן את בגדיו וגו', וצמי פלגש שפקרו ישראל צרוצ המלות, ומי גרס להם, פנחס וכיוצא בו, שהיה להם לסצצ מעיר אל עיר ולהוכיחם, נטלתי הכהונה גדולה מהם ונתתיה לך, שמצני איתמר אתה, ואמרתי יתהלכו לפני עד עולם, שכפוסקין לו גדולה לאדם, פוסקין לו ולדורותיו עד עולם: כי מכצדי אכצד. את צני פנחס, שכצד אותי צשטים (סס פרק כה יא), וכן היתה צימי שלמה, כשנצנה צית המקדש, (מלכים-א 3 כז): ויגרש שלמה את אציתר מהיות כהן לה' כדבר ה' אשר דבר אל צית עלי, ונעשה כדוק כהן גדול תחתיו, שהיה מצני פנחס, שכן נתייחסו כדברי הימים (א 1 לח): וצוזי יקלו. מאליהם, משאסתלק מהם: (רס"י)

מצודת דוד ובית אביך. הם בני איתמר : יתהלכו לפני. רצה לומר ישמשו בכהונה גדולה : כי מכבדי. מי שהיה מכבד אותי, אכבדו גם אני, רצה לומר : אחזיר שמוש הכהונה לבני פנחס בן אלעזר, שכיבד אותי בשטים בקנאו את קנאתי : ובוזי. הם בני עלי, שביזו את המקום, יקל כבודם. וכן היה בימי שלמה, כי גירש את אביתר מכהן לה', שהיה מזרע עלי (מלכים א ב כז), וכיהן צדוק תחתיו (שם פסוק לה), שהיה מזרע פינחס : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלילה. חולין וגנאי : יקלו. הוא הפך הכבוד : (מצודת ציון)

רלב"ג מכבדי אכבד. ר"ל פינחס שכבד הש"י בקנאו את קנאת הש"י בשטים ולזה השיב הכהונה הגדולה לו בימי שלמה כי היה צדוק כהן גדול תחת אביתר שהיה מבית עלי שהיה מבני איתמר כמו שנזכר בדברי הימים כי אחימלך בן אביתר היה מבני איתמר : (רלב"ג)

מלבי"ם לכן הנה עד עתה אמור אמרתי וחשבתי בלבבי, יען שהוא ביתך שאתה ראש אלפי ישראל ויען שהוא בית אביך בית אהרן הכהן, לכן יתהלכו לפני יהיו צדיקים ההולכים לפני ה' תמיד (כמ"ש התהלך לפני והיה תמים) ומפני זה יתקיימו בגדולתם עד עולם, אולם עתה שלא היה כפי מחשבתי וסרו מעבודתי חלילה לי להיות בריתי אתם, כי מכבדי אכבד כי הכבוד של עובדי ה' אינו ענין מקרי רק השגחיי, שמצד שהם

מכבדים אותי כן אכבד אותם וממילא כי בוזי אשר אסיר השגחתי מאתם ולא אכבדם יקלו מאליהם אחר שמנעתי את כבודי מאתם: (מלבי"ם)

ללא הנה ימים באים וגדעתי את זרעך ואת זרע בית אביך מהיות זקן בביתך:

כס"י וגדעתי את זרועך. החוזק שיש לכם בבית, שאתם אומרים ואס לא לקחתי
כחזקה: (כס"י)

מצודת דוד וגדעתי. אכרית חוזק ממשלתך : מהיות זקן. רצה לומר : מושל ושר, כי המושלים והשרים נקראו זקני העם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וגדעתי. אכרית, כמו (דברים ז ה) : ואשריהם תגדעון : זרועך. ענין חוזק, כי החוזק היא בזרוע : (מצודת ציון)

רלב"ג מהיות זקן בביתך. ירצה בזה שלא יהיה בהם מי שיזקין אבל ימותו בחורים : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה כפל מהיות זקן בביתך, ואמר שנית (פסוק ל"ב) ולא יהיה זקן בביתך, ושלישית (פסוק ל"ג) וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, ומ"ש והבטת צר מעון נדחקו בפירושו, ומ"ש ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי, אינו קללה לפי הסברא :

(לא-לב) הנה ימים באים חרץ ענשו בגי דברים, א. שיוקח כבודו, ב. שידל מעשרו ופרנסתו, ג. קוצר ימי בניו. על האי אמר וגדעתי את זרעך מהיות זקן בביתך רצה לומר הזרוע שהיה לך במה שהיית זקן (פיי שופט ישראל), אגדע כחך זה ולא יהיה מביתך שופט וזקן ונשיא ישראל, וכן פירשו חכמינו זכרונם לברכה בסנהדרין (דף י"ד), ב. על דלדול פרנסתו אומר והבטת צר מעון תביט תמיד ותראה שהמעון שהוא הביהמ"ק יהיה צר לפניך ממצוא בו חית ידך, וזה יהיה בכל אשר ייטיב את ישראל כוונתו שגם בעת שתתרבה הטובה על ישראל כמו שהיה בימי שלמה בכ"ז לא תרויח בטובתם, רק תביט צר ומצוק, ג. על קוצר חיי בניו אמר ולא יהיה זקן בביתך כל הימים זקן ממש: (מלבי"ם)

לזב והבטת צר מעון בכל אשר ייטיב את ישראל ולא יהיה זקן בביתך כל הימים:

רס"י והבטת כר מעון. וראית לרתך בלדך בתוך מעוני, כאשה הרואה
כרתה עמה צבית: בכל אשר ייטיב את ישראל. כשיבנה בית עולמים צימי
שלמה, ותהא טובתם של ישראל שלימה, כמה שנאמר שם (מלכים-א ח
נו): לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב, (שם ה א) יהודה וישראל רבים
כחול אשר על שפת הים וגו'. (שם שם ה). וישב יהודה וישראל לבטח איש
תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כל ימי שלמה (שם פסוק ה): ולא יהיה זקן
צביתך. מדה כנגד מדה, אתם אכלתם קדשים לפני זמנך, בטרם יקטירון
את החלב, אף אתם תמותון בלא זמן: (רס"י)

מצודת דוד **והבטת צר מעון**. רצה לומר : זרעך יראה צרתו במעון, כי יהיה
כהן גדול אחר, לא מהם (ובלשון שאלה קראו צר עם כי לא יהיו בזמן
אחד, כי אין כהן גדול כי אם אחד): **בכל אשר ייטיב**. בכל הימים אשר
ייטיב ה' לישראל להיות המקדש על מכוננו, יביט צר במעון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והבטת**. ענין ראייה והסתכלות : **צר**. כמו ששתי נשים לאיש
אחד תקראנה צרות, כמו כן יקראו שני כהנים גדולים זה לזה בלשון צר
: **מעון**. במעון : (מצודת ציון)

רלב"ג **והבטת צר מעון בכל אשר ייטיב את ישראל**. ר"ל שכבר תביט
מקום צר דחוק לך בכל הטוב אשר ייטיב ה' את ישראל ולא יהיה בך לו
חלק לשמח בו : **ולא יהיה זקן בביתך כל הימים**. ר"ל שלא ימצא חכם
בביתו כל הימים כמו שהוא עתה שהיה בו עלי שהיה חכם ונביא : (רלב"ג)

לג **ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי לכלות את עיניך ולאדיב את**
נפשיך וכל מרבית וכל מרבית ביתך ומותו אנשים:

רס"י **ולאדיב**. כמו ולדאיב: ימותו אנשים. בחורים, אינו דומה אלכו של
בחור, **לאכלו** **של** **תינוק**: (רס"י)

מצודת דוד **ואיש לא אכרית**. מכל וכל מבלי לעבוד מי מהם על המזבח,
אלא ישמשו במזבח ויראו ברעתם, להיות להם כליון עינים ודאבון נפש
(ועם שאמר לעלי בלשון נוכח ויחידי, על הזרע ידבר, היות כי זרע האדם
יחשב כהוא עצמו) : **וכל מרבית**. כל גדולי ביתך ימותו אנשים, לא זקנים
ולא קטנים, כי אם בחורים, שאבלותם מרובה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לכלות**. המצפה לדבר ואינו בא, קרוי כליון עינים בלשון מקרא
: **ולאדיב**. הוא הפוך, כמו ולדאיב, והוא מענץ צער ותוגה, כמו (שם כח

ורבית (סה) : ודאבון נפש : **מרבית**. ענין גדול, כמו (איכה ב כב) : אשר טפחתי
(מצודת) : (ציון)

רלבי"ג ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי. כדי שיראו ברעתם בהיותם תחת
כהן מושל עליהם תחת אשר היתה להם הממשלה לולי זה החטא ולזאת
הסבה לא ימותו בניך בעודם קטנים אבל ימותו בהיותם אנשים בדרך
שיראו שפלותם ודלותם בעבודת הכהונה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ואיש עתה פי שלש הקללות האלה שנית כסדרן ובאר פרטיהם,
א. נגד מ"ש וגדעתי את זרועך, באר בל יחשוב שלא יהיו בניו שופטים
וזקני ישראל רק יהיה להם פרנסה ועסק אחר, לא כן, כי **ואיש לא אכרית**
לך מעם מזבחי, שבכ"ז ישארו משרתי מזבח ויהיו שפלים ונבזים. **ב.** נגד
מ"ש והבטת צר מעון מבאר שישארו במזבח תמיד על האופן **לכלות את**
עיניך לראות גדולתו ביד אחרים שהם בני אליעזר והוא יהיה בעוני
וחוסר כל, **ג.** נגד מ"ש ולא יהיה זקן בביתך. באר שלא ימותו כשהם
קטנים שאין הצער גדול כל כך רק **וכל מרבית ביתך ימותו אנשים** גדולים
שהאבל רב והצער גדול : (מלבי"ם)

לד וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֲשֶׁר יָבֵא אֶל שְׁנֵי בְּנֵיךָ אֶל חֶפְנִי וּפִינֶחֶס בְּיוֹם אֶחָד
שְׁנֵיהֶם:

רס"י וזה לך האות. שיתקיים הדבר, ביום אחד ימותו שני בניך, והיא
תהיה לך אות שיתקיים כל הפורענות שנאמר לך, והצטת לך מעון, וכל
מרבית ביתך ימותו אנשים:

מצודת דוד וזה לך האות. שיתקיים כל דברי הנבואה : אשר יבוא. האות,
הוא הדבר אשר יבוא אל שני בניך שימותו ביום אחד, ובזה תדע
שיתקיים הכל : (מצודת דוד)

מלבי"ם וזה עתה באר הזמן מתי יתקיימו שלש הגזירות הנזכרות אומר
מ"ש ולא יהיה זקן בביתך יתקיים תיכף, וזה שכתוב וזה לך האות אשר
יבוא אל שני בניך ומעת הזאת חלה קללה זו בזרעו : (מלבי"ם)

לה וְהָקִימְתִי לִי כֹהֵן נֶאֱמָן כְּאֲשֶׁר בְּלִבִּי וּבְנַפְשִׁי יַעֲשֶׂה וּבְנִיתִי לוֹ בֵּית
נֶאֱמָן וְהִתְהַלַּךְ לִפְנֵי מְשִׁיחִי כָּל הַיָּמִים:

רס"י כהן נאמן. הוא כלוק:

מצודת דוד **כהן נאמן**. זה צדוק, והוא יעשה כאשר בלבבי, כתורה וכמצוה : **בית נאמן**. בית קבוע לו ולזרעו אחריו : **והתהלך**. יטייל לפני המלך לשעשע עמו, ועצת שלום תהיה ביניהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נאמן**. מתקיים, כמו (ישעיהו כב כג) : יתד במקום נאמן : **והתהלך**. ענין טיול, כמו (ויקרא כו יב) : והתהלכתי בתוכם : (מצודת ציון)

רלבי"ג **כהן נאמן**. הוא צדוק שהושם כהן תחת אביתר בימי שלמה : **והתהלך לפני משיחי כל הימים**. ר"ל לפני המלך אשר יעצור בעמי : (רלבי"ג)

מלבי"ם **והקימתי עתה באר כי ב' קללות הראשונות יתקיימו בימי דוד**, שאז נסתלק אביתר שהיה מבני איתמר מן הכהונה ונכנס צדוק תחתיו. וזה שכתוב נגד וגדעתי את זרועך, **והקימתי לי כהן נאמן**, הוא צדוק הכהן שהיה נאמן לאלהיו, כמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי (יחזקאל מד), **כאשר בלבבי ובנפשי יעשה מעשיו ועבודתו לא יהיו כפי הצווי החיצוני לבד**, רק יהיו כפי הכוונה האלהית ומחשבותיו, שכוונת המצות הוא להרבות כבוד ה' ולהתקדש בקדושתו והיא נפש המצות ונשמתם הפנימית, כי המעשה לבדה היא גויה חומרית להנפש הזאת שהיא הכוונה המחשביית. **ובניתי לו** וכמו שהוא יהיה נאמן לאלהיו כן אבנה לו **בית נאמן**, וזה יהיה בעת ימשח מלך ישראל בימי דוד וזה שכתוב **והתהלך לפני משיחי**: (מלבי"ם)

גלו וְהָיָה כָּל הַנּוֹתֵר בְּבֵיתְךָ יִבֹּא לְהַשְׁתַּחֲוֹת לּוֹ לְאַגֹּרֶת כֶּסֶף וְכֹכַר לֶחֶם וְאָמַר סִפְחָנִי נָא אֶל אַחַת הַפְּהֹנֹת לְאָכַל פֶּת לֶחֶם: (o)

רש"י **לאגורת כסף**. בשביל להשתכר מעה כסף: **לאגורת כסף**. ממשקלות: עשרים גרה הוא (שמות ל יג): **ספחני**. אספני: (רש"י)

מצודת דוד **להשתחות לו**. להכהן הגדול אשר יועמד מזרע צדוק : **לאגורת כסף**. בעבור אגורת כסף וככר לחם אשר יקבל ממנו במתנה : **ואמר**. הנותר בביתך יאמר לו : בבקשה ממך אספני וחברני נא אל אחת ממשרות הכהנים, לאכול בזה פת לחם, כי יהיה חסר לחם בזולת זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לאגורת**. האל"ף נוספת, והוא כמו גרה, שהיא מטבע של כסף, והוא מעה : **וככר**. כך נקרא לחם שלם : **ספחני**. ענין הקבוץ והדבוק, כמו (ישעיהו יד א) : ונספחו על בית יעקב : **פת**. הוא פרוסה, כמו (ויקרא ב ו)

פתות : אותה פתים : (מצודת ציון)

רלב"ג יבא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם. ר"ל שיבקש לו ששיימהו במשמרות כהונה בעבור דבר מועט שיגיע לו מהתועלת בשביל הכהונה ההיא והיא מעה כסף וככר לחם ויספיק לו לראותו שיחברו לאחת ממשמרות כהונה כדי שיגיע לו ממנה מעט לחם לאכול וזהו העונש הראוי לבית עלי תחת לקחם אשר לא להם להשמין את עצמם ויסיר השם יתברך מהם מה שראוי להיות להם בדרך שלא ישאר להם כי אם מעט יוכלו לחיות ממנו בדוחק : (רלב"ג)

מלבי"ם והיה ואז תתקיים גם הקללה השנית שאמר והבטת צר מעון, שכל הנותן מבית עלי יבא להשתחות להכהן גדול בעד אגורת כסף ויבקש מאתו שיספחהו אל אחת המשמרות כדי שיהיה לו פת לחם לאכל, (ואגורת מענין גרה וכן תרגם יונתן למעת דכסף, והא' נוסף): (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ג

א **א** והנער שמואל משרת את יהוה לפני עלי ודבר יהוה היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ: (o)

רס"י היה יקר. היה מנוע, וכן (משלי יז כז): יקר רוח איש תבונה, מנוע דברים, אדם מבין: אין חזון נפרץ. (תרגום:) לית נבואה גליא. נפרץ – לשון (בראשית כח יד): ופרצת ימה וקדמה: (רס"י)

מצודת דוד לפני עלי. רוצה לומר שהיה זריז בעבודת ה', לעשותה לפני עלי וקודם לו, כי מתחלה הורה עלי עבודת ה', ואחר זמן נתחזק מאליו, ולבסוף נתעלה יותר עד שזכה לנבואה : **ודבר ה'**. דברי הנבואה היה בימים ההם דבר יקר מאוד, יותר מבשאר הימים : **אין חזון נפרץ**. כאילו הנבואה גדורה לבל תצא, ולא נפרץ גדרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יקר. חשוב, כמו (לקמן כו כא) : יקרה נפשי : חזון. נבואה : נפרץ. מלשון פרצה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה הנער שמואל היה משרת את ה' לפני עלי שהיה מיישר אותו

על זה, והנה היה דבר ה' בימים ההם יקר ר"ל שהנבואה היתה מגעת בקושי עד שלא היתה אז נבואה נפתחת אבל היה ענין הנבואה סתום שלא ימצא אז מי שיתנבא : (רלבי"ג)

מלבי"ם (א-ג) השאלות: מ"ש והנער שמואל משרת וכו' כבר נאמר (ב' י"א ושם י"ח), שם אמר לפני ה' ופה אמר לפני עלי, ודבר ה' היה יקר וכו' לא נודע מה ענינו פה, מהו ויהי ביום ההוא באיזה יום, ומה צורך להודיע שעניני עלי החלו כהות, איך יתכן ששכב שמואל בהיכל ה' אשר אין זר כנס שם ואף כי לשכב ולישן, ולאיזה צורך אמר ונר אלהים טרם יכבה :

והנער שלשה פסוקים אלה הם כדמות הוצעה להודיע מדוע בחר ה' אז לנבאות את שמואל ולא את זולתו, ומדוע נגלה אליו דבר ה' בלילה ההוא, וספר בזה שש סבות, **א.** מצד זכות שמואל שהיה **משרת את ה'** מתמיד בעבודת הקדש, והיה **לפני עלי**, רצה לומר שהיה לפניו וקודם לו במדרגה אל הקדש פנימה (ולכן לא אמר פה כמ"ש למעלה (ב י"א) את פני עלי), **ב.** מצד מיעוט מציאות הנבואה, והנביאים בדור ההוא כי **דבר ה' היה יקר בימים ההם** מפני מיעוט מציאותו שזה מורה שלא היו אנשי הדור ההוא מוכנים אל שתחול עליהם רוח ה', ומוסיף **אין חזון נפרץ** כי השפע האלהית תחשוק בטבעה לרדת על המוכנים, כמ"ש (ישעיה מ"ד ג') כי אצק מים על צמא ונוזלים על יבשה אצק רוחי וכו' כמו שבארתי בפירושי שם, ובעת לא תמצא איש מוכן לקבל השפע הזאת, תדמה כנחל מלא על כל גדותיו אשר אין לו מקום להגיר מימיו, שאז עת ימצא פרץ קטן, יפרוץ נחל מעם גר בשטף כביר ובכח חזק וימלא כל אפיקיו סביב סביב וימלא בקעות ושדות, וכן אחר שאין חזון נפרץ, רצה לומר שהשפע מהמחזה האלהית לא מצאה פרץ לשטוף ולהגיר שפע מימי הקדש, עת מצאה פרץ קטן שהוא שמואל שהיה מוכן אל השפע אז באתהו פתאום בשפע רב עד נזלה גם סביביו כמ"ש (פסוק כ"א) ויוסף ה' להראה בשילה כי נגלה דבר ה' אל שמואל וכמ"ש שם (מלבי"ם)

גב' ויהי ביום ההוא ועלי שכב במקומו (ועינו) ועיניו החלו כהות לא יוכל לראות:

מצודת דוד ביום ההוא. ביום בא איש האלהים אל עלי : **במקומו.** במקום שהכהנים שוכבים, לפני מן הלויים : **החלו כהות.** התחילו להיות כהות וחשוכות : **לא יוכל לראות.** כאשר מקודם, וכפל הדבר לתוספת ביאור : (מצודת דוד)

מצודת ציון החלו. התחילו : כהות. חשוכות, כמו (ויקרא יג ו) : והנה כהה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויהי ביום ההוא. שבא איש האלהים לעלי להגיד לו הדברים

הקודמים בימי עלי היה שוכב במקומו מרוב הזקנה והחלו עיניו להיות כהות באופן שלא יוכל לראות : (רלב"ג)

מלבי"ם (סבה ג) ויהי ביום שהוא שבו ביום בא איש אלהים אל עלי, ורצה ה' לתכוף החזון הזה אל החזון הראשון להורות כי נכון הדבר מעם אלהים, כי כל גזרה והודעה שמימיית הנשנית מורה שהיא חרוצה ונחוצה ושישקוד ה' על דברו לעשותו, כמ"ש ועל השנות החלום פעמים וכו' (בראשית י"א מ"ב), (ס ב ה ד מצד עלי, שירד אז אחורנית בין במעלותיו הנפשיות. שעל זה אמר **ועלי שכב במקומו**, רצה לומר שלא שכב בהיכל ה', היינו מתבודד בעיונו ומחשבותיו בעניני הקדש ההיכל והארון כמ"ש בשמואל ושמואל שוכב בהיכל ה' כמו שנבאר, רק שכב במקומו הגשמי ממש שכיבה של שינה, ועבודת הכהן היה לשמור את המקדש, (כמ"ש בשלשה מקומות הכהנים שומרים) וגם בלילה לא ישכב לבו במקום רק ישכיל לחשוב מחשבות בקדש, בין בתכונותיו הגופניות **שעיניו החלו להיות כהות** משיבה וזקנה ופתאום עבר עליהם החולשה עד **שלא יוכל לראות** לגמרי וכפי שירד עלי ושמשו היתה קרובה להשתקע אל המערב כן היה מוכרח כי כאור בקר יזרח שמשו של שמואל יפיץ קדים עלי ארץ וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי שנאמר ונר אלהים טרם יכבה וכו': (מלבי"ם)

ג וְנָרְ אֱלֹהִים טָרַם יְכָה וְשְׁמוּאֵל שָׁכַב בְּהִיכַל יְהוָה אֲשֶׁר שָׁם אָרוֹן אֱלֹהִים: (פ)

רפ"י וְשְׁמוּאֵל שָׁכַב בְּמִקְוֹמוֹ. צַעֲזַרְתָּ הַלּוּיִם הַסּוֹמְרִים בַּיַּת הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן תִּרְגַּם יוֹנָתָן: וְשְׁמוּאֵל שָׁכַב צַעֲזַרְתָּ לֹאֵי בְּהִיכַל ה' אֲשֶׁר שָׁם אָרוֹן הָאֱלֹהִים. (רפ"י)

מצודת דוד **טרם יכבה**. עדיין לא כבה אף נר אחד מנרות המנורה : **ושמואל שוכב**. במקום אשר הלויים שוכבים : **בהיכל ה'**. זה קדש הקדשים, כאשר מפרש : אשר שם ארון אלהים, ומוסב הוא למקרא שלאחריו, לומר שקול הקריאה היה בהיכל ה' וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג **והנה** טרם שכבה נר אלהים והוא אצל עליית השחר היה שמואל שוכב אצל היכל ה' אשר שם ארון האלהים בלשכה אחת היתה שם ובעת הזה המוכן בהגעת החלומות הצודקים החלה להגיע אליו הנבואה עד שקרא אליו ה' במראה הנבואה ואמר הנני ורץ לעלי כי נדמה לו שעלי היה קורא אותו וכן נדמה לו זה עד שלשה פעמים שהרגיש עלי כי ה' קורא לנער וצוהו שאם יקראהו עוד ישיב לו דבר ה' כי שומע עבדך וידמה שלא שמע שמואל על זה כי ה' קורא לו להיות דבר ה' והיא הנבואה יקר בימים

ההם עם חשבו היותו בלתי ראוי לנבואה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ה. ונר, והנה מצא אז את שמואל מוכן אל שיתגלה עליו האור הגדול הזה, אם מצד הזמן שהיה בסוף הלילה **טרם יכבה** נר אלהים שהיה דולק מערב עד בוקר שקרוב אל היום אז הנפש נקיה מרעיונות היום, והמוח וכל כלי המחשבה הטהרו מן האדים אשר יאפיל זהרם בתחלת הלילה כנודע, ו. וגם היה מוכן מצד עצמו שאז **שמואל שכב בהיכל** ה' ואי אפשר לפרש ששכב בהיכל ממש כי אסור לשכב שם, וגם הלא מקום בן לוי היה מבחוץ, וחכמינו זכרונם לברכה פי' שמ"ש ושמואל שוכב הוא מאמר מוסגר, ושיעור הכתוב, ונר אלהים **טרם יכבה** בהיכל ה' ושמואל שוכב, (והאתנח שבמלת שוכב מורה כן, שהוא מופסק מן בהיכל) ובכ"ז כפי סדר המלות רצוף גם כן הכוונה הפשוטה ששכב בהיכל ה' ממש, ורצה לומר שכיבה מחשביית (כמו גם בלילה לא שכב לבו, על משכבי בלילות, (וכי"פ מהרי"א) רצה לומר רעיוניו היו שוכבים ומעיינים בהיכל ה' אשר שם **ארון אלהים**, מחשב בעניני ההיכל והארון ורוחניותם אשר ה' בם בקדש הפך מעלי שאמר עליו ששכב במקומו אשר הוא שם כנ"ל, ומסבת שש הכנות אלה בקע אור ה' ויאר אל שמואל: (מלבי"ם)

יד ויקרא יהוה אל שמואל ויאמר הנני:

רס"י ויקרא ה'. וקול ילא מהיכל ה' מבית קדשי הקדשים, שקרא שמואל, סוף המקרא העליון מחובר לראש המקרא התחתון, זהו שאמר הכתוב (איוב לז ה): ירעם אל בקולו נפלאות, עלי היה כהן ושומר מצפנים, ושמואל היה לוי ושוכב מבחוץ, וקפץ הקול דרך עלי לשמואל, במסכת תמיד: (רס"י)

מצודת ציון **הנני**. הנה אני : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ד-ח) **השאלות**: למה השיב הנני בפעם הראשון ולא בשני, ולמה בפעם השני הוסיף עלי מלת בני, למה אומר ושמואל **טרם ידע** וכו' וטרם נגלה וכו', מדוע באתהו הנבואה בדרך זה שיטעה שעלי קורא אותו :

ויקרא וכו' בתחלה שחשב שעלי קורא אליו השיב הנני כדי שידע עלי שאינו ישן, וגם: (מלבי"ם)

פא וירץ אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי ויאמר לא קראתי שוב שכב וילך וישכב: (o)

מצודת דוד כי קראת לי. כי חשב שעלי קראו : (מצודת דוד)

מלבי"ם וירץ במרוצה לעשות דברו, ועלי חשב בראשונה שהיה זה מפעולת הדמיון שיפעל לפעמים על החוש להטעותו עד שידמה קול קורא באזניו לכן אמר שוב שכב:(מלבי"ם)

גז ויִסֹּף יְהוָה קָרָא עוֹד שְׁמוּאֵל וַיִּקָּם וַיִּלֶּךְ אֶל עָלַי וַיֹּאמֶר הֲנִי כִי קָרָאתָ לִי וַיֹּאמֶר לֹא קָרָאתִי בְּנִי שׁוּב שְׁכָב:

מלבי"ם ויוסף וכו' בפעם הזה לא השיב הנני כאשר כבר הודיע שהוא ער, וגם לא רץ כי נכלם בפעם הראשון, והנה בפעם הזה כבר נפל ספק מה בלב עלי לכן אמר לא קראתי בני הוסיף מלת בני דרך אהבה בל יתעצב, שזה מזיק אל הנבואה, ורצה לנסות אם יקראהו עוד הפעם:(מלבי"ם)

גז וּשְׁמוּאֵל טָרַם יָדַע אֶת יְהוָה וְטָרַם יִגְלָה אֵלָיו דְּבַר יְהוָה:

רש"י טרם ידע את ה'. עדיין לא היה מכיר ענין קול נבואה, כל 'טרם' שבמקרא, לשון עדיין לא, כתרגומו: 'עד לא', ואינו לשון 'לפני', וזה יוכיח, ועוד, (שמות ט ל): כי טרם תיראון, מפורש ממנו, וכן (בראשית ב ה): כל שיח הקדה טרם יהיה בארץ: (רש"י)

מצודת דוד טרם ידע. עדיין לא ידע חכמת אלהות בהיותו עודנו נער, כי אם ידע, היה אם כן מכיר קול נבואה : וטרם יגלה. עד הנה, עדיין לא נגלה אליו ה' לדבר בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון טרם. עדיין לא, כמו (שמות י ז) : הטרם תדע : (מצודת ציון)

מלבי"ם ושמואל בא להשיב מדוע לא הבין שמואל בשלש פעמים כי ה' קורא, שזה יען היה זה טרם ידע את ה' שלא היה לו ידיעה מבית רבו בעניני האלהות ובאיזה דרך יטיף חזיונו לנביאיו, וגם טרם יגלה אליו דבר ה' עד שידע זה מעצמו על ידי הנסיון, ולכן לא הבין זאת:(מלבי"ם)

גז וַיִּסֹּף יְהוָה קָרָא שְׁמוּאֵל בְּשִׁלְשִׁית וַיִּקָּם וַיִּלֶּךְ אֶל עָלַי וַיֹּאמֶר הֲנִי כִי קָרָאתָ לִי וַיֹּאמֶר לֹא יְהוָה קָרָא לְנַעַר:

מצודת דוד בשלישית. בפעם שלישית : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויבן. מלשון בינה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויבן עלי אז הבין בבירור שהי קורא אותו, כי התגברות הדמיון באיש הבריא לא יהיה רק על המעט, וכבר בארו החוקרים האחרונים שהנבואה תבוא לפעמים מושכלת, במה שיושפע ידיעה ברורה על שכל הנביא, ופעמים תבא מדומה, על ידי צורות שיראה הכח המדמה, ופעמים תבא מוחשת, על ידי קול שיגיע לאזן הנביא. או צורות נוראות אשר יראום בעיניהם בפועל (ולא כהמו"נ בח"ב מספרו) ומזה המין האחרון היה הקריאה שקרא לשמואל, וכבר באר מהרי"א כי לכן באתהו הנבואה על זה האופן, כדי שיטעה וירוץ אל עלי וירגיש עלי בדבר ויכריחהו בבקר להגיד לו המראה, כי זולת זה היה שמואל מעלים הדבר ממנו, כמ"ש ושמואל ירא מהגיד את המראה אל עלי, ודעתי בזה שנבואה זו לא באה אל שמואל בתורת שליחות רק בתורת הודעה לבד, שאם היה בא אליו בתורת שליחות הלא היה מוכרח להגידה אל עלי, כי נביא הכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים, ולמה הוצרך עלי להשביעו עדי הגיד לו, רק האמת הוא שהי לא שלחו אליו, והטעם בזה, כי כל נביא שליח יהיה לאיזה צורך ותכלית, והוא שהעם או האיש שעליו ינבא ישים על לבו וישוב בתשובה ועל ידי זה תבוטל הגזירה, לא כן פה שהיה גזר דין שיש עמו שבועה כמ"ש לכן נשבעתי לבית עלי, שאין תשובה מועלת בו כלל לא היה צורך בשליחות, והיה רק הודעה לשמואל לבד והיה רשות בידו להגיד או שלא להגיד, והי סבב הדבר ששמואל היה מוכרח להגיד לו על ידי שהשביעו: (מלבי"ם)

טו ויאמר עלי לשמואל לך שכב והיה אם יקרא אליך ואמרת דבר יהיה כי שמע עבדך וילך שמואל וישכב במקומו:

מצודת דוד אם יקרא. אם יוסיף לקרוא עוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישכב במקומו, רצה לומר במקום הרעיוני ששכב תחלה כמ"ש ושמואל שוכב בהיכל הי' כמ"ש למעלה כי היה מכין את עצמו עתה לנבואה, מה שאין כן בפסוק הי' אמר וילך וישכב: (מלבי"ם)

טז ויבא יהוה ויתיצב ויקרא בפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך: (פ)

רס"י ויאמר שמואל דבר. ולא הזכיר קס מקום כמו קצוהו עלי, אמר

שְׁמָה קוֹל אַחַר הוֹא: הוֹא: (כִּס"י)

מצודת דוד דבר. ולא אמר דבר ה' כאשר הורהו עלי, כי חשב פן עם כל זאת לא ה' דבר בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כפעם בפעם. רצה לומר כמו בפעמים הקודמים : שמואל שמואל. הכפל בא לזרז את הנקרא : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה הודיעהו הש"י בדרך הנבואה הרע לעתיד לבא על ישראל עת מלחמת פלשתים שמתו בה רבים מישראל ולוקח ארון האלהים ומתו חפני ופינחס והרע העתיד לבא לנוב עיר הכהנים כי מתו בה בית עלי מלבד אביתר על יד שאול וידמה שלזה אמר החל וכלה כי התחלת הפורעניות היה במלחמה שמת בה חפני ופינחס וכלוי הפורעניות היה בענין נוב עיר הכהנים : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויבא ה' ויתיצב העמידה וההתיצבות הושאל מן בעלי גשם אל חול הרוח העליון על מקומו רצה לומר על הענין המתדמה עליו בצלמו, שהוא רוח הנביא אשר הוכן לזה שבא עליו גם כן ותנח עליהם הרוח, וכמו והנה ה' נצב עליו, ואמר במ"ר הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם, כי יתדבק הכל בהחלק וינוח עליו חול מעלה ודבקות. וכבר ידעת ההבדל בין עומד ובין נצב, שההתיצבות הוא בדבר שצריך להתחזק על שישאר במקום ההוא, ואחר שחומר האדם הוא מסך מבדיל בין האור הרוחני השופע על נפש הנביא, צריך חיזוק והתיצבות להשאר דבוק בו, וכבר בארנו במק"א הטעם שיקרא להנביאים שתי פעמים אברהם אברהם משה משה שמואל שמואל, שהוא לעורר שני חלקיו הרוחני והגשמי שיהיו מוכנים אל הדיבור ואין המקום פה להאריך, והנה שמואל לא אמר, דבר ה', כי היה עדיין מסתפק פן הוא קול אחר: (מלבי"ם)

גיא ויאמר יהוה אל שמואל הנה אנכי עשה דבר ב'ישראל אשר כל שמעו תצלינה שתי אַזְנֵי:

כס"י עושה דבר. היא לקיחת הארון ביד פלשתים: תצלינה. לשון כלכלים, טנטיני"ר בלע"ז: (כס"י)

מצודת דוד תצלינה שתי אזניו. ירעדו אזניו מגודל החרדה, והכונה היא על לקיחת הארון : (מצודת דוד)

מצודת ציון תצלינה. ענין תנועה ורעדה, כמו (חבקוק ג טז) : לקול צללו שפתי : (מצודת ציון)

רלב"ג ואמר כי כל שומעו תצלינה שתי אזניו להפלגת קושי הענין הזה יהיה הקול ההוא מרעיד האנשים וכאילו מחוזק הקורא מהקול ההוא תתחדר הצלילה וההברה באוזן : (רלב"ג)

מלבי"ם הנה אנכי עשה דבר הוא מה שנתן לשבי עוזו ויסגר לחרב עמו ומיתת עלי ובניו: (תצלינה הפעיל משורש צלל, שישמע באזניו כקול צלצלי שמע): (מלבי"ם)

יב ב'יזם ההוא אָקִים אֶל עֲלִי אֶת כָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל בֵּיתוֹ הַחַל וְכֹלָה:

רש"י החל וכלה. אותו היום תתחיל גזירתי על בית עלי, שימותו חפני ופנחס, ומכאן ואילך חכלה גזירתי ואשלימה עליהם מדור אל דור, להמיתם אנשים בני שמונה עשרה שנה: החל וכלה. אקומיינל"ט אריספליימנ"ט צלע"ז: (רש"י)

מצודת דוד אקים. אתחיל לקיים דברי איש האלהים אשר דבר בשם ה' : החל וכלה. אז בעת לקיחת הארון יתחיל הפורעניות, כי ימותו שני בניו במלחמה ההיא, וכן אכלה לקיים כל דברי הנבואה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ביום ההוא אקים וכוי הוא מ"ש (למעלה ב' י"ד) וזה לך האות אשר יבא אל שני בניך שנתן זאת אות אל קיום דבריו. החל שבזה נתקיים קללה האי וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, וכלה ואחר כך יתקיימו שתי הקללות האחרות בימי דוד כנ"ל: (מלבי"ם)

יג וְהִגַּדְתִּי לוֹ כִּי שִׁפְט אָנִי אֶת בֵּיתוֹ עַד עוֹלָם בְּעוֹן אֲשֶׁר יָדַע כִּי מְקַלְלִים לָהֶם בְּנָיו וְלֹא כָהָה בָּם:

רש"י כי מקללים להם בניו. מקללים 'לי' היה לו לומר, אלא שנהנה הכתוב: מקללים. מקילים, וכן כל קללה, לשון קלות וזיון הוא: ולא כהה. לא הכהה פניהם להעבירם מגדולתן: (רש"י)

מצודת דוד והגדתי לו. רצה לומר : הלא מאז הגדתי לו על ידי איש אלהים שאשפוט את ביתו : בעון. בעבור העון אשר יודע הוא מה שבניו מקילים ובוזים כבודי, ולא מיחה בהם כראוי. ומלת 'להם' היא תקון סופרים, והרי הוא כאלו נאמר לי. או רצה לומר שאת עצמם מקללים ברוע

מעשיהם, כי ענוש יענשו, והקללה תבא עליהם : **ולא כהה בם**. רצה לומר : אף בשמוע דברי איש האלהים, עם כל זאת לא חש ולא גער בבניו להכהות מראות פניהם לביישם ברבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקללים. ענין בזיון, כמו (מלכים א ב ח) : **קללה נמרצת**. או הוא מלשון קללה ממש : **כהה**. ענין חושך : (מצודת ציון)

רלב"ג מקללים להם בניו ולא כהה בם. הרצון בזה שהוא ידע שישראל היו מקללים בניו בסבת העושק שהיו עושקים אותם בית עלי ממה שהיו חוטפים מהם מן הזבחים ובעבור העצלה שהיתה בהם מהקרבת הקרבנות אשר הובאו להם עד שכבר ישכבון וקרבנות הנשים הצובאות פתח אהל מועד לא קרבו עדיין והנה לא הוכיחם עלי על זה באופן שימנעו מעשות כן אבל אמר להם אל בני כי לא טובה השמועה וגו', ולא דקדק אחר זה שיוסרו מאלו החטאים : (רלב"ג)

מלבי"ם (יג-טו) **השאלות**: מ"ש והגדתי לו מלבד שכפי הדקדוק היה לו לומר ואגיד לו בעתיד יפלא הלא לא צוה לשמואל להגיד, שאם לא כן למה לא הגיד לו שמואל עד שהשביעו עלי הלא נביא הכובש נבואתו חייב מיתה, גם צריך לבאר באמת מדוע היה בדעת שמואל להעלים נבואה זו והלא אסור לנביא להעלים נבואתו :

והגדתי הגיד לו הטעם מדוע כופל נבואה זאת שנית אחר שבו ביום בא איש אלהים אל עלי ונבא זאת, אומר כי בעת נבא איש אלהים ביום היה עדיין גזר דין שאין עמו שבועה והיה לו עוד רפואה על ידי תשובה ומע"ט, לא כן עתה, אחר שכבר הגדתי לו על ידי הנביא שבא ביום כי **שפט אני את ביתו עד עולם בעון אשר ידע כי מקללים להם בניו** (רצה לומר שהם מקללים להם לעצמם במה שכבודם נהפך לקלון והכל מקללים אותם בעבור מעשיהם) הנה הגדתי לו והתריתי בו כי בעון שידע שבניו מקללים אשפוט את ביתו עד עולם, כמו שנבא על זה איש האלהים בארץ, ובכל זה **לא כהה בם** שהלא היה ראוי שתיכף ששמע דבר איש אלהים יכהה בם ויזעק עליהם בקול מר צורח והוא לא שת לבו לדברי הנביא : (מלבי"ם)

גיד וְלֹכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי אִם יִתְכַפֵּר עֲוֹן בֵּית עֲלִי בְּזָבַח וּבְמִנְחָה עַד עוֹלָם:

מצודת דוד בזבח ובמנחה. כי אין קטיגור נעשה סניגור, על כי חטאם היה בדבר הקרבנות, אולם בתשובה יכופר עון : **עד עולם**. העון הזה שמור להם עד עולם לזרעם אחריהם, לקיים בהם ככל דברי הנבואה : (מצודת דוד)

רלב"ג ולכן נשבע השם לבית עלי שלא יתכפר להם עונם באמצעות

קרבנות כאלו תאמד זבח ומנחה כי כלם באים לכפרה ולזה היתה סמיכה על ראש השלמים להעיר שגם הם באים לכפרה ומזה המקום דקדקו רבותינו ז"ל שהכפרה לא תשלם לבית עלי בזבח ובמנחה ואולם תשלם במה שהוא יותר טוב מהם והוא העסק בתורה ובגמילות חסדים ומזה המקום יותר הספק איך ענש הש"י האנשים שלא חטאו מפני חטא אבותיהם וזה כי זה העונש לא היה אלא למי שלא ידע את ה' מהכהנים שהוא אוחו את חטא אבותם אמנם מי שהתעסק מהם בידיעת הש"י ינצל מזה העונש אלא שכבר ימשך לו עונש מה במקרה בעבור חטא אבותיו והוא שלא תהיה לו שררה בענין הכהונה מפני היותה סרה מכל משפחתו בחטא האבות : (רלב"ג)

מלבי"ם ולכן זה גרם שהוא עתה גזר דין שיש עמו שבועה, **לכן נשבעתי לבית עלי שבזה אין להם תקנה כלל והשבועה היא אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם**, רצה לומר העון שהעוו בענין הזבחים ומנחות כמ"ש למה תבעטו בזבחי ובמנחתי, לא יתכפר להם עד עולם. (מה שאין כן יתר חטאתם יתכפרו בתשובה כי עליהם לא התרה הנביא בו): (מלבי"ם)

טו וַיִּשְׁכַּב שְׁמוּאֵל עַד הַבֶּקֶר וַיִּפְתַּח אֶת דְּלֹתוֹת בַּיִת יְהוָה וַשְׁמוּאֵל יֵרָא מֵהַגִּיד אֶת הַמְרָאָה אֶל עָלִי:

מצודת דוד ויפתח. פתח הדלתות כמנהגו, ולא הלך להגיד הנבואה לעלי, כי פחד ממנו לבשרו בשורה קשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **המראה**. מראה הנבואה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישכב הנה שמואל לא הגיד זאת לעלי לבא תיכף בלילה כי שכב עד הבקר, ולא בעת קומו כי הלך למשמרתו ויפתח את דלתות בית ה', ובאר הטעם שלא הגיד לו כי ושמואל ירא מהגיד את המראה וכבר בארתי שלא היה בזה כובש נבואתו כי לא נשלח אל עלי, ולא היה רק מראה והודעה לא שליחות וז"ש מהגיד את המראה: (מלבי"ם)

טז וַיִּקְרָא עָלָי אֶת שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל בְּנִי וַיֹּאמֶר הֲנִי:

מלבי"ם ויקרא עלי הבין שהיה איזה חזיון על ביתו, באשר כבר בא אליו נביא באותו יום ולב יודע מרת נפשו: (מלבי"ם)

יז וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּר אֵלַיךְ אַל נָא תִכְחַד מִמֶּנִּי כֹה יַעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם תִּכְחַד מִמֶּנִּי דָבָר מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּר אֵלַיךְ:

רס"י כה יעשה לך. כאותה קללה עצמה, שלא יהיה לך בניס הגונים, וכן עלתה זו, ואף על פי שהגיד לו ולא כחד, מכאן אמרו (מכות יא א): קללת חכם אפילו על תנאי היא באה: (רס"י)

מצודת דוד מה הדבר. רצה לומר אין ספק שהי קרא לך עוד, לזאת אשאלך מה דבר בך, ואל תמנע מלהגיד לי: **כה יעשה לך אלהים**. גזם ולא אמר, וכדומה לזה נמצא הרבה במקרא, והרי הוא כאומר, רעה כזאת וכזאת יעשה לך אלהים, ועוד כזאת יוסיף לך רעה, אם תכחד ממני אפילו דבר אחד מכל דבר ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון תכחד. ענין מניעה והעלמה, כמו (בראשית מז יח) : לא נכחד מאדוני : (מצודת ציון)

רלב"ג כה יעשה לך אלהים וכה יוסף. הוא לשון קללה והרצון בו כה יעשה לך אלהים רעה כי לא היה יודע עלי שיהיה ענין הנבואה הזאת דבר קללה ויורה על אמתת זה הפירוש מה שאמר בן הדד כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף, ואולם רז"ל הוציאו מזה שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה על דרך הדרש : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר א. שיגיד לו מה הדבר, ב. השביעו שיגיד לו כל הפרטים ואל יעלים דבר : (מלבי"ם)

יח ויגד לו שמואל את כל הדברים ולא כחד ממנו ויאמר יהוה הוא הטוב בעיניו יעשה : (פ)

רס"י ה' הוא. הוא. ארון הוא. והכל שלו: (רס"י)

מצודת דוד ולא כחד. אפילו דבר אחד : ה' הוא. רצה לומר : הלא הוא ה' והכל שלו, ויעשה הטוב בעיניו, כי מי יוכל לומר לו מה תעשה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויגד הגיד לו כל הפרטים, והנה הגם ששמע שעקר הקצף עליו עתה היה על שלא שת לבו לדברי הנביא, בכ"ז השיב, ה' הוא הטוב בעיניו יעשה שחוץ מכוונתו הפשוטה כמצדיק דין שמים, אמר גם כן הלא יש הבדל בין גזר דין שאין עמו שבועה שירצה ה' שלא יתקיים הגזר רק יתבטל על ידי תשובה ואינו טוב בעיניו, לא כן גזר דין זה שיש עמו שבועה שהוא טוב בעיניו שיתקיים ולא יבטלהו בודאי יעשה ואין מזור ותעלה : (מלבי"ם)

יט וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל וַיהוָה הָיָה עִמּוֹ וְלֹא הָפִיל מִכָּל דְּבָרָיו אַרְצָה:

מצודת דוד ויגדל. בחכמה ויראת ה' : **ולא הפיל וכו'.** רוצה לומר : אפילו דבריו שאמר בעצמו לא בנבואה, לא בטל אותם המקום להיות נופלים בארץ לבל יתקיימו [ואמר במשל, מהזורק דבר מה, ולא יחטיא לנפול בארץ] : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויגדל שמואל ספר במעלת נבואת שמואל ג' מדרגות, א. מצד עצמו שגדל וה' היה עמו שהיה רוה"ק שוכן עליו בתמידות **ולא הפיל מכל דבריו ארצה** שזה העד שהוא נביא אמת וכמ"ש (דברים י"ח כ"א) וכי תאמר בלבבך איכה נדע הדבר וכו' הדבר אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר (מלבי"ם): וכו' :

כ וַיֵּדַע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדֵּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע כִּי נֶאֱמַן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַיהוָה:

מצודת דוד **כי נאמן שמואל.** כי לפעמים אף אם באה הנבואה למי, היא חוזרת ונפסקת, אבל שמואל היה מוחזק לנביא המתקיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נאמן.** מתקיים, כמו (לעיל ב לה) : בית נאמן : (מצודת ציון)

רלבי"ג **כי נאמן שמואל לנביא לה'.** למדנו מזה שמי שלא יפיל מכל דבריו ארצה לא יצטרך לנתינת אות או מופת אחר שהוא נביא לפי שזה דבר מיוחד בנבואה ולא ידקדק בשאר ההודעות כמו החלום והקסם והוברי שמים כי הם אם יאמרו אמת לפעמים הנה יכזבו פעמים רבות ואין הענין כן בנבואה כי כל דבריה אמת, וכבר יתבאר באיזה סוג מן הדברים יצדק זה בנבואה ובאיזה מהם לא יצדק כי ידמה שמה שתגיד הנבואה בקצת הטובות והרעות האנושיות יקרה שלא יתקיים כשנעתקו האנשים שבא להם הייעוד מהטוב אשר בא להם בעבור הייעוד הטוב או מהרע אשר בא להם בעבור הייעוד הרע : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ב.** וידע רצה לומר שלא היה נביא לצורך עצמו לבד כרוב בני הנביאים שחל עליהם הרוח להשכילם ולהודיעם אמיתות באלהות ובהנהגה, כי היה נביא שליח לכל ישראל עד שידעו כל ישראל **מזן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה'** שהוא נאמן ביתו ושליח מאתו אמצעי בין ה' ובינם : (מלבי"ם)

כא וַיִּסֹּף יְהוָה לְהִרְאֶה בְּשִׁלְהָ כִּי נִגְלָה יְהוָה אֶל שְׁמוּאֵל בְּשִׁלּוֹ בַדָּבָר

רס"י כי נגלה ה' אל שמואל. לפי שאמר למעלה ודבר ה' היה יקר בימים ההם, אמר כאן כי מעתה נשזיל שמואל, נגלה וסנה והרגיל להגלות: (רס"י)

מצודת דוד ויסף כו'. רצה לומר: עם שלפני זה היה דבר ה' יקר, אבל לאחר זה הוסיף ה' להראה בשלה גם לשאר בני הנביאים: **כי נגלה**. והסבה היתה, על שנגלה ה' אל שמואל, ובעבורו בא לעולם שפע הנבואה, וחלה גם על יתר בני הנביאים. בדבר ה'. רצה לומר: לא שראה שום מראה, כי אם נגלה אליו בדבריו וקולו אשר שמע: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר שכבר הוסיף ה' להראה בשילה לשמואל והיה דבר שמואל לכל ישראל בחיי עלי בעניני הנבואה ובוזה האופן היה מנהיג אותם גם בחיי עלי כי כבר נתפרסם להם שהוא היה נביא אמת: (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: מ"ש ויוסף ה' להראה, כי נגלה דבר ה' וכו' הוא כפל לשון:

ג. ויסף שהיה שפע נבואתו רבה כל כך עד שמרוב השפע שעברה עליו נאצלה גם על בני הנביאים הקטנים ממנו, כמ"ש ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, רק שהיתה נבואתם קטנה ממנו במדרגה שאצלם היה רק מראה כברק המתראה וחוזר ומתעלם כמ"ש ויסף ה' להראה בשלה, מה שאין כן על שמואל נגלה בגילוי גמור ובדבר ה' השולח, ושיעור הכתוב שעל ידי שנגלה דבר ה' אל שמואל בשלה בשפע רב עבר השפע גם על תלמידיו ויסף ה' להראה בשילה: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ד

א וַיְהִי דְבַר שְׁמוּאֵל לְכָל יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא יִשְׂרָאֵל לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים לְמַלְחָמָה וַיַּחֲנוּ עַל הָאָבֶן הָעֶזְרָ וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בְּאֶפְקֵ:

רס"י ויהי דבר שמואל לכל ישראל. נהיה הדבר שנאמר לשמואל, וזא לכל ישראל, והאיך היה הפורענות, ויאל ישראל לקראת פלשתים למלחמה: האבן העזר. עדיין לא היה כן שמה, כי בימי שמואל נקראת כן (לקמן ז

מצודת דוד ויהי דבר שמואל לכל ישראל. רוצה לומר שהיה ונתקיימה נבואת שמואל לכל ישראל, והוא מה שנאמר לו : הנה אנכי עושה דבר בישראל וכו', וחוזר ומפרש איך נתקיימה, ואמר : ויצא ישראל וכו', ואז לא משלו פלשתים על ישראל, ועיין בקונטרס בחשבון הדורות : **אבן העזר**. הוא דברי כותב הספר, כי שם האבן העזר לא נקראה עד אחר המלחמה האחרת שעשה שמואל, וישראל נצחו אז (לקמן ז יב) : (מצודת דוד)

רלב"ג אחר זה ספר שכבר יצא ישראל לקראת פלשתים למלחמה מעצמם ולא שאלו באלהים עם היות אצלם אורים ותומים ונביא איך יתנהגו בענין המלחמה הזאת ובסוף הענין מתו רבים מישראל וארון האלהים נלקח ובזה נתקיים מ"ש איש האלהים לעלי ומה שאמר לו שמואל :

מלבי"ם **השאלות**: מ"ש ויהי דבר שמואל לכל ישראל לא באר מה דבר להם, ואם כמפרשים שצוה להם לצאת למלחמה כדי שינגפו לפני פלשתים יפלא מאד שאם כן היו מחזיקים אותו לנביא שקר, וזה אי אפשר :

ויהי אחר שספר (בסי' הקודם) ששמואל לא הפיל מכל דבריו ארצה מן הנבואות שנבא ליחידים, ספר פה, כי היה ונתקיים גם **דבר שמואל לכל ישראל** רצה לומר דבר הנבואה שנבא על כלל ישראל, כמ"ש (למעלה ג' י"א) הנני עושה דבר בישראל אשר כל שומעו תצלינה שתי אזניו, וזה נתקיים עתה כי **ויצא ישראל לקראת פלשתים** וכו' : (מלבי"ם)

בב ויערכו פלשתים לקראת ישראל ותטש המלחמה וינגף ישראל לפני פלשתים ויכו במערכה בשדה פארבעת אלפים איש :

כ"י ותטש המלחמה. ותתפסט המלחמה, כמו (לקמן ל טז): והנס נטושים על פני הארץ, וכן (סופטים טו טז): וינטשו כלחי: (כ"י)

מצודת דוד **ותטוש המלחמה**. אנשי המלחמה נתפשטו כדרך הנלחמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויערכו**. ענין סדור, כמו (ויקרא ו ה) : וערך עליה העולה, ורצה לומר, סדרו אנשי החיל לעמוד מול המלחמה : **ותטוש**. ענין פזור והתפשטות, כמו (במדבר יא לא) : ויטוש על המחנה : **וינגף**. ענין הכאה, כמו (תהלים צא יב) : פן תגוף באבן רגליך : **במערכה**. היא מקום

המלחמה, שעומדים שם סדורים : (מצודת ציון)

רלבי"ג ותטוש המלחמה. הרצון בו שפשטה המלחמה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויערכו מקום המערכה אינו מקום המחנה, רק מקום ממוצע בין שתי המחנות אשר יגבילו הלוחמים ביניהם ללחום שם ושם ערכו פלשתים לקראת ישראל, ותטש המלחמה שנתפשטה בשדה המערכה וינגף ישראל ונפל ממנו בשדה המערכה **כארבעת אלפים איש**, ובכ"ז לא היה מפלה לגמרי, כי לא נסו איש לאהליו רק שבו אל המחנה. וזה שכתוב: (מלבי"ם)

ג וַיְבֹא הָעָם אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה נִגְפָנוּ יְהוָה הַיּוֹם לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים נִקְחָה אֲלֵינוּ מִשְׁלָה אֶת אַרְוֹן בְּרִית יְהוָה וַיְבֹא בְּקִרְבָּנוּ וַיִּשְׁעֵנוּ מִכַּף אֲיָבִינוּ:

מצודת דוד אל המחנה. לאותן שלא הלכו במערכה : למה נגפנו. כי חשבו אשר המה מנוקים מעון : את ארון. כי אמרו : כאשר ישגיח ה' בארון בריתו, ישגיח גם בנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: שאל מהרי"א מדוע לקחו עתה את הארון מה שלא עשו כן בשום פעם, מה היה הקצף שבעבורו נתן לשבי עוזו ונשבה ארון הקדש :

ויבא העם אל המחנה ע"ד להלחם שנית. ויאמרו זקני ישראל מהרי"א נתן כמה טעמים למה נלקח ארון האלהים ויתן לשבי עוזו, ולדעתי כולם מבוארים בכתובים, (ט עס א בהיות ישראל אז רעים וחטאים עובדי עבודה זרה ופסל מיכה היה ביניהם כמ"ש (שופטים י"ח ל"א) שהתמיד כל ימי היות בית האלהים בשילה, ולקמן (ז' ג') אמר להם שמואל הסירו את אלהי הנכר. ובכ"ז חשבו את עצמם לצדיקים עד ששאלו למה נגפנו ה' וזה העלה חמת ה' בם כמ"ש הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי (ירמיה ב' ל"ה), ב. נמשך מהקודם, שעל ידי שנדמו כחולה אנוש הבלתי מרגיש מכאוב כלל וחשבו שהם צדיקים ולא חשבו להיטיב מעשיהם ולבקש תשועה מה' רק אמרו נקחה אלינו משלה את ארון ברית ה' ויבא בקרבנו וישענו מכף איבינו, חשבו באשר בהכרח יציל את ארון עוזו וישמרהו מיד פלשתים ועל ידי זה ינצלו וישמרו גם הם, וזה מחשבת דופי, כי ברית הארון אינו תכלית לעצמו רק בעבור ישמרו את הכתוב בו: (מלבי"ם)

ד וַיִּשְׁלַח הָעָם שְׁלָה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֶת אַרְוֹן בְּרִית יְהוָה צְבָאוֹת יֵשֵׁב

הַכְּרֹבִים וְשֵׁם בְּנֵי עֲלֵי עִם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חֲפָנֵי וּפִינָחָס:

מצודת דוד **יושב הכרובים**. אשר שוכן על הכרובים אשר על הכפורת : **ושם וכו'.** רוצה לומר : הם נשאו הארון : (מצודת דוד)

מלבי"ם ג. חטאו במה שהוציאו את הארון מקדש הקדשים בלא רשות גבוה ולא שאלו לא לשמואל ולא לאורים ותומים אם יעשו זאת, וזה שכתוב **וישלח העם שלה** ששלחו העם מעצמם בלא דעת נביא, **וישאו משם את ארון ברית ה' צבאות יושב הכרובים**, שמקום הארון הוא תחת הכרובים לא על שדה המערכה והם הניעוהו ממקומו ואת פי ה' לא שאלו (וכבר בארנו בפירוש התורה ודברנו בזה אם היה הארון שבו הלוחות או של שברי לוחות ואין פה מקומו), ד. נשבה הארון בחטא בני עלי כמו שהתנבא על זה שמואל, הנני עושה דבר בישראל וכו', וזה שכתוב **ושם שני בני עלי עם ארון ברית האלהים וכו'**, שעליהם היה מדת הדין מתוחה והיה עם הארון שמשם בא הדבור עליהם כי ימותו שניהם ביום אחד והגיע העת להתקיים דבר שמואל ועם מיתתם נשבה הארון אשר נשאוהו: (מלבי"ם)

ג וַיְהִי כִּבּוֹא אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה אֶל הַמַּחֲנֶה וַיִּרְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהֶם הָאָרֶץ:

מצודת דוד **וירעו**. לכבוד ביאת הארון : **ותהום הארץ**. הוא מלשון גוזמא והפלגה, ורוצה לומר : קול התרועה נשמע למרחוק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותהום**. מלשון המייה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי, כאשר בא הארון אל המחנה הריעו תרועת נצחון באשר חשבו כי כמו שנצח את האויבים בעת נכנסו לארץ וצרו על יריחו כן ינצח גם עתה וגם בזה חטאו כמו שהעיר הרי"א כי במלחמת יריחו צוה ה' בל יריעו ובל ישמיעו את קולם עד עת נפילת החומה שהוא עת הנצחון, אבל קודם לכן לא יריעו רק ישאו עיניהם אל ה' לבקש תשועתו מני צר והם לא כן עשו: (מלבי"ם)

ג וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת קוֹל הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ מָה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּמַחֲנֵה הָעִבְרִים וַיִּדְעוּ כִּי אֲרוֹן יְהוָה בָּא אֶל הַמַּחֲנֶה:

מצודת דוד **ויאמרו**. אלו לאלו : **וידעו**. אחר החקירה, נודע להם שבא הארון אליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון העברים. בני ישראל נקראים עברים, כי אברהם אביהם היה מעבר הנהר : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישמעו ספר כי הגם ששני המחנות היו רחוקים זה מזה שמעו פלשתים את קול התרועה למרחוק, ובאשר חקרו על סבת התרועה נודע להם כי בא הארון אל המחנה: (מלבי"ם)

זז וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי אָמְרוּ בְּאֵלֵהֶם אֵל הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ אוֹי לָנוּ כִּי לֹא הִיְתָה קְזָאת אֶתְמוֹל שְׁלֹשׁ:

מצודת דוד לא היתה קזאת. להביא הארון אל המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלשם. יום השלישי שלפני היום : (מצודת ציון)

מלבי"ם וייראו וכו' כי אמרו שעם הארון בא אלהים השוכן עליו אל המחנה והוא ילחם בם. ויאמרו אוי לנו רצה לומר שנתנו שתי סבות ליראתם, א. שהגם שעד עתה היו הם הנוצחים תמיד את ישראל, הלא לא היתה קזאת אתמול שלשום שעד עתה לחמנו עם אנשים ועתה עם אל מושיעם: (מלבי"ם)

זח אוֹי לָנוּ מִי יִצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים הָאֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמְּכִים אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מִכָּה בַּמִּדְבָּר:

רצ"י ככל מכה צמדבר. על ים סוף. ויונתן תרגם: ולעמיה עזר פרישן צמדברא. ובספרי שנינו: שהפרשה הזו עירוב דברים, מי שאמר זה לא אמר זה, כשרין שבהם אמרו: מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה, והרשעים אמרו: אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה, כל מכות שהיו לו, על המצרים הביאם, אין לו עוד מכה מעתה: (רצ"י)

מצודת דוד צמדבר. על ים סוף שהוא צמדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון האדירים האלה. בכל המקרא הזה אמר בלשון רבים, לפי שאמר 'האלהים' שכתוב בכל מקום בלשון רבים, לזה אמר הכל בלשון רבים : (מצודת ציון)

רלבי"ג אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה צמדבר. ר"ל ובמדבר כי ענין קריעת ים סוף היה צמדבר אשר בו מתו פרעה וחילו וכבר

הכס קודם זה במצרים במינים רבים מהמכות : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ב.** אוי לנו רצה לומר ולא לבד שאין תקוה שאנחנו ננצח עוד יש פחד כי נאבד בידו כי מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה. אלה הם רצה לומר הלא גבורתו נודעת מכבר מימי קדם, ואי אפשר לאמר שהוא כח מוגבל רק על דבר אחד (למשל להכות בדבר, או במים, לא לנצח במלחמה) שהלא הכה בכל מיני מכה, וכן אי אפשר לאמר שמושל רק בארץ מיוחדת, (רק בארץ מצרים לא בפלשתים) שהלא הכה את מצרים וגם במדבר הרי מושל על הישוב ועל המדבר שהם מקומות שונים: (מלבי"ם)

טו התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם והייתם לאנשים והייתם ונלחמתם:

מצודת דוד **התחזקו.** אמרו אלו לאלו אתם פלשתים התחזקו : והיו לאנשים. רצה לומר לגבורים ואמיצי הלב : והייתם. רצה לומר : אבל אם תהיו לאנשים, אז תוכלו על כל פנים להלחם בהם, לבלי היות מנוצחים לעבוד אותם, ותהיו על כל פנים דומה להם בדבר הנצחון : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לאנשים.** רצה לומר גבורים ואמיצי לב : (מצודת ציון)

רלבי"ג **פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם.** זה מורה כי לא היו פלשתים מושלים בישראל ולא ישראל בפלשתים ואפשר שמזמן קרוב יצאו בני ישראל מעבודתם או אפשר שיארך זמן עבודתם את הפלשתים עד מות עלי ויהיו אם כן שנות שמשון נכללות בשנות עלי ונמנו לשניהם כי רוב ישיבת שמשון היה בישיבת שדה פלשתים וכשלא היה שמשון שר היה שופט אותם עלי : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות:** אחרי התיראו מאלהים המכים את מצרים איך אמרו התחזקו והיו לאנשים וכי ילחם איש עם אלהים ויוכל, ומהו הכפל והיו לאנשים והייתם לאנשים :

התחזקו הנה ממ"ש האלהים האלה, אלה הם האלהים בלשון רבים, מבואר כי חשבו שאלהי יעקב אינו הסבה הראשונה (שידוע שהאומות הקדמונים כולם החליטו שמן הנמנע בכלל שהסבה הראשונה יהיה לו איזה קשר עם שוכני בתי חומר) רק חשבו שהוא קיבוץ כחות נשגבים רבים, עצומים יותר מכח אלהים אשר הם עובדים אותם, והיו חושבים כי לפעמים יתעצמו אדירי עמים, או אנשים רפאים להלחם עם בני אלים ולנצחם, כידוע בשירי היונים והבלים, ולכן אמרו **התחזקו והיו לאנשים פלשתים** כאומר אל תהיו בהמות אשר לא יתגברו על בני אלים

לעולם, רק היו אנשים שהם בכח אנושותם יתגברו לפעמים על האלים וכחות הנשגבות (ע"ד כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל) וגם אם לא תנצחו אתם למו על כל פנים התחזקו **פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם** תרויחו בל ינצחו הם לכם עד שתהיו אתם עבדים למו. ומוסיף לאמר שאף אם לא תוכלו גם לזאת, ובני אלים ינצחו אתכם על כל פנים **והייתם לאנשים ונלחמתם** רצה לומר אינו דומה המנוצח במלחמה, שעל כל פנים היה לאיש ולחם כדרך אנשים, ממי שימסר אל אויבו ולא ילחם שזה יצא מכלל אנשים ודומה כבהמה שינהיגוה שולל בלי דעת. ובמה שנלחמתם תראו שאתם אנשים ולא בהמות: (מלבי"ם)

וַיִּלְחַמוּ פְּלִשְׁתִּים וַיִּנְגַף יִשְׂרָאֵל וַיִּנְסוּ אִישׁ לְאֵהָלָיו וַתְּהִי הַמָּכָה גְדוֹלָה מְאֹד וַיָּפֵל מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף רְגֵלִי:

מצודת ציון **רגלי**. הולכי רגל, לא רוכבי סוסים : (מצודת ציון)

מלבי"ם וילחמו פלשתים וינגף ישראל, ועתה לא שבו אל המחנה כמו בפעם הראשון ששבו אחור בסדר כי עתה נסו ונתפזרו בלי סדר, ועל ידי זה היתה המכה גדולה מאד: (מלבי"ם)

וַיֵּאָרוֹן אֱלֹהִים נִלְקַח וַיִּשְׁנֵי בְנֵי עֲלִי מֵתוּ חֲפְנֵי וּפִינְחָס:

מלבי"ם ואחר כך נלקח גם ארון אלהים כו' ומתו חפני ופינחס נושאי, ובזה נתקיים נבואת שמואל כמ"ש ויהי דבר שמואל לכל ישראל: (מלבי"ם)

וַיִּרֶץ אִישׁ בְּבִימָן מֵהַמַּעֲרָכָה וַיָּבֵא שְׁלֵה בַיּוֹם הַהוּא וּמַדְיּוֹ קָרְעִים וְאֲדָמָה עַל רֹאשׁוֹ:

רס"י איש בנימן. זה היה שאל, שחטף את הלוחות מיד גלית וזרח לו: (רס"י)

מצודת דוד **ומדיו קרועים**. דרך צער ואבלות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ומדיו**. ומלבושיו, כמו (לקמן יז לח) : וילבש וגו' מדיו : ואדמה. עפר : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירץ הגם שרבים מבני שילה היו שם ונסו, הנה הם בנוסם התפזרו בכל פנה, התחבאו במערות וצחיחים, ורק איש אחד רץ ובא

ביום ההוא מן המערכה בדרך ישר לשילה לבשר הדבר כי ראה הכל בעיניו ומדיו קרעים על שבר בת עמו: (מלבי"ם)

יג וַיָּבֹא וְהָיָה עָלָי יוֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶא (יך) יַד דְּרָךְ מְצַפָּה כִּי הִיָּה לְבֹ חֶרֶד עַל אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וְהָאִישׁ בָּא לְהַגִּיד בְּעִיר וַתִּזְעַק כָּל הָעִיר:

רש"י יד דרך מצפה. אלל יד הדרך היה מצפה: (רש"י)

מצודת דוד ויבא. רצה לומר : בעת בואו לשילה, ישב עלי על הכסא וכו' : יד דרך מצפה. אצל מקום דרך ההולך למקום המלחמה, והיה מצפה ומיחל לשמוע מה מהמלחמה, כי היה לבו חרד על הליכת הארון : והאיש בא. מדרך אחר בא להגיד בהעיר : ותזעק. זעקת שבר ויללה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יד. מקום : מצפה. ענין תוחלת ותקוה, כמו (מיכה ז ז) : ואני בה' אצפה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה עלי יושב על הכסא יד דרך מצפה. ר"ל שהיה הכסא במקום שהיה מצפה ומביט הדרך אם יבא מבשר להגיד לו מה שקרה לארון האלהים : כי היה לבו חרד על ארון האלהים. ולזאת הסבה היה הכסא אצל מקום השער לראות העוברים והשבים וזה מורה על רוב חסידתו שלא היה חרד לבניו עם מה שגלה לו איש האלהים ששניהם ימותו ביום אחד גם בשמעו מות חפני ופנחס לא חרד מאד עד ששמע שארון האלהים נלקח כי אז נפל אחורנית מעל הכסא מרוב החרדה ובסבת הנפילה נשברה מפרקתו מרוב החולשה ומת מכובד גופו ורוב הזקנה כי הכובד ההוא היה סבת מיתתו בנפלו : (רלב"ג)

מלבי"ם (יג-יז) השאלות: מ"ש ויבא שילה, ויבא והנה עלי, והאיש בא להגיד, כפל לשון - למה הקדים שעלי יושב יד דרך מצפה, ואחרי זה הקדים כי עלי עיניו קמה ולא יכול לראות, ולמה קראו בפיי"ב בשם מבשר, ולמה לא הלך האיש תיכף אל עלי שהיה הכהן ואליו ראוי שיגיד ראשונה מה שקרה לבניו ולארון, ואם לא רצה לבשר בשורה למה לא נשמר מזה אחר כך ויגד לו פתאום עד שסבב מיתתו :

ויבוא והנה עלי מקדים דברו בל יפלא בעינינו. א. מדוע לא בא המבשר אל עלי בראשונה בשהוא נשיא עמו וראוי להגיד לו ראשונה? ב. איך לא נשמר מהגיד אל הזקן פתאום מיתת בניו ולקיחת הארון שזה גרם מיתתו ומוציא דבר הוא כסיל, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (פ"ק דפסחים ג') ע"ז מספר כי עלי היה אז יושב על הכסא יד דרך מצפה, רצה לומר שלא היה בעיר רק בשער העיר מהעבר השני הקרוב אל הדרך ושם

היה יושב מצפה על מבשר שיבא מהמערכה להגיד לו מה נעשה עם הארון כי היה לבו חרד על ארון האלהים והאיש בא להגיד בעיר האיש המבשר אחר שנס מהמלחמה סבב דרכו ובא מהעבר השני ועל ידי זה היה ראשית הגדתו בעיר, שהם ראוהו תחלה ועל ידי זה ותזעק כל העיר: (מלבי"ם)

יִדְּ וַיִּשְׁמַע עָלַי אֶת קוֹל הַצֵּעָקָה וַיֹּאמֶר מָה קוֹל הַהֶמּוֹן הַזֶּה וְהָאִישׁ מֵהָרַב וַיָּבֵא וַיִּגֵּד לְעָלַי:

מצודת ציון **ההמון**. העם הרב : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישמע וכיון ששמע עלי את קול הצעקה ושאל על סבתו קראו להאיש שיבא להגיד לעלי כי לא רצה שום איש להגיד בשורה רעה כזאת להזקן, ובהיות שהאיש נקרא במהירות אל עלי אחר שכבר היתה צעקה ברחובות חשב שכבר ידע עלי כלל הדברים ואינו דורש מאתו רק לדעת פרטי הדברים, וגם שעל ידי המהירות לא הגיד בישוב הדעת, והגיד לו הכל פתאום, וזה שכתוב והאיש מהר ויבא ועל ידי זה ויגד לעלי את הכל פתאום: (מלבי"ם)

טו וְעָלַי בֶּן תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנֶה עָשָׂר וְעֵינָיו קָמָה וְלֹא יָכוֹל לִרְאוֹת:

מצודת ציון **קמה**. רצה לומר כל אחת קמה, כי בעת הראות, דרך העין להתנענע, ושל עלי קמה ועמדה, כי לא ראה עוד : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועלי וכו' ועיניו קמה שאם היה יכול לראות והיה רואה את האיש ואדמה על ראשו וכל העיר קרועי בגדים לא היה מתפעל כל כך מקול השמועה הפתאומית כי היה נודע לו לאט לאט (ועיניו קמה יחיד על רבים, ויש לפרש וראות עיניו קמה): (מלבי"ם)

טז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ אֶל עָלַי אֲנֹכִי הֵבֵא מִן הַמַּעֲרָכָה וְאֲנִי מִן הַמַּעֲרָכָה נִסְתִּי הַיּוֹם וַיֹּאמֶר מָה הִיא הַדְּבָרָה בְּנִי:

מצודת דוד **מה היה הדבר**. מה נעשה בהמלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נסתי**. ברחתי : (מצודת ציון)

מלבי"ם אנכי הבא הודיע לו, **א**. שבא מן המערכה וראה הכל בעיניו, **ב**. שבל יחשב שעברו על זה איזה ימים שאפשר ששכח איזה דבר כי היום נס מן המערכה (וחכמינו זכרונם לברכה לישב הכפל פה דרשו שהיה

שאל, ושבא מן המערכה שילה ועל זה אמר אנכי הבא מן המערכה, ושם שמע שנשבה הארון וחזר בו ביום אל המערכה וחטף הלוחות ונס עמהם בו ביום שנית לשילה ועל זה אמר מן המערכה נסתי היום): (מלבי"ם)

וַיַּעַן הַמְּבַשֵּׁר וַיֹּאמֶר נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם מִגָּפָה גְדוֹלָה הִיְתָה בָּעָם וְגַם שָׁנִי בְּנִיךָ מֵתוֹ חֲפָנִי וּפִינְחָס וְאַרְוֹן הָאֱלֹהִים נִלְקְחָה: (פ)

מצודת דוד וגם מגפה. כי הפלשתים רדפו אחריהם והכוס : (מצודת דוד)

מצודת ציון המבשר. כל המספר חדשות בין טוב בין רע, נקרא מבשר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויען המבשר ויאמר יש הבדל בין מגיד ובין מבשר, שמבשר הוא תמיד לטוב שמגיד דבר שחברו שמח בו ורוצה לשמעו ופה שבא על דבר רע הוא בדבר שצריך להגידו והוא המוכן להגיד כי יודע הדבר בבירור או שראה בעיניו, וכוונתו שאחר שחשב שכבר הוגד הדבר לעלי, ולא קראוהו רק מצד היותו מבשר :. ויודע הכל בבירור, ולכן לא נשמר ברוחו והגיד כל מה שנתהווה כסדר, תחלה נס ישראל ואחר כך מגפה גדולה היתה בעם ואחר כך מתו חפני ופינחס ואחר כך נלקח ארון אלהים. ובאמת אצל עלי היה הכל שמועה פתאומית ולכן: (מלבי"ם)

וַיְהִי כִּהִזְכִּירוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּפֹּל מֵעַל הַכֹּסֵא אַחֲרָנִית בְּעַד יַד הַשַּׁעַר וַתִּשָּׁבֵר מִפְּרֻקְתּוֹ וַיָּמָת כִּי זָקֵן הָאִישׁ וְכִבֵּד וְהוּא שָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה:

רש"י מפרקתו. אפרקותיה, עלם האורח: (רש"י)

מצודת דוד בעד יד השער. נגד מקום השער : כי זקן האיש וכבד. רצה לומר : לפי שהיה זקן וכחו תשו והיה בעל בשר, לזה לא היה יכול להתחזק בעת נפלו להטות עצמו על צדו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחורנית. לאחוריו : בעד. נגד : מפרקתו. הוא עצם הצואר, על שם שעשוי פרקים פרקים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי כהזכירו את ארון האלהים שהוא היותר יקר בעיניו ויפל וכו' נתן ג' טעמים על שנשבר מפרקתו בנפילה זאת, א. שנפל מעל הכסא שהוא מקום גבוה, ב. שנפילתו היתה אחורנית, ג. שנפל בעד יד השער

שהיה על מרומי קרת ולכן ותשבר מפרקתו וימת תיכף. עתה נותן גי טעמים על שמת תיכף, **א. כי זקן האיש בשנים, ב. וכבד בגוף, ג. אפסו** כחותיו מרוב עבודה ששפט את ישראל ארבעים שנה: (מלבי"ם)

זוט וְכָלֵתוּ אֶשֶׁת פִּינָחָס הָרָה לָלֶת וְתִשְׁמַע אֶת הַשְּׁמֵעָ אֶל הַלֵּקַח אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וּמֵת חֲמִיָּה וְאִשָּׁה וְתִכְרַע וְתֵלֵד כִּי נִהְפְּכוּ עָלֶיהָ צָרִיָּה:

רפ"י ללת. על כרחו 'ללדת' פירושו, ואין לו דמיון. ומנחם חזרו בחלק 'יללה', לפי שחבלי לידתה זיללה זאו לה, ויסוד יללה, אין אות זיסודה אלא למ"ד לזדה: נהפכו. נשתנו מכדרכן, לכך מתה: צריה. צרי דלתי זטנה, קרדוני"ל זלע"ז: (רפ"י)

מצודת דוד הרה ללת. רצה לומר : נשלם ימי הריונה ללדת : **כי נהפכו**. מחרדת השמועה, נהפכו ונתגלגלו עליה פתאום חבלי הלידה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ללת. רצה לומר ללדת, ובא בחסרון הדל"ת, לפי שילדה ביללה : **ותכרע**. נפלה על ברכיה : **נהפכו**. ענין סבוב וגלגול, על כי בעת הגלגול מתהפך הדבר מצד אל צד, וכן (שופטים ז יג) : מתהפך במחנה מדין : **צריה**. הם חבלי הלידה, הבאה מהשמטת קשרי הרחם התקועים זה בזה, והוא מושאל מן צירי הדלתות, וכן (ישעיהו יג ח) : צירים וחבלים יאחזון : (מצודת ציון)

רלבי"ג הרה ללת. אחשוב שיהיה שרשו נלה ויהי מקור וענינו ענין שלמות כאילו יאמר שמלאו ימי הריונה ללדת כאמרו וימלאו ימיה ללדת וכבר פירשוהו מענין יללה והוא חסר למ"ד אחרת כי היה משפטו לללת : **ותכרע ותלד כי נהפכו עליה צריה**. ולא יכלה להתאמץ על דבר הלידה כראוי, והיא קראה שם הנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל : (רלבי"ג)

מלבי"ם (יט-כב) **השאלות**: מדוע סדר אל הלקח ארון אלהים ואל מות חמיה ואישה וכן בפסוק כ"א, ובפסוק י"ז סדר תחלה מיתת חפני ופנחס, ואחר כך לקיחת הארון שהיה אחר כך כנ"ל, מ"ש ותקרא לנער וכו' אל הלקח, ותאמר גלה כבוד וכו', הוא כפל מבואר אין לו הבנה כלל, ותחלה הזכירה מה שנלקח הארון ומת חמיה ואישה וסיימה רק בלקיחת ארון האלהים לבד שזה צריך טעם ודעת :

וכלתו ספר איך ספו תמו כל בית עלי ביום ההוא כלתו היתה קרובה ללדת ותשמע כו' אל הלקח ארון כי העם הקדימו החשוב בעיניהם שהוא הארון ואחריו מות עלי ואחריו מות אישה, **כי נהפכו עליה צריה** פי מהרי"א, שאחר יציאת הולד נהפכו לאחור, ונעדרו הצירים והמכאובים ולא זבו

ממנה המותרות הדמיות כי בהעדר הכח והפסק המכאובים לא יצאו עוד וזה היה סבת מיתתה, ומלת ללת פיי בחסרון די ללדת, והרד"ק מפרשו מענין יללה, והרלב"ג מפרשו משורש נלה כמו כנלותך לבגוד שהוא מענין כליון והשלמה שנשלמו ימי הריונה:(מלבי"ם)

בַּכַּ וְכַעַת מוֹתָהּ וְתִדְבְּרָנָה הַנְּצָבוֹת עָלֶיהָ אֵל תִּירָאֵי כִּי בֶן יִלְדֶת וְלֹא עֲנֶתָה וְלֹא שָׂתָה לְבָהּ:

מצודת דוד **וכעת מותה.** וכאשר בא עת מותה על ידי הלידה הפתאומית : **אל תראי.** היות חשבו שמתפחדת שלא תמות גם היא בעבור רוע המזל, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קה ב) : אחד מן המשפחה שמת, ידאגו וכו', ולזה אמרו לה, דעי כי בן ילדת, ושוב אין לך לפחד, כי אם נולד בן זכר, נתרפאת כל המשפחה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי מועד קטן ג ז) : **ולא שתה לבה.** אל דבריהן : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ענתה.** השיבה : **שתה.** שמה, כמו (שמות י א) : **למען שיתי (כא) אי כבוד.** כמו אין כבוד, ותחסר הנו"ן, כמו (איוב כב ל) : **ימלט אי נקי.** והיא בחיר"ק, ודוגמתו (לקמן כא ט) : ואין יש פה, שהיא בחיר"ק : (מצודת ציון)

בַּכַּ וְתִקְרָא לְנֶעַר אֵי כְבוֹד לְאֹמֵר גְּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל הַלֶּקַח אַרֹן הָאֱלֹהִים וְאֶל חַמִּיה וְאִישָׁהּ:

רס"י **אי כבוד.** אין כבוד, וכן (איוב כב ל): **ימלט אי נקי,** אין נקי: **אל הלקח.** כמו על הלקח, ואין כריך לזוזו מלשון אל, למי שידע להצין דברו: **אל הלקח.** איטיווי"ר"ס לאינטריפו"ס צלע"ז: **ואל חמיה.** ואל הרעה הזאת, **שמת חמיה ואישה:** (רס"י)

מצודת דוד **לאמר.** רצה לומר : **השם יורה,** אשר בעת שנולד, גלה כבוד מישראל **וכו' :** (מצודת דוד)

רלב"ג **ואל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה.** כי חמיה היה נביא וכהן גדול ואישה היה ראוי לשמש בכהונה גדולה אחריו כי ידמה שהיה יותר ראוי לכהונה מחפני כי לא היה רע כ"כ כמו חפני ולזה נתקיימה הכהונה גדולה מזרע פינחס עד מלכות שלמה כמו שיתבאר במה שיבא ולזה הקדים בפורענות לזכר חפני קודם פינחס בסוף הענין שכא לזכר כי הסבה החזקה למה שאמרה גלה כבוד מישראל הוא הלקח

אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי כָבֵד נִשְׂאָר לְיִשְׂרָאֵל נְבִיא וְהָיָה שֵׁם מִהַכְּהֵנִי גַם כֵּן מִי שִׁיתְמִנָּה כֹּהֵן גָּדוֹל תַּחַת עָלִי : (רַלְבִּי"ג)

מלבי"ם ותקרא לנער אי כבוד רצה לומר איה הכבוד, אין כבוד ישראל עוד, ובארה דבריה כי גלה כבוד מישראל אל הלקח וכו' כוונתה כי יש שני תורות תורה שבכתב ומשכנה בארון, ותורה שבעל פה משכנה בלבות חכמי ישראל אשר קבלו ממשה רועה נאמן, ואם יעדר אחד מהם ישלימהו השני, רצה לומר אם היה נלקח הארון לבד ועלי ובניו היו בחיים, היה אפשר להחזיר התורה על ידם, כמ"ש ר' מאיר אלמלא דאשתכח תורה מישראל הוה מהדרנא ליה מפלפולי, אבל עתה גלה הכבוד בהחלט באשר נלקח הארון וגם מת חמיה ואישה: (מלבי"ם)

כב ותאמר גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון האלהים: (פ)

מצודת דוד ותאמר. וחזרה ואמרה, עיקר גלות הכבוד, הוא בעבור כי נלקח הארון (מצודת דוד):

מלבי"ם ותאמר אחר כך הוסיפו לאמר שאין לחלק זה בשני שמות, כי כמו שהארון, הוא ארון אלהים השומר לדברות האלהים אשר היו חרותים על הלוחות אבנים, כן עלי ובניו מקבלי תורה שבעל פה, המה ארונות קדושים נוצרים את לוחות הברית החרות על לוח לב שהם חוקי תורה שבעל פה הכתובים על לב החכמים כמ"ש ועל לבם אכתבנה, ותורתך בתוך מעי, עד שעל אבדן שניהם, יצדק לאמר כי נלקח ארון אלהים, ויהיה ארון שם המין רצה לומר ארונות האלהים כולמו הארון לתורת הכתב והארונות לתורה שבעל פה ובזה עוררה אבל גדול על בעלה ואישה להשוותם עם ארון הברית וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה כמה טפשאי בבלאי דקיימי מקמי אורייתא ולא קיימי מקמי גברא רבא וכו': (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ה

א וּפְלִשְׁתִּים לָקְחוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיְבֹאֵהוּ מֵאֲבָן הָעֶזְרָא שְׂדֹדָה:

רַלְבִּי"ג והנה הביאו הפלשתים ארון האלהים בבית ע"א שלהם שהיה

בהם צלם על צורת בן אדם שהיו קורין אותו דגון : (רלבי"ג)

גב וַיִּקְחוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת אָרוֹן הָאֱלֹהִים וַיְבִיאוּ אֹתוֹ בֵּית דָּגוֹן וַיִּצְיֵגוּ אֹתוֹ
אֶצֶּל

רפ"י אלל דגון. למות עשוי כלמות לג: (רפ"י)

מצודת ציון דגון. שם עבודה זרה : ויצוגו. העמידו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקחו משם לקחוהו וביאו אותו אל בית דגון בחשבם כי דגון אלהיהם נצח לאלהי ישראל, ובמדרש ר' יוחנן אמר כבדוהו, אמרו זה אלוה וזה אלוה יבא אלוה וישרה אצל אלוה, רשב"ל אמר כך יהיה שכרו? (רצה לומר ומדוע נענשו) אלא אמרו זה נוצח וזה נצוח יבא נצוח ויתעבד לנוצח: (מלבי"ם)

ג וַיִּשְׁכְּמוּ אֲשֵׁדוּדִים מִמְּחֶרֶת וְהִנֵּה דָגוֹן נָפַל לְפָנָיו אֶרְצָה לְפָנֵי אָרוֹן
וְהָיָה וַיִּקְחוּ אֶת דָּגוֹן וַיֵּשְׁבוּ אֹתוֹ לְמִקְוָמוֹ:

מצודת דוד לפניו ארצה. על פניו, נפל לארץ לפני הארון : וישיבו. כי חשבו
שבמקרה נפל : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה על צד המופת עשה הש"י לכבודו שהפיל דגון ארצה לפני ארון ה' להעיר כי אין עוד מלבדו ואולי חשבו הפלשתים שכבר היה זה על דרך המקרה לא מאת הש"י ולזה לקחו את דגון והשיבו אותו למקומו ולא השתדלו להסיר משם ארון האלהים, וביום השני מצאו דגון נופל לפני ארון ה' וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות על המפתן רק הנשאר מדגון היה נשאר אצל ארון ה' נופל ארצה ולזה היו כומרי דגון נשמרי מלדרוך על מפתן דגון כי חשבו שיהיה המקום קדוש מצד מה שמצאו שם ראש דגון ושתי כפות ידיו, ולא הספיק לש"י השפטים שעשה באלהיהם אבל הכה האשדודים ושמש שוממים ותמהים על המכות שבאו להם בדרך שלא היו יכולים לאמר שיהיה חדוש זה המקרה להם אם לא מפני מה שהסבו אליהם ארון האלהים : (רלבי"ג)

מלבי"ם (ג-ד) השאלות: כפל הכינוי עם הפעול, נופל לפניו לפני ארון ה' הוא זרות בלשון :

נפל לפניו רצה לומר כי שניהם עמדו לצד שכנגד הפתח זה אצל זה, ואם היה נופל על פי מקרה, אז אם היה נופל על פניו היה נופל אל צד הפתח לא אל לפני הארון שעמד בצדו, ואם היה נופל לפני הארון היה מוכרח

שיפול על צדו לא לפניו, אבל הוא נפל לפניו, היינו על פניו לא על צדו וגם לפני ארון ה' אל צד הארון לא אל צד הפתח, ובזה ראו שלא נפל בעצמו רק על פי נס, ובכ"ז בפעם הראשון לא שתו לב וישבו אותו למקומו, (גם זה מורה כמו שפרשתי שנסע ממקומו אל מקום אחר ולכן הוצרכו להשיב אותו למקומו שאם כפי המפרשים שנפל כדרכו היה ל"ל ויקימוהו): (מלבי"ם)

ד וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר מִמַּחֲרַת וְהָיָה דָגוֹן נִפֵּל לְפָנָיו אֲרָצָה לְפָנֵי אָרוֹן יְהוָה וְרֹאשׁ דָּגוֹן וְשֵׁתֵי כַפּוֹת יָדָיו כָּרְתוֹת אֶל הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו:

רש"י המפתן. חסקופה: (רש"י)

מצודת דוד כרותות אל המפתן. היו כרותות ומונחות על המפתן : רק דגון. גוף העבודה זרה העשוי בדמות דג : (מצודת דוד)

מצודת ציון כרותות. חתוכות : המפתן. האסקופה, וכן (יחזקאל מז א) : מתחת מפתן הבית : (מצודת ציון)

מלבי"ם והנה דגון ביום המחרת היה נס כפול, א. ששכב על פניו ואל צד הארון כמו ביום הראשון, ב. שראש דגון ושתי כפות ידיו היו כרותות אל המפתן לא אל צד הארון ובזה ראו שתחלה נפל על המפתן ושם נכרתו איבריו ואחר כך הוסב גולמו אל לפני הארון, והיה זה לבל יטעו שהיה מלחמה בינו ובין הארון ועל ידי שהארון נצח אותו כרת ראשו וידיו כדרך הנוצח ולכן ראשו וידיו נכרתו אל המפתן לא אל צד הארון שזה מורה שתחלה נכרת מעצמו וכאילו אחר שנכרת מעצמו כרע ונפל לפני הארון: (מלבי"ם)

פ עַל כֵּן לֹא יִדְרְכוּ כֹהֲנֵי דָגוֹן וְכָל הַבָּאִים בֵּית דָּגוֹן עַל מִפְתָּן דָּגוֹן בְּאַשְׁדּוֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (o)

מצודת דוד על כן. על שמצאו על המפתן ראשו וכפות ידיו, החזיקו המפתן למקום קדוש, ולא דרכו עליו : וכל הבאים. מיתר העם : מפתן דגון. מפתן בית דגון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ידרכו. ענין צעדה, והוא מלשון דרך : כהני. כומרים, יודעי חוק עבודת כוכבים : (מצודת ציון)

מלבי"ם על כן כי חשבו שעל המפתן היה האלהים המנצח ושם כרע לפניו

ההוא: (מלבי"ם)

במקום

כבוד

ונהגו

וַתִּכְבַּד יְד יְהוָה אֶל הָאֲשֵׁדוּדִים וַיִּשְׁמַם וַיָּךְ אֶתֶם (בעפלים) בַּטְּחָרִים
אֶת אֲשֵׁדוּד וְאֶת גְּבוּלְיָהּ:

רש"י וישמם. לשון שממה: בטחורים. חלחולת, כרכשא, מכת הנקב,
עכברים נכנסין בנקביהם וקומטין בני מעיהם, ויולחין: (רש"י)

מצודת דוד וישמם. במה שהכה אותם בעפולים, והיו בצורת טחורים :
(מצודת דוד)

מצודת ציון וישמם. מלשון שממה : בעפולים. כך שם המכה, ולפי שהם
בחלחולת במקום מכוסה, נקראו עפולים, מלשון אופל, וכן (מלכים ב ה
כד) : ויבוא אל העופל, והוא כמו אל האופל באל"ף. והקרי בטחורים,
והוא שם שרץ מה, והיו דומים להם : (מצודת ציון)

רלב"ג וזאת המכה היתה שהוכו בטחורים והוא חולי מצער מאד ויוצא
מהם דם רב כל שכן אלו שבאו להם מאת השי"י להכאיבם מאד ולזה
הוכרחו להוציא ארון האלהים מאשדוד ושלחוהו בגת וידמה שאלה
המופתים עשה השי"י באמצעות שמואל שהיה נביא או נעשה זה בזולת
נביא להשגחתו על ישראל שלא יאבד ארון האלהים מהם : (רלב"ג)

מלבי"ם ותכבד אחר שלא שתו לב למכת אלהיהם הוכו בגופם: (מלבי"ם)

וַיִּרְאוּ אַנְשֵׁי אֲשֵׁדוּד כִּי כֵן וְאָמְרוּ לֹא יֵשֵׁב אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּנוּ כִּי
קִשְׁתָּהּ יָדוּ עָלֵינוּ וְעַל דָּגוֹן אֱלֹהֵינוּ:

מצודת דוד כי כן. אשר הארון עשה בהם שפטים ובאלהיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון קשתה. מלשון קשה : (מצודת ציון)

וַיִּשְׁלְחוּ וַיֹּאסְפוּ אֶת כָּל סִרְיֵי פְלִשְׁתִּים אֲלֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ מֶה נַעֲשֶׂה
לְאֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גַת יֹסֵב אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבוּ אֶת אֲרוֹן
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (o)

מצודת ציון יסוב. רצה לומר יובא : (מצודת ציון)

מלבי"ם **גת יסב** הסרנים תלו הדבר במקרה, ועל כן אמרו שיסוב לגת לראות אם ישלח מטהו גם שמה, ולא שלחוהו לעיר קרובה לאשדוד רק לגת שהיה רחוק כמ"ש **יסב** (כמ"ש ויסב אלהים את העם) כי חשבו שהוא חולי מתדבק טבעי ולא יתפשט למקום רחוק: (מלבי"ם)

טז וְיְהִי אַחֲרֵי הַסְּבוּ אֹתוֹ וְתָהִי יַד יְהוָה בְּעִיר מְהוּמָה גְדוֹלָה מְאֹד וַיֵּךְ אֶת אַנְשֵׁי הָעִיר מִקָּטָן וְעַד גְּדוֹל וַיִּשְׁתְּרוּ לָהֶם (עפלים) טְחָרִים:

כז"י וַיִּשְׁתְּרוּ. כמו ויסתרו, שהרי הוא במסורת כתובים שי"ן, ומפורשים בלשון סמ"ך, מכת צית הסתרים: (כז"י)

מצודת דוד **יד ה' בעיר**. מכת יד ה' בעיר גת : **וישתרו**. העפולים, היו בהם נסתרים הרבה מבפנים, היותר מכאיבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וישתרו**. כמו יסתרו בסמ"ך : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה אחר הסבו אותו בגת היתה מכת השי" בעיר מהומה גדולה לא נשאר שם אחד שלא הוכה במכת הטחורים והיו הטחורים נסתרים ולזה הם יותר קשים ויותר קשי הרפואה, וכראותם זה שלחו ארון האלהים לעקרון ותכף שבא שם הביא השי" מהומת מות בכל העיר והנשארים בהם שלא מתו הוכו בטחורים הנה כל זה קרה לפלשתים מפני ארון האלהים תוך שבעה חדשים : (רלב"ג)

מלבי"ם (ט-יב) **השאלות**: למה הוסיף מכה אחרי הסבו אותו דוקא, ומדוע לא אמר בקוצר ויך את אנשי העיר בעפולים, ולמה שלחוהו הגתים בעצמם ולא אספו סרני פלשתים, והעקרונים חזרו ואספו סרני פלשתים, ולמה האריך בפסוק י"א י"ב במכת העקרונים :

ויהי אחרי הסבו אתו רצה לומר יען שהסבו אותו בערה בס אש הי יותר, והוסיף מכתו בגי דברים, **א**. שהיה מהומה גדולה מאד שהיא הפחד והאימה שנפלה עליהם, **ב**. ויך את אנשי העיר מקטן ועד גדול, שזה לא היה תחלה, **ג**. וישתרו להם כו' שהיו העפולים סתורים תוך מעיהם ובזה היתה מכתם פנימית ואנושה יותר: (מלבי"ם)

ז וַיִּשְׁלְחוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיְהִי כְּבֹא אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֶקְרוֹן וַיִּזְעְקוּ הָעֶקְרוֹנִים לֵאמֹר הַסְּבוּ אֵלַי אֶת אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהִמִּיתֵנִי וְאֶת עַמִּי:

מצודת דוד ואת עמי. כי שרי העם היו הזועקים : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישלחו לכן לא אספו את הסרנים בזאת הפעם רק שלחו מעצמם, אחר שכבר יעצו הסרנים לשלחו ממקום המכה אל מקום אחר, אבל העקרונים שבא הארון לשם זעקו זעקה גדולה, כי עד עתה היה רק מכה וחולי ועתה היתה מהומת מות ולכן זעקו הסבו וכו' להמיתני וכו' (מלבי"ם)

יא וישלחו ויאספו את כל סרני פלשתים ויאמרו שלחו את ארון אלהי ישראל וישב למקמו ולא ימית אתי ואת עמי כי היתה מהומת מות בכל העיר כבדה מאד יד האלהים שם:

רפ"י מהומת מות. כל מהומות על ידי רעם, וזה אביהן, (לקמן ז י): וירעם ה' בקול גדול (ביום ההוא) על פלשתים ויהומם, כך מפורש באגדת 'שקלים ושתים מדות' דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: (רפ"י)

מצודת דוד מהומת מות. מלבד מכת העפולים, היתה בהם מגפת ה' : (מצודת דוד)

רלב"ג אז קראו פלשתים לכומריהם ולקוסמיהם לקחת עצה מהם מה יעשה לארון ה' אם ישיבוהו לישראל אם לא ואם היתה עצתם שישלחוהו לישראל במה ישלחוהו שם כדי שתסור אף הש"י מהם : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמרו שלחו כו' וישב למקומו לא כמו עד עתה שנשלח ממקום למקום, ובארו כי שם הגדיל חמה אפו, א. כי היתה מהומת מות בכל העיר שיד האלהים כבדה שם שחולים רבים מתו תיכף: (מלבי"ם)

יב והאנשים אשר לא מתו הכו (בעפלים) בטחרים ותעל שועת העיר השמים:

מצודת דוד אשר לא מתו. בהמגפה : השמים. הוא מדרך גוזמא, ורצה לומר גדלה מאוד עד למעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שועת. צעקת : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. והאנשים שגם מה שהיה בגת היה פה שאלה שלא מתו הכו בעפלים, ובזה היו כולם מוכים ותעל שועת העיר שצעקו לישועה כי

שמואל א פרק-ו

א וַיְהִי אַרְוֹן יְהוָה בְּשָׂדֵה פְּלִשְׁתִּים שְׁבַע חֳדָשִׁים:

מצודת ציון בשדה פלשתים. כמו בארץ פלשתים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי ספר כי ארכו הימים עד ז' חדשים ולא סרו המכות מהם ומזה ראו שאינו מקרה, כי המקרה לא יתמיד: (מלבי"ם)

ב וַיִּקְרְאוּ פְּלִשְׁתִּים לְכַהֲנֵי וְלִקְסָמִים לֵאמֹר מַה נַּעֲשֶׂה לְאַרְוֹן יְהוָה הַיֹּדְעַנוּ בְּמָה נִשְׁלַחְנוּ לְמִקְוֹמוֹ:

רש"י במה נשלחנו. באיזה ענין נשלחנו שלא יחרה אפו, ויסוב חרונו ממנו: (רש"י)

מצודת דוד מה נעשה. אם לשלחו למקומו : הודיענו. רצה לומר : ואם יהיה מההכרח לשלחו, הודיענו במה נשלחנו, אם להניחו בעגלה ולמשכו בבהמות, אם לשאתו בכתף : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולקוסמים. ולמכשפים : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ב-ט) השאלות: אחר שכבר אמרו השרים במה נשלחנו למקומו, אם כן איך אמרו הכהנים בלשון ספק אם משלחים? מ"ש כי השב תשיבו לו אשם, אינו מדוקדק שהיה לו לומר תביאו לו אשם לא לשון השבה שלא יצדק רק על המשיב דבר שלקח? ומ"ש ונודע לכם למה לא תסור ידו מכם קשה ההבנה, שהלא גם עתה ידעו שהוא בסבת הארון, ולמה הוצרכו לומר אל תשלחו אותו ריקם, וכבר אמרו השרים במה נשלחנו כי לא רצו לשלחו ריקם? ואחר שאמרו תחלה אז תרפאו בלשון ודאי איך חזרו לומר אולי יקל את ידו בלשון ספק? ולמה אמרו ולמה תכבדו את לבבכם הלא הם הסכימו לשלחו וגם הסדר מהופך שראוי שיוכיחום תחלה על הכבדת לבבם ואחר כך ילמדום שלא ישלחוהו ריקם ולמה

המשילו ענינם לענין פרעה, עוד יפלא שאם שרי פלשתים רצו לשלוח הארון ושאלו לכהניהם אופן שלוחם אותם מה ראו אם כן הכהנים לעשות נסיון בהעגלה החדשה, ויקשה גם כן שתחלה היו הכהנים מאמתים שבא המכה בסבת הארון כמ"ש אז תרפאו ואחר כך היו מסופקים, וכמו שהעיר מהרי"א בכל זה ובמ"ש מספר סרני פלשתים וכו' ועשיתם צלמי עפוליכם וכו' יש יותר וכפל לשון שהיה לו לומר בקיצור ועשיתם חמשה עפולי זהב וכו' מספר סרני פלשתים ונתתם לאלהי ישראל כבוד :

ויקראו כו' לאמר מה נעשה וכו', הם שאלו שתי שאלות, א. מה נעשה לארון ה' רצה לומר אם ישלחוהו למקומו או יעכבוהו אצלם, ב. אם יחליטו כי מצטרכים להשיבו למקומו שאלו הודיענו במה נשלחנו למקומו, רצה לומר אם ישלחוהו בעגלה או ישאוהו בכתף, אם יחלו פניו במנחה או ישלחוהו ריקם, ועל כן קראו לכהנים ולקוסמים, כי פשר השאלה הא' ידעו הקוסמים שהם היודעים דברים הנעלמים טבעיים וסגוליים ואלהיים והם ידעו בלטיהם אם המכה השגחיית או על פי מקרה ואם תלך מאתם על ידי ששיבו את הארון או לא, ופשר השאלה השניה ידעו הכהנים, הם יודעים איך יתנהגו עם דברים המקודשים ואיך יכבדו אותם ואיך ירצו פני האלהים במנחה: (מלבי"ם)

ג. ויאמרו אם משלחים את ארון אלהי ישראל אל תשלחו אתו ריקם כי השב תשיבו לו אשם אז תרפאו ונודע לכם למה לא תסור ידו מכם:

ד. היכר לזכר שאתם מודים שמעלתם זו: אז. תרפאו ונודע לכם. **רס"י** שהוא עשה, כי למה לא תסור ידו אז מכם: (רס"י)

מצודת דוד **אם משלחים**. רצה לומר : אם יצא הדבר לשלחו למקומו, אל תשלחנו ריקם מבלי מנחה ותשורה : **תשיבו לו אשם**. תשיבו לה' קרבן אשם, כדין המועל בהקדש : **אז תרפאו**. רצה לומר : כשתרפאו, אז יהיה נודע לכם בבירור, למה לא תסור ידו קודם ההשבה, רצה לומר : אז תדעו שיד ה' עשתה זאת : (מצודת דוד)

רלב"ג ונתנו להם עצה שישלחוהו בכבוד וישיבו לו אשם לכפר עליהם אז ירפאו אם בסבתו בא להם הרע ויהיה נודע להם למה לא תסור יד הש"י מהם כי הוא רוצה שיתנו לו כבוד תחת אשר חשבו לחלל שמו ואמרו זה להורות כי בזה יבחר אם בא להם הרע הזה בסבתו כבר היה דעתם שאם לא בא להם הרע כסבתו לא ישיבוהו לישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמרו הנה הם הקדימו תשובת השאלה השניה, כי על השאלה הראשונה והוא אם ישלחוהו לא ידעו עדיין להשיב כי גם הם היו

מסופקים בדבר אם היתה המכה בסבת הארון או לא, כמ"ש (בפסוק ט') וראיתם אם דרך גבולו יעלה וכו' ואם לא וידענו כי לא ידו נגעה בנו וכו'. והיה דעתם לעשות על זה בחינה על ידי הפרות העלות, ורק על השאלה השניה ידעו תשובה ברורה ולכן הקדימו תשובת השאלה השניה (בשגם כי צריך להכין את האשם תחלה טרם יעשו את הבחינה בעגלה באשר יצטרכו להניח הארגז וכלי הזהב אשר השיבו לו אשם בצדו), וזה שכתוב **אם משלחים את ארון אלהי ישראל רצה לומר אנחנו לא נדע עדיין אם יפול דבר הבחינה כי יצטרך לשלחו, רק זאת ידענו שבאם אחר הבחינה יתברר כי צריך לשלחו, אז אל תשלחו אותו ריקם כי השב תשיבו לו אשם אז תרפאו.** כי אם יתברר שבאה המכה בסבת הארון ובעבור הבוז והקלון שעשיתם לו, שהולכתם אותו שבי לפני צר, אז אם תשלחוהו בלא אשם הגם כי בזה תרויחו כי יניח ידו מהכותכם עוד בעתיד, בכל זה לא יתרצה אליכם על העבר ולא ירפוא לכם לגהה מכם מזור לרפאות המוכים מכבר על מרים, אבל אם תשיבו לו אשם לרצותו על החטא העבר ירפאו גם המוכים והחולים, וגם אם לא יספיק האשם להשיב חרון אפו על כל פנים **ונודע לכם למה לא תסור ידו מכם** רצה לומר שאז בהכרח יודיעכם על ידי נביאיכם וקוסמיכם (אשר עתה בחרונו יבהלמו והעלים מאתם על מה עשה ככה לארץ הזאת) מה הסבה שלא תסור ידו ובזה נוכל להודע מה לעשות עוד להשיב אפו וחמתו: (מלבי"ם)

יד ויאמרו מה האשם אשר נשיב לו ויאמרו מספר סרני פלשתים חמשה (עפלי) טחרי זהב וחמשה עכברי זהב פי מגפה אחת לכלם ולסרניכם:

רפ"י סרני פלשתים. חמשה הם, כמה שנאמר (ציהוסע יג ג): העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני: (רפ"י)

מצודת דוד מספר. כפי מספר סרני פלשתים שהם חמשה, ככה תשיבו חמשה עפולים עשויים מזהב : **וחמשה עכברי.** כי העפולים היו דומים בצד מה לדמות עכברים, ולזה אמר להשיב גם חמשה עכברי זהב, לכפר על העם חמשת האומות שבארץ פלשתים : **לכולם.** לכל העם ולהסרנים, וכולכם צריכים כפרה :

מצודת ציון עכברי. שם מין שרץ : **מגפה.** ענין מכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו לעומת שתפסו בלשונם כי השב תשיבו לו אשם, שלשון השבה לא יצדק רק אם משיב הדבר בעצמו שבו אשם (כמ"ש והשיב את אשמו בראשו, שמשיב המעות שגזל, כי על הבאת מנחה וזבח היה צריך לומר תביאו אשם) שאלו מה האשם אשר נשיב. איך יצויר השבת האשם והחטא בעצמו, ולא יתכן לאמר שנשיב אשם רק שנביא אשם. ויאמרו

בארו להם כי אחר שהיתה המכה בצורת טחורים ועכברים בהכרח יש להמכה איזה יחס עם החטא, כי החטא והעון הוא עצמו יתלבש בצורת המשחית להעניש את החוטא כנודע, ובהכרח כי האשם שלכם היה בצורה זאת ובאיכות זה כאילו בצורה זאת חטאתם נגד כבודו, ואם תשיבו הצורה הזאת המשחיתת אל הקדושה, ובה תכבדוהו תחת אשר בה מריתם בזה תשיבו לו את האשם אל הקדושה, ובארו שני ענינים, **א.** הכמות של האשם שיהיה מספרו **חמשה וחמשה, ב.** האיכות שיהיו **עפלי זהב ועכברי זהב**, ופיי תחלה טעם מספר חמשה, **כי מגפה אחת לכלם ולסרניכם** רצה לומר במספר זה תורו כי הסרנים השוו עם כל העם במכה אחת, לכן יהיה המספר חמשה נגד חמשת הסרנים, ויהיה כפול חמשה טחורים שהם גדולים נגד הסרנים, וחמשה עכברים שהם קטנים נגד העמים שתחת ממשלתם, שכל עם יביא עכבר אחד, (ולמ"ש המפרשים שהעכברים היו משחיתים את יבול הארץ היה צורת הטחורים נגד המכה ששלטה בפרי אדמתם): (מלבי"ם)

וְעָשִׂיתֶם צְלָמִי (עפליכם) טְחֹרִיכֶם וְצְלָמֵי עֶכְבְּרֵיכֶם הַמְשַׁחִיתִם אֶת הָאָרֶץ וְנָתַתֶּם לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּבוֹד אֱוִלֵי יִקָּל אֶת יְדוֹ מֵעַלְיֶכֶם וּמֵעַל אֱלֹהֵיכֶם וּמֵעַל

מצודת דוד **צלמי וכו' המשחיתים וכו'.** רצה לומר : עשו צלמי דמות העפולים והעכברים, אשר הם משחיתים וכו' : **ונתתם וכו' כבוד.** רצה לומר : לא שהוא צריך לזה, אלא תנו לכבודו : **אולי יקל.** בעבור הכבוד אשר תעשו לו : **מעליכם.** על הסרנים יאמר : **ומעל ארצכם.** מעל יושבי ארצכם, מותר העם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **את הארץ.** את אנשי הארץ : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ועשיתם** עתה באר טעם האיכות למה יהיו בצורת טחורים ועכברים וזה שכתוב **ועשיתם צלמי עפליכם** (שהטחורים היה המכה בגופם) **וצלמי עכבריכם המשחיתים את הארץ** (כי העכברים היו משחיתים את הארץ ותבואתה) טעם הצורות האלה היא כי בזה **ונתתם לאלהי ישראל כבוד** כי הטבעיים יאמרו כי יש סכנה להמוכה, אם יראה הצורה שנישודך או הוכה ממנה, כמו הנשודך מכלב שוטה ומנחש, שיסתכן אם יראה צורת כלב או נחש, וזה יהיה במכה ורפואה טבעיית, אבל במכה ורפואה השגחיית יהיה בהפך, שמשא תלה נחש הנחושת על נס והיה כל הנשודך וראה אותו וחי, וכן המה במה שיעשו צלמי המשחיתים אותם בזה יתנו כבוד לאלהי ישראל כי יודו בפועל כי ה' המוחץ והמרפא בדרך נס ובזה **אולי יקל את ידו מעליכם** במכת הטחורים, **ומעל ארצכם** במכת העכברים: (מלבי"ם)

ו וְלִמָּה תִּכְבְּדוּ אֶת לְבַבְכֶם כְּאֲשֶׁר כִּבְדוּ מִצְרַיִם וּפְרָעָה אֶת לְבָם הַלּוֹא
כְּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם וַיִּשְׁלַחֵם וַיִּלְכּוּ:

מצודת דוד **ולמה תכבדו**. על ששאלו מה נעשה לארון, כאלו היו מסופקים אם לשלחו אם להחזיקו, לזה אמרו ולמה תכבדו וכו': **הלא כאשר התעלל בהם**. רצה לומר: הלא סוף הדבר יהיה כאשר היה במצרים, שהיה משחק ומהתל בהם, ואחרי זה בעל כרחם שלחו את בני ישראל והלכו להם, וכמו כן יהיה סופכם: (מצודת דוד)

מצודת ציון **התעלל**. ענין שחוק והתול, כמו (שמות י ב): אשר התעללתי במצרים:

מלבי"ם **ולמה** אחר שבארו השאלה השניה במה ישלחוהו למקומו, חזרו להשיב על השאלה הא' שהוא אם ישלחוהו, והנה שאלה זו יש לה שני צדדים, א' י"ל שמודים בדבר כי ה' הכה במ בסבת הארון ובכ"ז דעתם שלא לשלחו בחשבם כי המחלה אשר חלה ה' במ יש לה התדמות עם החליים הטבעיים שי"ל מדה וקצב בזמן, ויחשבו שאחר שכבר ארכה החולי ימים רבים לא תמשך עוד ותסור ידו מהם, על זה אמר **ולמה תכבדו את לבבכם** הלא גם מצרים ופרעה חשבו כן והכבידו את לבם כי חשבו שילאה מהכותם, והוא התעולל במ מכה אחר מכה וגם הוצרכו לשלח את בני ישראל: (מלבי"ם)

ז וְעַתָּה קְחוּ וַעֲשׂוּ עֲגֻלָּה חֲדָשָׁה אַחַת וּשְׁתֵּי פְרוֹת עֲלוֹת אֲשֶׁר לֹא
עָלָה עֲלֵיהֶם עַל וְאַסְרֹתָם אֶת הַפְּרוֹת בְּעֲגֻלָּה וְהִשִּׁיבְתֶם בְּנֵיהֶם
מֵאֲחֲרֵיהֶם הַבְּיָתָה:

רש"י **עלות**. מניקות: אשר לא עלה עליהם עול. כל זה לנסיון, שאין אלו ראויות למשוך, ועוד שגועות אחר צניהם, ואם יהא כח בארון שיוליכו אותו מאליהם, נדע שהוא עשה לנו: (רש"י)

מצודת דוד **ועתה קחו**. רצה לומר: קחו עצים ועשו עגלה חדשה לכבוד הארון: **ושתי פרות עלות**. רצה לומר: **בחנו הדבר לדעת שהאמת אתנו, וזאת עשו**. קחו פרות מניקות אשר לא משכו מעולם בעול, ואסרו אתהן בעגלה, וקחו את בניהן מהן, והנה מדרך הנהוג לא יזוזו ממקומן ללכת מבניהן, ומכל שכן שגם לא הורגלו במשיכת העול: (מצודת דוד)

מצודת ציון **עלות**. מניקות, כמו (בראשית לג יג): והצאן והבקר עלות עלי עול. היא מה שהפרה מושכת בה: **ואסרתם**. ענין קשירה: **הביתה**.

רלבי"ג וידמה שכבר שלח השי"י עוד שם עכברים היו משחיתים את הארץ והתשפטה המכה הזאת בכל ערי פלשתים ולזה אמרו להם כומריה' וקוסמיהם שיעשו להם צלמי טחורי זהב ועכברי זהב כמספר הסרנים וזהו האשם שישבו לה' כדי שתסור ידו מעליהם והזהירום שלא יקשה להם מעשות זה שלא יקרה להם כמו שקרה למצרים ולפרעה, והנה היישירו אותם עוד באופן אחר לדעת בקלות אם בא להם רע זה בסבת ארון האלהים כי האופן הראשון היה בו מה ספק וזה כי אף על פי שהיה זה הרע להם בסבת ארון האלהים הנה לא יחויי שירפאו תכף קוד' השבתם אותו למקומו ולזה לא יתכפר להם כי מידו היתה זאת להם עד שובו לישראל וזה אם לא ירפאו לא יוכלו הפלשתים להשיבו אליהם עם האשם ולזה לא תועיל לפלשתי זאת הבחינה הראשונה ולזה ידמו שלא היו מסכימים בזאת העצה והכירו זה הכהני' והקוסמים ואמר להם שלא יכבדו לבם ועם כל זה נתנו להם בחינה שנית תוכר להם קודם השיבם הארון לישראל ולזה צוו שיעשו עגלה חדשה לכבוד השי"י ויהיו להם שתי פרות מניקות עגלים שלא עלה עול על הפרות ולזה לא תהיינה בנות תרבות למשוך בעגלה כי לא נסו שום מלאכה עם שבכאן תהיה סבה שנית למעט מן ההליכה והיא היותם משיבים בניהם מאחריהם הביתה כי אהבתם את העגלים תמשכם לשוב אליהם כפי כחם אם לא היה זה מאת השי"י להשיב הארון לישראל ואם תתישרנה הפרות מעצמן ללכת לישראל דרך בית שמש שהיה המקום הקרוב להם מישראל הנה יתבאר כי מה' היתה זאת בסבת ארון האלהים ואם לא הנה הגיע זה לנו במקרה שאם היה מגיע ממנו על דרך המופת לא תקצור ידו מעשות זה המופת השני והוא להניע הפרות אל שילכו מעצמן דרך בית שמש ואם היה זה לנו במקרה לא יושב זה האשם לו ולא נשיב ארון האלהי לישראל : (רלבי"ג)

מלבי"ם ועתה אולם על הצד השני ששאלתכם אם לשלוח את הארון הוא מצד כי אתם מסופקים על הדבר בעצמו אם באו המכות בהשגחה בסבת הארון או מקרה המה, על זה תעשו בחינה לברר הדבר, **א. קחו ועשו עגלה חדשה** צוו שהעגלה תהיה חדשה, אם מטעם כבוד שדבר שנשתמש בו הדיוט אין ראוי שישתמש בו גבוה (רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"א הלכה כ"ו) אם מצד שהעגלה החדשה קשה יותר להנהיגה, **ב. שתי פרות עלות פי' מיניקות שאין דרכם למשוך משאות, ג. אשר לא עלה עליהם על ולא למדו להנהיג את הכבודה (וגם מטעם כבוד כנ"ל), ד. ואסרתם וכו' והשיבתם בניהם מאחריהם** שאז מדרך הטבע שתשובנה אחרי בניהם וכ"ש שלא יעברו מפה אל ארץ אחרת: (מלבי"ם)

לח וְלִקְחֶתֶם אֶת אֲרוֹן יְהוָה וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל הָעֶגְלָה וְאֵת כָּלִי הַזֶּהב אֲשֶׁר הִשְׁבַּתֶּם לוֹ אֲשֶׁם תְּשִׂימוּ בְּאֲרָגַז מִצְדּוֹ וְשַׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָה:

רס"י בארגז.

סקריניי"ז

בלע"ז:

(רס"י)

מצודת דוד והלך. רצה לומר הניחו ללכת מעצמו, לבל ינהג מי את הפרות
: (מצודת דוד)

מצודת ציון בארגז. כעין תיבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולקחתם ואז יתנו עליו הארון והאשם ויראו אם ילך מעצמו אם לא, והנה אף שילכו מעצמם עדיין אין בחינה זו מספקת עד: (מלבי"ם)

טו וראיתם אם דרך גבולו יעלה בית שמש הוא עשה לנו את הרעה
הגדולה הזאת ואם לא ידענו כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא הנה לנו:

מצודת דוד וראיתם. ואז תראו, אם מעצמו יעלה הארון דרך גבול ארצו אל בית שמש, אז בודאי בעבורו באה הרעה, ואם לא יעלה מעצמו דרך גבולו, אז נודע שבמקרה באה הרעה : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: מ"ש מקרה הוא היה לנו משמע שהארון היה מקרה,
והיה לו לומר מקרה היו לנו, רצה לומר המכות :

וראיתם אם תראו שיעלה מעצמו בדרך גבולו לבית שמש ידעו כי הכל היה השגחיי כי רצה שישוב ארון עוזו אל מנוחתו, ולכן הנהיג ברוחו גם העגלה ומושכיה אל אשר יהיה שם הרוח ללכת ואם לא וידענו וכו', רצה לומר כי הגם שלא נוכל להכחיש זאת כי באו המכות לרגלי הארון שהלא בכל מקום בואו החל הנגף תיכף במקום ההוא, בכל זה יש לנו ספק אחר והוא אם באו המכות בסבת הארון או אם בא הארון בסבת המכות רצה לומר אם מה שקצף ה' עלינו היה רק בשביל שניתן לשבי עוזו באופן שהארון היה הסבה העצמיית שבעבורו באה עלינו הצרה הזאת, או בהפך שה' קצף עלינו מאז בסבה אחרת נעלמת, ולמען ישפוך עלינו כמים עברתו סבב שנקח אלינו את ארון ה' שמסגולתו ליגוף את כל הנוגע בו, באופן שהמכה היא הסבה העצמיית שסבבה שילקח הארון אלינו להכות בנו, וביאת הארון הוא מקרה. וזה שכתוב וידענו כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא היה לנו, רצה לומר שבא במקרה על ידי קצף ה' שרצה לענוש אותנו בסבת חטא קדום נעלם: (מלבי"ם)

זו ויעשו האנשים כן ויקחו שתי פרות עלות ויאסרום בעגלה ואת
בניהם קלו בבית:

רס"י כלו **כבית.** לשון כלל: (רס"י)

מצודת ציון כלו. כמו כלאו, והוא ענץ תפיסה : (מצודת ציון)

יא וַיִּשְׁמוּ אֶת אֲרוֹן יְהוָה אֶל הָעֵגְלָה וְאֶת הָאֲרָגָז וְאֶת עֶבְרֵי הַזָּהָב וְאֶת צִלְמֵי טַחְרִיָּהִם:

מצודת דוד טחוריהם. הם העפולים שהיו דומים בצד מה לטחורים : (מצודת דוד)

יב וַיִּשְׁרְנָה הַפְּרוֹת בְּדֶרֶךְ עַל דֶּרֶךְ בֵּית שֶׁמֶשׁ בְּמִסְלָה אַחַת הִלְכוּ הַלֵּךְ וַגְּעוּ וְלֹא סָרוּ יְמִין וּשְׁמֵאוֹל וְסָרְנֵי פְלִשְׁתִּים הִלְכִים אַחֲרֵיהֶם עַד גְּבוּל בֵּית שֶׁמֶשׁ:

רס"י וישרנה. הרי תיבה זו אנדרוגינוס, מלמד שאף הוולדות היו אומרים שירה: רוני רוני השיטה התנופפי וכו', כדאיתא במסכת עבודה זרה (כד ב). ולפי פשוטו, 'וישרנה', לשון 'ישר דרך', ישר היו הולכות: הלך וגעו. לשון לעקת בקר, געייה: בית שמש. ישראל היו שם: (רס"י)

מצודת דוד וישרנה הפרות. הלכו בדרך הישר, לדרך העולה בית שמש : **במסלה אחת.** ולא הטו ימין ושמאול : **הלוך וגעו.** רצה לומר : עם כי הלכו וצעקו בעבור חסרון בניהן, מכל מקום לא סרו ימין ושמאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישרנה. מלשון ישרה : **במסלה.** בדרך הכבושה : **וגעו.** צעקת הפרה תקרא געה, כמו (איוב ו ה) : אם יגעה שור : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה נתישרו הפרות דרך בית שמש בזולת נטייה וסרני פלשתים הולכים אחריהם עד גבול בית שמש לראות אמתת הענין : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה כפל לשונו וישרנה בדרך במסלה אחת הלכו, ולא סרו וכו' שכל זה ענינו אחד :

וישרנה ספר שהיו בזה כמה פלאים **א.** וישרנה, כי המקום שעמדו שם הפרות היה אצל הבית רחוק מן הדרך, והיו יכולים לפנות במהלכתם אל צד הבתים או השדות והם הישירו מהלכם אל הדרך, **ב.** על דרך בית

שמש כי אחר שהגיעו אל הדרך היה להם ברירה ללכת לפנים או לאחור אל צד פלשתים והם בחרו ללכת אל צד בית שמש למזרח, **ג. במסלה אחת הלכו** כי על הדרך יש בו כמה מסלות כבושות להולכי רגל ודרך הבהמה ללכת פעם בצד זה ופעם בצד זה והם הלכו במסלה אחת, **ד. הלך וגעו** מרוב השמחה וחכמינו זכרונם לברכה אמרו על זה שאמרו שירה כי הדבר הפלאיי המעיד על השגחת ה' הוא השיר העולה מבריותיו שעל ידו יוכרו עלילותיו ונפלאותיו, **ה. ולא סרו ימין ושמאל** כי הדרך מתעקם לפעמים במקום סלעים ורכסים והם לא סרו בעקמימות רק הלכו בקו הישר שגדרו הקו היותר קצר בין שתי נקודות מונחות, **ו. וסרני פלשתים הלכים אחריהם** כי לא היה זה פלא אם היו הולכים לפניהם שדרך הבהמה להמשך אחרי בעליה לא כן בשהלכו אחריהם וזה התמיד **עד גבול בית שמש:** (מלבי"ם)

יג. ובית שמש קצרים קציר חטים בעמק וישאו את עיניהם ויראו את הארון וישמחו

כ"י וישמחו לראות. היו מסתכלין היאך הוא צא לצדו, ומשמחתם נהגו צו קלות ראש, סלח היו מסתכלין צו צאימה ודרך כבוד: (כ"י)

מצודת דוד וישמחו לראות. לפי שאחרי זה התאבלו בסבת הארון, אמר עתה בעת ראותם, שמחו : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: אם שמחו למה קצף ה' עליהם :

ובית שמש ספר כי בית שמש היו עוסקים אז בקציר חטים והיה ראוי שיצאו לקראת הארון ולקבלו ולנהלו בכבוד וגיל, והם בנשאם עיניהם ויראו את הארון וישמחו לראות רצה לומר לא שמחו כראוי בשמחה של מצוה להניח מלאכתם ולהביאו אל חדר הורתו, רק השמחה היה לראות כשמח על דבר חדש מפליא עיני רואים וזה הוצעה אל הקצף שקצף ה' עליהם כמו שיתבאר: (מלבי"ם)

יד. והעגלה באה אל שדה יהושע בית השמשי ותעמד שם ושם אבן גדולה ויבקעו את עצי העגלה ואת הפרות העלו עליה ליהוה: (o)

מצודת ציון בית השמשי. מבית השמש, והוא שם העיר : (מצודת ציון)

לבי"ג והעגלה באה אל שדי יהושע בית השמשי. ותעמד שם ושם אבן גדולה ויבקעו את עצי העגלה ואת הפרות העלו אותם עולה לה' על

המזבח אשר בנו שם ואנשי בית שמש העלו עולות וזבחו זבחי שלמים ביום **הוא** **לה'** : **(רלבי"ג)**

מלבי"ם והעגלה ולכן לא עמדו הפרות גם עתה והיה עוד נס, **א.** שעתה סרו מן הדרך אל השדה, **ב.** שעמדו בשדה **יהושע בית השמשי** ובאר הטעם כי **שם** היתה **אבן גדולה** שהיתה מוכנת בהשגחה שיונח הארון עליה **ויבקעו שרי פלשתים** בקעו עצי העגלה **והעלו** (רצה לומר שצוו להעלות) **את הפרות** (כי כ"ז ודאי לא עשו אנשי בית שמש מעצמם בלי דעת הסרנים שהיו העגלה והפרות שלהם): **(מלבי"ם)**

[טו] **והלויים הורידו את ארון יהוה ואת הארגז אשר אתו אשר בו כלי זָהב וישמו אל האבן הגדולה ואנשי בית שמש העלו עלות וזבחו זבחים ביום **הוא** ליהוה:**

מצודת דוד **העלו עולות.** לבד הפרות האמור למעלה : **(מצודת דוד)**

מצודת ציון **אל האבן.** על האבן : **(מצודת ציון)**

מלבי"ם והלויים הם עסקו בהורדתו. **ואנשי בית שמש** הם זבחו זבחים אחרים ביום ההוא חוץ מן הפרות שצוו הסרנים להקריב: **(מלבי"ם)**

[טז] **וחמשה סרני פלשתים ראו וישבו עקרון ביום ההוא: (o)**

מצודת דוד **ראו.** שנבחן הדבר ונמצא כן : **(מצודת דוד)**

מלבי"ם **השאלות:** מה יודיענו ששבו עקרון :

וחמשה גם זה היה פלא שהסרנים (הגם שנתעכבו שם עד שראו כל המעשה מהקרבת הפרות והזבחים בכ"ז) **שבו עקרון ביום ההוא.** באופן שביום אחד הלכו וחזרו מהלך הגדול הזה, עם מה ששהו בבית שמש: **(מלבי"ם)**

[יז] **ואלה טחרי הזָהב אשר השיבו פלשתים אִשֶׁם ליהוה לאִשְׁדֹּד אֶחָד לְעֵזָה אֶחָד לְאִשְׁקֶלוֹן אֶחָד לְגַת אֶחָד לְעֶקְרוֹן אֶחָד: (o)**

מצודת דוד **ואלה טחורי.** רצה לומר : באלו לא הוסיפו על מה שאמרו הקוסמים והכהנים : **לאשדוד אחד.** רצה לומר : בעבור שר אשדוד אחד, **וכן** **כולם** : **(מצודת דוד)**

מלבי"ם ואלה טחורי הזהב הטחורים שהביאו הסרנים היו חמשה כמספר סרני פלשתים כנ"ל אבל העכברים שבאו בעבור העם (הגם שלפי צווי הכהנים היה די גם כן בחמשה כנ"ל בכ"ז) הוסיפו והביאו. (מלבי"ם)

ג'ט וְעִכְבְּרֵי הַזָּהָב מִסְפָּר כָּל עָרֵי פְּלִשְׁתִּים לְחֻמְשַׁת הַסְּרָנִים מֵעִיר מִבְּצָר וְעַד כָּפָר הַפְּרָזִי וְעַד אֲבֵל הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר הִנִּיחוּ עָלֶיהָ אֶת אָרוֹן יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה בַּשָּׂדֶה יְהוֹשֻׁעַ בֵּית הַשְּׁמִשִּׁי:

רס"י **כפר הפרזי**. כפר שאין לו חומה: **אבל הגדולה**. היא האבן הגדולה האמורה למעלה, שהלמ"ד צאה במקום נו"ן, וכן 'נשכה' במקום 'לשכה', בספר נחמיה (יג ז), ומפני שאירע להם אבילות בדבר, קראה **אבל**: (רס"י)

מצודת דוד **ועכברי וכו'**. אבל על עכברי הזהב הוסיפו, והביאו אחד מול כל עיר, ולא חמשה לבד כדברי הקוסמים: **לחמשת**. אשר הם לחמשת הסרנים ותחת ממשלתם: **מעיר מבצר**. בין מול עיר מבצר, בין מול כפר פרוז מבלי חומה סביב: **ועד אבל הגדולה**. היא האבן הגדולה האמור למעלה, וקראו 'אבלי', לפי שהעם התאבלו שם על אשר הכה ה' בהם כמו שכתוב למטה, ורצה לומר, אין זה סוף הדבר אשר נכר ונודע עד היום הזה שדה יהושע, כי אפילו האבן הגדולה וכו' נכר הוא עד היום הזה בשדה יהושע בית השמשי: (מצודת דוד)

מצודת ציון **ועד**. ענינו כמו ואפילו, וכן (שמות ט ז): לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ורצה לומר, אפילו אחד: (מצודת ציון)

מלבי"ם **עכברי הזהב מספר כל ערי פלשתים** שהעם התנדבו בעצמם וכל עיר התנדבה עכבר אחד ולא לבד עיר מבצר כי גם **עד כפר הפרזי** שגם הכפרים הפרזים הביאו **עד אבל הגדולה** ששם גבול ארץ ישראל (ונקרא **אבל** ע"ש האבילות): (מלבי"ם)

ג'ט וַיֵּהָ אֲנֹשֵׁי בֵּית שְׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בְּאָרוֹן יְהוָה וַיֵּה בָּעַם שְׁבָעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ וַיִּתְּאָבְלוּ הָעָם כִּי הָפָה יְהוָה בָּעַם מִפְּהַ גְּדוּלָּה

רס"י **שבעים איש חמשים אלף איש**. תרגם יונתן: וקטל בסבי עמא שבעין גברא, וצקהלא חמשין אלפי גברא. ורבותינו אמרו (סוטה לה ב): שבעים איש, שכל אחד היה שקול כחמשים אלף, או חמשים אלף איש,

מצודת דוד ויד. ה' הכה בהם על שפתחו הארון וראו בו בפנים, ולזה הכה בעם שבעים איש מגדולי העיר, והיו שקולים כחמשים אלף איש (סוטה לה (ב) : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויד. הש"י באנשי בית שמש כי ראו בארון ה', ולא עזבו מלאכתם שהיו קוצרים קציר חטים ונגפו מהעם שבעי איש שהיו שקולים חמשים אלף איש לגודל מעלתם או היו המוכים חמשים אלף ושבעים איש, ויתאבלו העם כי הכה ה' בעם מכה גדולי : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: מדוע הכה באנשי בית שמש, וגם רחוק שהיה בעיר בית שמש חמשים אלף איש, ומהו הכפל ויד באנשי בית שמש ויד בעם :

ויד באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' (ראיה שאחריו ב' מורה על השגתה והפלאה בדבר וההשכלה במהותו, כמו וירא בסבלותם ובא לרוב על ענינים הגיונים, ואל אראה ברעתי, וראה בטוב ירושלים, ורצה לומר שהביטו בו יותר מן הראוי ממיעוט היראה והכבוד). ספר כי הכה בין **באנשי בית שמש על שראו בארון ה'** דרך בזיון, וכן **ויד בעם** ביתר העם שהתקבצו לשם מן הסביבות ומפרש באנשי בית שמש הכה **שבעים איש** ובכל העם הכה **חמשים אלף איש**, (וחכמינו זכרונם לברכה פי' שהכה שבעים איש ששקולים כחמשים אלף. נראה שכלל הקיבוץ שם היה חמשים אלף איש ומתו מהם שבעים איש, ושעורו ויד שבעים איש מחמשים אלף איש, (כי מ' היחס נופל פעמים הרבה כמו אלחנן דוד בית לחם, (ש"ב כ"ג כ"ד) וכדומה, וחסר מ' היחס להורות שכולם נצטערו על מיתת אחיהם ונדמה להם כאילו נגועו כולם): (מלבי"ם)

וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי בֵּית שֶׁמֶשׁ מִי יוּכַל לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה הָאֱלֹהִים הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה וְאֵל מִי יַעֲלֶה מֵעֵלֵינוּ: (o)

מצודת דוד מי יוכל לעמד וכו'. רצה לומר : הלא הגדולים שבנו מתו, ומי הוא הנשאר אשר יוכל לעמוד לפני ארון ה', לשמרו ולהזהר בקדושתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמרו כו' מי יוכל לעמד רצה לומר נסתפקו אם סבת הנגף היה בעבור רוב קדושת הארון שצריך שהנגשים אליו יהיו קדושים והם לא התקדשו כראוי ועל זה אמר **מי יוכל לעמד לפני ה' האלהים הקדוש הזה**, או אם סבת הנגף היה בעבור המקום שאינו חפץ לשכון במקום הזה רק במקום אחר המוכן להשראת השכינה ועל זה אמר **ואל מי יעלה מעלינו:** (מלבי"ם)

[כא] וַיִּשְׁלַחוּ מַלְאָכָיִם אֶל יוֹשְׁבֵי קְרִית יַעֲרִים לֵאמֹר הֲשִׁבוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת אָרוֹן יְהוָה רְדוּ הָעֵלֹוּ אֶתוֹ אֵלֵיכֶם:

מצודת דוד **רדו העלו**. רדו אלינו והעלו אליכם : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישלחו מלאכים אל יושבי קרית יערים הנה בית שמש הזאת היתה ביהודה כי היא היושבת על הגבול הקרוב לעקרון (לא כן בית שמש אשר ליששכר) וכן קרית יערים היא ליהודה בגבול שבין יהודה לבנימין, לכן שלחו לשם להיותו קרוב אליהם ומחלק שבטם, ולבל יתיראו לקבעו קרוב לארץ פלשתים פן יקחוהו מאתם שנית הודיעום לאמר **השבו פלשתים את ארון ה'**, רצה לומר השיבוה מעצמם כי נפל פחדו עליהם ואין להתירא כי יגעו בו שנית ולכן **רדו העלו אותו אליכם**: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-ז

[א] וַיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי קְרִית יַעֲרִים וַיַּעֲלוּ אֶת אָרוֹן יְהוָה וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל בֵּית אַבִּינֶדָב בַּגְּבֵעָה וְאֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ קִדְשׁוֹ לִשְׁמֹר אֶת אָרוֹן יְהוָה: (פ)

רס"י קדשן. **זמינו**: (רס"י)

מצודת דוד **בגבעה**. אשר בגבעה, והוא שם מקום בקרית יערים : **קדשו**. הזמינו לשמור את הארון, לבל יבוא מי לראותו, ולכבד ולרבץ לפניו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קדשו**. הזמינו, כמו (ירמיהו ו ד) : קדשו עליה מלחמה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **והביאו הארון לקרית יערים אל בית אבינדב אשר בגבעי ואת אלעזר בנו קדשו לשמור את ארון ה'** : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ויבאו יצאו כולם לכבודו**. אל בית אבינדב בגבעה פי הרד"ק מפני שהיה עוד איש ששמו אבינדב לכן באר שזה היה יהונדב שדר בגבעה, וגם י"ל כי ליהונדב היו לו שני בתים בשני מקומות לכן באר

שהארון הובא אל הבית שהיה גבעה, קדשו הזמינו, ומבואר אצלי כי גדר הקדושה המורה הזמנה, הוא המופרש מכל עסקיו אל דבר מיוחד: (מלבי"ם)

בַּבְּיָמֵי מִיּוֹם שַׁבַּת הָאָרוֹן בְּקִרְיַת יְעָרִים וַיְרַבּוּ הַיָּמִים וַיְהִי עֶשְׂרִים שָׁנָה וַיָּנְהוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי אֵלֶּהָ: (o)

רפ"י מיום שבת הארון בקרית יערים. וראו הפורענות שצא עליהם צעון בית עלי, ואת הגזורה שעשה הקב"ה בפלשתים: וינהו וגו' אחרי ה'. על ידי שמואל, שהיה מחזר מעיר לעיר, וסופטס ומוכחם: וינהו. לשון המשכה הוא, ולשון ארמי הוא: תתנהו לפולחני, וכן (יחזקאל ז יא): ולא נה בהם, אינן בהם תועלת למושכם אל הטוב. ומנחם חדרו, 'וינהו', לשון לילה, כמו (מיכה ז ד): נהי נהיה, וכן (יחזקאל ס): ולא נה בהם, ופירוש וינהו אחרי ה', שהתאבלו על מעשיהם הרעים, ושבו אחרי ה'. לשון אחר: וינהו, כמו (ירמיהו ג יז): ויתאספו ונקוו אליה כל העמים, מתרגמינן: ויתנהו למפלח בה כל עממיא, ויהיה מזה הענין גם כן (יחזקאל ס): ולא נה בהם, כענין שאמר (ס): לא מהם ולא מהמונס, ולא מנה שבהם, כלומר ולא מקבוץ שלהם (ספרים אחרים אינו): (רפ"י)

מצודת דוד מיום. רצה לומר: מהתחלת שבת הארון וכל הימים הרבים שהיו במספר עשרים שנה אשר ישב שם, בכל הזמן ההוא נהו ויללו ישראל להתחרט על מעשיהם אשר לא טובים ושבו, ללכת אחרי ה': (מצודת דוד)

מצודת ציון שבת. ענין עכבה: וינהו. מלשון נהי ויללה: (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה, ר"ל שכבר עמד בבית אבינדב עשרים שנה עד שהסירו דוד משם, והנה נאספו כל בית ישראל אחר ה' אחר מות עלי והתחרטו ממעשיהם הרעים בראותם המגפה הגדולה שהיתה בעם במלחמה ההיא ושאר הרעות שקרו להם והכירו כי פעולותיה' הרעות הטו אלה או יהיה הרצון בזה שכבר רבו הימים מיום שבת הארון בקרית יערים והיו הימים עשרים שנה ואחר כן נאספו כל בית ישראל אחרי ה' ואמנם היה שם הארון יותר מעשרים שנה כי הוא עמד שם עד שמלך דוד שבע שנים והנה לזה הפי' צריך שנאמר שנכנסו כל שנות שמשון בשנות עלי ולזה הפי' יתכן שיהיו ימי חיי שמואל בתכליתם כמו ס"ה שנה ויאמר ואני זקנתי ושבתי ואמנם אם לא נאמר כן הנה לא חיה כי אם נ"ב שנה ולא יתכן

שיאמר על עצמו שהוא זקן ואיש שיבה ואפשר עם זה שנולד שמואל קודם שנתמנה עלי שופט על ישראל ויהיו ימי חייו יותר ממה שזכרנו, והנה סבב שמואל אחר זה שהסירו ישראל את אלהי הנכר אשר בקרבם ועבדו את ה' לבדו וקבצם שמואל המצפ' ושאו ישראל מים ושפכו לפני ה' להעיד שכבר התרחצו שם בעניניהם ושפטם להסיר מהם כל לכלוך ועון שביניהם במה שבין אדם לחברו ואמנם עשו זה במצפה כי כבר היה מוסכם ביניהם שמה שיעשו שם נעשה לפני ה' כמו שזכרנו בדבר יפתח : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: בפירוש הכתוב הזה נבוכו המפרשים מאד :

ויהי מיום באר ששבת הארון בבית אבינדב התחיל מיום שבת הארון בקרית יערים והתמיד לשבת במקום ההוא הגם שרבו הימים עד שהיו עשרים שנה (שהם י"א של שמואל ושתי שנים של שאול ושבעה שנים שמלך דוד בחברון) רצה לומר הגם שעברו עתים שונים ומנהיגים מתחלפים בכ"ז לא זו ממקומו, וספר גם כן כי מיום ההוא נהו כל בית ישראל אחרי ה' כי ראו גודל קדושת הארון וכי נתן ליראיו נס להתנוסס: (מלבי"ם)

ג ויאמר שמואל אל כל בית ישראל לאמר אם בכל לבבכם אתם שבים אל יהוה הסירו את אלהי הנכר מתוכם והעשתרות והכינו לבבכם אל יהוה ועבדהו לבדו ויצל אתכם מיד פלשתים:

מצודת דוד הסירו. מכל וכל : לבדו. בלא שתוף : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: היה לו לומר הסירו את אלהי הנכר ועשתרות מתוכם, וגם שהעשתרות הם בכלל אלהי הנכר :

ויאמר ואז התעורר שמואל להשיבם בתשובה. אם בכל לבבכם רצה לומר כי מתנאי התשובה הגמורה הוא המירוץ והזיכוך, רצה לומר שישבו ויתחרטו ויעזבו מעשים הקודמים ושיעשו טוב ולא רע בעתיד. ושניהם צריך שיהיו במחשבה ובמעשה, ועז"א לעומת עזיבת הרע במחשבה הסירו את אלהי הנכר מתוכם רצה לומר אשר במצפוני לבכם, ולעומת עזיבת החטא בפועל הסירו העשתרות, ונגד העבודה בעתיד, על עבודת המצפון אומר והכינו לבבכם אל ה' שלבכם יהיה מוכן אך להי' בל תתערב שם מחשבת זולתו, ונגד העבודה בפועל אמר ועבדהו לבדו בלא שיתוף, ובזה ירצכם ויצל אתכם מיד פלשתים המושלים בכם בסבת עונותיכם: (מלבי"ם)

ד ויסירו בני ישראל את הבעלים ואת העשתרות ויעבדו את יהוה

לְבַדוֹ:

(o)

מלבי"ם ויסירו ספר כי מלאו אחרי ה' בין בתשובה על העבר בפועל ויסירו וכו' בין בעבודה בעתיד ויעבדו את ה' לבדו, ולא הגיד מדבר המחשבה שזה לא ידע רק היודע תעלומות לב: (מלבי"ם)

וה ויאמר שמואל קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל בעדכם אל יהוה:

מלבי"ם ויאמר אחרי ההכנה הזאת אמר שיתקבצו המצפתה ששם היה דרכם להתאסף לקדושה ולעבודה ולדבר האלהים, ושם יתפלל בעדם אחרי ששבו אל ה': (מלבי"ם)

וה ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני יהוה ויצומו ביזום ההוא ויאמרו שם חטאנו ליהוה וישפט שמואל את בני ישראל במצפה:

רש"י וישאבו מים וישפכו. תרגם יונתן: וספיקו לבהון צתיוצתא כמיא קדם ה'. ולפי משמעו, אינו אלא סימן הכנעה, הרי אנו לפניך כמים הללו הנשפכים וישפט שמואל. בין איש לרעהו, על עסקי ממון סביניהם, או על עסקי עבירה שעברו: (רש"י)

מצודת דוד וישאבו מים. רצה לומר: התעוררו לשאוב ולהזיל מי דמע, ושפכו בתפלה לפני ה': וישפוט. בדברים שבין אדם לחבירו: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקבצו ספר, א. שהתקבצו וזה מורה על האחדות לעבוד את ה' שכם אחד, ב. וישאבו מים אם מי דמעה ובכי כדבר המפרשים או רמז ששפכו לבם כמים, ג. ויצומו שענין הצום היה לבקר אחר עונות היחידים והרבים ולפרוש מהם כמי"ש הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע, ד. ויאמרו שם חטאנו שהוא הוידוי והחרטה על עבירות שבין אדם למקום, ה. ועל עבירות שבין אדם לחברו שעל זה אין מועיל תשובה לבד וישפוט שמואל בין איש לרעהו: (מלבי"ם)

וה וישמעו פלשתים כי התקבצו בני ישראל המצפתה ויעלו סרני פלשתים אל ישראל וישמעו בני ישראל ויראו מפני פלשתים:

מצודת דוד ויעלו. להלחם בם, כי חשבו שנתקבצו ישראל לצאת למלחמה
(מצודת דוד):

רלבי"ג וכאשר שמעו פלשתים כי התקבצו בני ישראל במצפה עלו סרני פלשתים אל ישראל להלחם עמם וייראו ישראל מפני פלשתים ובקשו משמואל שיתפלל לשם בעבורם בדרך שיושיעם מיד פלשתים, והנה להגיע הנבואה לו והדבקות האלהי העלה שמואל עולה לה' כי העולה תיישיר לזה כמו שבארנו בפירושינו לדברי התורה ואפשר שהעלה אותה על ידי כהן כי שמואל לא היה כהן ואפשר שהיתה הוראת שעה והנה אז הותרה במת יחיד כי כבר חרב משכן שילה ולא היה שם עדיין במת צבור, ועם העלותו העולה התפלל שמואל לשם יתברך בעבור ישראל והרעים הש"י ביום ההוא בקול גדול מרעיד על פלשתים באופן שכבר נגפו לפני ישראל ואפשר שלזאת הסבה העלה העולה להראות לישראל שתכף שהיה מעלה העולה נתחדשו הקולות האלו המרעידים כדי שיאמינו יותר בש"י ואחשוב שעם אלו הרעמים היו יורדות להבות ואש אלהים זר ולולא זה כבר היה מזיק הקול לישראל באופן הזקו לפלשתים : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישמעו זה היה סבה מאת ה' שיתגרו בם פלשתים למען יפלו בידם ולכן כאשר שמעו שהתקבצו חשבו שהיה איזה מרד ועלו סרני פלשתים עם מחניהם, וישראל שלא הבינו כי זה סבה מאת ה' למען יושעו התיראו מפניהם : (מלבי"ם)

לח ויאמרו בני ישראל אל שמואל אל תחרש ממנו מזעק אל יהוה
אלהינו וישענו מיד פלשתים:

מצודת דוד אל תחרש ממנו. אל תשתוק מהדבר אשר היא טובה לנו, והוא
מזעוק אל ה' להושיענו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחרש. תשתוק, וכן (בראשית לד ה) : והחריש יעקב : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו באשר ראו ששמואל בוטח בה' כי יגבר עליהם כי בטח שכבר שמע ה' תפלתו אמרו אליו **בל יחרש גם עתה מזעק אל ה'** שהוא ישיענו מיד פלשתים רצה לומר באשר יראים אנו מפניהם אי אפשר שננצחם במלחמה וצריך שתתפלל שתעשה התשועה כולה על ידי ה' כי חרבי לא תושיעני : (מלבי"ם)

טז ויקח שמואל טלה חלב אחד (ויעלה) ויעלהו עולה קליל ליהוה
ויזעק שמואל אל יהוה בעד ישראל ויענהו יהוה:

רס"י ויעלה עולה. ויעלה כתיב, נקבה היתה, מכאן למדו רבותינו: עולה נקבה כקרה צצמת יחיד, צמסכת עצודה זרה (כל ז): (רס"י)

מצודת דוד טלה חלב. רצה לומר : עודו יונק החלב : ויענהו ה'. רצה לומר : ראה שנתקבלה ברצון, כי ירדה האש ושרפה את העולה, והיה בטוח בתשועה : (מצודת דוד) :

מצודת ציון כליל. מלשון כל, רצה לומר העלה כל בשר העולה, כמשפט האמור בה : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ט-י) ויענהו ה' וכו' וירעם בקולו קול ה' שהגיע אל הנביא היה מתחלק לכמה שבילים כמ"ש בתורת כהנים (ויקרא פרק א') וישמע את הקול מדבר אליו משה שמע וכל ישראל לא שמעו, יכול מפני שהיה הקול נמוך תלמוד לומר את הקול שכתוב בו קול ה' שובר ארזים, והנה בקול הנורא הזה שבו ענה את שמואל וכל ישראל לא שמעוהו, בו בעצמו נתן קול עוז רעם ורעש על פלשתים וינגפו מעצמם: (מלבי"ם)

ז ויהי שמואל מעלה העולה ופלשתים נגשו למלחמה בישראל וירעם יהוה בקול גדול ביום ההוא על פלשתים ויהמם וינגפו לפני ישראל:

מצודת דוד וירעם ה'. הביא עליהם רעם בקול גדול ויהם אותם, ועל ידי זה נגפו לפני בוא ישראל למלחמה : (מצודת דוד)

זא ויצאו אנשי ישראל מן המצפה וירדפו את פלשתים ויכום עד מתחת לבית מלרע לבית שרון: (רס"י)

רס"י מתחת לבית כר. מלרע לבית שרון: (רס"י)

מצודת דוד ויצאו. אחר זה יצאו מן המצפה ורדפו אחריהם : עד מתחת הכום בכל הדרך אשר רדפום, עד בואם מתחת לבית כר : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויצאו וישראל לא הוצרכו להלחם רק לרדוף ולהפיל חללים: (מלבי"ם)

זב ויקח שמואל אבן אחת וישם בין המצפה ובין השן ויקרא את

שְׁמָה אָבֶן הַעֶזְרָ וַיֹּאמֶר עַד הִנֵּה עֲזָרְנוּ יְהוָה:

רַס"י **ובין** **השן.** **שן** **הסלע:** (רס"י)

מצודת דוד **בין המצפה וכו'.** שם עמדו מערכות פלשתים : **עד הנה עזרנו** ה'. רצה לומר : עד המקום הזה עזרנו ה', במה שהממם בקול רעם ולא שלטה בהם יד ישראל עדיין, כי משם והלאה רדפו ישראל אחריהם ושלטה בהם ידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ובין השן.** שן הסלע היה שם, ונקרא המקום על שמו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויקח לזכר הנס, עד הנה עזרנו ה' כי לא בחרבם נצחו:** (מלבי"ם)

יגז **ויכנעו הפלשתים ולא יספו עוד לבוא בגבול ישראל ותהי יד יהוה** **בפלשתים** **כל** **ימי** **שמואל:**

מצודת דוד **ולא יספו.** בימים שהנהיג שמואל עד לא נזדקן, לא הוסיפו לבוא בגבול ישראל : **ותהי יד ה' בפלשתים.** כאשר הלכו ישראל ללחום עמו בגבולו : (מצודת דוד)

רלב"ג **וזכר שכבר נגפו ישראל את הפלשתים ויכום באופן שנכנעו** **הפלשתים ולא יספו עוד לבא בגבול ישראל ושבו הערים לישראל שלקחו** **פלשתים מאתם והנה היה גם כן שלום בימי שמואל בין ישראל ובין** **האמורי** : (רלב"ג)

מלבי"ם **(יג-יז) השאלות:** **ויכנעו משמע שלא נלחמו, ולמה ותהי יד ה'** **בם, ולמה האריך לתשבנה הערים וכו' מעקרון וכו' הציל ישראל וכו',** **ולמה כפל וישפט שמואל וכו' ושפט את ישראל וכו' ושם שפט וכו' :**

ויכנעו סיפר ששמואל היה למגן בעד עם ה' בין נגד האויב החיצוני, בין בהנהגת העם עצמו, ששני אלה היו מוטלים על השופט והמלך כמ"ש ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו, על המחסה נגד צר ואויב, **אומר ויכנע הפלשתים** רצה לומר שהיו שם שני דברים, **א.** שנכנעו מעצמם **עד שלא יספו** מעצמם ליכנס לגבול ישראל, **ב.** שגם בעת יצאו ישראל ארץ פלשתים, **היתה יד ה' בם** עד שנוגעו לפניהם בארצם : (זה נמשך **כל ימי שמואל**, רצה לומר רוב ימי חיי שמואל כי בעת זקנותו משלו הפלשתים בישראל כמו שיבואר בסי' י"ג) ומפרש, (מלבי"ם)

יְדִי וּתְשׁוּבָנָה הָעָרִים אֲשֶׁר לָקַחוּ פְּלִשְׁתִּים מֵאֵת יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל
מֵעֶקְרוֹן וְעַד גַּת וְאֵת גְּבוּלֵן הַצִּיל יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין
יִשְׂרָאֵל וּבֵין הָאֲמֹרִי:

מצודת דוד לישראל. הערים ההם הוחזרו לישראל : ואת גבולן. הצילו
גבול עצמן, לבלי תת לפלשתים לבוא לרשת עוד מה מגבולן : ויהי שלום.
כי בעוד משלו פלשתים בישראל, נלחמו עמהם האמורי הנשאר בארץ
ישראל, אבל כאשר חזקה יד ישראל, היה שלום ביניהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותשובנה על ידי שנכנעו הושבו הערים שלקח מאת ישראל
מעצמם כי התיראו לבא בגבול ישראל, ועל ידי שהיתה יד ה' בס בעת
ערכו ישראל מלחמה בארצם על ידי כן מעקרון ועד גת הגם שערים האלה
כבר היו ביד פלשתים מימים רבים הציל ישראל מידם, כי הורישום
משם, וגם ויהי שלום בין ישראל ובין האמרי כי בעת משלו האויבים
בישראל נוספו גם האמוריים עליהם ונלחמו בס לא כן בימי
שמואל:(מלבי"ם)

טו וַיִּשְׁפֹּט שְׁמוּאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי חַיָּיו:

מצודת דוד כל ימי חייו. מעת שהועמד לשפוט עד שמת, ואף לאחר שמלך
שאוּל, שפט הוא : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר איך שפט שמואל את ישראל כל ימי חייו בהשגחה
נוספת כי הוא לא היה מטריח ישראל לבא אליו כמו שהיו עושים בניו
אבל הוא היה הולך לשפטם בבית אל והגלגל והמצפה והיו מתקבצים
שם אליו המקומות הקרובים להם ואחר היה שב אל הרמה כי שם היה
ביתו ובית אבותיו ושם היה שופט את ישראל הקרובים לו והנה בנה שם
מזבח לה' כי לא נאסרה אז במת יחיד כמו שזכרנו, והנה התועלות
המגיעות מזה הספור הם אלו, הראשון הוא להודיע יחס שמואל לכבודו
והודיענו כי הצור שחוצב ממנו היה נכבד מאד מצד אביו ואמו שהיתה
נביאה לפי מה שנזכר ממנה ולזה היה ראוי אל שיגיע לזאת המעלה
הנכבדת שהגיע אליה עם שכבר היה קדוש ונבדל לעבודת הש"י מעת
הלידה, השני הוא להודיע כי הש"י משגיח בשפלים ולזה מפני שראה
הש"י כי חנה היתה האהובה אצל אלקנה נתן לפנינה ילדים ולחנה אין
ילדים וכמו שנזכר בתורה בדומה לזה בענין רחל ולאה, השלישי הוא
להודיע שאע"פ שאין הנשים חייבות לעלות לרגל ולא הטף אלא מי שיכול
לעלות ברגליו מירושלים להר הבית אחת בשנה ראוי לשלם לעלות שם
עם נשיו וטפיו בכללם וזה לשתי סבות האחת להיישירם לאמונה אמתית
כמו שיראו מענין המקדש והשנית כי השמחה השלימה לא תשלם לאדם
אם לא בהיותו עם אשתו ובניו בכללם ולזה ידמה שיהיה ראוי להיות זה

בחג הסוכות שהוא חג השמחה ולזה זכר שאלקנה היה עולה מעירו שנה בשנה להשתחות ולזבוח לה' ר"ל שלא היה משאיר בעירו דבר מבני ביתו ולזה היו שם נשיו וכל בנותיו פעם אחת בשנה, הרביעי הוא להודיע שראוי לחנן הקשי יום ולהיטיב לבם כפי היכולת ולזה ספר כי מפני שהיה צר לחנה בראותה רבוי המנות לפנינה ולבניה ולבנותיה והיא היתה יחידה היה אלקנה מטיב לב חנה כפי היכולת והיה נותן לה מנה שהיו עיניו בה ולזה היה מושיב חנה אצל פניו ושאר המנות היה נותן כאילו היה משליך אותם אחרי גוו ובזה האופן היה מנחם אותה מן הכעס שהיתה מכעסת אותה צרתה כשהיה אומר לה שהוא טוב לה מעשרה בנים, החמישי הוא להודיע שאין ראוי להתגאות על רבוי הטובה ולבזות הקשי יום הלא תראה כי פנינה מתפארת ברבוי בניה ובנותיה והיתה מכעסת חנה מפני היותה עקרה והש"י ראה עני חנה ונתן לה בנים ובנות ובני פנינה היו מתים כמו שאמרה חנה עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה, הששי הוא להודיע שאין ראוי להתפלל אחר האכילה והשתייה כי אז לא יתכן שתשלם הכונה בזה לפי הראוי ולזה ספר כי מפני שאחר זמן אכילה ושתייה קמה חנה להתפלל לפני ה' הנה לא חשב עלי שתהיה מתפללת אך חשבה עלי לשכורה לא נכון להתפלל אחר האכילה והשתייה והיתה תשובת חנה מפני זה שיין ושכר לא שתתה ולזה לא תתגנה אם תתפלל אז, השביעי הוא להודיע שרבוי התפלה והבכיה עוזרים אל שתהיה בכוונה יותר ולזה ארז"ל כי שערי דמעה לא ננעלו ורבוי התפלה גורם שתחזק הדבקות בין המתפלל ובין הש"י ולזאת הסבה זכר בתפלת חנה שהיתה נשמעת כי היא הרבתה להתפלל ובכה תבכה להעיד שבאלו הדברים היה רושם להשמע התפלה וידמה שלזאת הסבה אמר שנתן לה השם שאלתה, השמיני הוא להודיע שהמתפלל אין צריך שישמיע קולו כי הש"י יודע מחשבות האנשים אבל צריך שיוציא בשפתיו דברי התפלה כדי שתשלם לו הכונה בה ולזה אמר בתפלת חנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, התשיעי הוא להודיע שהמבקש דבר מה מהש"י על צד החסד שידור נדר שאם יתן שאלתו יקיימהו כי בזה יבוא להאמין שהטוב ההוא הגיע לו מהש"י ולזה יקיים בעבורו הנדר ההוא ולזה היה קיום הנדר באלו המקומות הזכרת החסד ולזאת הסבה תמצא במקומות רבים נדר נדרו בזה האופן מצאנו זה ביעקב וביפתח וברבים זולתם ולזה מצאנו שנדרה חנה זה הנדר בזה המקום וידמה שכבר קיים אותו שמואל ואע"פ שאין האשה מדרת את בנה בניזיר ולא האיש גם כן בזה האופן שהרי לא נולד שמואל עדיין כשנדרה חנה זה הנדר לפרסום האות והמופת שעשה לה הש"י, העשירי הוא להודיע שראוי לשלם שיעיין בעניני האנשים כדי שיוכיחם אם עשו דבר שלא כהוגן ולזה ספר כי עלי היה שומר את פיה לעיין מה היה ענינה ואף על פי שלא היה מדרך השלם ההוא לתת עינו בנשים וכאשר הרבתה לעשות זה הפועל חשב עלי שתהיה שכורה ולזה הוכיחה על זה, האחד עשר הוא להודיע שראוי לכל אדם שיציל עצמו מן החשד לפי מה שאפשר לו ולזה ספרה חנה ואם היה ראוי שתבוש מלדבר בפני עלי שהיה כהן גדול ונביא לא קצרה מלדבר לעלי את דבר התנצלותה, השנים עשר הוא להודיע שתפלת הנביא יותר נשמעת מתפלת

זולתו ולזה שמחה חנה כשהתפלל עלי שיתן לה הש"י את שאלתה ובקשתה ממנו שיתפלל לה' בעבורה על זה ולזה גם כן בטחה שתהיה תפלתה נשמעת ולזה אכלה וסר כעסה ממנה, השלשה עשר הוא להודיע שאין ראוי לאכסנאי שישמש מטתו ולזה זכר שידע אלקנה את חנה אשתו אחר ששבו ובאו אל ביתם למדנו מזה כי בשילי לא ידעה ואע"פ שהיה בתכלית הכוסף שיהיה לו זרע מחנה אשתו, ואם אמר אומר כי נמנעו מזה מצד צרכם להכנס במקדש אמרנו לו שלא היה מחוייב שיכנסו שם בכל יום ולזה הוא מבואר שכבר היה אפשר לאלקנה שיטמא יום אחד שם, הארבעה עשר הוא להודיע שחלב האם יותר נאות לנער מחלב זולתה ולזה דקדקה מרים הנביאה שתניק יוכבד את משה ודקדקה חנה שתניק היא את בנה מפני רצונה שיהיה נבדל לעבודת הש"י, החמשה עשר הוא להודיע שראוי לתת לש"י תודה כעל כל אשר גמל מן הטוב ולזה זכר שהביאה חנה עם שמואל שלשה פרים לזבוח לה' ואיפה אחת קמח ונבל יין ושחטו הפר האחד מהם לה' קודם הבאתם הנער אל עלי כדי לשום עבודת השם יתברך ראשונה בזה כדי שיעזרו בזה הפעל מהש"י, הששה עשר הוא להודיע שמי שירצה בו שיהיה שלם מאד צריך שיחנכוהו אל השלמות בעודו קטן לפי מה שאפשר כדי שיגדל במנהגים המשובחים וימשך אחריהם ולזה זכר שכבר השתחוה שמואל לה' והוא כמו בן שתי שנים לפי שהם צווהו על זה לחנכו ולהרגילו לעבודת הש"י ולזאת הסבה גם כן היה שמואל מקטנותו חגור אפוד בד, השבעה עשר הוא להודיע מה שזכר במאמר חנה על דרך הנבואה שנתבאר בזה הפסוק עם מה שיבא אחריו שכבר נתקיים אחר זה לפי מה שפירשנו בפסוק ותתפלל חנה ובפסוק ה' יחתו מריביו, השמנה עשר הוא להודיע שאין בקדושים ובמלאכים שישוה לש"י בענין הקדושה וההבדל מחומר והנה למדנו מזה שאין השם ית' המניע אחד מן הגלגלים היותר נכבד מהם אבל הוא עליון על כל מניעיהם כמו שבארנו במאמר החמישי מספר מלחמות ה' וזה למדנו במה שאמרה חנה אין קדוש כה' כי אין בלתיך, התשעה עשר הוא להודיע שהש"י הוא אשר לו נתכנו עלילות לבדו וליצר מה שירצה אמנם זולתו מהעלולים ממנו לא יוכל לחדש רק מה שסדר לו הש"י מהפעלות ולזה אמרה חנה ואין צור כאלהינו, העשרים הוא מה שלמדנו מדברי חנה שאין ראוי להתגאות מפני רבוי הבנים ולא מפני יתרון הגבורה ולא מפני יתרון העושר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים, העשרים ואחד הוא מה שלמדנו מדברי חנה שהשם יתברך מחיה המתים ומעלה אותם מקברותיהם וזה אחת מפנות האמונה העשרים ושנים הוא להודיע שהש"י משגיח במין האנושי ובייחוד לצדיקים ואמנם הרשעים ידמו בחשך ובכמו זה אמר דוד כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד, העשרים ושלושה הוא להודיע כי לא היתה הסבה בחטא בני עלי הוא היות עלי בלתי משגיח בענינם ובלתי מיישיר אותם אל הטוב וזה כי את פני עלי ובהשגחתו נתיסר שמואל לשרי את ה' ועם כל זה לא הועילה הנהגת עלי להישיר בניו אל השלמות מצד רוע תכונתם, העשרים וארבעה הוא להודיע תכונת בני עלי בענין הקרבנות כי בזה תועלת לבאר שמה שהגיע להם מאת הש"י מהעונש המופלג אשר נזכר בזה הספר היה ביושר ולזה

באר שהם פנו אל המדה המגונה מאד והוא הזוללות ובמדה אחרת מגונה גם כן והיא החמס עד שנאצו בזה מנחת ה' וזכר עוד מגנותם שהם היו מתעצלים בהקרבת הקרבנות עד אשר ישכבון ועדיין לא הקריבו קני הזבות והיולדות וכל זה היה מפני שלא ידעו את ה' ולזה לא השגידו בתכלית הכוונה אשר בעבורה היו הקרבנות שאם היו משגיחים בו היו משתדלים להתנהג בענין הקרבנות בקדושה וייראו מלהקל בענינם, העשרים וחמשה הוא להודיע מעלת שמואל מקטנותו עם בני עלי לא למד ממעשיהם ולזה שב לזכור ששמואל היה משרת את ה' אחר זכרו רוע תכונת בני עלי וזכר עם זה שמחת עלי בו מצד טוב תכונתו ולזה זכר שהיה עלי מברך את אלקנה ואת אשתו בבאם שם לרגל, העשרים וששה הוא להודיע שכבר נתקיים מה שנתנבאה חנה ואמרה עד עקרה ילדה שבעה ושכבר נתקיימה תפלת עלי במה שהיה אומר יתן ה' לך זרע מן האשה הזאת ולזה זכר שכבר ילדה שלשה בנים ושתי בנות, העשרים ושבעה הוא להודיע שהתוכחת בחטאים הקשים לא יספיקו בה דברים רכים ולזה זכר תוכחת עלי לבניו שלא היו בה דברים קשים נגלים בתחלת העיון כראוי בענין אלו החטאים ולזה גנה אלו החטאים הש"י על צד התוכחת ואמר לשמואל כי גם עלי חטא מפני שידע חטא בניו ולא כהה בהם כראוי ומזה המקום יתבאר כי לא מנע הש"י דרכי התשובה מבני עלי שאם היה הענין כן לא היה הש"י מגני עלי על זה בזה האופן ואפשר שאמר שאף על פי שרצה הש"י שלא ישובו כי חפץ להמיתם היה ראוי לעשות לעלי הראוי לעשות לו מהתוכחות, העשרים ושמונה הוא להודיע שמי שיחטא לאשר גמלהו טובות רבות הנה חטאו יותר גדול מאד ממה שהיה אם לא גמלהו אלו הטובות ולזה כאשר רצה השם להודיע לעלי העונש הנפלא שיענשהו על אלו החטאים הודיע לו תחלה רבי הטובות אשר גמלהו כי מפני זה היה ראוי שיהיה נשמר יותר מחטא להשם יתברך ולזה היה העונש הזה הנפלא שתאבד הכהונה הגדולה ממשפחתו ותנתן לזרע פנחס בן אלעזר אשר כבד להש"י בכל עוז וזה מבואר בפנחס בן אלעזר הלא תראה כי יהושע היה טפל לאלעזר שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמד ופנחס קנא לאלהיו בשטים ומסר עצמו לסכנה גדולה בעבור כבוד השם יתברך וכן היה מעת היות צדוק כהן גדול עד תחלת בית שני כי יהושע בן יהוצדק היה מזרע פנחס בן אלעזר כמו שנזכר בספר דברי הימים והוא היה כהן בתחלת בית שני וראוי שנאמין לפי זאת הנבואה שכל ימי בית שני נתקיימה הכהונה הגדולה לזרע אלעזר כי הכהנים שהיו מזרע איתמר היו מעטים ודלים כי לא היתה להם שררה ולזה לא היו יכולין לתת ממון למלכי ישראל שיעמידום כהנים גדולים וזה היה העונש הראוי להם הם לקחו את אשר לא להם ועשק השם יתברך מהם אשר להם הם בזו הקרבנות ורצה השם יתברך שיגיע להם בבזוי ובשפלות המגיע להם ממתנות הכהונה ולזאת הסבה רצה שלא יכרת זרעו מעם מזבח הש"י לאדיב את נפשם על מה שנפלו בו מהבוז והשפלות הם השתמשו בקרבנות בחיי גופם לבד ורצה הש"י שיסורו אלו החיים מהם קודם מיתתם, העשרים ותשעה הוא לבאר עוצם מעלת שמואל בנבואה שעם היות דבר ה' יקר בימים ההם הגיע לו הנבואה בזה האופן שהתפעל

דמיונו מהשפע האלהי המגיע לו באופן שהשיג זה הקול באמצעות הדמיון והנה זה היה שומע הקול בחוזק כל כך עד שהיה מקיץ ממנו וזה ממה שהורה על עוצם שלמות הכח המדמה והשכלי בשמואל ונתבאר שכבר נתקיים מה שייעד מזה לעלי ולבניו והשאר נתקיים בנוב עיר הכהנים ובהסרת אבותם מהיותו כהן גדול ונתבאר עוד מעוצם מעלתו בנבואה שלא הפיל מכל דבריו ארצה ונתפרסם לכל ישראל היותו נביא גם בימי עלי וזה יורה שתמיד היתה מגעת לו הנבואה בכל מה ששאלו ממנו, השלשים הוא להודיע בית ישראל אשר בעבורו נתחייבו שיפלו ביד פלשתים וזה כי הפלשתים הכירו בצד מה לשם יתב' מעלתו אמרו אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה וכשבא ארון ה' בידם לקחו מוסר תכף ושלחו אותו בכבוד מעליהם ואולם ישראל היו עובדים הבעלים והעשטרות והמירו כבודם בלא יועיל ולא לקחו מוסר בכל הרעות שהביא הש"י עליהם על זה ולזה לא סרו מנפול ביד פלשתים עד שעבדו את ה' לבדו והסירו הבעלים והעשטרות. השלשים ואחד הוא להודיע עוצם השגחת הש"י בשפלים במה שחדש מהמופתים הנפלאים כדי שישוב ארון האלהים לעם הראוי לו והודיע בו עם זה אופן יושר הש"י שלא רצה בתחלה לעשות רע לפלשתים על זה אבל עשה אות מה באלהיהם להישיר אותם ששיבוהו וכשראה שלא נוסרו בזה עשה באלהיהם ובהם שפטים נפלאים וזה ג"כ היה בהדרגה ר"ל שהרע היה הולך וגדל וזה כי בתחלה הכם בטחורים נסתרים שלא היו יכולים לחבוש עליהם שום תחבושת ומזה הצד היו מכאיבים יותר והיו יותר רב הסכנה ואח"כ המית הש"י קצתם והנשארים הכה בטחורים ומהמופתים שנעשו שם גם כן היה התישר הפרות מעצמם למשך העגלה אשר היה בה ארון ה' לנכח בית שמש עם שלא משכו בעול ושהשיבו בניהם מאחריהם הביתה. השלשים ושנים הוא לבאר שראוי להתנהג בענין ארון האלהים בקדושה גדולה ונפלאה ובתכלית הכבוד כי נכללה בו התורה שהוא מקום השלמיות ולזה זכר שנענשו אנשי בית שמש כי ראו ארון ה' עם היותם קוצרים קציר חטים בעמק והיה ראוי להם שיניחו מלאכתם ויתעסקו בענין גניזת הארון כי התורה לא התירה ראייתו גם לבני קהת כמו שאמר ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו וזה כלו היה להפליג בקדושתו ובמעלתו אצל האנשים כי מה שתתכן ראיתו לכל האנשים לא יתנו לו מעלה בנפש במדרגת המעלה שיתנו למה שלא ימשלו על ראייתו. השלשים ושלשה הוא להודיע שתכף ששבו ישראל לה' בכל לבם נעתר להם על יד שמואל עד שמשמים נלחמו עם פלשתים על צד המופת ברעמים ולהבות ואחר זה הכו אותם ישראל ושבו להם על יד שמואל כל הערים שלקחו מהם פלשתים. השלשים וארבעה הוא להודיע שהמעלה שהשם יתברך נותן לצדיקים אינה נטלת מהם עד יום מותם ולזה ספר ששמואל שפט ישראל כל ימי חייו אף על פי שבסוף ימיו היה מולך שאול הנה היה אז שופט שמואל את העם. השלשים וחמשה הוא להודיע שראוי למנהיג שיעשה באופן שלא תכבד הנהגתו אל המונהגים ממנו ולזה ספר ששמואל היה הולך מדי שנה בשנה לשפט ישראל בבית אל והגלגל והמצפה כדי שלא יכבד אל המקומות הרחוקים לבא אליו ואחר היה שב

אל הרמה כי שם ביתו לשפוט שם כל אשר יבא אליו, השלשים וששה הוא להודיע כי שמואל מפני שהיתה כונתו שתהיה הנהגתו כלה על פי ה' בנה מזבח לה' ברמה להעלות עליו עולות להמשיך לו הנבואה כי בזה הישרה להגעת הנבואה כמו שבארנו בביאורנו לדברי תורה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ונגד המשפט בין אנשי ישראל וישפט כו' כל ימי חייו רצה לומר מעת שנתמנה לשופט : (מלבי"ם)

{טז} והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה :

מצודת דוד והלך. בכל שנה הלך מביתו וסבב לבית אל וכו', ושם שפטם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדי. מתי, רצה לומר, בכל שנה ושנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם והלך והיה דרכו לחזר בעיירות ולשפטם בל יטרחו לבא אליו, ואחר שגמר הסבוב אז, (מלבי"ם)

{יז} ותשבטו הרמתה כי שם ביתו ושם שפט את ישראל ויבן שם מזבח ליהוה : (פ)

מצודת דוד ותשובתו. אחר סבובו, שב לרמה, כי שם היה ביתו : ושם שפט וכו'. הבאים ממרחק : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותשובתו היה שב הרמתה כי שם היה ביתו וגם שם לא נח רק שפט בקביעות כל הבאים למשפט וגם שם היה מזבח מוכן לעבודת ה' : (מלבי"ם)

שמואל א פרק ח

{א} ויהי כאשר זקן שמואל וישם את בניו שפטים לישראל :

רלב"ג ספר אחר זה שכאשר היה זקן שמואל והיה לוואה מהנהיג ישראל על דרך שנהג שם בניו שופטים לישראל בבאר שבע כדי שישפטו שם הרחוקים ממנו ויקלו מעליו והנה לא הלכו בניו בדרכיו אבל הלכו אחר התועלת ולזה לקחו שוחד והיה זה סבה שהטו משפט כי השחד יעור עיני חכמים כמו שנזכר בתורה ולזה אסור לקבל שחד אף על פי שלא יכוין להטות משפט כי טבע השחד כן הוא שיפותר האדם בו להועיל בדינו לאשר קבלהו ואעפ"י שלא יתכוין מקבל השחד להטות הדין הנה השחד יסבב שיעלם ממנו אמתת הדין מפני חשקו להועיל לאשר קבל השוחד ממנו עד שלא יוכל לראות לו חובה : (רלב"ג)

מלבי"ם כאשר זקן ולא יכול לסבוב בערי ישראל, וישם את בניו שופטים למען יתהלך כל אחד בחלק מן הארץ לעשות משפט: (מלבי"ם)

בב וְיִהְיֶה שָׁם בְּנוֹ הַבְּכוֹר יוֹאֵל וְשָׁם מְשֻׁנְהוּ אֲבִיָּה שְׁפָטִים בְּבָאֵר שְׁבַע:

מצודת דוד שופטים בבאר שבע. הועמדו לשופטים, וישבו בבאר שבע : (מצודת דוד)

מצודת ציון משנהו. השני לו : (מצודת ציון)

מלבי"ם שפטים בבאר שבע רצה לומר שלא די שלא הלכו בדרכי אביהם לסבב בערי ישראל לשפטם רק ישבו בבאר שבע בקצה ארץ ישראל, ואלו ישב אחד בדרך ואחד בבאר שבע לא היה הטורח רב אבל הם ישבו שניהם בבאר שבע להטריח את ישראל לבא אליהם ולהרבות שכר לחזניהם ולסופריהם: (מלבי"ם)

גג וְלֹא הָלְכוּ בְּנָיו (בדרכו) בְּדַרְכָּיו וְיָטוּ אַחֲרַי הַבָּצַע וְיִקְחוּ שְׂחָד וְיָטוּ מִשְׁפָּט: (פ)

רס"י ויטו. הם עלמס: ויטו. דבר אחר, דהיינו המשפט. ורבותינו אמרו (שבת נו א'): לא חטאו בני שמואל, אלא לא הלכו בדרכי אביהן, שהיה מחזר בכל מקומות ישראל וסופטן בעריהן, והם לא עשו כן, כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם: (רס"י)

מצודת דוד ויטו. הטו עצמן לחשוק בממון, ובעבור זה לקחו שוחד והטו המשפט : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבצע. חמדת הממון, כמו (שמות יח כא) : שונאי בצע : (מצודת

מלבי"ם ולא הלכו כו' בדרכיו לסבב בערי ישראל ואחר כך נטו אחרי הבצע להרבות שכר חזניהם וסופריהם ולהטיל מלאי על ב"ב ולשאול חלקם בפיהם כדברי חכמינו זכרונם לברכה, ואחר כך לקחו שחד ואחר כך הטו משפט כי עבירה גוררת עבירה, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שלא חטאו בקבלת שוחד רק על ידי שנטו אחר הבצע מעלה עליהם כאילו לקחו שוחד: (מלבי"ם)

זד וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל שְׁמוּאֵל הַרְמָתָה:

רלבי"ג והנה נתקבצו כל זקני ישראל ובאו לשמואל הרמתה ואמרו לו שישים להם מלך לשפטם ככל הגוים והנה טעו בזה כי ישראל אינם באופן שישפט להם המלך לפי מה שירצה כמו הענין במלכי הע"א שמיסדים לעמם נימוסים כאשר יעלה על רוחם ולזה אמרה התורה שאם יאמרו ישראל שישימו עליהם מלך ככל הגוים אשר סביבותיהם שלא יוכלו לשים עליהם כי אם מאחיהם שהם נקשרים לקיים התורה ועל פי התורה ינהיגום לא בנימוסים אחרים ולזה צותה התורה שיכתוב לו המלך ס"ת אחר זולת הספר שהיה לו כשהיה הדיוט והיה עמו תמיד וקרא בו כל ימי חייו כדי שתהיה הנהגתו לעם ע"פ התורה ולזאת הסבה היה רע בעיני שמואל כאשר בקשו ישראל זאת הבקשה ולזה הודיע להם בסוף הענין כי אין לישראל מלך זולת הש"י וגם הש"י אמר לשמואל כי בקשתם היתה לסור מדרכי התורה ולזה אמר כי אותי מאסו ממלוך עליהם והנה בסוף הענין היו מלכיהם סבה להתעות ישראל ולהסירם מעל ה' עד שהביאו לגלות מעל אדמתם כמו שנתבאר מירבעם בן נבט וחבריו ולזה רצה הש"י להרחיקם מזה מפני התכלית הרע שהיה עתיד להמשך מזה וצוה מפני זה את שמואל להגיד לישראל את משפט המלך כדי שיסורו מזה בסבת הקושי אשר יהיה לעם לסבול כל אלו הדברים שזכר שיהיה מושל המלך עליהם עד שיהיו לו לעבדים: (רלבי"ג)

מלבי"ם ויתקבצו כפי המבואר (בסי' י"ג) הרימו הפלשתים ראש בעת ההיא ומשלו על ישראל, תחת שהיתה יד ה' במם כל ימי שמואל (למעלה ז' י"ג) כי על ידי עוות הדין שבה צור חרבם במלחמה כנודע מענין יהושפט (ד"ה ב' כ') שכאשר הקים המשפט על תלו גרש מפניו אויב ויאמר השמד, לכן בראותם כי מטה ידם ואפס עצור ועזוב התקבצו: (מלבי"ם)

זח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲנֵה אַתָּה זִקְנָת וּבְנֶיךָ לֹא הִלְכוּ בְּדַרְכֶיךָ עִתָּה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם:

מצודת דוד **אתה זקנת.** ותש כחך לשפוט עוד : **ככל הגוים.** שמלכם שופטם (מצודת דוד) :

מלבי"ם ויאמרו אליו הנה אם נוחיל נשיג הנהגה מעולה מאתך הלא אתה זקנת מהיות לאיש, ואם מאת בניך, הן בניך לא הלכו בדרכיך, לכן שימה לנו **מלך:** (מלבי"ם)

וַיִּרַע הַדָּבָר בְּעֵינַי שְׂמוּאֵל כְּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנֶה לָנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ וַיִּתְפַּלֵּל שְׂמוּאֵל אֶל יְהוָה: (פ)

רש"י וירע הדבר. לפי שאמרו לשפטנו ככל הגוים: (רש"י)

מצודת דוד **כאשר אמרו וכו' לשפטנו.** כי המשפט מסור הוא לשופטים, לדון על פי התורה, ולא למלך, לדון על פי דעתו : **ויתפלל.** שיבוא אליו הדבור לדעת מה ישיב להם : (מצודת דוד)

מלבי"ם (וי עד סוף הפרשה) **השאלות:** מה היה הקצף על שאלת המלך והיא אחת ממצות התורה, שום תשים עליך מלך, ומ"ש חכמינו זכרונם לברכה ששאלוהו שלא בעונתו, כי המצוה הוא לאחר מלחמת עמלק צריך לבאר מדוע יהיה כן, ועוד אם כן למה מלא שאלתם, וכ"ש שיפלא מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שבקשו לעבוד עבודה זרה למה ימשיל זה לענין עבודה זרה, ומ"ש לשפטנו ככל הגוים דומה למ"ש ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים, ומ"ש וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו היה לו לומר כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים, שזה היה עקר החטא, ומ"ש שמע בקול וכו' כי לא אותך מאסו כי אם אותי, הלא כ"ש שראו שלא ישמע להם למאוס את ה', ולמה כפל שנית ועתה שמע בקולם, והנה בסי"י"ב הרבה להוכיחם על שאלת המלך ולמה צוהו ה' למלאות רצונם, ולמה צוהו התורה להקים להם מלך, אחר שיהיה זה חטא ועון, ולמה הוסיף למשוח את דוד אחר כך, ולבנות לו בית מלכות לדור דורים. ומ"ש והגדת להם את משפט המלך יפלא מאד, הלא התורה אמרה לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה, ואיך יעשוק ויגזול את עמו בחפצו ונתן לעבדיו ויקרא זה משפט המלך, ומש"כ שנית וימאנו העם וכו' ויאמרו וכו' והיינו גם אנחנו ככל הגוים וכו' הלא הוסיפו חטא על פשע וה' אמר שמע בקולם, ולמה הוסיפו אחר כך שילחם מלחמותם שלא הזכירו בתחלה ולמה דבר שמואל זאת שנית באזני ה' :

וירע הדבר המפרשים נבוכו בזה מדוע רע הדבר בעיני שמואל ובעיני ה', והלא הכתוב אומר כי תבא אל הארץ וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו מפני ששאלוהו

בתרעומת, וששאלוהו שלא בעונתו, ואמרו זקנים כהוגן שאלו ועמי הארץ קלקלו, ואמרו שהיה שאלתם לעבוד לעבודה זרה. וכפי המבואר אצלי היה חטאתם משלשה פנים, **א.** שהגם שהתורה צותה או התירה להקים להם מלך (כי פליגי בזה ר"י ור"נ (סנהדרין דף כ"א) אם הקמת מלך רשות או חובה) הכתוב התנה בזה ואמר כי תבא אל הארץ וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך, רצה לומר כי הקמת המלך הכרחי אל הקיבוץ, ונצרך מאד, וכמ"ש החוקרים שיחוס המלך בקיבוץ המדיני כיחוס הלב בגוף הבע"ח אשר לו לב וכיחוס המציאות אל הסבה הראשונה יתעלה, ויאמרו שהמלכות יקיים ג' דברים, **א.** האחדות והעדר השתוף, **ב.** ההתמדה והעדר החילוף, **ג.** היכולת המוחלט, אמנם כל זה להעמים אשר על פני האדמה המתנהגים כפי תהלוכות הטבע, וכן לישראל בעת סר צלם והיתה הנהגתם תחת מסבות המקרה והטבע אז מן ההכרח שיקימו עליהם מלך ללחום מלחמותם ולהשיב מלחמה שעה, לא כן בעת הפלה ה' אותם מכל העמים וינהגם תחת שבט השגחתו הפרטיית וילך מלכם לפניהם וה' בראשם, לא היה להם צורך למלך, וכמ"ש ותאמרו כי מלך ימלוך עלינו וה' אלהיכם מלכם, ולכן אמר כי בעוד שתירש ותשב את הארץ שבעת ההיא עבר ה' לפניהם בקדש ועשה בקרבם נפלאות והיה כל ענינם בדרך הנס והפלא לא היה להם רשות להקים להם מלך אחר ולמעול במלכות שמים, רק אחר ירושה וישיבה שאז היו עתים שעזבם המלך ה' צבאות והיו ככל העמים תחת הנהגת הטבע אז רשות או מצוה בידם להקים להם מלך ככל העמים אשר סביבותיהם, אחר שהיו כמוהם תחת יד הטבע, צריכים הם למנהיג יועיל להם כפי ההנהגה המדינית, ולפי זה הנה בעוד שמואל חי, אשר דבקה בו ההשגחה האלהית ועליו בשמים הרעים ה' בקול גדול על פלשתים, וכמו שאמר הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר, לא היה להם לעזוב הנהגה זו ההשגחית ולהסתופף בצל בשר רק היה להם לשאול מאתו שיסיר את בניו מהיות שופטים ושהוא בעצמו ינהיג את העם כמקדם, וזה מסכים עם דברי חכמינו זכרונם לברכה ששאלוהו שלא בעונתו, כי בחיי שמואל לא היה להם לשאול כזאת. **ב.** פגמו בזה בכבוד שמואל, שאם היו שואלים את המלך בעבור המלחמה לבד לצאת לקראת נשק וללחום מלחמותם לא היה בזה כל כך בוז וקלון לשמואל אבל הם אמרו תנה לנו מלך לשפטנו, שמורה כי מצאו עולתה במשפטיו עד שמבקשים שופט אחר טוב ממנו, ויעיזו בפניו לאמר כי רוצים להעבירו מהיות שופט ולבחור אחר תחתיו וכדי בזיון וקצף לקדוש ה' אשר עשה משפט וצדקה לכל עמו, וזאת הורע בעיניו ביחוד כמ"ש וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו, וזה מסכים עם דברי האומר ששאלוהו בתרעומת כי התרעמו בזה על הנהגת הנביא ומשפטיו עם ישראל, **ג.** הנה מינוי המלכים יהיה באחד משני פנים, אם שיהיה מלך נכנע למשפטי התורה והמצות כמו שהיו מלכי ישראל הצדיקים מקדם ומלכי העמים בעלי הדת בזמננו, ואם שיהיה מלך מושל על התורות והדתות לעשות המשפטים והתורות כאות נפשו, כמו שהיו מלכי העמים בימי קדם שהם עשו תורות ומשפטים וישנו אותם כרצונם, והנה התורה הזהירה על

המלך שישמור את התורה והמצוה כמו שכתב והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וכו' לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל, הרי לא היה לו רשות לחדש תורה ולשנות דבר ממשפטי התורה, והנה מה שאמרו ישראל תנה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים, הוא מאמר בעל שני פנים, כי יש לפרש שהכוונה תנה לנו מלך ככל הגוים לשפטנו, שאז הדמיון ככל הגוים מוסב על שימת המלך וזה דומה למה שכתוב בתורה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי, ומ"ש לשפטנו הוא שישפטם כפי חוקי התורה, ובזה לא היתה שאלתם רעה מצד עצמה כי התורה התירה להם זאת ואמרה שום תשים עליך מלך, רק שהיה בזה בוז וקלון לשמואל, כאילו יאמרו שמשפטי שמואל לא נאותו בעיניהם כי אינם מכוונים כפי הצדק והמשפט התוריי ומבקשים במקומו שופט טוב ממנו. ויש לפרש שכוונו לשפטנו ככל הגוים, רצה לומר שלא ישפטם כפי משפטי התורה רק כמלכי שכיניהם שהם גוזרים הדתות ומניחים הנמוסים ובזה לא פגעו בכבוד שמואל מצד שהוא שופט על פי משפטי התורה, כי הודו שלא מצאו בו עול מזה הצד ושהוא שופט בצדק כפי התורה, ולא אותו מאסו, רק שאינם רוצים במשפטי התורה ולא בשפוט השופט על פי חקותיה, והוא מרי נגד ה' ותורתו לא נגד שמואל, כמ"ש (שמות ט"ז ח') לא עלינו תלונותיכם כי אם על ה', והנה שמואל דנם לכף זכות, והבין מדבריהם הפירוש הראשון, שעקר שאלתם תנה לנו מלך לשפטנו, רצה לומר כמשפטי התורה, והורע בעיניו רק מצד כבודו כי השפילוהו שמשפטיו אינם טובים וישרים כפי התורה. וזה שכתוב **וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו:** (מלבי"ם)

ז ויאמר יהוה אל שמואל ששמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אתך מאסו כי אתי מאסו ממלך עליהם:

מצודת דוד לכל אשר וכו'. ואף להיות המשפט מסור ביד המלך : כי לא אותך מאסו. רצה לומר : ופן תאמר איך אזדקק עוד להם אם מאסו בי, כי הנה לא אותך מאסו, כי הלא לא עשו דבר בלתיך, אבל בי מאסו, ולא חפצו במשפטי התורה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר ה' וה' גלה לו, שישמע בקול העם לעשות שאלתם, וזה מצד שתשמע לכל אשר יאמרו אליך רצה לומר שמע סוף דבריהם שאמרו לשפטנו ככל הגוים, שכוונתם שישפטם כמשפטי העמים שמקורם מחפץ המושל ורצונו, ודייק זה כי אם לא לזה כווננו היה לו לומר בהפך תנה לך מלך ככל הגוים לשפטנו, וזה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שזקנים שאלו כהוגן ועמי הארץ קלקלו (כי במאמר הזה בעל שני פנים כל אחד כוון בו כונה אחרת) ובזה אין זה העדר כבוד לך כי לא אתך מאסו כי אם אתי מאסו ממלך עליהם, כי בזה רוצים לפרוק מעליהם משפטי התורה ומלכות שמים: (מלבי"ם)

לח כָּכֹל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר עָשׂוּ מִיּוֹם הָעֲלִיתִי אֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיַּעֲזְבֵנִי וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּן הָמָּה עוֹשִׂים גַּם לָךְ:

מצודת דוד **ככל המעשים**. רצה לומר : אין זה דבר חדש אצלם, כי כמו כל המעשים וכו' ומאסו בי ובחרו בעבודה, כן המה עושים גם עתה במה שאמרו לך שימה לנו מלך לשפטנו, למאס במשפט התורה ולבחור במשפט המלך : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ככל** רצה לומר והגם כי רוצים לעזוב מקור חיים לחצוב להם בארת נשברים כי עד עתה שהיית בראשם היו מונהגים מהשגחה העליונה והי' המולך עליהם והולך לפניהם, ועתה רוצים להיות תחת הנהגת בשר ומקרי הטבע, הנה זה דומה **ככל המעשים אשר עשו מיום העלתי אותם מארץ מצרים** שהעליתם מתחת ממשלת המערכה אל צל ההשגחה והם עזבוני ויעבדו אלהים אחרים כי אהבו להיות תחת כנפי השרים והכוכבים, **כן המה עושים גם לך** שמאסו להיות מונהגים על ידך הנהגה נסיית השגחיית ורוצים הנהגה טבעיית לבטוח בזרוע בשר, וזה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שבקשו לעבוד עבודה זרה, רצה לומר שנדמה בזה קצת כפי שהמשיל הכתוב ענינם : (מלבי"ם)

טו וְעַתָּה שָׁמַע בְּקוֹלָם אֶךְ כִּי הָעֵד תַּעֲיֵד בָּהֶם וְהַגְדַּת לָהֶם מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם: (o)

רס"י **העד תעיד בהם**. התרה בהם, שתהא אימת מלכם עליהם: (רס"י)

מצודת דוד **ועתה**. הואיל ולא בך מאסו, הזדקק להם ושמע בקולם : **אך כי העד**. אמור להם בהתראה, שלא טוב להם שלא יהיה המלך נכנע למשפט התורה : **והגדת להם**. הנבא ואומר להם משפט המלך העולה על רוחו מה היא, וידעו שהיא קשה להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **העד תעיד**. ענין התראה, על שם שדרך להתרות בפני עדים, למען לא יכחש לאחר זמן, כמו (בראשית מג ג) : **העד תעיד בנו** : **משפט**. רוצה לומר הנהגה, ואם היא שלא כדון, וכן (לעיל ב יג) : ומשפט הכהנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ועתה** אמנם עתה שנגלו מזימות לבבם כי פורה ראש ולענה אם כן אינם ראויים מעתה להשגחה נסיית, שהיא לא תהיה רק בהיותם צדיקים ושלמים באמונתם, ואחר שעתה סר צילם מעליהם והנם ככל

הגויים להתנהג בדרך הטבע אם כן הם צריכים באמת למלך שישלים הנהגתם בדרך היותר מועיל כפי הסדר הטבעי ואם כן **שמע בקולם** להמליך להם מלך, **אך כי העז תעיד בהם** רצה לומר אחר שרוצים שהמלך לא יכנע אל משפטי ה' רק ימשול וינהג כפי חפצו באין מעצור, תעיד במ מהרעה אשר ימצאם מהנהגה זאת כי המושל הנכנע אל משפטי התורה לא יתנשא להעביר משפט ולקחת הבלתי מגיע לו מצד הדין כי גם הוא צריך לשמוע אל התורה והמשפט וכמ"ש (סנהדרין דף י"ט ע"א) מלכי בית דוד דן ודנין אותו דכתיב בית דוד דינו לבקר משפט וכיון דלא דנין אותו איהו היכי דן וכו', אבל המושל הבלתי נכנע אל הדת ימשיך הכל לעצמו בחזקה, כמ"ש מלכי ישראל לא דן ולא דנין אותו, **והגדת להם משפט המלך אשר ימלוך עליהם**, לא אמר פה משפט המלוכה (כמ"ש לקמן י' כ"ה) שזה מורה על הדברים המגיעים אל המלכות מצד הדין והדת, כמ"ש אין רוכבין על סוסו ואין משתמשים בשרביטו וכדומה, רק אמר משפט המלך רצה לומר המשפט והחק שיקבע לעצמו כפי רצונו שלא כדין כמ"ש למעלה (ב') וזה משפט הכהנים שפירושו משפט שקבעו לעצמם דרך אלמות: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶת כָּל דְּבָרַי יְהוָה אֵל הָעָם הַשְּׂאֵלִים מֵאֲתוֹ מֶלֶךְ:
(o)

מלבי"ם ויאמר הודיע להם כל דברי ה' איך ידע מחשבותם שרוצים להשפט במשפטי הגויים ולעזב מלכות ה': (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר זֶה יְהִי מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם אֶת בְּנֵיכֶם יִקַּח וְשָׂם לוֹ בְּמִרְכָּבָתוֹ וּבְפָרָשָׁיו וְרָצוּ לִפְנֵי מִרְכָּבָתוֹ:

מצודת דוד משפט המלך. העולה על רוחו מבלי פנות אל משפט התורה : **יקח ושם לו.** יקח אותם בחזקה, וישימם במוליכי מרכבתו וברוכבי הסוסים, ולרוץ רגלי לפני מרכבתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ורצו. ענין מהירת ההליכה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויאמר זה יהיה משפט. והנה הודיע שמואל לישראל את משפט המלך ר"ל שיקח המעשר מהם ואחשוב שאין המלך מותר באותם הענינים שזכר אבל רצה שמואל ליראם ולבהלם והודיעם מה שיעשה המלך כשיתחזק על ממלכתו כשיקשה להם ממה שאי אפשר לעשותו מצד משפטי התורה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר ועל פי זה אמר להם כי תחת שחושבים שהוא יקבע להם

נמוסים טובים והמשפטים יחיו בהם יהיה בהפך כי זה יהיה משפטו לרוע, וחשב שבעה דברים, **א. את בניכם יקח בתחלה יקחם לעבדות פחותה** לרוץ לפני מרכבתו: (מלבי"ם)

יב. ולשום לו שרי אלפים ושרי חמשים ולחרש חרישו ולקצר קצירו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו:

רפ"י ולעשות כלי מלחמתו. לעשות אותם אומנים ונפחים ונגרים: (רפ"י)

מצודת דוד ולשום לו וכו'. והנה רבים ימאסו לשום עליהם עול משא הנהגות העם: ולחרוש חרישו. של המלך: (מצודת דוד)

מלבי"ם ולשום ומן הרצים האלה יבחר מקצתם לשרי אלפים ומקצתם לעבודת האדמה לחרש חרישו ומקצתם למלאכת חרש וחושב לעשות כלי מלחמתו, באופן שהשרים יהיו תחלה הרצים כסוסים לפני המרכבה, ולא יבחר כפי המדרגה והיחוס והמעלה רק כפי הרצון המשולח להרים או להשפיל, לשרים או לעובדי אדמה, שזה מאין צדק ויושר והשגחה על העם כלל: (מלבי"ם)

יג. ואת בנותיכם יקח ולטבחות ולאפות:

רפ"י לרקחות. מתקנות מרקחים וצמחים, לתמרוקי נסיו: (רפ"י)

מצודת ציון לרקחות. לעשות מעשה הבשמים, כמו (שמות ל כה): מעשה רוקח: ולטבחות. מבשלות, כי הנה טובחות מה שמבשלות מן הבשר: ולאופות. מלשון אפיית הפת: (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. ואת בנותיכם מאתן לא יקח לשום שררה רק לשפחות מכודנות אופות: (מלבי"ם)

יד. ואת שדותיכם ואת פרמיכם וזיתיכם הטובים יקח ונתן לעבדיו:

מצודת ציון וזיתיכם. פרדסי הזית: (מצודת ציון)

מלבי"ם ג. ואת השדות והכרמים יתן לעבדיו להעשירם באשר הם הקרובים לפניו, וגם המעשר מהזריעה יתן למו הגם שיהיה להם שדות

וכרמים

לרוב: (מלבי"ם)

טו וְזָרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעֲשֶׂר וְנָתַן לְסָרִיסָיו וְלַעֲבָדָיו:

מצודת דוד **יעשור**. יקח מהם המעשר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וזרעכם**. מלשון זריעה : **לסריסיו**. לשריו ומשרתיו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ואת עבדיכם** וגם עבדיו לא יעשו מלאכתו כי יהיו שרים ונכבדים ויקח עבדיכם וגם בחוריכם למלאכתו וכן חמוריו ובהמותיו ינוחו ממלאכה ולמלאכתו יקח את חמוריכם: (מלבי"ם)

טז וְאֵת עֲבָדֵיכֶם וְאֵת שְׂפָחוֹתֵיכֶם וְאֵת בְּחוֹרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֵת חֲמוֹרֵיכֶם יִקַּח וְעָשָׂה לְמַלְאכָתוֹ:

מצודת דוד **ועשה**. יעשה עמהם את הצריך לו למלאכתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הטובים**. רוצה לומר במראה : (מצודת ציון)

יז צֹאנְכֶם יַעֲשֶׂר וְאֶתְּם תִּהְיֶה לוֹ לְעֲבָדִים:

מצודת דוד **ואתם**. אף אתם עצמכם לא תהיו בני חורין מלעבוד עבודתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ה**. צאנכם מעשר זרע הארץ ופרי העץ הבלתי חשובים אצלו יתן לעבדיו ומעשר עשתרות צאנכם יקח לעצמו להתעשר, **ו**. ומלבד זה לא תהיו גם אתם בני חורין רק עבדים כי ימשל גם בגופכם: (מלבי"ם)

יח וְזַעֲקֶתֶם בַּיּוֹם הַהוּא מִלִּפְנֵי מֶלֶכְכֶם אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם לָכֶם וְלֹא יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְּכֶם בַּיּוֹם הַהוּא:

מצודת דוד **וזעקתם**. בעבור קושי השעבוד מן המלכים, תזעקו לה' ולא יענה אתכם, כי כבר התרה בכם, ועם כל זאת חפצתם במלך : (מצודת דוד)

רלב"ג **וזעקתם**. ואמר להם הנה יכבד עליכם זה עד אשר תזעקו לה'

מכובד העול שיעמוס עליכם מלככם ולא יענה ה' אתכם כי רוח בחירתכם הביאה אתכם כל זה וענו העם כי עכ"פ הם בוחרים שיהיה להם מלך לשפטם וימשך להם מהתועלת ממנו שיצא לפניהם להלחם את מלחמותיהם עד שלא ימשלו עליהם האויבים באופן שהיו מושלים מקדם כי המלך יסבב שיתקבצו כל העם להלחם עם אויביהם וזה יוסיף לישראל חוזק ואולם כשלא היה לישראל מלך היו האויבים נלחמים עם קצת ישראל והיו הנשואים בלתי מחזקים את ידם ובזה האופן היו האויבים מנצחים עם היותם מעטים מישראל הרבה וידמה שכבר אמר זה מצד יראתם מנחש מלך בני עמון שבא עליהם להלחם עמם כמו שאמר להם שמואל במה שאחר זה וכאשר ראה השי"י כוונתם הסכים עמהם אך היישירם בסוף הענין על פי שמואל שיהיו נוהרים לשמור מצות התורה ואם לא הנה יספו גם הם גם מלכם : (רלב"ג)

מלבי"ם **וזעקתם** ואז לא תוכלו לפרוק עולו כי ירדה בכם על ידי עבדיו וצבאיו, רק אל ה' תזעקו מכאב לב **ולא יענה ה' אתכם** אחר כי בחרתם לכם **כן** בבחירתכם : (מלבי"ם)

יט **וימאנו העם לשמע בקול שמואל ויאמרו לא פי אם מלך יהיה עלינו:**

מצודת דוד **בקול שמואל.** אשר היה ממאס להם דבר המלך השופט לפי דעתו : **ויאמרו לא.** רצה לומר : לא נשמע אליך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וימאנו.** לא רצו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וימאנו** שמואל רצה על ידי כן שישבו מדעתם ולא רצו, **ויאמרו לא** רצה לומר לא כדברך שיהיה מושל עריך בלתי נכנע לדת התורה ומשפטיה שזה לא יקרא בשם מלך רק בשם מושל עריך (כי גדר המלך הוא הנבחר מן העם וגדר המושל הוא הרודה בהם בחזקה) והוא לא יהיה מושל כי אם מלך יהיה, לא אנחנו נהיה משועבדים אליו לעבדים רק יהיה משועבד אלינו להנהיג אותנו כפי חק ומשפט : (מלבי"ם)

כ **והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו:**

מצודת דוד **והיינו וכו'.** רצה לומר : ואם נהיה נעשקים מן המלך, נהיה אם כן ככל הגוים, לא נופלים מהם : **ושפטנו.** רצה לומר : עם העושק יבוא גם התועלת, כי ישפוט בינינו וילחם מלחמותינו : (מצודת דוד)

מלבי"ם והיינו ובארו דבריהם שמ"ש תנה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים לא כווננו שישפטם ככל הגוים על פי נמוסים שיעשה כרצונו ורק כווננו שיהיה להם מלך ככל הגוים וזה שכתוב כי אם מלך יהיה עלינו והיינו גם אנחנו ככל הגוים, רצה לומר בזה נשוה אליהם שיהיה לנו מלך כמוהם, וכמ"ש אשימה עלי מלך ככל הגוים, והוא יהיה מחויב לסדר עניינינו בשני דברים, **א. ושפטנו מלכנו** רצה לומר כפי משפט התורה, כי פה לא אמרו ושפטנו ככל הגוים רק שישפטם כפי המשפט הרגיל אצלם כפי חקי התורה, **ב. ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו**, שילחם נגד הצר, ודייקו לאמר את מלחמותינו שלא יהיה כעריץ אשר ייחס המלחמות אליו, וילחם מלחמות לבעבור השררה והכבוד והארצות שיכבוש יקראו על שמו, רק ילחם מלחמות שלנו לצרכינו, ואשר יכבוש יהיה שלנו, שזה גדר המלך הנתון תחת דת ומשפט שכל מגמתו הוא הצלחת העם ולתקן ענייניהם בין במדינה בין נגד הצר הצורר, ובזה יש לפרש ונלחם, אנחנו נלחמנו מלחמותינו רצה לומר שיקרא המלחמה על שם העם, והוא מבנין הקל: (מלבי"ם)

כא וישמע שמואל את כל דברי העם וידברם באזני יהוה: (פ)

מלבי"ם וישמע הנה שמע כי חזרו לשאול כהוגן שישפטם במשפטי התורה וגם לא היה עתה כל כך פחיתות כבוד לשמואל אחר שהוסיפו שרוצים איש ילחם מלחמותיהם ע"פ תכסיסי מלחמה שזה אינו בחק שמואל, כי הוא לא היה בכחו רק הנהגה נסיית כנ"ל, לכן דברם באזני ה' ללמד עליהם זכות: (מלבי"ם)

כב ויאמר יהוה אל שמואל שמע בקולם והמלכת להם מלך ויאמר שמואל אל אנשי ישראל לכו איש לעירו: (פ)

מצודת דוד לכו איש לעירו. אתם לכו עתה איש אל עירו, ואנכי אעשה כדברכם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר השיב שעתה יבחר הוא להם מלך כמ"ש שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו ולכן אמר שילכו לביתם עד יבא דבר ה': (מלבי"ם)

א וַיְהִי אִישׁ (מבן) (ימין) מִבְּנֵי־מִן וְשֵׁמוֹ קִישׁ בֶּן אֲבִיאל בֶּן צְרוּר בֶּן בְּכֹרֶת בֶּן אֶפְיִחַם בֶּן אִישׁ יְמִינִי גִבּוֹר חַיִל:

מצודת דוד **בן איש ימיני**. רצה לומר : בן אדם גדול מבני בנימן : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חיל**. ענין כח ואומץ : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי זכר הסבות שבעבורם בחר ה' בשאול, א. מצד יחוסו שאביו היה שמו קיש בן אביאל, (ובד"ה א' ח' נ"ג) אמר ונר הוליד את קיש ופיי חכמינו זכרונם לברכה שלאביאל היו קורים לו נר על שהיה מדליק נרות לרבים במבואות האפלות, וזה אות טוב מדותיו לזכות הרבים, וכן היה קיש עצמו **גבור חיל** וגבורת האב תוליד גבורה בבן:(מלבי"ם)

ב וְלוֹ הָיָה בֶּן וְשֵׁמוֹ שָׁאוּל בְּחֹר וְטוֹב וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשְׁכְּמוֹ וְמַעֲלָה גְבוּהַ מִכָּל הָעָם:

מצודת דוד **בחור וטוב**. נבחר במעשיו ויפה מראה : **גבוה**. והיה גבוה מכל העם מן כתפו ולמעלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **משכמו**. מכתפו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ולו ב**. מצד שאול עצמו שהיה שלם בין במדותיו הנפשיות שהיה **בחור וטוב** רצה לומר הגם שהיה בחור בשנים ורתיחת דמו לא שקטה בכ"ז היה טוב עם אלהים ואדם ולא נמשך לתאוותיו עד שלא היה **איש מבני ישראל** גם בין הזקנים לימים **טוב ממנו** במדותיו, וכן היה שלם בתארו ויפיו כי היה **משכמו ומעלה גבה מכל העם** עד שהיה מיוחד בגבורה (מצד אביו) ובטוב המדות ובתואר הקומה ויצלח למלוכה:(מלבי"ם)

ג וַתֵּאבְדֶנָּה הָאֶתְנֹת לְקִישׁ אָבִי שָׁאוּל וַיֹּאמֶר קִישׁ אֵל שָׁאוּל בְּנוֹ קַח נָא אֶתְּךָ אֶת אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וְקוּם לְךָ בִּקְשׁ אֶת הָאֶתְנֹת:

מלבי"ם **ותאבדנה** סיפר איך סבב בעל הסבות שיגיע שאול אצל שמואל, בהשגחת ה' **נאבדו האתנות לקיש**, והנה פעל אבד נקשר תמיד עם מס

ופה בא בלמ"ד, כי לא נאבדו באמת רק נעלמו בשעתם, לסבת קיש אבי שאול, יען היה אבי שאול נעלמו האתונות כדי שילך שאול לבקש, **ב. סבב ה' שיאמר אל שאול שילך לבקשם**, כי לפי הרגיל היה די שישלח את נעריו אחריהם לא את בנו אשר דאג עליו אחר כך רק כן נתן ה' בלבו: (מלבי"ם)

זד וַיַּעֲבֹר בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲבֹר בְּאַרְץ שְׁלֹשָׁה וְלֹא מָצְאוּ וַיַּעֲבֹרוּ בְּאַרְץ שְׁעָלִים וְאִין וַיַּעֲבֹר בְּאַרְץ יְמִינִי וְלֹא מָצְאוּ:

מצודת ציון ואין. לא מצאו בה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה אמר תחלה ויעבר אחר כך ויעברו, תחלה אמר ולא מצאו ואחר כך ואין וחזר לאמר ויעבר ולא מצאו :

ויעבר ג. סבב ה' שיעקם את דרכו ולא יבקשם במקומות הקרובים (כי אין דרך האתונות להתרחק) רק עבר את הר אפרים וגם עבר בארץ שלישה (רצה לומר כל אחד מהם עבר בדרך אחר כדרך המבקשים) ולא מצאו. ויעברו בארץ שעלים רצה לומר בהיותם בארץ שלישה וכן בארץ ימיני היה להם איזה ידיעה כי עברו האתונות שמה ויחלקו את הארץ לבקשם, אבל בארץ שעלים לא היה להם שום ידיעה ממצאותם, ועל זה אמר ואין, הלכו ביחד ולא התפרדו לבקשם, ועל זה אמר ויעברו שניהם ביחד: (מלבי"ם)

זה הִמָּה בָּאוּ בְּאַרְץ צוּף וְשָׂאוּ אֶמֶר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר עִמּוֹ לָכֶּה וְנִשְׁוֶבָה פֶּן יִחְדַּל אָבִי מִן הָאֲתוֹנוֹת וְדָאָג לְבוֹ:

רז"י בארץ צוף. בארעא דצה נביא: צוף. כמו 'רופה': פן יחדל אבי מן האתונות. שתגדל דאגה שלנו עליו, עד שישכח את האתונות: ודאג. איטוביטאר"ה בלע"ז: (רז"י)

מצודת דוד פן יחדל. רצה לומר : פן מעתה לא ישים עוד לב לדאגת אבדן האתונות, בעבור דאגתו עלינו, כי יחשוב שאנחנו נבוכים בארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחדל. ימנע : (מצודת ציון)

רלב"ג המה באו בארץ צוף. היא הרמה שהיה בית שמואל שם וקראה ארץ צוף לפי שהיו היושבים שם מתיחסים בצוף כמו שאמר בראש זה

הספר כי אלקנה היה בן צוף ולא נכנסו עדיין ברמה אך היו בשדה העיר
(רלב"ג) :

מלבי"ם **המה ד.** סבב ה' כי עברו עד צוף ששם היה הנביא ושם נתן ה'
בלבם שירצו לשוב ושיפתהו הנער ללכת עד הרואה:(מלבי"ם)

זו ויאמר לו הנה נא איש אלהים בעיר הזאת והאיש נכבד כל אשר
ידבר בוא יבוא עתה נלכה שם אולי יגיד לנו את דרכנו אשר הלכנו
עליה:

רש"י **את דרכנו.** מעשה האתונות מה נהיתה צם, שצצילם הלכנו את כל
הדרך **הזה:** (רש"י)

מצודת דוד **בעיר הזאת.** אשר לפנינו : **והאיש נכבד.** גדול הוא בדבר
הנבואה, וכל אשר יאמר יתקיים : **את דרכנו.** את דבר דרכנו אשר הלכנו
בעבורה (מצודת דוד) :

מלבי"ם **והאיש נכבד** יען היו נמצאים בעת ההיא אנשים אלהיים נכבדים
באמת אבל בלתי מגידים תעלומות ועתידות, ולאיש כזה לא הוצרך עתה
כי לא יפיק חפצו לדעת מאבדת האתונות, ונמצאו אנשים מגידים
עתידות על ידי קסמים והם בלתי נכבדים, עד שהגם שישגי מבוקשו
ישיגהו קלון ממה שישאל דבר אלהים מאתם, לכן אמר כי **האיש הזה**
נכבד וגם **כל אשר ידבר בוא יבוא**, ולכן **נלכה שם אולי יגיד לנו את דרכנו**
רצה לומר שיגיד לנו הענין שבעבורו הלכנו בדרך הזה שהוא דבר
האתונות:(מלבי"ם)

זז ויאמר שאול לנערו והנה נלך ומה נביא לאיש כי הלחם אצל מפלינו
ותשורה אין להביא לאיש האלהים מה אָתנו:

רש"י **ומה נביא לאיש.** תרגם יונתן: **אם מקבל ממון, מה נעול לגברא.**
לא היה שאול מכיר במעשיו של שמואל, וסבר שישאל סכר: ותשורה. תרגם
יונתן: ומדעם דכשר, לשון יושר. ומנחם פירש: 'תשורה', לשון תקרובת,
ראות פני מלך ואדם חשוב, לשון אָשורנו (במדבר כד יז), ונראין דכריו:
(רש"י)

מצודת דוד **והנה נלך.** רצה לומר : והנה אם נלך, מה נביא לו למנחה, כי

חשבו שמקבל מתנות, כי לא ידעוהו מאז : **כי הלחם אזל**. כי אם עודנו היה, היינו מביאים לו לחם למנה, וזולת הלחם אין לנו תשורה להביא, כי מה אתנו בלעדו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נביא. מלשון הבאה : **אזל**. הלך, כמו (איוב יד יא) : אזלו מים מני ים : **ותשורה**. דורון, כמו (ישעיהו נז ט) : ותשורי למלך בשמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ז-ח) **השאלות**: מ"ש ומה נביא לאיש וכפל שנית ותשורה אין להביא לאיש האלהים, והוסיף מה אתנו. ומ"ש הנער ונתתי ולא אמר ונתת. ומ"ש לפנים בישראל אין לספור הזה מובן כלל ומה מקומו פה, ולמה לא אמר בקיצור לפנים בישראל היו קוראים לנביא בשם רואה :

והנה נלך ומה נביא באשר לא הכירו ענינו של שמואל וחשבו כי לוקח מתן ותשורה מאת הבאים אצלו, אמר **מה נביא לאיש** רצה לומר כי הבא אל הרואה לשאול דבר מאתו ראוי שישלם לו בעד טרחו להתבודד בעבורו, וגם היה דרכם שכל הבא לפני שר או גדול היה מביא לו תשורה, שהוא המנחה שנותן לו בעבור ראיית הפנים כענין ולא יראו פני ריקם, והנה התשורה לא היו נותנים רק אנשים נכבדים המתראים לפניו דרך כבוד לא אנשים בני בלי שם אשר יבואו רק לשאול צרכיהם. והיה ערך התשורה כפי ערך כבוד הנותן והמקבל, אולם השכר שהיו נותנים השואלים בעד הפקת שאלתם היה כפי הטורח וכפי מהות הענין ששאלוהו עליו, וזה שכתוב והנה אם נלך, הלא צריכים אנו, **א**. לשלם לו בעד טרחו ומה **נביא לאיש** הגם שבזה יספיק דבר מועט כי הענין הנדרש שהם האתונות אינו ענין גדול, בכ"ז הלא גם **הלחם אזל מכלינו** וכ"ש כי כסף אין, **ב**. הלא כשאתראה אנכי לפניו בהיותו איש נכבד ראוי שאקריב לו תשורה, ערך התשורה תהיה מצד שהוא איש אלהים ולא יראו פניו ריקם, **ותשורה אין להביא** שזה אין במציאות כלל כי זה יגדל לפי ערך המקבל (הנותן): (מלבי"ם)

לח ויִסֹף הַנֶּעֶר לְעֹנֹת אֶת שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִמְצָא בְיָדִי רִבֵּעַ שֶׁקֶל כֶּסֶף וְנָתַתִּי לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וְהִגִּיד לָנוּ אֶת דְּרָכָנוּ:

רש"י רבע שקל. זוזא חדא לכספא: (רש"י)

מצודת דוד נמצא בידי. רצה לומר משלי : (מצודת דוד)

רלב"ג ויאמר הנה נמצא בידי רבע שקל כסף. ראוי שישאל שואל מה המתן הזה למי שהיה מושל בישראל ואיך יתכן שידמה שיהיה מדרך הנביא לקחת אלו המתנות, וידמה שנאמר בזה כי זה המתן לא היה אלא

להעיר הנביא שיתבודד בענייני בעל זה המתן ובוזה האופן היתה מחשבתו מתבודדת בענייניו והיתה מגעת לו הנבואה בהם ולזה היה נהוג שיתנו לו השואלים ממנו דבר נבואה דבר מה לסבב שיתבודד מחשבתו בענייניהם ואולי היה זה עתה כי אולי מצד הזקנה לא היתה מגעת לו הנבואה בכמו אלו העניינים כי אם בזה האופן וכן מצאנו ביצחק שאמר לעשו שיביא לו מטעמים ויאכל כדי שתתבודד מחשבתו בענייניו זמן רחב ויגיע לו בדרך נבואה מה שעתיד לבא אליו כי אין מדרך השלם שיבקש כמו אלו הדברים לבקשת התענוג כמו שבארנו בפירושונו לדברי התור' והנה שמואל להיות מחשבתו משוטטת בענין המלך ששאלו ישראל מי מהם יבחר לו להיות מלך כי כבר אמר לו הש"י שימליך לישראל מלך הגיע אליו הנבואה בזה קודם שישאל ממנו שאול דבר ולזה הודיע אותו כל ענייניו תכף ובשר אותו על צד המלוכה כשאמר לו שכל חמדת ישראל היה לו ולכל בית אביו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויוסף השיב הנער, זה אמת שאם תתראה אתה לפניו דרך ראיית פנים צריך אתה לתת לו תשורה, אבל העצה שרק אנכי אלך אצלו ובידי נמצא רבע שקל כסף שזה יספיק בעד שכר טרחו ונתתי אותו אנכי בעד מה שיגיד לנו את דרכנו, ואנכי בהיותי נער משרת א"צ לתת תשורה: (מלבי"ם)

טו לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר הָאִישׁ בְּלָקְתוּ לְדְרוֹשׁ אֱלֹהִים לְכוּ וְנִלְכָה עַד הָרָאָה כִּי לִנְבִיא הַיּוֹם יִקְרָא לְפָנִים הָרָאָה:

רפ"י לפנים בישראל. הסופר כתב זאת, ואין זה מדברי נער שאלו: כי לנביא היום. למי שקורים אותו נביא היום, היו קורים לפנים 'רואה': (רפ"י)

מצודת דוד לפנים בישראל. אלה דברי כותב הספר שאמר : בימים הקדמונים היה מנהג הלשון בישראל, כשהלך מי לדרוש דבר ה' מן הנביא, היה אומר נלך עד הרואה : כי לנביא היום. מה שהיום נקרא נביא, היה נקרא לפנים רואה : (מצודת דוד)

מלבי"ם לפנים כותב הספר יודיענו בל נתפלא איך היה זה שעל שור ועל חמור ועל כל אבדה היו הולכים אל הרואה והיו נותנים לו בשכרו כסף ובעד ראיית פניו תשורה (כי לולא היה המנהג כן לא היה שאול אומר כן לנערו) מה שלא מצינו כזאת בכל הנביאים אשר היו אחרי הדור ההוא, אומר כי יש הבדל בין הנביא בדור אחרון ובין הרואה לפנים, שהנביא נקרא שמו על שם דברותיו ותוכחותיו (מלשון ניב שפתים) על כי ה' דבר בו וישלחו להגיד לעם פשעם ולבית יעקב חטאתם, ולא שלחו במלאכות ה' רק לצורך ענייני הכלל והגוי כולו ולא חל רוח הקודש עליו להראותו דברים פרטיים הנוגעים אל היחידים, אבל הרואה נקרא בשמו

על שם שהיה צופה ברוח הקודש השורה עליו כל הדברים ההויים והעתידים וגם עניני היחידים ופרטיהם, ועל כן היו בורחים מן הנביא אשר היה תמיד מגיד פשע ומוכיח עלי עון, ורדפום אחר הרואה באשר כל אחד השיג ממנו מבוקשו על הגניבה ועל האבידה ועל החולה ועל האשה והבנים, והיו נותנים לו תשורה ומתן בעבור שהתבודד לעיין על עניניהם, וזה שכתוב כי **לפנים בישראל כה אמר האיש בלכתו לדרוש אלהים לנו ונלכה עד הראה** כי היו הולכים אל הרואה ודורשים אליו, והיו הולכים אצלו חבורות אנשים כי כ"א היה לו ענין לשאול כי לנביא היום שאין הרוח חל עליו רק לנבאות ולהוכיח בשבט פיו **יקרא לפנים הראה** כי צפה על כל הפרטים ברוח הקודש אשר לא מש ממנו:(מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְנִעַר׃ טוֹב דְּבַרְךָ לָכֵּה נִלְכֵּה וַיֵּלְכוּ אֶל הָעִיר אֲשֶׁר שָׁם אִישׁ הָאֱלֹהִים:

מלבי"ם ויאמר שאול ראה כי טובה עצת הנער שהוא יהיה השואל והנותן ולכן אמר **לכה לכה** אתה תהיה העקר בהליכה ואני הטפל. וגם זה היה מאת ה' שיחשוב שאול להתנכר לפני הרואה לבל יתראה לפניו כאיש נכבד וראה כי בכ"ז הכיר הרואה כי עליו יציץ נזרו:(מלבי"ם)

וַיֹּאמְרוּ הֵמָּה עֲלֵימָה בְּמַעֲלֵה הָעִיר וְהֵמָּה מְצָאוּ נְעֹרוֹת יִצְאוֹת לְשֹׂאֵב מַיִם לָהֶן הַיֵּשׁ בְּזָה הָרְאָה:

מצודת דוד **במעלה העיר.** בהמסלה העולה אל העיר : **היש בזה.** בה"א השאלה, ורצה לומר : האם יש פה הרואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לשאוב.** כן יקרא לקיחת המים, כמו (שם יב יג) : ושאבתם מים : (מצודת ציון)

מלבי"ם **המה** גם זה היה בהשגחה שאחר שאמר ה' כי כעת מחר אשלח אליך איש מארץ בנימין היה מוכרח שיגיע לפני שמואל ברגע זו שגבל ה' לא קודם ולא מאוחר כמ"ש כעת מחר, ולכן סבב שדברו הנערות עמו ועכבוהו באריכות לשונם עד בוא הרגע בצמצום:(מלבי"ם)

וַיִּבְרַח וַתַּעֲנִינָה אוֹתָם וַתֹּאמְרָנָה יֵשׁ הִנֵּה לְפָנֶיךָ מֵהָר עֵתָה כִּי הַיּוֹם בָּא לְעִיר כִּי זָבַח הַיּוֹם לַעֵם בְּבָמָה:

מצודת דוד **הנה לפניך.** הראו לו מקום ביתו, שהיה לפניו וממולו : **זבח**

היום. זבח הקבוע ליום זה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותענינה אותם ותאמרנה רצה לומר על שאלתו היש בזה הרואה היה די ששיבו, יש והם האריכו למעניתם על דברים שלא נשאלו, ושיעור הכתוב, ותענינה אותם יש ותאמרנה הנה לפניך מהר וכו', כי מ"ש הנה לפניך אינה עניה על שאלתו רק אמירה שאמרו בפני עצמם, הנה לפניך מהר עתה, תחלה אמרו דרך כלל, א. דע כי הנה לפניך, רצה לומר הנה נמצא עתה לפניך, בקל תמצא לדבר עמו, ב. בכל זאת מהר. עתה מוכרח שתמהר לבא עתה כי אחר כך לא תמצאהו. ופרשו דבריהם, מ"ש הנה לפניך, הוא משני טעמים א. כי היום בא לעיר ואינו מן המוסר שיאיצו עליו בני העיר בשאלותיהם ומשפטיהם תיכף בבואו עד ינוח תחלה מן הדרך ובזה תמצאהו לבדו לדרוש ענינך ממנו באשר אתה אורח. ב. כי זבח היום לעם וכולם טרודים להכין הזבח ותמצאהו מתבודד לבדו: (מלבי"ם)

ג'ג כְּבֹאֲכֶם הָעִיר כֵּן תִּמְצְאוּן אֹתוֹ בְּטָרִם יַעֲלֶה הַבְּמֹתָה לֶאֱכֹל כִּי לֹא יֵאֱכַל הָעָם עַד בָּאוּ כִּי הוּא יִבְרַךְ הַזֶּבֶח אַחֲרֵי כֵן יֵאָכְלוּ הַקָּרָאִים וְעַתָּה עָלוּ כִּי אֹתוֹ כְּהִיּוֹם תִּמְצְאוּן אֹתוֹ:

רפ"י כבואכט העיר כן וגו'. מאריכות היו בדברים, כדי להסתכל ציפיו של שאלו: הזמתה. תרגם יונתן: לבית אסחרותא. משחרצה שילה הותרו הזמות, והיו מקריבין שלמים צבמה, ואוכלים יחד: כי הוא יברך הזבח. תרגם יונתן: 'ארי הוא פרים מזונא', בולע על המזון, על השלמים מזרכין באכילתם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו ולונו לאכול את הזבח: כהיום. כאשר היום קיים: (רפ"י)

מצודת דוד כן תמצאון. רצה לומר : עדיין יהיה בביתו ולא עלה הבמה, ותמצאון אותו בביתו : כי לא יאכל העם. רצה לומר : לזה מהר ולך, כי לא הרבה יתעכב בביתו, כי לא יאכל העם עד בואו, וימהר לבוא שמה, שלא יתאחרו הקרואים בעבורו : יברך הזבח. יברך על הזבח הברכה הראויה לה, והוא : אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח : כהיום. כהעת הזאת תמצאון אותו. ואמרו רבותינו ז"ל (ברכות מח ב) : שהנערות האריכו בדבריהן, להסתכל ביפיו של שאלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקרואים. המזומנים להסעודה, והוא מלשון קריאה : כהיום. כהעת הזאת, כי יום' יאמר גם על ענין 'עת', וכן (במדבר ח יז) : ביום הכותי, והכ"ף באה לאמתת הדבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות:** הנה האריכו לשון בלא הבנה, יש, הנה לפניך, והוסיף כבואכם העיר כן תמצאון אותו, ואמר שלישיית כי אותו כהיום תמצאון אותו ומלבד זה הלשון, דחוק ובלתי מסודר:

כבאכם עתה פירשו מ"ש מהר עתה כי אם תמהרו אז **כבאכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכל לא כן אם תתבוששו עד יעלה לאכל לא תוכלו לדבר אתו, ואל תחשבו כי יתאחר מלעלות הבמה, כי לא יאכל העם עד בואו ובודאי ימהר לעלות מפני טרחת העם המתענים וממתיניים עליו, ובפרט כי הוא יברך הזבח וימהר אל המצוה, ולכן עתה עלו ואל תתמהמהו. וגם אל תדמו כי תמצאו אותו גם יום מחר כי אותו רק כהיום תמצאון אותו כי למחר יפנה מפה וישוב אל ביתו:**

יִדַּעְוּ וְיַעֲלוּ הָעִיר הַמָּה בָּאִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְהִנֵּה שְׂמוּאֵל יֵצֵא לְקִרְאתָם לְעֹלוֹת הַבְּמֵה: (o)

מלבי"ם **המה באים כו' והנה שמואל יצא לקראתם** זימן ה' ששמואל (הגם שהיה כפי הגלוי יוצא לעלות הבמה) יצא לקראתם ויפגוש אותם ברגע המיועד וזה היה עקר צאתו ברגע זו, ובאר הטעם כי: (מלבי"ם)

יִטוּ וַיְהִי גָלָה אֶת אֶזְנֵן שְׂמוּאֵל יוֹם אֶחָד לְפָנָי בּוֹא שְׂאוּל לְאמֹר:

מלבי"ם (טו-טז) **השאלות:** מה זה שכפל כי ראיתי את עמי, כי באה צעקתו:

(טו-טז) וה' גלה וכו' לאמר כעת מחר אשלח אליך לכן היה צריך יפגשו ברגע המיועד: ומשחתו וכו' כי ראיתי וכו', הם מאמרים מגבילים ומשחתו לנגיד כי ראיתי את עמי רצה לומר שראיתי עניניהם שהם רוצים והם צריכים למלך להנהיג עניניהם, והושיע את עמי מיד פלשתים כי באה צעקתו אלי מפני לוחציו: (מלבי"ם)

יִטוּ כְּעַת מָחָר אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ אִישׁ מְאָרֶץ בְּנֵימִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים כִּי רָאִיתִי אֶת עַמִּי כִּי בָאָה צַעֲקָתוֹ אֵלַי:

מצודת דוד **כעת מחר.** כעת הזאת ביום מחר: **כי ראיתי את עמי.** משגיח אני בצרות עמי: **צעקתו.** על מה שפלשתים עושים להם [אחר שנזדקן שמואל [: (מצודת דוד

מצודת ציון לנגיד. למושל ושר : (מצודת ציון)

גִּזְרֵי וְשִׁמוּאֵל רָאָה אֶת שְׂאוּל וַיְהִי עָנָהוּ הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלַיךְ
זֶה יַעֲצֹר בְּעַמִּי:

רס"י יעצר בעמי. ימשול, (ספרים אחרים אינו) כמו (דברים לב לו): עאור
ועזוב. כך דרך המושל, לעאור העם במלחמה, שלא יתפזרו ולא יתפזטו
זה מזה, ולעאור בכל אחד מעקות רעה. כלסוננו קורין 'מעאור',
קירשטני"ר בלע"ז: (רס"י)

מצודת ציון ענהו. ענין אמירה, כמו (משלי טז א) : מענה לשון : יעצור.
ימשול, על שם שעוצר ומעכב בעמו מלעשות דבר שלא ברשות : (מצודת
ציון)

מלבי"ם השאלות: ענהו משמע ששאל ע"ז :

וה' ענהו כי בראות שמואל את האורח הבא והוא ידע שברגע יבא האיש
המיועד היה שואל ומשוטט במחשבתו אם זה הוא, וענהו ה' הנה האיש
אשר אמרת אליך זה יעצר בעמי באר לו שמה שא"ל שיושיעם מיד
פלשתים יהיה מפני כי יעצר בעד רוע דרכם ומשובותיהם ובזה יזכה
להושיע ולהושע: (מלבי"ם)

גִּזְרֵי וַיִּגַּשׁ שְׂאוּל אֶת שִׁמוּאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁעַר וַיֹּאמֶר הֲגִידָה נָא לִּי אֵי זֶה
הַרְאָה:

רס"י ויגש. תרגם יונתן: וערע: (רס"י)

מצודת דוד ויגש. נתקרב אל שמואל ושאלו על בית הרואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון את שמואל. אל שמואל : אי זה. אינו זה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויגש שאל את שמואל פעל נגש נקשר תמיד עם "אלי", ופה אמר
"את", כי באמת נטה שמואל מדרכו אל יד השער לפגוש את שואל, עד
ששאל נגש אליו, וגם הגיש אותו, שעל זה מורה מלת את הפעול, עד
שהראשון שפגע בו בבואו היה שמואל, ולכן שאלו איה בית
הרואה: (מלבי"ם)

יט וַיַּעַן שְׁמוּאֵל אֶת שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הִרְאָה עָלַי לְפָנַי הַבָּמָה וְאֶכְלָתֶם עִמִּי הַיּוֹם וְשִׁלַּחְתִּיךָ בַבֶּקֶר וְכָל אֲשֶׁר בְּלִבְבְּךָ אֶגִּיד לָךְ:

מצודת דוד וכל אשר בלבבך. כל אשר תחפוץ לדעת אגיד לך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושלחתיך. לפי שאין דרך ללכת בלא נטילת רשות, אמר ושלחתיך : (מצודת ציון)

מלבי"ם וכל אשר בלבבך מספיקות ועיונים בתורה או בחכמה: (מלבי"ם)

כ וְלֹאֲתָנוֹת הָאֲבֹדוֹת לָךְ הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים אֵל תִּשָּׂם אֶת לִבְךָ לָהֶם כִּי נִמְצְאוּ וְלָמִי כָּל חֲמֹדֵת יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לָךְ וְלִכְלֵל בֵּית אָבִיךָ:

רס"י ולמי כל חמדת ישראל. כאן בא לרמוז לו דבר המלוכה: (רס"י)

מצודת דוד אל תשם את לבך. לדאוג עליהם : ולמי כל חמדת ישראל. כאומר ועוד מה יש לך לדאוג על האתונות, הלא למי כל חמדת ישראל וכו', ובזה רמז לו המלוכה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ולאתנות כו' אל תשם את לבך משני טעמים, א. כי נמצאו, ב. שאף אם היו אובדות הלא למי כל חמדת ישראל: (מלבי"ם)

כא וַיַּעַן שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר הֲלוֹא בֶן יְמִינִי אֲנֹכִי מִקִּטְנֵי שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁפַּחְתִּי הַצְּעִירָה מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת שְׁבֻטֵי בְנֵי־מִן וְלָמָּה דַּבַּרְתָּ אֵלַי כַּדָּבָר הַזֶּה:

מצודת דוד מקטני. מהקטן שבין השבטים, ומשפחתי הלא היא הצעירה וכו' : ולמה דברת וכו'. כאומר אין אני ראוי למלוכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בן ימיני. מבנימין : הצעירה. הקטנה, כמו (דניאל ח ט) : קרן אחת מצעירה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה הרחיק זה שאול להיות שבטו היותר קטן שבשבטים ומשפחתו הצעירה מכל משפחות בנימן : (רלבי"ג)

מלבי"ם הלוא בן ימיני אנכי ושבט בנימין היה אז מעט ונבזים על ידי מלחמת גבעה, ומשפחתי היא הצעירה בשבט הזה: (מלבי"ם)

כַּבֵּד וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת שְׁאוּל וְאֶת נָעֲרוֹ וַיְבִיֵאֵם לְשִׁכְתָּהּ וַיִּתֵּן לָהֶם מְקוֹם
בְּרֹאשׁ הַקְּרוּאִים וְהָמָּה כְּשִׁלְשִׁים אִישׁ:

כַּבֵּד כִּרְאֵץ הַקְּרוּאִים. בְּמִקוֹם מְסִיבַת הַגְּדוּלִים, כִּי בְּדֶרֶךְ מְסִיבַתְּךָ הָיָה
נִיכָר אִיזָה מִקוֹם מִיִּסָּב הַגְּדוּל: (כַּבֵּד)

מִצוּדַת דוּד לְשִׁכְתָּהּ. אֵל הַלְשָׁכָה, מִקוֹם אֲשֶׁר יֹאכְלוּ שָׁם, וְנָתַן לָהֶם מִקוֹם
לְשִׁבַת בְּרֹאשׁ כּוֹלָם, בְּמִקוֹם הַמַּעוּלָה : וְהָמָּה. הַקְּרוּאִים : (מִצוּדַת דוּד)

מִצוּדַת צִיּוֹן לְשִׁכְתָּהּ. עֲנִין חֹדֵר מָה : (מִצוּדַת צִיּוֹן)

רַלְבִּיג וְהִנֵּה הֵבִיא שְׂמוּאֵל אֶת שְׁאוּל וְאֶת נָעֲרוֹ אֵל הַלְשָׁכָה וּלְכַבּוֹד שְׁאוּל
כְּבָדָם יַחַד הוּא וְנָעֲרוֹ וְנָתַן לָהֶם מִקוֹם בְּרֹאשׁ הַקְּרוּאִים : (רַלְבִּיג)

מַלְבִּי"ם וַיִּקַּח הַתַּחִּיל לְכַבְּדוֹ כִּי הוֹשִׁיבוֹ (וְגַם אֶת נָעֲרוֹ כִּי הוּא עֶבֶד הַמֶּלֶךְ)
בְּרֹאשׁ הַקְּרוּאִים הֵגֵם שֶׁלֹּא הָיוּ רַק שְׁלִשִׁים אִישׁ שְׁזֵה מוֹרָה שֶׁלֹּא נִקְרְאוּ
לְשֵׁם רַק קְרוּאֵי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שֵׁם: (מַלְבִּי"ם)

כַּבֵּד וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל לְטַבַּח תִּנְּהָ אֶת הַמִּנְּהָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי
אֵלַיךְ שִׁים אֶתָּה עֲמָה:

כַּבֵּד אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלַיךְ. לְפִי שִׁידַע שְׂמוּאֵל שִׁיבָא שְׁאוּל, כֹּהֵל לְתַת לּוֹ מִנְּהָ
יִפָּה לְכַרְכוֹ: (כַּבֵּד)

מִצוּדַת דוּד אֲשֶׁר אָמַרְתִּי. אִזּוֹ אָמַרְתִּי לְךָ הַצַּנַּע אוֹתָהּ : (מִצוּדַת דוּד)

מִצוּדַת צִיּוֹן לְטַבַּח. הַמְּבַשֵּׁל, הַטּוֹבַח מִה שֶׁמְּבַשֵּׁל : הַמִּנְּהָ. עֲנִין מִנְּחָה וְחֶלֶק,
כְּמוֹ (שְׁמוֹת כֶּט כו) : וְהָיָה לְךָ לְמִנְּהָ : שִׁים. מִלְּשׁוֹן שִׁימָה : (מִצוּדַת צִיּוֹן)

רַלְבִּיג וַיִּיחַד שְׂמוּאֵל מִנְּהָ יִפָּה לְשְׁאוּל לְהוֹרוֹת עַל הַגְּדוּלָה וְהַמְּלָכוֹת וְלִזְהָ
שֵׁם לְפָנָיו הַשּׁוֹק וְמָה שֶׁעֲלִיָּה : (רַלְבִּיג)

מַלְבִּי"ם תִּנְּהָ אֶת הַמִּנְּהָ כִּי בַעַת חֶלֶק הַטַּבַּח אֶת הַמִּנְּוֹת לְפִי מִסְפָּר
הַקְּרוּאִים הַפְּרִישׁ שְׂמוּאֵל מִנְּהָ זֹאת וְאָמַר לוֹ לְהַצְּנִיעָהּ בִּיחּוּד בַּעֲבוּר פְּלוּנֵי
אֶלְמוּנֵי, בַּזֵּה הוֹדִיעַ לוֹ כִּי יָדַע בּוֹאוֹ מִקּוֹדֵם: (מַלְבִּי"ם)

כַּד וַיָּרֶם הַטֶּבַח אֶת הַשּׁוֹק וְהֶעֱלִיהָ וַיִּשֶׂם לִפְנֵי שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֵר שִׁים לִפְנֵיהָ אֲכַל כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוֹר לָךְ לֵאמֹר הָעַם קָרָאתִי וַיֹּאכַל שְׂאוֹל עִם שְׂמוּאֵל בַּיּוֹם הַהוּא:

רַש"י אֶת הַשּׁוֹק וְהֶעֱלִיהָ. אֶת הַשּׁוֹק וְהִירָךְ שְׁעָלֶיהָ: הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֵר. מִן הַמּוֹת שֶׁל הַקְּרוֹאִים, וְהוֹצֵב לְבַד לְכַרְכֵּךְ: שִׁים לִפְנֵיהָ אֲכַל. צִפְרָה אַחֲרוֹן לְזַבְחִים (קַח ל'): קִיַּימָא לֵן חֲזָה וְשׁוֹק צִבְמָה גְדוּלָה, וְאִין חֲזָה וְשׁוֹק צִבְמָה קִטְנָה, לְפִיכָךְ הוֹתֵר לְאֲכֹל לְשֹׂאֹל: כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוֹר. כִּי לְמוֹעֵד הַאֲכִילָה הִיא הַשּׁוֹק הַזֶּה שְׂמוֹר לְכַרְכֵּךְ: לֵאמֹר הָעַם קָרָאתִי. אֲמִירְתִּי הִיא לְטַבַּח הָעַם, קָרָאתִי לְסַעֲוֵדָה, וְיֹדַע אֲנִי מִסְפָּרָם, וְהִזְכֵּר צִמְנוֹתָם, וְנִתְתִּי לוֹ הַמְנוֹת לְמִסְפָּרָם, וְזוֹ שְׂמוֹרָה לְכַרְכֵּךְ: (רַש"י)

מצודת דוד וַיָּרֶם הַטֶּבַח. הִבִּיא בַּהֲרַמַת הַיָּדִים, כֹּאשֶׁר הַדָּרֵךְ לְהִבִּיא לְפָנֵי הַחֲשׁוּבִים : הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֵר. רָצָה לֹמַר לֹא תַחֲשׁוּב שְׂזָהוּ חִלְקֵי הַנֶּשֶׂאֵר לְמֵאכְלֵי, וּבִדְבָרוֹ עִמּוֹ הִרְאָה לוֹ הַנֶּשֶׂאֵר לְמֵאכְלֵי וְאָמַר, הִנֵּה זֶה הַנֶּשֶׂאֵר לְמֵאכְלוֹ : שִׁים לִפְנֵיהָ. לְזֶה שִׁים אֶת הַמְנָה הַהִיא לְפָנֶיהָ וְאֲכֹל : כִּי לְמוֹעֵד. כִּי הַמְנָה הַהִיא שְׂמוֹרָה לָךְ עַל מוֹעֵד בִּיאַתְךָ : לֵאמֹר. כִּי אֲמַר הַמְזַמֵּן אֶת הַקְּרוֹאִים ; וְהוּא שְׂמוּאֵל : הָעַם קָרָאתִי. הֲלֹא אֲנִי קָרָאתִי אֶת הָעַם עַל הַזִּבְחָה, וְעָלִי לִיתֵן לְכָל אֶחָד מִנֵּה הַרְאוּיָה לוֹ, לְזֹאת שְׂמוֹר הַמְנָה הַהִיא לְשֹׂאֹל, כִּי הִיא רְאוּיָה לוֹ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְהֶעֱלִיהָ. רוּצָה לֹמַר וְאֲשֶׁר עָלֶיהָ, וְהוּא הִירָךְ שְׁעַל הַשּׁוֹק : לְמוֹעֵד. לְזַמֵּן : (מצודת ציון)

רלב"ג וְאָמַר לוֹ שֶׁהַנֶּשֶׂאֵר שֶׁלֹּא יוּכַל לְאֲכֹל יִשִּׁים לְפָנָיו לְאֲכֹל לְנַעֲרוֹ אַחֲרַי זֶה אֲוֹ לְאֲשֶׁר לְפָנָיו מִהַקְּרוֹאִים וְהוּא יוֹתֵר נִכּוֹן כִּי לְזַמֵּן כֹּזֶה מִהַשְּׂנָה הָאַחֲרֵי תַמְתִּין וְתִיחַל לְמַלְכוּת שֶׁתִּמְלוֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְתֹאמַר הָעַם קָרָאתִי : (רלב"ג)

מלבי"ם וַיָּרֶם כִּי בַזְבְּחֵי שְׁלָמִים הָיוּ מְרִימִים אֶת הַשּׁוֹק וְאֶת הַחֲזָה וְעָלִיהֶם הַחֲלָבִים וּמִנִּיפִים אוֹתָם וְהַחֲזָה וְהַשּׁוֹק נִתְּנוּ לְכַהֲנִים, וְהָיוּ נִקְרָאִים בְּשֵׁם שִׁירִים כִּי הָיוּ שִׁירֵי הָאֲשִׁים, וּבְבִמַת יַחִיד שֶׁלֹּא הִיא שֵׁם לֹא תִנּוּפָה וְלֹא חֲזָה וְשׁוֹק, בְּכִיזָה הִיא הַחֲלֵק הַזֶּה מִכּוּבַד אֲצִלָּם, וְהִיא שִׁיךְ לְמִבְרַךְ אֶת הַזִּבְחָה שֶׁהוּא שְׂמוּאֵל, וְהַטֶּבַח הִיא מְרִימוֹ לְפָנָיו דְּרֵךְ כְּבוֹד כְּמוֹ שֶׁהִיא טַעוֹן הַרְמָה לְפָנֵי ה' בְּבִמַת צְבוּר, וְהָיוּ נִקְרָאִים בְּשֵׁם נֶשֶׂאֵר כִּי הֵם שִׁירֵי הָאֲשִׁים בְּבִמַת צְבוּר, וְזֶה שֶׁכְּתוּב וַיָּרֶם הַטֶּבַח אֶת הַשּׁוֹק וְהֶעֱלִיהָ רָצָה לֹמַר וְהַחֲזָה שְׁעָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֵר רָצָה לֹמַר זֶה הַחֲלֵק הַנֶּשֶׂאֵר נֶשֶׂאֵר, כִּי הוּא שִׁירֵי אֲשֵׁי ה', שִׁים לִפְנֵיהָ אֲכַל כִּי זֶה הַשִּׁיךְ לְרֹאשׁ

הקרואים, **כי למועד** שיעור הכתוב **כי למועד לאמר העם קראתי שמור** לך רצה לומר כי בזמן שאמרתי לפני שמואל את העם אשר קראתי לזבח, רצה לומר בעת שספרתי לפניו מספר הקרואים וחלקתי לפניהם את המנות, מאז שמור החלק הזה לך כי ידע שמואל כי אתה תבוא הנה. **ויאכל וכו' ביום ההוא רצה לומר שנמשכה הסעודה כל היום כולו:** (מלבי"ם)

לכה וירדו מהבמה העיר וידבר עם שאל על הגג:

רס"י וידבר עם שאל על הגג. מוכיחו ומלמדו ליראה את הקב"ה: (רס"י)

מצודת דוד על הגג. שעל ביתו אשר בעיר : (מצודת דוד)

מלבי"ם וירדו לעת ערב, וידבר עם שאל גלה לו סתרי תורה וענינים אלהיים: (מלבי"ם)

לכו וישכמו ויהי כעלות השחר ויקרא שמואל אל שאל (הגג) הגגה לאמר קומה ואשליחך ויקם שאל ויצאו שניהם הוא ושמואל החוצה:

מצודת ציון השחר. הוא האור הנוצץ טרם תצא השמש : **ואשליחך.** אלוה אותך, כמו (בראשית יח טז) : ואברהם הולך עמם לשלחם תרגם אונקלוס : לאלוואיהון : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקרא וכו' הגגה כי אכסניא של שמואל היתה בעליה וקראו לחדרו ומשם יצאו החוצה: (מלבי"ם)

לכו הָמָּה יורדים בקצה העיר ושמואל אמר אל שאל אמר לנער ויעבר לפנינו ויעבר ואתה עמד כיום ואשמיעך את דבר אלהים: (פ)

רס"י ויעבר לפנינו. וילך ברחוק ממנו, ולא ישמע את דברינו. ויעבר הנער לפניהם, ולשאל אמר: ואתה עמוד עמדי: (רס"י)

מצודת דוד ויעבור לפנינו. יתרחק מאתנו ללכת לפנינו, שלא ישמע מה אדבר בך : **ויעבור.** כשמוע הנער דברי שמואל, עבר מעצמו לפניהם : **ואתה עמוד.** זהו גמר דברי שמואל, שאמר לו אמור לנער ויעבור ואתה עמוד כעת הזאת, ולפי שהנער עבר לפניהם מיד בשומעו תחלת דבריו,

הפסיק בו :

(מצודת דוד)

מצודת ציון כיום. כעת :

(מצודת ציון)

מלבי"ם אמר וכו' לנער כי אין מן המוסר שיפקד לנער של אחרים ויעבר כי הלך אחריהם וצוה שיעבור לפניהם ויעבר עוד הלאה רחוק מאתם. עמוד כיום. כמו מכרה כיום את בכורתך לי השבעה לי כיום, גם רמז לו כי כמו שהוא עתה יום כן עמוד למלוד ולהצלית, על דרך וכסאו כשמש נגדי, ואורח צדיקים כאור נוגה וכו' (מלבי"ם)

שמואל א פרק-י

א וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פֶּה הַשֶּׁמֶן וַיִּצַק עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁקֵהוּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא כִּי מִשְׁחָה יְהוָה עַל נְחֻלָּתוֹ לְנָגִיד:

מצודת דוד הלא. באמת הדבר אשר משחך ה' על ידי : (מצודת דוד)

מצודת ציון פך. שם כלי מה : ויצוק. ושפך : וישקהו. נשק לו : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה לקח שמואל פך השמן ויצק על ראש שאול למשחו למלך על ישראל ונתן לו אותות כדי שיאמין כי הממלכה תהיה לו והאות היותר חזק מהם הוא ההפך לו לב אחר והתנבאו עם נביאים והוא לא נסה קודם זה להיות לו יד ושם בנבואה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויקח שמואל וכו'. על ידי המשיחה. המשיך עליו רוח גבורה ועז מלך כמ"ש (לקמן ט"ז י"ג) וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח עליו רוח ה' מהיום ההוא ומעלה, ועל ידי הנשיקה שהיא התדבקות רוחא ברוחא המשיך עליו שפע קדש שבזה הכין אותו לנבאות אחר כך עם בני הנביאים, כמ"ש (פ"ו) וצלחה עליך רוח ה' והתנבאת עמהם, ומה שלא משחו בפרהסיא באר מהר"א כדי שיוכל להפיל גורל אח"כ ואם היה נמשח בפרהסיא היה הגורל למותר בעיני העם, והיו חושדים אותו שהטה את הגורל בערמה על האיש אשר משח, ועל פי דברי חכמינו זכרונם לברכה שמשחו בפך ובשמן אפרסמון ולא בקרן ולא בשמן משחת קדש, מבואר כי לכן משחו בצנעה בל ירגישו שלא נמשח רק לנגיד, כמ"ש הלא כי משחך ה' על נחלתו לנגיד תפס נגיד ולא מלך באשר לא הובטח לו המלכות בירושה כדרך הנמשח בשמן הקדש ותרם כראם קרני: (מלבי"ם)

בב בְּלִכְתָּךְ הַיּוֹם מֵעַמְדֵי וּמִצָּאתַי שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִם קְבֵרַת רַחֵל בְּגִבּוֹל בְּנִימָן בְּצִלְצַח וְאָמְרוּ אֵלָיךְ נִמְצְאוּ הָאֲתָנוֹת אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ לְבִקֵּשׁ וְהִנֵּה נָטַשׁ אֲבִיךָ אֶת דְּבָרֵי הָאֲתָנוֹת וְדָאָג לָכֶם לֵאמֹר מָה אַעֲשֶׂה לְבָנִי:

רפ"י **עם קבורת רחל בגבול בנימן.** והלא קבורת רחל בגבול יהודה צבית לחם, אלא עכשיו הם בקבורת רחל, וכשתפגע בהם תמלאם בגבול בנימן כללאת, כך שנויה בתוספתא דסוטה (פרק יא): כללאת. כל ללא של הקב"ה, שהוא לא ואדום, והיא ירושלים: **ודאג לכם.** יירא עליכם, כל לשון 'דאגה', לשון 'יראה', **דוּשְׁטִי"ר** **צלע"ז:** (רפ"י)

מצודת דוד **בלכתך.** לאמת בלבבו דבר המלוכה, אמר לו אותות, האחת היא, שאמר לו בלכתך וכו': **עם קבורת רחל.** רצה לומר: אשר הם עתה סמוך לקבורת רחל, ואתה הולך והם באים, ותמצאם בגבול בנימן בצלצח: **והנה נטש.** כאומר הנה בהמצאם עזב דאגה קטנה, ובא לו על ידם דאגה גדולה, ואומר מה אעשה למצוא את בני: (מצודת דוד)

מצודת ציון **עם קבורת רחל.** סמוך לקבורתה: **נטש.** עזב: (מצודת ציון)

מלבי"ם **בלכתך** באותות האלה רמז לו ענין העם אשר ינהיג ואיך יהיה יחס כל כת וכת מכתות המונהגים מעמו, כי נמצאו בין העם שלש כתות מפורדות, **א.** אנשים ההמונים החיים חיי הבהמה בלתי עובדים את ה' ולא משכילים באמתותו וכל מגמתם הוא רק גוייתם ואדמתם, ויען שהם הרבים כי רוב העם הם המוניים, א"ל כי אותם יפגוש ראשונה בדרכו והכנתו אל המלוכה, אמר **בלכתך היום מעמדי ומצאוך שני אנשים** כי הם נפרדים לשני מחנות, יש הנמשכים אחר כח המתאוה לאכול ולשתות ולהתעדן, ויש הנמשכים אחר כח המתעורר לאסוף הון ועושר וכדומה, והם עתה **עם קבורת רחל** ותפגוש אותם **בגבול בנימן בצלצח** רומז כי אנשים כאלה הם נמצאים עם קבורת רחל, כי הנשמה האלהית אשר בקרבם אשת חיל היפה בנשים הנרמזת ברחל (כי ידוע ששורש הנשמה היא ממדה ידועה הנקראת בפי האלהיים בשם רחל) היא קבורה תוך רגבי אדמה שהוא תחת ממשלת הברש והגויה. וגם עת יפגשוך לא ימשכו אחריך להכנס בגבולך שהוא שבט בנימן רק יעמדו בגבול בנימן מן הצד, והם לא ישאלו לך לשלום כמו הכת הב', וכ"ש לא יתנו לך שתי לחם שהוא שי ומנחה, וכמ"ש ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזהו ולא הביאו לו מנחה, כי הכת הזאת הם רחוקים מחברתך כי הם קרובים אל בע"ח נושאי סבל כמוהם שהם הגמל והאתונות, רק בכ"ז לא יזיקו לך, ולא יחשו מלבשרך בדבר האתונות כי נמצאו. בשגם שענין האתונות מתיחס עמהם שהם עמהם במדרגה:(מלבי"ם)

ג וְחִלַּפְתָּ מִשֵּׁם וְהִלָּאָה וּבָאתְ עַד אֵלּוֹן תְּבוֹר וּמִצְאוּךָ שֵׁם שְׁלֹשָׁה
אֲנָשִׁים עֲלִים אֶל הָאֱלֹהִים בֵּית אֶל אֶחָד נִשְׂא שְׁלֹשָׁה גְדִיִּים וְאֶחָד נִשְׂא
שְׁלֹשֶׁת כִּפְרוֹת לֶחֶם וְאֶחָד נִשְׂא נֶבֶל יֵין:

רפ"י חילון תבור. מיסר תבור: (רפ"י)

מצודת דוד וחלפת. והאות השני הוא, כאשר תעבור משם והלאה וכו' :
בית אל. זה שילה שעמד בה בית אלהים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחלפת. ענין העברה, כמו (שיר השירים ב יא) חלף הלך לו :
נבל. נאד : (מצודת ציון)

מלבי"ם וחלפת משם והלאה הנה תפנה מן הכת הזאת אל כת יותר
מעולה, והם היוצאים מגדר הבהמיים אל מדרגת האנשים אשר יעסקו
בעבודת ה' עולים אל האלהים בית אל להקריב קרבנות ושם ימצאוך
שלשה אנשים. רצה לומר כי בין הכת העוסקים בעבודה יש שלשה
מינים, א. יש העוסק בעבודת ה' לשם ה' לריח ניחוח בלבד שלא לפני
אחרת חיצונית, וזה האחד נשא שלשה גדיים שמגמתו להקריב גדי עזים
בלבד, ויען שנפש האדם כלולה מגי כחות שהיא הצומחת והחיונית
והמשכלת, צייר שנושא שלשה גדיים להקריב שלשה חלקי נפשו לפני ה',
ויש העובד על כוונת הנאת עצמם שהוא להשיג על ידי עבודתו רצון מה'
לתת לו חית ידו וצרכיו ההכרחיים, שזה הגם שעובד את ה' הוא עובד
את עצמו גם כן ונושא שלשה חלקי נפשו וישפכם לפני ה' על שלשת ככרות
לחם ומזון, ויש הגרוע מכולם העובד את ה' לבעבור ישיג עושר ומותרות
ותענוגים שכר עבודתו שזה הנמלץ בהנושא נבל יין. ועל כל פנים כל
שלשה המינים מהכת הזאת הם פונים בעבודתם או בשאלת צרכיהם אל
האלהים והם יתחברו עמך ושאלו לך לשלום וגם יתנו לך שתי לחם
שהוא הפקת צרכיך ואתה תקח מידם כי יתמכוד להגן על שלומך
ולמלאת צרכיך הגופניים: (מלבי"ם)

ג וּשְׂאֵלוּ לָךְ לְשָׁלוֹם וְנָתַנוּ לָךְ שְׁתֵּי לֶחֶם וְלִקְחֹת מִיָּדָם: **ג** אַחַר כֵּן
תְּבוֹא גִבְעַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁם נִצְבִי פְּלִשְׁתִּים וַיְהִי כְּבָאָךְ שֵׁם הָעִיר
וּפָגַעְתָּ חֶבֶל נְבִיאִים יִרְדִּים מִהַבְּמָה וּלְפָנֶיהֶם נֶבֶל וְתַף וְחִלְלִיל וְכַנּוֹר
וְהִמָּה
מתנבאים:

רפ"י גבעת האלהים. גבעת קרית יערים, אשר עכסיו ארון האלהים שם:

נֹאֲבִי פִלְסְתִים. סרדיוטות שמינו על ישראל, שהיו רודין בה, ומוקיזים
נֹאֲבִים זַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל: חֲבַל נְבִיאִים. תרגם יונתן: סיעת ספריא: חבל. סיעה,
וכן (שמואל-ב כז ו): חבלי שאול סבוני, מסרית רשיעיא אקפוני: מהבמה.
תרגם יונתן: מבית אסחרותא: (כס"ז)

מצודת דוד אחר כן. והאות השלישי, כאשר תבוא אל גבעת האלהים והיא
קרית יערים, שעמד הארון שם בגבעה כמו שכתוב למעלה (ז א) : **נבל**
וכו'. בכדי לשמחם להשרות הנבואה עליהם, כי אין השכינה שורה אלא
מתוך שמחה, (שבת ל ב) וכן נאמר באלישע (מלכים ב טו ג) : והיה כנגן
המנגן ותהי עליו יד ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון נציבי. פקידי פלשתים, מה שהציבו : **ופגעת**. ענין פגישה :
חבל. סיעה, כמו (תהלים קיט סא) : חבלי רשעים : **נבל ותוף וגו'**. שמות
מיני כלי זמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם אחר כן תבוא (אל) גבעת האלהים ששם ישב הארון (ושם נציבי
פלשתים רומז כי מהשפעת האלהיים האלה תזכה להכניע את הפלשתים
כמ"ש (י"ג ג') ויד יהונתן את נציב פלשתים אשר בגבע) **ופגעת חבל נבאים**
ירדים מהבמה שהיא כת שלישית אשר יצאו ממדרגת אנשים אל מדרגה
שיקראו אלהיים, אנשים אשר התפשטו מכל עניני הבשר עוסקים
ברוחניות ובאלהות **ולפניהם נבל ותף וחליל** משתדלים לעורר את הנפש
האלהית אל שתחול עליה רוח הנבואה : (מלבי"ם)

וַיִּצְלַחַהּ עָלֶיהָ רוּחַ יְהוָה וְהִתְנַבְּיַת עַמָּם וְנִהְפְּכַת לְאִישׁ אַחֵר:

מצודת דוד וצלחה. תעבור עליך רוח ה' ותנבא עמם, ותהיה נהפך לאיש
אחר, כי עתה אינך נביא : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצלחה. ועברה, כמו (שמואל ב יט יח) : וצלחו הירדן : (מצודת
ציון)

מלבי"ם וצלחה הכת הזאת הם יסעדוך בענינים אלהיים, שעל ידי
התחברותם, **א. וצלחה עליך רוח ה'** הוא רוח גבורה נפלאה כמ"ש
המורה, שזה מדרגה ממדרגת רוח"ק שתחול רוח גבורה אלהית על איש
אחד עד שלא יחת להציל קהל רב מהמון מחנות, **ב.** בענין נפשי **והתנבית**
עמם, ואחר שתחול עליך ענין אלהי על שני חלקיך **ונהפכת לאיש אחר**
בגוף ובנפש : (מלבי"ם)

ז וְהָיָה כִּי (תבאינה) תבאנה האותות האלה לך עשה לך אשר תמצא
יְדָךְ הָאֱלֹהִים כִּי עֲמָךְ:

רס"י כי תבאנה האותות האלה לך. ותדע כי דברי אמת, וכסם סבאו לך
אותות הללו, כך יתקיים דבר המלוכה: עשה לך אשר תמצא ידך. אתקין
לך מאני מלכותא, והכן לך טכסיסי המלוכה כמו שתוכל: (רס"י)

מצודת דוד עשה לך. התקן לך כלי מלכות כפי יכולתך, כי האלהים עמך
ומלוך תמלוך : (מצודת דוד)

מלבי"ם והיה כי תבאנה האותות האלה לך שזה לך האות על העזר
שתשיג מכל כתות העם איש לפי כחו ומדרגתו עשה לך אשר תמצא ידך
אז לא תסמוך על עזר אחרים רק על עזר האלהי אשר ילוה אליך, ע"ד
אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני: (מלבי"ם)

זח וַיִּרְדַּת לְפָנַי הַגִּלְגָּל וְהָנָה אֲנֹכִי יֵרֵד אֵלַיךָ לְהַעֲלוֹת עֲלוֹת לְזֶבֶחַ זְבָחִי
שְׁלָמִים שְׁבַעַת יָמִים תֹּחֵל עַד בּוֹאֵי אֵלַיךָ וְהוֹדַעְתִּי לְךָ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה:

רס"י וירדת לפני הגלגל. ולאחר שתמלוך, תרד הגלגל לפני, קודם שארד
אני: והנה אנכי ירד אליך. לסוף שבעת ימים שתרד אתה: תוחל. תמתין:
(רס"י)

מצודת דוד וירדת לפני הגלגל. הזהירו ואמר לו, לאחר שתמלוך כאשר
תרד הגלגל בעת המלחמה עם פלשתים, והנה תרד שם קודם שארד אני,
ותמתין אז שבעת ימים עד בואי, כי אני אעלה העולות לה', ושם אודיע
לך את אשר תעשה בדבר המלוכה [ולפי שלא המתין, כעס עליו ולא אמר
לו גם אז] : (מצודת דוד)

מצודת ציון תוחל. תמתין, כמו (בראשית ח י) : ויחל עוד : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירדת אחר כך תרד לפני הגלגל, שהוא מה שהלכו שם לחדש
המלוכה, (שזה היה אחר שבאו האותות הנ"ל כפי מליצתם שהוא אחר
שנחלקו העם ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה וילכו אתו החיל אשר נגע
אלהים בלבם, והנה אנכי ירד אליך להעלות עלות כמ"ש (י"א ט"ו) שבעת
ימים רצה לומר ואחר שאפרד שם מאתך אני מצוך שתשאר שם ותוחל
שבעת ימים בל תעשה שום דבר מדעתך עד בואי אליך בחזרה והודעתני
לך את אשר תעשה בענין מלחמת הפלשתים, ועל זה עבר שאול (כמו
שיתבאר לקמן סי' י"ד), ורצה לומר הגם שאמרתי לך עשה לך כל אשר

תמצא ידך, מכל מקום בגלגל אין לך רשות לעשות דבר בלעדי (מלבי"ם)

טו וְהִיא כְּהִפְנֹתוֹ שְׁכֻמוֹ לְלֶכֶת מֵעַם שְׁמוּאֵל וַיְהִפֶּךָ לוֹ אֱלֹהִים לֵב אַחֵר
וַיָּבֵאוּ כָּל הָאֲתוֹת הָאֵלֶּה בַּיּוֹם הַהוּא: (o)

רס"י **לז** אחר. רוח גבורת מלכות: (רס"י)

מצודת דוד לב אחר. רצה לומר: גודל לבב כאשר ראוי למלך: (מצודת דוד)

מצודת ציון כהפנותו. כאשר פנה: שכמו. כתפו: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהפך לו אלהים לב אחר כי לב כל אדם לאדם הוא מוליך ומנהיג את כל כחות גויתו, אבל פלגי מים לב מלך הוא מנהיג לבב העם המתנהגים על ידו, ויהיה יחס לבותיהם אל לב מלכם כיחס כחות החיים אל הלב באיש הפרטי, כי לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפץ יטנו ואת לבות העם עמו, ובהיות לבו מולך על כחות גויתו ימלוך גם על הגוי כולו, ולב שאול נהפך עתה מהיותו מנהיג פרטי אל איש פרטי שהוא שאול אל שיהיה מנהיג לאיש כללי שהוא עם ישראל, ויבאו וכן כל האותות באו לו ביום ההוא ולא נתעכבו ליום אחר: (מלבי"ם)

זו וַיָּבֵאוּ שֵׁם הַגְּבֻעָתָהּ וְהִנֵּה חֶבֶל נִבְאִים לְקִרְאָתוֹ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ
אֱלֹהִים וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹכָם:

מלבי"ם ויבאו ספר האות הגי בפרטות ע"ש מ"ש ויהי כל יודעו וכו'. ותצלח כמו שפ"י למעלה: א. רוח גבורה אלהית, ב. נבואה: (מלבי"ם)

זיא וְהִיא כָּל יוֹדְעוֹ מֵאֲתָמוֹל שְׁלֹשׁוֹם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה עִם נְבִאִים נָבֵא וַיֵּאמֶר
הָעַם אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מַה זֶה הִנֵּה לָבָן קִישׁ הַגַּם שְׁאוּל בְּנִבְיָאִים:

מצודת דוד מה זה היה. רצה לומר: מה זה הסיבה לבן קיש להתנבאות, וכי אביו נביא, להתנבאות גם הוא, וכי גם שאול יהיה בין הנביאים ודומה להם, וכי מאין באה לו הנבואה: (מצודת דוד)

מצודת ציון שלשום. יום השלישי שלפני היום: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי כל יודעו רצה לומר כי ידוע שלהגשה הנבואית צריך שתי הכנות, א. הכנה טבעית שיהיה מזגו וכח דמיונו מוכן על זה מלדה ומבטן

ומהריון, **ב**. הכנה בחיריית שיעסוק בהתבודדות ופרישות טהרה וקדושה ודומיהם, והם חשבו עוד כי ההכנה הטבעיית לא תצויר רק מאב לבן כמ"ש האב זכאי לבנו בחכמה בכח וכו', ושעל כן תמצא יותר במי שאביו היה גם כן נביא, **ויהי כל יודעו מאתמול שלשום** שראה שגם מתמול גם משלשום לא הכין את עצמו אל הנבואה רק עסק בצרכי בית אביו וראה שבכ"ז הנה **עם נביאים נבא**, התפלא שתי פליאות **א**. מצד שלא היה לו הכנה טבעיית מאביו ועל זה אמר **מה זה היה לבן קיש** הלא אביו אינו נביא, **ב**. מצד ההכנה הבחיריית **הגם שאול בנביאים** רצה לומר וכי נמצא עד עתה בין הנביאים, הכי היה מכין את עצמו ומתלמד לנבואה?: (מלבי"ם)

זיב ויען איש משם ויאמר ומי אביהם על פן היתה למשל הגם שאול בנביאים:

קצ"י ומי אביהם. מה תימה לך בדבר מי אביהם של נביאים, וכי נבואה ירוקה **היא:** (קצ"י)

מצודת דוד משם. מן הגבעה : **ומי אביהם**. רצה לומר : מה תתמהו, וכי מי אביהם של כל חבל הנביאים, הלא גם אביהם של אלו לא נביאים היו : **היתה למשל**. בבוא אדם למעלה שלא הורגל בה, אמרו עליו במשל, **הגם שאול בנביאים** : (מצודת דוד)

רלב"ג ומי אביהם. רוצה לוי שאין ענין הנבואה והשלמות מגיע מהאב לבן ולזה יתכן שיהיה הבן נביא ואף על פי שאביו אינו נביא, וכבר ישאל שואל איך היו שם כל כך נביאים וכבר נזכר במה שקדם כי דבר השם היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ, ואפשר שנאמר כי הפרש יש בין זה הזמן ובין הזמן שהתחיל שמואל להתנבא ועל כן אפשר שנאמר בהתרת זה הספק כי זה היה בעת ההיא שהתחיל שמואל להתנבא ואמנם עתה רבו הנביאים אם מצד מה שלמד אותם שמואל והביאם אל השלמות אם לסבה אחרת : (רלב"ג)

מלבי"ם ויען איש משם אולם איש אחד סתר דבריהם במה שחשבו שההכנה הטבעיית לא תהיה רק אם גם אביו היה נביא, שהגם שיחויב כפי הטבע שהדומה יוליד בדומה, מכל מקום הנסיון מכחיש זה כי **מי אביהם** של בני הנביאים האלה הלא גם אבותיהם לא נבאו כי דבר ה' היה יקר בדור שלפני שמואל (כנ"ל ג' א') ואם כן אין פה דבר חדש רק מה שנבא בלא הכנה בחיריית **על כן היה למשל הגם שאול בנביאים** רק זה החידוש שנבא בלא הכנה היה למשל אל כל מתנבא ובלתי מכין את עצמו לנבואה. לא מה שהיה בן קיש : (מלבי"ם)

יג} ויכל מהתנבות ויבא הבמה:

מצודת ציון ויכל. כלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויכל מהתנבות ויבא הבמה היה בו הפך מבני הנביאים שהם ירדו מהבמה להתנבאות רצה לומר הכינו אי"ע תחלה על ידי עבודה ותפלה עד חל עליהם הרוח עד שהעבודה בבמה היתה סבה לנבואה ואצלו היה בהפך שעל ידי שחל עליו הרוח בא אל הבמה להתפלל ולעבוד ה' כי הרוח נשפע עליו מלמעלה בלא הכנתו והכינהו אל הקדושה ויראת ה': (מלבי"ם)

יד} ויאמר דוד שאול אליו ואל נערו אן הלכתם ויאמר לבקש את האתנות ונראה כי אין ונבוא אל שמואל:

מצודת דוד ויאמר דוד שאול. בבואו אל הבמה, מצאו דודו ושאל להם, אן הלכתם : כי אין. לא מצאנו אותם, ובאנו אל שמואל לשאלו עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון דוד. אחי אביו : אן. אנה, ובאה בחסרון הה"א : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר דוד שאול הוא הרגיש שאי אפשר שינבא בלא איזה סבה, ואז כל בני הנביאים עמדו לפני שמואל וממנו שאבו רוה"ק כמדליק נר מנר ולכן אמר אן הלכתם, והשיב כי באמת היה לפני שמואל, אבל הליכתו אצלו לא היה בעצם רק במקרה נמשך על ידי סבת אבדת האתונות, בענין שאין זה מספיק שעל ידי הליכה זו דרך ארעי ינבא: (מלבי"ם)

טו} ויאמר דוד שאול הגידה נא לי מה אמר לכם שמואל:

מלבי"ם (טו-טז) ויאמר חשב שיתגלה לו איזה סבה על פי גלגול הדברים שהיה ביניהם אבל הוא העלים ממנו גוף הדבר מדבר המלוכה. ופיי ואת דבר המלוכה לא הגיד לו שאפילו הדברים הנמשכים מזה כמו ענין שלש האותות שנתן לו העלים ממנו: (מלבי"ם)

טז} ויאמר שאול אל דודו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתנות ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל: (פ)

כס"י וְחַת לְדַבַּר הַמְּלוּכָה לֹא הָגִיד. לְדָרַךְ לְנִיעוּת הִיטָה צוֹ: (כס"י)

זיז וַיִּצְעַק שְׂמוּאֵל אֶת הָעָם אֶל יְהוָה הַמְּצַפֶּה:

מצודת דוד ויצעק. אסף את העם : אל ה'. במקום שנאספים רוב צבור, שם השכינה שורה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצעק. ענין אסיפה, על כי באה בזעקת המאסף : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצעק אסף אותם המצפה אל ה', וכבר נתן מהרי"א ג' טעמים מה שהיתה בחירת המלך על ידי ה' ולא על ידי מינוי העם לבד, א. שלא יפלו ביניהם קטטות ומריבות כי כ"א יתנשא למלוך, ב. אחר שהמלך צריך שיהיה לבו נקי מגאווה וחמדה וכל תכונה רעה לא יבחון לבבו רק הבוחן תעלומות לב, ג. שאם יהיה נבחר מן העם יהיה נכנע להם וישא פנים לאשר בחרו אותו לא כן בהיותו בחיר ה': (מלבי"ם)

זיח וַיֹּאמֶר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (פ) כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי הָעֵלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְאֶצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל הַמַּמְלָכוֹת הַלְחָצִים אֶתְכֶם:

מצודת ציון הלוחצים. הדוחקים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר פני מהרי"א שא"ל מאמר זה דרך התראה, דעו כי לא מרצוני אני בוחר לכם מלך ולא מצרככם אליו רק מאשר בקשתם כן, מאשר מאסתם במלכות שמים : אנכי רצה לומר אין לכם אמתלא כי תבקשו לכם מושיע אחר מבלעדי ה' מבלי יכולת ה' להושיע אתכם כי הלא אנכי העליתי את ישראל ממצרים. ולא מאשר תחשבו שאחר יציאת מצרים נשתנה רצוני ולא אוסיף להושיע אתכם כי כמו שהצלתי אתכם מיד מצרים כן מכל הממלכות הלוחצים אתכם. אם כן לא ה' הוא סר מהושיע ומלמלך עליכם, רק : (מלבי"ם)

זיט וְאַתֶּם הַיּוֹם מְאַסְתֶּם אֶת אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוּא מוֹשִׁיעַ לָכֶם מִכָּל רְעוּתֵיכֶם וְצָרְתֵיכֶם וְתֹאמְרוּ לוֹ כִּי מֶלֶךְ תִּשִּׂים עָלֵינוּ וְעַתָּה הִתְיַצְבוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא לְפִיכֶם:

מצודת דוד לשבטיכם. כל שבט לבד, להטיל הגורל מי ימלוך : **ולאלפיהם**.
הם המשפחות החלוקות לאלפים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ואתם היום אתם הממאסים במלכות שמים אשר עדיין הוא מושיע לכם כאז כן עתה, מכל רעותיכם הם רעות הבאות בסבת הטבע והמערכה וצרותיכם הבאות על ידי צר ואויב. (מה שהמלך לא יושיע נגד רעות טבעיים) ועתה התיצבו רצה לומר לא מרצוני רק מפני רצונכם: (מלבי"ם)

לכ ויקרב שמואל את כל שבטי ישראל וילכד שבט בנימן:

מצודת דוד ויקרב. רצה לומר : הקריב שמות כל השבטים לפני האורים ותומים, להטיל הגורל : **וילכד**. רצה לומר : עלה הגורל לבני בנימן, ונלכד פתקו ביד המעלה מן הקלפי : (מצודת דוד)

רלב"ג ויקרב שמואל. והנה על פי הגורל נפלה המלוכה לגורל שאול : (רלב"ג)

לכא ויקרב את שבט בנימן (למשפחתו) למשפחתיו ותלכד משפחת המטרי וילכד שאול בן קיש ויבקשהו ולא נמצא:

רש"י וילכד שאול. אף על פי שלך היה קס, נפל הגורל עליו, שהיו כתובין שם באיגרות ונתונין בקופסא, והנביא מכניס ידו ונוטל איגרת אחת: (רש"י)

מצודת דוד וילכד שאול. אחר שהטילו הגורל על הגברים, נלכד פתקו של שאול ביד המעלה : (מצודת דוד)

לכב וישאלו עוד ביהוה הבא עוד הלים (o) איש ויאמר יהוה הנה הוא נחבא אל הכלים:

רש"י נחבא אל הכלים. בבית שנתנו קס הבאין כליון, שהיה בורח מן הגדולה. ומדק אגדה רבי תנחומא: ואל הכלים, באורים ותומים, אמר: שמה איני ראוי לגדולה עד שישאלו באורים ותומים, ושאלו ועלה בידו: (רש"י)

מצודת דוד וישאלו עוד בה'. אחר שבקשוהו, הוסיפו לשאול עוד באורים ותומים, האם בא לפה עוד איש מלבד הנמצאים שם והידועים : **נחבא**. הסתיר עצמו בין כלי העם, והיה להם מקום מיוחד להעמיד שם כלי תשמישם, והיה שאול מטמין עצמו שם, כי היה בורח מן השררה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלוס. פה : **נחבא**. מלשון מחבואה ומסתור : **אל הכלים**. כמו בכלים, וכן (שמות כה כא) : ואל הארון תתן, ומשפטו : **ובארון**. (כד) הראיתם. בה"א השאלה : (מצודת ציון)

כג וירצו ויקחהו משם ויתיצב בתוך העם ויגבה מכל העם משכמו ומעלה:

רלבי"ג והנה היה גבוה מכל העם משכמו ומעלה : (רלבי"ג)

כד ויאמר שמואל אל כל העם הראיתם אשר בחר בו יהוה כי אין כמהו בכל העם וירעו כל העם ויאמרו יחי המלך: (פ)

מצודת דוד הראיתם. אם נותנים אתם לב לראות ולהתבונן בהמלך אשר בחר ה', כי אין כמוהו וכו', והגון הוא למלוכה : **ויריעו**. תרועת מלוכה : (מצודת דוד)

כה וידבר שמואל אל העם את משפט המלכה ויכתב בספר וינח לפני יהוה וישלח שמואל את כל העם איש לביתו:

מצודת דוד את משפט המלוכה. חק המלוכה הראוי על פי התורה והמצוה, שיהא מוראו על העם ולא ימרו פיו : **לפני ה'**. לפני הארון : (מצודת דוד)

מצודת ציון משפט. חק הראוי : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה דבר שמואל אל העם את משפט המלוכה ר"ל הכח שיש למלך על עמו והעונש הראוי למי שימרה את פיו וכתב זה בספר והניחו לפני ה' ר"ל אצל ארון ה' כדי שימצא שם תמיד, וידמה שכבר כבדוהו והלכו עמו והביאו לו מנחה רבים מישראל, והרשעים בזו שאול ואמרו מה יושיענו זה ועל צד הבזיון גם לא הביאו לו מנחה והיה שאול בכל זה מחריש ולא רצה להוכיחם על זה : (רלבי"ג)

מלבי"ם משפט המלוכה כבר בארתי (למעלה ח' ט') כי יש הבדל בין מש"ש את משפט המלך, שהוא המשפט שיקבע מרצונו בזרוע, ובין משפט המלוכה שהוא המשפט הראוי בכבוד המלך ומוראו כפי חק התורה. ועל זה נכתב בספר: (מלבי"ם)

לכז וגם שאול הִלך לְבֵיתוֹ גְּבַעְתָּה וַיִּלְכוּ עִמּוֹ הַחֵיל אֲשֶׁר נָגַע אֱלֹהִים בְּלִבָּם:

רש"י חָזַק נֹגַע אֱלֹהִים. גִּבְרִין לְחַלֵּי חֲטָאָה לְחַתִּיבָה דְּחַלְלָא מִן קִדְּם הִי בְּלִבָּהוּן: (רש"י)

מצודת דוד אשר נגע אלהים. אשר נגע יראת אלהים בלבם, לכבוד את המלך אשר נמשח על פי הדבור : (מצודת דוד)

לכז וּבְנֵי בְּלִיעֵל אָמְרוּ מֶה יִשְׁעֵנוּ זֶה וַיִּבְזְהוּ וְלֹא הִבִּיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כְּמַחְרִישׁ: (פ)

מצודת דוד מה יושיענו זה. על כי היות משפחתו הצעירה, ומי אם כן יחזיק בידו : ולא הביאו לו מנחה. כאשר הדרך להביא למלך ביום המלכו : ויהי כמחריש. עשה עצמו כחרש לא ישמע או כאלם לא יפתח פיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויבזהו. מלשון בזיון : כמחריש. יאמר על חרשות האוזן, ועל השתיקה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ובני בליעל כבר אמרנו שהמון העם כווננו לרעה שמ"ש לשפטנו ככל הגוים חשבו שיפרוק מעליו עול תורה וימשוך ידו את לוצצים לנהגם בחקות העמים, ואחרי ראו שנבחר על פי ה' וכי התדבק את יראי ה' שזה אות שילך ביראת ה' כל הימים, אמרו מה ישענו זה אחר שלא יפיקו ממנו זדון לבבם, וכתב מהרי"א כי היה מהראוי שחוץ מבחירת ה' יבחרו אותו העם גם כן ויסכימו כולם עליו. ואחרי ראה שמקצתם בזוהו לא תפס עדיין מלוכה וילך לביתו וגם העם הלכו לביתם עד שסבב ה' התשועה לאנשי יביש גלעד שאז חדשו המלוכה ברצון כל העם, וזה שכתוב לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה, פ"י שימליכוהו שנית כרצונם: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-יא

וַיַּעַל נָחָשׁ הָעֵמוּנִי וַיַּחֵן עַל יָבֵשׁ גִּלְעָד וַיֹּאמְרוּ כָּל אַנְשֵׁי יְבִישׁ אֶל נָחָשׁ כָּרַת לָנוּ בְרִית וְנַעֲבֹדְךָ:

מצודת דוד **כרת לנו ברית.** לבל המית אותנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויחן.** מלשון חניה : (מצודת ציון)

רלבי"ג אחר זה עלה נחש העמוני וחני אצל יביש גלעד להלחם עם ישי וליראתם ממנו אמרו לו יושבי יביש גלעד שיכרות להם ברית ויעבדוהו ר"ל שיהיו לו למס והוא לאכזריותו לא הסכים לקחת מהם מס אלא שינקר להם כל עין ימין להשים זה הענין חרפה על כל ישראל שלחולשתם הלכו ויצטרכו לכרות ברית עמו וזה האופן אשר בו מהזרות והקושי הרבה :

מלבי"ם ויעל נחש העמוני כפי הנראה התקנא נחש על שהמליכו ישראל מלך, ורצה לתגר בו מלחמה, לכן עלה על אנשי יביש גלעד, כי בני בנימין לקחו נשיהם (אחר מעשה של פלגש בגבעה) מבנות יביש גלעד, ומסתמא התישבו שמה מבני בנימין, כי את אנשי יביש הרגו, והבנות ירשו נחלת אבותיהן, ולכן עלה עליהם באשר הם משפחת המלך ומחותניו. **כרת לנו ברית** הוא ברית אהבה ושלוש ובשכר זה נעבדך: (מלבי"ם)

וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם נָחָשׁ הָעֵמוּנִי בְּזֹאת אֶכְרֹת לָכֶם בְּנִקּוֹר לָכֶם כָּל עֵין יִמִּין וְשִׁמְתִּיהָ וְחָרְפָּה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל:

רש"י כל עין ימין. כמשמעו. ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קיא): הביאו לי ספר תורתכם שנתנה מימין, ואשרפה, על שכתוב בו (דברים כג 7): לא יבא עמוני ומואבי וגו': חרפה. גלוק: (רש"י)

מצודת דוד **בזאת.** בזה התנאי והאופן, שאנקר מכל איש עין ימינו : **ושמתיה חרפה.** הדבר הזה יהי חרפה לכל ישראל, על שלא יוכלו להושיע אתכם מבזיון גדול כזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בנקור. ענין נקיבה, כמו (במדבר טז יד) : העיני האנשים ההם תנקר : (מצודת ציון)

מלבי"ם בזאת אכרות לכם הכריתות ברית יהיה תמיד בעד דבר, למשל אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך (בראשית כ"ו) כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי (שם כ"א), ומחוקי העמים שאם ילחמו על עיר וישלימו תיכף יכרתו עמהם ברית וזה שכר חלף שלא לחמו, וזה רק באם היה אפשרות שילחמו, לא כן אם הם מנוצחים לא יכרתו עמהם ברית רק יעשו עמהם כרצונם, וזה שא"ל הלא אתם נתונים בידי, אין לכם עצה וגבורה למלחמה, ומה תתנו לי בעד הברית, רק אם תתרוצו שאנקור לכם כל עין ימין שבזה יהיה לי תועלת במה שאשים דבר זה חרפה על כל ישראל כי לא יכלו להושיע את אחיהם, ובזה אהיה כמנצח את כולם, בעד תועלת זה אכרות לכם ברית: (מלבי"ם)

ג ויאמרו אליו זקני יביש הרף לנו שבעת ימים ונשלחה מלאכים בכל גבול ישראל ואם אין מושיע אתנו ויצאנו אליה:

מצודת דוד הרף לנו. התרפה מאתנו והמתן שבעת ימים, ורצה לומר : אם הכוונה בזה לחרף כל ישראל, הנה ראוי להודיעם, ואם לא יושיעונו אז יחשב לחרפה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרף. מלשון רפיון : (מצודת ציון)

רלב"ג ולקחו ממנו זמן שבעת ימים לשלוח זה בכל גבול ישראל לראות אם ימצאו עזר ואם לא ימצאו יצאו אליו ויעשה בהם כרצונו, והנה הסכים בזה נחש כי דעתו היה להלחם עם ישראל ולקחת את ארצם אם יוכל, והנה באו הדברים עד שאול וסבב שנאספו כל ישראל להלחם עם נחש, והכו את עמון מכה רבה והנשארים נסו ונתפזרו אנה ואנה עד שלא נשארו בהם שנים יחד : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמרו וכו' ונשלחה מלאכים כי הלא לא תפיק מגמתך שיהיה זה חרפה לכל ישראל רק אם ידעו מזה ולא יוכלו לעזור, ואם כן נשלח להודיעם: (מלבי"ם)

ד ויבאו המלאכים גבעת שאול וידברו הדברים באזני העם וישאו כל העם את קולם ויבכו:

מלבי"ם גבעת שאול ששלחו ראשונה למקום המלך: (מלבי"ם)

וְהָיָה שְׂאוֹל בָּא אַחֲרַי הַבְּקָר מִן הַשָּׂדֶה וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל מַה לָּעַם כִּי יִבְכוּ וַיִּסְפְּרוּ לוֹ אֶת דְּבַרִי אֲנָשִׁי יְבִישׁ:

רפ"י לחרי הבקר. אחר זמן מועד ביאת הבקר מן השדה: (רפ"י)

מצודת דוד אחרי הבקד. על כי ראה שבזוהו, לא נהג גם הוא עדיין בעצמו כבוד מלוכה, והלך אחרי הבקר להנהיגם כדרך ההדיוט : (מצודת דוד)

מלבי"ם אחרי הבקר שעורו ושאוּל בא מן השדה אחרי הבקר שקרה שהבקר של בני העיר הלכו לפניו והוא בא אחריהם, וספר זה כי מסבה זו נתן עיניו בצמד בקר וינתחחו: (מלבי"ם)

וַיִּחַר אָפּוֹ וַתִּצְלַח רוּחַ אֱלֹהִים עַל שְׂאוֹל (בשמעו) כְּשָׁמְעוּ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מְאֹד:

מצודת דוד ותצלח. עבר עליו רוח גודל לבב וגבורה מה' כשמעו וכו', וחרה אפו על נחש העמוני : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותצלח רוח אלהים ויחר אפו כבר באר החוקר כי החלש כשישמע איזה עול יתעצב עליו והגבור יחר אפו לעשות נקמה ועל ידי שצלחה עליו רוח ה' שהוא רוח גבורה (כנ"ל י' ו') על ידי כן חרה אפו לנקום מאויביו: (מלבי"ם)

וַיִּקַּח צֶמֶד בְּקָר וַיִּנְתְּחֵהוּ וַיִּשְׁלַח בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַמְּלָאכִים לֵאמֹר אֲשֶׁר אֵינְנוּ יֵצֵא אַחֲרַי שְׂאוֹל וְאַחַר שְׂמוּאֵל כֹּה יַעֲשֶׂה לְבָקְרוֹ וַיִּפֹּל פָּחַד יְהוָה עַל הָעָם וַיִּצְאוּ כָאִישׁ אֶחָד:

רפ"י לזקרו. לזכהמותיו: (רפ"י)

מצודת דוד ביד המלאכים. אשר באו מיבש גלעד : **לאמר.** צום לאמר להם : מי שלא יצא למלחמה ינותח בקרו כזה : **פחד ה'.** לא פחד נתיחת הבקר, כי אם פחדו מה' להמרות פי משיחו : **כאיש אחד.** רצה לומר : במהירות רב ובהסכמה אחת : (מצודת דוד)

מצודת ציון צמד. זוג, על שם שדרכם ללכת מצומדים ומחוברים :

וינתחהו. חתך כל אחד לנתחים, רוצה לומר לאברים : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ז-ח) ויקח זה פרי החרון אף כשילוח טוב העצה עמו, בחרונו לקח מן הבקר שהלך לפניו צמד בקר וינתחהו, ויורה להם בזה גם כן למוד השכל שכמו שלא יחול רוח החיים בגוף החי רק בהיות אבריו שלמים ודבוקים איש אל אחיו, לא כן כשיתנתח לגזרים יהיה לנבלה ולא יחיה עוד. כן לא תחול רוח גבורה וחיי העם המדינים רק בהיותם צמודים יחד ואיש את רעהו יעזרו מכל צר הצורר על אחד מאיבריהם, לא כן אם יתפרדו הם כנתחי הבקר, ועל זה אמר **כה יעשה לבקרו** מדה כנגד מדה, על זה אמר ויצאו כאיש אחד כי השכילו מוסרו ונתחברו כאילו כולם אברי איש אחד אשר ירגיש כל אבר הפרטי בצרת הגויה כולה: (מלבי"ם)

לח ויפקדם בבזק ויהיו בני ישראל שלש מאות אָלף ואיש יהודה שלשים אָלף:

רש"י ויפקדם בבזק. רבותינו אמרו (יומא כז ב): **בצברי חרסים (ס"א, אינו)**. לשון אחר: בבזק, בצבנים, שנטל מכל אחד אבן ומנאם, כמו (לקמן טו 7): ויפקדם בטלחים, שנטל מכל אחד טלה ומנאם בהם, כמו שהיו מונים אותם בחלחי שקלים, ותרגם (משלי כו ח): **כלרור אבן במרגמה, היך בזקא דכיפא בקלעא**. וזילמדנו: ויפקדם בטלחים, **כד אינון מסכנין, באלין בזקייא, כד אינון עתירים, באלין אימריא**. לשון אחר: 'בבזק', שם מקום הנזכר בספר שופטים (א ה) וימלאו את אדוני בזק בבזק: (רש"י)

מצודת ציון **בבזק**. שם מקום : (מצודת ציון)

לח ויאמרו למלאכים הבאים כה תאמרון לאיש יביש גלעד מחר תהיה לכם תשועה (בחם) כחם השמש ויבאו המלאכים ויגידו לאנשי יביש וישמחו:

מצודת ציון **לאיש**. לכל איש : **כחם השמש**. כאשר יתחמם השמש בגבורתו, והוא חצי היום : (מצודת ציון)

לח ויאמרו אנשי יביש מחר נצא אליכם ועשיתם לנו ככל הטוב בעיניכם:

מצודת דוד ויאמרו אנשי יביש. אמרו לאנשי נחש העמוני : מחר נצא וכו' ועשו בנו כאשר תרצו, ולהטעותם אמרו, שלא יהיו נשמרים : (מצודת דוד)

מלבי"ם מחר נצא כי ביום ששבו המלאכים שלמו הז' ימים, והשיבו שימתינו עד מחר ויצאו אליהם והיה מאמר משותף כי כווננו באמת שיצאו להלחם בם : (מלבי"ם)

נא ויהי ממחרת וישם שאל את העם שלשה ראשים ויבאו בתוך המחנה באשמרת הבקר ויכו את עמון עד חם היום ויהי הנשארים ויפצו ולא נשארו בם שנים יחד :

מצודת דוד בתוך המחנה. של נחש העמוני : באשמורת הבקר. הוא המשמר השלישי הסמוך לבוקר : ויפצו. נתפזרו אלו מאלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ראשים. חלקים : באשמורת. מלשון משמר : היום. השמש קרויה יום, כמו (בראשית ג ח) : לרוח היום : ויפצו. נתפזרו, כמו (במדבר י לה) : ויפצו אויבך : (מצודת ציון)

נב ויאמר העם אל שמואל מי האמר שאל ימלך עלינו תנו האנשים ונמיתם :

רס"י מי האומר. כלשון בזיון, שאל ימלך עלינו, תנו אותם ונמיתם : ימלך עלינו. בתמיה : (רס"י)

מצודת דוד מי האומר. מי האיש האומר בלעג ובתמיה, שאל ימלך עלינו וכי הגון הוא למלוכה, את האנשים האלה תנו בידינו ונמיתם, ואמרו זה על כי ראו שה' עמו והתשועה באה על ידו : (מצודת דוד)

מלבי"ם מי האמר עתה הודו כולם במלכותו וחשבו אלה שמרדו בו לבני מות כמורד במלכות : (מלבי"ם)

נב ויאמר שאל לא יומת איש ביום הזה כי היום עשה יהוה תשועה בישראל :

מצודת דוד כי היום וכו'. ואין ראוי להמית איש ביום תשועה : (מצודת דוד)

רלבי"ג לא יומת איש ביום הזה. יתכן שאחר היום המיתוס או אמר שאול לא יומת איש ביום הזה על צד התחבולה למלט האנשים ההם מיד ישראל להראות להם שדעתו להמיתם אחר היום ההוא : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר שאול אבל שאול השיב לא יומת איש ביום הזה כי עד עתה לא היה דינם כמורד במלכות אחר שעדן לא הודו כולם במלכותו עד שהושיעם מעמון וזה לא נעשה עד היום, וזה שכתוב כי היום עשה ה' תשועה ועד עתה לא היה לי דין מלך : ויאמר ומטעם זה אמר שמואל שילכו לחדש המלוכה מחדש על ידי קבלת העם אותו ברצונם באופן שתתחיל המלוכה מהיום. וזה שכתוב : (מלבי"ם)

יד ויאמר שמואל אל העם לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה:

רס"י ויאמר שמואל וגו' ונחדש שם המלוכה. לפי שבראשונה היו עוררים על הדבר, ועתה נתלכו כולם: (רס"י)

מצודת דוד ונחדש שם המלוכה. על כי בראשונה לא קבלוהו כולם ברצון : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואולי לזאת הסבה סבב שמואל לחדש המלוכה בגלגל כאילו הראה שעד עתה לא היה מלך בשלמות : (רלבי"ג)

טו וילכו כל העם הגלגל וימלכו שם את שאול לפני יהוה בגלגל ויזבחו שם זבחים שלמים לפני יהוה וישמח שם שאול וכל אנשי ישראל עד מאד: (פ)

מצודת דוד וימליכו שם. המליכוהו שנית, בהסכמת כולם וברצון טוב : לפני ה'. כי השכינה שורה במקום שרוב צבור נאספים : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואמר לפני ה' בגלגל כי שם בנו מזבח וזבחו בו ובראשוני היה שם המשכן כמו שזכר בספר יהושע בתחלתו, ואחר זה השתדל שמואל להביא את ישראל ומלכם אל שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו ממנה וזכר להם תחלה שכל ימיו הנהיגם בדרכי התורה מאין נשא פנים לאדם ולא לקחם שום דבר לא על צד העושק ולא באופן אחר והעיד להם זה בפני ה' ובפני שאול כאילו יהיה השם יתעלה לעד ביניהם על זה ושאל משיחו עד שהם הודו שהאמת כן הוא כמו שאמר שמואל : (רלבי"ג)

מלבי"ם וילכו וכו' וימליכו וכו' : (מלבי"ם)

שמואל א פרק-יב

א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְּקוֹלְכֶם לְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לִי וְאִמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ:

מצודת דוד הנה שמעתי וכו'. רצה לומר: עד לא המלכתי מלך, לא יכולתי להוכיח אתכם, כי פן תחשבו שתכלית דברי המה למנוע המלכת מלך, ולזה שמעתי בתחלה לקולכם והמלכתי מלך: (מצודת דוד)

מלבי"ם (א-ב) השאלות: מה רצה בויכוח הזה הגדול? מ"ש לכל אשר אמרתם לי הוא שפת יתר?, וכן מ"ש בני הנם אתכם אין לו ענין?:

ויאמר שמואל אחר שהשלים המלכת המלך בא להתוכח עמהם, וכבר בארנו למעלה (ח') כי בשאלה זו ששאלו להם מלך חטאו בשתיים, א. נגד כבוד שמואל במה שהעבירו אותו מהיות שופט עליהם, ב. בכבוד ה' במה שרצו להחליף מלכות שמים במלכות בשר ודם, ונגד שני הדברים האלה התוכח עמהם. תחלה התוכח במה שחטאו נגדו. אמר, הנה שמעתי בקולכם לכל אשר אמרתם לי רצה לומר הגם שלא הייתי מחויב לשמוע אליכם בענין מה שרציתם שהמלך יהיה גם השופט אתכם, כי מן הדין אי אפשר להעביר השופט משררותו כל עוד לא מצאו בו עול ולא היה לי לשמוע רק שיהיה המלך ממונה על המלחמה לא על המשפט, בכ"ז שמעתי לכל אשר אמרתם לי שהוא מ"ש ושפטנו מלכנו: (מלבי"ם)

ב וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וְאֲנִי זִקְנָתִי וְשִׁבְתִּי וּבְנֵי הַנָּהָם אִתְּכֶם וְאֲנִי הַתְּהַלְכָתִי לִפְנֵיכֶם מִנְעָרֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

רש"י ואני זקנתי ושבתי. אמרו רבותינו: זקנה קפלה עליו, כדאיתא במסכת תענית (ה) (רש"י):

מצודת דוד ועתה. אבל עתה הואיל והמלך מתהלך לפניכם והוחזק במלוכה, ואם כן מי הוא אשר יערב לבו להעבירו ממלכותו וגם אני זקנתי וכחי תש להחזיק עוד בממשלה, ובגי הלא המה אתכם נכונים לעבודת

המלך וחפצים בו כמותכם, ואם כן שוב אין מקום לומר שרוח אחרת אתי, ולזה אדבר עתה דברי : **ואני התהלכתי**. רצה לומר : ועוד הלא הייתי מתהלך לפניכם מעיר לעיר לשפוט אתכם, ולא יום ולא יומים, כי אם מנעורי עד היום הזה, ואם כן כולכם מכירים ויודעים אותי, אשר לא כן אנכי הולך בתחבולות וערמומית : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ושבתי**. השיבה הוא יותר מהזקנה : **הנס**. הנה הם : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ועתה הנה המלך מתהלך לפניכם ואני זקנתי ושבתי**, רצה לומר ואני לא השגתי שום טובה חלף עבודתי אשר עבדתיכם, אני זקנתי מרוב עבודה ועול הצבור שעל ידי זה קפצה עלי זקנה שלא בזמנה (כי היה אז בן חמשים שנה) **ובני גם הם לא ירשו גדולתי כי הנס אתכם** כאחד העם מוסרים מגדולתם. הגם **שאני התהלכתי לפניכם מנעורי עד היום הזה** ולא היה ראוי להעבירני לא מצד שנתרשלתי בעבודת הצבור כי התהלכתי מנעורי עד היום הזה עוסק בעבודתכם, ולא מאשר מצאתם בי איזה עול מהטיית משפט ולקיחת שוחד, על זה, השאלות : מ"ש את מי עשקתי את מי רצותי וכו'. כולו לשון כפול, ולמה הוסיף שנית עד ה' בכס כי לא מצאתם בידי מאומה? למה העיד ה' על זה הלא כל העם עדים? ומ"ש ויאמר ולא ויאמרו? מ"ש ה' אשר עשה את משה, אין לו קישור לא למעלה ולא למטה? (מלבי"ם)

ג **הַנְּנִי עֲנוּ בִּי נֶגְדַי הִוָּה וְנֶגְדַי מְשִׁיחוּ אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְחֲמוֹר מִי לְקַחְתִּי וְאֶת מִי עֲשִׂקְתִּי אֶת מִי רִצּוֹתִי וּמִי־ד מִי לְקַחְתִּי כִּפֹּר וְאֲעֲלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לְכֶם:**

רש"י **את שור מי לקחתי**. לעבודתי: וחמור מי לקחתי. כשהייתי הולך מעיר לעיר לשפוט אותם על עסקי כרכיהם, הייתי הולך על החמור שלי, והיה לי ליטול משלהם: **את מי רצותי**. כל לשון מרובה הסמוך לעושה, לשון עשוק ורלוץ הוא, חומס דלים ורלוץ: **ואעלים עיני בו**. כדי להעלים עיני מן המשפט בצביל הממון: **ואשיב לכם**. כל מה שתאמרו: (רש"י)

מצודת דוד **הנני**. רצה לומר : בעוד שאני פה, ענו בי נגד ה' ונגד המלך הנמשח מה' : **לקחתי כופר**. פדיון על פשעו : **ואעלים עיני בו**. ובעבור הכופר העלמתי עיני מבלי לענשו עונש הראוי : **ואשיב לכם**. רצה לומר : וכאשר תענו בי דבר מה בעודי פה, הנה אשיב לכם על דבריכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ענו**. העידו, כמו (שמות כ יג) : **לא תענה** : **שור מי**. שור של מי

עשקתי. מלשון עושק וגזל : **רצותי**. ענין שבירת הגוף, וכן (דברים כח לג) : **עשוק ורצוץ** : **כופר**. **פדיון** : (מצודת ציון)

מלבי"ם **הנני ענו בי** כי עתה לא תחניפו לי מלהגיד פשעי באשר הוא נגד ה', וגם לא תיראו מפני מלהגיד, באשר הוא נגד משיחו אשר יעשה משפט. את שור סדר בהדרגה מן החמור אל הקל, **את שור מי לקחתי** בחזקה ואף גם את **חמור מי לקחתי** הגם שהשופטים רגילים לקחת חמור לרכיבה בעת לכתם מעיר לעיר לשפוט את העם, ומוסיף **את מי עשקתי**, שהעשק הוא קל יותר שכר שכיר וכדומה שאינו גוזל בידיים רק מונע את המגיע לו, ומוסיף **את מי רצותי** למי בקשתי שיתן לי איזה מתנה ברצונו, או שרשו רצץ והגם שהרצוץ גרוע מעושק בא מאוחר לענין הרבותא של התשלומין שגם רצוץ בגוף ישלם בממון וישיב נזק וצער וכו' וכ"ש שישלב ממון הנעשק, ומוסיף **ומיד מי לקחתי כפר** שאם נתחייב איש מיתה או מלקות ואקח מאתו כופר ממון תחת עונש הגוף שעל ידי כן **אעלים עיני בו** מלהענישו כפי משפטו, הגם שכופר זה יתן המתחייב בטוב לבו, ואינו עושק לעומת הנותן רק הטיית המשפט בעצמו בדבר הנוגע לה', בכ"ז **אשיב לכם**: (מלבי"ם)

יד ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו ולא לקחת מיד איש מאומה:

מצודת דוד מאומה. שום דבר מה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמרו לא עשקתנו תפסו הדברים האחרונים הקלים, וכ"ש שלא גזל, והוסיפו ולא לקחת מיד איש מאומה אף בדרך מתנה כי לא נהנה משום אדם, כדברי חכמינו זכרונם לברכה: (מלבי"ם)

זה ויאמר אליהם עד יהוה בכם ועד משיחו היום הזה פי לא מצאתם בידו מאומה ויאמר : (פ)

רש"י ויאמר עד. בת קול יוללאת ואומרת: 'עד', וזה אחד משלשה מקומות שהופיעה רוח הקודש בבית דין של מטה, כדליתא במסכת מכות (כג ב): (רש"י)

מצודת דוד עד ה'. ה' יהיה לעד, וגם משיחו יהיה לעד, אשר לא מצאתם בידי שום דבר שאינו הגון : ויאמר עד. רצה לומר : כל אחד אמר : **בן הדבר, ה' יהיה עד, וכן משיחו יהיה עד.** או שאול לבד אמר : אני אהיה עד : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר באשר יצויר שהגם שלא לקח דבר מיד איש, בכ"ז קבל שכר מקופת הצבור, באשר קופת הצבור ממסים וצדקות היו ביד השופט והיה לו רשות גם כפי הדין לקחת שכרו ופרנסתו משם, וזאת לא יוכלו המה להעיד רק ה' לבדו היודע נסתרות, ועל זה אמר **עז** ה' **בכם כי לא מצאתם בידי מאומה** אף אם תבקשו כל גנזי ביתי לא תמצאו דבר, כי לא לקחתי שכר מהצבור גם כן. ויאמר **עז**, מוסב על ה' הנזכר תחלה ה' אמר, **עז**, וכ"פ חכמינו זכרונם לברכה יצתה בת קול ואמרה **עז**: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן וְאֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

רס"י חָסֵר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן. לְהוֹיֵא לְסִלְיָחוֹתוֹ, לְהוֹלִיא לְצוֹתֵיכֶם (רס"י) מַמְלָכִים:

מצודת דוד ויאמר שמואל. אחר שאמרו שלא מצאו בידו מאומה, חזר לדבר דבריו להוכיחם : **ה' אשר עשה**. רצה לומר הלא כולכם ידעתם מעשה ה' אשר עשה עם משה ועם אהרן, רצה לומר : הנפלאות שעשה על ידם ועמהם : **ואשר העלה**. וכי על ידי הנפלאות ההם העלה ממצרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון את משה. עם משה, רוצה לומר על ידו : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה אמר שמואל ה' שעשה את משה ואת אהרן לעוצם השגחתו על ישראל ואשר העלה את אבותיכ' מארץ מצרים רצה בזה כי ה' שעשה כל זה יהיה לעד ביניהם, או אמר זה על צד ההודעה והרצון בו ה' הוא אשר עשה כל זה להשגחתו על זה וזה נגלה מצד האותות והמופתים שנתחדשו אז וזה יותר נכון ויותר נקשר למה שאחריו, ואחר זה הרחיב הביאור בחסדים שעשה הש"י לישראל וקצר מזה לפרסומו כי לא זכר יהושע שהנחיל להם את הארץ ולא זכר גם כן מהשופטים שהקים הש"י להם כי אם ד' ולא זכר השופט שהצילם מיד סיסרא עם שכבר זכר מה שמכרם הש"י לסיסרא וידמה שלא זכר אלו הארבעה כי אם לבאר להם שמרוב חסדי השם יתברך היה שהושיע את ישראל מאויביהם פעם על יד הבלתי שלמים מאד אף על פי שלא היו ראויים לזה מצד עצמם כמו הענין בירובעל ויפתח כי ירובעל היה עובד ע"א כשקרא השם אליו להושיע את ישראל ויפתח גם כן לא ראינו לו מעלה כי אם בגבורה ופעם הושיעם על יד השלמים מאד כמו הענין בבדן ושמואל וזה כי בדן שהוא שמשון מצאנו לו מהשלמות שכבר עשה הש"י מופת על ידו וכאשר קרא אל ה' ענהו וזה הורה על שלמותו והיותו באופן מה במדרגת הנביאים כי המופתים לא יעשה הש"י רק על יד הראוי כמו שבארנו בששי מספר מלחמות ה' ואולם שלמות שמואל הוא מבואר מאד וזה היה מעוצם

ההשגחה האלהית בישראל כי כשהיה אפשר שיהיה ביניהם איש שלם ראוי שיעשה נס על ידו הקימוהו עליהם לשופט והושיעם על ידו וכשלא היה ביניהם איש בזה התאר הושיעם גי'כ על יד בלתי שלם ואם אינו ראוי לכך מצד יתרון השגחתו על ישראל וכאילו אמר זה להורות להם כי לא יצטרכו למלך להלחם מלחמותיהם כי ה' אלהי ישראל הוא מלכם ויושיעם כאשר ישובו אליו כמו שעשה בימי השופטים ששלח להם שופטים להושיעם ואם יסורו מדרכי התורה לא יועיל להם המלך אבל תהיה יד ה' בהם כמו שהיתה באבותיהם שלא היה להם מלך : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר שמואל הודיע להם כי הקול הזה שאמר עד הוא קול ה'. וזה שכתוב ה' אשר עשה את משה ואת אהרן שהכניס להיות שופטי ישראל ואשר על ידי השופטים הנאמנים האלה העלה את אבותיכם מארץ מצרים, הוא אשר הופיע עתה וקרא עד, וענתה בי צדקתי כצדקת השופטים משה ואהרן : (מלבי"ם)

גז ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' את כל צדקותיכם : עשה אתכם ואת אבותיכם :

רס"י ולאשפטה אתכם. אתוכח עמכם : (רס"י)

מצודת דוד ועתה. רצה לומר : הואיל וידעתם, עמדו ואתוכח עמכם על כל צדקות ה' וכו', רצה לומר : נצחון הויכוח יהיה עם הצדקות : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואשפטה. אתוכח, כמו (יחזקאל כ ד) : התשפוט אותם : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ז-יא) השאלות : מ"ש ואשפטה אתכם מה היא התוכחה הזאת מביאת יעקב וממה שנמכרו ביד סיסרא, ולמה זכר את בדין שהוא שמשון קודם יפתח והוא היה מאוחר ממנו? :

ועתה אחר שהתוכח עמהם על מה שחטאו נגדו התחיל להתוכח ע"מ שחטאו נגד ה', וזה שכתוב ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה' לאמר מה מצאתם בו עול כי מאסתם במלכותו, זכרו את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם : (מלבי"ם)

נח כאשר בא יעקב מצרים ויזעקו אבותיכם אל ה' וישלח ה' את משה ואת אהרן ויציאו את אבותיכם ממצרים וישבו במקום הזה :

מצודת דוד כאשר בא. רצה לומר : וזה הויכוח שעם הצדקות, שהנה

כאשר בא יעקב למצרים, היה סוף הדבר שזעקו אבותיכם אל ה' מקושי השעבוד, ושלח את משה וכו', ולא היה להם אז מלך ללחום מלחמתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויושיבו. מלשון ישיבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם כאשר מפרש תחלה את אבותיכם. כאשר בא יעקב מצרים. לא הושיעכם על ידי מלך רק כאשר התפללו לפניו הושיעם על ידי נביאו (ותפס כאשר בא יעקב מצרים, כי נבדלה צרת מצרים מצרות שאחר כך, שגלות מצרים לא היה מסבת חטא קדום רק כדי להיטיבם באחריתם ולהביאם אל המקום הזה ועל ידי כן נתגלגל הדבר שבא יעקב (מצרים): (מלבי"ם)

טו וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכְּרוּ אֶתמֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיִּלְחֲמוּ בָּם:

מצודת דוד וישכחו. ובבואם לארץ שכחו את ה', ומסרם ביד הגוים : וילחמו בם. רצה לומר : כי מתחלה לחמו בישראל, ולאחר זמן מסרם ה' בידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וימכור. מסרם, וכאלו מכרם : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישכחו וכן אחר כך ראיתם כי לא סרה השגחת ה' מאתכם, וזאת ראיתם משני צדדים, א. שבעת מריכם תיכף יסר אתכם כאשר ייסר איש את בנו בהשגחת עליו, ב. שבעת שבתם עדין תיכף הושיעכם. ועל הצד האי אומר וישכחו את ה' אז תיכף הענישם וימכר אתם וכו' וילחמו בם רצה לומר פעמים מכר אותם בהחלט ביד אויביהם עד ששלטו האויבים עליהם, וזה היה ביז סיסרא וביז פלשתים בימי שמשון שהיו ישראל תחת ידם, ופעמים רק לחמו בם ועדן לא שלטו עליהם וזה היו פלשתים בימי שמואל שעלו על ישראל למלחמה ומלך מואב בימי יפתח שאז עברו בני עמון (שהיו מתאחדים עם מואב) את הירדן להלחם בם. ועל זה אמר מלך מואב, שטענתו היה מצד שלקחו מדינת מואב ומצד שהוא על ארץ מואב (שופטים י"א): (מלבי"ם)

טז וַיִּזְעְקוּ אֶל יְהוָה (ויאמר) וַיֹּאמְרוּ חָטְאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת יְהוָה וְנַעֲבֹד אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָעִשְׂתָרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֲבוֹתֵינוּ וְנַעֲבֹדְךָ:

מצודת דוד ויזעקו. התפללו לה', אבל לא שאלו להם מלך ללחום מלחמתם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויזעקו ועל הצד הב' אומר שבעת זעקו נמלטו: (מלבי"ם)

יא וישלח יהוה את ירבעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשבבו בטח:

כ"י ירבעל. זה גדעון: בדן. זה שמסון, שמצטט דן בא: ואת יפתח. הרי שלשה קלי עולם, עם שלשה חמורי עולם, משה ואהרן ושמואל, לומר כך, הקל בדורו, כחמור בדורו, כל בית דין המתמנה על הדור, כריך לילך אחריו כאלו הוא אביר אבירי: (כ"י)

מצודת דוד וישלח ה' את ירבעל וכו'. עם כי לא היו מולכים בישראל, הציל ה' אתכם על ידיהם, מיד אויביכם היושבים מסביב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירבעל. זה גדעון : בדן. בן דן, זה שמסון מבני דן : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישלח רצה לומר בעת שמסר אותם ביד אויביהם שלח את ירבעל ואת בדן הוא שמסון, שבימים האלה משלו האויבים עליהם. ובעת אשר רק לחמו במסורם שלח את יפתח ואת שמואל, שהם עזרום במלחמתם כמבואר, ונגד הא' אומר ויצל אתכם מיד איביכם, רצה לומר על ידי ירבעל ובדן הציל אתכם מיד אויביכם כי אז הייתם בידם. ונגד הב' אמר ותשבבו בטח רצה לומר על ידי יפתח ושמואל היה לכם מנוחה ממלחמת האויבים וישבתם בטח באין מחריד: (מלבי"ם)

יב ותראו כי נחש מלך בני עמון בא עליכם ותאמרו לי לא פי מלך ימלך עלינו ויהוה אלהיכם מלקכם:

מצודת דוד ותראו. רצה לומר : אבל אתם כאשר ראיתם שבא עליכם מלחמה, אמרתם לי לא נהיה כאבותינו אשר היה השופט יוצא לפניהם במלחמה, כי אם מלך ימלוך עלינו והוא ילחום מלחמתנו : וה' וכו'. אבל ה' הוא מלככם, והוא הלוחם מלחמותיכם עם השופט אשר יהיה, ואם כן הסכלתם עשו בשאלת המלך כי הלא אמרתם שלא מצאתם בידי מאומה, והלא ראיתם שאין מעצור לה' להושיע ביד השופט, ומבלי מלך : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: הלא ביאת נחש היה אחר שהומלך שאול? :

ותראו, ואחר שראיתם שהשגחת ה' חופף עליכם כל היום, למכור אתכם ביד אויב בעת מריכם ולהושיעכם עת תשובו אליו, עתה שראיתם **מלך בני עמון בא עליכם**, שכחתם שני הצדדים האלה, **א**. לשום לב שבא עליכם אויב מפני שמאסתם מלכותו ורציתם במלכות בשר ודם, **ב**. לשוב מחטא זה כדי שיושיעכם, **ותאמרו לי לא רצה לומר לא נשוב מחפצנו במלך רק כי מלך ימלך עלינו**, הגם שבחנתם שה' **אלהיכם מלככם**, וכמו שהעברתם אותי משופט כן מאסתם את אלהיכם ממלוד עליכם: (מלבי"ם)

ג **ועתה הנה המלך אשר בחרתם אשר שאלתם והנה נתן יהוה עליכם**
מלך:

מצודת דוד **ועתה הנה המלך**. אבל עתה מה שעבר אין, כי הלא המלך הנה הוא מולך ועומד: **אשר בחרתם**. רצה לומר: הלא זהו המלך אשר בעבור התשועה שעשה בחרתם בו, אחר אשר שאלתם על המלך והקב"ה הסכים על ידכם והמליכו, חזרתם ובחרתם בו מעצמיכם, ואם כן אחר כל זאת שוב אין להשיב, ומלוד ימלוד: (מצודת דוד)

מלבי"ם **השאלות:** למה כפל אשר בחרתם אשר שאלתם והנה נתן ה'?:

ועתה הנה המלך וכו' רצה לומר עתה יש במלך הזה שני אפשריות, בצד א' הוא המלך אשר בחרתם אתם, לא ה', כי לא מדעת ה' נעשה רק מדעתכם. **אשר שאלתם** מפרש שהגם שלא בחרתם את האיש הזה שאול, בכ"ז הוא מיוחס לבחירתכם מצד שאתם שאלתם מלך ועל ידי זה בחרו ה', ובצד הב' והנה נתן ה' **עליכם מלך** אחר שבחירת האיש הפרטי שהוא שאול נעשה על ידי ה', וכפ"ז יתיחס המלך בצד א' אל בחירתכם נגד רצון ה' ובצד הב' יתיחס שהוא בחיר ה': (מלבי"ם)

ד **אם תיראו את יהוה ועבדתם אתו ושמענתם בקלו ולא תמרו את פי יהוה והייתם גם אתם וגם המלך אשר עליכם אחר יהוה אלהיכם:**

רש"י **והייתם גם אתם**. ותתקיימו לאורך ימים גם אתם גם המלך: (רש"י)

מצודת דוד **אם תיראו**. רצה לומר: אך אם תיראו את ה' וכו', אז כולכם תהיו אחר ה', כי הוא ילך לפניכם למלחמה, ואתם תלכו אחריו: (מצודת דוד)

מצודת ציון **תמרו**. מלשון מרי ומרד: (מצודת ציון)

מלבי"ם **אם תיראו ולכן יש בו שני אפשרויות שאם תיראו את ה' ועבדתם אותו, וחוף מזה תשמרו מצותיו ושמעתם בקולו במצות עשה ולא תמרו את פי ה' במצות לא תעשה, אז יתיחס אל בחירת ה', כי אז והיתם גם אתם וגם המלך כו' אחר ה' אלהיכם רצה לומר אז יהיה ה' מלככם ההולך לפניכם להלחם לכם ולהושיע אתכם, והוא אחריו כשר צבאו ההולך בפקודתו, והוא יהיה אמצעי בין ה' וביניכם:** (מלבי"ם)

{טו} **ואם לא תשמעו בקול ה' ומריתם את פי ה' והית ה' יד ה' וה' בכם ובאבותיכם:**

רפ"י **והיתה יד ה' זכס וזלכותיכם. כלומר והיתה זכס אחר שהיתה זלכותיכם. ורבותינו אמרו (יצמות סג ז): זכס וזלכותיכם, חטוטי שכזי, והיא מכת מזיון על המתים:** (רפ"י)

מצודת דוד **יד ה'.** מכת יד ה' : **ובאבותיכם.** ובמלכיכם, כי כל שר ומושל נקרא בלשון אב, וכן (בראשית מה ח) וישימני לאב לפרעה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ואם ובצד הב' אם לא תשמעו בקול ה' במצות עשה ומריתם את פי ה' במצות לא תעשה, אז יתיחס אל בחירתכם, ואל תחשבו כי אז יסיר השגחתו, רק והיתה יד ה' בכס כמו שהיתה באבותיכם שהכה אותם כל עת** **מרו** **בו:** (מלבי"ם)

{טז} **גם עתה התיצבו וראו את הדבר הגדול הזה אשר ה' עשה לעיניכם:**

רפ"י **התיצבו וראו וגו'. וכסם שעל ידי תפלתי אני יכול לשנות את העתים, כך אם פגעה זכס מלחמה, היה כח בתפלתי לעמוד על האויב, ולא הייתם כריכים לשאול מלך זחיי, ואף על פי שאני זקן:** (רפ"י)

מצודת דוד **גם עתה.** רצה לומר : **ואם תשיבו לומר, אם שאלת המלך רעה היתה בעיני ה', למה הסכים על ידינו, על זה אשיב לכם, גם עתה אחר שהסכים, התיצבו וראו וכו', ומזה תשכילו לדעת דרכי ה', אשר ימלא שאלת השואל אף אם היא רעה בעיני ה', וגם אם לשואלה לא לטובה יחשב** **מבודת** **:** (מצודת דוד)

מלבי"ם **גם עתה התיצבו וראו כי השגחתו דבקה בכס לעשות לעיניכם**

גז הלא קציר חטים היום אקרא אל יהוה ויתן קלות ומטר ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני יהוה לשאול לכם מלך: (o)

רפ"י הלא קציר חטים היום. והגשמים סימן קללה, והקסה בעיני הקב"ה להביא פורענות חנם, אף על פי כן יש צי כח, ואקרא אל ה' ויתן קולות ומטר: ודעו וראו. כי לא הייתם כריכים לשאול מלך לזלזל צי: (רפ"י)

מצודת דוד הלא קציר חטים היום. ואם כן עתה המטר לקללה תחשב, ואף רעה היא בעיני ה', להביא הקללה בעולם על לא דבר: אקרא וכו'. ועם כל זאת כאשר אקרא אל ה' על המטר, ישמע קולי ויתן קולות רעמים ומטר, כי כן ימלא שאלת המבקש, הטובה היא אם רעה: ודעו. ובזה דעו שרבה רעתכם וכאשר אמרתי, ואף שהסכים המקום עמכם, כי כן מעשה ה', אבל האמת הוא שעשיתם הרע לעצמכם, וגם רעה בעיני ה': (מצודת דוד)

מצודת ציון רבה. גדולה : (מצודת ציון)

רלב"ג הלא קציר חטים. והנה הראה שמואל לעם אות כי חטאו מאד לה' כששאלו להם מלך ואמר הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ואמנם אמר זה כי קציר חטים היה שם סביב חג השבועות והנה העת הוא אז לפי הטבע חם ולא גם התקופה שעברה היתה בטבעה קרה ולחה ולא יתכן על המנהג הטבעי שיהיו שם אז אידיים עשניים יתהוו מהם הרעמים והברקים וזהו האות שנתן לפי מה שאחשוב שאם לא היה שם אות זולת נתינת הקולות והמטר כשקרא שמואל אל ה' לא היה צריך לומר הלא קציר חטים היום, ואפסד שנאמר הלא קציר חטים היום היה להורות על צחות האויר כי האנשים היו קוצרים חטים וזה יורה על היות העת ההוא בלתי מעונן ובלתי ראוי למטר, והנה הביאור הראשון יותר נכון לפי מה שאחשוב, והנה הרגישו העם בזה האות והודו כי חטאו מאד כששאלו להם מלך, ואחר זה היישירם שמואל באמצעות זה הפעל אל שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו מאחרי השם יתעלה כי הסר מאחוריו הולך אחרי התהו אשר לא יועילו ולא יצילו: (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: איך ברר להם על ידי נס הזה שהרעו במה ששאלו להם מלך?:

הלא קציר חטים היום, בזה תראו א. כי עדן השגחתו הנסיית דבקה בכס, ואם כן לא היה לכם לבחור מלך שיושיע אתכם כפי הטבע אחר שאתם נושעים מהשגחה. וזה שכתוב כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני

ה' רצה לומר שעשיתם נגד עיני ה' והשגחתו עליכם, **ב**. אחר שהפלא הזה יתהווה על ידי תפלתי לא היה לכם לבגוד בי כי כן הייתי יכול להרעים שנית בקול גדול על פלשתים כמו אז (למעלה ז') וזה שכתוב **אקרא אל ה' ויתן קלות ומטר**. ובזה נתן אות נגד שני הדברים אשר עמהם התוכח כנ"ל **ג**. מהאות בעצמו שהוא המטר והקולות שהם טובים בעת זרע ורעים בקיץ תבינו כי כן גם אתם שאלתם דבר שלא בעונתו, שאם היה המלך טוב לכם אחרי מותי ובעת שאתם נתונים תחת הטבע, הוא רע לכם בעודני חי ובעוד ה' צבאות יגן עליכם, ועל זה אמר **ודעו וראו וכו'**: (מלבי"ם)

ז **וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קִלְתּוֹ וּמָטֵר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל הָעָם מְאֹד אֶת יְהוָה וְאֶת שְׁמוּאֵל:**

מצודת דוד **ויקרא שמואל**. על המטר כאשר אמר : **את ה'**. בעבור חטא שאלת המלך : **ואת שמואל**. על שהמליכו מלך בחייו, וכאלו מאסו בו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויירא כל העם מאד את ה' ואת שמואל**, כי הביטו את אשר הרעו כי חטאו לה' ובגדו בנביאו : (מלבי"ם)

ז **וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֶל שְׁמוּאֵל הַתְּפִלָּל בְּעַד עֲבֹדֶיךָ אֵל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֵל נְמוֹת כִּי יִסְפְּנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ רְעָה לְשָׂאֵל לָנוּ מֶלֶךְ: (o)**

מצודת דוד **על כל חטאתינו**. על החטאים אשר עשינו מאז, הוספנו עוד לעשות הרע בשאלת המלך : (מצודת דוד)

כ **וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם אֵל תִּירְאוּ אִתְּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל הַרְעָה הַזֹּאת אֲךָ אֵל תִּסּוּרוּ מֵאַחֲרַי יְהוָה וְעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה בְּכָל לְבַבְכֶם:**

מצודת דוד **אתם עשיתם**. רצה לומר : הלא אתם כבר עשיתם ואין להשיב, אך אל תסורו מה', ויכופר העון : (מצודת דוד)

מלבי"ם (כ-כד) **השאלות**: מ"ש אל תיראו אתם עשיתם את כל הרעה, הלא לכן יפחדו וייראו?, מ"ש אך אל תסורו וכו', ולא תסורו הוא כפל? ומה שסיים אך יראו את ה' כבר נכלל בראש דבריו? :

אל תיראו אתם עשיתם את כל הרעה הזאת, רצה לומר אם היה ה' קוצץ עליכם בלא סבה היה לכם להתירא באשר נשתנה רצונו אליכם מטוב לרע. אבל אחר שסבת הרעה הזאת תלוי במעשיכם הרעים, ואם כן לא

נשתנה רצון ה' להיטיב עמכם אם תטיבו מעשיכם לכן אל תיראו אך אל תסורו מאחרי ה' שאז ישוב לשוש עליכם לטוב, **אך אל תסורו וכו'**, **ועבדתם**, אומר, **א**. מן הראוי שלא תסורו ועבדתם את ה' מצד עצמו מחמת אהבתו מצד גדולתו ורוממותו, שהיא עבודה מאהבה וזה שכתוב **בכל לבבכם**, רצה לומר שלא בעבור פנייה חיצונית מגמול ועונש, שאז אף לו ידעתם שיהיה לכם תועלת בעבודת נכר ראוי שלא תסורו מה', **ב**. מוסיף וחוץ מזה, (כא) **ולא תסורו** אי אפשר שתסורו ממנו כלל כי אין לכם לצפות שתשיגו איזה תועלת בעבודת נכר **כי אחרי התוהו אשר לא יועילו** שום תועלת **ולא יצילו** מאיזה רעה, ואל תחשוב שיועילו בדרך סגולה **כי תהו המה** לגמרי: (מלבי"ם)

[כא] **ולא תסורו כי אחרי התוהו אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה:**

מצודת דוד **ולא תסורו וכו'**. לא תסורו מה' ללכת אחרי עבודה זרה, כי ההליכה ההיא היא ההליכה אחרי התוהו וכו' שאין בהם ממש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **התוהו**. הוא דבר שאין בו ממש, כמו (בראשית א ב) : והארץ היתה תוהו : **יועילו**. מלשון תועלת : (מצודת ציון)

[כב] **כי לא יטש יהוה את עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל יהוה לעשות אתכם** **לו** **לעם:**

רס"י **בעבור שמו הגדול**. אשר ילא שמו עליכם שהוא מוסיעכם, ולמען לא יתמעט שם גדלו: **הואיל ה'**. נשבע, כמו (לקמן יד כה): **ויואל שאלו את העם:** (רס"י)

מצודת דוד **כי לא יטוש ה'**. נתן טעם למה לא ייראו ממה שעשו, ואמר : כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול שלא יחולל : **כי הואיל**. רצה לומר : כבר נשמע אשר רצה בכם להיות לו לעם סגולה, ואם יטוש אתכם אף כשתטיבו דרככם מהיום ומהלאה, יאמרו אז מבלי יכולת עזבם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יטוש**. יעזוב : **הואיל**. רצה, כמו (שמות ב כא) : **ויואל משה** : (מצודת ציון)

רלב"ג **והודיע כי הש"י לא יטוש עמו בעבור שמו הגדול ולזה הוא משגיח עליהם** **בזה האופן והנפלא** **שזכר** : (רלב"ג)

מלבי"ם כי לא מוסב למעלה אל תיראו כי לא יטש, רצה לומר אם תעבדו אותו אין לכם להתירא שישתנה רצונו עליכם, שזה אי אפשר, **א. מפני שמו הגדול** שנודע למשגב על ידכם ועתה יאמרו הגוים מבלתי יכולת, **ב. אחר כי הואיל ה' והתחיל לעשות אתכם לו לעם ולא יצוייר שישתנה רצונו** הבלתי בעל תכלית: (מלבי"ם)

לכג גם אנכי חלילה לי מחטא ליהוה מחדל להתפלל בעדכם והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה:

רפ"י גם אנכי חלילה לי. מאחר שתעשו אתם את שלכם לשון אל ה', גם אנכי חלילה לי מחדול מהתפלל בעדכם: (רפ"י)

מצודת דוד גם אנכי. רצה לומר: כמו שהמקום יכפר העון הזה, כן גם אנכי אמחול על עלבוני, כי חלילה לי מחטוא לה' להיות אכזרי מלמחול ולחדול מלהתפלל בעדכם, כי באמת אתפלל כאשר אמרתם, אף אלמד אתכם בדרך הטובה: (מצודת דוד)

מצודת ציון חלילה. חולין וגנאי: והוריתי. אלמד, כמו (ישעיהו כח ט): יורה דעה: (מצודת ציון)

רלב"ג ואמר להם שחלילה לו מחטא לה' מחדול להתפלל בעדם שלא ימותו על החטא הזה שחטאו לה' לשאול להם מלך: (רלב"ג)

מלבי"ם גם ומה שתתיראו מפני כי אחדל מהגין עליכם בזכותי, גם אנכי חלילה לי מחטא לה' ומלהגין עליכם בשני ענינים שהייתי מגין עליכם עד עתה, **א. להתפלל בעדכם, ב. להורותכם דרך הטובה:** (מלבי"ם)

לכד אך יראו את יהוה ועבדתם אתו באמת בכל לבבכם כי ראו את אשך הגדל עמכם: (פ)

מצודת דוד אך יראו וכו'. כי אז תועיל תפלתי: אשר הגדיל חסדו עמכם, למחול העון הזה: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה יורה להם גם כן כל ימיו הדרך הטובה והישרי לא יסור מזה מפני מה שעשו כנגדו לשאל להם מלך כאלו מאסו אותו ממלוך עליהם אך הזהירם שייראו את ה' ויעבדוהו אשר הפליא חסדו להם ואם יסורו ממנו יספו הם ומלכם, ואולם התועלת המגיעות מזה הספור הם אלו, הראשון הוא להודיע שראוי לשלם שידקדק בהנהגת בניו שתהיה באופן

הראוי ולא יקל מזה מפני רוב טרדותו בהנהגת העם הלא תראה מה שקרה לשמואל בעבור שלא דקדק בהנהגת בניו שתהיה לפי הראוי וזה שזה היה סבה שסרה הממשלה מזרעו ונמשך מזה ששאלו להם ישראל מלך שהיה סבה בסוף לגלות ישראל מעל אדמתם כמו שזכרנו וכזה בעצמו קרה לעלי מפני שלא דקד' בהנהגת בניו לפי הראוי כי זה היה סבה שמתו בניו וסרה מבי' עלי בסוף הענין הכהונה הגדולה ונתנה לזרע פנחס בן אלעזר, השני הוא להודיע שראוי לשלם כשיראה כשיטו האנשים אל מה שהוא נכון שיזוקו בו שישתדל להסירם מזה לפי מה שאפשר לו ולזה היה קשה לשמואל כשדאה שהיו ישראל שואלים להם מלך לדעתו ההיזק הראוי להגיע להם מזה בסוף הענין והתפלל אל ה' והודיעהו איך יתנהג בזה להסירם מזה הענין ונגלה לו נבואה שבקשתם זאת היתה כנגד השם יתעלה לא כנגד שמואל לבד וצוהו השם יתעלה שיראה לישראל שהוא דוצה לשמוע בקולם בזה אך יודיע להם את משפט המלך אשר ימלוך עליהם והמשא הכבד אשר יעמיס עליהם כדי שיעזבו מעצמם זאת הבחירה, השלישי הוא להודיע שכאשר היה בלתי אפשר לאדם שיעתיק האנשים מהבחירה רעה אשר בחרו ראוי שישתדל לפי מה שיוכל שיסיר ממנה הרע לפי מה שאפשר לו ולזאת הסבה זכר שכבר אמר השם יתעלה לשמואל שישמע בקולם להמליך להם מלך ובחר הש"י מהם היותר שלם שהיה ראוי לזאת המעלה מצד יפיו וטובו עד שכבר נבא עם נביאים כדי שתהיה הנהגתו להישיר העם לעבוד את ה' והזהיר העם על יד שמואל אזהרה אחר אזהרה שיתנהגו בדרכי התורה ולא יסורו מאחרי ה' פן יספו הם ומלכם כי לא יועילי המלך שלא תהיה יד ה' בהם אם יסורו מאחריו ואם ישמעו בקול השם לא יועיל להם המלך כי הש"י היה מלכם והיה מקים להם שופטים כשהיו שבים אליו להצילם מיד אויביהם ולזה לא היתה בקשתם המלך כי אם לרע וזה ממה שימנע ישראל משיסורו מאחרי ה' פן יספו הם ומלכם, הרביעי הוא להודיע שראוי לאדם שיהיה זריז בשמירת קניניו כראוי ולזה זכר שלא סמך קיש לבקש האתונות אם ילך שם אחד מהנערים אם לא ילך בנו שם כי אולי הנער לא יהיה זריז בבקשתם בו אם ימצאם לעצמו ימכר' ולא יודיע זה לאדונו והנה הלך שם שאול ונזדרז מאד על בקשת האתונות עם שכבר בקשם בכל המקומות שזכר בזה הספור ובא לנביא לשאול לו באלהים על זה, החמישי הוא להודיע שלימות משער שאול במה שאמר פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו כי כן היה הענין כפי' מה שסופר בזה הספור והנה יש לזה הכח מבוא בענין הנבואה, הששי הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיתחזק על בקשת קניניו האובדים יותר מן הראוי כי זה יביא לפעמים אל שיהיה הנזק יותר הרבה מן השבח ואף אם תמצא האבדה כל שכן אם לא תמצא, השביעי הוא להודיע שראוי לנביא שתתבודד מחשבתו במי שירצה שתגיע לו בעניניו הנבואה ולזה ספר שהיה המנהג לתת דבר מה לנביא בשאלם ממנו דבר הנבואה ולהורות שכן היה המנהג אמר הנה נלך ומה נביא לאיש האלהים ואמר לו נערו הנה נמצא בידי רבע שקל כסף ונתתי לאיש האלהים והוא מבואר שהוא לא היה לוקח אלו המתנות לבקשת התועלות כי לא היה זה ממנהגו כמו שנתבאר במה שאמר את

שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי כל שכן כמו אלו המתנות הקטנות שלא היו ראויות לתת לקטן האנשים כל שכן למי שהיה מושל על ישראל, השמיני הוא להודיע שראוי לאדם שיהיה שומע לעצה הטובה אף על פי שיהיה היועץ שפל וקטן ממנו ולזה ספר ששמע שאול לנערו במה שיועץ לו שילכו לאיש האלהים והגיד להם את בואם, התשיעי הוא להודיע שראוי למי שירצה לדבר עם איש מה שיחקור תחלה אנה ימצאהו כדי שיתיישר לבא אליו בחריצות כי אולי אם לא יחקור בזה תהיה דרכו לבטלה ולזה ספר שחקר שאול ונערו עם הנערות היוצאות לשאב מים אם היה הנביא שם קודם שרצו להכנס לעיר, העשירי הוא להודיע לאשר יחקרו ממנו דבר מה שלא יקצר מהיישיר בו השואל גם במה שלא שאל שהוא צריך לשאול עליו לפי מה שנר' מהיותו ולזה ספר שכאשר שאל שאול לשמואל אי זה בית הרואה לא הודיעהו זה כי כבר ידע שכונתו היתה לדבר עמו ולזה הוצרך להודיע לו שהוא הרואה כי זאת היתה תכלית כונת שאול בזאת השאלה ולזאת הסבה גם כן ספר שהנערות ההן לא הספיק להם שהשיבו על מה ששאלו להם היש שם הרואה אבל רצו להיישירם על זה איך יתכן שימצאוהו בקלות יותר ולזה נתנו לו עצה שימהר בטרם יעלה הבמת' לאכל כדי שלא יתעכבו מלדבר עמו עד אח' האוכל והודיעהו עם זה שאם ימהרו ימצאוהו ברמה ואם לא יוכלו למהר כל כך הנה ימצאוהו שם ביום ההוא שבא שם שאול וזה כי כבר גלה הש"י אוזן שמואל ביום הקודם לו שכבר ישלח לו למחר איש מארץ בנימן וימשחהו לנגיד על ישראל ולזה ידמה שבא שמואל ביום ההוא, האחד עשר הוא להודיע עוצם מעלת שמואל בנבואה עד שכבר באה לו הנבואה בהקיץ ולזה ספר שכאשר ראה שמואל את שאול ענהו ה' הנה האיש אשר אמרתי אליך זה יעצור בעמי, השנים עשר הוא להודיע אמתות הנבואה כי בהאמנתה יתקיימו הפניות התוריות ולזה זכר שכבר הגיד לו שמואל תכף את דבר האתונות כאשר היה לפי מה שנזכר אחר זה והגיד לו את דבר המלכות כאשר היה גם כן השלשה עשר הוא להודיע שראוי לאדם לברוח מן השררה ולזה זכר ששאול הרחיק שיהיה מלך מצד שפלות שבטו ומשפחתו וגם כשהפילו הגורל על זה היה נחבא לברוח מן השררה ולזאת הסבה גם כן לא ספר שאול לדודו את דבר המלוכה כי לא היה רוצה להתפאר בזה, הארבעה עשר הוא להודיע שראוי לתת כבוד לאנשים לפי המעלה שהם עתידים להיות בה אע"פ שאינה בידם עתה ולזה ספר מה שחלק שמואל לשאול מהכבוד לתת לו מנה יפה ולשומו בראש הקרואים עם שכבר עשה ליסד בלב שאול כי ימלוך על ישראל ולזאת הסבה ג"כ נתן לו האותות שזכר שבאו לו כלם לפי מה שבא בזה הספור ובמה שזכר באלו האותות נתבאר שהנבואה תגיע לנביא גם בהודעת הדברים אשר ייחסום האנשים אל הקרי וההזדמן כמו שביארנו בשני מספר מלחמות ה', החמשה עשר הוא להודיע כי מה' כל משפט הגורל ולזה ספר שכבר נפל הגורל על שאול למלך כמו שאמר שמואל מצד הנבואה, הששה עשר שראוי לאנשים לתת כבוד למלך ולברכו ולזה ספר שכבר אמר כל העם יחי המלך והלכו עמו החיל אשר נגע אלהים בלבם, השבעה עשר הוא להודיע שאין ראוי לשלם שיתפעל ממה שיאמרו

האנשים כנגדו כל שכן שיתפעל אם לא יכבדוהו אבל ראוי שיסבול זה ולזה ספר ששאל היה כמחריש על הבזיונות שבזוהו הרשעים ההם ועל מה שלא הביאו לו מנחה עם שזה גם כן היה ראוי לו מפני היותו עתה בהתחלת המלוכה ואולי במעט סבה יסירוה ממנו, השמנה עשר הוא להודיע שכאשר נתמנה איש לשררה יצטרך בעבורה לרבויה הוצאה ראוי לאשר תחתיו שיביאו לו מנחה כחזקת היד בדרך שיוכל להתנהג בכבוד לפי השררה ההיא ולא ימנעוהו מזה מיעוט קניניו ולזה ספר באלו הרשעים שלא הביאו לשאל מנחה להורות שכבר היה ראוי להם להביא לו מנחה כדי שיוכל להתנהג בכבוד כמנהג המלך ולזאת הסבה לא היה מתנהג עדיין שאלו כמנהג המלך מצורף לזה מה שהיה מתכונתו להיות בורח מן השררה ולזה ספר אחר זה שכבר היה שאל בא אחרי הבקר מן השדה, התשעה עשר הוא להודיע שאין ראוי להתנהג במדת האכזריות הלא תראה כי נחש העמוני לולי אכזריותו היה מושל על יושבי יבש גלעד שלא היה רוצה לכרות ברית עמהם כי אם בנקור להם כל עין ימין ומסבת אכזריותו אל שנפל עמו ביד ישראל והכו בהם מכה רבה, העשרים הוא להודיע שראוי שתהיה לשלם מדת הגבור' במקומות הראויים להציל לנרדפים שהם מעמו ולזה ספר הפעלות שאל על ענין נחש העמוני ואע"פ שלא היה ישראל נוהג בו עדיין כמנהג המלך וגם הוא לא היה נוהג בעצמו מנהג המלך, העשרים ואחד הוא להודיע שאין ראוי למהר על המתת האנשים אבל ראוי להשמר מזה כפי יכולת ולזה ספר שלא הסכים שאל שימותו האנשים ההם אשר בזוהו, העשרים ושנים הוא שראוי למלך שיהיה באופן שייראו ממנו האנשים ולפי שלא נתחדש על בחיר' שאל דבר יביא בלב האנשים שהוא כמו בריאה חדשה ולזה לא היה דומה להם למלך וגם הוא לא היה נוהג כמנהג המלך והנה סבר שמואל לחדש המלוכה לפני ה' בגלגל ולזבוח שם על זה זבחי שלמים לפני ה' לישב בלבם שהוא כמו בריאה חדשה ויביא זו ; אל שייראו ממנו כראוי ולזה ידמה שאמר' חנה ויתן עוז למלכו כי עד שנתן לו השם יתעלה עת בענין מלחמת בני עמון לא היה במדרגת מלך, העשרים ושלושה הוא להודיע שהשם יתעלה מקים דבר עבדו ולזה שמע לשמואל לתת קולות ומטר כשבקש זה ממנו להראות לישראל מה שהיה מן החטאה בבקשת זאת שאין פריה רק להרע כמו שאין תועלות בקולו' ומטר בימי קציר חטים רק להשחי', העשרים וארבעה להודיע שמי שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר וגם אנכי חלילה לי מחטוא לה' וגו' וכן הענין בכל טוב שהיה אפשר שייטיב אדם לחבירו ולזה אמר והורתי אתכם בדרך הטובה והישרה, תם : (רלב"ג)

מלבי"ם אך גם זאת שאעמוד לימינכם תלוי בזה אם תיראו את ה' כי לולא זה לא יועילו תפלותי ולמודי: (מלבי"ם)

לְכַהֵן וְאִם הֲרַעַ תְּרַעוּ גַם אֲתֶם גַם מְלַכְכֶם תִּסְפוּ:

מצודת דוד גם אתם וכו'. רצה לומר : לא תועיל תפלתי, והמלך לא יושיעכם, ואתם לא תעזרוהו, וכולכם תספו : (מצודת דוד)

מצודת ציון תספו. ענין כליון, כמו (ירמיהו ח יג) : אסף אסיפם : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואם רצה לומר אם תיטיבו מעשיכם לא יזיק לכם המלך ואם הרע תרעו לא יועיל לכם כי כולכם תספו:(מלבי"ם)

שמואל א פרק-יג

א בן שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך על ישראל:

רס"י בן שנה שאול במלכו. אמרו רבותינו ז"ל (יומא כב ב): כבן שנה, שלא טעם טעם חטא. ויש לפתור: בן שנה שאול במלכו, בשנה ראשונה שהומלך בה, והוא מלך שתי שנים על ישראל, ובשנה ראשונה, מיד: ויבחר לו שאול שלשת אלפים:

מצודת דוד בן שנה. דצה לומר : כשנמלך, כלתה שנה מזמן משיחתו. או מוסב למקרא שלאחריו, לומר : בשנה הראשונה בחר לו שלשת אלפים וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג בן שנה שאול במלכו וגו'. הנה יש מן הזרות מאד בזה הפסוק לשתי סבות האחת היא שלא יתכן שנאמר לפי הפשט שיהיה שאול בן שנה לבד במלכו והשנית שהוא רחוק שנאמר שלא מלך שאול כי אם שתי שנים עם רוב הדברים שעשה מצורף לזה שכבר עמד זמן מעת המשחו קודם החזיקו במלוכה, והנכון בעיני לפי הפשט שיהיה הרצון בזה שכבר עבר שנה אחת לשאול מעת המשחו עד העת שמלך שחדשו המלוכה בגלגל והוא כשמלך השתי שנים על ישראל וספר כי בחר לו שלשת אלפים מישראל היותר גבורים שבהם והיו עם שאול אלפים ואלף עם יונתן ויתר העם שלח איש לאהליו כדי שלא יכביד על ישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם (א-ג) השאלות: מ"ש בן שנה שאול במלכו לא מצאו לו

המפרשים פירוש כפי הפשט, ולמה שלח את העם אחרי שהיה בדעתו להלחם בפלשתים, ולאספם שנית? :

(א-ב) בן שנה שיעור הכתוב בן שנה שאול במלכו כו' ויבחר לו שאול שלשת אלפים מישראל, (ומ"ש ושתי שנים מלך הוא מאמר מוסגר) רצה לומר בשנה הראשונה למלכותו לא היתה דעתו להלחם עדיין, (כי היה דרכם לשבת בית בשנה הראשונה שלאחר עסק חדש שפעל, כמו לקיחת אשה ובנין בית ועלייה לשררה, כמ"ש ומי אשר ארש אשה וכו' ואשר בנה בית וכו', וכן רצה להיות נקי למלכותו שנה אחת להשגית על העם טרם יתגר מלחמות באויביהם), וע"כ שלח את העם איש לאהליו, ולא השאיר אצלו רק שלשת אלפים למשמעתו שגם בעת שלום לא ישב המלך בדד, וחלקם שאלפים יהיו עם המלך שהיה דעתו לשבת פעמים במכמש ופעמים בהר בית אל, וימצאו אלף בכ"מ ואלף יהיו עם יונתן, אולם ה' הניא מחשבותיו כי באשר א"ל שמואל שבעת ימים תוחל עד בואי אליך והודעתי לך את אשר תעשה, שכיון שיודיעהו מה יעשה במלחמת פלשתים והיה מוכרח שילחם עם פלשתים ביום השביעי, ולכן סבב ה'.

(מלבי"ם)

גב וַיִּבְחַר לוֹ שְׂאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל וַיְהִי עִם שְׂאוּל אֲלָפִים בְּמִכְמֹשׁ וַבְּהַר בֵּית אֵל וְאֶלְף הָיוּ עִם יוֹנָתָן בְּגִבְעַת בְּנֵי־מִן וַיִּתֵּר הָעָם שְׁלַח אִישׁ לְאֹהֲלָיו:

מצודת דוד ויהיו עם שאול. להיות נכונים לשמשו בעת הצורך : במכמש וכו'. מהם ישבו במכמש, ומהם בהר בית אל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתר העם. מותר העם : (מצודת ציון)

ג וַיִּהְיֶה יוֹנָתָן אֶת נְצִיב פְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁר בְּגִבְעַת וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים וְשְׂאוּל תִּקַּע בַּשּׁוֹפָר בְּכָל הָאָרֶץ לֵאמֹר יִשְׁמְעוּ הָעִבְרִים:

רש"י את נציב פלשתים. סרדיוט שהיה להם על יזראל, והוסיפוהו בגבעת בנימין: ישמעו העברים. שמרדנו צפלשתים, וישמרו מהם: (רש"י)

מצודת דוד ישמעו העברים. רצה לומר : בכדי שישאלו מה זה קול השופר, ידעו על ידי זה להיות נשמרים מן הפלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון נציב. ממונה העומד על ישראל לגבות המס : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה היו ישראל אז תחת יד פלשתים עד שכבר שמו פלשתי נציב בגבע בנימן למשול והכהו יהונתן ונודע לפלשתים והיו משתדלים לקחת נקמה מזה ושאל תקע בשופר בכל הארץ להשמיע לעברי זה הענין למען יקחו עצה להמלט מידי פלשתים או להלחם עמהם : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויך יונתן את נציב פלשתים עשה זאת שלא מדעת אביו, ומזה נסתבב כי שמעו פלשתים, ועל ידי כן ושאל תקע בשופר בכל הארץ, כי אחר ששלח את העם לאוהליו הוצרך להודיעם שישמעו להכין את עצמם למלחמה: (מלבי"ם)

זד וְכָל יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ לְאֹמֶר הַכֹּהֵן שְׂאוּל אֶת נְצִיב פְּלִשְׁתִּים וְגַם נְבֹאֵשׁ יִשְׂרָאֵל בַּפְּלִשְׁתִּים וַיִּצְעְקוּ הָעָם אַחֲרֵי שְׂאוּל הַגִּלְגָּל:

רס"י וגם נבאש ישראל. נבאש ריחם בפלשתים, לשון 'סנאה': אחרי שאל הגלגל. הוא שאמר לו שמואל (לעיל י ח) וירדת לפני הגלגל: (רס"י)

מצודת דוד הכה שאל. אף שיונתן הכהו, יחשב לשאל, כי הוא המלך וכל דבר יקרא על שמו : נבאש ישראל. נמאס ישראל בעיני פלשתים, כדרך שממאסין בדבר הנבאש : ויצעקו. נאספו אחרי שאל ללכת הגלגל : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצעקו. ענין אסיפה הבאה בצעקת המאסף : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה נאספו העם על זה הענין אל שאל בגלגל חרדו כל העם אחריו להאסף אליו ומיראתם נתחבאו קצת ישראל במערות ובמה שידמה להם וקצתם ברחו מעבר לירדן, ועוד היה שאל בגלגל חרדו כל העם אחריו להאסף עליו :

מלבי"ם וכל רצה לומר ועל ידי כן שמעו כל ישראל כי הכה שאל את נציב פלשתים כי אחר שחזק מעשה יונתן והכין את העם למלחמה נתיחס הדבר אליו, וגם נבאש כי אם היה זה מעשה איש אחד מהעם לא היה בזה קצף על כולם, לא כן אחר שנעשה על ידי המלך שהמליכו כל ישראל נבאש העם כולו בפלשתים, ועל ידי כן ויצעקו נאספו ישראל מצד א': (מלבי"ם)

זח וּפְלִשְׁתִּים נֶאֱסְפוּ לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף רֶכֶב וְשֵׁשׁת אֲלָפִים פָּרָשִׁים וְעַם כָּחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם לָרֹב וַיַּעֲלוּ וַיַּחֲנוּ בְּמַכְמֵשׁ קְדֵמַת בֵּית אֹנִי:

רש"י קדמת בית און. במזרח בית און: (רש"י)

מצודת דוד קדמת. למזרח של בית און : (מצודת דוד)

מלבי"ם ופלשתים נתאספו מצד השני, וספר שהיו ישראל בסכנה, א. מצד רבוי מחנה פלשתים שלשים אלף רכב וכו', ב. מצד שבאו עד קיצם כי חנו במכמש שהתיעדה למושב המלך כמ"ש אלפים במכמש, עד שתיכף שכנו בקרית מלך רב: (מלבי"ם)

וַאִישׁ יִשְׂרָאֵל רָאוּ כִּי צָר לוֹ כִּי נִגַּשׁ הָעָם וַיִּתְחַבְּאוּ הָעָם בְּמַעְרוֹת וּבְחֻחִים וּבְסֻלְעִים וּבְצֻרִים וּבְבֵרוֹת:

רש"י ובחוחים. מקום קבוצת חוחים, שפנ"י בלע"ז: וצלוחים. פלייסי"ץ בלע"ז: וצורות. גומות: (רש"י)

מצודת דוד כי נגש העם. נלחצו מפלשתים : ויתחבאו. החביאו את עצמן (מצודת דוד):

מצודת ציון צר. מלשון צרה : נגש. נדחק ונלחץ, כמו (ישעיהו נג ז) : נגש והוא נענה : ובחוחים. בין הקוצים, כמו (שיר השירים ב ב) : כשושנה בין החוחים : ובצריחים. מגדלים גבוהים, וכן (שופטים ט מו) : צריח בית אל (מצודת ציון):

מלבי"ם (ו-ז) השאלות: תחלה אמר שישראל צעקו אחרי שאול ופה אמר שהתחבאו ומה זה שאמר וכל העם חרדו אחריו?:

ואיש ספר כי איש ישראל ראו והרגישו בצרתם. וזה מארבעה טעמים, א. כי נגש העם, כי כבר נגשו מפלשתים שחנו על עריהם ולחצו אותם בענין שכבר היתה המדינה בידם, ב. כי ויתחבאו העם שהאלף שהיה במכמש לא לחמו רק התחבאו במערות ובחוחים מיראתם: (מלבי"ם)

וַעֲבָרִים עָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָה גַּד וְגִלְעָד וְשָׂאוֹל עֹדֵנוּ בַּגִּלְגָּל וְכָל הָעָם חָרְדוּ:

רש"י עברו את הירדן ארץ גד. לצרוח מפני פלשתים, שהפלשתים היו בארץ כנען צעזע הירדן ימה: חרדו אחריו. מהרו ללכת אחריו: (רש"י)

מצודת דוד **ועברים עברו**. אמר בלשון הנופל על הלשון, והוא מדרך צחות, ורצה לומר : קצתם מישראל עברו הירדן וברחו לארץ גד וגלעד : **עודנו בגלגל**. ולא ירד עדיין לקראת המלחמה : **וכל העם**. אשר לא נתחבאו ולא ברחו, חרדו ללכת אחרינו למלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עודנו**. מלשון עוד : **חרדו**. מהרו בחרדה, כמו (לקמן טז ד) : **ויחרדו** זקני העיר לקראתו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ג. **ועברים** שהיו קרובים אל הירדן לא התאספו לעזרת שאול רק **עברו את הירדן לברוח, ד**. מה **ששאל עודנו בגלגל** שתחת שהיה ראוי שיצא לקראת האויב בל יניחהו ללכוד את עריו לא עשה מאומה רק ישב בגלגל. ועל ידי כן **וכל העם** שהיו עמו **חרדו אחריו** רצה לומר שמהרו בחרדה ללכת אחרינו, היינו שאצו עליו שיעבור חלוץ והם אחרינו על האויב ובל ישב בגלגל : (מלבי"ם)

ח (וייחל) **ויזחל** **שבעת ימים** **למועד אשר שמואל ולא בא שמואל** **הגלגל** **ויפץ** **העם** **מעליו** :

רש"י **ויחל**. המתין : **למועד אשר שמואל**. הרי זה מקרא חסר תיבה אחת, למועד אשר קם שמואל' או למועד אשר לשמואל, ודוגמא לו (שמואל-ב ד ב) : **ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול, היה לו לכתוב לבן שאול, אף כאן אשר לשמואל, שאמר לו (לעיל י ח) שבעת ימים תוחל עד בואי אליך :** (רש"י)

מצודת דוד **ויחל**. המתין שבעת ימים מעת בואו אל הגלגל : **למועד אשר שמואל**. כמו למועד אשר אמר שמואל, רצה לומר : להזמן שקבע לו שמואל מאז משחו למלך כמו שכתוב למעלה (י ח) : **ויפץ העם**. נתפזרו והלכו ממנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויחל**. ענין המתנה, כמו (בראשית ח י) : **ויחל עוד** : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה הוחיל שאול שבעת ימים למועד אשר הגביל לו שמואל באמרו אליו וירדת לפני הגלגל והנה אנכי יורד אליך להעלות עולות לזבח זבח שלמים שבעת ימים תוחל עד בואי אליך, וכאשר הגיע היום השביעי וראו העם כי לא בא שמואל נפוצו מעל שאול מרוב פחדם ויראתם וידמה כי שאול להגיע אליו הנבואה העלה העולה והשלמים כאשר ראה כי לא בא שמואל ולא די שלא הועיל אבל נמנעה גם כן נבואת שמואל להודיע אותו מה יעשה ואיך יתנהג בענין זאת המלחמה לפי

שכבר עבר על מצות השיי במה שצוהו על ידי שמואל נביאו שיוחיל שבעת ימים עד באו אליו אך לא חטא במה שהעלה העולות והשלמים והוא זר כי אז היה מותר לזר להקריב בבמת יחיד כמו שנתבאר בסוף זבחים : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויוחל מבואר שהיה לשאול ארבע התנצלות על שלא שמר את דברי שמואל שא"ל שבעת ימים תוחיל עד בואי אצלך, **א.** רוב הסכנה שהרגישה עליו כמו שספר בשני כתובים הקודמים, **ב.** כי המתין **שבעת ימים למועד אשר (יבא שמואל ולא בא שמואל)** (מלת בא נמשך גם למעלה) וחשב שלא צוהו רק להמתין ז' ימים לא יותר ושמקצת יום הז' ככולו, **ג.** ויפץ העם מעליו והתירא כי יותר לבדו. **ד.** (מלבי"ם)

טו ויאמר שאול הגשו אלי העלה והשלמים ויעל העלה:

רס"י הגישו אלי העולה. זר מותר להקריב צבמה: (רס"י)

מלבי"ם ויאמר שאול כי בכ"ז לא התחיל מלחמה בלא שמואל רק העלה העולה שהוא לחלות את פני ה' שיעזרהו, וחשב ששמואל לא צוהו רק שלא ילחם עד יודיעהו מה יעשה, לא על שלא יקריב קרבן: (מלבי"ם)

נז ויהי פכלתו להעלות העלה והנה שמואל בא ויצא שאול לקראתו לברכו:

מצודת דוד לברכו. לתת לו שלום, כן תרגם יונתן : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויהי בעוד לא הספיק להקריב השלמים בא שמואל: (מלבי"ם)

נא ויאמר שמואל מה עשית ויאמר שאול כי ראיתי כי נפץ העם מעלי ואתה לא באת למועד הימים ופלשתים נאספים מכמש:

רס"י מה עשית. הלח אמרתי לך הנני יורד אליך להעלות העולה, אני אעלה אותה, ולא אתה: למועד הימים. בתחלת היום: (רס"י)

מצודת דוד מה עשית. כי הלא אמרתי לך שתוחיל עד בואי, ואני אעלה העולה : למועד הימים. לזמן הימים שקבעת : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר שאול, השיב ארבע התנצלות הנז', **א. כי ראיתי כי נפץ העם מעלי, ב. שאתה לא באת למועד הימים, ג. שפלשתים נאספים מכמש והם קרובים אליו וחשב שיבואו עדיו ורצה על כל פנים לחלות פני ה':** (מלבי"ם)

יב ואמר עתה ירדו פלשתים אלי הגלגל ופני יהוה לא חליתי ואתאפק ואעלה העלה: (o)

כ"י ואתאפק. נתחזקתי על רצוני, שהיה לבי אומר להמתין לך, על כרחי העמדתי את ואלעלה לבי ואלעלה: (כ"י)

מצודת דוד עתה ירדו. הואיל ונאספו, בודאי ירדו ובעל כרחי אלחם עמהם עד לא חליתי פני ה' בעת הבאת הקרבן : **ואתאפק.** לזה התחזקתי לעבור על רצוני ולבל המתן עוד, ואעלה העולה לחלות את פני ה' בעת העלותי, עד לא ירדו פלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון חליתי. התפללתי, כמו (שמות לב יא) : ויחל משה : **ואתאפק.** ואתחזק, כמו (בראשית מה א) : ולא יכול יוסף להתאפק : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: לשון ואתאפק בא תמיד על שמונע את עצמו מעשות איזה דבר לא על העושה? :

ד. ואתאפק רצה לומר שבכ"ז התאפקתי ולא התחלתי במלחמה רק ואעלה העלה לא זולת, שדמיתי שעל זה לא נצטויתי, נמצא הי"ל ב' התנצלות מצד האונס, שהוא האי והגי, והתנצלות הב' והד' הוא טענת טעות שטעה בפירוש דברי שמואל, בחשבון הימים ושחשב שלא נצטוה שלא יקריב קרבן בלעדיו: (מלבי"ם)

יג ויאמר שמואל אל שאול נספלת לא שמרת את מצות יהוה אלהיך אשר צוך כי עתה הכין יהוה את ממלכתך אל ישראל עד עולם:

כ"י כי עתה. לפני עשותך זאת: הכין ה' את ממלכתך עד עולם. שכפוסקין לו גדולה לאדם, פוסקין לו ולדורותיו (מגילה יג ב): (כ"י)

מצודת דוד נסכלת. עשית סכלות במה שלא המתנת כל היום עד בואי : את מצות ה'. כי דבר ה' היא, ולא מאלי אמרתי : כי עתה. אם משמר היית מצות ה', אז עתה בזה הזכות היה ה' מכין מלכותך עד עולם :

מצודת ציון נסכלת. מלשון סכלות וטפשות : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה גינהו שמואל על אשר לא שמר מצות השם אשר צוהו על יד נביאו שמואל ואמר לו שזה העון יהיה סבה שלא תקוי מלכותו ותנתן המלוכה לאיש אחר וזה האיש שנתנה לו המלוכה הוא דוד לפי מה שהתבאר אחר זה, וכבר יספק מספק ויאמר איך יתכן שיאמר שמואל לשאול כי עתה הכין ה' את ממלכתך על ישראל עד עולם וכבר התבאר מברכו' יעקב לבניו כי המלוכה תהיה לשבט יהודה ואם היתה המלוכה לשאול עד עולם לא יתכן שיתקיים הייעוד הזה שייעד יעקב, והנה התר זה הספק איננו ממה שיקשה לפי מה שנאמר וזה כי אמרנו עד עולם יתכן שיובן עד זמן רחב כמאמר חנה וישב שם עד עולם שהרצון בו כמו נ' שנה וכן מ"ש בתורה ועבדו לעולם הרצון בו עולמו של יובל כמו שבארנו שם ולפי הענין היה הרצון בזה המאמר כי השיי הכין ממלכת שאול באופן שתתקיים זמן רחב לולי זה המרי שמנע ממנו הטוב ולא נתקיים המלוכה לו כ"א זמן מועט : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר כו' נסכלת א"ל מה שחשבת להתחכם בשכלך על דברי ה', באמת נסכלת במה שלא שמרת את מצות ה', כי לא היה לך לפרש פרושים ולסבור סברות רק לקיים בתמימות כדבר הנביא, ובאר לו שהפסיד בשתים, א. העדר התועלת כי עתה הכין ה' את ממלכתך על ישראל רצה לומר שזה היה נסיון מה' ואם היית עומד בנסיון היה עתה משכורתך שהיה ה' מכין את ממלכתך בענין שהיה מלכותך נמשך עד עולם: (מלבי"ם)

לנד וְעַתָּה מִמְּלִכְתְּךָ לֹא תִקּוּם בְּקֶשׁ יְהוָה לֹא אִישׁ כְּלָבָו וַיִּצְוֶהוּ יְהוָה לְנָגִיד עַל עַמּוֹ כִּי לֹא שָׁמַרְתָּ אֶת אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה: (פ)

רש"י ועתה ממלכתך לא תקום. שכן אמר משה בתורה (דברים יז כ): לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים וגו', הא אם סר, לא יאריך ימים, ואם תאמר לא על מצות נביא נאמר, אלא על מצות התורה, הרי כבר נאמר (שם שם): לשמור את כל דברי התורה הזאת, ואחר כך: לבלתי רוס לבלתי סור מן המצוה, אפילו ממצות נביא: (רש"י)

מצודת דוד ועתה. הואיל ולא שמרת, לא נתקיים ממלכתך : בקש ה' לו. בעשותך זאת, בקש ה' לו איש העושה כלבבו ושומר מצותיו : ויצוהו ה'. גזר עליו שהוא יהיה לנגיד : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ועתה ב.** עונש בפועל כי עתה לא לבד שלא יכין ה' את ממלכתך כי גם **ממלכתך** כמו שהוא עתה גם כן **לא תקום** כי נתנה ה' לאיש אחר בעונש על **כי לא שמרת את אשר צוך ה'**. וגם אמר לו דע כי מה שחשבת בעברך על דברי, שמלכותך נמשך לענין טבעי, כפי תכסיסי המלחמה, ולכן לא בטחת בה' לידום לה' והתחולל לו, הוא סכלות כי אם היה מכין ה' את ממלכתך, שזה היה אם היית משליך יהבך עליו אז היה מתקיים עד עולם, ועתה שהוא ממלכתך המתיחס לך לא לה', כי נמשכת אחרי הסדור הטבעי ובטחת על תחבולות מלחמה לא תקום, כי עצת ה' היא נגדך אשר **בקש ה' לו איש כלבבו** אשר ימשך אחר רצונו יען שבך לא מצא חפץ: (מלבי"ם)

טו ויקם שמואל ויעל מן הגלגל גבעת בנימן ויפקד שאל את העם הנמצאים עמו כשש מאות איש:

רס"י הנמלאים עמו. כי העם נפוצו מעליו, ואלו נסתיירו: (רס"י)

מצודת דוד ויקם שמואל. ושאל היה נמשך אחריו : הנמצאים עמו. מאותן שלא נפוצו מעליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקם שמואל ושאל עמו, ויעל כו' גבעת בנימין, ששם היה יונתן ואנשיו. מבואר כי מאלף שהיו עם יונתן ומבי אלפים שהיו עם שאל לא נשארו רק שש מאות, ויתר העם נפוצו מעליהם. והנה יספר כי מטה ידם מאד במלחמה כפי הטבע, **א.** מצד היותם מתי מספר שש מאות איש: (מלבי"ם)

טז ושאל ויונתן בנו והעם הנמצא עמם יושבים בגבע בנימן ופלשתים חנו: במכמש:

מצודת דוד יושבים. היו מתעכבים בגבע : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויקם שמואל וגוי. ולא זכר שקם שאל עמו לפי שהוא מבואר כי לא בא שאל בגלגל כ"א בעבור שמואל שייעד לו שיבא אליו שם להודיע לו מה יעשה, והנה ספר שכל העם הנמצא עם שאל ויונתן בנו היו בגבע בנימן לא היו כ"א שש מאות איש כי השאר הלכו להם מרוב הפחד, והנה חנו פלשתים במכמש במקום שהיה שם שאל בתחלה ועשו להם שלשה ראשים להשחית ארץ ישראל כי היו עם רב מאד כמו שקדם : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ב.** ושאל וכו' שהיה מחנה האויב קרובה אליהם כי המחנה כולה

היתה במכמש עיר מלכות שאול כנ"ל: (מלבי"ם)

יז וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁחֵת מִמְּחֹנֶה פְּלִשְׁתִּים שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים הָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה אֶל דָּרֶךְ עֶפְרָה אֶל אֶרֶץ שׁוּעַל:

מצודת דוד **המשחית**. הם אחוזי חרב מלומדי מלחמה המשחיתים בעם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ראשים**. חלקים : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ג**. ויצא שכבר נפוצו המשחיתים שיצאו להשחית את הארץ לשלשה ראשים ולא היה לאל ידו לעצור בעדם: (מלבי"ם)

יח וְהָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה דָּרֶךְ בֵּית חֲרוֹן וְהָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה דָּרֶךְ הַגְּבּוּל הַנִּשְׁקָף עַל גִּי הַצְּבָעִים הַמְדַבְּרָה: (o)

רס"י **גי הצבועים**. שמאויין זו הצבועים, הוא ששנינו, רבי מאיר אומר: אף הצבוע. ותרגם יונתן: אפעיאל. וכן פירשו רבותינו ז"ל (בבא קמא טז א): לצוע זה אפעה, מין שרץ רע ומזיק: (רס"י)

מצודת דוד **הנשקף**. גבול ההוא היה נראה להעומד על גי הצבועים : **המדברה**. מוסב על הדרך, לומר שהדרך יפנה המדברה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנשקף**. ענין הבטה, כמו (שופטים ה כח) בעד החלון נשקפה : **גי**. עמק : **הצבועים**. בה היו צבועים, ואמרו רבותינו ז"ל (בבא קמא טז א) שהוא אפעה, והוא בעל גוונים מחולפים כמנין ימות החמה, ולזה קרוי צבוע : (מצודת ציון)

יט וְחָרַשׁ לֹא יִמָּצֵא בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי (אמר) אָמְרוּ פְּלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הָעֵבְרִים חָרְבׁ אִו חֲנִית:

רס"י **וחרש לא ימצא**. לא היה מצוי בתחלת מלכות שאול, כי הפלשתים המושלים בישראל, העזירו כל חרשי ברזל מישראל, פן יעשו כלי זיין להלחם: (רס"י)

מצודת דוד **פן יעשו וכו'.** ולזה לא הניחו להיות בהם חרש ברזל : (מצודת דוד)

מצודת ציון וחרש. אומן ברזל : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה זכר כי בכל ארץ ישראל לא היה נמצא חרש ברזל או יהיה זה כן לפי מה שאחשוב כי למיעוט המצא הברזל בארץ ישראל כמו שהוא מפי רבים היום לא היו בישראל חרשי ברזל ולזה היו צריכים לרדת אל הפלשתים לתקן להם כלי החרישה ועבודת האדמה ולא הניחו הפלשתים שישב בישראל חרש פלשתי ליראתם שמא יעשו העברים חרב או חנית וימרדו בהם כי הפלשתים היו עדיין מושלים בישראל ממשלה וזה היה סבה שביום המלחמה לא נמצא חרב וחנית לאחד מן הנערים שהיו את שאול ויהונתן בנו ונמצא החרב והחנית לשאול וליהונתן לבדם : (רלבי"ג)

מלבי"ם (יט-כ-כא) **ד.** וחרש שלא היה אפשר כלל שיכינו כלי מלחמה כי לא נמצא חרש ברזל בכל ארץ ישראל, עד שבעת הצטרכו ללטוש את כלי מחרישתם היו מוכרחים או לרדת לארץ פלשתים, או שלטשום עם הכלי שי"ל פיות הרבה, הגם שאין זה מעשה אומן, כי ההכרח לחצם לזה, ומסבה זו, (כב) והיה ביום מלחמת במלחמה הלזו שנולדה להם פתאום לא היה להם כולם (זולת לשאול ויונתן) חרב וחנית, ומלחמת שוה בסמוך ובנפרד כמו משמרת: (מלבי"ם)

כז וַיִּרְדּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים לְלָטוֹשׁ אִישׁ אֶת מַחְרָשְׁתּוֹ וְאֶת אֶתוֹ :
אֶת קַרְדָּמוֹ וְאֶת מַחְרָשְׁתּוֹ :

רש"י וירדו כל ישראל הפלשתים. וכשהיו ישראל צריכין לחרשי ברזל ללטוש איתים וקרדומות ומחרישות, היו זקוקים לירד אל ארץ פלשתים: מחרשתו. קו"ק זלע"ז: אהו. קולטר"א זלע"ז: קרדומו. זגו"ר זלע"ז: מחרשתו. פיסוייר"א זלע"ז: (רש"י)

מצודת דוד **וירדו.** רצה לומר : ומאז כשהיו צריכים ללטוש דבר מה, היו יורדים אל ארץ פלשתים, ללטוש שם אצל החרש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ללטוש.** לחדד, כמו (בראשית ד כב) : לוטש כל חורש : **מחרשתו.** כלי המחרישה : **אתו.** שם כלי עשויה לחפור בו, כמו (ישעיהו ב ד) : **וכתתו חרבותם לאתים.** ובדברי רבותינו ז"ל (בבא מציעא פב ב, ועוד) קרויה מרא : **קרדומו.** גרזן, כמו (שופטים ט מח) : את הקרדומות : **מחרשתו.** כלי אומנות, כמו (ישעיהו מד יג) : חרש עצים : (מצודת ציון)

כא וְהִיְתָה הַפְּצִירָה פִּים לַמַּחֲרָשֶׁת וְלֹא־תִים וְלִשְׁלֹשׁ קִלְשׁוֹן
וְלִהְקַרְדָּמִים וְלִהְצִיב הַדְרָבֹן:

רפ"י והיתה הפצירה פים למחרשות. והיתה להם לאותם שהיה להם טורח לרדת אל הפלשתים ללטוש, היתה הפצירה פים לימ"א בלע"ז, שיט לה הפכר פיות, כלומר פיות וחידודים הרבה, היתה להם לחדד המחרשת והאחים: ולשלוש קלשון. מזלג עשוי כמין עתה, שקורין פורקד"א, ולו שלש שיניים: ולהציב הדרבן. לחדדו כראשו לנועלו ולהציבו בתוך המרדע: (רפ"י)

מצודת דוד והיתה וכו'. רצה לומר: ומי שלא רצה לרדת לפלשתים, היה לוטש בעצמו את המחרשות וכו', עם הכלי הקרויה 'פצירה פים', העשויה בהרבה פיות וחריצים, ונוח ללטוש בה: (מצודת דוד)

מצודת ציון הפצירה. ענין רבוי, כמו (בראשית יט ג): ויפצר בס, שהוא מרבית דברי פתוי: פים. פיות, ורצונו לומר חריצים וחדודים: מחרשות. הם כלי אומנות: ולשלוש קלשון. שם כלי ברזל, עשויה לסלק בה הזבל, והיא בעלת שלש שיניים, וכאלו אמר קלשון בעלת שלש: ולהציב הדרבן. רצה לומר לחדד הדרבן, להציבו ביושר בתוך מלמד הבקר, והוא המקל שמלמד בו הבקר לחרישה, והמחט שבראשו קרוי דרבן, וכן (קהלת יב יא): דברי חכמים כדרבנות: (מצודת ציון)

כב וְהִיְתָה בְּיוֹם מִלְחָמָתָא וְלֹא נִמְצָא חֶרֶב וְחַנִּית בְּיַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת
שָׂאוֹל וְאֶת יוֹנָתָן וְתִמְצָא לְשָׂאוֹל וְלִיוֹנָתָן בְּנוֹ:

רפ"י ותמצא לשאול. על ידי נס: (רפ"י)

מצודת דוד והיה ביום מלחמת. בעת שנלחמו עם פלשתים: לא נמצא חרב. כי לא היה בישראל חרב ברזל לעשותם: ותמצא. אבל לשאול וליונתן, להם לבדם נמצא חרב וחנוית: (מצודת דוד)

כג וַיֵּצֵא מִצֵּב פְּלִשְׁתִּים אֶל מַעְבַּר מִכְמָשׁ: (o)

רפ"י מצב פלשתים. דרך אנשי מצב לעשות מהם מצב ומשחית, הם הפושטים ורבים אחר השלל אל העיר, שקורין אנבי"ל בלע"ז: מצב. הם

נציבים לשמור שלא ילאו מן העיר משחיתים זהם: אל מעבר מכמש. הפלשתים היו חונים במכמש, ומכמש זה, וישראל בעיר שמה גבע. וגבע היתה בראש ההר, ושני הרים היו זה כנגד זה, והגיא ביניהם, כמו שאמור בענין. ומלכ פלשתים נגש אל עזר מכמש שללד גבע, אל הגיא שביניהם: (רש"י)

מצודת דוד אל מעבר מכמש. מהעבר מזה, להתקרב אל הגבעה מקום שאול ויונתן : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצב. תרגם יונתן : אסטרטיג, וכמו כן תרגם על נציב פלשתים (לעיל פסוקים ג ד), והוא ענין פקידות ושלטנות : אל מעבר. אל צד : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצא רצה לומר בהיותם חלושי כח נגד מחנה פלשתים עם רב אחוזי חרב יצא מצב פלשתים לעבור אל צד שאול, החל רש והתגר בו מלחמה: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-יד

א וַיְהִי הַיּוֹם וַיֹּאמֶר יוֹנָתָן בֶּן שְׂאוּל אֶל הַנָּעַר נָשֵׂא כְּלִי לָכֶה וְנִעְבְּרָה אֶל מִצֵּב פְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַלַּז וּלְאָבִיו לֹא הִגִּיד:

רש"י מעבר הלז כל 'הלז' ו'לזה' שבמקרא, אינו לשון הזה, אלא לשון דבר שכנגדו, והוא מראהו באצבע, ובלע"ז אינו לשון איש"ט בלע"ז, אלא איי"ל בלע"ז: מעבר הלז. גי שני ההרים: (רש"י)

מצודת דוד נושא כליו. כלי מלחמתו : ונעברה. נתקדב אל המצב העומד בהעבר הפונה אלינו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלז. הזה, כמו (מלכים ב כג וז) : מה הציון הלז : (מצודת ציון)

רלב"ג וזה הספור כלו בא להורות כי לא בחרב ובחנית יושיע ה' הלא תראה כי יהונתן לבדו עם נושא כליו היו כנגד החיל הרב הזה ונתן השם

תשועה גדולה בידו : (רלבי"ג)

מלבי"ם (א-ז) **השאלות**: למה אמר בפסוק **א' לכה ונעברה**. ובפסוק **ו'** אמר **זה שנית והוסיף אולי יעשה ה' לנו והנער השיב לו**, כל זה היה לו לומר בפעם הראשון?, **מ"ש בפסוק ג' ששאל יושב בקצה הגבעה ואתו כשש מאות איש כבר נזכר למעלה (י"ג ט"ו) ובא פה כפול ושלא במקומו, וכן מ"ש ואחיה בן אחיטוב וכו', אין מקומו פה?**

ויהי היום ביום ההוא שיצא מצב פלשתים אל עבר מכמש מזה. ויאמר כו' לכה ונעברה אז לא היה דעתו עדיין להלחם בס רק לעבור אל העבר שנגד מצב פלשתים, כי מכמש היה מצפון לגבע (כמו שיתבאר פ"ה) ושאל ויונתן עמדו בצד דרום של גבע ורצה יונתן לעבור מדרומו של גבע אל צד צפונו ששם יעמד נגד מצב פלשתים, וזה שכתוב **אל מצב פלשתים אשר מעבר הַלַז**, ולכן **לאביו לא הגיד** כי לא היה דעתו עדיין אל הגבורה שהתעורר עליה אחר כך: (מלבי"ם)

בב' וְשָׂאוֹל יוֹשֵׁב בְּקֶצֶה הַגְּבֵעָה תַּחַת הַרְמוֹן אֲשֶׁר בְּמִגְרוֹן וְהָעַם אֲשֶׁר עִמּוֹ **כָּשָׁשׁ מְאוֹת אִישׁ:**

רפ"י בקלה הגבעה. בסוף הגבעה: (רפ"י)

מצודת דוד **אשר במגרון**. שם מקום בקצה הגבעה : **והעם**. רצה לומר : העם אשר היו כשש מאות איש, גם המה שמה ישבו עמו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ושאל יושב בא לבאר מדוע הוצרך לעבור כי שאל יושב בקצה דרומי של גבע אל צד מגרון לא אל צד מכמש, וזה מסבת מעוט העם אשר עמו שהיו גם עתה רק כשש מאות איש כמו שהיה בבואו לגבע והתירא מהתראות לפני מחנה פלשתים עם אנשיו המעטים**: (מלבי"ם)

גג' וְאַחִיָּה בֶן אַחִיטוֹב אָחִי אִיכָבוֹד בֶּן פִּינְחָס בֶּן עֲלִי כֹהֵן יְהוָה בְּשֵׁלֹו נִשְׂא אִפּוֹד וְהָעַם לֹא יָדַע כִּי הֵלֵךְ יוֹנָתָן:

רפ"י נשא אפוד. אורים ותומים: (רפ"י)

מצודת דוד **אחי איכבוד**. אחיטוב היה אחי איכבוד : **כהן ה' בשלה**. חוזר על עלי, שהיה כהן גדול בהיות שם המשכן : **נושא אפוד**. הוא כולל גם לחושן עם האורים ותומים, ועל אחיה חוזר : (מצודת דוד)

רלב"ג כהן ה' בשלה. שב אל עלי לא אל אחיה כי כבר היה חרב משכן שילה ואולם אמרו נושא אפוד בד שב אל אחיה והרצון בזה לפי מקומו כי הוא היה כהן גדול : **והעם לא ידע כי הלך יהונתן**. אמנם אמר זה שאם ידעו היו הולכים עמו : (רלב"ג)

מלבי"ם ואחיה שב אל ספורו שיונתן לא היה דעתו אז אל שיפול במחנה פלשתים, **א**. מצד שלא הגיד לאביו ולא היה עושה דבר גדול כזה בלעדיו, **ב**. שהיה שם אורים ותומים עמהם והיה שואל בה' כי **אחיה בן אחיטוב כו' בן פנחס בן עלי**, אשר עלי היה **כהן ה' בשלה**, אחיה היה **נשא אפוד**, ומדוע לא שאל בה', **ג**. שגם **העם לא ידע כי הלך יונתן** וכל זה ראייה שלא היה במחשבתו אז לעשות נוראות שאם כן היה מיעד את העם להיות נכונים אחריו: (מלבי"ם)

ז וּבִין הַמַּעֲבֹרוֹת אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לַעֲבֹר עַל מִצֵּב פְּלִשְׁתִּים שֵׁן הַסֶּלַע מִהַעֲבֹר מִזֶּה וְשֵׁן הַסֶּלַע מִהַעֲבֹר מִזֶּה וְשֵׁם הָאֶחָד בּוֹאֵץ וְשֵׁם הָאֶחָד סֹנָה:

רש"י וצין המעברות אשר בקש יונתן לעבור. כן היה עשוי, שן הסלע היה מהעבר מזה לצין המעברות מזה, וכן הסלע לצין המעברות מזה. הגיא הוא קרוי צין המעברות, והיה לו סלע מכאן, וסלע מכאן, זה בעברו מזה, וזה בעברו מזה, והגיא צין שני העברים, אותו הגיא בקש יונתן לעבור: שן הסלע. שם האחד 'בּוֹאֵץ', ושם השני 'סֹנָה': (רש"י)

מצודת דוד ובין המעברות. כי פלשתים חנו במכמש בהר, וישראל חנו למולם בגבעה, והגי שביניהם קרוי בין המעברות, שהוא בין מעבר וצד מחנה פלשתים, ובין מעבר מחנה ישראל, ואמר 'ובין המעברות', רצה לומר : הגיא אשר בקש יונתן לעבור בו להתקרב למחנה פלשתים, היה בו שן הסלע מעבר גבעה, ושן הסלע מעבר וצד מכמש : (מצודת דוד)

מצודת ציון המעברות. מלשון עבר וצד : **על מצב**. אל מצב : **שן הסלע**. בולט היה כשן : (מצודת ציון)

מלבי"ם ובין ספר כי בבואו אל צפונה של גבעה נגד מצב פלשתים שאז התנוסס בו רוח ה' לעבור וללחום בשם ה' וזה היה בין המעברות כי אז בקש יונתן לעבר אל מצב פלשתים ולהכות בס, היו שם שיני סלעים גבוהים מפסיקים ביניהם, והיו גבוהים מאד עד שנקבו בשמות מיוחדים, וכן היה, (מלבי"ם)

וה השן האחד מצוק מצפון מול מכמש והאחד מנגב מול גבע: (o)

רפ"י מלוק מצפון. מקופע ועולה מלד לפון אל מכמש: מול גבע. שממנה
ילא יהונתן:
(רפ"י)

מצודת דוד מצוק מצפון. מקום מצבו היה מצפון הגיא מול מכמש : **מנגב**.
מקום מצבו מנגב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצוק. מוצב, וכן (שמואל ב טו כד) : ויציקו את ארון : **מול**.
נגד : (מצודת ציון)

מלבי"ם השן האחד מצוק מצפון שהוא השן שעמד אצל גבע היה מצוק מצד צפוני שהיה שם חלק ושוה, שאי אפשר לרדת ממנו. והשן שעמד אצל מכמש היה מצוק מצד דרומו שנכח גבע שאי אפשר לעלות עליו, עד שחוץ ממה שהיו רק שנים אנשים נגד מחנה כבדה היה קשה שיגיעו אל המחנה גם מצד המקום: (מלבי"ם)

ו ויאמר יהונתן אל הנער נשא כליו לכה ונעברה אל מצב הערלים האלה אולי יעשה יהוה לנו כי אין ליהוה מעצור להושיע ברב או במעט:

מצודת דוד ויאמר וכו'. היא האמירה הנאמר למעלה, ולפי שהפסיק הענין, נאמר שוב, כאומר נחזור לענין הראשון : **אולי יעשה וכו'**. קצר ולא אמר מה הדבר אשר יעשה, ומאליו יובן שרצה לומר דבר הצריך, והיא התשועה : **ברב**. הן ברב עם הן במעט, כי הכל שוה אצלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעצור. ענין מניעה, כמו (בראשית טז ב) : עצרני ה' מלדח : (מצודת ציון)

רלב"ג לכה ונעברה אל מצב הערלים האלה. רמז מזה כי מפני פחיתות והיותם נבדלים ראוי שיהיו יונתן ונושא כליו נעזריי בש"י לנצח אותן כי אין לשם יתעלה מעצוי להושיע ברב או במעט : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר בכ"ז נחה עליו רוח גבורה מאת ה' עד שהתעורר ליפול במחנה, ויאמר לנערו לכה ונעברה אל מצב הערלים רצה לומר אליהם ממש, והגם שאי אפשר שננצחם בדרך הטבע **אולי יעשה ה' לנו בדרך נס, כי אין לה' מעצור רצה לומר כי בכחות הטבעיים צריך שכח המתגבר**

יגדל מן הכח השני המנוצח, שאם לא כן יעצר הכח המתפעל בעד הכח הפועל וינגד אליו, ולכן לפי גודל כח המתפעל צריך שיגדל ביתר שאת כח הפועל המנוצח, לא כן אצל ה', שאין שום כח טבעי יעצור בעדו וינגד אליו, עד שיצרך הוא כח גדול כנגד כח העוצר, וזה שכתוב כי אין לה' מעצור, ואם כן אין הבדל **שיושיע ברב או במעט:** (מלבי"ם)

ז ויאמר לו נשא כליו עשה כל אשר בלבבך נטה לך הנני עמך
כלבבך:

מצודת דוד **נטה לך**. לעבור אליהם : **הנני עמך**. מוכן אני ללכת עמך
כרצונך (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר לו נושא כליו הבין כי אי אפשר שיתעורר לפעולה כזאת הרחוקה מן הטבע שישליך נפשו מנגד במקום שהסכנה גלויה וידועה אם לא בשכח אלהי מניע אותו ומעורר את לבו בל יפחד, וע"כ אמר **עשה כל אשר בלבבך**, כי הלב הוא החוזה האלהי בענינים גדולים כאלה, ואיש הרוח יוכל לסמוך על חזיון לבו בזה ואע"ג שהוא לא חזא מזליה חזא, ואם כן **נטה לך** רצה לומר שיטה אל הצד לרדת מן הסלע אל בין המעברות, ואני **הנני עמך** הגם שלבי אינו רואה את כל מאומה הנני **כלבבך:** (מלבי"ם)

ז ויאמר יהונתן הנה אנחנו עבדים אל האנשים ונגלינו אליהם:

מצודת דוד **ונגלינו**. נגלה את עצמנו אליהם, ואז נעשה בחינה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונגלינו**. **מלשון גלוי** : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ח-י) **השאלות**: איך סמך יהונתן על דברים כאלה, להשליך נפשו מנגד? :

(ח-י) ויאמר כבר פי מהרי"א כי באמת הנסיון הזה לא היה מוכרח ומחויב מפאת עצמו כ"א מפאת ההשגחה האלהית אם תדבק בס, והבחינה היתה בזה האופן כי אולי הפלשתים לא יאמרו הדבור ההוא עלו עלינו וגם לא יאמרו דמו עד הגיענו אליכם והיה אפשר שיאמרו באו הנה או קרבו אלינו או לכו ונלחמה או כיוצא מהדבורים האלה ממה שהדמיון סובל או לא ידברו דבר רק יצאו לקראתם, ולכן היתה הבחינה שאם הם ידברו כאותם הדברים והמלות עצמם אשר אמר יהונתן אין זה כי אם מפאת ההשגחה האלהית שישים הדברים בפיהם ורוח ה' נוצצה בס להודיעם את אשר יעשון, והיה זה ממדרגת רוח"ק ולכן בחר בזה

וכמו שנאמר בגדעון (שופטים ז' י"א) ושמעת מה ידברו ואחר תחזקנה
ידיך: (מלבי"ם)

טז אם כה יאמרו אלינו דמו עד הגיענו אליכם ועמדנו תחתינו ולא
נעלה עליהם:

כ"ז דמו. המתינו, כמו (יהושע י יב): שמש בגבעון דוס ; וכן (תהלים לז
ז): דוס לה', אם כה יאמרו: דומו ונעלה אליכם, שעתם מלכת ולבס רס
עליהם: (כ"ז)

מצודת דוד דומו. המתינו במקומכם עד נבוא אליכם : ועמדנו. אז נעמוד
במקומנו, ולא נעלה להלחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כה. כן : דומו. המתינו, כמו (יהושע י יב) : שמש בגבעון דוס :
הגיענו. מלשון הגעה : תחתינו. במקומינו : (מצודת ציון)

רלב"ג אם כה יאמרו אלינו דמו עד הגיענו אליכם ועמדנו תחתנו. ראוי
שתדע כי העתידות יגלו בפנים שונים וכבר תהיה לפעמים הודעה תלושה
מושפעת מהש"י בזה האופן החלוש וילקח בה ראייה כמו שנאמר לגדעון
שירד הוא ופורה נערה אל מחנה וישמעו מה ידברו כי בזה קצת הוראה
מהדברים המתחדשים וזה מבואר אחר העיון ממה שזכרנו בשני מספר
מלחמות השם ואין הנה מקום זאת החקירה, והנה אמרו דמו עד הגיענו
אליכם לאות כי ההתחלה תהיה מפלשתים לרדוף אחרי ישראל ולזה יש
להם לירא שינוצחו כי הרודף הוא המנצח על הרוב : (רלב"ג)

יז ואם כה יאמרו עלו עלינו ועלינו כי נתנם יהוה בידנו וזה לנו האות:

כ"ח ואם כה יאמרו עלו עלינו. פחד הקב"ה בלבס, ויראים לזוז
ממקומם: (כ"ח)

מצודת דוד עלו עלינו. שהלשון הזה מורה שיהיה לנו עליה והתגברות :
ועלינו. אז נעלה להלחם, כי בודאי נתנם ה' בידנו, ופיהם הכשילם לדבר
כן : (מצודת דוד)

רלב"ג ואם כה יאמרו עלו עלינו. הנה זה לאות על שינצחום ישראל
וירדפו אחריהם אחרי היותם מתחבאי מפחדת' כי בלי ספק לא יכנסו
ישראל אחריהם אם לא יתברר להם שינצחום אחר היותם יראים מהס

בזה האופן הנפלא : (רלבי"ג)

יא וַיִּגְלוּ שְׁנֵיהֶם אֶל מִצְבַּ פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ פְּלִשְׁתִּים הִנֵּה עֲבָרִים יֵצְאִים מִן הַחַרְיִם אֲשֶׁר הִתְחַבְּאוּ שָׁם:

מצודת דוד מן החורים. כי חשבו שהמה מן הנחבאים בהמערות : (מצודת דוד)

מצודת ציון החורים. מלשון חור ונקב : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויגלו שניהם אל מצב פלשתים. הם הראשי והגבורים שהיו בפני המחנה לצד ישראל : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמרו פלשתים ספר להגדיל האות כי הם לא טעו שהם אנשי חיל עד יתיראו מלרדוף אחריהם כי אמרו שהם יהודים רכי לבב אשר בחורים התחבאו ובכ"ז לא ערב לבם לרדת ולרדוף אחריהם רק, (מלבי"ם)

יב וַיַּעֲנוּ אַנְשֵׁי הַמִּצְבָּה אֶת יוֹנָתָן וְאֶת נִשָּׂא כְלָיו וַיֹּאמְרוּ עָלוּ אֵלֵינוּ וְנוֹדִיעָה אֶתְכֶם דְּבַר (פ) וַיֹּאמֶר יוֹנָתָן אֶל נִשָּׂא כְלָיו עֲלֵה אַחֲרַי כִּי נִתְּנָם יְהוָה בְּיָד יִשְׂרָאֵל:

רש"י ויענו. לשון הרמת קול: (רש"י)

מצודת דוד אנשי המצבה. אנשי המושל המצב : ונודיעה אתכם דבר. אמרו בדרך לעג והלצה כדרך שהבריות אומרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויענו. ענין אמירה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו עלו עלינו שזה אות כי נשתה גבורתם לפני יהונתן ושומה בפיהם ונודיעה אתכם דבר כי זה עצמו הוא הודעה אלהית כי נתנם ה' ביד ישראל, ולכן אמר עלה אחרי וכו': (מלבי"ם)

יג וַיַּעַל יוֹנָתָן עַל יָדָיו וְעַל רַגְלָיו וְנִשָּׂא כְלָיו אַחֲרָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי יוֹנָתָן וְנִשָּׂא כְלָיו מִמּוֹתָת אַחֲרָיו:

רש"י על ידיו ועל רגליו. כלומר ככל כח ומרובה: (רש"י)

מצודת דוד על ידיו. על כי המקום היה משופע, לזה החזיק עצמו בידיו :
ויפלו. אנשי המצבה נפלו חללים ולא מתו, עד כי נושא כליו השלים
מיתתן : (מצודת דוד)

מלבי"ם **השאלות**: הלא אנשי המצבה ראו שהם שנים ואמרו הנה עברים
יוצאים מן החורים ואיך פתאום המצב והמשחית חרדו?:

ויעל יונתן זה היה מעוז ההשגחה שלא סבב את שן הסלע ללכת על הדרך
כי שם עמדו אנשי המצבה נכונים וצפופים אל פני הדרך, ולא היה מסתבב
אימה וחרדה. אבל יהונתן עלה על שן הסלע והגיע באמצע בין אנשי
המצב ובין המחנה ושם התחיל להכות, עד שבמקום שהיה המצב נכון
בצד הדרך לא ראו צר ואויב ובמקום שעלה יונתן היו מפוזרים כעשרים
איש בחצי מענה, מה שאין כן אל פתח עינים אל אם הדרך עמדו המצב
והמשחית (מלבי"ם): נכונים

יְהִי הַמָּכָה הָרִאשׁוֹנָה אֲשֶׁר הִכָּה יוֹנָתָן וְנִשְׂא כְלָיו כְּעֶשְׂרִים אִישׁ
כְּבַחְצִי **מַעֲנָה** **צָמַד** **שָׂדָה**:

רש"י **כבחי מענה** כמד שדה. בתוך שיעור מדת קרקע, מלא חצי מענה
של מחרישת כמד בקר החורשת נשדה: מענה. הוא תלם המחרישה, שקורין
ריו"ח בלע"ז, וגבורה גדולה היא זו, שהיו קרובים זה לזה, ונכונים לעזור
זה את זה: (רש"י)

מצודת דוד **המכה הראשונה**. כי לאחר זה כאשר רדפו ישראל אחריהם,
הוסיפו עוד להכות בהם : **כבחי מענה וכו'**. רצה לומר : עם שהעשרים
האלו היו קרובים זה לזה, כי עמדו בשיעור מרחק חצי מענה אשר יחרוש
האדם בצמד בקר בהשדה, עם כל זאת לא עזרו אלו לאלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מענה**. הוא הקו הישר, שיחרוש החורש כשיעור הראוי, וחוזר
וחרש אצלו כמדתו, עד כלותו כל השדה, כמו (תהלים קכט ג) : האריכו
למעניתם : **צמד**. זוג : (מצודת ציון)

רלב"ג **כעשרים איש כבחי מענה צמד שדה**. ר"ל שהכה יונתן ונושא
כליו כעשרי איש בשיעור קטן מהארץ כי אם חצי שיעור כארץ שיחרושו
צמד בקר מהשד' ביום אחד : (רלב"ג)

טו וְיִהְיֶה חֲרָדָה בְּמַחְנֶה בְּשָׂדָה וּבְכָל הָעָם הַמְצַב וְהַמְשַׁחֵת חֲרָדוֹ גַם

הַמָּה וְתִרְגַּז וְהָאָרֶץ וְתִהְיֶה לְחֶרֶדַת אֱלֹהִים:

מצודת דוד **המצב והמשחית**. המושל ואנשי המשחית, גם המה חרדו, עם כי מדרכם להיות אמיצי לבב : **ותרגז הארץ**. אמר בלשון גוזמא והפלגה : **ותהי לחרדת אלהים**. המחנה היתה לחרדה גדולה כי כאשר ירצה להגדיל דבר מה, סומכו למלת 'אלי' כמו [תהלים פ י] : וענפיה ארזי אל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותרגז**. ענין רעדה : (מצודת ציון)

רלב"ג **ותהי חרדה במחנה וגו'**. זה היה מהש"י על צד ההשגחה להביא עליהם החרדה הזאת הנפלאה באופן שתהיה חרב איש באחיו עם מה שראו בתחלה שלא באו שם מישראל כי אם יונתן ונושא כליו : **ותהי לחרדת אלהי'**. רצה לומר חרדה גדולה כטעם אש אלהים הררי אל או יהיה הרצון בו שהחרדה היתה מסובבת מהש"י : (רלב"ג)

מלבי"ם **ותהי ועל ידי כן נתהווה חרדה במחנה בשדה ובכל העם** ואחר כך **המצב והמשחית חרדו גם המה**, כי אם היה בא לעומת מקום המצב לא היו חרדים כי היו רואים כי שנים המה, אבל בבואו באמצע בין המצב ובין המחנה ושם הכה חשבו המחנה שכבר נפל המצב והמשחית אחר שהניחום לעבור מגבולם והלאה ועל ידי כן חרדה המחנה, ומתוך חרדת המחנה חרדו גם המצב עד **שרגזה הארץ** בכלל ומבאר כי באמת **ותהי לחרדת אלהים** לא היתה חרדה טבעיית רק ה' הפיל עליהם פחד וחרדה: (מלבי"ם)

טז וַיֵּרְאוּ הַצֹּפִים לְשֵׁאוֹל בְּגִבְעַת בְּנִימָן וְהָנָה הַהֲמוֹן נִמּוֹג וַיִּלֶּךְ וְהָלַם: (פ)

רס"י **הצופים לשאול**. הצופים אשר היו לשאול בגבעת בנימן, צופים ; אישקאגט"ש זלע"ז: והנה ההמון. של פלשתים, נמוג ממקומו וילך, וקרצ הלום לכל ישראל: נמוג. כמו (בראשית 7 יב): נד ונע: (רס"י)

מצודת דוד **הצופים לשאול**. הצופים שהיו לשאול בגבעת בנימן : **ההמון**. של פלשתים, המה נמוגים והולכים ומוכים בכל פעם יותר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הצופים**. העומדים במקום גבוה, ומשם צופים למרחוק לראות מה נעשה במלחמה : **ההמון**. העם רב : **נמוג**. ענין המסה, ורוצה לומר, מוכה ומנוגע : **והלום**. ענין הכאה, כמו (שופטים ה כו) : והלמה סיסרא : (מצודת ציון)

רלב"ג ויראו הצופים לשאול. ויתכן שמהעם אשר אתו שם קצתם במקום גבוה שיהיו צופים ומביטים מה יעשו פלשתים כי זה ממה שיישירים אם להציל נפשם אם לנצח פלשתים בראותם כי יש לאל ידם : **והנה ההמון נמוג וילך והלם**. ר"ל שהקול שהיה במחנה פלשתים הוא קול המוגים וההלומים לא קול המנצחים : (רלב"ג)

מלבי"ם ויראו כו' והנה ההמון נמוג, כי המחנה כ"ז שעומדת על דגלה וסדרה, היא קשורה באגודה אחת איש באחיהו ידובקו ונקראת בשם מחנה או צבא או עם וכדומה, אבל עת תתהוו מהומה ביניהם ימוגו וימסו אסוריהם ואז נקראים בשם המון, על המונס ושאונס, ששם המון מורה על קיבוץ בלתי מסודר כחוקי סדרי המלחמה, וראו כי ההמון נמוג מתבורם, וזה כי **וילך והלם** רצה לומר מקצתם הלכו להתרחק הלאה, ומקצתם התקרבו הלום לצד גבעה, כי במהומה הזו יש נבהלו נחפזו לצד הזה ויש ברחו לצד שכנגדו, ובזה נולד ספק אם זה בריחה או הכנה והתחלה למלחמה: (מלבי"ם)

ג'ז ויאמר שאול לעם אשר אתו פקדו נא וראו מי הלה מעמנו ויפקדו והנה אין יונתן ונשא כליו:

רס"י פקדו. לשון פקידה, כמו (איוב ז יח): ותפקדנו לבקרים: (רס"י)

מצודת דוד פקדו. ראו בהשגחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקדו. ענין השגחה, כמו (ירמיהו טו טו) : זכרני ופקדני : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר שאול רצה לדעת סבת ענין זה מצד שידע מי הלך מאתם וגרם הרעש שמה, וראה כי לא נפקד איש רק יונתן ונושא כליו, אשר רחוק שאלה יולידו מהומה גדולה כזאת: (מלבי"ם)

ג'ח ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלהים פי הנה ארון האלהים ביים ההוא ובני ישראל:

רס"י הגישה ארון האלהים. אורים ותומים: כי היה ארון האלהים ציוס ההוא. המקרא חסר תיבה אחת, כי היה ארון האלהים פס ציוס ההוא: (רס"י)

מצודת דוד **הגישה ארון האלהים**. לשאול לפניו באורים ותומים, אם נעלה עליהם : **ובני ישראל**. רצה לומר : הארון היה עם בני ישראל ובתוכם (מצודת דוד) :

מצודת ציון **הגישה**. הקריבה : **ובני ישראל**. הוי"ו היא במקום עם, וכן (שמות א ה) : ויוסף היה במצרים, ורוצה לומר עם יוסף : (מצודת ציון)

רלב"ג **ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלהים**. ר"ל האורים והתומים שהיה בארון לשאל לו באלהים על דבר יונתן והחרדה הזאת אשר במחנה פלשתים אם ראוי שירדפו אחריהם אם יעמדו במקומם : **כי היה ארון האלהים ביום ההוא ובני ישראל**. ירצה לפי מה שאחשוב כי ביום שבאו בגלגל על זה הדבר היה בא שם ארון האלהים ובני ישראל ולזאת הסבה קרה כאשר נפץ העם מעל שאול שנשאר שם הכהן הגדול עם ארון האלהים וכאשר נסעו משם שמואל ושאול והעם אשר עם שאול ללכת הגבעה אשר בבנימן נעתק עמהם הכהן הגדול וארון האלהים והלכו בגבעה ואולם מקום ארון האלהים היה שם אז ברוב : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויאמר שאול** ולכן רצה לדרוש באורים ותומים מה סבת הדבר ומה הדבר הזה, **כי היה ארון האלהים** וכו', רצה לומר כי מעת חרב משכן שילה לא היה מקום קבוע לארון, והיו מוליכים אותו **ביום ההוא** רצה לומר בעת ההיא עם בני ישראל בכל מקום שהתקבצו, ולכן בעת הלכו הגלגל לחדש שם המלוכה הביאו הארון עמם וכשיצא שאול משם אל הגבעה **הוליכו** עמו : (מלבי"ם)

לַטַּף וַיְהִי עַד דְּבַר שְׂאוּל אֶל הַפֶּהן וְהַהֲמוֹן אֲשֶׁר בְּמַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים וַיִּלָּךְ הַלֹּךְ וְרַב (פ) וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל הַפֶּהן אֲסֹף יָדָי :

מצודת דוד **עד דבר**. בעוד שדבר אל הכהן לשאול באורים ותומים, היה ההמון הולך ומתרבה בדבר הנמיגה וההכאה : **אסוף ידך**. הכנס ידך אל עצמך להמנע מלפתוח האורים ותומים, כי אין עוד זמן לשאול בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אסוף**. ענין הכנסה, כמו (בראשית מט לג) : ויאסוף רגליו : (מצודת ציון)

רלב"ג **וההמון אשר במחנה פלשתים**. ר"ל קול ההמון הנזכר במחנה פלשתים שהוא קול הנשברים והמדוכאים היה הולך וחזק : **אסוף ידך**. ר"ל שיאסף ידיו אליו ולא יתעסק עוד בענין האורים והתמים על השאלה הזאת כי אין להם פנאי : (רלב"ג)

מלבי"ם **וההמון** רצה לומר בתוך כך נתרבה ההמיה והרעש שמה **(המון)**

זה שם המקרה על ההמיה וקול ענות) עד ששמעו קול מפלתם: (מלבי"ם)

זכ וַיִּזְעַק שְׂאוּל וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ עַד הַמְּלַחְמָה וְהָנָה הַיְתָה
חֶרֶב אִישׁ בְּרֵעֵהוּ מֵהוּמָה גְדוֹלָה מְאֹד:

מצודת ציון ויזעק. ענין אסיפה : (מצודת ציון)

מלבי"ם והנה היתה רצה לומר התלוו אל נצוח שאול גי ענינים, א. שעל ידי המהומה היתה חרב איש ברעהו: (מלבי"ם)

זכא וְהָעֵבְרִים הָיוּ לְפִלְשְׁתִּים כְּאֶתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם אֲשֶׁר עָלוּ עִמָּם בַּמַּחְנֶה
סָבִיב וְגַם הָמָּה לְהִיּוֹת עִם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עִם שְׂאוּל וַיּוֹנְתָן:

רס"י והעברים היו לפלשתים. בעזרתם, מחמת יראה מתמול שלשום, והיום נהפכו גם המה עם חזריהם, להיות בעזרת אחיהם: (רס"י)

מצודת דוד והעברים וכו'. כי רבים מישראל גרו בארץ פלשתים, והיו משועבדים להם, ועלו עמיהם בעל כרחם להלחם בישראל, ואמר: העברים אשר היו לעזרת פלשתים בעת אתמול שלשום אשר עלו במחנה פלשתים, גם המה חזרו להיות עם ישראל, בראותם שיד ה' היתה בהם: (מצודת דוד)

רלב"ג והעברים היו לפלשתים כאתמול שלשום וגו'. יתכן שהפלשתים היו מושלים בקצת ישראל והיו יושבים תחתיהם והביאום הפלשתים עמיהם במחנה להכריח שילחמו עם ישראל כמו שראינו באכיש מלך גת שהביא עמו דוד ואנשיו להלחם עם שאול ועם ישראל ולזה אמר והעבריי אשר היו לפלשתיי מקודם זה שעלו עם הפלשתים במחנה סביב גם המה נהפכו להיות עם ישראל אשר עם שאול ויונתן כן פירשו קצת המפרשים, והנכון בעיני שהרצון בזה שעם היות ישראל בדבר זאת המלחמה בתכלית הדלות והשפלות עד שנתחבאו במקומות הנזכרים הנה אחר הגיע זאת המהומה לפלשתים היו העברים לפלשתים כאתמול שלשום בהלחמם עמם בימי שמואל שגברה יד ישראל עליהם ועל עמם במחנה סביב להכותם ולתפשם באופן שלא ישאר מהם איש ולא עוד אלא גם המה ר"ל הפלשתים להיות עם ישראל אשר עם שאול ויונתן כי קצתם היו הורגים קצתם ובזה האופן היו עוזרים לישראל כאלו היו עמם: (רלב"ג)

מלבי"ם **ב**. והעברים שישראל שגרו בצד מערב ארץ ישראל בערי פלשתים

היו לפלשתים כאתמול שלשום נכנעים תחתם וגם עלו עמם במחנה סביב, רצה לומר עמדו סביבות המחנה להספיק צדה וצרכיהם, וגם המה נהפכו עתה להיות עם ישראל אשר עם שאל לעזרם: (מלבי"ם)

לכב וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֵּתְחַבְּאִים בְּהַר אֶפְרַיִם שָׁמְעוּ כִּי נָסוּ פְּלִשְׁתִּים וַיִּדְבְּקוּ גַם הֵמָּה אַחֲרֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה:

מצודת דוד המתחבאים. מפחד הפלשתים, כמו שכתוב למעלה (יג ו) : וידבקו. יצאו ממקום מחבואם, וידבקו וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון וידבקו. רוצה לומר רדפו להתקרב אליהם : (מצודת ציון)

מלבי"ם ג. וכל איש ישראל המתחבאים וכו', ועל כולם, (כג) ויושע ה' ביום ההוא כי עיקר התשועה היתה השגחיית, והמלחמה עברה את בית און, רצה לומר כשבאו לבית און כבר עברה המלחמה רצה לומר פסקה כי מאז נפוצו הבורחים והיו נסים לא לוחמים: (מלבי"ם)

לכג וַיִּזְשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל וְהַמִּלְחָמָה עָבְרָה אֶת בֵּית אֹן:

מצודת דוד והמלחמה. עם המלחמה, עברה מבית און והלאה, לרדוף אחרי פלשתים : (מצודת דוד)

רלב"ג והמלחמה עברה את בית און. ר"ל שהרודפים עברו המקום ההוא מרוב מרוצתם ושקדם על דבר המלחמה : (רלב"ג)

לכד וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִגַּשׁ בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאֲלֵ שְׂאוּל אֶת הָעָם לֵאמֹר אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֹאכַל לֶחֶם עַד הָעֶרֶב וְנִקְמְתִי מֵאִבִּי וְלֹא טַעַם כָּל הָעָם לֶחֶם: (o)

רש"י נגש ביום ההוא. היו אלים ונגושים להלחם בפלשתים: ויואל. לשון אלה: אשר יאכל לחם. כל מאכל במשמע, כמו (ירמיהו יא יט): נשחיתתה עץ בלחמו: (רש"י)

מצודת דוד נגש ביום ההוא. עם כי מתחלה נחבאו, עתה קרבו להלחם בהם : ויואל. השביע את העם לבל יאכלו מאומה עד הערב, למען לא יהיו טרודים במאכלם, להנקם מפלשתים : לחם. הוא כולל כל דבר מאכל :

מצודת ציון נגש. קרב : ויואל. מלשון אלה ושבועה : טעם. הלוקח אל פיו מעט מן המאכל ואין בה לרדת חדרי בטן, יקרא טעימה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואיש ישראל נגש ביום ההוא. ר"ל שכבר נדחקו על דבר זאת הרדיפה מפני צואת שאול עד שלא יכלו לבטל מזה אפילו לצורך האכילה כי כבר השביע שאול את העם שלא יאכל מזון עד הערב כדי שתשלם לו הנקמה מאויביו ולזה נשמרו העם מלקחת הדבש להזין ממנו ולקח ממנו יונתן כי לא שמע השבועה ועם זה נחשב לו לעון כמו שיראה אחר זה אם מפני שלא חקר בזה קודם כי כבר היה רואה שאין משיג ידו אל פיו מהעם וזה לא היה נכון להיות אם לא בסבת נדר והסכמה ביניהם אם מפני שגנה אביו על ההשבעה הזאת כאמרו עכר אבי את הארץ וחשב שאם אכל העם משלל אויביו היו מתחזקים יותר ותרב מפני זה המכה בפלשתים עם מה שהתבאר לו כי לא בכח גברו על פלשתים אך מאת ה' היתה זאת : (רלבי"ג)

מלבי"ם ואיש ישראל נגש רצה לומר שאול ראה בבואו לבית און שהעם הפסיקו מן המלחמה כמ"ש והמלחמה עברה וחדלו מלרדוף אחרי צריהם, וזה בא מטעם כי איש ישראל היו נגשים ומוכרחים ביום ההוא אל המלחמה, רצה לומר לא לחמו בנפש חפצה כעם חרף נפשו למות בעבור חפשיותו וארצו רק היה אצלם כנגישה ששאול לחץ אותם לזה על ידי שהתגרה עם פלשתים, ולכן עת מצאו מנוח מאויביהם רצו לנוח מן המלחמה אשר הלכו אליה מתוך ההכרח, ולכן ויואל שאול השביעם באלה בל יאכלו לחם למען יקום גוי אויביו וכפי הסברא היו מתענים ביום ההוא כמו שהיה דרכם בכל עת צרה, ועתה כי נושעו הותר להם לאכול על פי הדין, וגזר שאול בל יאכלו כי עוד אין התשועה שלמה עד ישית אויביו הדום לרגליו. והנה שאול דבר באלתו, ארור האיש אשר יאכל לחם, ויש סברא שלא גזר רק אכילת לחם שהיא סעודה כראוי, לא על טעימת לחם מעט, ולא על אכילת דבר שאינו לחם כמו פירות וכיוצא, כי באר הטעם כדי שינקם מאויביו, רצה לומר שלא יפנו אל הכנת סעודתם ולא ירדפו אחר האויב, וזה רק בסעודה קבועה שמתאחרים בהכנתה ואכילתה, לא על טעימה ואכילת מיני פירות שהיא אכילת ארעי, שלא יתבטלו בזה מן המלחמה, ויש סברה שהיתה גזרתו גזירת תענית שיתענו כל היום כדי שזכות ענוים ותשובתם תועיל אל שינקמו מאויביהם, וישראל החמירו על עצמם בשני ענינים, א. ולא טעם כל העם לחם, אף טעימה בעלמא : (מלבי"ם)

לְכַהֵן וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ בַיַּעַר וַיְהִי דְבַשׁ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה:

רש"י ויהי דבש. דבש קנים גדל בארץ ישראל: (רש"י)

מצודת דוד וכל הארץ. כל אנשי הארץ, הם בני ישראל : ויהי דבש. הקנים אשר הדבש גדל בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ביער. הקנים שגדל בהם הדבש, יקראו יער, כמו (שיר השירים ה א) : אכלתי יערי עם דבשי : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה היה הדבש על פני השדה מפני שכבר היו שם כלים רבים ישכנו בהם הדבורים ויעשו בו הדבש כמנהגם והדבש היה בכלים ההם בחוד יערו כמשפט וידמה שהיו הכלים ההם מושמיי שם שורות שורות ביושר בדמיון דרך ולזה קרא זה הקבוץ הלך דבש כי האורך יקרא הלך מצד הדרך או לרבוי הדבורים שם ביער ההוא היה הדבש נגר על פני השדה כמו שפירשו הקודמים : (רלבי"ג)

מלבי"ם (כה-כו) השאלות: מה החידוש שלא טעם העם לחם ולא מן הדבש, האפשר כי יעברו על האלה? :

ב. וכל הארץ באו ביער ויהי דבש על פני השדה, הגם שדבש אינו בכלל לחם: (מלבי"ם)

לכנז ויבא העם אל היער והנה הלך דבש ואין משיג ידו אל פיו פי ירא העם את השבעה:

רס"י והנה הלך דבש. שהיה נוטף מן הקנים: (רס"י)

מצודת דוד הלך דבש. הדבש היה זב מהקנים : ואין משיג ידו. עם הדבש : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלך. מלשון הליכה, ורוצה לומר זב : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויבא כו' והנה הלך דבש רצה לומר הגם שהדבש הלך ולא היה שום עכוב לא בלקיחתו ולא באכילתו, ובכ"ז ואין משיג ידו אל פיו. וזה היה מפני כי ירא העם את השבועה והחמירו על ספיקה: (מלבי"ם)

לכנז ויִּוֹנְתָן לֹא שָׁמַע בְּהִשְׁבִּיעַ אֲבִיו אֶת הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת קָצֵה הַמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֵּל אוֹתָהּ בְּיַעַרְתָּ הַדְּבַשׁ וַיֵּשֶׁב יְדוֹ אֶל פִּיו (ותראנה) ותארנה עיניו:

רפ"י זיערת הדבש. זקנה הדבש, כמו (שמות ז ג): ותסם בסוף, דמתרגמינן: וקויתיה זיערא. ו'סוף' הם קנים של אגס, וכן (סיר השירים ה א): אכלתי יערי עם דבשי. ובלשון ישמעאל קורין לאותו דבש סוקר"א זלע"ז, מפי רבי נתן הישמעאלי: (רפ"י)

מצודת דוד וישב ידו. עם המטה : ותארנה עיניו. כי חשכו בעבור הרעבון (מצודת דוד) :

מצודת ציון ותארנה. מלשון אורה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויונתן ספר שיונתן היה לו שלש התנצלות, א. שלא שמע בהשביע אביו והיה שוגג, ב. וישלח את קצה המטה וכו' והיה רק טעימה קצת שזה ספק אם גזר על זה כנ"ל, ג. ותארנה עיניו כי חשכו עיניו מחמת בולמוס רעבון ועל ידי זה שב אור עיניו, ובזה במקום שאחזתו בולמוס היה מותר לאכול על פי הדין: (מלבי"ם)

זכח ויען איש מהעם ויאמר השבע השביע אביך את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל לחם היום ויעף העם:

מצודת דוד ויעף העם. רצה לומר : והנה בעבור זה נעשה העם עייף ויגע : (מצודת דוד)

מלבי"ם (כח-כט) השאלות: למה אמר האיש ויעף העם?, ותשובת יהונתן אינה מספקת על מה שעבר על האלה? :

ויען וכו' ויעף העם, האיש הזה הוכיח לו שלא היה טעם הגזרה שלא יתאחרו בהכנת הסעודה. שלפי זה לא גזר רק על אכילת לחם בקביעות, כי הלא בהפך על ידי זה העם עיף מלרדוף אחרי האויב, וטוב היה יותר שיאכלו ויחליפו כח לרדוף, ובודאי היתה כוונתו על העינוי והצום לשם ה' הנותן ליעף כח והמושיע ואם כן גם הטעימה אסורה: (מלבי"ם)

זכח ויאמר יונתן עכר אבי את הארץ ראו נא כי ארו עיני פי טעמתי מעט דבש הנה:

רפ"י עכר אבי את הארץ. זלזל את דעתם ואת יקועתם, כמים עכורים: (רפ"י)

מצודת ציון עכר. ענין השחתה ובלבול, כמו (בראשית לד ל) : עכרתם אותי : **אורו.** מלשון אור : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר יונתן השיב, **א.** על הגזרה עצמה שלא ידעה עד הנה, **עכר** **אבי את הארץ** שלא טוב עשה בגזרה זאת, **ב.** **ראו נא כי ארו עיני,** כי היה לו בולמוס, **ג.** כי הוא החזיק ששאול גזר זאת כדי שלא יתבטלו באכילתם מרדוף אחרי האויב, ואמר הנה עכר אבי את הארץ, כי באמת לא הטיב להשיג מבוקשו באלתו זאת ונהפוך הוא **ראו כי ארו עיני כי טעמתי מעט דבש הזה** ואם המעט הזה חדש כחי ואור עיני, (ל) **אף כי וכ"ש לוא אכול אכל היום העם משלל איביו אשר מצא,** שהיו כגבורים בוסים בטיט חוצות, ואמר כי לא היו מתבטלים על ידי כן כי היה אוכל מן השלל אשר מצא מזומן לפניהם הלא השלל רב ומוכן לאכל, **כי עתה** וכוי רצה לומר והגם שהיו מתבטלים אז בעת אכילתם הלא **וכי עתה לא רבתה מכה בפלשתים** בתמיה, ומה שהיו מפסידים היום בעת האכילה היו מרויחים **עתה לטרוף זרוע אף קדקד:** (מלבי"ם)

לז אף כי לוא אכל אכל היום העם משלל איביו אשר מצא כי עתה לא רבתה **מכה בפלשתים:**

רס"י כי עתה לא רבתה מכה. **בתמיה:** (רס"י)

מצודת דוד אף כי. רצה לומר : ומה מטעימה לבד אורו עיני, כל שכן אם אכלו אכילה גמורה, וכי עתה לא רבתה מכה בפלשתים, כי הלא על ידי האכילה היה עוד כחם מתחזק : (מצודת דוד)

מצודת ציון לוא. כמו אם : **משלל.** מבזה : **רבתה.** מלשון רבוי : (מצודת ציון)

לזא ויכו ביום ההוא בפלשתים ממכמש אילנה ויעף העם מאד:

מצודת דוד ממכמש. ממקום מעמד פלשתים רודפים עד אילון, והכו בהם : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויכו ביום ההוא בפלשתים ממכמש אילונה. אחשוב כי ספר זה להורות על רוב שקדם לרדוף אחריהם ולהכות בהם עד שאשר נסעו ממכמש בהזעקם לרדוף אחריהם הכו בהם עד אילונה שהוא שם עיר אחרת ולזה היה עיף ויגע מאד : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויכו וכוי אילנה שהיה בחלקו של דן בגבול ארץ ישראל למערב

עיפרו: (מלבי"ם)

ושם

פלשתים

בתחום

לזב (ויעש) ויעט העם אל (שלל) השלל ויקחו צאן ויקר ויבני בקר וישחטו ארצה ויאכל העם על הדם:

רפ"י ויעט העם. כמו ויעט העם, לשון עיט (בראשית טו יא): לאן ובקר ובני בקר. אומר אני: זה אותו ואת בנו לא תשחטו (ויקרא כז כח), ולכך קראם חוטאים. ורבותינו אמרו בשחיטת קדשים, שהיו מקדישים אותם שלמים, ואוכלים לפני זריקת דם, הוא שאמר: ויאכל העם על הדם, אוכלים קדשים ועדיין דם במזרק: (רפ"י)

מצודת דוד על הדם. אמרו רבותינו ז"ל (זבחים קכא) שהקדישו שלמים, ואכלו הבשר קודם זריקת הדם, והתורה אסרתה, שנאמר (ויקרא יט כ) : לא תאכלו על הדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעט. ענין פריחה, כמו (לקמן כה יד) : ויעט בהם, ורוצה לומר במהירות רב : (מצודת ציון)

רלב"ג ויעט העם אל השלל. ר"ל סר וסבב לקחת מהשלל לאכל : וישחטו ארצה ויאכל העם על הדם. ד"ל אצל הדם כי כל אי היה שוחט במקום שהיה בו מהמקנה ואחר היו אוכלים שם וכבר דקדקה התורה שלא יאכלו אצל הדם במה שאמרה לא תאכלו על הדם כדי שלא יסתבכו באמונות הנפסדות שהיו אז למי שעושים זה כמו שזכרנו בבאורנו לדברי התורה ולזה סבב שביב שיגולו לו אבן גדולה וישחטו שם כלם ואחר ישובו למקומם לאכל ובזה ישמרו מלאכל אצל הדם : (רלב"ג)

מלבי"ם וישחטו פי' רבותינו שהקדישו הכל שלמים והם אכלו לפני זריקת דמים, וזה שכתוב וישחטו ארצה בלא מזבח בנוי ויאכל כו' על הדם בעוד שהדם קיים (כמו לא תשחט על חמץ דם זבחי): (מלבי"ם)

לזג ויגידו לשאול לאמר הנה העם חטאים ליהוה לאכל על הדם ויאמר בגדתם גלו אלי היום אבן גדולה:

רפ"י גלו אלי. לשון גללו: היום. מצעוד יום, ולמטה (פסוק לד) נאמר: ויגישו איש שורו זידו הלילה, רבותינו נחלקו בדבר צסוף מסכת זבחים, יש מהן פירשו: כאן בחולין כאן בקדשים. ויש מהן פירשו: כאן בקדשים

שהוקדשו ליקרב צממת נוצ גדולה, כאן בקדשים שהוקדשו ליקרב צממה קטנה, למד על עולת יחיד שכסירה ליפחט כלילה: אצן גדולה. עפאה צמה, לזרוק עליה דם והקטר חלצים: (רפ"י)

מצודת דוד **אבן גדולה**. לעשותה במה, לזרוק עליה את הדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בגדתם**. פשעתם : **גלו**. גלגלו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **בגדתם** בקדשים, **גלו אלי היום** אבן גדולה להיות במקום מזבח: (מלבי"ם)

לד ויאמר שאול פצו בעם ואמרתם להם הגישו אלי איש שורו ואיש שיהו ושחטתם בזה ואכלתם ולא תחטאו ליהוה לאכל אל הדם ויגשו כל העם איש שורו בידו הלילה וישחטו שם:

רפ"י פולו בעם. הכריזו במקומות הרבה, ויהיו המכריזים נפולים בעם: ושחטתם בזה. כאן, במקום שחיטה. דבר אחר: סכין דק להם: הלילה. בהמות של חולין נשחטו כלילה, כך מפורט בזבחים (קס): (רפ"י)

מצודת דוד **פוצו**. התפזרו בין העם : **הגישו אלי**. אל מקום הבמה, בכדי לזרוק את הדם מיד על הבמה, ואחר תאכלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פוצו**. התפזרו, כמו (שמות ה יב) : ויפץ העם : **שיהו**. שה שלו : **בזה**. במקום הזה : (מצודת ציון)

רלב"ג **פוצו בעם**. ר"ל התפרדו אנה ואנה בכל המחנה לצותם כלם שיעשו איש שורו ואיש שיו לשחוט על האבן כדי שיהיו העם נשמרים מלאכל על הדם זהו הפי אשר פירשנו אנחנו בזה והוא נאות מאד וכבר ראינו בו פירושים למפרשים בלתי נאותים אם באנו לספר מה שיש בהם מהספק יארך מאד ואין זה מכונתינו : (רלב"ג)

מלבי"ם **ושחטתם בזה** במקום הזה קרוב למזבח שיזרקו הדם תיכף: (מלבי"ם)

לה ויבן שאול מזבח ליהוה אתו החל לבנות מזבח ליהוה: (פ)

רפ"י **אותו החל. אותו המזבח, לאסון למזבחות שזנה שאלו:** (רפ"י)

מצודת דוד **אותו החל. רצה לומר :** עם האבן האמור למעלה, התחיל בנין המזבח, וגמרה בשאר אבנים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אותו. עמו :** (מצודת ציון)

רלבי"ג **ויבן שאול מזבח לה' אותו החל לבנות מזבח לה'.** ראוי שתדע שלא יתכן שנאמר כי שאול החל לבנות מזבח לה' שהרי כמה וכמה אנשים בנו מזבח קודם שאול כמו שאמרו במדרש והנראה בעיני שהרצון בזה כי כשצוה שאול לגול אבן גדולה לשחוט עליה איש שורו ואיש שיו החל הענין ההוא לבנות מזבח לה' כי בלילה ההוא לא בנאו כי היה נחפז לרדוף אחרי פלשתים אך היתה האבן ההיא התחלת הבנין ושם בנה המזבח אחר כן להזכיר הנס שנעשה להם ולתת תודה לשם ית' כעל כל אשר גמלם או יהיה הכנוי באותו החל שב אל האבן ואל תתמה אם יהיה אבן פעם זכר פעם נקבה כי יש כמוהו רבים בלשון, והנה התעורר שאול בראותו ההצלחה לישראל לרדוף אחרי פלשתים בלילה ההוא בעינו ולא נשלמי כונתו כי שאלו באלהים ולא ענהו ביום ההוא על דבר חטא יונתן לפי מה שנתברר על פי הגורל : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ויבן מן האבן הזה בנה מזבח כי אתו החל לבנות רצה לומר אחר שהחל לבנות אותו בעת תחלת השחיטה שהכינהו למזבח רק לא בנאו כראוי מפני חפזון העם לכן גמר בנינו אח"ז שיהיה מזבח בנוי ומשוכלל:** (מלבי"ם)

גלוי **ויאמר שאול נרדה אחרי פלשתים לילה ונבזה בהם עד אור הבקר ולא נשאר בהם איש ויאמרו כל הטוב בעיניך עשה (o) ויאמר הכהן נקרבה הלים אל האלהים:**

מצודת ציון **ונבוזה. מלשון בזה ושלל :** הלוס. לפה, כמו (שם ג ה) : אל תקרב הלוס : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויאמר שאול חשב כי הם מנוצחים בהחלט ואין צריך רק לבוז השלל ולמחות יתר הפלטה וע"כ לא שאל באורים ותומים, ויאמר הכהן השיב מי יודע אם לא נתאספו שנית בעריהם, ולכן נקרבה לשאול בה':** (מלבי"ם)

גלוי **וישאל שאול באלהים הארד אחרי פלשתים התתנם ביד ישראל**

וְלֹא עָנְהוּ בַיּוֹם הַהוּא: **לַחַ** וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל גִּשׁוּ הַלֵּם כֹּל פְּנוֹת הָעָם וַדְּעוּ:
וְרָאוּ בְמָה הִיְתָה הַחֲטָאת הַזֹּאת הַיּוֹם:

רַס"י פְּנוֹת הָעָם. שְׂרֵי הָעָם, אֲבָן הַפִּנֵּה הִיא הַחֲסוּבָה: (רַס"י)

מצודת דוד **כל פנות העם**. כי כל שבט עמד בפנה בפני עצמה, ואמר שכולם מכל הפנות יגשו הלום, בכדי שכולכם תראו ותדעו, בדבר מה היתה החטאת הזאת אשר בעבורה לא ענני ה' : **היום**. רצה לומר : בודאי זה מקרוב נעשתה, כי הלא ביום הצליחו במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פנות. מלשון פינה וזויות : (מצודת ציון)

מלבי"ם **במה היתה החטאת הזה היום** רצה לומר שאי אפשר שהיתה החטאת בזמן העבר, אחר שעשה להם נס ותשועה כיום הזה וע"כ שנולדה איזו חטאת היום, אחרי הנס : (מלבי"ם)

לַט כִּי חַי יְהוָה הַמוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל כִּי אִם יִשְׁנוּ בַּיּוֹנָתָן בְּנֵי כִּי מוֹת יָמוּת וְאִין עָנְהוּ מִכָּל הָעָם:

מצודת דוד **כי חי ה'.** הריני נשבע חי ה' וכו' : **אם ישנו**. החטא ההוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישנו. מלשון יש : (מצודת ציון)

מלבי"ם **כי אם ישנו ביונתן** הגם שהוא היה אמצעי אל התשועה, **מות יומת** כי כפי שדבקה בו ההשגחה כן יגדל החטא שעשה להעלות חמת ה', כי יגדל החטא לפי מעלת החוטא ולפי קרבתו אל האלהים, והרמב"ן דעתו שזה נכלל במ"ש כל חרם אשר יחרס מן האדם לא יפדה מות יומת, שיש כח ביד בית דין לגזור חרם והעובר עליו חייב מיתה כמו שהיה בחרמו של יהושע, ובחרם שנהרגו בני יביש גלעד בגבעה : (מלבי"ם)

מ וַיֹּאמֶר אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל אַתֶּם תִּהְיוּ לְעֵבֶר אֶחָד וְאֲנִי וַיּוֹנָתָן בְּנֵי נְהִיָּה לְעֵבֶר אֶחָד וַיֹּאמְרוּ הָעָם אֶל שְׂאוֹל הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה: (o)

רַס"י לְעֵבֶר אֶחָד. לְהַפִּיל גּוֹרֵל צֵין כֻּלְכֶם וּצְיִינוּ: (רַס"י)

מצודת דוד **לעבר אחד**. רצה לומר : נחלק את עצמנו לשני חלקים, אתם

כולכם לצד אחד, ואני ובני וכו', ונפיל הגורל בין שני החלקים : (מצודת דוד)

מצודת ציון לעבר. לצד : (מצודת ציון)

{מא} ויאמר שאל אל יהוה אלהי ישראל הבה תמים וילכד יונתן ושאל והעם

רפ"י הבה תמים. תן גורל אמת: והעם ילאו. נקיים מן הגורל: (רפ"י)

מצודת דוד הבה תמים. שיפול הגורל בהשגחה ולא במקרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבה. תנה, כמו (בראשית כט כא) : הבה את אשתי : **תמים**. מלשון תם, רוצה לומר דבר שלם ואמת : (מצודת ציון)

{מב} ויאמר שאל הפילו ביני ובין יונתן בני וילכד יונתן: **{אמ}** ויאמר שאל אל יונתן הגידה לי מה עשיתה ויגד לו יונתן ויאמר טעם טעמתי בקצה המטה אשר בידי מעט דבש הנני אמות:

מצודת דוד מה עשית. מה העון שעשית : **הנני אמות**. מוכן אני למות ולא אתרעם : (מצודת דוד)

מלבי"ם הנני אמות, יונתן בצדקתו לא אמר התנצלות שאמר (למעלה כ"ט ול') אחר שראה שהגורל עלה עליו כי חטא:(מלבי"ם)

{מד} ויאמר שאל כה יעשה אלהים וכה יוסף פי מות תמות יונתן:

מצודת דוד כה יעשה אלהים. הוא ענין שבועה, וגזם ולא פירש, והרי הוא כאלו אמר, כזאת וכזאת רעה יעשה לי אלהים וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה נשבע שאל שמוי יומת יונתן בנו על דבר זה החטא וסבבו ישראל שלא מת יונתן כי עם אלהים עשה מעשיו ביום ההוא והנה ההצלחה הזאת נקראת פדייה על דרך אמרו פדה בשלום נפשי ופדויי הי ישובון : (רלב"ג)

{מה} ויאמר העם אל שאל היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה

הזאת בְּיִשְׂרָאֵל חֲלִילָה חִי יְהוָה אִם יִפֹּל מִשְׁעַרְתִּי רֹאשׁוֹ אֲרָצָה כִּי עִם
אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת: (o)

רפ"י ויפדו העם. התירו לו לשאול סבועתו: (רפ"י)

מצודת דוד **היונתן ימות.** וכי מן הראוי שימות יונתן, אשר באה על ידו תשועה גדולה: **חלילה.** חולין וגנאי הוא להמיתו: **אם יפול משערת וכו'.** הוא ענין גוזמא ומליצה, כדרך שהבריות אומרים, ורצה לומר: שלא יעשה לו מאומה רע: **כי עם אלהים.** רצה לומר: היום הזה עשה טובה עם אלהים להושיע לעמו בסכנת נפשו, ואיך אם כן יהיה עובר על השבועה במזיד בשאט נפש, ובודאי שוגג היה ולא ידע מהשבועה: **ויפדו העם.** בהדברים האלה פדאוהו מן המיתה, ולא הומת: (מצודת דוד)

מלבי"ם **היונתן ימות** ואמרו שני טעמים, **א.** גם אם חטא הלא הוא עשה **הישועה הגדולה** וכו' והעם ימסרו נפשם עליו כמו שמסר נפשו עליהם ויגיננו עליו, **ב.** **חלילה** לאמר עליו שחטא **ושיפול** אף אחד **משערת ראש נזרו ארצה** אחר **כי עם אלהים עשה היום הזה** ודבקה בו ההשגחה האלהית איך יצוייר שיחטא ואשם בזדון, ובודאי המליצו עליו שהיה שוגג ושלא אכל לחם רק טעם דבש ולא נחשב לו חטא רק לפי מעלתו שעם אלהים עשה היום הזה והקב"ה מדקדק עמו כחוט השערה לעשות לו שגגות כזדונות ולא יתחייב מיתה כעובר במזיד, אמנם נשאר הקושיא מדוע לא נענה שאול אחר שיהונתן היה שוגג, וכתב מהרי"א שעקר מה שלא נענה היה בחטאת עצמו על שעבר את פי ה' בגלגל ולפי שהתשועה הזאת לא היתה על ידי שאול ובזכותו רק על ידי יונתן וזכותו, לכן לא השיבו כששאל אם ירדוף אחרי פלשתים להראות שאינו חפץ בו וברדיפתו, והוא חשב שהיה בסבת האכילה ושאל על האוכל לכן השיבו ה' כדי שידע שלא קצף בעבור האוכל כי על זה השיב, רק בעבור שאול, עכ"ד והוא דוחק מבואר. והעקר שה' חשב לצדיק כזה אשר דבקה בו ההשגחה, השוגג כזדון, כי אחר שנגלה לו שעבר על החרם היה לו להשתדל אצל אביו שישאל על נדרו ויעקר הנדר למפרע, בפרט כי אמר עכר אבי את הארץ, ובנדר כזה שלא הועיל בזה למלחמה הזאת יכול להתחרט חרטה דמעיקרא, ועל ידי שעלה עליו הגורל שאל שאול על הנדר, וי"ל שזה מה שכתוב **ויפדו העם את יונתן**, שהשתדלו ששאול התיר לו את נדרו, והיה לו פתח חרטה על ידי שאמרו העם היונתן ימות, ובמדרש ויפדו העם נתנו משקלו זהב ופדאוהו, רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר וכי לחם אכל והלא דבש אכל, ריש לקיש אמר וכי אכל והלא מטעמת טעם, והם שני הטעמים שהזכרתי למעלה: (מלבי"ם)

[מז] ויעל שאול מאחרי פלשתים ופלשתים הלכו למקומם:

מצודת דוד מאחרי פלשתים. שב למקומו ולא רדפם עוד : (מצודת דוד)

[מז] וְשָׂאֵל לְכַד הַמְּלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלְחָם סָבִיב בְּכָל אִיְבּוֹ בְּמוֹאֵב
וּבְבְנֵי עַמּוֹן וּבְאֶדּוֹם וּבְמִלְכֵי צוּבָה וּבְפִלְשְׁתִּים וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִרְשִׁיעַ:

מצודת דוד לכד המלוכה. רצה לומר : התחזק בה להיות בידו מבלי
פקפוק, כי נלחם באויביו והצליח, והחריד האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירשיע. יחריד ויבלבל, וכן (אויב לד כט) : והוא ישקיט ומי
ירשיע, והוא על שם שנכון ביד הרשע חרדה ובלבול : (מצודת ציון)

רלב"ג ושאל לכד המלוכה על ישראל. כי באלו התשועות הנפלאות
שנעשו על ידו בהלחמו בכל אויביו לכד המלוכה על ישראל בשייראו ממנו
כל העם יראה עצומה ונכנעו לעשות מצותו וגזרתו בלא עכוב : **ובכל אשר**
יפנה ירשיע. ר"ל שיחייב אויביו וישחיתם על דרך אומר אל אלוה אל
תרשיעני או יהיה הרצון בזה ירשיע היה נלחם ר"ל שהוא היה נלחם בכל
אשר יפנה שיעשו לו חמס וזהו אמרו בסוף ויצל את ישראל מיד שוסהו
כי לא היה נלחם בהם אם לא מפני היותם שוסים את ישראל ומרשיעים
כנגדם : (רלב"ג)

מלבי"ם ושאל לכד המלוכה כי בעוד פלשתים מושלים בישראל לא
היתה מלכותו חזקה כל כך **ובכל אשר יפנה ירשיע** פירוש בכל מקום
שרצה לפנות מי שרוצה להרשיע ולהרע לישראל לחם עמו ונצחו : (מלבי"ם)

[מח] וַיַּעַשׂ חֵיל וַיִּךְ אֶת עַמְלֶק וַיִּצַּל אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד שָׁסָהוּ: (o)

רש"י ויעש חיז. ויאסף חיז. חיז: (רש"י)

מצודת דוד ויצל וכו'. רק את ישראל הציל מידו, אבל לא החרימו, עד
שאמר לו שמואל בדבר ה' להחרימו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעש. ענין אסיפה, כמו (במדבר כד יח) : וישראל עושה חיל :
חיל. אנשי חיל : **שוסהו.** ענין דריכה ורמיסה, כמו (שופטים ב יד) :
שוסים וישוסו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויעש חיל יען ספר כל המלחמות ספר גם מלחמת עמלק שבו
עשה חיל פי קבץ חיל רב מישראל : ויצל כי לא החריס את כולם כי היתה
כוונתו רק להצילם מיד שוסיהם בהוה לא למחות את שמו בעבור העבר
כמצות ה' : (מלבי"ם)

{מט} וַיְהִי בְּנֵי שָׂאוּל יוֹנָתָן וַיִּשׂוּי וּמִלְכִי שׁוּעַ וְשֵׁם שְׁתֵּי בָנוֹתָיו שֵׁם הַבְּכִירָה מֶרֶב וְשֵׁם הַקְּטָנָה מִיכָל:

מצודת דוד וישׁוּי. הוא איש בושׁת, כי בדברי הימים (א ח לג) לא זכר ישׁוּי, וזכר במקומו אשבעל, והוא איש בושׁת, וכן ירובעל נקרא גם ירובשׁת (שמואל ב יא כא) ואף בעת נהרגו בני שאול במלחמה (לקמן לא ב), לא חשב ישׁוּי, וזהו כי הוא איש בושׁת, ונשאר חי ומלך, ומה שלא זכר פה את אבינדב הנחשב בבני שאול אשר מתו במלחמה, וגם בדברי הימים, אולי לא נולד עדיין בעת ההיא : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה האריך בזכירת שמות בניו ובנותיו ושם אשתו ושם שרי הצבא אשר לו לכבוד שאול ולצורך מה שזכר אחר זה באלו הספורים : (רלב"ג)

מלבי"ם וישׁוּי הוא אבינדב הנז' לקמן ל"א ובדה"א ט', ולא חשיב איש בושׁת שהיה מלך אחר כך ונודע שמו בלא"ה, כך כתב רי"א: (מלבי"ם)

{נ} וְשֵׁם אֶשֶׁת שָׂאוּל אַחִינֹעַם בֵּת אַחִימֶעֶץ וְשֵׁם שֶׁר צָבָאוּ אַבְיָר בֶּן נֹר שָׂאוּל:

רס"י אַבְיָר בֶּן נֹר. ונר היה דוד שׂאוּל, אחיו שׂל קיש, וסניהם בני אַבְיָר, וגם אַבְיָר נקרא נר, בדברי הימים (א ח לג), שהיה מדליק נרות לרצים במזבחות האפלים (ויקרא רצה ט ז): (רס"י)

מצודת דוד דוד שׂאוּל. נר היה דוד שׂאוּל : (מצודת דוד)

רלב"ג והקדים אבנר לקיש אבי שאול למעלת אבנר ולפחיתות קיש הלא תראה מה שאמר במה שקדם מה זה היה לבן קיש ולזאת הסבה ג"כ הקדים לזכור אבנר קודם שיזכור אביו שהיה שר צבא ג"כ ויחס מפני זה נר אביו שהוא אבי אבנר באמרו ונר אבי אבנר בן אביאל : (רלב"ג)

{נא} וְקִישׁ אָבִי שָׂאוּל וְנֹר אָבִי אַבְיָר בֶּן אַבְיָל: (o)

מצודת דוד בן אביאל. קיש ונר, כל אחד מהם היה בן אביאל : (מצודת דוד)

מלבי"ם וקיש רצה לומר איך היה אבנר דוד שאול כי קיש ונר היו בני אביאל אחים מן האב, ובן אביאל מוסב גם על קיש: (מלבי"ם)

גנב ונתהי המלחמה חזקה על פלשתים כל ימי שאול וראה שאול כל איש גבור וכל בן חיל ויאספהו אליו: (o)

רש"י וראה שאול. לשון הוה, כשהיה שאול רואה איש גבור חיל, היה אוספו **רש"י** חליו: (רש"י)

מצודת דוד וראה. כאשר ראה שאול איש גבור וכו', היה מאספו אליו: (מצודת דוד)

מצודת ציון בן חיל. הוא היודע תחבולות המלחמה: **ויאספהו**. הכניסו אליו (מצודת ציון)

רלבי"ג כל איש גבור וכל בן חיל. הנה אחשוב כי קרא הגבוי' האיש החזק והאמיץ הבקיא בעניני המלחמות ובן חיל מצליח במלחמות: (רלבי"ג)

שמואל א פרק-טו

א ויאמר שמואל אל שאול אתי שלח יהוה למשחה למלך על עמו על ישראל ועתה שמע לקול דברי יהוה: (o)

רש"י ועתה שמע לקול דברי ה'. פעם אחת נסכלת, עתה הזהר בעלמך: (רש"י)

מצודת דוד אותי שלח וכו'. רצה לומר, והנך רואה שנתקיים הדבר ודבר ה' בפי אמת, ולזה שמע לקול דברי ה' אשר אומר לך, ולא תפקפק בדבריו על היותו דבר זר להחרים את כל הנמצא לעמלק: (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: מה נשתנה עמלק מכל אויבי ישראל אשר הרעו

והצירו להם ורק עליו צוה למחות את שמו?, ובמה היה חטא שאול גדול כל כך והוא נלחם בעמלק והכריתו? :

אתי שלח ה'. בספור הכתובים יבואו גם כן אחת לאחת הטעמים שלא קבל ה' תשובת שאול ולקח המלכות ממנו, ולא כן דוד שחטא גם כן ונמחל לו, וטעם א' כתב העקרים (פכ"ד מאמר ד') כי חטא שאול היה בעניני המלוכה וחטא דוד לא היה בענין המלוכה, ונסביר על ידי משל, שני סופרים שחטאו א' זייף שטרות והשני גלה ערות בשר, שהדין הוא שזה השני ילקה וחוזר לאומנתו, והראשון שחטא באומנתו יפסל מלהיות סופר, וכן דוד חטא באשר הוא אדם לא באשר הוא מלך, ושאול חטא במצוה שנצטוה בה מצד מלכותו, לכן היה הדין שתלקח המלכות ממנו, כמו ששלמה שחטא ברבוי נשים שהיא מצות המלך נקרע מלכותו, ויהוא ששמר מה שנצטוה בעניני המלכות להשמיד בית ירבעם, בני רבעים ישבו לו על כסא ישראל אף על פי שחטא בשאר עבירות, וזה שכתוב אותי שלח ה' **למשחך למלך** כאומר דע כי מצוה זו היא משתלשלת ממה שנמשחת למלך, וכמו שנשלחתי למשחך כן נשלחתי אליך בשליחות הזאת שזה יהיה בחינה אל קיום המלכות בידך ולכן **עתה שמע לקול דברי ה'** (מלבי"ם)

בב כה אמר יהוה צבאות פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו שם בדרך בעלתו ממצרים:

מצודת דוד פקדתי. זוכר אני את אשר עשה עמלק לישראל : אשר שם לו. כפל הדבר במלות שונות לתוספת ביאור : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקדתי. ענין זכרון : שם. מלשון שימה : (מצודת ציון)

מלבי"ם כה אמר ה' צבאות, הנה התורה בארה בטעם מצות מיחוי זכר עמלק כמה טעמים כמ"ש זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים. רצה לומר כי כל עורכי מלחמות יהיו באחד מחמשה פנים. א. או שילחם על ארץ לכבשה להגדיל את ארצו, וזה היה בדרך כי לא היית אז בארץ נושבת, ב. אם יקרב עם אל גבול ארצו ילחם עמו מיראתו פן יעבור בגבולו, כמו מלחמת סיחון ועוג, וזה היה בצאתכם ממצרים שהייתם רחוקים מארצו, ג. מחמת איזה מריבה ומשטמה שיש בין שני העמים הלוחמים אבל הוא קרך בדרך דרך מקרה ולא היה לו דבר עמך, ד. להראות גבורתו ותקפו להיות לו לשם, אבל הוא זנב כל הנחשלים ואתה עיף ויגע בענין שלא כיון להראות כח בקרב. ה. בעבור הדת שחושב שה' ירצה מעשיו שיכחיד אומה הבלתי מאמנת בדתו ואלהיו, והוא לא ירא אלהים, בענין שמלחמתו לא היה לה שום סבה מן הסבות שבעבורם יתגרו מלחמות, רק הסבה העצמיית היתה כמ"ש

המפרשים, **א**. מחמת הכפירה באלהים ויען שאז שמעו עמים ירגזון מהאותות והמופתים שעשה אז בים ובמצרים רצה ללחום בס ולהראות שאין ביכולת ה' להושיעם עד שעקר מלחמתו היתה נגד ה', **ב**. נגעה שנאתו על ישראל מצד אבותיהם ומשטמת עשו (שהיה עמלק מזרעו) אל יעקב, ולכן צוה ה' למחות זכרו, ופה לא תפס רק שני טעמים אשר שם **לו בדרך בעלותו ממצרים**, כי רוב המלחמות יהיו בעבור הארצות, והוא או לכבוש ארץ, שנגד זה אמר בדרך, או שלא יכבשו ארצו, שנגד זה אמר בעלותו ממצרים. ורצה לומר שלא היה דרך מלחמה כנהוג רק דרך כפירה נגד ה', ומשטמת נצח נגד צור מחצבתם, הנשמר בלבם דור דור, כמ"ש מלחמה לה' בעמלק מדר דר: (מלבי"ם)

ג עתה לך והפיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמל עליו והמתה מאיש עד אשה מעלל ועד יונק משור ועד שׁה מגמל ועד חמור: (ס)

רפ"י משור ועד שׁה. שהיו צעלי כספים, ומסנין עמון ודומין לבהמה: (רפ"י)

מצודת דוד עתה וכו'. רצה לומר : מאז הכיתם ולא החרמתם, עתה לך והחרים מכל ומכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון והחרמתם. ענין כליון וכריתה : מעולל. הוא הרך בשנים, כמו (ישעיהו סה כ) : עול ימים והוא גדול מן היונק : (מצודת ציון)

רלב"ג והמתה מאיש ועד אשה וגו'. בגדול החל ובקטון כלה וזה בהדרגה כי האיש יותר נכבד מהאשה וכל אחד מהם יותר נכבד מהעולל כי הוייתו חסרה עדיין כי לא נשלם הגדול בו והצמיחה והעולל יותר נכבד מהיונק כי היונק עם חסרון גופו הנה הוא חסר הכח עד שלא יוכל לעכל כי אם החלב שהוא מתדמה לטבעי מאד והשור יותר נכבד מהשה והגמל הוא כמו ממוצע בין טבע הטהור וטבע הטמא והחמור הוא מהמינים הנחותים שבבהמה הטמאה : (רלב"ג)

מלבי"ם עתה לך והכיתה, ומפרש איך יכה אותם, **א**. הממון והקנינים והחרמתם כו' בל תהנו מהם, **ב**. הנפשות ולא תחמל עליו רק והמתה מאיש וכו' מוסיף והולך, שהאשה חלושה מהאיש, ואחריהם גם העולל הקטן ואף היונק שדים שחלוש יותר, ואחריהם הבעלי חיים משור ועד שׁה, ואף :. הבהמות טמאות מגמל ועד חמור, והחמור פחות בשווי מן הגמל. והנה מ"ש ולא תחמול עליו ולא אמר ולא תחוס או ולא תרחם עליו, יבואר בפסוק ט' : (מלבי"ם)

וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּטֵלָאִים מֵאֲתַיִם אֶלֶף רִגְלֵי וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים אֶת אִישׁ יְהוּדָה:

רפ"י וישמע שׂאוּל. לשון הכרזה, כמו (לעיל יד כ): ויזעק שׂאוּל: ויפקדם בטלאים. אמר לכל אחד ואחד, שיקח טלה מאלנו של מלך, ואחר כך מנה את הטלאים, לפי שאסור למנות את ישראל, שנאמר צם (צרחית לב יצ): לא יספר מרוב: (רפ"י)

מצודת ציון וישמע. ענין אסיפה הבאה בשמיעת קול המאסף, וכן (ירמיהו נ כט) : השמיעו אל בבל רבים : ויפקדם. ענין מנין ומספר : בטלאים. שם מקום, כמו (יהושע טו כד) : זיף וטלם ובעלות. ורבותינו ז"ל אמרו (יומא כב ב) : בטלאים ממש, לפי שאסור למנות את ישראל לגולגולת, ומנאם בטלאים, וכל אחד לקח טלה מעדר שאול, והחזירו למקום מיוחד, ומנו הטלאים וידעו מספר בני ישראל : רגלי. הולכי רגל, לא רוכבים : (מצודת ציון)

רלב"ג ויפקדם בטלאים. עשה זה כדי שיפקוד הטלאים ולא יפקוד העם פן יהיה בהם נגף בפקוד אותם כמו שקרה לדוד ולזאת הסבה גם כן מנה אותם בבזק במלחמת נחש מלך בני עמון : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: מה רצה במ"ש וישמע את העם? :

וישמע גם זה הוצעה להגדיל חטא שאול, בל תאמר שהיה ירא את העם כמו שהתנצל אחר כך, כי הוא השמיע את העם רצה לומר שצוה להכריז מאמר הנביא וכל פקודתו, ובודאי לא היו עומדים נגדו אם היה מוכיחם בל יעברו על דברי נביא, וכן בל תאמר שחס על השלל מפני עניו שהתאוה אל השלל הרב, כי **פקדם בטלאים**, שכ"א לקח טלה מצאן המלך ועל ידי כן ידע מנינם וזה ראייה על רוב עשרו: (מלבי"ם)

וַיָּבֵא שְׂאוּל עַד עִיר עַמְלֵק וַיָּרֶב בְּנַחֲלֵי:

רפ"י וירב נחל. וילחם נחל. ורבותינו אמרו (יומא כב ב): על עסקי נחל רב ודן את עצמו, ומה בצביל נפס אחת אמרה תורה ערוף עגלה נחל, בצביל כל הנפשות האלו לא כל שכן, אם אדם חטא, בהמה מה חטאה: (רפ"י)

מצודת ציון וירב. מלשון מריבה ומלחמה : (מצודת ציון)

רלב"ג וירב בנחל. ר"ל שהוא נלחם עם עמלק במישור כי שם יצאו להלחם, הנה הריב והמלחמי אחי כאמרו הרוב רב עם ישראל אם נלחם נלחם : במ (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: מה פירוש וירב בנחל? :

ויבא וכו' וירב בנחל, באשר אין מחוקי המלכים לתגר מלחמה בלא איזה עלה כענין מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי, בקש שם מריבה בנחל שלפני ערי עמלק, ששאל אמר שהנחל והבקעה שייך אליו ועמלק רב עמו על זה עד שזה היה עלת המלחמה, וגם זה מורה שלא קיים המצוה כראוי שלא היה לו לבקש רק סבה מפני שהי צוהו וכמ"ש דוד הלא משנאיך הי' אשנא ובתקוממך אתקוטט, לא ריב אחר אשר לא להי הוא: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל הַקִּינִי לְכוּ סִרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עַמְלֵקִי כִּי אֶסְפְּךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עֲשִׂיתָהּ חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵלּוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיִּסַּר קִינִי מִתּוֹךְ

רס"י אל הקיני. בני יתרו, שהיו יושבין במדבר יהודה בנגב ערד, שהלכו אלל יעבץ ללמוד תורה, וערד הוא עמלק, הכנעני מלך ערד, עמלק היה, שנאמר (במדבר כא א): יושב הנגב, ועמלק יושב בארץ הנגב (סס יג כט): עם כל בני ישראל. שנהגו מסעודתו משה ואהרן וכל זקני ישראל, והרי מעלה עליו כאלו עשה חסד עם כל בני ישראל: (רס"י)

מצודת דוד לכו סורו. הפרדו מעם עמלק, כי פן אוסיפך עמו בעת אחרימם, היות בעת כזאת אי אפשר להבחין ולהזהר : עשיתה חסד. על יתרו יאמר, והחסד הוא מה שיעץ להעמיד שופטים, שהיה טובה לכל ישראל, להקל עליהם מלעמוד על משה מבקר עד ערב : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקיני. משפחת הקיני, מבני חובב חותן משה : אוסיפך. ענין כליון : (מצודת ציון)

רלב"ג ויאמר שאול אל הקיני. הרצון בו וכבר אמר שאול אל הקיני קודם שילחם בעמלק : ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל בעלותם ממצרים. הנה זה החסד היה כשבא יתרו אל משה המדבר והראה עצמו שמח בהצלחת ישראל ונתן עצה למשה להשים על העם שופטים באופן שנזכר בפרשת יתרו וידמה שהכונה היתה בהחרמת עמלק בזה האופן שצוה השם ית' שלא יהנו ישראל כלל מנכסיהם להעיר כי הכונה האלהית היתה

בזה ללקיחת הנקמה ממה שעשה עמלק לישראל בדרך בצאתם ממצרים אשר זנב בהם כל הנחשלים אחריהם למען ייראו הבאים מעשות כדבר הרע הזה ולא היתה הכונה בזאת המלחמה לקחת שללם וליהנות מנכסיה', וכאשר פשטו שאול וישראל ידיהם בשלל הראו כי לא היתה כוונתם בזה לנקמה אך להועיל לעצמם וזה היה הפך הכוונה האלהית וידמה שלזאת הסבה בעינה נשמרו ישראל בימי מרדכי ואסתר משלוח ידם בבזת אויביה' שהיו מעמלק כמו שספר ובבזה לא שלחו את ידם: (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר שאול אל הקיני, בנחל הזה היה הקיני רועה צאנו כי הם היו שוכני אהלים, א"ל שיסור ממקום המלחמה פן אוסיפך עמו ואתה עשיתה חסד, וזה הפך מעשה עמלק שנלחם בס, ולא יהיה מקרה אחד לצדיק ולרשע, פן אוסיפך הפעיל מנחי פ"א כמו אובידה עיר (ירמיה מ"ו): (מלבי"ם)

ז וַיִּךְ שָׁאוּל אֶת עַמְלֵק מִחֻילָהּ בְּאֶרֶץ שׁוּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרָיִם:

מצודת דוד בואך. עד אשר תבוא לשור, וכאלו מדבר מול האדם המכיר המקום : (מצודת דוד)

ח וַיִּתְפֹּשׂ אֶת אֶגֶג מֶלֶךְ עַמְלֵק חַי וְאֶת כָּל הָעַם הַחֲרִימִים לְפִי חֶרֶב:

מצודת ציון ויתפש. ענין אחיזה : (מצודת ציון)

ט וַיִּחַמַּל שָׁאוּל וְהָעָם עַל אֶגֶג וְעַל מֵיטֵב הַצֹּאן וְהַבְּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל הַחֲרִימִים וְעַל כָּל הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימִים וְכָל הַמְּלָאכָה נִמְבָּזָה וְנִמְסָה אֹתָהּ הַחֲרִימוּ: (פ)

רס"י והמשנים. חין לו דמיון, והם הבריאים. ואומר חני: לשון משנים, כמו (בראשית מג יב): כסף משנה, על שם שהוא כפול בצער ובצומן, וכן (קופטים ו כה): ופר השני שבע שנים: נמזה ונמס. כמו נזה, והמ"ם טפילה : (רס"י)

מצודת דוד ויחמול. חסים היו על אגג ועל מבחר הצאן וכו' ועל כל דבר טוב שמצאו שם, ולא רצו להחרים, ולא החרים כי אם המקנה הבזויה : (מצודת דוד)

מצודת ציון והמשנים. מלשון שנים, רוצה לומר כפולים בבשר ושמונים, ודוגמתו (עזרא א י) : כפורי זהב משנים, ורוצה לומר כפולים : **הכרים**. הכבשים השמונים : **ולא אבו**. ולא רצו : **וכל המלאכה**. המקנה, נקראת מלאכה, לפי שבו עבודת האדם בעל המקנה, ובו יעסוק, כמו (בראשית לג יד) : לרגל המלאכה : **נמבזה**. בזויה : **ונמס**. רוצה לומר דבר הנשחת : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ספר כי חמלו שאול והעם על אגג ועל מיטב השלל ולא אבו החרימם והמלאכה הפחותה החרימו וקרה מזה לשאול שנענש להסיר המלוכה ממנו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויחמל שאול. פה באר הטעם השני מדוע לא נתקבלה תשובתו של שאול, כי יש הבדל בין הפעלים הנרדפים, חמל, חוס, רחס, כמ"ש במק"א, שהרחמים לא יהיו רק מאדם לאדם בעבור שקצרה נפשו לראות באבדן איזה אדם או בצרתו, והחמלה והחוסה תמצא על כל דבר, וההבדל ביניהם שהחוסה תהיה מצד צרכו אל הדבר כמו שחס אדם על ממונו וכליו באשר הם קנינו, והחמלה תהיה גם על דבר שאין לו תועלת ממנו רק ששופט בשכלו שאין ראוי להשחית הדבר ההוא וקיומו טוב יותר, והנה לא הזהירו ה' בל יחוס או בל ירחם על עמלק, כי אלה מתכונות נפשיות, שהגם שיקיים מצות ה' בכ"ז יצוייר שיעורר רחמיו ויכאיב לבו במיתת ילדים רכים, או יחוס וידאב לבו בהשחיתו השלל שהיה יכול להנות ממנו. אבל החמלה הוא ענין מחשביי, שחושב שאין מן הראוי והיושר להשחיתם ושלא בצדק צוהו הנביא דבר זה, זה עון פלילי כי רוצה להתחכם נגד ה' וע"כ צוהו בל תחמול עליו, רצה לומר אל תחשוב מחשבה שראוי לקיימו ושלא להשחיתו, ובאמת בזה נכשל שאול שחמל על אגג ועל מיטב הצאן ובוזה הראה כי האמונה מתרופפת בידו שאם לא כן לא היה חושב שראוי לחמול על אויבי ה' ועל ידי מחשבתו זאת חטאו גם בפועל **ולא אבו החרימם**, וספר שחמל על מיטב הבקר והמשנים שהם הבינונים שהם שניים במדרגה להמיטב, וכן על מיטב הצאן והכרים, שהם צאן השמונים שהם גם כן אחרי המיטב, באופן שהשאירו עידית ובינונית ורק הזבורית החרימו (מלבי"ם)

וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֶל שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שְׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת דְּבָרִי לֹא הִקִּים וַיִּחַר לְשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל יְהוָה כָּל הַלַּיְלָה:

רפ"י נחמתי. מחשבה עלתה בלבי על מלכות שאול שהמלכתי: (רפ"י)

מצודת דוד כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים. כפל הדבר במלות שונות :

ויחד לשמואל. דרך הדואג לכעוס על עצמו : **ויזעק.** להתפלל על שאול :
(מצודת דוד)

מצודת ציון נחמתי. ענין הפוך מחשבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם נחמתי. כ"מ שבא התנחמות אצל ה' שמתנחם על פעולה שעשה, הוא ביטול הפעולה לגמרי, כי קיום כל דבר תלוי בחפץ ה' ורצונו, וכשמתנחם על הדבר הרי הוא כאילו לא היה כמ"ש כי נחמתי כי עשיתים, וזה יבא בגזר דין שאינו מקוה עוד על התשובה, ובאר הטעם כי **שב מאחרי**, הוא מה שחטא במחשבה שהיה מיעוט אמונה בדברי ה' על ידי נביאו, שחטא הכפירה גרוע מחטא הבא על ידי תאוה או תכונה נפשית, וגם בפועל **ואת דברי לא הקים** כו': (מלבי"ם)

יב וַיִּשְׁכֶּם שְׁמוּאֵל לְקִרְאֵת שְׂאוּל בַּבֶּקֶר וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל לְאמֹר בָּא שְׂאוּל הַפְּרָמָלָה וְהִנֵּה מְצִיב לוֹ יָד וַיֹּסֵב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגְּלָגַל:

רפ"י מציב לו יד. זונה לו מזבח הוא המזבח שנאמר צאליהו (מלכים-א יח ל): וירפא את מזבח ה' ההרוס. ויונתן תרגם: והא מתקן ליה תמן אתר לפלגא **זיה ביזתא:** (רפ"י)

מצודת דוד לקראת שאול. ללכת לקראת שאול : **בבקר.** מוסב על וישכם : **מציב לו יד.** עושה שם לעצמו מקום לחלק הבזה, ומשם יסוב וירד הגלגל, רצה לומר, כל זה הוגד לשמואל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מציב. ענינו עשיה והעמדה : **יד.** מקום : (מצודת ציון)

רלב"ג בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד. ידמה שיהיה הרצון בזה שהוא היה מציב לו מקום לשבת בו ולעבוד הש"י שם ולתת לו תודה על כל הטובה אשר הטיב לישראל והנה היה המקום שהיה מציב לו יד בו הגלגל כי שם היו נקבצים ישראל תמיד על כל הדברים הגדולים ולזה אמר **ויסב ויעבר וירד הגלגל** : (רלב"ג)

מלבי"ם והנה מציב לו יד. הציב ציון לאות על נצחון זה ועליו צורת יד ציון ידו החזקה אשר הראה במלחמה זו, **ויסב** ושמן הכרמל סבב דרכו אל הגלגל לזבוח שם לה': (מלבי"ם)

יג וַיָּבֵא שְׁמוּאֵל אֶל שְׂאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שְׂאוּל בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הַקִּימְתִי אֶת דְּבַר יְהוָה:

מצודת דוד אל שאול. כשבא שאול אל הגלגל : ברוך אתה לה' וכו'. רצה לומר : ה' יברך אותך, לפי שקיימתי דבר ה' אשר צויתני, והזכות הזה באה על ידך : (מצודת דוד)

רלב"ג ויבא שמואל אל שאול עד לזבח לה' אלהיך בגלגל. והנה אפשר שחשב שאול שאם יזבחו לה' מן השלל שהוא לא יקשה בעיני השי"י אחר שאינם נהנים בשללם ולחולשת ההתנצלות הזה יחסו אל העם ועוד חשב כי מפני שלא צוה להחרים מלך עמלק ועמו שיוכל להציל מלכם וזהו אמרו ואביא את אגג מלך עמלק ואת עמלק החרמתי : (רלב"ג)

י"ד ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע:

מצודת דוד ומה קול. רצה לומר : ואם קיימת דבר ה', מה הוא קול הצאן וכו', האם המה מעמלק : (מצודת דוד)

ט"ו ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח ליהוה אלהיך ואת היותר החרמנו: (o)

מצודת דוד מעמלקי הביאום. רצה לומר : הן אמת מעמלק הובא, ועם כל זה אין רע, כי מה שחסו על מבחר הצאן, היה למען יזבחו לה', ולא להחזיק לעצמן, ולזה לא יכולתי למחות בידם, כי אמרו שעוד למצוה יחשב : ואת היותר. הדברים שאינם ראויים לזבח, החרמנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם אשר חמל העם. התנצל בשני דברים, א. מצד הפועל שהעם חמל ולהם יתיחס מעשה זאת, ב. מצד התכלית שלא כווננו לשלול שלל רק למען זבח זבח. והראיה כי היותר שאין ראוי לזבח החרמנו, ובלשונו גלה גם פרי מחשבותיו שחשב שדבר זה להחריב את הכל אינו ראוי וישר וע"כ אמר כי חמל העם (כנ"ל ט"ו) רק שייחס זה אל העם. והנה בזה יש טעם ג' שלא נתקבלה תשובתו כי מתנאי התשובה היא החרטה והווידוי, והוא לא התחרט כי לא הכיר חטאו כלל ולא התודה כי הכחיש והתנצל בדברי שקר: (מלבי"ם)

ט"ז ויאמר שמואל אל שאול ה'רף ואגידה לך את אשר דבר יהוה אלי הלילה (ויאמרו) ויאמר לו דבר: (o)

רַס"י הרף. כתרגומו: אוריך, פירוש המתן: (רס"י)

מצודת דוד הרף. רצה לומר : עזוב דבריך וחדל מהם, ואגידה לך וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרף. מלשון רפיון : (מצודת ציון)

מלבי"ם הרף, אחר שזה עצמו מה שמכחיש חטאו הוא עון גדול כמ"ש הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי (ירמיה ב' ל"ה) לכן א"ל הרף שים יד לפה ואגידה לך וכו' : (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הֲלוֹא אִם קָטַן אַתָּה בְּעֵינַי רֹאשׁ שְׁבִטִי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמְשַׁח יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל:

רַס"י ראש שבטי ישראל אתה. תרגם יונתן: שבטא דבנימין עבר בימא בריש כל עמא, כמה שנאמר (תהלים סח כח): בנימין לעיר רודם: (רס"י)

מצודת דוד אם קטן אתה בעיניך. אף אם בעיני עצמך נחשב אתה לקטן, מכל מקום הלא אתה הראש המולך על כל שבטי ישראל, ולא זו בלבד שהם המליכו אותך, אלא שגם ה' משחך למלך, ואם כן ידך תקיפה עליהם, ומדוע אם כן לא מחית בידם : (מצודת דוד)

מלבי"ם הלוא, נגד מ"ש כי חמל העם, כאילו לא עצר כח נגד העם א"ל הלא כו' ראש שבטי ישראל אתה ועקר המעשה תתיחס אליך, וגם א"ל שהיית ירא מהם כי וימשחך ה' למלך אינך כמלך הנבחר מהעם אשר ימשך אחר דעתם כי ה' משחך: וישלחך, ונגד מ"ש שרצה להקריבם לקרבן הלא היה לך לחשב בחינת השולח שהוא ה' ובחינת השליחות שא"ל לך והחרמתה את החטאים וכו' ולא היה ראוי לך לשנות בו דבר, כי התנה שתלחם בו עד כלותם אתם, ורצה לומר שכל שתהיה הפעולה גדולה יותר כן יותר ראוי לדקדק בכל פרטי עשייתה, והפעולה תגדל אם מצד עצמה, אם מצד המצוה, או מצד הפועל, ושלש אלה נקבצו באו בפעולה הזאת, נגד הפועל אמר הלא ראש שבטי ישראל אתה, ונגד המצוה אמר וישלחך ה', ונגד הפעולה אמר ויאמר לך וכו', ובפרט שפעולה זו תנאי אל מלכותך וזה שכתוב וימשחך ה' למלך כמ"ש בפסוק א', ומ"ם כלותם על הפועל, וכפל כלותם אותם היינו שיכלו לגמרי: (מלבי"ם)

וַיִּשְׁלַח יְהוָה בְּדַרְךָ וַיֹּאמֶר לך וְהַחֲרַמְתָּ אֶת הַחֲטָאִים אֶת עַמְלֶק

וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוֹתָם אֹתָם. הָעַם אֲשֶׁר אַתָּה יֹכְלוֹתָם : אֲתָם:

רפ"י עד כלותם אותם. העם אשר אתך יכלו אותם: (רפ"י)

מצודת דוד וישלחך. הלא ה' שלחך בדרך הזה, וציוך להחרים : (מצודת דוד)

וַיֹּאמֶר לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַשׂ אֶל הַשָּׁלַל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: (o)

רפ"י ותעט. כמו ותעף, לשון עיט (בראשית טו יא): (רפ"י)

מצודת דוד ולמה לא שמעת. להחרים מכל וכל, ורצה לומר, היתכן בעבור דברי העם לא שמעת בקול ה' : ותעט אל השלל. כי על שלא מחית בהעם, הרי הוא כאלו אתה בעצמך מהרת לקחת השלל וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותעט. ענין פריחה, כמו (לקמן כה יד) : ויעט בהם, ורוצה לומר מהירות ההליכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ולמה, ונגד זה חטאך משולש, א. למה לא שמעת בקול ה' המצוה, כי מצות ה' יבדלו ממצות בני אדם שדי אם ימלא תכלית העקרי המכוון, הגם שלא ידקדק בפרטי המעשים ובאמצעיים, כל שהשלים התכלית די, באשר תכלית מצות בני אדם ידוע לא כן במצות ה', אשר גם הפרטיים והאמצעיים המה תכליות מכוונות לעצמם, שהוא שישמע בקול ה', כפי מה שצוה בכל פרט ופרט, לא יוסיף ולא יגרע דבר, ולא יתחכם כי עמד על תכליתם, ויוכל לעשותם באופנים אחרים, כי אז לא שמע בקול ה' כפי מה שצוהו. והנה לפי מחשבתך שהתכלית הוא לנקום בעמלק ולהשחיתו כבר מלאת המצוה כפי דעתך. אבל באמת מי עמד בסוד ה' ואם חסרת אף שמץ מנהו מפרטי המצוה לא עשית מצוה כלל, ועל זה אמר למה לא שמעת בקול ה', ב. מצד הסבה שהניעה אותך לשנות דבריו שהוא ותעט אל השלל למען בצוע בצע וזה גרעון גדול בהפועל, כי יצר חמדת הרכוש הטה לבך ממצות ה', ג. ותעש הרע בעיני ה' שבזה הפעולה בכללה פגול היא לא תרצה כי המגרע ממצות ה' לא יחשב שעשה על כל פנים חלק מן המצוה, רק גם הקצת שעשה הוא רע בעיני ה' ועון בעיניו כמו מי שילבש ג' ציציות וג' פרשיות בתפילין, שהיא עבירה שעבר על לא תגרע ולא קיים מצוה כלל: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל שְׂמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאַלְךָ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר

שְׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיָא אֶת אָגַג מֶלֶךְ עַמְלֶק וְאֶת עַמְלֶק הַחֲרַמְתִּי:

מצודת דוד אשר שמעתי. רצה לומר : לא כאשר תאמר אתה, כי אשר שמעתי בקול וכו' : ואביא. רצה לומר : עם שלא הרגתיו, מכל מקום לא שלחתי לנפשו, רק הביאותיו, והנה בידי להרגו בכל עת : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר שאול. שאול עמד על דעתו ויתוכח על דבר שמואל אם במ"ש שלא קיים מצות ה' כלל ע"ז השיב כי הלא קיים עקר המצוה לפי תכליתה שהיה להשחית את עמלק, ובזה לא שינה דבר, בין באמצעיים, ועל זה אמר אשר שמעתי בקול ה' ואלך בדרך אשר שלחני ה'. בין תכלית המבוקש, כי ואביא את אגג שזה סימן הנצחון הכללי שתפשו את מלכם חי להמיתו בארץ ישראל, ואת עמלק החרמתי שזה היה תכלית המבוקש: (מלבי"ם)

כא ויקח העם מהשלל צאן ובקר ראשית החרם לזבח ליהוה אלהיך בגלגל:

כ"י ראשית החרם. מיטב החרם, וכן (דברים יח ז): ראשית דגנך, כמה שנאמר (צמדכז יח ז): צהרימכם את חלצו ממנו. ויונתן תרגם: קדם דיחרמון: (כ"י)

מצודת דוד ויקח העם. ואף מהשלל לא לקחתי אני מאומה, כי אם העם לקחו, וזה לכונה טובה לזבח לה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ראשית החרם. מיטב מדבר הנחרם, כמו (עמוס ו ו): וראשית שמנים ימשחו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקח. ואם ע"מ שאמר לו כי עט אל השלל, השיב שזה לא יתיחס אליו רק אל העם, וזה שכתוב ויקח העם מהשלל, וגם זה לא היה על כוונת הבצע רק לזבח לה' ולעשות בו מצוה ובאשר הוא ראשית החרם שראוי שאוצר ה' יובא: (מלבי"ם)

כב ויאמר שמואל החפץ ליהוה בעלות וזבחים כשמע בקול יהוה הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים:

כ"י הנה שמוע. בקולו, טוב מזבח: להקשיב מחלב אילים. זה מוסב על הנה שמוע מזבח טוב, ולהקשיב מחלב אילים: (כ"י)

מצודת דוד **החפץ לה'**. וכי רצון ה' בעולות, דומה היא כרצונו לשמוע בקולו, הלא לא כן הדבר, כי הנה לשמוע בקולו, טוב בעיניו יותר מזבח, ולהקשיב דברו, טובה לפניו מחלב אילים, וכפל הדבר במלות שונות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החפץ**. ענין רצון : **להקשיב**. לשמוע : (מצודת ציון)

רלב"ג **החפץ לה'** בעולות וזבחים כשמוע בקול ה'. הנה זה מבואר כי העולות והזבחים יבאו על החטאים כמו שהתבאר בתורה ולזה הוא מבואר כי הוא יותר טוב שישמר אדם מהחטא ולא יצטרך לאלו הקרבנות : **הנה שמוע**. למצו' השם הוא טוב מהבא' הזבח ולהקשיב למצותיו הוא יותר מהקרבת חלב אילים על מזבח ה' : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויאמר שמואל החפץ לה'** וכו'. מבואר אצלי (בפירוש הספרא ויקרא א' בפסוק לרצונו לפני ה') כי יש הבדל בין חפץ ובין רצון, שהחפץ הוא תכונה נפשית, שיתאוה אל דבר ויחשוק בו מצד תאות נפשו או חשקו אל הדבר, והרצון הוא תכונה מחשביית, שהגם שאין נפשו חפצה בדבר ירצה בו מצד טוב הדבר ושלמותו מצד היושר והראוי, והנה הבאת הזבחים אינם נרצים מצד עצמם רק מצד שבם מקיים גזרת ה' ופקודתו כמ"ש נחת רוח הוא לפני שאמרת ונעשה רצוני, ולפי זה לא נמצא במ חפץ, כי היה חפץ שלא יצטרך אל הקרבן, רק רצון, שכן רצה במחשבתו שיעשה רצונו, אמנם הדבר שהוא תכלית הזבח שהוא השמיעה בקול ה' בו חפץ ה' ויחשוק בו מצד עצמו, (ועל מה שכתוב בפירוש תהלות בפסוק כי לא תחפץ זבח ואתנה) וזה שכתוב החפץ לה' **בעלות וזבחים כשמע בקול ה'**, רצה לומר אחר שהשמיעה בקול ה' שהוא תכליתו של הזבח בו יחפץ ה' מצד חשקו אליו והוא נחת רוח לפניו, אולם הזבח הוא רק רצונו, שבו גלה רצונו ועל ידו יראה האדם כי יעשה רצון בוראו, ואם כן עקר החפץ הוא השמיעה בקול ה', שהוא התכלית, וממילא הנה מבואר כי **שמע מזבח טוב** שהשמיעה שהוא תכלית הזבח וה' חפץ בו מצד עצמו, טוב יותר מן הזבח שהוא רצון סתמי בלא חפץ, ויותר מזה כי גם **להקשיב** [שההקשבה פחותה מן השמיעה] הוא טוב **מחלב אילים** שהוא המקטר מן הזבח, ואם כן איך החלפת הדבר שלא לשמוע בקול ה' ומצותיו שבו חפץ ה' כדי להקריב זבחים שתכליתם רק שישמע בקול ה', לא שבו ימרה פי ה' ובלתי שמוע בקולו. ובזה הראה טעותו מ"ש שלקחו הצאן והבקר להקריב זבחים בגלגל : (מלבי"ם)

כג כי חטאת קסם מרי ואון ויתרפים הפצר יען מאסת את דבר יהוה
וימאסך ממלקה : (o)

רפ"י כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפלר. וכעונש של און ותרפים, כן עונש של הפלר. ויונתן תרגם: ארי כחוב גבריאל וכו' וכחובי עמאל דטעו צתר טעותא, כן חובת כל אנש דפלר ומוסיף וכו': הפלר. לשון תוספת, וכן (בראשית לג יא): ויפלר זו, הרבה עליו דברים: (רפ"י)

מצודת דוד כי חטאת קסם מרי. החטא שיש במעשה הקסם, הוא החטא בעצמו שיש בהממרה בדברי ה', כי כמו השואל בקסם, הסיר בטחונו מה', כן הממרה בדברו בעבור הסתת או יראת אדם, מסיר בזה בטחונו מה': **ואון ותרפים הפצר**. רצה לומר: דבר התוהו והשקר שיש בתרפים, דבר התוהו והמה ואת כולם ישא הרוח, כן מרבית דברים לא צודקים, לתוהו נחשבו עם רבויים, ולפי שנאמר בשאול (לקמן כח ג) שהסיר את האובות ואת הידעונים, אמר לו: הנה נכשלת בדומה לקוסם ולעושה התרפים, כי המרי בדבר ה' מיראת העם, ידמה לקוסם, וההפצר בדברים לא יועיל במ, ידמה לעושה התרפים: **יען**. לזאת יען מאסת וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון ואון. ענין דבר תוהו ושקר, כמו (זכריה י ב): התרפים דברו און: **ותרפים**. הוי"ו יתירה, כמו (תהלים עו ז): נרדם ורכב: **הפצר**. ענין רבוי הדברים, כמו (בראשית יט ג): ויפצר במ: **יען**. בעבור: (מצודת ציון)

רלב"ג כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר. אחשוב שיהיה וי"ו ותרפים כוי"ו נרדם ורכב וסוס ואיה וענה והרצון בו ואון ותרפים כאמרו התרפיי דברו און והרצון בזה הוא כי מי שגורע ממצות השם בשיקיי קצתה לבד הנה הוא ממרה את פיו וכן מי שמוסיף על דברי השם הוא חוטא ולזה אמר שמואל לשאול על מה שאמר אשר שמעתי בקול ה' וגומר שאע"פ שבמה שעשה קיים את דבריו הנה מרה את פיו במה שלא קיים מצותו להחרים את עמלק בכללו ושללם וענין המשל בזה לפי מה שאומר והוא כי חסרון הקסם הוא ענין דומה למרי וזה כי הקוסם יגיד מה שיגיד באמצעות שפע מה עלול מן השי"י אלא שהשפע ההוא חסר כמו שאמר ובארנו בספר מלחמוי ה' וחסרון השפע ההוא איננו מצד מה שיגיע ממנו כי כבר היה צודק מצד ההוא אבל החסרון הוא מצד מה שחסר להגיע ממנו ולא אוכל לפרש בזה המקום לעומק זה הענין אבל אעשה בזה הלמוד השיריי והמשליי כי הוא בלתי מזיק בזה המקום, והמשל שיהיה בכאן מרקחת מורכב מסמים רבים וידע אדם סגולות שם אחד מהסמים ההם וטבעו בשלמות הנה עדיין לא ידע פעל המרקחת ההוא כי מצד הסמים האחרים ישתנה הטבע ההוא ולא עוד אלא אפילו ידע טבע כל סם וסם מהרכבה בשלמות הנה עדיין לא יוכל לשפט באמתות על פעל המרקחת ההוא בגופותיו מה שלא ידע הצורה המתחדשת מההרכבה וכן הענין בעינו בקסם כי הכזב בו נכנס מזה הצד כמו שבארנו בספר מלחמות ה' כי לפעמים יתגלה לקוסם מה שישפע מאחד מן הפשוטים או מיותר

מאחד מהם ולא יתגלה לו מה שישפע מכל אחד מהם ולא מה שישפע מכללם וזה כלו בלתי מבואר בזה המקום ולזה אמר שמואל כי חסרון הקסם הוא דומה למרי כי כמו שמה שחסר בקסם מההודעה מסיר בכללות הטוב שהיה ראוי שיגיע מההודעה ולא די בזה אלא שהרבה פעמים תהיה ההודעה החסרה סבה להגעת הרע כמו שבארנו בשני ממלחמות ה' כן הענין במי שימרי' פי השם שיגרע ממצותו כי התועלת המכוון במצוה ההיא לא תתקיים אלא בכללה ויקרה גם כן קצתה זולת קצתה הפסד ורע תחת הטוב שכוון במצוה ההיא וזה כי הש"י צוה לעשות זאת הנקמה הנפלאה למען יוסרו שאר האנשים מהנהגת זאת המדה הפחותה ולזה רצה שלא יהנו ישראל מנכסיהם כדי שלא יביא זה לחשב כי אהבת הממון הביא לישראל לזאת המלחמה עם שבהחרמת כל שלל עמלק תועלת אחר והוא התועלת המגיע במה שצותה התורה שלא ליהנות בדבר מע"א פן יביא זה להמשך אחר ע"א אם יראה הנהנה מנכסים היות נכסיו מצליחים אולי ייחס זה למה שהגיע לו מע"א וכן הענין בנכסי עם עמלק בשוה כי בלי ספק היו דעותיהם ואמונותיהם נפסדות וכן יאמר שהאון שדברו התרפים הוא דומי' להפצר ההוא בהתעסק בדבר יותר מן הראוי והרצון בהוספה על מצות השם יגיע ממנה חסרון כמו הענין בהוספה שנהיה בדבור אשר יהיה באמצעות התרפים כי ההוספה ההיא תהיה סבה לטעות הנופל בהודעה המגעת באמצעותם וזה כי התרפים הוא דבר מעורר הכח הדמיוני בהתעוררותו ידמה קצת דברים צודקים כמו הענין בחלומות הצודקים והרבה דברים כוזבים ידמה עמהם ויגיע לו דמוי הדברים הצודקים משפע עליוני יגיע אל הדמיון בעת היותו מתבודד מבין שאר הכחות המגיעות המשיגות הגיע לו כמו הדברים הכוזבים מצד הדברים אשר הגיע רשומם בכח הדמיוני ויתערבו אלו הדמיונות בדמויים הצודקים ויהיה זה סבה לכזב המגיע בה דעה ההיא ולזה אמר הנביא אשר אתו חלום ידבר אתו חלום וגוי' מה לתבן את הבר נאם ה' כי ההודעה המגעת באמצעות אלו הדמיונות תדמה לבר הבלתי נקי מהתבן מצד הכזב המתערב בה מהצד שבארנו ולזה הוא מבואר שאין לגרוע ממצות השם ית' ולא להוסיף עליה כי תפסד הכוונה אשר בעבורה היתה המצוה ההיא : **יען מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך**. זהו מה שנוסף לו עתה מהעונש כי במה שחטא בראשונה לא נאמר לו אלא שממלכתו לא תקום ואולם עתה אמר לו שהש"י מאס אותו מהיות מלך על ישראל וזה מורה שימי מלכותו יהיו מעטים כי הדבר הנמאס ירוחק :

מלבי"ם כי חטאת עתה הודיע לו. כי במה שהתוכח עם הנביא ויאמר לא פעלתי און בזה הוסיף פשע רבה נוסף על חטאו הקודם, א"ל דע כי חטאת קסם מרי, חטאת המרי דומה כחטאת קסם, המרי והסירוב נגד ה' חטאתו שוה עם חטאת הקסם, שעיקר חטאו מצד היותו בלתי תמים עם ה' ועם דברי נביאיו לשאול בקוסמים, כמ"ש כי העמים וכו' אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך נביא מקרבך וכו' אליו תשמעון, ולפי זה במה שמרית נגד דברי הנביא חטאת קסם, אבל ואון

ותרפים הפצר שעורו ואון קסם ותרפים (מלת קסם נמשך לשתיים) כן הוא און הפצר, שאם מפציר ומתחזק בדעתו ואינו מודה על פשעו, דומה כאילו הוסיף על חטאת הקסם און תרפים שהוא עובד עבודה זרה, וכן במה שאתה מפציר להחזיק בדעתך חטאך גדול מנשוא, ולכן **יען מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך, ותוסר מלכותך בעונך**: (מלבי"ם)

כד ויאמר שאל אל שמואל חטאתי כי עברתי את פי יהוה ואת דבריך כי יראתי את העם ואשמע בקולם:

רש"י יראתי את העם. לואג האדומי, שהיה חסוב כולם: (רש"י)

מצודת דוד ואת דבריך. במה שאני מרבה דברים לסתור מאמריך ולומר אשר שמעתי וכו': **כי יראתי**. ועל ידי זה חטאתי להמרות פי ה', ונמשך מזה לסתור גם דבריך: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר וכו' חטאתי עתה הכיר והתודה חטאו, אבל עדיין התנצל במ"ש **כי יראתי את העם** שסבת החטא היתה יראתו את העם ופחדו לעשות נגד רצונם: (מלבי"ם)

כנה ועתה שא נא את חטאתי ושוב עמי ואשתחוה ליהוה:

מצודת דוד ועתה. הואיל ואני מודה שחטאתי גם לך, לזה מחול חטאתי ושוב עמי וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון שא. ענין מחילה: (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה אחר שי"ל התנצלות שהייתי אנוס בדבר, שא נא רצה לומר נגד מ"ש כי עברתי את פי ה' ואת דבריך, על שעברתי דבריך שא נא חטאתי, ועל שעברתי פי ה' **שוב עמי ואשתחוה לה'** ואבקש סליחה וכפרה: (מלבי"ם)

כפו ויאמר שמואל אל שאל לא אשוב עמך כי מאסתה את דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות מלך על ישראל: (o)

מצודת דוד וימאסך ה'. ואם ה' מאס בך, איך אשוב עמך: (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: למה בפסוק כ"ג אמר וימאסך ממלך, ובפסוק כ"ו אמר מהיות מלך על ישראל? :

ויאמר כו' לא אשוב עמך. כי אין התנצלות הזה מועיל מאומה, ולא תועיל אצל מלך ישראל שמלכותו מן השמים ואין ראוי שיגור ויפחד מן העם, וזה שכתוב וימאסך ה' מהיות מלך על ישראל נגד מה שאמר תחלה וימאסך ממלך שבעבור שמאס דבר ה' אינו ראוי למלוכה כלל, ועל זה היה לו התנצלות שהיה אנוס מיראתו את העם. השיב שעל כל פנים וימאסך מהיות מלך על ישראל אינך ראוי למלכות ישראל בפרטות. שהוא אין לו לירא מאדם ולבטוח בעמו ומן ה' יסור לבו:(מלבי"ם)

לכז ויטב שמואל ללקת ויחזק בכנף מעילו ויקרע:

רש"י ויחזק בכנף מעילו. לפי פשוטו משמעו, שכספנה שמואל ללכת מאחרי שאלו, אחז שאלו בכנף של שמואל, לפי שהיה שאלו מבקש ממנו שיסוב עד שישתחוה בגלגל שהיה שם אהל מועד. ומדרכ אגדה (שוחר טוב) חולקים אמוראים, יש אומרים: מעילו של שמואל קרע שאלו. ויש אומרים: מעילו של שאלו קרע שמואל, ומסר לו סימן זה, מי שיכרות כנף מעילו, הוא ימלך תחתיו, והוא שאמר לו שאלו לדוד זיוס שכרת את המעיל (לקמן כד כ): ידעתי כי מלך תמלך: (רש"י)

מצודת דוד ללכת. מעם שאלו : ויחזק. שאלו אחז בכנף מעיל שמואל למנעו מללכת מעמו, ובהאחזו בו, נקרע הכנף : (מצודת דוד)

מצודת ציון בכנף. בקצה שפולי המעיל, כמו (לקמן כד ד) : ויכרת את כנף המעיל (מצודת ציון) :

לכח ויאמר אליו שמואל קרע יהוה את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך:

מצודת דוד קרע ה'. הקריעה ההיא, היא לסימן שכבר קרע ה' וכו' : לרעד. זהו דוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם קרע ה' מבואר אצלנו (כפי דברי הרמב"ן) כי הגם שדבר ה' אשר ידבר על ידי נביא לרעה, תוכל להשתנות על ידי תשובה ומע"ט, בכ"ז אם בא איזה פעולה עם דברי הנבואה לא תשתנה, כי הפעולה תורה על קיום הדבר תיכף, וכן הדבר שינבא לטוב גם כן לא ישתנה בשום אופן, וזה

שכתוב, **א.** קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך, קריעת המעיל שהיא פעולה שנעשית עם הנבואה מורה שאינה גזרה עתידית רק שכבר נעשית הגזרה היום הזה, באופן שאי אפשר שישתנה הדבר שכבר יצא אל הפועל ויהי. וזה שכתוב קרע היום שכבר קרע היום ונעשה הגזרה, **ב.** ונתנה לרעך ובזה אי אפשר שישנה ה' את הטוב שיעד לרעך **הטוב ממך** בעבור טובו וצדקתו, והנה מלכות שאול סרה ממנו תיכף, רצה לומר שסר ממנו רוח ה' והוד מלכות, שעל זה אמר קרע היום. ונתנית המלכות לדוד הגם שלא היה תיכף הלא היעוד הטוב אי אפשר לחזור:(מלבי"ם)

כטז וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם:

רס"י וגם נלח ישראל לא ישקר. ואם תאמר אשוב מעוני לפניו, לא יועיל עוד ליטול את המלוכה ממי שנתנה לו, כי הקב"ה שהוא נלחוננו של ישראל, לא ישקר מליתן הטובה לזה שאמר ליתן: (רס"י)

מצודת דוד וגם נצח ישראל. רצה לומר : כבר אבדת המלוכה כי כבר נתנה לאחר, וגם לא ישקר בהבטחתו, וגם לא ינחם לאחר זמן, כי לא אדם הוא להנחם (ורצה לומר : מפאת עצמו אין בו שינוי להנחם, אבל השינוי בא מפאת המקבל, ולזה נאמר בשאול נחמתי כי המלכתי וכו') : (מצודת דוד)

מצודת ציון נצח. ענין חוזק והתגברות, כמו (איכה ג יח) : אבד נצחי, ועל המקום יאמר, שהוא חוזקן של ישראל : **ינחם**. ענין הפוך מחשבה : (מצודת ציון)

רלב"ג נצח ישראל. הוא הש"י שהוא חוזק ישראל וכחם ותוחלתם כטעם ואומר אבד נצחי והנה הרצון בנצח ישראל חיי ישראל שהוא הש"י כמו הדם שהוא חיי הגוף כי הדם יקרא נצח כטעם ויז נצחם על בגדי : (רלב"ג)

מלבי"ם וגם נצח, אומר אל תדמה כי היעוד האלהי דומה כיעוד בני אדם, שלפעמים הוא שקר תיכף שמגזם בפיו להרע ובלבבו לא כן ידמה, ופעמים הגם שחושב כן לעשות יתנחם אחר כך ולא יעשה כי ה' הנצחי שמתנאי נצחיותו שלא ימצא בו שום שינוי לא בהוה ולא בעתיד, **נצח ישראל לא ישקר**, באופן שתחשב כי הרע שגזר עליך וקרע מלכותך היום הוא רק גוזמא לא אמת, וכן **לא ינחם** בעתיד על הטוב שיעד לדוד, כי כל זה מורה שינוי, אם בין במחשבתו לדבורו, אם בין הזמן העתה והעתיד שלא יצוייר אצל הנצחי הבלתי משתנה, ועל זה אמר **כי לא אדם הוא להנחם**, שההתנחמות לא תצוייר רק אצל האדם המשתנה לא אצל השם יתברך:(מלבי"ם)

זל וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עִתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגְדְּ זִקְנֵי עַמִּי וְנֶגְדְּ יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמָּי
וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

מצודת דוד ויאמר חטאתי. רצה לומר : אף כי חטאתי, עם כל זאת מהראוי הוא שעתה בהיותך פה תכבדני נגד כו' : (מצודת דוד)

רלב"ג כבדני נא. כאשר ראה שמואל היות שאול מתבייש מזקני העם והעם אז נשמע אליו לשוב עמו להשתחוות לה' : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר חטאתי הכיר שנית כי אין תרופה לחטאו, אולם בקש הגם שלא תשתחוה עמי על האופן הנ"ל לבקש סליחה וביטול הגזרה, על כל פנים עתה כבדני נא וכו' ושוב עמי והשתחויתי מפני הכבוד : (מלבי"ם)

זלא וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שְׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁאוּל לַיהוָה: (o) **זלב** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲגִישׁוּ אֵלַי אֶת אַגַּג מֶלֶךְ עַמְלֵק וַיִּלֶךְ אֵלָיו אַגַּג מֵעַדְנָת וַיֹּאמֶר אַגַּג אֲכַן סָר מֵרַמְתַּי הַמּוֹת:

רס"י חגג מעדנות. יונתן תרגם: חגג מפנקא: חכן סר מר המות. זכמת ידעתי כי סר וקרצ עלי מרירת המות: (רס"י)

מצודת דוד מעדנות. קשור בשלשלאות : אכן. באמת סר אלי מרירות המות (מצודת דוד) :

מצודת ציון מעדנות. ענין קשור, כמו (איוב לח לא) : התקשר מעדנות כימה : אכן. באמת : (מצודת ציון)

רלב"ג וילך אליו אגג מעדנות. יתכן שבא אליו בשלשלאות ובכבלי ברזל למלאת מצות שמואל כדי שלא יוכל לברוח כטעם התקשר מעדנות כימה : ויאמר אגג אכן סר מר המות. ידמה שאגג היה ירא כשהגישוהו לפני שמואל אסור ונקשר בכבלי ברזל וכאשר ראה שמואל והיתה צורתו מוכחת על גודל חסידותו ורחמנותו אמר באמת סר מרירות המות כי נפלתי ביד מי שראוי שירחם עלי וכאשר הבין שמואל מדבריו שהוא היה חושב שינצל על יד שמואל אמר לו אין הענין כן כמו שאתה חושב אבל תדע כי מות תמות מיתה אכזרית וזה ראוי לך מדה כנגד מדה כאשר שכלה נשים חרבך כשהרגת בעליהן כן תשכל מנשים אמך במותך : (רלב"ג)

מלבי"ם מעדנת שהלך בשמחה ובתענוג, ויאמר אכן סר מר המות (מר מלשון לא יחליפנו ולא ימיר וכן והנה לשלום מר לי מר, שמר האי מענין תמורה כמ"ש בפ"י שם) רצה לומר הנה סר ממנו תמורת המות, כי עד

עתה נתנו לו חיי הבוז והעבדות חליפות המות, וזה קשה מאד בעיני השרים יותר מן המות, ועתה סר החליפין הזה, ולכן בחר שם מר שמורה גם על מרירות, כי חליפים האלה מרים מן המות ולכן שמח על מיתתו: (מלבי"ם)

גלג ויאמר שמואל כאשר שפלה נשים חרבך כן תשפל מנשים אמך וישוף שמואל את אגג לפני יהוה בגלגל: (o)

רס"י כאשר שכלה נשים חרבך. להוסיבם אלמנות מצעליהם, שהייתם חותכים זנבי בחורי ישראל: וישסף. חתכו לארבע, ואין לתיבה זו דמיון. ותרגום וישסף, ופסח. ובגמרא שלנו יש הוה מפסח ויהיב לן אלותא, כלומר בוקע: (רס"י)

מצודת דוד כאשר שכלה. כשהרגת האנשים עם בניהם, היו הנשים שכולות מבעליהן ומבניהן: מנשים. מעין הנשים ההן, ודומה להן תהיה אמך, שכולה ממך: (מצודת דוד)

מצודת ציון שכלה. מי שבניו מתים, קרוי שכול, כמו (בראשית כז מה): למה אשכל: וישסף. תרגומו ופשח, והוא הבקיעה לשנים, כמו (איכה ג יא): ויפשחני. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא נד א): מאן דפשח דקלא: (מצודת ציון)

רלב"ג וישסף שמואל את אגג. ר"ל שחלקו בחרבו כאילו היה בוקע עצים למלאת מצות הש"י והנה היה בזה תועלת לתת יראה לנשאים שלא ילחמו עם ישראל: (רלב"ג)

מלבי"ם כאשר שכלה השיב לו, הגם שאתה רוצה יותר במות, והיה ראוי שלא אמיתך למען תשאר בחיים המרים ממות, אעשה זאת בעבור אמך שיהיה לה מדה כנגד מדה, כמו שחרבך שכלה נשים בהרגך בניהם השבויים אצלך, והיו אמותיהם שכולות, כן אמך תהיה עתה שכולה יותר מנשים האלה, במה שאמית את בנה, שהיא היתה רוצה שתשאר בחיים: (מלבי"ם)

לד וילך שמואל הרמתה ושואל עלה אל ביתו גבעת שאול: **לה** ולא יסף שמואל לראות את שאול עד יום מותו כי התאבל שמואל אל שאול ויהוה נחם כי המליך את שאול על ישראל: (o)

מצודת דוד **כי התאבל**. רצה לומר : לפי שעם שהיה מתאבל על שאול, עם כל זאת נחם ה' וכו' ולא חש על אבלותו, לזה נעצב מאוד ולא בא עוד לפני שאול [אבל שאול בא לפני שמואל, כמו שנאמר לקמן יט] : (מצודת דוד)

מצודת ציון יסף. מלשון הוספה : (מצודת ציון)

שמואל א פרק-טז

א ויאמר יהוה אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול ואני מאסתיו ממלך על ישראל מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך:

רס"י בית הלחמי. צבית לחם, וכן דרך כל דבר ששמו צבתי תיבות, כמו: בית לחם, בית שמש, בית אל, קרית ארבע, אם בא להטיל בו ה"א, מטיל בין שתי התיבות, כגון: קרית הארבע, בית האלי, בית הלחמי: (רס"י)

מצודת דוד **ואני מאסתיו**. ואין מהראוי להתאבל עליו זמן מרובה : **לי מלך**. רצה לומר : שהוא יהיה מלך לי, לשמור מצותי : (מצודת דוד)

מצודת ציון קרנך. כלי מה, עשוי דמות קרן : **בית הלחמי**. בית לחם : (מצודת ציון)

מלבי"ם **עד מתי אתה מתאבל**, יאמר, האבלות המתמיד יהיה, או בעבור גודל מעלת הדבר הנאבד עצמו, והלא אני מאסתיו ממלך על ישראל ואין בו חשיבות. או בעבור שלא נמצא דבר אחר תמורתו, על זה אמר **מלא קרנך** וכו' **כי ראיתי בבניו לי מלך**. ואמר מלא קרנך בכנוי כי שאול נמשך בפך ולכן לא נמשך מלכותו, כי סבת בחירתו היה מפני רצון העם, וע"כ בחר איש גבוה קומה שימצא חן בעיני העם, אבל דוד נמשך בקרן ובשמן הקדש, כי אז בא העת שימלוך מלך יושב על כסא ה' ומרוצה לה'. לא המרוצה לעם בלבד. וזה שכתוב מלא קרנך המיוחד לך למשוח מלכות קיים, שעליו רמזה חנה בתפלתה, רמה קרני ולא רמה פכי כדברי חכמינו זכרונם לברכה, ועל זה אמר **לך אשלחך**, לא כמו אצל שאול שסבב שהוא יבא אצל הנביא, רק אתה תבא אליו בשליחות ה', וזה שכתוב כי ראיתי בבניו לי מלך המיוחד לי לא לעם בלבד, וכמ"ש בספרי כל מקום שנאמר

ב ויאמר שמואל איך אלה ושמע שאול והרגני (o) ויאמר יהוה עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח ליהוה באתי:

מצודת דוד **ואמרת.** לבני העיר : (מצודת דוד)

רלב"ג ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. ר"ל שאם ידע שאול שאני הולך למשוח מלך אחר יהרגני : ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך. ידמה שהרצון בזה שלקחה לזבח זבח שלמים וכבר היה אפשר לו זה כי אז נתרו הבמות והיה אפשר לו להקריבו בבמת יחיד ואע"פ שהיה המשכן בנוב, וכבר אמר לי אחד מחכמי דורינו שמו ר' שלמה הנשיא בפ"י זה הפסוק דבר נאות מאד לפי הפשט וזה שהוא רואה שכבר בחר השם יתעלה עגלה להעיר על שכבר נמצא חלל באדמה לא נודע מי הכהו יהיה הולך לערוף העגלה ולזה לא היה לשאול לחקור איך היה הולך במקום ההוא עם העגלה כי העגלה תערף באי זה מקום ימצא בו החלל באדמה והיה אומר על צד מליצת השיר כי היה לשאול לירא מהריגתו כי אתה העגלה שהיה הכונה בו לאמת מי הוא המכה ולזה היה לו להתרחק מהריגת שמואל והנה אמרו ואמרת לזבח לה' באתי לפי זה הפ"י הוא לפי הנראה בעיני כי כאשר יבא לבית לחם ויתבאר להם שלא נמצא חלל באדמה על זה האופן יאמר לאנשי המקום ההוא שהוא בא לזבח לה' וזה נאות מאד ולזה תמצא שלא דרש שמואל מאנשי בית לחם יהודה כי אם ישי ובניו כדי שלא יתגלה סודו : (רלב"ג)

מלבי"ם (ב-ג) **השאלות:** איך התירא שמואל ללכת ולא בטח בה' כי יצילהו, ושלוחי מצוה אינן נוזקין, בשגם שכל הנביאים לא פחדו מלכת במקום סכנה כי ידעו שה' ילחם בעדם, כמו שהיה במשה שהלך אל פרעה ולא ירא, וכן יתר הנביאים? ולמה לא השיב לו ה' אל תירא כי אהיה עמך כמ"ש לירמיה? וכי לא יכול שמואל בעצמו לעשות תחבולה זו לקחת עגלת בקר בידו וכו', ולמה א"ל עגלת בקר תקח בידך וכו', למה יוליך העגל בידו דרך רב, הלא די אם שם יקח עגל ומריא, ומ"ש ואנכי אודיעך את אשר תעשה אין לו באור הלא כבר הודיעו מה יעשה שימשח שם מלך, והול"ל אנכי אודיעך את אשר תמשח :

איך אלך, לא שהיה שמואל מתירא, ולא שהיה בלתי בוטח כי ה' השולחו יצילהו, כמו שכל הנביאים לא חדלו מלכת במלאכות ה' מפני יראת בשר, רק כי הנביא יסמך על הנס בעת שיודע כי הנס מקושר עם שליחותו, כמו שהיה בשליחות משה וירמיה שהלכו במקום סכנה ובטחו על הנס, באשר היה זה בכוונה האלהית שינצלו על פי הנס למען יכירו עמים ולמען יכירו ישראל, כי הוא שליח ה' וכי ה' על ימינו בכחו הגדול. ואם כן לא היה הנס לצורך השליח רק לצורך השליחות, וכן היה ה' משלחו על זה האופן

שילך בפרסום וימשחהו לעיני כל ישראל, לא היה מתירא כי היה נכון לבו בטוח כי יצילהו ה', אבל אחר שפה לא היה הכוונה שילך בפרסום, ושיחזק שליחותו על ידי נס, ואם כן אם יודע לשאול במקרה וירצה להרגו וינצל בנס, לא יהיה הנס לצורך השליחות בכלל רק יהיה נס פרטי הבא במקרה להצלת שמואל בלבד, ובזה כל העושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, ועל זה אמר **איך אלך** שאם **ישמע שאול ירצה להרגני** ואצטרך לנס פרטי בעבור עצמי שזה לא טוב בעיני, וגם יוכל להיות שמ"ש איך אלך הוא שאלה לדעת על איזה אופן ילך אם בפרסום ובדרך הניסיי מהיות זה צורך אל השליחות לחזק מלכות בית דוד, או בצנעה כי אין צורך בפרסום ובנס, ובזה הלא אם ישמע שאול והרגני ואצטרך נס מיוחד לצרכי: **ויאמר ה' עגלת בקר תקח**, באמת גם הנביא היה יכול לשית עצות בנפשו לעשות תחבולה קלה כזאת, רק הצדיק הזה לא רצה להוציא דבר שקר מפיו. לכן צוהו ה' דרך מצוה שיקח עגלת בקר בידו ויזבח זבח, באופן שכאשר אמר לזבח לה' באתי, אמת היה בפיו, וזה שכתוב עגלת בקר תקח רצה לומר אני מצוך על זה, ותקחהו ותקדישהו תיכף, ובזה **ואמרת** כפי האמת **לזבח לה' באתי:** (מלבי"ם)

ג **וְקִרְאתָ לְיֹשֵׁי בְזִבְחֵי אֹדִיעֶיךָ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וּמִשְׁחַתָּ לִּי אֶת אֲשֶׁר** **אמר** **אליך:**

מצודת ציון בזבח. באכילת בשר הזבח : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וקראת** ובזה לא יהיה שום חשד, **ואנכי אודיעך** פיי כי באשר גם בעצה זאת עדין לא תקן, שאם ישוב לאמר לזבח לה' באתי עדיין אינו האמת הגמור, כי הלא בא גם לתכלית אחר שהוא למשוח מלך, ומה יענה אם ישאלהו אם בא רק לזבח או גם על דבר אחר שאז בהכרח ישקר באמונתו, לכן א"ל ה' דע כי עתה אני משלחך רק לזבח זבח ושם אודיעך את אשר תעשה שליחות השני, באופן שקודם אודיעך זאת, תכלית ביאתך הוא רק על הזבח ותדבר אמת מכל צד. ועל זה אמר: (מלבי"ם)

ד **וַיַּעַשׂ שְׁמוּאֵל אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַיָּבֵא בֵּית לֶחֶם וַיַּחְרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר לְקִרְאתוֹ** **ויאמר** **שלם** **בוֹאֶיךָ:**

רס"י **ויחרדו.** מהרו **ללכת** **לקראתו:** (רס"י)

מצודת דוד **ויאמר.** הגדול שבהם אמר לו, אם בואו הוא בהיות עמו השלום, או הוא בעבור העדר השלום : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחרדו. מהרו בחרדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מדוע חרדו זקני העיר גם פחדו פחד, עד שאמרו שלום בואך כאילו פחדו מאיזה פגע:

ויעש שמואל את אשר דבר ה' כי עתה רק זאת היתה מצותו לקחת עגלת בקר. ויחרדו יתכן כי בבואו לשם ועגלת בקר בידו חרדו אולי נמצא חלל באדמה הקרובה אל בית לחם ובא לערוף העגלה בנחל (ולדעת הרלב"ג היתה זאת התחבולה באמת שיקח עגלת בקר כדי שיחשוב שאול שנמצא שם חלל באדמה והלך על עגלה ערופה) ולכן חרדו זקני העיר דוקא שעליהם מוטל המצוה הזאת כמ"ש ויצאו זקניך ושופטיך וכו' וכל זקני העיר וכו', ויאמר שלום בואך אם לא באת על דם הנשפך בסביבות העיר: (מלבי"ם)

ג ויאמר שלום לזבח ליהוה באתי התקדשו ובאתם אתי בזבח ויקדש את ישי ואת בניו ויקרא להם לזבח:

מצודת דוד ויאמר שלום. הנה השלום עמי ואין רע, ובאתי הנה לזבוח לה' וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון התקדשו. ענין הזמנה, כמו (ירמיהו ו ד) : קדשו עליה למלחמה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר שלום לא באתי עבור זה רק לזבוח לה', ויקדש את ישי בתוך קרואיו בל יורגש הדבר: (מלבי"ם)

ג ויהי בבואם וירא את אליאב ויאמר אף נגד יהוה משיחו:

רש"י ויאמר אף נגד ה' משיחו. ויאמר בלבו, אך אמת הוא זה (ז) אל תבט אל מראהו. אל יופי תארו: כי מאסתיהו. לפי שבעסן הוא, כמה שנאמר (לקמן יז כח): ויחר אף אליאב בדוד: כי לא אשר יראה האדם. אף על פי שקראת לעלמך רואה, שאמרת לשאול (לעיל ט יט): אנכי הרואה, כאן אני מודיעך שאינך רואה: (רש"י)

מצודת דוד אך נגד ה'. רצה לומר למלכות הוא הגון, אך שיהיה משיחו נגד ה', רצה לומר : שיהיה ה' עמו : (מצודת דוד)

רלב"ג אך נגד ה' משיחו. יש שפירשו שהוא כאשר ראה אליאב בלתי ראוי למלוכה אמר על שאול כי נגד ה' משיחו וקרא משיחו שאול כי הוא היה משוח על יד שמואל והנה אמר לו השם שלא יביט אל מראה שאול ואל גבה קומתו כי מאסהו כמו שקדם באמרו כי מאסת דבר ה' וימאסך ממלך אלא שכבר יקשה לזה השי' אמרו גם בזה לא בחר ה' כי לפי זה הפי' לא תהיה הורא' מדברי השי' לשמואל שלא בחר באליאב אבל יראה ממנו הפך זה באולי והנראה בעיני כי אמר שמואל אך נגד ה' משיחו כאשר ראה אליאב חשב שיהיה הוא הראוי למלוכה מצד מראהו שהיה טוב וגובה קומתו שהוא ראוי למלך למען יהיה לו כח גבורה להלחם מלחמות ה' וענהו ה' שלא יביט אל מראה אליאב ואל גובה קומתו כי מאסהו מצד שאין לבבו ישר כי השי' יראה ללב והנראה בעיני ה' איננו ראוי למלך וכאשר הבין זה שמואל מדברי השי' אז אמר לישי שיקרא לאחר מבניו כי לא בחר ה' בזה וקרא אל אבינדב אך קצר הכתוב ובסוף הענין נמשח דוד וידמי שכבר נמשח בשמן המשח' ולא צוהו בלכתו שם שימלא קרנו :

מלבי"ם השאלות: אחר שה' אמר לו ומשחת את אשר אומר אליך, למה תיכף כראותו את אליאב אמר אך נגד ה' משיחו טרם אמר לו ה' כי הוא הנבחר, והלא כשראה יתר בניו אמר גם בזה לא בחר ה', וזה ידע ממה שראה שלא אמר לו ה' למשחו עד שהגיע לדוד שאז א"ל ה' קום משחהו ואם כן איך היה אצל אליאב בהפך, מ"ש כי מאסתיהו הוא דבר הנמאס מצד עצמו ופחיתות מעשיו, או דבר שהיה נבחר תחלה ונמאס אחר כך, ושני אלה לא יצדקו גבי אליאב, שהגם שחכמינו זכרונם לברכה אמרו שנמאס על ידי שהיה כעסן ובוה יצדק שנבחר תחלה ונמאס אחר כך על ידי רוע מזגו אנתנו נבקש הפשט, עוד יפלא איך קרא ישי אל אבינדב טרם שמע מפי שמואל שלא בחר ה' באליאב, והיל"ל לספר שאחר שאמר שמואל אך נגד ה' משיחו והשיב לו ה' אל תבט אל מראהו אמר שמואל זאת לישי ואז קרא אל אבינדב:

ויאמר אך נגד ה' משיחו פי' כשראה את אליאב ולא אמר לו ה' למשחו ידע תיכף כי אינו נרצה אצל ה'. (שאם לא כן היה מצוהו למשחו, כמ"ש ומשחת לי את אשר אומר אליך, וכמו שהיה כשראה את דוד שא"ל קום משחהו) וחשב שמואל שהסבה לזה הוא בעבור היות אליאב שפל קומה ובלתי יפה התואר כשאול, וחשב כי לא יבחר ה' רק באיש גבוה הקומה ויפה תואר, שבאמת לא היה נמצא בכל ישראל איש כשאול, כמ"ש משכמו ומעלה גבוה מכל העם, ולא ידחה ה' את שאול כל עוד שלא ימצא איש כמוהו, וזה שכתוב אך עוד יש תקוה כי משיחו שהוא שאול שנמשח מכבר עודהו נגד ה', ולא ימאס בו כל עוד שלא ימצא איש כמוהו, ובוה התנחם שמואל ורצה להמליץ בל ידחה שאול בהיות שאין בכל ישראל כמוהו: (מלבי"ם)

זז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל שְׂמוּאֵל אַל תַּבֵּט אֶל מְרֹאֵהוּ וְאֵל גְּבוֹה קוֹמְתוֹ כִּי מֵאַסְתִּיהוּ כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם וַיהוָה יִרְאֶה לְלִבָּב:

מצודת דוד **כי לא**. רצה לומר : איני רואה לתלות בדבר אשר רואה האדם : **יראה לעינים**. אם הנראה הוא יפה עינים, שהוא הדבר אשר יראה האדם, ואין לתלות המלוכה בדבר זה : **וה'**. אבל ה' יראה ללבב, הטובה היא, ובזה הדבר תלוי : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר ה', השיב לו אל תבט אל מראהו (של שאול שעליו אמר נגד ה' משיחו) **ואל גבה קומתו כי מאסתיהו רצה לומר את הגבוה קומה, שהיה נרצה אצלי אז, מאסתי עתה, (כי המלך ניתן אז לתרעומת העם, היה צריך איש גבוה שימצא חן בעיניהם, לא כן המלך עתה יהיה מי שימצא חן בעיני האלהים, הבלתי מביט על המראה והקומה), כי לא אשר יראה האדם הורה לו כי מה שהאדם רואה ושופט מי האיש היפה ומי האיש המכוער אינו מסכים עם האמת, וזה שכתוב כי האמת הוא לא כאשר יראה האדם, ויוכל להיות שהאיש שבני אדם דנים עליו כי הוא יפה תואר ונאה, הוא כעור ומגונה באמת וכן להפך, והטעם לזה כי האדם יראה לעינים, רצה לומר האדם שופט על הנאה ויפה מצד ראות החושים שהם לא יחושו רק חיצוניות הדבר הנראה, לא פנימיותו, ולכן יגדרו היופי לפי המראה החיצונית אם יהיה הגוף גבוה הקומה יפה התואר והמראה וכדומה, הגם שתהיה צורתו הפנימית הנפשית מלאה מומים ותכונות רעות, לא כן ה' יראה ללבב הוא לא יביט רק ללבב על צורתו הפנימית אם היא יפה בתכונותיה ונאה במדותיה זה האיש היפה אצלו הגם שחיצונית האיש שפל הקומה ומכוער המראה:(מלבי"ם)**

חח וַיִּקְרָא יְשִׁי אֶל אַבְיָנָדָב וַיַּעֲבְרֵהוּ לְפָנָיו שְׂמוּאֵל וַיֹּאמֶר גַּם בָּזָה לֹא בָחַר יְהוָה:

מלבי"ם ויקרא אחר שראה שלא נבחר אליאב:(מלבי"ם)

טט וַיַּעֲבֵר יְשִׁי שְׁמָה וַיֹּאמֶר גַּם בָּזָה לֹא בָחַר יְהוָה:

רש"י ויעבר ויסי שמה. הוא שמעא: (רש"י)

מצודת ציון **שמה**. הוא שמעא : (מצודת ציון)

ז וַיַּעֲבֹר יִשְׂרָאֵל שְׁבַעַת בְּנֵי לִפְנֵי שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵל יִשְׂרָאֵל לֹא בָחַר יְהוָה:

מצודת דוד **שבעת בניו**. בדברי הימים (א ב טו) לא חשב כי אם שבעה עם דוד, שנאמר: **דוד השביעי**. ובמדרש יש שהיה לישי עוד בן, ושמו אליהו המוזכר בין הנגידים, שנאמר (שם א כז יח): ליהודה אליהו מאחי דוד, וכן נאמר (לקמן יז יב): **ולו שמנה בנים** [ומה שלא חשבו בדברי הימים, יראה שהיה מאשה אחרת. וצרויה ואביגיל היו אחיות לשבעת האחים רק מן האם ולא מן האב, וכמו שנאמר (שמואל ב יז כה): **אשר בא אל אביגיל בת נחש**. ומזה יראה שהיתה בת נחש, ולא בת ישי, ובהיות כן לא היו אחיות לאליהו, לא מן האב ולא מן האם. והנה בדברי הימים (א ב טז) נאמר: ואחיותיהם צרויה ואביגיל, ולזה לא חשב אליהו עמהם, כי לאליהו לא היו אחיות כאמור, אולם חז"ל לא קבלו כן, כי אמרו (בבא בתרא יז א): שנחש הוא ישי [: (מצודת דוד)

יא וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵל יִשְׂרָאֵל הֲתָמוּ הַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר עוֹד שָׂאֵר הַקְּטָן וְהַגָּדוֹל רָעָה בַּצֹּאֵן וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵל יִשְׂרָאֵל שְׁלָחָה וְקָחְנוּ כִּי לֹא נֹסֵב עַד בָּאוּ פֹה:

רס"י **שאר הקטן**. נשאר הקטן: **לא נסוב**. **לא נסב לאכול**, כל מוסב סעודה **קרויה** **הסבה**: (רס"י)

מצודת דוד **התמו**. האם נשלמו: **הנערים**. בניך: **כי לא נסוב**. על השלחן לאכול, **עד** **בואו** **פה**: (מצודת דוד)

מצודת ציון **התמו**. מלשון תם והשלמה: **שאר**. נשאר: **נסוב**. הישיבה לאכילה קרויה מסיבה, כי דרכם היה לשבת מסובים: (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות**: איך אמר התמו הנערים וכי הסתפק בדבר הי שא"ל כי ימשח אחד מבני ישי:

התמו אמר זה דרך תמיהה כי ידע בהכרח שלא באו כולם, וישי התנצל שדוד שאר מעצמו (ולכן בא פה פעל שאר בקל, ובנינו תמיד בנפעל) וזה אם יען כי הוא **הקטן** ע"ד ראוני נערים ונחבאו) ואם מצד שהנה **רועה בצאן** **ועוסק** **במלאכתו**: (מלבי"ם)

יב וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אֲדָמוֹנִי עִם יִפֵּה עֵינָיִם וְטוֹב רְאִי (פ) וַיֹּאמֶר יְהוָה קוּם מִשְׁחָהוּ כִּי זֶה הוּא:

מצודת דוד כי זה הוא. אשר בחרתי בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אדמוני. מראה אדום : עם יפה עינים. רוצה לומר ויפה עינים, וכן (עמוס ד י) : עם שבי סוסיכם : רואי. מראה : קום. הוא ענין זרוז : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מה המעלה שראהו אדמוני וזה (כפי דבר הטבעיים) חסרון מורה על תגבורת הדם ורב החמה, ומ"ש עם יפה עינים תחת ויפה עינים בוי"ו :

והוא אדמוני פה הראה לו אמיתת מ"ש תחלה כי לא כאשר יראה האדם, כי דוד היה אדמוני שגברה בו האדומה והוא בטבעו מוכן לשפיכת דם, ומצד אחר נראה בו גם כן רושמים טובים כי היה יפה עינים וטוב ראי, שזה מורה על שהוא חד העיון וטוב המזג כמ"ש הטבעיים, ואם היה נשאר על ההבחנה האנושית של שמואל היה מחליט היותו בלתי ראוי, אבל ה' יראה ללבב וידע כי מטוב בחירתו יעשה אך משפט וצדקה, ובטבע האדמימות הנטועה בו ישתמש ללחום מלחמות ה' ולהכרית מעיר ה' כל פועלי און, וזה הנרצה בעיני ה' שהגם שנמצא נטיה רעה בטבעו הוא ימשול בה מצד צדקתו וטוב בחירתו, וזה שכתוב קום משחהו כי זה הוא הנרצה לפני, וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה כיון שראה שמואל את דוד אדמוני נתירא אמר זה שופך דמים כעשו, א"ל הקב"ה עם יפה עינים, עשו עשה מדעת עצמו, זה מדעת סנהדרין הוא הורג (רצה לומר שזה מצד טוב מזגו ושכלו שעל זה מורה הרושם של יפה עינים) קום משחהו כי זה הוא, אמר רבן שמעון בן גמליאל זה הוא בעולם הזה וזה הוא לעולם הבא, רצה לומר שהגם שהוא בעולם הזה, והוא שנוטה בטבעו לעניני עולם הזה שהאדמוני גובר בו, בכ"ז מטוב מזגו ושכלו ובחירתו הוא בעולם הבא, ויאחז צדיק דרכו להשתמש בו לרצון לפני ה', ולכן זה הוא הנרצה אצלי, ולפי דרש חכמינו זכרונם לברכה נכון מה שבא מלת עם יפה עינים תחת וי"ו החבור: (מלבי"ם)

וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת קָרְן הַשֶּׁמֶן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ בְּקָרְבַּ אֶחָיו וַתְּצַלַח רוּחַ יְהוָה אֶל דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וַמְעַלָּה וַיִּקָּם שְׂמוּאֵל וַיֵּלֶךְ הַרְמָתָה: (o)

רש"י ותללח רוח ה'. רוח גבורה: (רש"י)

מצודת ציון ותצלח. ועבר, כמו (לעיל י י) : ותצלח עליו רוח אלהים : רוח ה'. רוח גבורה מה' : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ספר שהיום ההוא צלחה רוח ה' אל דוד בדרך שהיה מצליח בכל אשר היה עושה וסרה רוח ה' מעם שאול שהיתה לו תחלה בכל אשר

יפנה וסבב הש"י שבעתהו רוח רעה להמיתו בלא עתו כי מאסהו ממלך עם שזה היה כלי להתקרב דוד אל המלוכה ברוך השם אשר לו נתכנו עלילות (רלב"ג)

מלבי"ם וימשח אותו בקרב אחיו יתכן שאחר שרצה להשפיע עליו על ידי משיחה זאת קדושה וטהרה ורוח גבורה, בחר שיהיה בעשרה, ישי ושמונת בניו ושמואל, שאין השכינה שורה פחות מעשרה, אולם הרי"א לא יאבה שהיה המשיחה בפני אחיו כי היה הדבר בסוד ויפרש בקרב אחיו כמו מבין אחיו, וכן פירש הרד"ק: (מלבי"ם)

יד ורוח סרה מעם שאול ובעתתו רוח רעה מאת יהוה:

מצודת דוד מאת ה'. ולא באה לו במקרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובעתתו. מלשון בעתה וחרדה : רוח רעה. רוח מחריד ומרעיד (מצודת ציון)

מלבי"ם ורוח ה' סרה רוח ה' הוא התעצמות שפע הרוחניות בענין אלהי אשר חל על כחותיו הנפשיות ותלבישהו רוח גבורה, ותמלאהו רוח חכמה ודעת ויראת ה', ואיש הזה גם כליו הבשריים נושאי הכחות הנפשיות יוכנו אל השפע הלז להיותם משכן הכבוד, אמנם עת יוסר ממנו השפע בחטאו, וכליו יורקו מהרוחניות השוכן בס, ירגיש החסרון הזה וישתומם ויתבהל, ותחת רוח הנשגב ישכן בו רוח אחר שחוריי מלא בלהה ועצב, דאגה ובעתה, וזה שכתוב ובעתתו רוח רעה וכו': (מלבי"ם)

טו ויאמרו עבדי שאול אליו הנה נא רוח אלהים רעה מבעתך:

מצודת דוד רוח אלהים. רצה לומר : רוח גדול וחזק, כי כשרוצה להגדיל דבר מה, סומכו למלת אלהים. וכן (לעיל יד טו) ותהי לחרדת אלהים. או רצה לומר : רוח רעה הבאה מאלהים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמרו עבדי שאול, בהיות הרוח השחוריי יסובב לפעמים על ידי הפסד הכלים החיצונים כלי המוח ועורקי הדם, ולפעמים יסובב על ידי הפסד דמיוני כמ"ש הרי"א ששאול אחר סר ממנו רוח ה' לא נשאר כיתר האנשים, אבל היה דואג תמיד מהרהר בענשו ובהפסד מלכותו בחטאו ומתוך כך נשרף דמו ונתהוה בו חולי המילאנקאלי"א המתהוה משריפת הדם והמרה האדומה, ולפעמים יהיה ענין השגחיי שיחול רוח דמיוני על כח נפשו ויתגעש ויחרד תמיד. וכן יתרפא או על ידי סבה חיצונית על ידי הרקות ורפואות לתקן הכלים הנשחתיים, או על ידי סבה פנימית לישר

כח הדמיון והמחשבה אל השמחה והמרגעה, ועבדיו בחרו את המוזיקא שהיא תעתיק את הנפש מתכונה לתכונה, ותסיר גם חולי השחורה בשתעתיקהו אל מחשבות אחרות משמחות. ולכן אמרו: (מלבי"ם)

[טז] יֹאמֶר נָא אֲדֹנָיו עֲבָדֶיךָ לְפָנֶיךָ יִבְקֶשׁוּ אִישׁ יָדַע מִנֶּגַן בְּפָנֹר וְהִיא בְּהִיזֹת עֲלֶיךָ רוּחַ אֱלֹהִים רָעָה וְנִגָּן בְּיָדוֹ וְטוֹב לָךְ: (פ)

רפ"י עבדיך לפניך. הנה עבדיך לפניך אשר יעשו מלכותיך: (רפ"י)

מצודת דוד עבדיך לפניך. רצה לומר: אתה תצוה, והלא עבדיך המה לפניך, ונכונים המה לעשות אשר תצוה, ואמור להם אשר יבקשו איש יודע חכמת הנגון ומנגן בכנור: **וטוב לך**. כי בעבור שמחת קול הזמר, תלך הרעדה: (מצודת דוד)

מלבי"ם יאמר נא אדוננו (והלא עבדיך לפניך לעשות כל אשר תצוה) יבקשו איש ידע מנגן בכנור והנה הם לא בקשו רק שיודע לנגן ומנגן בכנור, שבזה די אל המבוקש ממנו לנגן בעת הצורך. אמנם שאול מצד תכסיסי מלכותו ראה כי לא די בזה לבד כי העומד לפני המלך בתמידות בשגם לשיתפעל המלך מנועם זמירותיו צריך שיהיו לו גם יתר חמודות, וזה שכתוב: (מלבי"ם)

[יז] וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל עֲבָדָיו רְאוּ נָא לִי אִישׁ מִיִּטִּיב לְנִגֵּן וְהִבִּיאֹתֶם אֵלַי:

מצודת דוד מטיב לנגן. מנגן טוב ויפה: (מצודת דוד)

מלבי"ם (יז-יח) השאלות: מדוע שנה שאול ודייק איש מטיב לנגן, ומה רצה במ"ש ראו נא לי, ומ"ש אחד מהנערים ראיתי בן לישי יודע נגן וגבור חיל וכו', למה ספר כל המעלות האלה ועקר המבוקש הוא שיהיה יודע נגן?:

ויאמר שאול כו' ראו נא לי איש מטיב לנגן, דייק שיהיה מטיב לנגן הבקי בחכמה זו ביתר שאת בטוב טעם ודעת שמתנאו גם כן עשות השירים המעוררים הנפש, והיותו מליץ וחכם לכלכל דברי שיריו וזמירותיו על פי החכמה ודעת, שכולל כל המעלות הנחמדות וזה שכתוב ראו נא לי, רצה לומר ראו היטב איש הראוי לי לעמוד לפני המלך: (מלבי"ם)

[יח] וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רְאִיתִי בֶן לְיִשִּׁי בֵּית הַלְחָמִי יָדַע

נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר ויהוה עמו:

רס"י אחד מהנערים. מיוחד שבהם, דואג האדומי: יודע נגן. כל עכמו נתכוון להכניס עין רעה של שאלו כדוד, שיתקנא בו: (רס"י)

מצודת דוד וגבור חיל וכו'. המה הדברים הראוים לעומד בהיכל המלך : וה' עמו. שהוא איש מוצלח, ובהצלחתו יועיל לך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונבון דבר. מבין כל דבר חכמה : (מצודת ציון)

רלב"ג וגבור חיל ואיש מלחמה. הנה קרא גבור חיל מי שהוא בעל אומץ ותוקף ואיש מלחמה מי שהוא יודע להמציא תחבולות עם אויביו וינצחם והנה תאר דוד באלו התארים כי מי שיש לו אלו המדות יותר ראוי לבא בהיכל מלך ואף על פי שלא היה המבוקש ממנו תחלה כי אם שיהיה מטיב לנגן : **ונבון דבר**. הוא האיש המכלכל דבריו במשפט ובתבונה : **ואיש תאר**. ולזה הוא יותר ראוי לבא בהיכלי מלך : **וה' עמו**. כל אשר הוא עושה ה' מצליח ולזה אפשר שתסור הרוח הרעה ממך בהיותו עמך כי מברכת המצליחים יתברכו אדניהם שזה גם כן היה סבה אל שיהיה דוד ראוי יותר לבא בהיכלי מלך ולזה שבחוהו בכל אלו התארים כי כבר ימצאו רבים מטיבים לנגן אך אינם שלמים באלו הענינים כדוד ולזה בחרוהו מבין שאר המנגנים : (רלב"ג)

מלבי"ם ויען אחד מהנערים לכן השיב כי נמצאו בדוד גם שלמיות אחרות חוץ מההרגל בניגון שלפיהם ראוי הוא להיות בהיכלי מלך, וכבר באר מהרי"א שרשם לו ששה תוארים, **א. ידע נגן** רצה לומר יודע חכמת המוזיקא בשלימות, **ב. וגבור חיל**, שלא כדרך המשוררים שרובם ישתלמו בכח הדמיון והם חלושי המזג רפויי ההרכבה על הרוב, **ג. ואיש מלחמה** יודע בתחבולות מלחמה וגם זה דבר מתמיה שהמתעסק בתחבולות מלחמה לא יטריד זמנו בניגון ובשיר כי הם מלאכות מתנגדות, **ד. ונבון דבר** וגם זה נגד הרגיל במשוררים שנשלמים בדמיון וחסרי ההשכל האמתיי לרוב, ולזה לא היו בעלי השכל ועצה משוררים כי אם על המעט, **ה. ואיש תאר** וגם זה אינו רגיל במשוררים שהם שחוריים ועל המעט יהיו דמייים ויפי תואר, **ו. וה' עמו** רצה לומר שהוא ירא אלהים וסר מרע, וגם זה על המעט שהמנגן שהוא יפה תואר לא יהיה נרדף אחר תאוותיו ואחר חמדת נשים, ותוארים ההם ראויים לאיש אשר יעמוד בהיכלי מלך, ועם היות דוד עדיין נער שבחוהו באלה התוארים שהיה מוכן להם מתכונתו: (מלבי"ם)

יט וישלח שאלו מלאכים אל ישי ויאמר שלחה אלי את דוד בנך אשר בצאן:

מצודת דוד אשר בצאן. אשר רועה בצאן : (מצודת דוד)

מלבי"ם שלחה אלי לא ידע עדיין אם ימצא חן בעיניו שישאר אצלו ורצה רק לראותו: (מלבי"ם)

זכ וַיִּקַּח יְשִׁי חֲמֹר לֶחֶם וְנָאֵד יַיִן וּגְדֵי עֲזִים אֶחָד וַיִּשְׁלַח בְּיַד דָּוִד בְּנוֹ אֶל

מצודת דוד חמור לחם. חמור אחד טעון לחם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקח ישי כן היה דרכם להביא תשורה בראות פני מלך או אדם גדול: (מלבי"ם)

כא וַיָּבֵא דָוִד אֶל שָׂאוּל וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר מָאֵד וַיְהִי לוֹ נֹשֵׂא כְלִים:

מצודת דוד נושא כלים. כלי מלחמתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויהי לו נושא כלים יש לפרש ג"כ שדוד נתעלה עד שהיה לו נושא כלים כדרך השרים: (מלבי"ם)

כב וַיִּשְׁלַח שָׂאוּל אֶל יְשִׁי לֵאמֹר יַעֲמֵד נָא דָוִד לְפָנָי כִּי מָצָא חֵן בְּעֵינָי:

מלבי"ם יעמד נא עתה בקש שישאר אצלו בקביעות: (מלבי"ם)

כג וְהָיָה בְּהֵיוֹת רוּחַ אֱלֹהִים אֶל שָׂאוּל וְלָקַח דָּוִד אֶת הַכְּנֹר וְנִגַּן בְּיָדוֹ וְרוּחַ לְשָׂאוּל וְטוֹב לוֹ וְסָרָה מֵעָלָיו רוּחַ הָרָעָה: (פ)

מצודת דוד ורוח לשאול. באה לו ההרוחה, וסרה ממנו החרדה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ורוח סיפר כי זמירות דוד עשו פרי בגי ענינים, **א.** תחלה רווח לו ממצוקה פנימית שאלצה את נפשו, **ב.** וטוב לו שנהפך לתכונת השמחה, **ג.** על ידי כן וסרה מעליו רוח הרעה, והנה בזה סיפר איך סבב ה' שיבא דוד אצל שאול שזה היה הסבה הראשית לכל קורותיו אחר כך, עד הגיע אל המלכות המיועד לו. ומעתה יתחיל לספר איך יצא לפועל המעלה

השניה שהיה לדוד גבור חיל ואיש מלחמה ואיך צמח קרן דוד וירם
ויתנשא: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-יז

א וַיֵּאָסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת מַחְנֵיהֶם לְמִלְחָמָה וַיֵּאָסְפוּ שָׂכָה אֲשֶׁר לַיהוּדָה
וַיִּחַנוּ בֵּין שׂוֹכָה וּבֵין עֶזְקָה בְּאֶפְסַי דְּמִים:

רש"י בלפס דמיס. כד קס המקום: (רש"י)

מצודת ציון באפס דמיס. שם מקום : (מצודת ציון)

מלבי"ם (א-ב) השאלות: למה אמר ב' פעמים ויאספו פלשתים, ויאספו
שוכה, ואחר שנאספו שוכה איך אמר שחנו בין שוכה ובין עזקה:

ו**יאספו פלשתים**, מספר כי בסור רוח ה' מראש מלכם, נשתה גבורת
ישראל וגבר אויב הפלשתים אשר זה מקרוב נפלו לפני יונתן לבדו, עתה
ערב לבם ללחום בישראל, ולא זאת לבד אלא כי תיכף שאספו את
מחניהם בארץ פלשתים הלכו לארץ יהודה ושם גמרו האסיפה, וזה
שכתוב **ו**יאספו שוכה אשר ליהודה****, ולא פחדו להתאסף בארץ יהודה
כאילו כבר כבשו הארץ ותיכף אחרי התאספו בשוכה נעתקו משם אל
אפס דמים להתקרב אל מחנה ישראל ושם חנו במחנה: (מלבי"ם)

ב וַשְּׂאוּל וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נֶאֱסָפוּ וַיִּחַנוּ בְּעֵמֶק הָאֵלָה וַיַּעֲרְכוּ מִלְחָמָה
לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים:

מלבי"ם ושאוּל ואיש ישראל הם לא ערב לבם לגרשם משוכה בתחלת
אסיפתם, וגם פחדו להתקרב אליהם רק נאספו ויחנו בעמק האלה רחוק
משוכה, שלפי זה הפלשתים יצאו משוכה אל אפס דמים להתקרב אל
מחנה ישראל (ולא בהפך) וזה מורה על כי נמס לב ישראל: (מלבי"ם)

ג וּפְלִשְׁתִּים עֹמְדִים אֶל הַהָר מִזֶּה וַיִּשְׂרָאֵל עֹמְדִים אֶל הַהָר מִזֶּה:

וְהָיָא

בִּינֵיהֶם:

מלבי"ם ומצד זה שהתקרבו הפלשתים עד ההר מזה כנגד מחנה ישראל לא הפסיק ביניהם רק הגיא שבין ההרים: (מלבי"ם)

ג וַיֵּצֵא אִישׁ הַבָּנִים מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים גְּלִית שָׁמוּ מַגַּת גְּבוּהוּ שָׁשׁ אַמּוֹת וְזָרְת:

רס"י איש הבנים. גבור ליכא ממערכתו, לעמוד בין שתי המערכות: (רס"י)

מצודת דוד איש הבנים. על שערב לבו לגשת בין שתי המערכות, קראו איש הבנים, מלשון בין : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבנים. מלשון בין : וזרת. רוצה לומר השעור מן האגודל עד האצבע הקטנה הקרויה זרת, וכן (שמות כח טז) : זרת ארכו : (מצודת ציון)

רלבי"ג איש הבינים. קראו כן לפי שהיה הולך בין מערכת פלשתים ובין מערכת ישראל והנה זה האיש היה לפי מה שאחשב שר אחד משרי פלשתים וזהו אמרו הלא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו לכם איש וירד אלי ובזה היה מתפאר כנגדם כי אף על פי שאין ממנהג השרים והסגנים להלחם כי אם עם השרים והסגנים אשר כנגדם הנני מתיר עצמי להלחם עם אי זה שיהיה במחנה רב כמו מחנה ישראל ובזה האופן חרף מערכו ישראל שהוא כאילו אמר שאין בהם איש יכול להלחם עמו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויצא וחוף ממה שמלך ישראל חת וירא, ערב לב גבור אחד ממחנה פלשתים לחרף את המחנה בכללה ולהחרידם, ועל זה אמר ויצא איש הבנים שהוא ירד ממחנות פלשתים אשר בהר אל העמק שבין המחנות וספר כי גבורת האיש הזה לא היתה מצד צורתו רק מצד חוזק גופו, אם בגבהו שהיה גבוה שש אמות וזרת: (מלבי"ם)

ג וְכֹבֵעַ נְחֹשֶׁת עַל רֹאשׁוֹ וְשָׂרִיּוֹן קִשְׁקָשִׁים הוּא לְבוּשׁ וּמִשְׁקַל הַשָּׂרִיּוֹן חֲמִשָּׁת אֶלְפִים שְׁקָלִים נְחֹשֶׁת:

רס"י ושריון קשקשים. כמין קשקשות דגים עשוי מברזל, נופלים על גב השריון [ס"א נקבי השריון], קשקשת לכל נקב: (רס"י)

מצודת דוד שקלים נחשת. כמו שקלי נחושת, ואינם דומים לשאר שקלים
(מצודת דוד) :

מצודת ציון וכובע. כובע בכ"ף, וקובע בקו"ף, הוא אחד, והוא כלי מגן על הראש, כמו (יחזקאל כג כד) : צנה ומגן וקובע : ושריון קשקשים. מין מלבוש להגן ממכת חרב, (ז) כמנור אורגים. הוא עץ עב ועגול, שהאורג כורך עליו חוטי השתי, ובמשנה קרויה כובד (שבת קיג א). ותרגומו : כאכסן דגרדאין, וכמו כן תרגם על (שופטים טז יד) : היתד הארג, אכסן דגרדאין : ולהבת. כן יקרא ברזל החנית, על שם שמבהיק הלהב כשהוא מלוטש, וכן (איוב לט כב) : להב חנית : הצנה. הוא כעין מגן, וכן (מלכים א י טז) : מאתים צנה : (מצודת ציון)

רלב"ג ושריון קשקשים. הם פלטא"ש בלע"ז והורה על חוזק כח גבורתו משקל כלי המלחמה שהיה נושא שהיה רב מאד לפי מה שנזכר : (רלב"ג)

מלבי"ם (ה-ו) אם מצד מלבושיו אשר יגינו עליו מכלי נשק היה מוקף ברזל ונחושת, על ראשו כובע נחושת, ועל גופו שריון, ועל רגליו מצחת נחושת, ואם בגודל כחו לשאת משקלים כבדים אומר ומשקל השריון וכו' : (מלבי"ם)

זו ומצחת נחשת על רגליו וכידון נחשת בין כתפיו:

רש"י ומלחת נחשת. כמין יד ברזל היוצא מן הכובע כנגד החוטים, שקורין נש"ל בלע"ז, והיתה מגעת לו עד רגליו: וכידון נחשת. תרגם יונתן: ומסחפא דנחשא נפיק מן קולסא ומטל בין כתפיה. פירוש: כמין חנית נחשת בולטת מן הכובע, ונמשכת בין כתפיו, להגן על כוארו מן החרב: (רש"י)

מצודת דוד ומצחת. הוא מכלי מלחמה, ונעשה לכסות בו הרגלים : וכידון. מן הכובע יצא למטה כעין כידון, להגן צוארו ממכת חרב : (מצודת דוד)

רלב"ג וכידון נחשת בין כתפיו. אחשוב שהוא גורגיירא עשויה מפלטא"ש סביב צוארו : (רלב"ג)

זו (וחץ) ועץ חניתו כמנור ארגים ולהבת חניתו שש מאות שקלים ברזל ונשא הצנה הלק לפניו:

רפ"י כמנור אורגים. תרגם יונתן כחכסן דגרדלחין, אינסובל"א בלע"ז:
שן מאות שקלים. כל השקלים האמורים בנביאים, מניס: (רפ"י)

מצודת דוד **ועץ חניתו.** הוא הבית יד, שהיתה עבה כמנור אורגים : **ולהבת.**
ברזל החנית, היה משקלו שש מאות שקלי ברזל, ומשונה הוא משקלי
נחושת : **הולך לפניו.** להגן בו עליו ממכת חרב וחנית : (מצודת דוד)

רלב"ג **ועץ חניתו כמנור אורגים.** הוא יתד הארג שהוא גם מאד ביחס אל
הנהוג משעור עץ החנית והנה היה משקל ברזל חניתו קרוב משלישית
ככר וזה ענין נפלא מאד מורה על כח הפלשתי הזה : (רלב"ג)

מלבי"ם ואם בגודל כלי הזיין שלו וכבד משקלם, אומר **ועץ חניתו**
וכו': (מלבי"ם)

לח ויעמד ויקרא אל מערכת ישראל ויאמר להם למה תצאו לערף
מלחמה הלוא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו לכם איש וירד
אלי:

רפ"י למה תצאו. כולכם לערוך מלחמה, ילחם אחד כנגדי בצביל כולכם,
ובתנאי שהוא מפורש: אם יוכל להלחם אתי וגו': הלא אנכי הפלשתי. איני
לא שר מלחמה ולא שר חלף, הלא פלשתי כ אחד מן האחרים, ואף על פי
שנלחמתי להם כמה מלחמות, אני הרגתי חפני ופנחס, ושביתי את הארון,
ואתם נעשיתם עבדים לשאול, ולא הושיע אתכם מימיו בגבורתו: ברו
לכם. ברו לכם: איש. את שאול, וירד אלי: (רפ"י)

מצודת דוד **אל מערכות.** אל החיל המסודר למלחמה : **למה תצאו.** רצה
לומר : למה תצאו כולכם למלחמה : **הלא אנכי הפלשתי.** רצה לומר :
אנכי הוא המיוחד שבהם, אחד מהשרים, ואתם הלא עבדים, ועם שאין
מהדרך אשר שר וגדול ילחם מול עבד נקלה, עם כל זה ברו לכם איש,
וילחם בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מערכות.** מלשון עריכה וסדור : **ברו.** ברו ובחרו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות:** למה חלק הפלשתי דבריו לשני מאמרים, מה הוסיף
במאמר השני שאמר תנו לי איש, שכבר אמר זה בארך, במה חרף מערכות
ישראל אם אינם רוצים בזה לתלות הצלחת המלחמה באיש אחד, והם
כולם גבורים וילחמו עם הגוי כולו ועם הפלשתי בכללם, מדוע לא שמרו

הפלשתים התנאי הזה, וגלית נהרג והם לא השתעבדו לעבדים, מה רצה במה שאמר הלא אנכי הפלשתי, וכן מ"ש ואתם עבדים לשאול, מי לא ידע זאת, ולמה כפל והייתם לנו לעבדים ועבדתם אותנו :

ויעמד ויקרא הרב מהרי"א כתב בזה שמקצת החכמים יאמרו שהיה ענין דוד וגלית כמו שהמנהג עוד היום בארצות אדום וישמעאל, שבהיות מחלוקת בין איש לאיש בין דין לדין והמשפט נעלם יסכימו ביניהם להלחם עליו, ויאמרו שישפט ה' השופט ביניהם כי הוא יודע תעלומות, ויסכימו שהאיש אשר תגבר ידו על יד רעהו יעשה כרצונו ויצלח כי בזה יודע כי הוא צדיק בדינו וכי יפול הנופל דמו בראשו כי הוא רשע בדינו, וככה גם כן בהקבץ עמים יחדיו מערכה מול מערכה פעמים יבחרו ביניהם שני אנשים נצים, ילחמו בעד הגוי כולו, ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע ונקרא בלשונם ריקט"וי, והוא דחה זה בשתי ידים, ויאמר שמעשה דוד וגלית לא היה מזה המין ולא עלתה כזה על לבם, מאשר התיחדות הלוחמים הנקרא ריקט"וי לא יעשה כ"א בתנאים ידועים למלכי ארץ ומנהגם בזה תורה היא, והוא התנאי הא' שכן לא יעשה כי אם לאמת דבר מסופק בין הלוחמים, והם לא נלחמו על דבר מסופק ביניהם, התנאי הב' שלא ילחמו הלוחמים כי אם בהסכמת הדבר ביניהם ועם באור התנאים המוסכמים ויכתבו אותו וזכרון בספר והעד עדים, ופה אותם הדברים אשר דבר גלית לא הוסכמו בין ישראל ובין הפלשתים ולא נכתבו ולא נשבעו עליהם ולא פירשו ענין העבדות ותנאיו לפי שהיו דברי גוזמא וחרופין לא תנאים מוסכמים, התנאי הג' שאחרי כן ישתוו שני הלוחמים בעניני מלחמתם בזמן ובמקום ובכלי זיינם במדה במשקל ובמשורה. באופן שאחד מהם לא יוליך חרב וחנית שלא יהיה לחברו כמוהו בשוה ולא יבדלו כי אם בכח וגבורה הטבעיית אשר להם ובמשפט האלהי, ופה הנך רואה שגלית היה כובע נחושת על ראשו ושריון קשקשים וכידון על כתפיו ודוד הלך בחמשה חלוקי אבנים בקלע ובמקלות ובכלי הרועים האם היו כליהם משתוים? גלית לא יכול להתנענע הנה והנה מכבד כליו, ודוד רץ לקראתו ויקלע והיה דעתו אם יכנו מוטב ואם לאו יברח והוא לא יכול לרדוף אחריו, הנה השתוות הלוחמים? התנאי הד' שיהיו ביניהם שופטים ושוטרים לישר הלוחמים ולבחון כלי מלחמתם ולסדר העת והמקום ויכריחום לקיים תנאיהם אשר שמו ביניהם, ופה לא היה זה, והאות כי דוד הרג את הפלשתי, ועם כל זה לא נשתעבדו הפלשתים לישראל כפי התנאי רק ראו כי מת גבורם וינוסו, מבואר מכל זה שלא היו דברי גלית רק דברי חירוף לבד עכ"ד. ואני אומר שהמאמר הראשון שאמר הפלשתי למה תצאו לערוך מלחמה, ברו לכם איש וירד אלי, באמת היה על מנהג התיחדות הלוחמים, שרצה שיבחרו איש כנגדו, ויטילו התנאים ביניהם שמי שינצח את חברו הוא ועמו צדיק בריבו, והמנוצח יהיה לעבד, ומה שטען בתנאי הא' שכן לא יעשה כי אם לאמת דבר מסופק בין הלוחמים הנה גם פה היה ביניהם דבר מסופק, כי תחלה כבשו הפלשתים את ישראל ועבדו במים רבים, והמה מרדו במ ושימו להם מלך, וזה היה סבת המלחמה כי רצו הפלשתים לרדות במ כמקדם. ורצה שיתאמת זה על ידי התיחדות שני לוחמים, וז"ש למה תצאו לערוך

מלחמה, רצה לומר למה תשפכו דם המוניים בחנם הלא טוב יותר כי יתברר הדבר על ידי שני לוחמים, ובאר הדבר המסופק שביניהם, **הלא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול**, כי הפלשתים לא היה להם מלך רק סרנים באופן שהממשלה מיוחס אל העם כולו, ועל זה אמר הלא אנכי הפלשתי, וטוען בעד הפלשתים שהיו מושלים בכם, ואתם הלא אתם עבדים לשאול, ואינכם רוצים להיות תחת פקודתנו, וזה הטענה בינינו, אשר יתברר על ידי התיחדות הלוחמים, שכבר נבחר הוא מן הפלשתים שעל זה אמר הלא אנכי הפלשתי, ואם כן ברו לכם איש גם כן מצדכם, ועתה התנה גם כן התנאים שיושמו ביניהם, והוא: (מלבי"ם)

טו אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים ואם אני אוכל לו והפיתיו והייתם לנו לעבדים ועבדתם אתנו:

מצודת דוד להלחם אתי. רצה לומר : להתגבר בהלחמו אתי : והיינו. כולנו נהיה לכם לעבדים, בעבור הנצחון האחד לאחד : ועבדתם אותנו. כאומר הלא אתם עבדים לשאול, וכשאנצח תהיו עבדים לנו, ואין לכם בזה נפקא מינה גדולה כל כך : (מצודת דוד)

מצודת ציון יוכל. מלשון יכולת והתחזקות : (מצודת ציון)

מלבי"ם אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים וכן בהפך, ואמר גם כן כי יותר יפסידו הפלשתים אם ינוצחו ממה שיפסידו ישראל אם ינוצחו, כי הפלשתים הם עם חפשי, ואם ינוצחו יהיו עבדים אבל אתם גם עתה אינכם חפשים כי אתם עבדים לשאול, ולא תפסידו מאומה, ועל זה אמר ואם אני אוכל לו והכיתיו והייתם לנו לעבדים ועבדתם אותנו. רצה לומר הלא גם אז לא תפסידו מאומה, רק שתחת שעתה אתם עובדים את שאול תעבדו אותנו, בענין שעל ידי המלחמה יתברר למי תהיו עבדים אם לשאול אם לנו, אבל בהפך מצדנו יתברר אם נהיה חפשים או עבדים. והנה לפי זה הלא ברר התנאים וההסכמות שיושמו ביניהם וברר גם כן הדבר המסופק שביניהם, ואם היו ישראל מרוצים לזה, אז באמת היו כותבים את התנאים והסכמות בספר והעד עדים והיו משימים שופטים לברר את הכל, והיו בוחרים הזמן והמקום והיו מעיינים שישתוו הלוחמים בכלי זיינם ובבגדיהם וכיוצא, אולם ישראל לא הסכימו עמו לאמת משפט המלחמה על המנהג הזה רק שילחמו עם בעם ממלכה בממלכה, וזאת לא יחשב להם לחרפה, כי בזה לא הראו מורד לבד, ובמה שבלתי רוצים שתהיה המלחמה על ידי שני אנשים לבד, שלפעמים יקרה לאחד מקרה ופגע חולי או אסון ואיך כל העדה יאשמו להיות עבדי עולם, ולכן לא כתבו התנאים ולא נעשה כל הראוי לעשות במנהג התיחדות הלוחמים, וגם לא היה בזה עד עתה חירוף מצד הפלשתי, כי במה שקרא להם שילחמו על פי מנהג התיחדות הלוחמים לא חרפם עדיין כי הדבר תלוי בידם אם להתרצות אל תנאים אלה אם

לא. רק אחר שראה הפלשתי שישראל לא הסכימו לעצתו, והוא היה דעתו לחרף ולגדף, אז חדש מאמר אחר חדש וזה שכתוב: (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֲנִי חֲרַפְתִּי אֶת מַעֲרֻכֹת יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה תָּנוּ לִי אִישׁ וְנִלְחַמָּה יָחַד:

מצודת דוד **אני חרפתי.** כאומר איך לא תבושו, הלא אני מחרף את ישראל לומר שאין עמכם גבורה, ואתם תחרישון, ועד מתי, תנו לי איש וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר הפלשתי אני חרפתי את מערכות ישראל היום הזה. אמר להם דעו כי כוונתי היה לחרפם ולבזותם לאמר שאין ביניהם איש גבור חיל כמוני, כי הגם שעל מה שאמרתי והתניתי שמי שינוצח יהיו כל עמו עבדים על זה תוכלו להתנצל שאינכם רוצים שתתברר המלחמה בדרך הזה, הנה עתה אני אומר **תנו לי איש ונלחמה יחד**, הראו נא אם יש בכם גבור כמוני שילחם אתי, וזה יהיה בלא תנאים הקודמים, כי המלחמה תהיה כדרכה עם בעם, אחר שאינכם רוצים שתתאמת משפט המלחמה באופן זה, בכ"ז אחר שאני אומר לכם בדרך חירוף וגדוף כי אין בכם גבור חיל, בהכרח צריכים אתם לבקש איש שילחם אתי, מקנאתו אל כבוד בני עמו אשר אני מחרפם ומגדפם, והנה לפי זה במאמרו זה השני, לא רצה כלל שיהיה על פי משפט התיחדות הלוחמים רק אמר להם דרך חירוף, ולכן דוד שהלך לנקום נקמת עמו לא התנה תנאים ולא העמיד עדים ושופטים ולא עיינו שישתוו הלוחמים בעיניהם, כי יצא אליו מחמת מאמרו זה השני שהיה חירוף וגדוף, לא מחמת מאמרו הראשון שלא נתרצו בו ישראל כלל: (מלבי"ם)

יא וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל וְכָל יִשְׂרָאֵל אֶת דְּבָרֵי הַפְּלִשְׁתִּי הָאֵלֶּה וַיַּחֲתוּ וַיָּרְאוּ מְאֹד: (פ)

מצודת ציון ויחתו. ענין פחד ושבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישמע והנה שאול וישראל נמוג לבבם מיראת הגבור הזה, הגם ששמעו דברי חרופיו לא נמצא בם מי שילבש נקם תלבושת: (מלבי"ם)

יב וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרַתִּי הַזֶּה מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְשָׂמוּ יוֹשֵׁי וְלוֹ שְׂמֹנֶה בָּנִים וְהָאִישׁ בְּיָמָיו שְׂאוּל זָקֵן בָּא בְּאֲנָשִׁים:

רפ"י אפרתי. בית לחם יוספת בארץ אפרת: ולו שמנה בנים. ומה שכתוב (בדברי הימים א' 3 טו): 'אולם השפי דוד השביעי' ולא כתב יותר, יס לומר שאחד מת בלא בנים, ולפיכך לא כתבו שם: באנשים. נמנה בכנסיות החזונים: (רפ"י)

מצודת דוד אפרתי. בית לחם יושבת בארץ אפרת : הזה. רצה לומר : הניכר והידוע לכל : **בא באנשים**. לרוב זקנותו לא בא בעצמו במלחמה, רק בא בשלחו במקומו אנשים, ורבותינו ז"ל אמרו (ברכות נח א) שהיה בא במחברת אנשים אשר הלכו אחריו לגודל חשיבותו : (מצודת דוד)

רלב"ג זקן בא באנשים. ר"ל בא במדרגת האנשים הישישים או יהיה הרצון באמרו בא באנשים שלגודל מעלתו היה בא כאשר יבא עם חברה נכבדת מאנשים שלמים רבים היו מלויים אותו : (רלב"ג)

מלבי"ם (יב-יז) **השאלות**: מה ראה לספר פה יחוס דוד ומספר אחיו, שמלבד שאין פה מקומו כבר הודיע למעלה שהיה בן ישי ושהיו לו שבעה אחים (כנ"ל סי' ט"ז) ולמה יודיע פה שישי היה זקן, למעלה היה לו לספר זאת ומ"ש וילכו - הלכו, אחרי שאול הוא מותר לשון, ואמר פעם ב' ושלשה הגדולים הלכו אחרי שאול והוא למותר, ומה מודיע שדוד הוא הקטן, ומ"ש ויגש הפלשתי ארבעים יום מקומו למעלה לא כאן? :

ודוד טרם יבא לספר ענין דוד, הקדים להשיב על שתי שאלות שישאל המעיין פה, **א**. איך במלחמה הזאת לא נמצא דוד בין אנשי החיל, הלא מטבע הגבור להמציא את עצמו אל מקום ששם יוכל להראות גבורתו, ומדוע נפקד דוד מלבא אל המערכה, **ב**. אחר שדוד עמד בתמידות לפני שאול ויהי לו נושא כלים איך לא שמע ענין הפלשתי ולא התעורר על דבריו עד אחר ארבעים יום? משיב על השאלה הראשונה **ודוד בן איש אפרתי** הזה שכבר היה נהוג ביניהם שהצבא היוצא למלחמה היה מתחלק לפי בתי אבות, שהאיש שהיה לו שמונה בנים יצאו הגדולים למלחמה והקטנים מהם נשארו בבית לשרת את אביהם, בפרט אם היה האב זקן ובעל נכסים שהיה צריך שישארו רובם בביתם לשרתו ולשמור את מקנהו, וזה היה פה, שישי אביהם היה לו **שמונה בנים והוא היה זקן**: (מלבי"ם)

יג וילכו שלשת בני ישי הגדלים הלכו אחרי שאול למלחמה ושם שלשת בניו אשר הלכו במלחמה אליאב הבכור ומשנהו אבינדב והשלישי

מצודת דוד הלכו אחרי שאול. לרוב חשיבותם הלכו ליד המלך : (מצודת

(דוד)

מצודת ציון ומשנהו. השני לו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ושלשת בניו הגדולים כבר הלכו למלחמה. והם אלה שהלכו עמו תמיד וזה שכתוב וילכו וכו' הלכו: (מלבי"ם)

יב וְדוֹד הוּא הַקָּטָן וְשִׁלְשָׁה הַגְּדֹלִים הִלְכוּ אַחֲרַי שְׂאוּל: (o)

רס"י ודוד הוא הקטן. שהיה צבית שאול מקודם לכן לנגן לפניו: (רס"י)

מצודת דוד ודוד הוא הקטן. ולזה לא הלך הוא, והגדולים הלכו : (מצודת דוד)

מלבי"ם (יד-טו) ודוד הוא הקטן מכולם, והיה כפי הנהוג שישאר בבית אביו, ובזה משיב גם השאלה השניה הלא דוד נמצא אצל שאול ואיך לא שמע מדבר הפלשתי, כי מצד שהוא הקטן ושלשה הגדולים הלכו אחרי שאול מצד זה ודוד הולך ושב מעל שאול הוכרח לשוב לביתו לרעות את צאן אביו, ולכן: (מלבי"ם)

יטו וְדוֹד הִלֵּךְ וְשָׁב מֵעַל שְׂאוּל לְרֵעוֹת אֶת צֹאן אָבִיו בֵּית לָחֶם:

רס"י ודוד הולך. היה הולך ושב תמיד מאכל שאול לבית אביו: (רס"י)

מצודת דוד הולך ושב. לא ישב בקבע בבית שאול, כי אם היה הולך ושב וכו' : (מצודת דוד)

יטז וַיֵּגֶשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשָּׂכָם וְהָעָרֵב וַיִּתְּצוּ אַרְבָּעִים יוֹם: (פ)

רס"י השכם והערב. אמרו רבותינו (סוטה מז ב): כדי לזטלם מקריאת שמע: (רס"י)

מצודת דוד ויתצב. עמד בין המערכות, ודבר דבריו בבוקר ובערב, עד נשלמו ארבעים יום טרם בוא דוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויגש הפלשתי וכו' ארבעים יום, כי אם לא היה דוד בבית לחם

היה נלחם עמו ביום הראשון:(מלבי"ם)

גז ויאמר ישי לדוד בנו קח נא לאחיה איפת הקליא הזה ועשרה לחם הזה והרץ המחנה לאחיה:

מצודת ציון איפת. שם מידה, איפה : הקליא. קמת הקליות, כמו (ויקרא כג יד) : ולחם וקלי, והוא קמח משבלים צלויים : והרץ. לך במרוצה ומהר : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר על ידי שהתעכבו ארבעים יום אזל הצדה מכליהם, שלח להם צדה:(מלבי"ם)

גח ואת עשרת חרצי החלב האלה תביא לשר האלף ואת אחיה תפקד לשלום ואת ערבבתם תקח:

רש"י חריצי החלב. (תרגום:) גובנין דחלבא: לשר האלף. אני אומר: לשר של אותו אלף שאחיו (ס"א שאני) ממנו, שלכל השבטים היו שרי אלפים לפי אלפיהם, ואני שמעתי: לשר האלף זה יהונתן, שאמר עליו (לעיל יג ב): ואלף היו עם יונתן בגבעת בנימין: ואת ערובתם תקח. ואת ערובת הכלתם ושלומם, תקח באזניך ובלבבך, ותגד לי. וכן תרגם יונתן: וית טיזיהון תייתי: ערובתם. לשון הכלה, כמו (תהלים קיט קכב) ערוכ עבדך לטוב, גרנטי"ש בלע"ז. ורבותינו אמרו (שבת נו א): גט כריתות יקח מאתם ויביא לנשותיהם, להפריד עירוב שבינו לבינה: (רש"י)

מצודת דוד לשר האלף. מה שאחיו היו נמנים בו : תפקוד לשלום. תשגיח לדעת שלומם : ואת ערובתם. את משכונם אשר משכנו לצורך פרנסתם, תפדם מיד הממשכן, ותקחם עמך : (מצודת דוד)

מצודת ציון חריצי החלב. תרגם יונתן : גובנין דחלבא, ואולי יקראו כן, על שדרך הגבינה לחתכו במדה בעת עשותו, והוא מלשון (איוב יד ה) : אם חרוצים ימיו : תפקוד. ענין השגחה, כמו (לעיל יד וז) : פקדו נא וראו : ערובתם. ענין משכון, כמו (בראשית לח יח) : מה הערבון : (מצודת ציון)

רלב"ג תביא לשר האלף. ר"ל שר האלף אשר היו שלשת בני ישי תחתיו ולזה צוה שיזכור לו אחיו לשלום בתתו לו זה המתן למען ימצאו חן בעיני שר האלף שהוא עליהם : ואת ערובתם תקח. ידמה לפי מה שאחשוב

שהם שלחו לאביהם ישלח להם המצטרך למזון ונתנו ביד שליח ערבון לאביהם למען יתן לו האמני עם שכבר היה הערבון ההוא נכר לאביהם שהוא משלה' ולז"א ישי שיקח עמו ערובתם להביא להם על הצד שאמר קח נא לאחיך איפת הקליא הזה או יהיה הרצון בזה שיקח עמו להביא להם ערובתם שנהגו למשכן הערבון ההוא במחנה כשהיו במלחמה כדי שישפיק להם כל ימי היותם במחנה וזה כי מה שנשא להם מהמזון לא יספיק להם כי אם לזמן מועט ולזה הוצרך ישי לצוות לדוד שיביא להם ערובתם (רלבי"ג)

מלבי"ם (יח-כד) **השאלות:** מ"ש ששאל בעמק האלה מלבד שאין פה מקומו, כבר נודע זה בפסוק ראשון, מ"ש ויבא המעגלה והחיל היוצא אל המערכה מהו מעגלה ומהו מערכה, למה בפסוק ד' אמר ויצא ובפסוק כ"ג אמר איש הבינים עולה, שם א' ממחנות ופה ממערכות, והוסיף פה שנסו מלפניו? :

ואת וגם שלח בידו מנחה לשר האלף, וצוהו לפקוד שלום אחיו ולקחת ערובתם, שהוא לדעת הרד"ק שישלם חובותם ויקח בחזרה המשכנות שנתנו, ולדעת חכמינו זכרונם לברכה שיביא גט כריתות לנשיהם (יט) ושאל גם זה מדברי אביו, הודיע לו מקומם שהם בעמק האלה, כי דוד בצאן לא ידע מאומה: (מלבי"ם)

יט וְשָׂאוּל וְהָמָה וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק הָאֵלֶּה נִלְחָמִים עִם פְּלִשְׁתִּים:

מצודת דוד והמה. שלשת בני ישי : **נלחמים**. מוכנים המה להלחם : (מצודת דוד)

רלבי"ג **נלחמים עם פלשתים**. ר"ל שהיו משתדלים להלחם עם פלשתים : (רלבי"ג)

כז וַיִּשְׁכַּם דָּוִד בַּבֹּקֶר וַיִּטֹּשׂ אֶת הַצֹּאן עַל שִׁמְרֵי וַיֵּשֶׂא וַיִּלָּךְ כְּאִשֶּׁר צִוְּהוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּבֹא הַמַּעְגָּלָה וְהַחִיל הַיּוֹצֵא אֶל הַמַּעְרָכָה וְהִרְעוּ בַּמִּלְחָמָה:

רש"י **המעגלה**. סביבות המחנה עוקים מעגל, והיולא חוץ, לפנים או לאחור, מתחייב. לפנים, שמה ירוכו עליו בני מערכות האויבים, לאחור, מנקה הוא לנוס: (רש"י)

מצודת דוד **ויטוש**. עזב הצאן על שומר אחד, לשמרם עד בואו : **וישא**. את איפת הקליא וכו' : **המעגלה**. היא המחנה, שדרכה לחנות בעגול, כי טוב

הוא להיות נשמר מהאויב מסביב : **והחיל היוצא**. ואז החיל היה יוצא אל המערכה, הוא מקום המלחמה, ובעת יצאם הריעו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויטוש. ועזב : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויבא המעגלה. ר"ל במחנה ונקרא כן לפי שיושבים בעגול להשמר שלא יבאו עליהם האויבים בכל צד מצדדי המחנה : (רלבי"ג)

מלבי"ם (כ-כא-כב) **וישכם** דוד עשה כמצות אביו, ונגד שאליאב חרה אפו בדוד ויאמר (לקמן פסוק כ"ח) למה זה ירדת, ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר, ספר פה, נגד על מי נטשת מעט הצאן, **כי נטש הצאן על יד שומר**, ונגד למה זה ירדת אמר **וישא וילך כאשר צוהו ישי**, וסבב ה' כי ברגע בא דוד המעגלה, שהוא במקום חניית המחנה, ברגע זו החיל היצא אל המערכה והרעו לקראת נשק, ולא היו אחיו במעגל המחנה רק במקום המערכה והוכרח דוד לרוץ אל המערכה ועל ידי כן ראה את הפלשתי והתפעל מדבריו: (מלבי"ם)

כא ותערה ישראל ופלשתים מערכה לקראת מערכה:

רס"י ותערוך ישראל. מערכת ישראל: (רס"י)

מצודת דוד ותערוך. סדרו וערכו מערכתם ישראל ופלשתים, זה מול זה : (מצודת דוד)

כב ויטש דוד את הפלים מעליו על יד שומר הפלים וירץ המערכה ויבא וישאל לאחיו לשלום:

רס"י שומר הכלים. של בני הנצח. (כג) ממערות פלשתים. כתיב, רבותינו לרסו (סוטה מז ב): מאה בני אדם הערו בערפה אמו, כספירסה מאחרי רות ונעמי חמותה: (רס"י)

מצודת דוד ויטוש. עזב והניח הכלים אשר עמו, ביד שומר הכלים של הבאים למלחמה : **וירץ המערכה**. אל אחיו שהלכו כבר אל המערכה : (מצודת דוד)

כג והוא מדבר עם והנה איש הבנים עולה גלית הפלשתית שמו מגת

(ממערות) ממערכות פלשתים וידבר פדברים האלה וישמע דוד:

מצודת דוד ממערכות פלשתים. חוזר על מלת עולה : (מצודת דוד)

מלבי"ם (כג-כד) והוא ובעוד שיתעכב שם לדבר עם אחיו יצא הפלשתי, ופה היו בצאתו ב' שנים, א. בתחלה כתיב ויצא איש הבנים (פסוק ד') שיצא חוץ מן המחנה שהיה בהר אל הגיא שביניהם, ופה כתיב והנה איש הבנים עולה, שכבר ערב לבו לעלות אל ההר שעליו מחנה ישראל: ב. תחלה כתיב ממחנות פלשתים ופה כתיב ממערכות פלשתים כי עתה כבר ערכו מערכה ורצו להתחיל במלחמה כמ"ש ותערך ישראל ופלשתים, ולכן עתה נסו לפניו, כי התקרב אליהם עד מקומם וינסו: (מלבי"ם)

כד וכל איש ישראל בראותם את האיש וינסו מפניו וייראו מאד:
כה ויאמר איש ישראל הראיתם האיש העלה הזה כי לחרף את ישראל עלה והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עשר גדול ואת בתו יתן לו ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל:

רס"י יעשה חפשי. מדברים האמורים במספטי המלוכה: (רס"י)

מצודת דוד הראיתם. בראותם עולה, אמרו אלו לאלו בלשון שאלה, האם אתם נותנים לב להתבונן מעשה האיש העולה הזה, כי עולה לחרף וכו':
יעשה חפשי. מבלי לעבוד עבודת המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון הראיתם. בה"א השאלה : חפשי. בני חורין : (מצודת ציון)

כז ויאמר דוד אל האנשים העמדים עמו לאמר מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי הלז והסיר חרפה מעל ישראל כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלהים חיים:

מצודת דוד מה יעשה לאיש. אף שכבר שמע, חזר ושאל, להכנס בדברים ולומר שהוא ילך : כי מי. במה נחשב הוא לחרף מערכות עם ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלז. הזה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה התנדב דוד להלחם עם הפלשתי כאשר ידע מה יעשה לאיש אשר יכנו וידמה שעם היותו נשען בשם יתעלה שינקוי נקמתו מהפלשתי הזה כי בא לחרף מערכות אלהים חיים שכבר נשען בזה על מה שייעדו

שמואל מן המלוכה וכאלו חשב שזה יהיה כלי להשלים רצון השם יי"ת בצמיחי מלכותו כי עם היותו חתן המלך יתכן שתגיע לו ההצלחה במלוכה (רלב"ג):

מלבי"ם (כו-לא) **השאלות:** למה שאל דוד מה יעשה לאיש הלא כבר שמע קול הכרוז שהמלך יעשרנו ובתו יתן לו, היתכן שאיש חיל כמהו לא הסכים ללכת עד ששמע שהמלך ישלם שכרו, ולא קנא לעמו ולאלהיו, ולמה נסב אל מול אחר ושאל שנית, ומה הגידו לשאול ודוד לא דבר רק שאל לבד? :

ויאמר דוד. כבר בארתי זאת (בספרי ארצות השלום דרוש א') כי דוד אמר זאת כמתמיה על האיש ישראל ההמוני, שחשב שעל ידי העושר ובת המלך שיעד להמנצח ימצא איש יתעורר להלחם עם הפלשתי, ודוד השיב כי הפעולה הגדולה הזאת בעצמה להנקם ממחרף אלהים חיים ועם ה' צבאות, הוא יותר יקר מכל רכוש ומכל מתן, וזה עצמו השכר היותר גדול מי שיצליח לעשות פעולה מאושרה כזו, ואי אפשר להעלות על הדעת שיקבל שכר בעד דבר טוב ומאושר אשר יעשה שהדבר בעצמו הוא השכר היותר גדול, וזה שכתוב כמתפלא **מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי הלז**, היתכן יקבל עליו שכר אחר שבמעשה הזה יסיר חרפה מעל ישראל, וכבר די לו שכר והותר אם יזכה לעשות כזאת, **כי מי הפלשתי וכו'** והלא לב כל מקנא לה' ולעמו יתאזר לנקום נקם מצד תבערת הקנאה והנקמה לעמו ולאלהיו, לא מצד השכר (מלבי"ם)

כז **ויאמר לו העם כדבר הזה לאמר כה יעשה לאיש אשר יכנו:**

מצודת דוד כדבר הזה. האמור למעלה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויאמר לו העם** השיבו לו הן צדקת בדברך שאם נביט על התכלית היוצא מן הפעולה שיסיר חרפה מעל ישראל אין ראוי לקבל שכר כי זה מוטל על כל איש ישראל מצד דתו וקנאתו לאלהיו, רק מה שאמרנו כי האיש אשר יכנו יקבל עושר גדול ובת המלך, זה לא יהיה כעין שכר על התכלית שפעל על ידי פעולתו לכבוד עמו ולאלהיו, רק זה יהיה בעבור **אשר יכנו בלבד**, שאיש המראה גבורה כזאת להרוג גבור עריץ כזה, גם בלעדי התועלת שהועיל בזה לבני עמו ראוי הוא לקחת בת המלך מצד עצמו בהיותו גבור ואיש חיל שאין כמוהו, וראוי הוא לכל יקר וכבוד ועושר מצד מעלת גבורתו (מלבי"ם)

כח **וישמע אליאב אחיו הגדול בדברו אל האנשים ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר**

אָנִי יִדְעֵתִי אֶת זְדוֹנָךְ וְאֶת רַע לְבָבְךָ כִּי לְמַעַן רְאוֹת הַמַּלְחָמָה יִרְדְּתָּ:

מצודת דוד למה זה ירדת. עדיין לא הגיד לו שאביו שלחו הנה : **במדבר**. במקום גדודי חיות ולסטים : **למען ראות**. להתענג בראיית המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נטשת**. עזבת : **במדבר**. מקום המרעה היה סמוך אל המדבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם למה זה ירדת חשדו עתה **א**. שהלך מאליו ועל זה אמר למה ירדת, **ב**. שעזב הצאן הפקר, ועל האי' אמר **ידעתי את זדנך** ועל הב' אמר **ואת רע לבבך**: (מלבי"ם)

כט וַיֹּאמֶר דָּוִד מָה עָשִׂיתִי עִתָּה הֲלוֹא דָבָר הוּא:

מצודת דוד מה עשיתי עתה. כאומר אם דרכך לכעוס עלי בעשותי דבר רע בעיניך, מה זה כעסת עתה, הלא עתה לא עשיתי מאומה, ורק דברים בעלמא דברתי : (מצודת דוד)

לז וַיֹּסֵב מֵאֲצִלוֹ אֶל מוֹל אַחַר וַיֹּאמֶר כְּדָבָר הַזֶּה וַיִּשְׁבְּהוּ הָעַם דָּבָר כְּדָבָר הַרְאִשׁוֹן:

מצודת דוד **כדבר הזה**. מה יעשה לאיש וכו' : (מצודת דוד)

לא וַיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבָר דָּוִד וַיִּגְדּוּ לְפָנָי שְׂאוֹל וַיִּקְחֵהוּ:

מצודת דוד **אשר דבר דוד**. לבזות גבורת הפלשתי באמרו מי הפלשתי וכו', והרי הוא כאומר שהוא ילחם בו : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישמעו אצל שאול הבינו מדבריו כי הוא איש הרוח וכי קנאת ה' נוססה בו ושקול אצלו יותר מהון ומוהר רב: (מלבי"ם)

לב וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שְׂאוֹל אֵל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו עֲבָדְךָ יֵלֵךְ וְנִלְחַם עִם הַפְּלִשְׁתִּי

מצודת דוד **אל יפול**. לא יחרד לב אדם בעבור הפלשתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם אל יפל רצה לומר אין ראוי שלב אדם יפול ממדרגתו בעבורו, כי הגם שלפי חמרו הוא רב הכח, הוא חלוש מצד צורתו השוכנת בלב, ולב אדם שהוא אדם באמת לפי צורתו הוא רב כח ממנו, ולכן **עבדך ילך ונלחם**, מצד החוזק הנפשי אשר לי ביתר שאת: (מלבי"ם)

לג ויאמר שאל אל דוד לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם עמו כי נער אתה והוא איש מלחמה מנעוריו: (o)

מצודת דוד כי נער אתה. ועדיין אינך יודע טכסיסי מלחמה, והוא רגיל במלחמה מנעוריו : (מצודת דוד)

רלבי"ג והרחיק שאל זה מצד ראותו כי דוד נער ולא נסה להלחם עדיין והפלשתי היה איש מלחמה מנעוריו מצורף לזה מה שהתפרסם מגודל גוף גלית ועוצם כחו : (רלבי"ג)

מלבי"ם כי נער רצה לומר לא תוכל, א. מצדך, שאתה נער, ב. מצדו, שהוא מלומד מלחמה מנעוריו: (מלבי"ם)

לד ויאמר דוד אל שאל רעה הנה עבדך לאביו בצאן ובא הארי ואת הדוב ונשא ונשא ונשא ונשא : מהעדר:

רס"י ובא הארי ואת הדוב. (תרגום:) ואתה אריאל ואף לובל: (רס"י)

מצודת דוד ואת הדוב. ועם הדוב, שניהם יחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואת הדוב. ועם הדוב : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר דוד הודיע לו כי כבר קרה לו שנצח את שהם יותר אבירי הגוף ואמיצי כח ממנו, כי בהיותו רועה באו עליו ארי ודוב עמו ונשא ונשא (ובדרש שעשה לו אזור מעור השה לזכר הנס ועליו הראה כי זה הוא, וכן נמצא במקצת ספרים שהכתיב זה, והמנחת שי ימאן בזה): (מלבי"ם)

לה ויצאתי אחריו והכתיבו והצלתי מפיו ויקם עלי והחזקתי בזקנו והמיתיו:

מצודת ציון והחזקתי. ואחזתי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצאתי אחרינו תחלה הכה אותו ויציל טרפו מפיו, ואחר שקם כנגדו הכהו וימיתוהו בלא חרב רק במה שהחזיק בזקנו:(מלבי"ם)

לזו גם את הארי גם הדוב הפה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף מערכת אלהים חיים: (o)

רפ"י גם את הארי גם הדוב. הרי אלו רבין, ארי ופני גוריו, ודוב ופני ילדיו: (רפ"י)

מצודת דוד גם הדוב. הבא עם הארי : והיה הפלשתי. כאומר אבטח בה' שיהיה סוף הפלשתי כאחד מהם, על אשר חרף וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם (לו-לז) השאלות: למה חלק דבריו לשתי אמירות? :

גם מזה נשא ק"ו הלא שם הכה גם את הארי גם הדוב שהיו שנים, והפלשתי עם תקפו לא יעדף רק כאחד מהם, ואף אם תאמר כי האדם מצד שכלו וצורתו מסוכן יותר מחיתו יער, על זה השיב כי אחר שחרף מערכת אלהים חיים ירד ממדרגתו האנושית אל מדרגת החיה והבהמה ואין בו רק כח גופני לבד, וכמו שהתגבר על הארי והדוב בכח סגולת נפשו האלהית הרודה בסגולתה על החיים כן יתגבר על הטורף הפלשתי בכח זה:(מלבי"ם)

לזז ויאמר דוד והנה אשר הצלני מיד הארי ומיד הדב הוא יצילני מיד הפלשתי הזה (o) ויאמר שאול אל דוד לך ויהנה והנה עמך:

רפ"י ה' אשר הצילני מיד הארי. יודע אני שלא לחנם נזדמן לי הדבר ההוא, אלא שלעתיד אני צא לידי כיוצא בה לתפועת ישראל, ואסמוך עליה ואלא. וזה אחד משני לדיקים שנתן להם רמוז, וחשו להשכיל לדבר, דוד ומרדכי, שנאמר (אסתר ב יא): ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר וגו', אמר: לא לחנם עלתה בצדקת זו שנתפסה במשכב הערל הזה, אלא שעתידה היא לעמוד לישראל ביום לרה: (רפ"י)

מצודת דוד הוא יצילני. אם לא אוכל להמית אותו : (מצודת דוד)

רלב"ג וכאשר שמע שאול מה שספר לו דוד שהתגבר על הארי ועל הדוב

עד שכבר בטח בהשם ית' שיעזרהו בהריגת הפלשתי כי חרף מערכות אלהים חיים אז הודה לו שילך ובטח שכבר יהיה השיי עמו לנצח הפלשתי (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר דוד הוסיף לחזק בטחונו מצד אחר. מצד השגחת ה' על יראיו, אמר שהגם שיהיה כחי חלוש נגד הארי והדוב ונגד הפלשתי, הנה ה' אשר הצילני מהארי והדב בהשגחתו הוא יצילני גם עתה דרך נס. לפי זה תחלה דבר כפי המנהג הטבעי, ופה דבר כפי ההשגחה והנס, ואל זה הסכים שאול כי יבטח בהשגחת ה', לכן אמר לך וה' יהיה עמך: (מלבי"ם)

גלח וַיִּלְבַּשׁ שָׂאוּל אֶת דָּוִד מְדִיּוֹ וַיִּתֵּן קֹבֶעַ נְחֹשֶׁת עַל רֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ אֹתוֹ שָׂרִיּוֹן:

רש"י את דוד מדיו. נהפכו להיות כמדת דוד משנמשח צמון המשחה, אף שהיו של שאול שהיה גבוה מכל העם משכמו ומעלה (לעיל ט ז), וכיון שראה שאול כן, הכניס בו עין הרע, והרגיש דוד צדכר: (רש"י)

מצודת ציון מדיו. מלבושיו, כמו (לעיל ד יב) : ומדיו קרועים : (מצודת ציון)

מלבי"ם (לח-לט) וילבש שאול חשב תחלה שינצח אותו בדרך מלחמה שראוי שיהיו הלוחמים שוים בכלי זינם ועל זה הלבישו שריון וכו', ויאל ללכת פי על ידי שדוד לא נסה מעולם בזה לא ידע אם יוכל ללכת בבגדים כאלה ואם לא יוכל, וע"כ מתחלה התרצה ללכת, ובאר הטעם כי לא נסה לכן חשב תחלה שיוכל ללכת בהם, ואחר כך ויאמר דוד לא אוכל ללכת כי לא נסיתי ולא הרגלתי בזאת: (מלבי"ם)

גלט וַיַּחְגֵּר דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ מֵעַל לְמְדִיּוֹ וַיֵּאֵל לְלָכֶת פִּי לֹא נָסָה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שָׂאוּל לֹא אוֹכַל לְלָכֶת בְּאַלֶּהָה פִּי לֹא נָסִיתִי וַיִּסְרַם דָּוִד מֵעַלְיוֹ:

רש"י ויואל ללכת. תרגם יונתן: ולא אצה למיזל. יש תיבות משמשות לשון וחילופו, כמו (ישעיהו י לג): מסעף פארה ; (תהלים נב ז): ושרשך מארץ חיים: כי לא נסה. (תרגום): ארי לא אליף: כי לא נסיתי. (תרגום:) ארי לית צהון ניסא, אין שצחו של נס בכך. לשון אחר: ויואל ללכת, ראה ללכת ולנסות, וכאשר ראה שהיו כבדים עליו, הסירם: (רש"י)

מצודת דוד ויואל ללכת. רצה ללכת בכלי מלחמה : כי לא נסה. אלא שלא

נסה, רצה לומר : לא בחן מעולם ללכת בכלי מלחמה, ולזה אמר לא אוכל
וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויאל. ורצה, כמו (שמות ב כא) : ויואל משה : **כי לא נסה.** אלא
לא נסה, והוא מלשון נסיון ובחינה : (מצודת ציון)

מ וַיִּקַּח מִקְלוֹ בְּיָדוֹ וַיִּבְחַר לוֹ חֲמֹשֶׁה חֲלָקֵי אֲבָנִים מִן הַנֶּחֱל וַיִּשֶׂם אֹתָם
בְּכָלֵי הָרָעִים אֲשֶׁר לוֹ וּבִילְקוּט וְקָלְעוּ בְּיָדוֹ וַיִּגַּשׁ אֶל הַפְּלִשְׁתִּי:

רז"י חלוקי אבנים. אבנים דקות וחלקות: וזילקוט. ונתרמזו
(תרגום): (רז"י)

מצודת דוד ויקח מקלו. להטעות את הפלשתי, לחשוב שיגש אליו להכותו
עם המקל, ולא יהיה נשמר מן הקלע : **ויבחר לו.** הטובים והנאותים
לקלעותם : **ובילקוט.** הכלי שם בהילקוט, למען לא ירגיש בהאבנים :
(מצודת דוד)

מצודת ציון חלוקי אבנים. אבנים חלקים, הניח לקלעותם ולזרקם :
ובילקוט. הוא כעין שק עשוי מעור, ישים בו הרועה חפציו ומה שלוקט
בדרך מהלכו, ולזה יקרא ילקוט : **וקלעו.** הוא הדבר אשר יזרוק בו האבן
: (מצודת ציון)

רלב"ג ובילקוט. ר"ל שהוא שמם בפרט בילקוט והוא הכלי שמשימין בו
הרועים כל עניניה' ולזה נקרא ילקוט כי שם ילקטו כל הדברים שהוא
נושא, וכבר התפרסם בזה הפרסום מעוצם נפלאות השם שנצח נער אחד
בלא חרב וחנית איש גבור כגל"י היה כגובה ארזים גבהו עם עוצם כלי
מלחמתו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויקח יספר גודל בטחונו של דוד, שלא לקח עמו כל נשק רק
אבנים ומקל, כאשר יגרשו חיתו טרף שהיה המחרף כאחד מהם
בעיניו: (מלבי"ם)

מא וַיִּלֶךְ הַפְּלִשְׁתִּי הֵלֵךְ וְקָרַב אֶל דָּוִד וְהָאִישׁ נָשָׂא הַצֶּנֶה לְפָנָיו:

מלבי"ם הולך וקרוב ובדוד כתיב ויגש, כי כבר בארתי ההבדל בין קריבה
וגישה, הקריבה תהיה בין אנשים שוים, וההגשה הוא במקום שצריך
להתחזק כמו לפני גדול לפני עריץ וכדומה, ולכן דוד שהיה חלוש בערך
הפלשתי כתוב אצלו ויגש, והפלשתי שהיה בוטח בכחו כתיב קרב, ויען

לא יכול להתנענע במהירות מכובד כליו כתיב הלך וקרב לאט
לאט: (מלבי"ם)

{מב} וַיִּבֹט הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּרְאֶה אֶת דָּוִד וַיִּבְזְהוּ פִּי הָיָה נֶעֱר וְאֲדָמְנִי עִם יָפָה
מִרְאָה:

מצודת דוד כי היה נער וכו'. המורה אשר לא נסה במלחמה, לפי מעט
השנים ומהתענג : (מצודת דוד)

מצודת ציון עם יפה מראה. כמו ויפה מראה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויבט הפלשתי רצה לומר בל תחשוב שנפל אימה ופחד על
הפלשתי ולכן נפל שדוד, כי נהפך הוא, בראותו אותו שהוא נער בשנים
ויפה מראה שמורה שהוא רך וענוג ולא נסה במלחמות קשות רק מצד
היותו אדמוני רתיחת הדם תנשאהו אל אשר למעלה מטבעו: (מלבי"ם)

{מג} וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֶל דָּוִד הַכָּלֵב אֲנִכִּי פִּי אַתָּה בָּא אֵלַי בַּמְּקִלוֹת
וַיִּקְלַל הַפְּלִשְׁתִּי אֶת דָּוִד בְּאֱלֹהֵיו:

מצודת דוד הכלב אנכי. וכי כלב אנכי : באלהיו. באמרו אלהי פלשתים
יהרגך, וכדומה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר הפלשתי תחלה חשב כי תהיה המלחמה בדרך התיחדות
הלוחמים כפי מאמרו הראשון כנ"ל (פסוק ח' ט') ובזה צריך שיהיו כלי
זיינם ובגדיהם שוים, ועתה שראהו בלא חרב ונשק ידע שלא בא על אופן
זה רק דרך נקמה ולבזותו, על זה אמר הכלב אנכי, שזה בזיון גדול לי,
ועל זה קלל אותו על חרפתו: (מלבי"ם)

{מד} וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֶל דָּוִד לָכֵה אֵלַי וְאַתָּנָה אֶת בְּשָׂרְךָ לְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבְּהֵמַת הַשָּׂדֶה: (o)

רס"י ולבהמת השדה. אין דרך לבהמות לאכול אדם, אמר דוד: כבר
נטרפה דעתו של זה, שלי הוא, בא דוד ואמר לו: ונתתי פגר מחנה פלשתים
וגו' ולחית הארץ: (רס"י)

מלבי"ם ויאמר לכה אלי כי בוש אני להתקרב אליך ללחום עם מקל

ואבנים, ואתנה את בשרך וכו' בעבור שבאת לבזות אותי, (לא כן אם היה בא אליו בחרב ונשק בדרך התיחדות הלוחמים אז המנהג שגם גבור הנופל יקברוהו בכבוד גדול): (מלבי"ם)

{מה} ויאמר דוד אל הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם יהוה צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת:

מצודת דוד בא אלי בחרב. רצה לומר : כל בטחונך בחרב וכו' : בשם ה'. במבטח שם ה' : אשר חרפת. חוזר הוא על מערכות ישראל : (מצודת דוד)

רלב"ג בחרב ובחנית ובכידון. זה הכידון איננו הכידון שזכר שהיה בין כתפיו אבל הוא דומה לחנית כאמרו לא בחרב ובחנית והנה הראה דוד בדבריו עם הפלשתי כי בטחונו בש"י לבד לא בגבורתו : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר דוד הודיע לו, שמה שלא לקח עמו חרב וכידון כי הוא אינו בוטח על כח בשר ועל ענינים טבעיים כי הכלי נשק שבידו הוא שם ה' אשר חרף, בשם הזה ינצחהו בדרך נס : (מלבי"ם)

{מו} היום הזה יסגרף יהוה בידו והפיתך והסרת את ראשך מעליך ונתתי פגר מחנה פלשתים היום הזה לעוף השמים ולחית הארץ וידעו כל הארץ כי יש אלהים לישראל:

מצודת דוד ונתתי פגד. כי כשאמיתן ; ינוסו כולם ויפלו חללים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יסגרף. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : פגר. כן יקרא גוף המת : (מצודת ציון)

מלבי"ם היום רצה לומר לא אני אנצחך ולא בכחי, רק ה' יסגרף בידי, ולא אותך לבד כי גם כל מחנה פלשתים יסגיר ביד איש אחד הבוטח בו, ובזה ארויח שני דברים, א. וידעו כל הארץ האומות שאין מאמינים בהשגחת ה' יכירו וידעו כי יש אלהים לישראל : (מלבי"ם)

{מז} וידעו כל הקהל הזה כי לא בחרב ובחנית והושיע יהוה כי ליהוה המלחמה ונתן אתכם בידנו:

מצודת דוד כי לא בחרב. כי הלא אינם בידי : כי לה' המלחמה. על ה'

להלחם על שחרפת עמו, ובידו לתת אתכם בידנו מבלי חרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון יהושיע. מלשון תשועה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ב.** וידעו כל הקהל גם ישראל הגם שמאמינים בהשגחה, חשבו עד עתה שהי' יושיע באמצעים טבעיים ולכן הכינו חרבות ונשק ומלחמה עד שלפי דעתם המלחמה מיוחסת אל האדם הלוחם והי' רק מכריע אל הצד שיופיע שם בהשגחתו, ועתה ידעו **כי לא בחרב ובחנית יהושיע הי'** לא על ידי הכנות טבעיות רק **כי להי' המלחמה**, כל המלחמה מיוחסת אליו לבד והאדם אינו צריך לעשות דבר, **כי ונתן אתכם בידנו מבלי נצטרך אנחנו לרשפי קשת מגן וחרב ומלחמה כלל:** (מלבי"ם)

למח והיה פי קם הפלשתי וילך ויקרב לקראת דוד וימהר דוד וירץ המערכה לקראת הפלשתי:

מצודת דוד וירץ המערכה. כלפי מערכת פלשתים : (מצודת דוד)

מלבי"ם והיה עתה קם הפלשתי להתקרב אליו, ודוד רץ לאחוריו אל צד המערכה והתכוון שיהיה לקראתו למען יקלע למטרה: (מלבי"ם)

למט וישלח דוד את ידו אל הפלי ויקח משם אבן ויקלע ויהי את הפלשתי אל מצחו ותטבע האבן במצחו ויפל על פניו ארצה:

רס"י ויפל על פניו. לא היה לו לפול אלל לאחוריו, שהרי על מלחו הוכה, אלל כדי שלל ינטער דוד לילך ולחתוך את ראשו, שנשתכר דוד עכשוו שתיים עשרה אמות וזרתים, שקומתו שש אמות וזרת, נשתכר מלל קומה לאחוריו, ומלל קומה לפניו (צמדקס תהלים): (רס"י)

מצודת דוד אל הכלי. כלי הרועים אשר שם האבנים בה : במצחו. נכנסה בכובע הנחושת ונקבה ונטבעה במצחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויקלע. זרק האבן בכלי הקלע : ותטבע. מלשון טביעה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה הכהו דוד במצחו במקום שהיה מגולה באופן שטבעה האבן במצחו ונפל כמו מת ארצה על פניו ואחר השלים דוד עם חניתו להמיתו רץ במרוצה ובחרב הפלשתי בעצמה כרת בה את ראשו כדי שיתפרסם ענין מיתתו ויתפרסם גם כן הנס לישראל ולזה הביא דוד את ראש

מלבי"ם וישלח ונלוה אליו השגחת ה' אם במה שקלע למטרה בפעם הראשון אם במה שכיון אל מצחו ואם היה נופל מסבת ההכאה היה נופל לאחוריו, אבל האבן נטבע במצחו ונפל מחמת החולשה לכן נפל על פניו: (מלבי"ם)

נב וַיִּחַזַּק דָּוִד מִן הַפְּלִשְׁתִּי בַקֶּלַע וּבְאֶבֶן וַיַּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיְמִיתֵהוּ:
וַיַּחֲרֹב אֵין בַּיָּד דָּוִד:

מצודת דוד ויחזק. נתגבר על הפלשתי המזוין ולא היה בידו כי אם הקלע והאבן : וחרב אין ביד דוד. לכרות בה ראש הפלשתי : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויחזק יאמר ראה גודל הנס כי בקלע ובאבן התחזק נגד הגבור העריץ הזה שהיה מזוין ברזל ונחושת ובזה המיתהו רצה לומר שהכהו מכה שסופו למות, ויען עוד היה רוח חיים בו. לכן: (מלבי"ם)

נא וַיִּרֶץ דָּוִד וַיַּעֲמֵד אֶל הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֶת חַרְבּוֹ וַיִּשְׁלֹפָה מִתַּעֲרָה וַיְמַתְתֵהוּ וַיִּכְרַת בָּהּ אֶת רֵאשׁוֹ וַיֵּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי מֵת גִּבּוֹרִם וַיִּנּוּסוּ:

מצודת דוד אל הפלשתי. סמוך לו, כי בעת קלעו באבן, עמד ממרחק : את חרבו. של הפלשתי : וימותתהו. וכבר המיתו בהקלע, ועתה כרת ראשו בחרבו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישלפה. הוציאה, כמו (שופטים ח כ) : ולא שלף הנער חרבו : מתערה. הוא תיק החרב, כמו (יחזקאל כא לה) : השב אל תערה : (מצודת ציון)

מלבי"ם (נא-נב) השאלות: מה ז"ש וימיתהו וימותתהו? :

(נא-נב) וירץ וכו' וימותתהו רצה לומר גמר מיתתו (כי זה ההבדל בין מת ובין מותת במרובע שפ"י גמר המיתה כמ"ש במק"א) וכבר בארנו שזה לא היה בדרך התיחדות הלוחמים ולכן לא נשמרו התנאים שיהיו פלשתים עבדים רק וינוסו, וישראל רדפו אחריהם ויפילום חללים: (מלבי"ם)

נב וַיִּקְמוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה וַיִּרְעוּ וַיִּרְדְּפוּ אֶת הַפְּלִשְׁתִּים עַד בּוֹאָה גַּיָּא עַד שְׁעָרֵי עֶקְרוֹן וַיִּפְּלוּ חֲלָלִי פְלִשְׁתִּים בְּדַרְךְ שְׁעָרִים עַד גַּת עַד עֶקְרוֹן:

מצודת דוד ויריעו. תרועת שמחה ונצחון : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויריעו. מלשון תרועה : **עד בואך גיא.** עד אשר תבוא לגיא, וכאלו מדבר עם מי שמכיר המקום : (מצודת ציון)

גנב וַיָּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִדֶּלֶק אַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׁסוּ אֶת מַחְנֵיהֶם:

רס"י מדלוק. מרדוף, כמו (בראשית לא לו): ללקת אחרי: (רס"י)

מצודת דוד וישסו. רמסו ובזזו כל אשר היה במקום שעמד שם מחנה פלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדלוק. מרדוף, כמו (בראשית לא לו) : כי דלקת אחרי : **וישסו.** רמסו, או בזזו : (מצודת ציון)

גנב וַיִּקַּח דָּוִד אֶת רֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּי וַיְבִיאוּ יְרוּשָׁלַם וְאֶת כְּלָיו שָׁם בְּאֵהָלוֹ: (o)

מצודת דוד ויביאהו ירושלים. לבשר את העם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויביאהו ירושלים רצה לומר לבסוף הביאו לירושלים, כי תחלה הביאו לפני שאול (כמ"ש בפסוק נ"ז) ואחר כך סבב עמו בערי ישראל (כמ"ש בסי' י"ח פסוק ו') ומשם חזר עם שאול עד גבעת שאול עירו והביאו לירושלים שהיה סמוך לשם, והגם שאז ישב היבوسی בקרב ירושלים כבר בארתי זאת (שופטים סימן א') כי היבוס ישב במצודה והעיר עצמה היתה ביד ישראל: **ואת כליו שם באהלו** ומ"ש לקמן (כ"א י') שחרב גלית היתה לוטה בנוב עיר הכהנים, כי אחר כך נתנה לשם לזכר הנס: (מלבי"ם)

נה וַיִּקְרְאוּ שְׂאוּל אֶת דָּוִד יֵצֵא לְקִרְאֵת הַפְּלִשְׁתִּי אָמַר אֶל אַבְנֵר שֶׁר הַצָּבָא בֶן מִי זֶה הַנֶּעַר אַבְנֵר וַיֹּאמֶר אַבְנֵר חֵי נַפְשִׁי הַמֶּלֶךְ אִם יִדְעָתִי:

רס"י בן מי זה הנער. וכי לא היה מכירו, והלא כתיב (לעיל טז כא): ויאהבהו מאד ויהי לו נוסף כליו, אלא ראהו מתנהג בטכסיסי מלכות, אמר שאול: אם בא ממספחת פרץ, מלך יהיה, שהמלך פורץ גדר לעשות

לו דרך ואין ממחין בידו, ואם ממשפחת זרח בלא, חשוב יהיה. אמר לו דואג: עד שאתה שואל אם בלא ממשפחה שיהא הוא הגון למלכות אם לאו, שאל אם ראוי לבלא בקהל אם לאו, שהרי מרות המואביה בלא. אמר לו אבנר: שנינו עמוני ובלא עמונית. אמר לו דואג: אם כן ממזר ובלא ממזרת. אמר לו: כאן נאמר (דברים כג ה): על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, ואין דרך אשה בכך. אמר לו: היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים, ונשים לקראת נשים. נשתתק אבנר, אמר לו שאלו: (כ"ט)

מצודת דוד **וכראות שאול.** מאז בא להלחם עם הפלשתי : **בן מי זה הנער.**
מפני הרוח הרעה שכת שם אביו : **חי נפשך.** הריני נשבע בחי נפשך אם ידעתי :

רלב"ג בן מי זה הנער אבנר. רבים יתמהו איך יתכן שלא ידע שאול בן מי הוא וכבר ספר במה שקדם שכבר שלח שאול מלאכים אל ישי שישב דוד עמו, וידמה כי המלך לרוב עסקיו ולרוב הבאים לפניו לא יוכל להכיר כל אחד מהם בפרט ויתבאר מתשובת דוד לו ששאלת שאול לא היתה רק לדעת מי הוא כדי שיתבאר לו מאי זו משפחה הוא כי כבר הבטיחו ; ו שיתן לו בתו לאשה והנה מזה הענין נתישב דוד למלכות כי זה היה סבה ששמהו שאול על אנשי המלחמה ונתבאר טוב הצלתו ומזה המקום הסכימו לשים אותו למלך עליהם ולזה תמצא שאמרו לו כל שבטי ישראל גם אתמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל ברוך ה' אשר לו נתכנו עלילות : (רלב"ג)

מלבי"ם (נה-נח) **השאלות:** איך שאל בן מי הוא ולא זכר ששם אביו הוא ישי כמ"ש למעלה ששלח אל ישי שלחה לי את בנך, ואיך לא ידעו זאת אבנר וכל העומדים שם, למה אמר תחלה בן מי זה הנער ואחר כך בן מי זה העלם? :

וכראות שאול וכו' בן מי זה הנער אבנר. האלהיים יאמרו, (להסיר הפליאה על שאול ששאל על אבי דוד והוא כבר ידע כי הוא בן ישי כנ"ל ס"י ט"ז) כי עת יופיע האור האלהי ויבקע כשחר אורו על איש הרוח, אז יתהפך לאיש אחר, כי קרן אור פניו והוד והדר לפניו, ומצד זה בעת התלבש דוד רוח גבורה וזהר אלהי לא הכירו שאול עתה, וידרוש לאמר מי האיש הרוח הלז. אולם לפי הפשט, אחר ששאול הבטיח לתת את בתו להמנצח את הפלשתי, אז תיכף בהתנדב דוד ללחום אתו עלה על לבו כי בהכרח יצטרך לשלם נדרו ולתת לו את בתו, ולכן דרש תיכף על כבוד בית אביו, לא לדעת שמו, כי ידע ששם אביו ישי, רק לדעת יחוסו ומעלתו, ואמר בן מי זה הנער אבנר, הוא, אם אביו מיוחס נכבד ונשוא פנים ראוי שיתחתן עם המלך, ואבנר לא ידע מענה על זה כי כבוד ישי לא נודע אז : (מלבי"ם)

בנז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שָׁאַל אֶתְּהָ בֶן מִי זֶה הָעֶלְם: (o)

רס"י שָׁאַל אֶתְּהָ בֶן מִי זֶה הָעֶלְם. לְמַעַלְמָה כְּתִיב 'הַנֶּעֱר', וְכֹחֵן כְּתוּב 'הָעֶלְם', אֲמַר לוֹ: הַלֵּכָה זֶה נִתְעַלְמָה מִמֶּךָ, לֹא וְשָׁאַל צְבִית הַמְדַרֵּשׁ, כְּדֹאִיתָא צִיבְמוֹת (עו) (ב:) (רס"י)

מצודת ציון העלם. הַנֶּעֱר, כְּמוֹ (לְקַמֵּן כַּב) : וְאִם כֹּה אֹמֵר לְעֶלְם : (מְצוּדָת צִיּוֹן)

מלבי"ם וַיֹּאמֶר כֹּי שָׁאַל אֶתְּהָ בֶן מִי זֶה הָעֶלְם מְסַפֵּר כִּי כִּבְר חֵשׁ אִז עַל כְּבוֹד דּוֹד מְאֹד, וְהָגַם שְׁבִינֵי לְבִין אֲבִנֵר קִרְאוּ בְשֵׁם נֶעֱר, בְּצוּוֹתוֹ אֶת אֲבִנֵר לְשֹׂאֵל עֲלָיו צוּהוּ שִׁיאֲמַר בֶּן מִי זֶה הָעֶלְם, שְׁשֵׁם עֵלְם נִכְבַּד מִשֵּׁם נֶעֱר (כִּי שֵׁם נֶעֱר מוֹרָה עַל צַעִיר לִימִים אִז הָעוֹמֵד לְשֵׁרֶת אִז לְהִתְחַנֵּךְ, שְׁעֵדָן אִינוּ בְּמַעַלְתוֹ לֹא כֵן שֵׁם עֵלְם כְּמִי"ש בְּמִק"א) לְמַעַן יִכְבְּדוּהוּ בְּעֵינֵי הָעַם: (מְלַבִּי"ם)

בנז וְכָשׁוּב דָּוִד מִהַפֹּת אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֹתוֹ אֲבָנֵר וַיִּבְאַהּוּ לְפָנָי שָׂאֵל וְרֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּי בְּיָדוֹ:

מלבי"ם (נז-נח) וּבְשׁוּב דָּוִד וְכֹי וַיֹּאמֶר אֲלָיו שָׂאֵל, בְּשׁוּבוֹ אִז גַּמֵּר בְּדַעַתוֹ אֶת הַחִיתוֹן, כְּפִי הַהִבְטָחָה, וְשָׂאֵל אֹתוֹ בֶּן מִי הוּא, שֶׁהִיָּה גַם כֵּן הַכוּוֹנָה לְדַעַת מַעַלְת אֲבִיו וְכְבוֹדוֹ וְיַחוּסוֹ, אִז לֹא עֲלָה עַל לְבוֹ לְבַקֵּשׁ שְׂכָר בְּעַד גְּבוּרָתוֹ כְּמִי"ש מָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ כְּמִי"ש שֵׁם, וְלֹא לְדְרוֹשׁ אֶת בֵּת הַמֶּלֶךְ כְּמִי"ש (לְקַמֵּן י"ז י"ח) הַשִּׁיב בֶּן עֲבַדְךָ יֹשֵׁב בֵּית הַלְּחָמִי, רִצָּה לֹמֵר זֶה מַעַלְתִּי וּמַעַלְת אֲבִי שֶׁהוּא עֲבַדְךָ יֹשֵׁי, מָה שֶׁהוּא עֲבַד הַמֶּלֶךְ וְסָר לְמַשְׁמַעְתוֹ: (מְלַבִּי"ם)

בנח וַיֹּאמֶר אֲלָיו שָׂאֵל בֶּן מִי אֶתְּהָ הַנֶּעֱר וַיֹּאמֶר דָּוִד בֶּן עֲבַדְךָ יֹשֵׁי בֵּית הַלְּחָמִי:

שמואל א פרק-יח

אז וַיְהִי כִּכְלִיתוֹ לְדַבֵּר אֶל שָׂאֵל וְנִפְּשׁ יְהוֹנָתָן נִקְשָׁרָה בְּנִפְּשׁ דָּוִד (וַיֵּאָהֲבוּ) וַיֵּאָהֲבֵהוּ יְהוֹנָתָן כְּנִפְּשׁוֹ:

מצודת דוד **לדבר**. הוא הדבר שאמר שהוא בן ישי : **ונפש**. רצה לומר : ואז בשמוע יהונתן שגם הוא בן אדם גדול, נקשרה נפשו בנפש דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נקשרה**. מרוב האהבה, כאלו נפשו קשורה בנפשו ונתחברה בה, והוא מלשון מליצה, וכן (בראשית מד ל) : ונפשו קשורה בנפשו : (מצודת ציון)

רלבי"ג **וידמה** שכרת יהונתן ברית עם דוד כי ראה היותו מלך על ישראל בראותו טוב הצלחתו ולזה תמצא במה שיבא שאמר יהונתן לדוד ידעתי כי מלוך תמלוך על ישראל וקמה בידך ממלכת ישראל וגם שאול אבי יודע כן והישיר אותם לזאת הידיעה מה שיעד להם שמואל שלא תקום הממלכה לשאול : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ויהי** יספר עתה איך הצמיח קרן לדוד ומזלו התנוצץ הולך ואור, **א**. מצד יהונתן שבכלותו לדבר, **נקשרה נפש יהונתן בנפש דוד**, רצה לומר שמצד רוח הגבורה והקדושה היה קשר והתחברות בנפש, כי הדומה ימשך וישתוקק אל הדומה, **ויאהבהו יהונתן כנפשו**, רצה לומר שלא היתה אהבת הערב או המועיל רק אהבה עצמיית שיאהב הטוב את הטוב והיתה האהבה כנפשו שהיא האהבה העזה שאין למעלה ממנה : (מלבי"ם)

ב **ויקחהו** **שאול** **ביזם** **ההוא** **ולא** **נתנו** **לשוב** **בית** **אביו** :

מצודת דוד **ולא נתנו לשוב**. כאשר היה דרכו מאז שהיה הולך ושב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נתנו**. ענין עזיבה, כמו (במדבר כא כג) : **ולא נתן סיחון** : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויקחהו**, **ב**. מצד שאול שהיה דעתו לבנות לו בית נאמן ולהתחתן עמו ולכן לא נתנו לשוב אל בית אביו אל הצאן, כי מיועד הוא להיות חתן המלך : (מלבי"ם)

ג **ויכרת** **יהונתן** **ידוד** **ברית** **באהבתו** **אתו** **כנפשו** :

מצודת דוד **באהבתו**. בעבור שהיה אוהב אותו כנפשו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויכרת**, **ג**. מצד יהונתן, שעל ידי האהבה הוסיף לכרות עמו ברית וסבת הברית לא היה מצד איזה יראה כדרך כורתי ברית, שסבתם הוא

איזה מורא בל ירעו זה לזה או לבניהם. כמו ברית אבימלך עם אברהם ויצחק וכדומה, רק מצד אהבתו כרת הברית הזאת: (מלבי"ם)

ד וַיִּתְפַּשֵּׁט יְהוֹנָתָן אֶת הַמַּעִיל אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתְּנֵהוּ לְדָוִד וּמַדְיֹו וְעַד חֶרְבוֹ וְעַד קִשְׁתּוֹ וְעַד חֶגְרוֹ:

מצודת ציון ויתפשט. ענין הסרת המלבוש : **המעיל.** שם מלבוש חשוב : **ומדיו.** יתר המלבושים : **ועד חרבנו.** ואפילו חרבו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויתפשט וזה כמורה ומודה כי ישלוט בכל אשר לו: (מלבי"ם)

ה וַיֵּצֵא דָוִד בְּכָל אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ שְׂאוֹל יִשְׁכִּיל וַיִּשְׁמְהוּ שְׂאוֹל עַל אֲנָשָׁי הַמִּלְחָמָה וַיִּיטֵב בְּעֵינָיו כָּל הָעָם וְגַם בְּעֵינָיו עַבְדֵי שְׂאוֹל: (פ)

מצודת דוד ויצא דוד. מאז והלאה יצא במלחמה : **על אנשי המלחמה.** לראש ולשר על אנשי המלחמה : **עבדי שאול.** הם שרי המלחמה, ועם שהיה מאומנותם, לא נתקנאו בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ישכיל. יצליח, כי המצליח נראה הוא כעושה בהשכל : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצא ד. גם הוסיף להצליח במלחמתו נגד הפלשתים **ה.** ולכן שמהו שאול לשר הצבא, **ו.** וגם בזאת הצליח שמצא חן בעיני כל העם וגם בעיני עבדי שאול ולא קנאו בו על כי ישתרר עליהם, ואבן מאסו הבונים היתה לראש פנה: (מלבי"ם)

ו וַיְהִי בְּבֹאֵם בְּשׁוֹב דָּוִד מִהַפּוֹת אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַתִּצְאָנָה הַנָּשִׁים מִכָּל עָרֵי יִשְׂרָאֵל (לשור) לְשִׁיר וְהַמְּחִלוֹת לְקִרְאת שְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ בְּתַפִּים בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁלְשִׁים:

רס"י ובשלשים. תרגם יונתן: **ובלללללל.** מין כלי זמר: (רס"י)

מצודת דוד בבואם. כשבאו אנשי המלחמה אל ארצם : **והמחולות.** רצה לומר : **והמחולות בידם :** **בתופים.** כמו ובתופים : (מצודת דוד)

מצודת ציון לשיר. לשורר : **והמחולות.** שם כלי שיר, כמו (שמות טו כ) : **בתופים ובמחולות :** **ובשלשים.** כלי שיר בעלת שלשת יתרים : (מצודת ציון)

רלבי"ג בשמחה ובשלשים. ענינו כענין הלא כתבתי לך שלישים והם דברים נפלאים ונכבדים ובוזה יאמר שהן היו אומרות בשיריהן דברים נכבדים ומהמאמרים ההם היה אמרם הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו כאילו התנבאו על מעלת דוד שיהיה למעלה ממעלת שאול : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ויהי בבואם** מעתה יספר, איך פתאום אור הצלחתו כסו עננה, והתחיל להיות נשטם ונרדף כפעם בפעם משאול וזה היה סבה למלכותו, והנה מה שספר עד עתה היה בעוד ישב שאול בעמק האלה, שאחר נצחו את הפלשתים נשאר בעמק האלה במחנה, ומשם התגרו מלחמות בשכניהם מסביב, ויהי דוד משכיל, ויהי לראש. ואז שם שאול את פניו לשוב לביתו גבעת שאול, וזה שכתוב **ויהי בבואם** (רצה לומר לביתם) **בשוב דוד** כי אז הוביל עמו ראש הפלשתי להראותו בערי ישראל שעברו דרך שם (עד שהניחו בירושלים כנ"ל פרק הקודם פסוק נ"ד) ואז יצאו הנשים מכל ערי ישראל שעברו שם לשיר והמחולות על הנצוח. וספר הכתוב כי צאתם היה **לקראת שאול המלך** לא לקראת דוד כי ידעו זאת שאין חולקין כבוד לעבד בפני רבו, ולא עלה על לב אדם כלל לכבד את דוד אז, ואף כי להגדיל מעלתו על מעלת שאול שזה מרד במלכות. רק: (מלבי"ם)

ז ותענינה הנשים המשחקות ותאמרן הֲכָה שָׂאוֹל (באלפו) בְּאֶלְפָיו וְדָוִד

מצודת דוד **באלפיו**. בהרבה אלפים של פלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותענינה**. ענין הרמת קול, כמו (דברים כז יד) : וענו הלויים וגוי קול רם : **המשחקות**. משמחות : **ברבבותיו**. רבבה הוא עשרת אלפים : (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות**: איך ענו המשחקות דברים כאלה אשר הם נגד כבוד המלך להגדיל את מעשה דוד על מעשהו בפניו? :

ותענינה הנשים המשחקות, רצה לומר לא המשוררות שהן המדברות דברי שיר כפי עצמות הדבור רק המשחקות שהן הדוברות דברי שחוק, דבור בעל שתי פנים לעורר צחוק ושמחה, הן ענו זאת. ולא היתה כוונתן באמת להגדיל שדוד היו לו רבבות, כי נהפך הוא הנצחון במעט אנשים גדול יותר, רק אמרו שגודל הנצחון שנצח שאול ויונתן שהיה לו רק אלפים כנזכר למעלה, על נצחון דוד שהיו עמו רבבות ישראל, או כוונו במלת רבבות על האבנים שרבה (מענין, רובה קשת, ערכו על בבל רבים), אולם שאול לקח הדברים כפי פשטם כאילו כוונו, שישראל אשר עם דוד

רבים מאשר עם שאול. וע"ז: (מלבי"ם)

ג ויחר לשאול מאד וירע בעיניו הדבר הזה ויאמר נתנו לדוד רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה:

רס"י ועוד לו. ועוד לו מה הוא נחסר שצריך להוסיף לו: אך המלוכה. אינו צריך עוד אלא למלכות: (רס"י)

מצודת דוד נתנו לדוד. רצה לומר: בהשיר אמרו על דוד שהכה רבבות וכו', ועוד מה נשאר לתת לו, ואך המלוכה לבדה נשארה, כאומר הנה על פי הדברים האלה קרוב הוא למלוך: (מצודת דוד)

מצודת ציון נתנו. ענינו האמירה על הדבר, וכן (לעיל א טז): אל תתן את אמתך: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויחר לשאול וכו' ועוד לו אך המלוכה, כי הלא בחיר העם הוא המולך ואם רוב העם אחריו המלוכה עמו בכח ועוד לא חסר לו רק המלוכה בפועל. ולכן, (מלבי"ם)

ט ויהי שאול (עון) עוין את דוד מהיום ההוא והלאה: (o)

רס"י עוין. (תרגום:) עין רעה: (רס"י)

מצודת ציון עוין. מלשון עין, ומלשון עיון, ורוצה לומר תמיד היה מעיין ומחשב בו בעין רעה: (מצודת ציון)

רלב"ג עוין את דוד. הרצון בו שהיה מביט אליו מבט השונא באופן שהיה כל מעייניו בו להשחיתו כפי היכלת אם בלקיחת תחבולות אם להרגו בידיו באופן שלא יהיה דוד נשמר מזה והנה היה מהתחבולות האלו כי כשבאה רוח אלהים רעה אל שאול והיה מדבר בתוך הבית דברים מבולבלים בסבת הרוח הרעה והיה מדרך דוד לנגן לפניו בידו להסיר הרוח הרעה ממנו והנה היה לתחבולות שאול שלקח אז החנית בידו וחשב להכות בו דוד בעת היותו מנגן לפניו באופן שיהרגנו כי אז לא יהיה דוד נשמר מזה: (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי שאול עוין את דוד נתן עניניו בלבו, בחשבו כי הוא האיש, שאמר הנביא, ונתנה לרעך הטוב ממך, ולכן התחיל לחשוב עליו מחשבות להרגו, וזה יספר מפה והלאה: (מלבי"ם)

וַיְהִי מִמָּחֳרַת וַתִּצְלַח רוּחַ אֱלֹהִים רָעָה אֶל שָׂאוּל וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹךְ הַבַּיִת
וַיְדַד מִנְגֵן בְּיָדוֹ כִּיּוֹם בְּיּוֹם וְהִחֲנִית בְּיַד שָׂאוּל:

רפ"י יתנבא. ואשתטי. נביא וקוטה מדברים דברי רמזים שאינם ניכרים:
(רפ"י)

מצודת דוד **כיום ביום**. כמו שרגיל בכל יום ויום, כאשר באה עליו רוח רעה
(מצודת דוד) :

מצודת ציון **ותצלח**. ועברה : **ויתנבא**. תרגם יונתן : ואשתטי, רוצה לומר
היה מדבר דברי שטות, ואמר לשון נבואה, כי הנביא והשוטה מדברים
דברי רמזים, זה לנבואתו וזה לשטותו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי (הפעם הראשון שרצה להרגו) על ידי מחשבה זו נכנס בו רוח
רעה, **ויתנבא** (דע כי כל מקום שכתוב פעל מתנבא בהתפעל מורה על
נבואה בלתי גמורה כי זה מנהג ההתפעל להורות או מעשה מדומה כמו
יש מתעשר מתרושש, ומזה המין אומר מתנבא אצל שאול, ודומהו משוגע
ומתנבא (ירמיה כ"ט כ"ו) מתנבאים לפניהם (מ"א כ"ב) ויתנבאו עד
לעלות המנחה (שם י"ח כ"ט) או מורה על ההרגל והתלמדות, את
האלהים התהלך נח, ובא על בני הנביאים, ויהושע אמר אלדד ומידד
מתנבאים רצה לומר מתלמדים לנבואה, מה שאין כן על הנבואה
המוחלטת בא בבנין הכבד או בנפעל) רצה לומר בשגעונו היה כמגיד
עתידות כי דוד יקח מלכותו : (מלבי"ם)

יא וַיִּטֵּל שָׂאוּל אֶת הַחֲנִית וַיֹּאמֶר אָפָה בְּדוֹד וּבְקִיר וַיִּסֹּב דָּוִד מִפָּנָיו
פְּעָמָיִם:

רפ"י אכה בדוד ובקיר. מכה אחת אכה, שיכנס החנית בדוד ובקיר: (רפ"י)

מצודת דוד **אכה בדוד ובקיר**. רצה לומר : הכאה חזקה, עד אשר תחלוף
גוף דוד ותכנס עוד בהקיר : **פעמים**. שתי פעמים הטיל החנית, ונזדמן
הדבר שהיה דוד מסבב ונוטה מפניו, ולא הכהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויטל**. השליך, כמו (יונה א ה) : ויטילו את הכלים : **ובקיר**.
בכותל (מצודת ציון) :

רלבי"ג והנה עזר הש"י את דוד ונשמר מזה כשנטה מפניו שני פעמים אז

נתברר לשאול כי השיי עם דוד ומעמו סר ויירא ממנו והסירהו מעמו
ושמהו לו שר אלף ויצא ויבא לפני העם והנה היתה כונת שאול להפילו
ביד פלשתים : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות:** מה השינוי בין פעם זה ובין הפעם השני שרצה גם כן
להכותו בחנית ובקיר ששם נפטר דוד מפניו ופה ירא שאול מפניו? :

ויטל היה רוצה להכותו כבלתי מתכוין אל דוד רק אל הקיר, וכאילו הכהו
בשגגה, ויסב דוד זה היה בהשגחת ה', כי דוד היו עיניו בכנור ולא ראה
מה ששאול עושה רק ה' הזמין שסב מפניו בלא כוונה. ובזה ראה שאול
בחוש, כי השגחה פרטית דבוקה עם דוד. ולכן, (מלבי"ם)

זיב ויִרָא שְׂאוּל מִלִּפְנֵי דָוִד כִּי הָיָה יְהוָה עִמּוֹ וַיַּעַם שְׂאוּל סָר:

מצודת דוד כי היה ה' עמו. שהסב מפניו פעמים מבלי כוונה : (מצודת דוד)

מלבי"ם וירא שאול באשר ראה כי היה ה' עמו, ובהפך שסר מעם
שאול: (מלבי"ם)

זיג וַיִּסְרְהוּ שְׂאוּל מֵעַמּוֹ וַיִּשְׁמְהוּ לוֹ שֵׁר אֶלְף וַיֵּצֵא וַיִּבֹא לִפְנֵי הָעָם: (פ)

מצודת דוד שר אלף. למען יתמיד במלחמה, ואולי יהרג : ויצא ויבא. רצה
לומר : הוא היה מנהיגם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויסירהו חשב להשפילו שלא יהיה עוד קרוב למלך ושר צבא רק
שר אלף, וגם בזה לא הועיל, כי ויצא ויבא לפני העם שהעם מעצמם לא
עשו דבר בלעדיו, והיה היוצא ובא לפניהם: (מלבי"ם)

זיד וַיְהִי דָוִד לְכָל דַּרְכּוֹ מִשְׁפִּיל וַיְהוּה עִמּוֹ:

רש"י משכיל. מכלית: (רש"י)

מצודת ציון לכל דרכיו. בכל דרכיו, הלמ"ד במקום בי"ת, כמו (ויקרא כו
ז) : לפניכם לחרב : משכיל. מצליח : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה היה דוד מצליח מאד בכל דרכיו והיה השיי עמו וזה הוסיף
יראה לשאול מפני דוד, מצורף לזה שכבר היה זה סבה אל שכל ישראל

ויהודה אוהבים את דוד כי היה יוצא ובא לפניהם, וכראות שאול זה התחכך לתת לו בתו באופן שנדר בעת הלחמו עם גלית וחשב שיהיה זה כלי להפיל דוד ביד פלשתים כי התנה עמו שילחם מלחמות ה' בפלשתים (רלב"ג):

מלבי"ם (יד-טז) **השאלות:** מ"ש שדוד השכיל ויגר מפניו הלא כבר אמר זאת בפסוק ה'?:

ויהי דוד תחת שעד עתה היה מצליח בדרכי שאול אשר שלחהו, עתה היה משכיל בדרכיו שהלך בעצמו לפני העם, והיה משכיל רצה לומר עושה הכל בהשכל ודעת, ועם עזר ההשגחה כי ה' עמו: (מלבי"ם)

טו וַיֵּרָא שְׂאוּל אֲשֶׁר הוּא מִשְׁכִּיל מְאֹד וַיֵּגֵר מִפְּנֵיו:

מצודת ציון ויגר. פחד, כמו (במדבר כב ג) : ויגר מואב : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירא שאול בזה ראה שהוא משכיל מאד בהפלגה עד שלא יכול לעשות לו מאומה ויגר מפניו שזה יותר ממורא שנזכר בפסוק י"ב: (מלבי"ם)

טז וְכָל יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה אָהֲבִים אֶת דָּוִד כִּי הוּא יוֹצֵא וְבָא לִפְנֵיהֶם: (פ)

מלבי"ם וכל ישראל, ובזה לא היה בכחו לעשות לו מאומה רע, וכן גדלה קנאתו ואיבתו: (מלבי"ם)

יז וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל דָּוִד הֲנֵה בְּתִי הַגְּדֹלָה מֵרַב אַתָּה אֲתָן לָךְ לְאִשָּׁה אֲךָ הִנֵּה לִי לְבֶן חַיִל וְהִלָּחֵם מִלְחָמוֹת יְהוָה וְשְׂאוּל אָמַר אֵל תְּהִי יָדִי בָּו וְתִהְיֶה בִּי בֹו וְהִלָּחֵם מִלְחָמוֹת יְהוָה וְשְׂאוּל אָמַר אֵל תְּהִי יָדִי בָּו וְתִהְיֶה בִּי בֹו: (o)

רס"י ושאול אמר. כלכו: אל תהי ידי בו. פן לענג: ותהי בו יד פלשתים. לכך אמר לו והלחם מלחמות ה': (רס"י)

מצודת דוד ושאל אמר וכו'. רצה לומר : לא לאהבתו אמר לתת לו בתו, רק חשב שעל ידי זה יפול ביד פלשתים, וידו אל תהי בו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר שאול, (הענין הבי' שרצה להכין לו מוקש) הנה בתי הגדולה רצה לומר כי זה שיתן את בתו מחויב הוא מצד ההבטחה לנוצח

הפלשתני, רק שיכול לתת לו את הצעירה ויצטרך להמתין עד תנשא הבכירה תחלה, והוא רוצה לתת לו את הבכירה, שבזה לא התחייב, ועל כן מתנה עמו תנאי אך היה לי לבן חיל וכו', וכוונת שאול היתה באמת שיפול במלחמה וזה שכתוב ושאל אמר וכו': (מלבי"ם)

יח וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שְׂאוּל מִי אֲנֹכִי וּמִי חַיֵּי מְשֻׁפַּחַת אָבִי בְּיִשְׂרָאֵל כִּי אָהִיָּה לְמַלְךְּ:

מצודת דוד מי אנכי. כאומר הלא אני שפל אנשים : ומי חיי. רצה לומר : מה חיי חשובים, כי הנכבד, חיוו חשובים ויקרים, אבל הנבזה אין חיוו חשובים כלום : משפחת. ומי שאמר עומדת במקום שנים, וכאלו אמר : ומי משפחת אבי, הלא היא דלה וצעירה : כי אהיה. שאהיה ראוי והגון להיות חתן המלך, וכאומר הלא בודאי דבר גדול הוא אלי, וכל אשר תאמר אעשה בעבור זה : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה הרחיק דוד מצד הענוה מהתחתן במלך ואמר מי אנכי שאהיה ראוי להתחתן במלך כאלו אמר הנני נבזה ושפל מאד. ומי חיי ר"ל מה חיי חשובים שאהיה ראוי לזה הלא הייתי רועה צאן ואיך יתכן שאלקח מאחרי הצאן לקחת בת המלך : משפחת אבי בישראל. ידמה שהרצון בזה ומי משפחת אבי שבישראל והנה אמר זה מצד שהיה בא מרות המואביה וככה אמר שאול ומשפחתי הצעירה מכל משפחות שבטי בנימן להורות שאין ראוי למלוכה : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: מדוע לא השיב ואנכי איש רש ונקלה כמ"ש אחרי זה? :

ויאמר דוד לא אמר עתה כמ"ש (בפסוק כ"ג) ואנכי איש רש ונקלה, כי הובטח לו גם כן עושר גדול, וזה היה לו אצל שאול במלוה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בסנהדרין פ"ב ויש לו מוהר ומתן רב, רק אמר דרך הכנעה מי אנכי, לא דרך סירוב, כמו שיתבאר: (מלבי"ם)

יט וַיְהִי בַּעַת תֵּת אֶת מֶרֶב בֵּת שְׂאוּל לְדָוִד וְהָיָה נִתְּנָה לְעֶדְרִיאֵל הַמְּחֻלְתִּי לְאִשָּׁה:

רפ"י בעת תת. כשהגיע זמן שקבעו לתתה לו, ובעוד שהיו מתעסקים לתתה לו, נתגלגל הדבר ונתנה לעדריאל: (רפ"י)

מצודת דוד ויהי בעת תת. כאשר הגיעה העת שקבע לתת את מרב לדוד,

והיא נתנה על ידי עצמה לעדריאל, וקבלה ממנו קדושין בלא דעת אביה
(מצודת דוד)

רלב"ג ויהי בעת תת את מרב בת שאול אל דוד. ר"ל בעת ההיא נועד ביניהם שיתננה לדוד וידמה מזה המקום שלא קדשה דוד : **בשתיים תתחתן בי היום**. ר"ל בשתי בנות שיש לי תתחתן בי היום כי אתן אי מהן והיא הפנויה כי הנשואה אי אפשר שאתן לך ואחשוב שאמר לו זה מפני שנדר לו שיתן לו בתו לאשה יתכן שיתן לו הגדולה כי היא הראויה יותר בזה כי לא יתכן לתת הצעירה לפני הבכירה ואולם עתה שנתנה הגדולה לעדריאל המחולתי נתברר שלא יהיה הרצון בזה אלא שיתן לו אחת מבנותיו וידמה שלא הסכים דוד בזה מצד הענוה כמו שקדם אלא שקצר הכתוב ושאל חשב שתהיה הסבה כשלא הסכים דוד בזה שיירא שיפול ביד פלשתים ולזה צוה לעבדיו שידברו אל דוד בסתר ויודיעו לו שהמלך חפץ בו וכל עבדיו אהבוהו כדי שיחשוב דוד שאין כונת שאול להפילו ביד פלשתי

מלבי"ם ויהי רק שבעת התעסקו לתת לו את מירב, קרה מקרה כי נתנה לעדריאל, שהתקדשה שלא מדעת אביה כי גדולה היתה, וחכמינו זכרונם לברכה פליגי אם קדושי דוד למירב היו קדושי טעות כי קדשה במלוה של העושר שהובטח מעם שאול ואינה מקודשת, ור"י סבר שהיו קדושין גמורים כי קדשה בהנאת מחילת מלוה ונתנה לעדריאל בעבירה ואת מיכל נשא אחר מיתת מירב, בין כך וכך מחל דוד לשאול את העושר שהובטח לו, ולא נתן לו את מירב, ועל זה אמר אחר זה ואנכי איש רש ונקלה, כי לא היה מגיע לו עוד דבר אצל שאול:(מלבי"ם)

בכ ותָּאָהַב מִיכַל בֵּת שָׂאוּל אֶת דָּוִד וַיִּגְדּוּ לְשָׂאוּל וַיִּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינָיו:

מצודת דוד וישר הדבר בעיניו. בחשבו שעל ידי זה תהי בו יד פלשתים :
(מצודת דוד)

בכא וַיֹּאמֶר שָׂאוּל אֶתְנַנֶּה לוֹ וְתָהִי לוֹ לְמוֹקֵשׁ וְתָהִי בּוֹ יַד פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמֶר שָׂאוּל אֶל דָּוִד בְּשָׂתִים תִּתְחַתֵּן בִּי הַיּוֹם:

רס"י בשתיים תתחתן בי. שתי בנות יש לי, באחת מהן תתחתן בי. וכן תרגם יונתן: אחדא מתריין. כיוצא בו (שמואל-ב כד יב): שלש אנכי נוטל עליך. אחת משלש, כמו שמפורש פס: בחר לך אחת מהם: (רס"י)

מצודת דוד ויאמר שאול וכו'. כן אמר בלבו : ותהי לו למוקש. כי על ידי

כן ילחם בפלשתים : **בשתיים תתחתן בי**. רצה לומר : באחת משתי בנותי, או אתן לך את מרב בעל כרחה, או את מיכל ברצונה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ותהי לו למוקש שימסר נפשו לסכנה עבור אהבתו ולמאן דאמר שקדושי מירב היו קדושין גמורים חשב גם כן שישאנה בעבירה ויוקש בה : **בשתיים תתחתן בי** בא להתנצל שמה שנתנה מירב לעדריאל לא היה בדיעתו, ואני עודני מסכים גם על נשואי מירב, עד שאני מחותן לך מצד שתייהם : (מלבי"ם)

לכב ויצו שאל את עבדו דברו אל דוד בלט לאמר הנה חפץ בך המלך וכל עבדיו אהבוך ועתה התחתן במלך :

מצודת דוד דברו אל דוד. על כי דוד לא ענהו, בחשבו כי מהתל בו כאשר התל בו עם מרב, בחשבו שמדעת אביה קבלה קדושין מאחר, ולזה צוה שאל את עבדיו לדבר בו : **הנה המלך חפץ בך**. רצה לומר : **במה שמרב נשאת לאחר, לא תחשוב שהיה מדעת המלך, לא כן הוא, כי הוא חפץ בך**. אף לא תחשוב שעבדי המלך מתקנאים בך, והם אשר מאסו אותך בעיני מרב, ותחוש פן ימאסוך גם בעיני מיכל, גם זה לא הוא, כי כל עבדי המלך אהבוך, ומירב מאסה בך מעצמה, אבל הואיל ומיכל אוהבת אותך, התחתן במלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון בלט. בחשאי, כמו (שופטים ד כא) : ותבוא אליו בלט : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויצו יען ראה שדוד פג לבו מהאמין, צוהו שעבדיו יחזקו ידיו בזה, יאמרו לו כי במעשה של מירב לא היה המניעה מן המלך כי חפץ בו ולא מן עבדיו שאוהבים אותו, רק מן מירב, ועתה שמיכל אוהבת אותך התחתן במלך : (מלבי"ם)

לכב וידברו עבדי שאל באזני דוד את הדברים האלה ויאמר דוד הנקלה בעיניכם התחתן במלך ואנכי איש רש ונקלה :

מצודת דוד הנקלה. דבר קל הוא בעיניכם להתחתן במלך, הלא אין להתחתן בו כי אם אחד מנכבדי העם, ובהרבות מוהר, אבל אנכי איש רש ואין כל, ואף נקלה ולא מכובד, ומדוע יחפוץ בי המלך, אין זאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנקלה. מלשון קל : רש. עני : ונקלה. הוא הפך המכובד : (מצודת ציון)

רלב"ג **אנכי איש רש ונקלה**. ר"ל ולזה לא אוכל לתת מוהר ומתן כראוי לבת המלך : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר דוד עתה טען שהוא איש רש כנ"ל (בפסוק י"ט) (כה) ושאל חשב להפיל את דוד רצה לומר כי אם לוחמים והורגים בדרך מלחמה אין בזה משטמה על השר הצבא, אבל אם יפול על אנשים היושבים לבטח, וכורת ערלותיהם דרך גנאי, זה אינו דרך מלחמה רק דרך צורר ומתנקם שבהכרח ישמרו הפלשתים עליו איבה גדולה ויתנכלו לנקום בו : (מלבי"ם)

כד וַיִּגְדּוּ עֲבָדֵי שָׂאוֹל לוֹ לֵאמֹר כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר דָּוִד : (פ)
כה וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל כֹּה תֹאמְרוּ לְדָוִד אִין חִפֹּץ לְמֶלֶךְ בְּמַהֵר פִּי בְּמֵאָה עֲרֻלוֹת פְּלִשְׁתִּים לְהִנָּקֵם בְּאִיבֵי הַמֶּלֶךְ וְשָׂאוֹל חָשַׁב לְהַפִּיל אֶת דָּוִד בְּיַד פְּלִשְׁתִּים :

מצודת דוד **במאה ערלות**. חפצו במאה ערלות פלשתים, לבזותם להנקם מאויביו : **ושאל חשב**. רצה לומר : אבל האמת, לבבו לא כן יחשוב, כי אם חשב להפילו ביד פלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **במוהר**. מתן הבתולות נקרא מוהר, כמו (שמות כב טז) : כמוהר הבתולות : (מצודת ציון)

כז וַיִּגְדּוּ עֲבָדָיו לְדָוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי דָוִד לְהִתְחַתֵּן בְּמֶלֶךְ וְלֹא מֵלֹא וְהַיָּמִים :

רש"י ולא מלאו הימים. לא המתין עד מלאת הימים שקבע לו להביא את מאה הערלות. (כז) ויקם דוד וילך הוא ואנשיו וגו' וימלאום. פרישנטי"ר זלע"ז : (רש"י)

מצודת דוד **וישר הדבר**. להביא הערלות ולהתחתן במלך : **ולא מלאו הימים**. היות נתן לו זמן להביאם, ודוד מהר להביאם עד לא נשלם הימים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מלאו**. נשלמו : (מצודת ציון)

רלב"ג **וישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך**. ר"ל עם זה התנאי כי בטח בש"י ששיג זה ויתברר לשאול כי ה' עמו ותחת ערלות מאה פלשתים

הביא לו מאתים להורות על טוב הצלחתו : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישר הדבר רצה לומר הגם שהדבר מצד עצמו לא ישר בעיניו כי אינו דרך מלחמה כנ"ל, ישר בעיניו מצד התכלית שישג על ידו, וזה להתחתן **במלך**: (מלבי"ם)

כז ויקם דוד וילך הוא ואנשיו ויה בפלשתים מאתים איש ויבא דוד את ערלתיהם וימלאום למלך להתחתן במלך ויתן לו שאל את מיכל בתו **לאשה**: (o)

מצודת דוד וימלאום. השלים את כל המאתים, עם שלא אמר כי אם מאה : (מצודת דוד)

כח וירא שאל וידע פי יהוה עם דוד ומיכל בת שאל אהבתהו:

מצודת דוד וירא שאל. טוב הצלחתו : אהבתהו. ותגלה אליו משטמת אביה לו, ויהיה נשמר : (מצודת דוד)

רלבי"ג ומיכל בת שאל אהבתהו. הנה זה גם כן היה מוסיף יראה לשאל כי זה מורה על טוב הצלחת דוד ועל כי המלוכה תהיה לו כי עם התברר לבת שאל ששונא אביה את דוד עם כל זה נקשרה אהבתו בו עם שזה גם כן יהיה סכה מה מונעת שאל מהריגת דוד כדי שלא יכאב לב בתו ועוד כי יתכן שהיא תגלי לדוד סודות אביה ויהיה מפני זה נשמר מהרעה אשר יחשב לעשוי לו : (רלבי"ג)

מלבי"ם וירא במה שגם תחבולה זו לא הזיקה ידע ידיעה ברורה שהי אתו, וגם מיכל אהבתהו, וזה יחזיק בידו להגיע למלכות:(מלבי"ם)

כט ויאסף שאל לרא מפני דוד עוד ויהי שאל איב את דוד כל הימים: (o)

כס"י לרא. **ליראה**: (כס"י)

מצודת דוד ויאסף. ובעבור זה הוסיף לפחד מפני דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויאסף. כמו ויוסף בוי"ו : לרא. מלשון מורא ופחד : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאסף על ידי כן גדלה היראה והאיבה של שאול, ולא לפרקים
רק כל הימים: (מלבי"ם)

גל ויצאו שרי פלשתים ויהי מדי צאתם שכל דוד מפל עבדי שאול
וייקר שמו מאד: (o)

רפ"י ויאלו שרי פלשתים. לבא בגדודים לשלול סלל בישראל: (רפ"י)

מצודת דוד ויצאו. לפשוט בארץ ישראל לשלול שלל, ובכל עת צאתם,
הצליח דוד להכות בהם יותר מכל עבדי שאול, ונעשה בזה מכובד בעיני
כל : (מצודת דוד)

מצודת ציון מדי. בכל זמן, וכן (לעיל א ז) : מדי עלותה : שכל. הצליח :
וייקר. מלשון יקר ומכובד : (מצודת ציון)

רלבי"ג שכל דוד מכל עבדי שאול. ר"ל שהצליח במלחמה יותר מכלם :
וייקר שמו מאד. ר"ל שכל מי שהיה מזכיר שמו היה מזכירו ביקר ובכבוד
רב : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויצאו, באמת כאשר חשב שאול שעל ידי שיכרות ערלות פלשתים
יגורו אתו מלחמות עד מות בעד חרפתם כן היתה, כי יצאו שרי פלשתים
לנקום מדוד, אבל דוד לא התחבא מפניהם, ונלחם והשכיל יותר מכל
עבדי שאול ותחת שחשב שאול להפילו על ידי כן ביד פלשתים היה להפך
כי וייקר שמו מאד: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-יט

א וידבר שאול אל יונתן בנו ואל כל עבדיו להמית את דוד ויהונתן בן
שאול חפץ בדוד מאד:

מצודת דוד להמית את דוד. בערמה ובשגגה היוצאת מבלי דעת שבדבר
המלך נעשה : חפץ בדוד. בהצלחתו ובטובתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם וידבר אחר שרצה להרגו בשוגג בחניתו, ועל ידי חרב פלשתים, ולא עלתה בידו, רצה להרגו בדעת על ידי שלוחיו, אבל יונתן חפץ בדוד וגלה (מלבי"ם): הדבר לדוד: (מלבי"ם)

גב וַיִּגַד יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵאמֹר מִבְּקֵשׁ שְׂאוּל אָבִי לְהַמִּיתָךְ וְעַתָּה הַשְּׁמֵר נָא בְּבִקְרֹךְ וַיִּשְׁבֶּת בְּסִתְרֹךְ וַנְּחַבֵּאת:

מצודת דוד השמר נא בבקר. רצה לומר: זכור אמרי למחר בבקר, ותשב בסתר ותחביא עצמך: (מצודת דוד)

מצודת ציון ונחבאת. תשב במחבואה: (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה ישמר בבקר דוקא?:

מבקש תחבולות: השמר נא בבקר, כי רצה להרגו בעודו על מטתו ואין כלי זיינו בידו כמ"ש (בפסוק י"ב): בסתר במקום סתר שלא יודע לאיש וגם במקום שהוא תחבא בפני העוברים: (מלבי"ם)

גב וְאֲנִי אֶצֵּא וְעַמְדַּתִּי לְיַד אָבִי בְּשָׂדֵה אֲשֶׁר אֵתָּה שָׁם וְאֲנִי אֲדַבֵּר בְּךָ אֶל אָבִי וְרֵאִיתִי מָה וְהַגַּדְתִּי לָךְ: (o)

רס"י ליד אבי. סמוך לאבי, איינסי"ס כלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד ליד אבי. למקום אבי, בסמוך לו: בשדה וכו'. היות דרכו היה לטייל בבקר, בהשדה הוא אשר צוה יונתן את דוד להחביא עצמו שם: כך. בעבורך: וראיתי מה. רצה לומר: מה ישיב לי, ואגיד לך מיד בהיותך קרוב אלי נחבא בהשדה הוא: (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: מ"ש אדבר כך סותר אל הכלל אשר בידינו שכל דבור שאחריו ב' הוא לרעה?:

ואני אצא וכו' בשדה כדי שאם תצטרך לברוח תברח תיכף, ואני אדבר כך (דע שכל דבור שבא אחריו קישור הב' מורה על שמדבר רע על חברו, כמו ותדבר מרים במשה, כי דברנו בה' ובך. ובארנו זה היטב במק"א) רצה לומר אני אדבר עליך רע ואראה אם יסכים אבי ועל ידי זה יודע לי האמת אשר בלבבו כמו שיתבאר: (מלבי"ם)

ד וַיְדַבֵּר יְהוֹנָתָן בְּדוֹד טוֹב אֶל שְׂאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֵל יַחְטָא הַמֶּלֶךְ
בְּעֵבְדוֹ בְּדוֹד כִּי לֹא חָטָא לָךְ וְכִי מַעֲשִׂיו טוֹב לָךְ מְאֹד:

מצודת דוד **בדוד טוב**. בעבור דוד דבר טוב, ללמד עליו זכות : **אל יחטא**.
במיתת דוד : **וכי מעשיו**. לא די שלא חטא לך, כי אפילו מעשיו טוב לך :
(מצודת דוד)

מלבי"ם וידבר יהונתן בדוד, רצה לומר שהתחיל הדבור בגנאי, למשל
התחיל לאמר, כי דוד הוא איש מפקיר את חייו ומחרף נפשו למות בחנם
שזה אין ראוי לאיש ישר, ודבר זה היה טוב אל שאול אביו רצה לומר
שהוטב בעיניו, ואחר שפתח בגנות סבב הדבר ויאמר אליו אם כן אל
יחטא המלך בעבדו בדוד, אחר שהוא איש מסכן נפשו בעבורך תמיד, הגם
שזה דבר רע מצד עצמו למסור את עצמו לסכנות והוא חטא נגד עצמו על
כל פנים לא חטא לך ובהפך מעשיו טוב לך מאד, כזאת וכזאת יעשה
למסור נפשו כאחד המופקרים וזה טוב לך ולא יגיע לך מזה נזק אך
תועלת: (מלבי"ם)

ה וַיִּשֶׁם אֶת נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ וַיַּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיַּעַשׂ יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה
לְכָל יִשְׂרָאֵל רְאִיתָ וַתִּשְׂמַח וְלָמָּה תַחַטָּא בְּדָם נְקִי לְהַמִּית אֶת דָּוִד חֲנָם:

מצודת דוד **בכפו**. הוא ענין משל, ורצה לומר : כמו המשים דבר מה בכפו,
קרוב לאבדו מיד בפתוח הכף, כן הוא סכן נפשו להיות קרוב להאבד, ועל
ידו עשה ה' תשועה לישראל : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישם הוסיף לאמר, גם במה ששם נפשו בכפו ויך את הפלשתי,
שזה צמח גם כן ממה שהוא בלתי חש על חייו, ונמהר ללכת למקום
סכנה, על כל פנים נצמח מזה תכלית טוב, **א**. לכלל ישראל וזה שכתוב
ויעש ה' וכו' לכל ישראל, **ב**. לך, ראית ותשמח, הוסיף לאמר, וגם אם
הוא בלתי נכון לפניך בכ"ז למה תחטא בדם נקי להמית וכו' חנם אחר
שאין לו משפט מות, לפי זה מתוך גנותו בא ללמוד עליו זכות ולהסיר
משטמה: (מלבי"ם)

ו וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל בְּקוֹל יְהוֹנָתָן וַיִּשְׁבַּע שְׂאוּל חִי יְהוָה אִם יוֹמַת:

מלבי"ם (ו-ז) וישמע וכו' ויהי לפניו כאתמול שלשום ולא היה במחשבתו
להמיתו: (מלבי"ם)

ז וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן לְדָוִד וַיַּגֵּד לוֹ יְהוֹנָתָן אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּבֵא

יְהוֹנָתָן אֶת דָּוִד אֶל שְׂאוֹל וַיְהִי לְפָנָיו כְּאֶתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם: (o) וַתֹּסֶף
הַמְלָחְמָה לְהִיּוֹת וַיֵּצֵא דָוִד וַיִּלְחָם בְּפִלְשְׁתִּים וַיַּךְ בָּהֶם מַכָּה גְדוֹלָה וַיָּנֹסוּ
מִפָּנָיו:

מלבי"ם ותוסף המלחמה הנ"ל שנסבבה על ידי שכרת מאה ערלות
פלשתים: (מלבי"ם)

וַתְּהִי רוּחַ יְהוָה רָעָה אֶל שְׂאוֹל וְהוּא בְּבֵיתוֹ יוֹשֵׁב וְחֲנִיתוֹ בְּיָדוֹ וְדָוִד
מִנְּגֵן

מלבי"ם ותהי וכו'. ועל ידי כן התחדשה אצלו היראה שנית הגם שנשבע
בל ימיתהו. והוא בביתו יושב, רצה לומר שהיה עתה ב' הבדלים מן הפעם
הראשון שרצה להכותו בחניתו (כנ"ל י"ח י'), א. ששם בא החנית לידו
בעת שהיה דוד מנגן מכבר, כמ"ש שם ודוד מנגן כו' והחנית ביד שאול,
ודוד לא הרגיש בו, אבל עתה היה החנית תחלה בידו ואחר כך ודוד מנגן,
והרגיש דוד להשמר מפניו ב. ששם כתיב ויטל שאול את החנית ויאמר
אכה בדוד ובקיר שרצה להכותו בערמה על ידי שהטיל החנית הנה והנה
שיראה כשוגג, אבל עתה: (מלבי"ם)

וַיִּבְקֶשׂ שְׂאוֹל לְהַכּוֹת בְּחֲנִית בְּדָוִד וּבִקִּיר וַיִּפְטֹר מִפָּנָיו שְׂאוֹל וַיַּךְ אֶת
הַחֲנִית בְּקִיר וְדָוִד נָס וַיִּמְלֹט בְּלִילָה הוּא: (פ)

מצודת דוד בדוד ובקיר. זרק החנית בכח, עד אשר תחלוף גוף דוד ותנעץ
עוד בקיר, וכשנפטר מפניו, נעצה החנית בהקיר, כי נפטר מפניו אחר
שיצאה החנית מתחת יד שאול: בלילה הוא. לא נס מיד מבית המלך,
רק חזר לביתו, ונס משם בלילה קודם הבקר: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפטר. ענין השלוח ממקומו, וכן (דברי הימים ב כג ח): כי לא
פטר יהוידע: (מצודת ציון)

רלבי"ג ויפטר מפני שאול ויך את החנית בקיר. ר"ל שנסתלק מלפניו בעת
זרקו החנית להכות דוד והכה החנית בקיר ולא נגע בדוד והנה היה זה נס
עצום כי עם היותו מנגן והיה משתדל שיהיה שירו משוער כראוי נסתלק
מפניו אחר זריקתו החנית אליו, ולפי שנתברר לדוד כי כלתה הרעה מאת
שאוול להמיתו נס לביתו: (רלבי"ג)

מלבי"ם ויבקש שאול להכות בחנית במתכוין בדוד ובקיר ודוד ראה
ויפטר מפניו רצה לומר שהלך לביתו ויך את החנית בקיר תחת דוד (מה)

שאינן כן בפעם הא' שנסב מפניו טרם הכה): (מלבי"ם)

יא וישלח שאל מלאכים אל בית דוד לשמרו ולהמיתו בבקר ותגד לדוד מיכל אשתו לאמר אם אינך ממלט את נפשך הלילה מחר אתה מומת:

מצודת דוד לשמרו. לבל יברח בלילה, ולהביאו אליו בבוקר לעמוד לפניו כמאז, בכדי להמיתו בתחבולה בהטלת חנית וכדומה, כי היה בוש בדבר להמיתו לעיני העם על לא חמס בכפו, ולזה ערום יערים כאלו עושה שלא מדעת : (מצודת דוד)

רלב"ג לשמרו ולהמיתו בבקר. ר"ל לשמרו שלא יצא משם כדי שיוכלו להביא אותו אליו בבקר להמיתו על ידי אחד מעבדיו באופן שיתאמת שאל שכבר מת דוד ולזה לא צוה למלאכים ששלח אל בית דוד שימיתוהו כי ירא פן יעשה דוד עמהם בתחבולות למלט את נפשו בצד מה מן הצדדים עם שכבר רצה שאל לעשות זה בסתר כי חמס היה עושה להרוג את דוד על לא חמס בכפיו ולזה השתדל בתחלה להכותו בחנית בהיותו מנגן בידו לפניו שלא יתפרסם זה לזולתו וזה גם כן בעת היות רוח אלהים רעי מבעתו שאם יודע הדבר יהיה לשאל התנצלות מצד חליו או שיפילנו ביד פלשתים כי בזה לא יאשימונו אחד מן האנשים : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה לא שלח להרגו תיכף, ולמה שלח אחר כך מלאכים לקחת את דוד ולא שהראשונים ימיתוהו בעצמם? :

וישלח שאל מלאכים על ידי כן מצא עליו עלילה לדונו כדין מורד במלכות על שנפטר ממנו בלא רשותו, ולמען יהיה לו כסות עינים שהרג בדין שלח תחלה מלאכים לשמרו, והיה בזה תחבולה גדולה, שאם ימיתוהו תיכף על ידי המלאכים יאמרו כי הרגו בלא דין ומשפט, ואם לא היה שולח לשמרו, רק היה שולח להביאו בבקר, היו אומרים הלא לא ברח מפני המלך כי הלא ישב בביתו ולא נס בלילה, ולכן שלח לשמרו כל הלילה למען יאמר כי לכן לא ברח מביתו כי עכבוהו השומרים, וגם חשב אולי יעמוד נגד השומרים ויהי דמו בראשו: (מלבי"ם)

יב ותגד מיכל את דוד בעד החלון וילך ויברח וימלט:

מצודת דוד בעד החלון. והשומרים שמרו בהפתח שמצד האחר : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעד החלון. דרך החלון : (מצודת ציון)

רלב"ג בעד החלון. הנה השומרי' היו אצל הפתח שיכנסו בו לבית דוד והחלון היה בכותל אחר מהבית ומשם הורידה אותו מיכל כדי שימלט ולקחה התרפים ושמה אותם על המטה שידמה שיהיה שוכב במטה דוד, ונוד עשוי מעור עזים והיו בה שערות שמה מראשותיו להטעות הבאים שם וימששו המקום ההוא וידומה להם מפני השערות שיהיה שם דוד : (רלב"ג)

ג'ג ותקח מיכל את התרפים ותשם אל המטה ואת כביר העזים שמה מראשותיו ותכס בבגד: (o)

רפ"י ותקח מיכל. כדי שלא יצינו שצרח וירדפו אחריו: את התרפים. עקויים בדמות גוף אדם: כביר העזים. עור מופשט שלם כחמת, פלואי"ל בלע"ז: שמה מראשותיו. לפי שאין לתרפים שיער, וזה דומה לשיער אדם: (רפ"י)

מצודת דוד שמה מראשותיו. עם כי כסתה הראש, חששה פן ימששו ממעל וידעו כי תרפים הם כי אין בהם שער, ולזה שמה מראשותיו נאד מעור העזים והשער ממעל, להטעות את הבאים למשש, ועשתה עוד התחבולות ההם, למען לא ירדפו אחריו, ובהתמהמהם יתרחק למלט נפשו : ותכס. כסתה את הראש ממעל, כאלו עשתה לשמרו מן הצנה וכדומה, ולמען לא יראו שתרפים הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון התרפים. הם העשויים בצורת אדם, מהם לעבודה זרה, ומהם לצורת אדם ידוע, והנשים היו עושות על צורת בעליהן, להסתכל בתארו מרוב האהבה : כביר העזים. תרגם יונתן : נודא דעיזא : מראשותיו. מלשון ראש : (מצודת ציון)

רלב"ג ואחר זה כסתה בבגד כביר העזים להורות כי כסה דוד ראשו לשמרו מהקרירו' בעת השינה עם שזה יהיה סבה שלא יתרא' להם שלא יהיה אחר במטה דוד אם לא אחר שיגלו זה ובין כך ובין כך יתכן שימלט דוד ויתרחק ואחשב שעשתה זה מיכל שאם ישכימו בבקר לקרא לה שתפתח להם תוכל לדחותם בשתראה להם שהוא במטה ותאמר להם שהוא חולה כדי שיהיה לדוד מהפנאי יותר להתרחק, והנה עם כל זה צוה שאול שיעלוהו אליו במטה אשר הוא בה לחשקו בהריגתו והביאו המלאכים את המטה אשר היה בה דוד לפי מחשבתם וכאשר היתה המטה אצל שאול נתברר לו כי לא היה שם דוד אך היו התרפים אל המטה והיה כביר העזים למראשות התרפים : והנה התרפים היו על צורת בן אדם נעשית בשעות ידועות אצלם והיו חושבים שהצורה ההיא תעורר הכח הדמיוני בדרך שיהיה מתבודד מבין כחות שאר הנפש בדרך

שיקבל כח עליון כמנהגו והיה שומע הדמיון קול נמוך מגיד העתידות לפי מחשבתם וכבר נכנס בהודעה הזאת מהחסרון מה שכבר העירונו עליו בפי אמרו ואון ותרפים הפצר : (רלבי"ג)

מלבי"ם ותקח מיכל כדי שתאמר להמלאכים כי חולה הוא ויתעכב הדבר וימצא עת להתרחק: (מלבי"ם)

י"ד וישלח שאל מלאכים לקחת את דוד ותאמר חלה הוא: (פ)

מצודת דוד וישלח. בבקר שלח אחריו לעמוד לפניו כמאז : (מצודת דוד)

מלבי"ם וישלח כי פקודת הראשונים לא היתה רק לשמרו, וגם חשב אם ירצו לקחתו יעמוד נגדם ומצד זה יתחייב מיתה בדין: (מלבי"ם)

טו וישלח שאל את המלאכים לראות את דוד לאמר העלו אתו במטה אלי להמתו:

מצודת דוד לראות את דוד לאמר. רצה לומר : שיאמרו שהולכים לבקרו ולראותו, כי שאל חשב שעושה עצמו כחולה לבל יבוא אליו, ולזה אמר העלו וכו', כאומר הלא תראו שאיננו חולה, ולזה העלו אותו להמיתו לעיני העם, כי מעתה הוא חייב מיתה על שהתל בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון לראות. רוצה לומר לבקרו, וכן תרגומו : למסעד, וכמו כן תרגם על (מלכים ב ח כט) : 'לראות את יורם וגו' כי חולה הוא, אבל בכל מקום מתרגם 'למחזי' : (מצודת ציון)

מלבי"ם לראות את דוד שאם אינו חולה הוא מורד במה שעשה עצמו חולה, ואם חולה הוא באמת יעליל עליו כי לכן לא ברח כי חליו עכבו ובין כך וכך אמר העלו אותו במטה אלי להמיתו: (מלבי"ם)

טז ויבאו המלאכים והנה התרפים אל המטה וכביר העזים מראשתיו:

מצודת ציון אל המטה. כמו על המטה, וכן (יחזקאל יח ו) : אל ההרים לא אכל : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל מִיכַל לָמָּה כָּכָה רַמִּיתִנִּי וַתִּשְׁלַחִי אֶת אִיבִי וַיִּמְלֹט
וַתֹּאמֶר מִיכַל אֶל שְׂאוּל הוּא אָמַר אֵלַי שְׁלַחֲנִי לָמָּה אָמִיתָ:

רַכ"י הוא אמר אלי וגו'. אתה מסרתני ביד לסטים אחד, סלף חרבו עלי
על
עללחתיו:
(רַכ"י)

מצודת דוד למה ככה רמיתני. וחוזר ומפרש כי שלחת את אויבי, ואמרת חולה הוא, למען ימלט בעוד התמהמהנו, ולמה הרבית לרמות אותי כל כך : הוא אמר אלי. ולא מעצמי שלחתיו, כי הוא אמר אלי שלחני למה אמיתך בעבור זה, והייתי אם כן אנוסה בדבר, וכדי שלא יחרה לך אמרתי חולה הוא, להסתיר הדבר ובהאריך הזמן תנוח החמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם למה ככה. שאל אותה שתי שאלות, א. על ששלחה אותו בעד החלון ועל זה תוכל להתנצל שברח מעצמו, ב. שאל למה ככה רמיתני בהתרפים שעל ידי כן היה לו עת להתרחק ומזה נודע כי ותשלחי את איבי, בעד החלון ועל ידי שרמיתני בהתרפים וימלט, ותאמר וכו' הוא אמר אלי רצה לומר אמרה, שברח מעצמו, והוא צוה לה שלחני למה אמיתך, רצה לומר שתעשה התחבולה מהרמיה עם התרפים שעל ידי כן תשלחני בל ירדפו אחרי, ואם לא תעשה זאת אמיתך לעת מצוא, ויראתי מלשנות פקודתו: (מלבי"ם)

וַיִּחַ וְדוֹד בָּרַח וַיִּמְלֹט וַיָּבֵא אֶל שְׂמוּאֵל הַרְמֵתָה וַיַּגֵּד לוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ שְׂאוּל וַיִּלֶךְ הוּא וּשְׂמוּאֵל וַיָּשֻׁבוּ (בנוית) בְּנוֹת:

מצודת דוד בניות. שם מקום ברמה, הוכן למושב בני הנביאים : (מצודת דוד)

רלב"ג וישבו בניות. אמרו שהיה בית מדרש לנביאים אצל עיר הדמה שהיה יושב בה שמואל : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה אמר ג' פעמים שדוד נס וברח פסוק י' וי"ב וי"ח? :

ודוד ברח וימלט. רצה לומר על ידי העכובים האלה נמלט לגמרי (בפי י' אמר ודוד נס וימלט, רצה לומר מבית שאול, ובפי"ב וילך ויברח וימלט, רצה לומר מיד השומרים, ופה אמר שנמלט לגמרי, ויש הבדל בין ניסה ובריחה, שהנס הוא אם רודפים אחריו, או שהסכנה קרובה וזה היה בהיותו אצל שאול, ואחר כך לא היה הסכנה הגדולה כל כך כתב (ויברח): (מלבי"ם)

יִשְׁלַח וַיִּגְדַּל לְשִׁאֵל לְאֹמֵר הֲיֵה דָּוִד (בְּנוֹיִת) בְּנֵיֹת בְּרָמָה:

רַפ"י **בְּנוֹיִת**. (תַּרְגוּם:) **בְּנוֹיִת** **אֹלְפִנָּא:** (רַפ"י)

בְּנֵי וַיִּשְׁלַח שְׁאֵל מִלְּאָכִים לְקַחַת אֶת דָּוִד וַיִּרְא אֶת לְהַקַּת הַנְּבִיאִים
נְבִיאִים וְשִׁמּוֹאֵל עִמָּד נָצַב עֲלֵיהֶם וַתְּהִי עַל מִלְּאָכִי שְׁאֵל רוּחַ אֱלֹהִים
וַיִּתְנַבְּאוּ **גַּם** הֵמָּה:

רַפ"י **לְהַקַּת**. (תַּרְגוּם:) **סִיעַת:** (רַפ"י)

מִצוּדַת דָּוִד וִירָא. כָּל אֶחָד מִן הַמְּלָאכִים : **וְשִׁמּוֹאֵל עוֹמֵד**. וּבָאָה עֲלֵיהֶם
שְׁפַע הַנְּבוּאָה בְּאִמְצַעוֹת שְׁמוּאֵל : **וַתְּהִי**. בְּאִמְצַעוֹת הַנְּבִיאִים כָּלִם, בָּאָה
שְׁפַע הַנְּבוּאָה גַּם עַל הַמְּלָאכִים, וְלֹא חֲשָׁשׁוּ מֵעַתָּה לְדַבְּרֵי שְׁאֵל : (מִצוּדַת
דָּוִד)

מִצוּדַת צִיּוֹן **לְהַקַּת**. קְבוּצָת, וְהוּא הַפּוּךְ מִמַּלְת קַהֲלַת, וְכִמוּ כֶּבֶשׂ כֶּשֶׁב :
נָצַב עֲלֵיהֶם. רֹצֵחַ לֹמֵר מִמוֹנָה עֲלֵיהֶם לְהוֹרוֹתֵם דְּרַכֵי הַנְּבוּאָה, כִּמוּ (רוֹת
ב ה) : **הַנְּצַב עַל הַקּוֹצְרִים** : (מִצוּדַת צִיּוֹן)

רַלְב"ג **לְהַקַּת הַנְּבִיאִים נְבִיאִי**. ר"ל קַהֲלַת הַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים דְּבָרִים
עֲתִידִים : **נָצַב עֲלֵיהֶם**. ר"ל אֲצֵלִם וְהֵנָּה זֹאת הַנְּבוּאָה הִיתָה מִמִּין רוּחַ
הַקֹּדֶשׁ בְּהַשְׁתַּמֵּשׁ הַחוּשִׁים עַל מִנְהַגֵּיהֶם וְכֵאֵילוּ הַשְּׁפִיעַ שְׁמוּאֵל מִן הַרוּחַ
אֲשֶׁר עָלָיו עֲלֵיהֶם וְנִתְנַבְּאוּ מִלְּאָכִי שְׁאֵל הַרְאִשׁוֹנִי וְהַשְּׁנִיִּים וְהַשְּׁלִישִׁים,
וְגַם שְׁאֵל נִתְנַבְּא בְּבוֹאוֹ שֵׁם וּפְשִׁיטוֹת הַבְּגָדִים וְנִפְלו עָרוֹם הִיָּה מִחוּזֶק
הַדְּבָקוֹי בְּמוֹשְׁכֵלוֹת עִם שְׁלֹא הִיוּ מְרַגְּשִׁים בְּעִנְיָנִים הַגּוֹפִיִּים וְהַתְּמִיד זֶה
לְשִׁאֵל כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה כְּדִי שִׁיּוּכַל דָּוִד לְהַמְּלִט אֶז מִיַּד שְׁאֵל :
(רַלְב"ג)

מַלְבִּי"ם **הַשְּׁאֵלוֹת:** **מִדּוּעַ אֹמֵר עוֹמֵד נָצַב כְּפִל?** :

וִירָא אֶת לְהַקַּת הַנְּבִיאִים, פִּי קַהֲלַת הַנְּבִיאִים כּוֹלִם, (וְהֵם מִן הַשְּׁרִשִׁים
הַמִּתְהַפְּכִים כִּמוּ כֶּבֶשׂ כֶּשֶׁב שְׁמֵלָה שְׁלֵמָה, וַיֵּשׁ הַבְּדֵל בֵּין לְהַקַּת נְבִיאִים
וּבֵין חֶבֶל נְבִיאִים (לְמַעַלָּה יו) שְׁחָבֵל הוּא קֶצֶת מִן הַקַּהֲלָה וְחֶלֶק מֵהֶם),
וְשִׁמּוֹאֵל עוֹמֵד נָצַב עֲלֵיהֶם מִבוֹאֵר אֲצֵלִי שִׁישׁ הַבְּדֵל בְּלִשׁוֹן בֵּין עֲמִידָה וּבֵין
הַתִּיצְבוֹת, שְׁעִמִּידָה הוּא רַק הַפֶּךְ הַיִּשִּׁיבָה אֹו הַשְּׁכִיבָה וְהַהֲלִיכָה, אֲבָל
הַהֲתִיצְבוֹת הוּא הַעֲמִידָה שְׁצָרִיכָה כַח וְחִיזוּק לְהִיּוֹת נִשְׂאָר עַל עֲמָדוֹ, כִּמוּ
לְפָנֵי גְדוּלָּה, לְפָנֵי בַעַל רִיבּוֹ, וּבֹא גַם כֵּן עַל הַמְּמוֹנָה וּמִשְׁגִּיחַ עַל דְּבָר, כִּמוּ
לְנַעֲרוֹ הַנְּצַב עַל הַקּוֹצְרִים (רוֹת ב' ה') וְהֵנָּה כָּל הַנְּבִיאִים בַּעַת חוֹל עֲלֵיהֶם

הנבואה נפלו על פניהם ואיבריהם מתמוטטים מרוב החרדה, לבד שמואל היה גדול במעלתו בשני ענינים. **א. עומד** על עמדו לא נופל על פניו, **ב. נצב עליהם** ומשפיע עליהם שפע הנבואה הוא היה המקור שממנו שאבו, הוא היה הנר שממנו הודלקו נפשותיהם באור האלהי הגדול, והשפע הגדולה הזאת שהיתה שלימה בין מצד המשפיע שהיה עומד כנ"ל. בין מצד המקבלים שהיה להקת הנביאים כולמו שלפי רוב הקהל האלהיים התרבה הקדושה וההארה, בין מצד הקשר שבין המשפיע והמקבלים שהיה **נצב עליהם** וממשיך מן המקור אל פלגיו, על ידי כן הודלקו גם הניצוצות הטמונות בנפשות מלאכי שאול ויתנבאו גם המה (במדרגה קטנה שזה גדר מתנבא בהתפעל כנ"ל סי' י"ח) ועל ידי כן לא פנו עוד אל אזהרת שאול לקחת את דוד: (מלבי"ם)

{כא} וַיִּגְדּוּ לְשֹׁאֵל וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אַחֲרָיו וַיִּתְנַבְּאוּ גַם הֵמָּה וַיִּסֹּף שְׁאֵל וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים שְׁלֹשִׁים וַיִּתְנַבְּאוּ גַם הֵמָּה: **{כב}** וַיִּלֶּךְ גַּם הוּא הַרְמְתָה וַיָּבֵא עַד בּוֹר הַגְּדוֹל אֲשֶׁר בְּשֶׁכוֹ וַיִּשְׁאַל וַיֹּאמֶר אֵיפֹה שְׁמוּאֵל וְדוֹד וַיֹּאמֶר: הִנֵּה (בנוית) בְּנִיּוֹת בְּרָמָה:

מצודת ציון **איפה.** כמו איה פה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה הלך הרמתה וכבר ידע שהוא בניות, וכן מדוע שאל בבור הגדול, ולמה אמר על כן יאמרו הגם שאול בנביאים, ולמעלה (סי' י') אמר שאמרו זה מפני נבואתו הראשונה, ועוד הגם הלא מלאכי שאול נבאו עתה ומדוע לא התפלאו עליהם? :

וילך גם הוא הרמתה תחלה לא היה בדעתו ללכת לניות, כי חשב ששמואל ישוב בתוך כך הרמתה אל ביתו, וגם אין כבוד לפניו לבקש את דוד במקום הרואה, ורצה ללכת לרמה בחשבו שהנביא יבוא לקראתו, אולם כבואו עד בור הגדול שהיה באם הדרך בין רמה ובין ניות, חזר מדעתו, ושאל **איפה שמואל ודוד** אם ברמה או בניות: (מלבי"ם)

{כג} וַיִּלֶּךְ שָׁם אֶל (נוית) נִיּוֹת בְּרָמָה וַתְּהִי עָלָיו גַּם הוּא רוּחַ אֱלֹהִים וַיִּלֶּךְ הַלֹּךְ וַיִּתְנַבֵּא עַד בָּאוּ (בנוית) בְּנִיּוֹת בְּרָמָה:

מצודת דוד **ותהי עליו.** עודו בדרך : (מצודת דוד)

מלבי"ם וילך שם רצה לומר שם גמר בדעתו שלא ללכת לרמה רק לניות, **ותהי עליו** ומאז שכיון דרכו אל מקום שמואל כבר חל עליו השפע מרחוק, ואמר הטעם **גם הוא** רצה לומר מצד שגם הוא מצד עצמו היה מוכן על השפע הזאת מכבר שכבר התנבא פעם א', לכן נמשך אליו המעין מרחוק

מה שלא היה זה אצל מלאכי שאול שלא התנבאו עד בואו לפני שמואל: (מלבי"ם)

כד וַיִּפְשֹׁט גַם הוּא בְּגָדָיו וַיִּתְנַבֵּא גַם הוּא לְפָנָי שְׁמוּאֵל וַיִּפֹּל עָרֹם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַגַּם שְׁאוּל בְּנִבְיָאִם: (פ)

רס"י ויפשט גם הוא בגדיו. בגדי מלכות, ללבוש בגדי התלמידים: ויפול ערום. ונפל ברקן, תרגם יונתן: ונפל ערטילאי. ובסם רבי מנחם פשט מפני ערבי אחד: 'ברקן' כלשון ערבי משוגע: (רס"י)

מצודת דוד ויפשט. פשט בגדי מלכות, להתדמות להנביאים במלבושיהם ובל יתגאה עליהם: **ויפול**. נפל על פניו ארצה, וכמו שנאמר בדניאל [י ט] : ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה: **ערום**. רצה לומר: מן בגדי מלכות: **על כן יאמרו וכו'**. כי בפעם הראשון שניבא בעת המלכו, לא נתחזק עדיין המשל בפי הבריות לומר הגם שאול בנביאים, וכשניבא שנית אז התחזק המשל לומר על כל הבא למעלה שלא הורגל בה, הגם שאול בנביאים: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויפשט ועת בא לפני שמואל, גבר עליו השפע מאד עד פשט בגדי מלכות כי כשל כח הגוף משאתם עת לבשה נפשו מלכות אלהים, **ויתנבא גם הוא לפני שמואל** במעלה יותר ממה שהתנבא בדרך, וזאת שנית שנפל ערום על פניו כל היום והלילה כי לא סר הרוח ממנו, מה שלא היה כן למלאכיו שהתנבאו רק לפרקים כברק הנוצץ ומתכסה **על כן יאמרו** רצה לומר בזה התחזק שנית המשל שהושם בפי כולם על כל המתנבא בלא הכנה, לאמר עליו **הגם שאול בנביאים** (כנ"ל סי' י') כי הגם שגם מלאכי שאול נבאו אחר שהיה זה רק שעה קטנה ורק לפני שמואל לא היה למשל, מה שאין כן שאול שנבא זמן ארוך יום ולילה וגם טרם הגיע אל הנביא, לכן רק הוא היה למשל לא זולתו: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-כ

א וַיִּבְרַח דָּוִד (מנוות) מִנְיֹת בְּרָמָה וַיָּבֵא וַיֹּאמֶר לְפָנָי יְהוֹנָתָן מֶה עָשִׂיתִי מָה עֹנִי וּמָה חֲטָאתִי לְפָנָי אָבִיךָ כִּי מִבְּקֶשׁ אֶת נַפְשִׁי:

מצודת דוד **ויברח**. בעוד שאול מתנבא, ברח ובא לביתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויברח** בעוד התנבא שאול היה לו זמן לברוח: **מה עשיתי רצה** לומר מה חטאתי בפני עצמי או מה עוני כוי לפני אביך בחטא הנוגע למלכות:(מלבי"ם)

ג ויאמר לו חלילה לא תמות הנה (לו) (עשה) לא יעשה אבי דבר גדול או דבר קטן ולא יגלה את אזני ומדוע יסתיר אבי ממני את הדבר הזה אין זאת:

מצודת דוד **חלילה**. חולין הוא לאבי לעבור על השבועה אשר נשבע לבל ימיתך, וחשב יונתן שכל מה שעשה אביו לא היתה מדעת שלימה, כי אם מרוח רעה הבאה עליו : **ומדוע יסתיר**. אם דרכו לגלות לפני מצפון לבו, מדוע יסתיר הדבר הזה, אם כן בודאי אין זאת אמת : (מצודת דוד)

רלב"ג **ומדוע יסתיר אבי ממני את הדבר הזה אין זאת**. יתכן שכבר חשב יהונתן שמה שהיה שאול רודף דוד להרגו לא יהיה כי אם בסבת הרוח הרעה שהיתה מבעתת אותו אך בהיות שאול בדעתו השלם לא היתה כונתו להרע לדוד כי כבר נשבע לו באלהים כאמרו חי ה' אם יומת : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות**: הלא שמע יונתן כי שלח לשמרו וכי רדף אחרי לניות? :

ויאמר לו, יונתן חשב שמה ששלח לשמרו, לא היה כדי להמיתו רק להביאו אצלו שלא יברח, והביא ראיה על זה שאחר ששאול אינו עושה דבר בלתי עצתו, אם היה רוצה להרגו היה מגלה את אזנו, ולכן אין זאת פי לא להרגך צוה לשמרך רק בהפך לשמרך שלא תברח מלפניו:(מלבי"ם)

ג וישבע עוד דוד ויאמר ידע ידע אביך כי מצאתי חן בעיניך ויאמר אל ידע זאת הונתן פן יעצב ואולם חי יהוה וחי נפשך כי כפשע ביני ובין המות:

רש"י **כפשע**. כפסיעה אחת נפטרתי מפניו, והכה בחנית בקיר, **בלותה** פסיעה נלתי **מן** המות: (רש"י)

מצודת דוד **וישבע עוד דוד ויאמר**. רצה לומר : מתחלה אמר הנה מה שלא גלה לך, הוא בעבור שידוע הוא אשר מצאתי חן בעיניך, ולזה מסתיר ממך

לבב תעצב, וחזר ונשבע ואולם חי ה' וכו', כי כשיעור פסיעה אחת היה ביני ובין המות, כי לולא נטייתי מפניו בעת שהטיל החנית, היה ממית אותי, וכאומר יהיה איך שיהיה, אם בדעת אם מבלי דעת, מכל מקום אני תמיד בסכנה : (מצודת ציון דוד)

מצודת ציון ואולם. ואבל : כפשע. מלשון פסיעה וצעדה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **כפשע ביני ובין המות.** ר"ל שיעור מועט כאילו תאמר פסיעה אחת וזה מבואר מאד בעת שהיה דוד מנגן לפניו כי לולי נטה מפניו מעט הרגו בחניתו : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ידוע ידע,** דוד השיב כי נהפך הוא, מה שלא הודיע לך זה מפני שאינו מתיעץ ומסופק עוד על זאת רק גמר בלבו להרגו, ולכן העלים מיונתן האוהב את דוד בל יעצב, והביא ראיה כי הלא **כפשע ביני ובין המות,** עת הטיל עלי החנית וזה אות כי כלה ונחרצה אצלו להמיתני : (מלבי"ם)

זד **וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן אֶל דָּוִד מָה תֹּאמַר נַפְשְׁךָ וְאַעֲשֶׂה לָּךְ: (פ)**

מצודת דוד **מה תאמר נפשך.** לפי שהחכמה נתונה בנפש המשכלת, אמר לו מה תאמר נפשך : (מצודת דוד)

זח **וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל יְהוֹנָתָן הֲנֵה חֲדָשׁ מָחָר וְאַנְכִי יֹשֵׁב אֲשֶׁב עִם הַמֶּלֶךְ לֶאֱכֹל וְשִׁלַּחְתָּנִי וְנִסְתַּרְתִּי בַשָּׂדֶה עַד הָעֶרֶב הַשְּׁלִישִׁית:**

רס"י **הנה חדש מחר.** חידוש הלצנה, וכל אוכלי שולחן המלך אין נמנע איש מלצא ביום טוב אל הלחם: ואנכי ישוב אשב עם המלך לאכול. לשון הווה הוא, ואנכי רגיל לישב עם המלך תמיד לאכול סמוך לו: ושלחתני מעתה, ונסתרתני עד הערב של יום שלישי, ולא אהיה עם האוכלים, ויפקד מושבי, ויתמה המלך עלי, או מחר או למחרתו: (רס"י)

מצודת דוד **חדש מחר.** רצה לומר : ראש חדש, והיה מדרך כל אוכלי שלחן המלך, לבוא בו אל השולחן ולא יעדרו, אבל בשאר הימים היה מי מהם לפעמים נמנע מלבוא : **ואנכי וכו'.** דרכי לשבת עם המלך לאכול על שולחנו : **ושלחתני.** רצה לומר : לזאת העצה היעוצה, שהיום תשלחני להסתר היום ומחר, ומחרתו עד הערב עד עת תוכל להודיעני אחר הסעודה : (מצודת דוד)

רלב"ג **ואנכי ישב אשב עם המלך לאכול.** בכמו היום הזה ולזה ירגיש המלך שאינני שם וישאל מה הסבה בזה : **עז הערב השלישית.** הוא ערב יום החדש השני כי הוא שלישית לערב ההוא : (רלב"ג)

מלבי"ם **הנה חדש מחר יום ראש חודש,** ודרכי לישוב עם המלך לאכל, ואמר **ואנכי ישב אשב** רצה לומר רצוני לישוב עמו גם עתה, כי אם לא אשב אהיה כמורד שהלכתי בלא רשות, ולכן **ושלחתני רצה** לומר תתן לי רשות ללכת שלא אלך בלא רשות **ונסתרתני בשדה עז הערב השלישית** הוא אחר ראש חודש שאם לא ישאל ביום הא' ישאל ביום השני:(מלבי"ם)

ו **אם פקד יפקדני אביך ואמרת נשאל נשאל ממני דוד לרוץ בית לחם עירו כי זבח הימים שם לכל המשפחה:**

רס"י **נשאל נשאל.** רשות שאל ממני: זבח הימים. משנה לשנה בזמן הזה:
(רס"י)

מצודת דוד **אם פקוד.** אם יזכור בי לשאול עלי, אז תשיב לומר שנשאל ממני ללכת לעירו על הזבח הקבוע לבני משפחתו בכל שנה [וחשב כי בזולת ראש חדש לא ישאל עליו, כי אין הדבר קבע לבוא בכל יום, ואף בראש חדש לבד, לא ישאל, בחשבו שמקרה הוא, וכאשר היה באמת שחדל לשאול בראש חדש, אולם כשלא יבוא בראש חודש וגם ביום שלאחריו, אז קרוב הדבר שישאל עליו] : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פקוד.** ענף זכרון והשגחה, כמו (בראשית כא א) : וה' פקד את שרה : **נשאל.** מלשון שאלה ובקשה : **לרוץ.** לילך במרוצה ומהר : **הימים.** השנה, כמו (ויקרא כה כט) : ימים תהיה גאולתו : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי זבח הימים שם לכל המשפחה.** יתכן שעל דבר נס עשה השם ית' להם היו עושים שנה בשנה ביום ההוא זבחי שלמים וזה היה נקרא זבח שלמים לכל המשפחה : (רלב"ג)

מלבי"ם **נשאל נשאל** רצה לומר שנשאל על ידי אחרים שהם משפחתו ועל ידי כן נשאל, ומה שלא שאל מן המלך עצמו כי צריך **לרוץ בית לחם** במהירות, **כי זבח הימים שם** שעושים זבח בכל שנה, והזבח כולל **לכל המשפחה,** וע"כ בקשו שימצא שם:(מלבי"ם)

ז **אם כה יאמר טוב שלום לעבדך ואם חרה יחרה לו דע כי קלתה הרעה**
מעמו:

רס"י **אם כה יאמר טוב. שלח יחרה לו: שלום לעבדך. אין בלבו להרגני: ואם חרה יחרה. זהו שלח לו מאוי להרגני: כלתה הרעה מעמו. סוף דבר מחסבה רעה לו עלי: (רס"י)**

מצודת דוד **טוב.** רצה לומר : טוב עשית מה שנתת לו רשות ללכת : **שלום לעבדך.** אז תדע כי שלום לי, ואיננו רוצה להמיתני : **דע כי כלתה.** רצה לומר : סוף דעתו להמיתני, ולזה חרה לו על מה שלא אהיה מצוי אצלו לשלוח **בי יד :** (מצודת דוד)

מצודת ציון **כה. כן :** **כלתה.** ענין סוף וגמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם **אם כה יאמר** הנה באר שני תנאים, **שיאמר טוב, או שיחרה לו,** ועוד יצויר שני אופנים והוא, **א.** שלא ישאל כלל, **ב.** שישאל ולא יאמר לו טוב ולא רע, רק תפס השני צדדים שע"פ ידע בבירור טוב או רע, כי אם ישאל עליו יהיה או מסבת שרוצה בו או מסבת שרוצה להמיתו, בצד הא' יאמר טוב ובצד הב' יחרה לו, אולם אם אינו אוהבו וגם אין דעתו להמיתו לא ישאל עליו כלל או לא יקפיד על העדרו, וזה שכתוב **אם כה יאמר טוב** אז ודאי **שלום לעבדך, ואם חרה יחרה לו,** אז ודאי **כלתה הרעה,** ובשני צדדים האחרים נשאר הדבר בספק:(מלבי"ם)

לח **ועשית חסד על עבדך כי בברית יהוה הבאת את עבדך עמך ואם יש בי עון המיתני אתה ועד אביך למה זה תביאני: (פ)**

רס"י **ועשית חסד.** **לשלחני:** (רס"י)

מצודת דוד **ועשית חסד.** לגלות אזני מה נהיה : **כי בברית.** לזאת מהראוי שתעשה עמדי חסד : **ואם יש בי עון.** רצה לומר : ואם לאחר זמן מצאת בי עון, ובעבורו תפר הברית : **תביאני.** כי אם לא תגלה אזני, אבוא שוב לפני אביך, ותהיה אתה הגורם : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ועשית על צד הזה שחרה יחרה לו,** בקש מיהונתן, **א.** יעשה זאת מצד החסד, **ב.** מצד הברית שכרת עמו, **ג.** מצד שאין בו עון, וזה שכתוב **ואם יש בי עון** **וכו':** (מלבי"ם)

טו **ויאמר יהונתן חלילה לך כי אם ידע אדע כי כלתה הרעה מעם אבי לבוא עליך ולא אתה אגיד לך: (ס)**

רס"י חלילה לך. כזאת לחסדני שאלע צו שכלתה מעמו הרעה ולא אגיד לך: (רס"י)

מצודת דוד חלילה לך. חולין היא לך מלהיות נמצא בך עון שבעבורו יופר הברית : **עד אשר אם אדע וכו'.** רצה לומר לא נמצא בך עון שבעבורה אעלים ממך דברי אבי : (מצודת דוד)

רלב"ג חלילה לך. ר"ל חלילה לך מחשוד אותי בזה שארצה שתמות ביד אבי כי כודאי אם אדע שכלתה הרעה מעם אבי לבא אליך אגיד לך כדי שתמלט : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר עמ"ש ואם יש בי עון וכו' השיב חלילה לך מעון, ואם כן כי אם ידע אדע וכו' ולא אותה אגיד לך בתמיהה, ודייק אותה אגיד כל אופני הרעה בפרטות: (מלבי"ם)

ו ויאמר דוד אל יהונתן מי יגיד לי או מה יענך אביך קשה: (o)

רס"י מי יגיד לי. זני. במקום שאסתר שם: (רס"י)

מצודת דוד מי יגיד לך. רצה לומר : על ידי מי תגיד לי : או מה. רצה לומר : מה יענך טוב, או מה יענך קשה, ומסוף המקרא למדנו חסרון ראשיתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יענך. ישיבך : קשה. תשובה קשה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויאמר דוד אל יהונתן מי יגיד לי או מה יענך אביך קשה. ר"ל מי יגיד לי אם חרה יחרה לו כדי שאשתדל להמלט ממנו או מה יענך קשה כי יוכר מהדברים ההם הרבה מכוונתו, או ירצה בזה והוא מי יגיד לי אם יאמר טוב כדי שלא אסתר מפניו ולא אכעיסנו כנגדי או מי יגיד לי אם חרה יחרה לו ויענך אביך קשה מה יהיו הדברים ההם הקשים כדי שאתנהג בזה לפי הראוי : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: בלשון מה יענך נלחצו המפרשים? :

מי יגיד לי רצה לומר הלא אז לא תוכל להודיע לי על ידי שליח פן יודע הדבר, או מה יענך אביך קשה רצה לומר מה יהיה אצלך מענה קשה, כי יוכל להיות שאצלך לא יקרא מענה קשה רק אם יקוב ויגמר דיני למות, ובאמת גם חרון קל יקרא קשה, כי אולי יסתיר מחשבתו וחרונו, ושעורו

הודיעני מה (נקרא אצלך כי) יענך אביך קשה, הודיענו גדר הקשה והרך
אצלך: (מלבי"ם)

יא ויאמר יהונתן אל דוד לכה ונצא השדה ונצאו שניהם השדה: (o)

מצודת דוד השדה. כי אין להמתיק סוד כי אם בשדה, בכדי שלא יהיה
נשמע למי : (מצודת דוד)

רלבי"ג לכה ונצא השדה. היתה עצתו שיצאו השדה כדי שיוכלו לדבר שם
כל רצונם כי שם יראו מי סביבם ולא יראו זה בהיותם בבית או בעיר :
(רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר אחר שרצה לפרט הדברים ולכרות עמו ברית יצא עמו
השדה בל ישמעו הדברים: (מלבי"ם)

יב ויאמר יהונתן אל דוד יהוה אלהי ישראל פי אחקר את אבי כעת
מחר השלשית והנה טוב אל דוד ולא אז אשלח אליך וגליתי את אזורי:

רש"י ה' אלהי ישראל. לשון שבועה: השלשית. בימי מחר, זה יום שלישי
כשעה של עכשיו, כי מחר חדש, ושמא לא יתמה מחר אבי, אבל יתמה
ביום השלישי. (יג) כה יעשה לי. הקב"ה, כי אחקור את אבי ואמלא שהוא
טוב אליך, אם לא אשלח על ידי שליח וגליתי אזורי, כי הטובה אני יכול
לגלות, ואם ייטיב אל אבי להרע לך, אותה לא אגלה, פן יודע לאבי מקום
שאתה שם, וגליתי אני בעצמי את אזורי: (רש"י)

מצודת דוד ה' אלהי ישראל. רצה לומר: הריני נשבע בה' וכו': כעת מחר.
כעת הזאת ביום מחר השלישית, והוא יום שאחר ראש חדש: והנה טוב.
כשתהיה ההודעה טובה: ולא אז וכו'. וכי לא אז אשלח אליך לבשרך
טובה, בתמיה :

מצודת ציון אחקור. מלשון חקירה ודרישה : (מצודת ציון)

מלבי"ם (יב-יג) השאלות: מדוע בצד האי אמר כי אז אשלח, ובצד הבי
אמר וגליתי את אזורי בעצמי, מה הלשון כי ייטב אל אבי את הרעה
עליך? :

ה' אלהי ישראל נשבע לו בה'. **כי אחקר את אבי כעת מחר השלשית רצה** לומר כי ביום הראשון לא אחקור ואמתין אולי יפקדך אבי, ואם לא ישאל עליך יום מחר השלישית כעת הזאת שאנחנו בה' אז אחקר אני, ואתחיל בדברים עמו. **והנה טוב פי** אם יהיה המענה טוב **אז אשלח** (על ידי שליח מאחר שאין חשש שיתגלה הדבר) וכן אז אשלח רצה לומר תיכף אז **אז** בלי איחור: (מלבי"ם)

ג כה יעשה יהוה ליהונתן וכה יסיף כי ייטב אל אבי את הרעה עליך וגליתי את אזנך ושלחתך והלכת לשלום יהי יהוה עמך כאשר היה עם אבי:

מצודת דוד **כה יעשה וכו'**. הוא ענין שבועה, וגזם ולא אמר, והרי הוא כאלו אמר, טובה כזאת יעשה לי וכן יוסיף וכו' : **כי ייטיב**. כאשר יהיה ישרו טוב בעיני אבי להרע לך, עם כי יקשה בעיני לבשרך רעה, עם כל זה אגלה אזנך, כי ההליכה מפה, לטובה תחשב, כי תלך בשלום מבלי פחד, וסוף הדבר יהיה כי מלוך תמלוך, וזהו ויהי ה' עמך וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם **כה יעשה** וכן נשבע על צד השני, **כי ייטב אל אבי את הרעה עליך** פי' אני אדבר עליך רעה לפני אבי (כי בזה אחקר אותו) ואם אראה שזה ייטב בעיניו, וזה סימן ששנא אותך, **וגליתי את אזנך** אז לא אשלח שליח (פן יודע) רק אני בעצמי אגלה את אזנך, **ויהי ה' עמך** רצה לומר אני אשלחך הגם שיהיה ה' עמך **כאשר היה עם אבי** להמליכך על ישראל בכ"ז אשלחך (מלבי"ם): לשלום

ג ולא אם עודני חי ולא תעשה עמדי חסד יהוה ולא אמות:

רס"י **ולא אם עודני חי**. לשון בקשה הוא, כמו (מלכים-ב ה יז): **ולא יתן** נא לעבדיך. ואינו ז' ממשמעו, ולא תעשה לי טובה בעודני חי, שתעשה עמי חסד ה' בטרם אמות, ומהו החסד, שלא תכרית את חסדך מעם ביתי, בזאת תכרות לי ברית בחיי: (רס"י)

מצודת דוד **ולא אם עודני חי**. רצה לומר : לא אשאל ממך דבר אם אהיה עדיין חי כשתמלוך, ולתוספת ביאור אמר ולא תעשה וכו', ורצה לומר : ולא אשאל אשר תעשה עמדי חסד בעבור ברית ה' אשר בינינו בעוד שלא אמות, והרי הוא כאומר מובטחני שתקיים הברית מבלי שאלה ובקשה : (מצודת דוד)

רלב"ג **ולא אם עודני חי וגו'**. ר"ל איני ירא אם עודני חי בהיותך מולך

שלא תעשה עמי חסד ה' ולא אמות וגם אחרי מותי איני ירא שתכריי חסדך מעם ביתי עד עולם ולא בעת שיכרת הש"י את אויבי דוד מעל פני האדמה איני ירא שתכרית חסדך מעם ביתי שהוא ממשפחת אויבי דוד, והנה כרת יהונתן גם כן ברית עם בית דוד ר"ל שאין בריתו עם דוד לבד אבל עם בית דוד בכללם לשמרם מהרע כפי היכולת וקלל יהונתן עצמו אם יעבור על זה הברית לבגוד בדוד ובביתו ואמר שהש"י יבקש מיד אויבי דוד ויפרע מהם אם יבגוד בזה הברית : (רלבי"ג)

מלבי"ם (יד-טז) **השאלות:** באו פה חמשה שלילות באין מבין התכת המאמר ומה רצה במ"ש ובקש ה' מיד אויבי דוד? :

ולא. (כרת עמו ברית על עת אשר יגיע דוד למלכות, בין על שלא ימית אותו כדרך המלכים להכרית זרע המלכים הקודמים כדי להחזיק במלוכה בלא ערעור, בין על שלא יכרית את זרעו) ושיעור הכתוב, **ויהי אלהים עמך ולא יהיה עמך אם עודני חי** (בעת שתמלוך) **ולא תעשה עמדי חסד ה' שלא אמות**, רצה לומר אם בעת שתמלוך (שעל זה אמר ויהי אלהים עמך כאשר היה עם אבי) אהיה עוד בחיים ואתה לא תעשה עמי חסד שלא אמות, רק תמיתני, אז לא יהיה אלהים עמך, וכן אני מתנה, (מלבי"ם)

טו **וְלֹא תִכְרֹת אֶת חֶסֶדְךָ מֵעַם בֵּיתִי עַד עוֹלָם וְלֹא בְהִכְרֹת יְהוָה אֶת אֹיְבֵי דָוִד אִישׁ מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:**

רש"י **ולא בהכרית ה'.** וגם לא תסיר חסדך מה', כי אף צנא הפורענות על בית אבי, קידעתי סיכרית המקום את אויביך: (רש"י)

מצודת דוד **ולא תכרית.** אף לא אשאל שלא תכרית למנוע ולבטל חסדך מעם ביתי : **ולא בהכרית.** אף לא אשאל שתשמור הברית בעת יכרית ה' את אויביו, והם בית שאול שיוכרתו כלם בסבת הגבעונים, ואמר גם לא אשאל לפרט שתחמול אז על זרעי, כי הברית כולל הכל, וידעתי כי שמור תשמור : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ולא תכרית.** רצה לומר לא תמנע : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ולא תכרית את חסדך מעם ביתי עד עולם** גם אחרי מותי, **ולא (תכרית חסדך מעם ביתי) בהכרת ה' את אויבי דוד** רצה לומר הגם שיכרית ה' כל אויבי דוד ובכללם כל בית שאול, בכ"ז אתה מושבע ועומד בל תכרית חסדך מעם ביתי, ותהיה למגן בעדם בל יכלו בני ביתי עמם: (מלבי"ם)

טז וְיִכָּרְתַּתְּ יְהוֹנָתָן עִם בֵּית דָּוִד וּבִקֵּשׁ יְהוָה מִיַּד אֲיִבֵי דָוִד:

רפ"י וּבִקֵּשׁ ה'. את הברית הזאת: מיד אויבי דוד. כנה הכתוב, ופירושו: בקש הקב"ה את העון מיד דוד, כשעבר על הברית ואמר למפיצות (שמואל-ב יט ל): אתה וליצא תחלקו את הקדה, יתה צת קול ואמרה: רחצעם וירצעם יחלקו את המלכות (שבת נו ב). וכן תרגם יונתן: ואתפרע ליה ה' מיד שנאי דוד: (רפ"י)

מצודת דוד עם בית דוד. לעשות חסד עם ביתו, בעוד היותו נרדף משאול : **ובקש**. זה מדברי יונתן שאמר ה' יבקש מאויבי דוד לשלם גמול, ואף ממני, אם אהיה לו לאויב למנוע החסד מביתו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויכרת יהונתן. שיעור הכתוב, ויכרות יהונתן עם בית דוד מיד אויבי דוד, ומלות **ובקש ה'** הוא מאמר מוסגר, רצה לומר יהונתן כרת ברית עם בית דוד (שהוא מיכל אשתו וישי ובניו שכללם בתוך הברית הזו) להצילם מיד אויבי דוד, והוא שיהונתן התחייב להציל את בית דוד בל ירע שאול עמהם אחרי ברחו, ומ"ש **ובקש ה'** רצה לומר בעת כריתת הברית בקש את ה' בתפלה שיעזרהו על זה. ולפי זה כמו שכרת דוד ליהונתן בין על יהונתן בין על ביתו להחיותם עת ימלוך, כן כרת יהונתן לדוד בין על דוד בין על ביתו להצילו מיד שאול:(מלבי"ם)

יז וַיִּזְקֶף יְהוֹנָתָן לְהִשְׁבִּיעַ אֶת דָּוִד בְּאַהֲבָתוֹ אֹתוֹ כִּי אָהַבְתָּ נַפְשׁוֹ אֶהְבּוֹ: (o)

מצודת דוד באהבתו אותו. רצה לומר : לא הוסיף להשביעו, בעבור כי חשש פן לא יקיים דוד את הברית שמאז, אולם מה שהוסיף להשביעו, הוא על כי אהב אותו כנפשו, והיה מתענג בהזכיר כי מלוך ימלוך ויהיה לאל ידו לעשות חסד : (מצודת דוד)

רלב"ג והוסיף גם כן יהונתן להשביע את דוד בדרך שיהיה ברית שלום ביניהם מצד חוזק אהבתו אותו כי אהבת נפשו אהבו : (רלב"ג)

מלבי"ם באהבתו אתו רצה לומר שהשביעו בהאהבה שבינם, שאחר שאהבו אהבת נפשו כשנשבע בהאהבה נשבע בנפשו והיה זה אצלו השבועה היותר גדולה:(מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה: מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָהּ כִּי יִפְקֵד מוֹשֶׁבֶה:

רס"י מחר חדש. ודרך כל אוכלי סולחן המלך לזא ביום מועד אל הסולחן: ונפקדת. אזי יפקד וישאל היכן אתה: כי יפקד מושבך. שיהיה מושבך חסר, שאתה יושב בו. וכן תרגם יונתן: ותצעי ארי יהי מרוח בית אסחרותך: ונפקדת. לשון זכרון: כי יפקד. לשון חסרון: (רס"י)

מצודת דוד ויאמר לו יהונתן. עתה חזר להשיב כל מה ששאלו דוד מי יגיד לו, ואמר לו מחר ראש חדש, ותהיה נזכר כאשר יחסר מקום מושבך מאין יושב בה, ורצה לומר: על ידי שמחר ראש חדש תהיה בודאי נזכר, אם למחר אם למחרתו, וכמו שכתוב למעלה: (מצודת דוד)

מצודת ציון ונפקדת. ענין זכרון: יפקד. ענינו חסרון, כמו (במדבר לא מט) : ולא נפקד ממנו איש: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר לו יהונתן התחיל לפרט הסימנים ששמו ביניהם. ונפקדת בהכרח יזכר בך המלך, אחר שיפקד ויחסר מושבך שלא תמצא שם, ולכן. (מלבי"ם)

גט וְשִׁלְשֶׁת תְּרֵד מְאֹד וּבָאתְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבֶּתְ אֶצְלְ הָאָבִן הָאֶזְלִ:

רס"י ושלשת. שלשת ימים, ואז תרד מאוד, כלומר לכשתגיע היום השלישי, תרד במקום סתר ותתחבא הרבה, כי אז יבקשוך, וזאת אל המקום הסתר הזה אשר אתה נסתר בו היום, שהוא יום מעשה מלחכה. וכן תרגם יונתן: ביוםא לחולא, שאותו היום נסתר, כמה שנאמר (פסוק כד): 'ויסתר דוד בשדה' מיד, 'ויהי החדש' מחר: האבן האזל. אבן שהיתה אות להולכי דרכים: האזל. הולכי הדרך, וכן תרגם יונתן: אבן אתא, אבן האות: (רס"י)

מצודת דוד ושלשת. כל שלשת הימים, והם היום ומחר ומחרתו, תרד מאד להיות נסתר בהעמק, במקום שנסתרת שם ביום המעשה, והוא היום שהיה בו מעשה השבועה, אשר נשבע שאול ליהונתן לבל המית את דוד, כי גם אז היה נסתר במקום ההוא: (מצודת דוד)

מצודת ציון האזל. ענין הלוך, כמו (איוב יד יא): אזלו מים מני ים, ורצה לומר סימן להולכי אורח: (מצודת ציון)

רלב"ג ושלשת תרד מאד. ר"ל שישבו שם עד הערב השלישית כמו שאמר דוד או יהיה הרצון בזה שישב שם עד בקר היום השלישי מהחדש השני וכן נראה ממה שאמר אחר זה ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ותרד מאד בעמק באופן שלא יראה אותך שום אדם : **ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה**. שנסתרת בשדה ודברתי אל אבי עליך טובה עד שנשבע שלא ימיתך : **אצל האבן האזל**. לפי שהמקום ההוא היה רחב ייחד מקום מוגבל ממנו והוא אצל האבן האזל ואחשוב שנקראי כן שהיתה סימן להולכי דרכים : (רלב"ג)

מלבי"ם ושלשת תרד מאד רצה לומר תחלק השדה (שתסתר שם) לשלשה חלקים שבכל יום ויום תרד מאד למקום יותר נסתר מיום הקודם, והטעם, כי ביום הא' עדיין אין הסכנה גדולה כל כך, וביום הב' שאם יכיר בו המלך על ידי שלא בא אל שולחן המלך יהיה הסכנה יותר, וביום הג' שהוא ב' דר"ח שאז אין שום אמתלא כי ביום הראשון אמר מקרה הוא כמ"ש בפכ"ו וגם שאז יחקר הוא את אביו כמ"ש בפ"ב אז הסכנה גדולה מאד. ולכן אז תרד מאד. **ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה** רצה לומר ביום החול שעושים בו מלאכה (כי בר"ח לא עשו מלאכה בשדות ואין צריך להתרחק מאד בשדה כמו בחול שהעם מצויים שם) **וישבת אצל האבן האזל** כי שם אמצאך : (מלבי"ם)

זכ ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח לי למטרה:

רס"י כדה אורה. לא מפיק ה"א, ופתרון כדה כמו לכד, כל תיבה פאריכה למ"ד בתחלתה, הט"ל לה ה"א בסופה, כלל אותה אבן, אורה חלים למטרה, כדי שלא יבין הנער, וזה סימן יהיה לך לנחש אם אתה ריך לברות: (רס"י)

מצודת דוד שלשת החצים. האחד לירות ראשון, והשני אחריו, אם להרחיקו אם להקריבו כפי הסימן האמור בענין, ואולי לא יכוין בהשני, לקח עוד אחד, ובו יכוין לפי הסימן הנרצה : **צדה אורה**. אשליך לצד האבן ההוא, כאלו אני מורה למטרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון צדה. מלשון צד : **אורה**. אשליך, כמו (שמות טו ד) : ירה בים : **למטרה**. הוא הדבר אשר המורים מכוונים להשליך בו, כמו (איכה ג יב) : כמטרא לחץ : (מצודת ציון)

רלב"ג **צדה אורה**. ר"ל לצד האבן אורה בדרך שתהיה האבן לי למטרה : (רלב"ג)

מלבי"ם ואני שלשת החצים הוא מליצה על לשון הרע שנקרא חץ בכתובים, ונקרא לשנא תלתאי שהורג שלשה כדברי חכמינו זכרונם לברכה בערכין, רצה לומר בסימן זה יתברר לך מה פעלו חצי המלשינים בלב שאול, **צדה אורה**, רצה לומר לא אורם ביושר אל מקומך שאז יראך הנער רק אל הצד: (מלבי"ם)

כא והנה אֶשְׁלַח אֶת הַנֶּעֶר לְךָ מִצָּא אֶת הַחֲצִים אִם אָמַר אֲמַר לַנֶּעֶר הֲנִי הַחֲצִים מִמֶּךָ וְהִנֵּה קִחְנוּ וּבָאָה כִּי שְׁלוֹם לְךָ וְאִין דְּבַר חִי וְהוּא:

רפ"י והנה אֶשְׁלַח וּגו'. ודרך המבקש חץ היכוי, הולך עד מקום שרואה שהחץ הולך, ואינו יכול לכוין יפה, פעמים שהוא מחפשה והחץ להלן ממנו, ופעמים שהוא הולך להלן מן החץ ומחפשה, והניחוש הזה יהיה לך: אם אמור אומר לנער וגו' קחנו וצוהה. לא אתה בעלמך ממקום מחצוהך, וקחנו וצוה אלוי, כי אין לך לירא, כי שלום לך, הקצ"ה חפץ שתהא כאן ולא תירא, ואפילו שמעתי מאבא רעה: (רפ"י)

מצודת דוד והנה אשלת. לאחר זה אשלת הנעד אשר עמד למצוא החצים : אם אמור אומר. רצה לומר : הסימן הזה יהיה בידך, אם אומר לנער הנה החצים ממך והנה, רצה לומר קרובים אלי ממך, ועברת מהם ולהלאה, כי כשירצה לעשות זה הסימן, יזרוק שוב חץ להיות קרוב אליו מן הנער : קחנו. אז אתה קח החץ ובוא : חי ה'. נשבע לו שבאם יאמר כזאת, בודאי שלום לו ואין דבר רע, ועם כל זה לא רצה לקרות לו, שלא יודע שבעצתו נסתר : (מצודת דוד)

מצודת ציון והנה. להצד הזה : (מצודת ציון)

רלבי"ג החצים ממך והנה. הוא אות שישוב דוד ליהונתן ואמנם יהיה זה כשיהיה יהונתן מורה החצים בדרך שלא יגיעו עד האבן שהיתה למטרה וכאשר יאמר הלא החצי ממך והלאה הוא אות שיסור דוד מעליו וזה מבואר מצד הלשון ואמנם יהיה זה כשיהיה יהונתן מורה החצים באופן שיעברו האבן שהיתה למטרה : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: למה אמר בראשון אם אומר לנער, ובשני ואם כה אומר לעלם? :

אם אמר אמר נתן לו שני סימנים, א. בלשון, והנה או והלאה, שאם יאמר והנה, זה סימן שתבא הנה ואם אומר והלאה זה סימן שתברח הלאה, ב. באם יאמר לנער או לעלם, כי שם עלם מורה יותר על הגבורה והזריזות

משם נער, כמ"ש בכ"מ, ורצה לומר שבאם יורה החצים במקום קרוב, באופן שיהיה מן הנער והנה, יאמר **לנער**, יקראהו בשם נער, כי אין צריך זירוז כל כך למצוא החצים כשהם קרובים והסימן אל דוד שא"צ לזרוז ולברוח רק יתגלה לפניו במעמד הנער, ואם יורה החצים למקום רחוק, שאז יאמר **לעלם** שיזרוז למצאם חיש, וזה סימן לדוד על הזריזות לברוח. וגם ידע כי ישמר מהתגלות במעמד הנער, כי לכן קראו עלם שיזדרז בהחצים למען ישלחנו מפה כמו שהיה, וכבר בארנו (בפסוק ז') שהיו ארבע אופנים, אופן אחד שימצא את שאול טוב אל דוד, ואז יהיו שני סימנים לטובה, שם נער ומלת הנה. אופן ב' שימצאנו ברע עמו, ואז יהיו ב' סימנים לרעה, שם עלם ומלת והלאה, ועוד שני אופנים שיסתפק מה בלב שאול, ואז ירמוז לו בסימן אחד. וזה שכתוב **אם אמר לנער**, וגם **והנה**, אז **קחנו ובאה כי שלום לך ואין דבר** אף חשש סכנה, וכן: (מלבי"ם)

כב **ואם פה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך פי שלחך והנה:**

רפ"י **ואם כה אומר וגו' לך כי שלחך. הקצ"ה אומר לך לברוח ולהמלט:**
(רפ"י)

מצודת דוד **ממך והלאה.** להלן ממקום עמדך, כי כשירצה לעשות זה הסימן, יזרוק שוב חץ להיות רחוק מהראשון, וכאשר עשה באמת: **לך.** אז לך לדרכך וברח לך: **כי שלחך ה'.** רצה לומר: ההליכה תהיה לך לטובה, ומה' היא: (מצודת דוד)

מצודת ציון **לעלם.** לנער, כמו (לעיל וז נו): **בן מי זה העלם:** (מצודת ציון)

מלבי"ם **ואם כה אומר לעלם** וגם **והלאה** אז **לך** תיכף **כי שלחך ה' רצה** לומר אז נצלת בהשגחת ה' כי הסכנה מבוררת, ומובן שאם יהיה רק סימן אחד **הדבר** מסופק: (מלבי"ם)

כג **והדבר אשר דברנו אני ואתה הנה והנה ביני ובינך עד עולם: (o)**

רפ"י **והדבר אשר דברנו. ברית שכרתנו יחד: הנה ה' ביני ובינך. עד על**
אותו **לבר:**
(רפ"י)

מצודת דוד **והדבר.** כאומר ואם תלך לך, זכור תזכור הדבר אשר דברנו, והוא דברי הברית שכרתנו: **הנה ה'.** רצה לומר: אין בינינו עד, ואך הנה העד **יהיה ה' וכו':** (מצודת דוד)

מלבי"ם והדבר רצה לומר ובצד זה שתצטרך לברוח אל תסתכן להתראות עמי, כי כבר כרתנו ברית והי' עד בדבר עד עולם: (מלבי"ם)

לכד וְיִסְתֵּר דָּוִד בְּשָׂדֵה וַיְהִי הַחֲדָשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ (על) אֶל הַלֶּחֶם לְאָכֹל:

מלבי"ם וישב, מבואר שתחלה קודם שישב המלך, ישב יהונתן במקום דוד ועת ישב המלך על הלחם, שאז, (מלבי"ם)

לכה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל מוֹשְׁבוֹ כְּפַעַם בְּפַעַם אֶל מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שְׂאוֹל וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד:

רש"י אל מושב הקיר. כראש המטה אלל הקיר: ויקם יהונתן. עמד ממקומו, לפי שאין דרך הבן להיות מיסב אלל אביו, שדרכו היה לאכול מסובין על המטות, והיה דוד מיסב בין יהונתן ובין שאול, עכשיו שלא בא דוד, לא היסב יהונתן, עד שיסב אבנר מלד שאול, ואחר כך יסב יהונתן מלד אבנר. ואם תאמר לא יסב כלל, הרי הוא אומר (פסוק לד): ויקם יהונתן מעל השלחן, מכלל שיסב: (רש"י)

מצודת דוד על מושבו. על המקום המיוחד לו לשבת בה, והוא במקום המושב שאצל הקיר : ויקם יהונתן. כי סדר הישיבה היה, אשר ישב דוד סמוך להמלך, ואחריו יהונתן, ואחריו אבנר, וישב עתה המלך במקומו, ויהונתן במקומו, ואבנר במקומו, וכשלא בא דוד, נשאר יהונתן יושב סמוך לאביו מבלי אמצעי, ואין מדרך הבן להסב אצל אביו, לזה קם יהונתן ממקומו לשבת במקום אבנר, והוא ישב במקום יהונתן מצד שאול, להיות הוא אמצעי בין שאול ליהונתן בנו. (ולא ישב אבנר במקום דוד ונשאר יונתן במקומו, כי חשב פן יבוא עוד דוד וישב במקומו, ואף כי יהונתן ידע שלא יבוא, מכל מקום עשה עצמו בתחילה כלא יודע, עם שאמר בסוף שנשאל ממנו וכו', ומטעם זה ישב מתחילה במקומו, כאלו לא ידע) : ויפקד. נחסר היה המקום מן היושב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויפקד. מענין חסרון : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישב המלך על מושבו שהיה רגיל לישב אצל הקיר בראש הקרואים אז ויקם יהונתן ממקומו, כי אין דרך שישב הבן אצל אביו ולכן עמד יהונתן על רגליו, והוכרח אבנר לישב מצד שאול להתמצע בין שאול ויהונתן, ועל ידי כן ויפקד מקום דוד, כי תמיד היה דוד יושב ביניהם,

(והיה זה מחכמת יהונתן שישב תחלה ועמד ממקומו, כדי שיזכור כי חסר דוד מן הקרואים) ובכ"ז: (מלבי"ם)

לכז ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור: (o)

רס"י מקרה הוא. קרי ראה: בלתי טהור הוא. ועדיין לא טבל לקריו, שאלו טבל לקריו, אין כריך הערב שמס לחולין: כי לא טהור. זו היא נתינת טעם לדבר, לפי שאינו טהור, לפיכך לא בא, שלא יטמא את הסעודה: (רס"י)

מצודת דוד ולא דבר. לא שאל מדוע לא בא דוד, כי חשב מקרה קרה לו שלא בא, ואותו מקרה בלתי טהור הוא, רצה לומר: שראה קרי ולזה לא בא, כי לא טהור הוא עדיין, כי לא טבל לקריו, ואין מהראוי לאכול בשלחן המלך הטמא והטהור יחדו: (מצודת דוד)

מצודת ציון מאומה. כלל לא: בלתי. ענינו כמו 'בלי ו'לא': (מצודת ציון)

רלב"ג כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור. הרצון בזה לפי מה שאחשוב שכבר אמר שאול מקרה הוא שקרה שלא בא דוד אל הלחם לא במרד ולא במעל ממנו ולא בכונה או אולי בלתי טהור הוא ששמש מטתו והוא טמא עד הערב כי דוד הוא לא טהור ר"ל שלא נשמר מלשמש מטתו כי טבעו היה נוטה אל רבוי המשגל כמו שנתבאר מענינו ולזה נשמר מלבא אל שולחן המלך כי לא נכון שיאכלו הטמא והטהור יחדו בשלחן המלך עם שכבר אפשר שהיו אוכלים זבחי שלמים: (רלב"ג)

מלבי"ם ולא דבר שאול מאומה כי אמר בלבו מקרה הוא רצה לומר שראה קרי על ידי כן בלתי טהור הוא והם אכלו חוליהם בטהרה, והוסיף כי לא טהור, ובשנאתו את דוד אמר, זה בא מסבת שהוא לא טהור ומהרהר ביום ובא לידי טומאה בלילה, כן פי' מהרי"א: (מלבי"ם)

לכז והי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד (o) ויאמר שאול אל יהונתן בנו מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם:

רס"י ממחרת החדש. ממחרת חידוש הלכנה: השני. ציוס שני לחדש: (רס"י)

מצודת דוד ממחרת החדש השני. רצה לומר: ממחרת ראש חדש, שהוא

שני לחדש : גם תמול. כי חשב, אם היה מקרה, היה לו לבוא היום חלופו,
עם שאין הדבר קבוע בכל יום מימות החול : (מצודת דוד)

מלבי"ם החדש השני שעברו אז את החדש: (מלבי"ם)

כח ויען יהונתן את שאול נשאל נשאל דוד מעמדי עד בית לחם:

מצודת דוד **נשאל נשאל**. ממני שאל רשות ללכת עד בית לחם : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויען השיב, א. שהלך ברשות ועל זה אמר **נשאל נשאל**, ב. הטעם שנתן לו רשות הוא: (מלבי"ם)

כט ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוה לי אחי ועתה אם מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את אחי על כן לא בא אל שלחן המלך: (ס)

כ"י והוא כוה לי אחי. גדול הבית כוה לי שיהיה קם, והוא אחי אליאב: אמלטה. אשקמולי"ד בלע"ז, אלך יום אחד ואבוא: (כ"י)

מצודת דוד **שלחני**. תן לי רשות ללכת : **זבח משפחה**. אותו היום היו בני משפחתו זובחים בעירו זבחי שלמים : **והוא צוה לי**. לבוא על הזבח, וחוזר ומפרש מי היה המצוה, ואמר. אחי אליאב הבכור הוא היה המצוה : **אמלטה נא**. מעבודת המלך, ואראה את אחי בשמחת הזבח : **על כן לא בא**. כי נתתי לו רשות ללכת, והלך לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אמלטה**. ענין הצלה והשמטה מדבר מה : (מצודת ציון)

כ"ג והוא צוה לי אחי. הוא על דרך אמרו ותפתח ותראהו את הילד שבאר אחר הכנוי הנושא והרצון כזה שאחיו צוה לדוד שילך שם : (רלבי"ג)

מלבי"ם **א**. כי זבח משפחה ב. שאחיו הגדול צוה לו שיבא. וזה שכתוב **והוא צוה לי אחי, ג**. שלא הלך לאכול ולשתות רק אמר **ואראה את אחי**: (מלבי"ם)

לד ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות הלא ידעתי כי בחר אתה לבן ישי לבשתך ולבשת ערות אמה:

רס"י נעות המרדות. לשון נע, אשה נעה ונדה, יולאנית, כאשר תאמר 'זעה' מן 'זע', כן תאמר 'נעה' מן 'נע', והתי"ו מן הדיבוק, שהוא דבוק למרדות: המרדות. שהיא ראויה לרדות וליסר. דבר אחר: כשחטפו בני בנימן מצנות שילה שילאו לחול בכרמים, היה שאלו זייסן ולא לכה לחטוף, עד שצאתה היא עלמה והעיזה פניה ורדפה אחריו: נעות. על סם הכרמים, והיא גת, כמו (עבודה זרה עד ז): נעה ארתחו. יטופן נעוהי בחמר (תרגום פרשת ויחי פסוק חכלילי עינים (בראשית מט יז)), ולא מן הסם: (רס"י)

מצודת דוד **בן נעות המרדות**. רצה לומר : כאשר אמך היא נפשעת בדבר המרידה למרוד בי, כן אתה בנה דומה לה לפשוע בדבר המרד : **הלא ידעתי**. מאז ידעתי שאתה בוחר בבן ישי להיות מולך, וזה לבשתך ולבושת הגלות דופי אמך, כי הלא יאמרו הבריות, אין זה כי אם זנתה אמו והוא אינו בן שאול, ולזה יאהב לשונאי שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נעות**. מלשון עון ופשע : **המרדות**. מלשון מרד : **לבן ישי**. כמו בבן ישי, ובא הלמ"ד במקום הבי"ת, וכן (תהלים ט ה) : ישבת לכסא, ומשפטו : **בכסא**. ערוה. ענינו הגלות הדופי, כמו (דברים כד ה) : ערות דבר : (מצודת ציון)

רלב"ג **בן נעות המרדות**. ר"ל מעוותת המוסר כאילו יאמר שלא הוכיחתו אמו בקטנותו ולזה לא קבל מוסר כראוי ויהיה הרצון במרדות מוסר ובזה אמרו רבותינו מכת מרדות או יהיה הרצון במרדות ממשלה מענין וירד מים עד ים והוא היותר נכון וירצה בזה שהוא בן אשה שאינה ראויה לממשלה אבל היא מעוותת בדבר הממשלה כי אין מינה נאות לאדנות ובזה יאמר ביהונתן שהוא בלתי ראוי לממשלה כי הוא בוחר במה שימנעוהו ממלך על ישראל והוא דוד : (רלב"ג)

מלבי"ם **בן נעות המרדות** מציין במליצה את המרד בעצם מופשט, ודרך המרד, שימרוד עבד על אדוניו לפרוק עול או למלוך תחתיו, אבל לא שימרוד בן באביו להמליך תחתיו איש נכרי, ואם יקרה זה הוא מרד של שגעון ועוות השכל, רצה לומר אתה מורד נעוות ומשוגע, **הלא ידעתי כי בחר אתה לבן ישי על תכלית זה למרוד בי, וזכר נא כי הוא לבשתך ולבשת ערות אמך, שתוסר המלוכה מזרעה אל איש נכרי**: (מלבי"ם)

ללא **כי כל הימים אשר בן ישי חי על האדמה לא תכון אתה ומלכותך ועתה שֶׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן מֵוֹת הוּא: (o)**

מצודת דוד **כי כל הימים**. רצה לומר : כי אם לא בחרת בו שימלוך הוא, לא היית מצילו מידי, כי כל ימי חייו לא תתקיים, לא אתה ולא המלכות : **ועתה שלח**. הואיל ואתה נתת לו רשות ללכת, עליך להשיבו, כי הוא בן מות, ואמיתנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תכון**. מלשון הכנה וקיום : **בן מות**. איש מות : (מצודת ציון)

מלבי"ם **כי כל הימים אשר בן ישי חי** והגם שתמלוך לא תכון על בסיס ויסוד חזק כי ימרד בך, **ועתה שלח וקח אותו אלי** כי הוא לטובתך, **כי בן מות הוא יען מורד במלכות**: (מלבי"ם)

לב **ויען** יהונתן את שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה:

מצודת דוד **מה עשה**. אם ה' המליכו, מה עשה הוא : (מצודת דוד)

לג **ויטל שאול את החנית עליו להפתו וידע יהונתן** כי כלה היא מעם אביו להמית את דוד : (o)

מצודת דוד **כי כלה היא**. רצה לומר : סוף גמר דעת אביו הוא להמיתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויטל**. השליך : (מצודת ציון)

לד **ויקם יהונתן מעם השלחן בחרו אף ולא אכל ביום החדש השני לחם** כי נעצב אל דוד כי הכלמו אביו : (o)

רס"י **נעצב אל דוד**. כשזיל דוד: **כי הכלימו אביו**. כשזיל דוד: (רס"י)

מצודת דוד **ביום החדש השני**. רצה לומר : ביום השני להחדש : **אל דוד**. בראותו כי כלתה אליו הרעה : **כי הכלימו**. ובעבור כי הכלימו אביו שקראו בן נעות המרדות, והטיל עליו החנית : (מצודת דוד)

רלב"ג **כי נעצב אל דוד כי הכלימו אביו**. באר בזה ששני דברים היו סבה שלא אכל יהונתן ביום החדש השני לחם האחד כי היה נעצב אל דוד שיצטרך שיפרד ממנו מפחד אביו והיא היתה הסבה היותר חזקה ולזה הקדימה והסבה השנית היא כי הכלימו אביו במה שקרא לו בן נעות

מלבי"ם כי הכלמו רצה לומר הגם שהכלימו אביו לא על זה נעצב רק על דוד: (מלבי"ם)

לה ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו:

רס"י למועד דוד. למועד אשר קצו לו דוד: (רס"י)

מצודת דוד ויהי בבוקר. ביום השלישי מהחדש, ולא ביום השני כאשר קבעו, כי חשב פן ירגיש מי בדבר, ולזה הלך בבוקר שאז הדרך לעשות טיול ולירות בחצים, ובעל כרחו ישב שם דוד עד בואו: **למועד דוד**. אל המקום המיועד, אשר דוד נועד להסתר בה: (מצודת דוד)

מצודת ציון למועד. מקום המיועד וקבוע, וכאשר יאמר על זמן קבוע, כמו כן יאמר על מקום קבוע, וכן (איוב ל כג) ובית מועד לכל חי: (מצודת ציון)

מלבי"ם למועד דוד כי א"ל כעת מחר השלישית אחקור, והוא בתחילת היום: (מלבי"ם)

לו ויאמר לנערו רץ מצא נא את החצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא ירה החצי להעברו:

רס"י להעבירו. החצי עבר את הנער: (רס"י)

מצודת דוד הנער דץ. אחר שירה החץ הראשון, רץ הנער אחריו, ובעודו רץ ירה השני להעביר אותו להלאה מהחץ הראשון: (מצודת דוד)

מצודת ציון מורה. מלשון יריה והשלכה: (מצודת ציון)

רלבי"ג רוצ מצא נא את החצים אשר אנכי מורה. קצר הכתוב וזה כי הוא באר לנער אי זה דבר ישים לו למטרה והוא האבן האזל: **והוא ירה החצי להעבירו**. ר"ל שיהונתן ירה חצו בחוזק כנגד מקום אחר יותר רחוק מהאבן ההוא כדי שיעבור החץ המקום שהגביל הנער: (רלבי"ג)

מלבי"ם (לו-לט) להעבירו כדי שיאמר ממך והלאה. והיו שני הסימנים הנ"ל, **א**. שאמר והלאה, **ב**. שאמר מהרה חושה, כנ"ל: (מלבי"ם)

לז וַיְבֹא הַנֶּעֶר עַד מְקוֹם הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרַי הַנֶּעֶר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֲצִי מִמֶּךָ וְהִלָּאָה:

מצודת דוד **עד מקום החצי**. אשר ירה בראשונה : **הלא החצי**. אשר יריתי באחרונה, **הלא** היא ממך **והלאה** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אחרי הנער**. רצה לומר אל הנער כשהוא אחריו : (מצודת ציון)

רלב"ג **עד מקום החצי אשר ירה יהונתן**. ר"ל עד המקום שאמר לנער שישים לו למטרה והוא אבן האזל והנה עבר החץ המקום ההוא כי יהונתן השתדל בזה כמו שקדם כדי שיאמר לנער הלא החצי ממך והלאה ויבין דוד כי שלחהו הש"י וימלט כאשר יוכל והנה היה ירא יהונתן שלא יוכל לדבר עמו פנים בפנים ולזה הוצרך לזאת האות כי אולי יבאו אנשים בשדה ההוא ולא יוכל דוד לצאת אל יהונתן לדבר עמו אך אחר שראה יהונתן שלא היו שם כי אם הוא ונערו שלח נערו אל העיר והרגיש דוד כי אין שם איש ולזה שלח יהונתן נערו וקם דוד מהמקום שהיה נסתר בו ונתן תודה ליהונתן והשתחוה לו שלש פעמים : (רלב"ג)

לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרַי הַנֶּעֶר מִהֲרָה חוֹשָׁה אֶל תַּעֲמֹד וַיִּלְקֹט נֶעֶר יְהוֹנָתָן אֶת (הַחֲצִי) הַחֲצִים וַיְבֹא אֶל אֲדֹנָיו:

מצודת דוד **מהרה חושה**. רוץ מהר אחר השניה, ולא תעמוד במקום הראשונה : **את החצים**. הראשונה והשניה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חושה**. גם היא כענין מהירות, כמו (תהלים לח כג) : חושה לעזרתי, וכפל הדבר במלות שונות : (מצודת ציון)

לט וְהַנֶּעֶר לֹא יָדַע מְאוּמָה אֶךְ יְהוֹנָתָן וַדּוּד יִדְעוּ אֶת הַדָּבָר:

מצודת דוד **לא ידע מאומה**. מהסימן הנעשה ביריית אלו החצים : (מצודת דוד)

מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת כְּלָיו אֶל הַנֶּעֶר אֲשֶׁר לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הִבֵּיָה עֵיִר:

מצודת דוד **את כליו**. הקשת והחצים : (מצודת דוד)

{מא} הַנֶּעַר בָּא וְדָוֵד קָם מֵאֶצֶל הַנְּגָב וַיִּפֹּל לְאֶפְיֹ אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקֹוּ אִישׁ אֶת רַעְהוֹ וַיִּבְכוּ אִישׁ אֶת רַעְהוֹ עַד דָּוִד הַגְּדִיל:

רפ"י **מאלל הנגב.** (תרגום:) מסטר אבן אתא ללקבל לרומא: **עד דוד הגדיל.**
הרבה לבכות: (רפ"י)

מצודת דוד הנער בא. רצה לומר: הלך לבוא העירה: **ודוד קם.** היות מתחלה היו שם אנשים, ולא היה יכול לדבר עם דוד פנים אל פנים וכאשר חשש מזה מאז, ולכך עשה הסימן עם החצים, וכאשר גמר הסימן, הלכו להם האנשים, ושלח גם הוא את הנער, וכאשר שמע דוד בשלחו את הנער, הבין בדבר שאין שם איש, וקם ממקומו והלך אליו: **מאצל הנגב.** מצד הדרומי של אבן האזל, ויהונתן ירה החצים מול צד הצפוני: **לאפיו.** על פניו: **את רעהו.** עם רעהו, על כי היה קשה להם הפרידה: **עד דוד הגדיל.** הרבה לבכות יותר מיהונתן: (מצודת דוד)

מצודת ציון הגדיל. מלשון גודל ורבוי: (מצודת ציון)

רלב"ג **ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל.** ר"ל שדוד הגדיל לבכו יותר מן הראוי לו למה שהיה בו מן הפחד מפני שאול ולזה מהר יהונתן לשלוח את דוד ונפרדו איש מעל אחיו: (רלב"ג)

מלבי"ם (מא-מב) **עד דוד הגדיל רצה לומר עד שהתחיל דוד לבכות בקול גדול ונתירא שלא ישמע לכן א"ל לך לשלום והזכירו שנית השבועה שנשבעו בשם ה' והגם שהם יתרחקו ה' קרוב אליהם, שלא יפסיק בינם המקום, וזה שכתוב ביני ובינד, ולא הזמן וזה שאמר עד עולם: (מלבי"ם)**

{מב} וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זַרְעֵי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד עוֹלָם: (פ)

רפ"י **לך לשלום.** והשבעה אשר נשבענו, ה' יהיה עד עליה עד עולם:
(רפ"י)

מצודת דוד אשר נשבענו. כאומר זכור תזכור אשר נשבענו ואמרנו: ה' יהיה לעד ביני ובינד וכו': (מצודת דוד)

שמואל א פרק-כא

א וַיִּקַּם דָּוִד מִצִּיּוֹן וַיֵּלֶךְ וַיְהוֹנָתָן בֶּאֱרֵי הָעִיר:

מצודת דוד ויקם וילך. על דוד יאמר : (מצודת דוד)

ב וַיָּבֵא דָּוִד נֶבֶה אֶל אַחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן וַיִּחַרְד אַחִימֶלֶךְ לִקְרַאת דָּוִד וַיֹּאמֶר לוֹ מִדּוֹעַ אַתָּה לְבַדֶּךָ וְאִישׁ אֵין אִתְּךָ:

מצודת דוד ויחרד. מיהר בחרדה לקראתו : **מדוע אתה לבדך.** שאין מהראוי לשר וגדול ללכת יחידי : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבה. היא נוב, והה"א בסופה, במקום למ"ד בתחילתה : (מצודת ציון)

רלבי"ג מדוע אתה לבדך ואיש אין אתך. תמה על שר וגדול כדוד עם שהיה חתן המלך שילך יחידי : (רלבי"ג)

מלבי"ם מדוע אתה לבדך, שאם הולך בצרכי המלחמה איה הצבא, ואם בשליחות המלך איה נעריו ומשרתיו : (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן הַמֶּלֶךְ צֹנִי דַּבֵּר וַיֹּאמֶר אֵלַי אִישׁ אֵל יִדַע מֵאוֹמָה אֵת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁלְחֶךָ וְאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאֵת הַנְּעָרִים יוֹדְעֹתַי אֶל מְקוֹם פְּלִנִי אֶלְמוֹנִי:

רס"י ואת הנערים יודעת. לשון טורח, הנערים אשר ילאו עמי, הטרחתים לרוץ לפני אל מקום פלוני אלמוני: יודעת. כמו (סופטים ח טז): ויודע זהם את אנשי סכות: פלוני אלמוני. 'אלמוני' מאין פס, שאיני חפץ להזכיר, כי דבר סתר הוא: פלוני. כמו (דברים יז ח): 'כי יפלא', יתכסה: (רס"י)

מצודת דוד אשר וכו'. רצה לומר : לא מה שהמלך שלחני, ולא מדבר השליחות אשר צוני, ולזה באתי הנה יחידי : **ואת הנערים**. המשרתים שלי, הודעתי אותם ללכת אל מקום פלוני אלמוני, רצה לומר : הנסתר והמכוסה ואין לגלותה, ושמה ימתינו עד בואי : (מצודת דוד)

מצודת ציון יודעתי. כמו הודעתי : **פלוני**. מלשון פלא ומכוסה : **אלמוני**. מלשון, אלם, ורצה לומר אין לגלות המקום ולאומרה, כאלם לא יפתח פיו, וכן (מלכים ב ו ח) : אל מקום פלוני אלמוני תחנותי : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואת הנערים יודעתי אל מקום פלוני אלמוני. ר"ל ואת הנערים הודעתי שילכו לפני ואמצאם במקום איני רוצה לגלותו ולזה יהיה המקום ההוא נסתר ונעלם והסבה בזה שמירתי צוואת המלך שלא יודע לאיש הדרך אשר אני הולך בה וידמה שדוד שאל לו באלהים אם תצליח דרכו שהוא הולך בה כי כבר נגלה במה שאחר זה שדוד שאל לו באלהים ולפי שהוא אמר לאחימלך כי המלך צוהו שלא יגלה סודו לשום אדם היה מחוייב שישאל לו זה דרך כללות : (רלבי"ג)

מלבי"ם את הדבר וכו' רצה לומר שצוה שלא ידע איש לא הדבר עצמו מה הוא, ואף לא המקום שילך שם וזה שכתוב **ואשר צויתך**. ולכן לא יכול לקחת נער עמו שיודע לו המקום, ולא להשאיר הנערים במקום נודע שאז יודע להם המקום על ידי עובר ושב ממקום דוד אל מקום הנערים לכן **הודעתי** והזמנתי את הנערים שיעמדו במקום פלוני נעלם מאיש : (מלבי"ם)

לד ועתה מה יש תחת ידך חמשה לחם תנה בידי או הנמצא:

רש"י או הנמצא. אם אין חמשה, תן לי מה שנמצא בידך: (רש"י)

מצודת דוד ועתה. הואיל ומהלכי היא בסוד, אין להמציא לי לחם מזולת, לזאת מה יש מהלחם תחת ידך, אם חמשה תנה בידי : **או הנמצא**. רצה לומר : ואם אין חמשה בידך, תן הנמצא ואם פחות מחמשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחת ידך. רוצה לומר ברשותך : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה אחר שהנחתי שם חמשה נערים רחוק מעיר מושב, תנה חמשה לחם לחמשה נערים או אם אין לך חמשה תן הנמצא תחת ידך: (מלבי"ם)

לפ ויען הפהן את דוד ויאמר אין לחם חל אֶל תחת יְדֵי כִי אִם לָחֶם קִדָּשׁ יֵשׁ אִם נִשְׁמְרוּ הַנְּעָרִים אֲךָ מֵאִשָּׁה: (פ)

רש"י אך מאשה. בקוסי אני מאכילן לזרים, אך זה אי אפשר שאכילנו
לטמאים: (רש"י)

מצודת דוד לחם קדש. לחם הפנים היו, וכבר נסתלקו מהשלחן והוקטרו
הבזיכין : **אם נשמרו הנערים**. הם הנערים שאמר דוד ששלחם אל מקום
פלוני אלמוני וחשב שהאמת אתו ולהם יביא הלחם : **אך מאשה**. כאלו
אמר אך אם נשמרו הנערים מאשה, רצה לומר : מטומאת קרי, ואף
שהלחם הוא אסור לזרים, מכל מקום רצה להאכילם מחמת גודל
הרעבון, אולם דוקא לטהורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון חול. חולין : (מצודת ציון)

רלב"ג כי אם לחם קדש יש. יתכן שבחר מלחם הקדשים מה שאסורו
יותר קל והוא קדשים קלים כמו הענין בלחמי תודה ועליו אמר שיתנהו
לו ולנעריו : **אם נשמרו הנערים אך מאשה**. והנה יחס זה לנעריי לכבוד
דוד ואחשוב שיהיה הרצון בזה שיהיו נשמרים מטומאת אשה וממה
שידמה לזאת הטומאה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויען הכהן, אין לחם חל אל תחת ידי כי אם לחם קדש יש, לפי
הפשט היה בידו תרומת לחמי תודה ומבואר בזבחים (דף קי"ז) שתרומת
לחמי תודה אינו נוהג רק בזמן במה גדולה, ומכל מקום היה דרכם
להרימם ולתת לכהן המקריב, כמו שהיו נוהגים בחזה ושוק שגם כן אין
נוהגים בבמה (וכמ"ש למעלה ט' על וירם את השוק והעלי) ובכ"מ דינו
כקדשים קלים שנאכלים לזרים ולא לטמאים וזה שכתוב **אם נשמרו
הנערים אך מאשה**: (מלבי"ם)

גו ויען דוד את הכהן ויאמר לו כי אם אשה עברה לנו. כתמול שלשם
בצאתי ויהיו כלי הנערים קדש והוא דרך חל ואף כי היום יקדש בפלי:

רש"י עאורה לנו. עאורה ממנו: ויהיו כלי הנערים קדש. טהורים: והוא
דרך חול. והלחם משנסתלק מעל השולחן והקטירו הבזיכין, קרוב הוא
להיות חולין, שיאל מידי מעילה משיהיה לו שעת היתר לכהנים: ואף כי
היום יקדש בכלי. ואפילו אם היום היתה תחלת קדושתו על השלחן, הייתי
זקוק ליטלו משם ולהאכילנו, שאחזו בזלמוס ומסוכן הוא, כך מפורש
במנחות: (רש"י)

מצודת דוד **כי אם אשה עצורה לנו**. רצה לומר : לא כמו שתחשוב אתה שאין אנו נשמרים מאשה, לא כן היא, כי אם אשה מנועה מאתנו מן כעת תמול השלישי בזמן צאתי מביתי, ואף בגדי הנערים המה טהורים וראוים לקודש, כי טהרו אותם : **והוא דרך חל**. והלחם ההוא משנסתלק מעל השלחן וקרבו הבזיכין, קרוב הוא להיות חולין, כי יצא מידי מעילה משיש בו היתר לכהנים : **ואף כי היום וכו'**. רצה לומר : ואפילו אם היום היתה תחילת קדושתו על השלחן, ועדיין יש בו מעילה, עם כל זאת מותר לי לאכלם, כי אחזו בולמוס, והוא חולי הרעבון והכל מותר משום פקוח נפש, כן פירשו רבותינו במנחות (צה ב) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עצורה**. מנועה, כמו (דברים יא וז) : ועצר את השמים : **לנו**. רוצה לומר מעמנו : **כתמול שלשם**. רוצה לומר כתמול השלישי שלפני היום : **דרך חול**. רוצה לומר ענין חולין : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי אם אשה עצורה לנו וגו'**. ר"ל הנה אשה היתה נמנעת לנו מעת צאתנו שהיתה מאתמול שלשם לרוב זריזותנו לעשות מצות המלך והנה היו כלי הנעריי ראויים לקדש כי טהרנו עצמנו בצאתנו : **והוא דרך חול**. רצוני שכן דרך אוכלי חולין שתהיה מעלתם כמעלתי לאכל חוליהן בטהרה ר"ל על טהרת הקדש, ואף כי היום שיהיה בכלינו נהיה נשמרים ונזהרים לאכלו בטהרה ויהיה הרצון בזה והוא הנכון הנה אם היתה עצורה כתמול שלשם לבא אליה כצאתי טהרנו את עצמנו ויהיו כלי הנערים ראויי לקדש והנה זה הוא דרכנו ומנהגנו גם באכילת חוליי שנשתדל לאכלם על טהרת הקדש ובהיות הענין כן איך לא נהיה נזהרים לאכל בטהרת הקדש כשיהיה בכלינו : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויען דוד וכו' כי אם אשה השיב אין חשש טומאת קרי כי אשה עצרה** ונמנעת מאתנו **מתמול שלשום** שאנחנו בדרך, וגם אין חשש טומאת כלים **כי כלי הנערים קדש**, וגם אין איסור מצד היותה תרומת לחמי תודה (וכדעת ר"א שם בגמרא או כל"ק דרמי בר חמא שם) **כי הוא דרך חל** רצה לומר שנהגו בו דרך חול שלא הניפוהו לפני ה' לשם תרומה, כי הוא זמן במה קטנה שאין תנופה ותרומת לחמי תודה נוהג, וכן אין בו איסור מצד שיצאו לחוץ, שאיסור חוץ אינו נוהג רק בשילה שק"ק נאכלים בכל הרואה, לא כן בנוב וגבעון אחר שהותרו הבמות, וזה שכתוב **והוא דרך חול ואף כי היום יקדש בכלי**, רצה לומר הגם שקדשו על ידי כלי שרת [כי לחמי תודה קדשו בשחיטת הזבחים על ידי הסכין שהוא כלי שרת כמ"ש במנחות (דף ע"ח)]. בכ"ז הוא דרך חול ונוהגים בו כחולין לאכלו בכל מקום ולכל אדם, ועל זה אמר ואף כי היום רצה לומר היום בנוב אינו כימי קדם בשילה שתועיל כלי שרת. ועל זה אמר : (מלבי"ם)

וַיִּתֵּן לוֹ הַפֶּהֶן קֹדֶשׁ כִּי לֹא הָיָה שָׁם לֶחֶם כִּי אִם לֶחֶם הַפָּנִים הַמוֹסְרִים מִלִּפְנֵי יְהוָה לְשׁוּם לֶחֶם חֵם בַּיּוֹם הַלֵּקְחוֹ:

רפ"י **לָקוּם לַחֵם חֵם.** אַחַר, **בְּיוֹם הַלֶּקַח זֶה.** וּרְצוּתֵינוּ אָמְרוּ (וְיוֹמָא כַּאֲלוּ):
חֵם בְּיוֹם הַלֶּקַח, גַּם בְּיוֹם סְלוּקוֹ, חֵם בְּיוֹם סְלוּקוֹ: (רפ"י)

מצודת דוד **וַיִּתֵּן וְכוּ' קֹדֶשׁ וְכוּ'.** נָתַן לוֹ לַחֵם הַפְּנִים, כִּי לֹא הָיָה לוֹ לַחֵם
אַחַר כִּי אִם אֱלוֹ: **הַמוֹסְרִים.** אֲשֶׁר נִסְתַּלְקוּ מִן הַשְּׁלַחַן, לְשׁוּם בְּמִקּוֹמָם
לַחֵם חֵם, בְּעַת הַלֶּקַח אֶת אֱלוֹ שֶׁהָיוּ מוֹנַחִים עַל הַשְּׁלַחַן כֹּל הַשְּׁבוּעַ [וְאָף
שֶׁהַלֶּחֶם הַמְּסוּדָר בַּשַּׁבָּת הָיָה נֹאפָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מְכַל מִקּוֹם הָיָה מוֹנַח
בְּמִקּוֹם שִׁישְׁמוֹר חוֹמוֹ] : (מצודת דוד)

מצודת ציון המוסרים. מַלְשׁוֹן הַסֵּרָה : (מצודת ציון)

רלב"ג **וַיִּתֵּן לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ.** ר"ל כִּי לֹא הָיָה שֵׁם לַחֵם אַחַר לִתְתּוֹ לוֹ כִּי אִם
לַחֵם הַפְּנִים שְׂאִינָם מוֹסְרִים מִלְּפָנֵי שׁוֹלְחַן הַזֶּהָב כִּי אִם לְשׁוּם לַחֵם חוּם
תַּחְתּוֹ בְּיוֹם הַלֶּקַח בְּאוֹפֵן שֶׁהָיוּ בִשְׁלַחַן תְּמִיד שְׁתֵּי מַעֲרֻכּוֹת לַחֵם הַפְּנִים
וְהֵנָּה לֹא הָיוּ מוֹסְרִים אוֹתוֹ כִּי אִם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בַּתּוֹרָה וְאִז
הָיָה מִתְחַלֵּק לְכַהֲנִים וְלֹא הָיָה דֶרֶךְ לְאַחִימֶלֶךְ לִתְתּוֹ לְדוֹד מִלֶּחֶם
הַפְּנִים וַיִּדְמָה שֶׁאִמְרָא זֶה לְהוֹרֹת שֶׁאִם הָיָה אֲפֹשֶׁר לוֹ זֶה הָיָה יוֹתֵר נֶכּוֹן לוֹ
לִתְתּוֹ לוֹ לְדוֹד מִלֶּחֶם הַפְּנִים כִּי אַחַר הַקֶּרֶב מִכְשִׁירָיו וְהֵם בְּזִיכֵי הַלְּבוֹנָה
אֵין בּוֹ מַעִילָה כֹּלֵל וַיִּדְמָה לְפִי זֶה הַמֵּאֵמֶר שֶׁהָיָה בְּקֹדֶשׁ שֶׁנָּתַן יוֹתֵר
מִהַנְּטִיָּה מִדְּרַכֵּי הַתּוֹרָה מִמָּה שֶׁהָיָה בְּלֶחֶם הַפְּנִים אַחַר הַקֶּרֶב מִתִּירָיו
וְלֹא יִדְמָה שֶׁזֶה הַקֹּדֶשׁ שֶׁנָּתַן לוֹ הוּא תְּרוּמָה אוֹ מִנְחָה וְהַתִּיר הַכֹּהֵן
אֲכִילָתָה לְזֶר וְלֹא אֲכִילָתָה בְּטוֹמָאָה כִּי הַזֶּרֶב יִתְכַּן שִׁיּוֹתֵר מִפְּנֵי פְקוּחַ נֶפֶשׁ
כִּי הָאֲכִילָה הִיא בְּעַצְמוֹתָהּ מִסִּירָה הַסְּכָנָה שֶׁתִּהְיֶה מֵהָרַעֵב וְאוֹלָם
הַטוֹמָאָה אֵין רְאוּיָה שֶׁתִּדְחֵי מִפְּנֵי זֶה אַחַר שֶׁאִינָה בְּעַצְמוֹתָהּ סְבֵה לְהַסִּיר
הַסְּכָנָה וְלִזְאֵת הַסְּבֵה בְּעֵינָהּ יוֹתֵר לְכַבּוֹת אֶת הַנֵּר בְּשִׁבִיל הַחֹלָה
שִׁישֵׁן כְּשֶׁהָיָה בְּחִלּוֹ סְכָנָה וְלֹא יוֹתֵר לְטַלְטֵל אֶת הַנֵּר לְהוֹצִיאֵו חוּץ מִמִּחְדָּר
הַחֹלָה כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרְנוּ בְּמִקּוֹמוֹ וְהֵנָּה קִרְאֵה לַחֵם שִׁישִׁימוֹ תַּחַת הַלֶּחֶם
הַמוֹסֵר לַחֵם חוּם כִּי הוּא הָיָה נֹאפָה מִחֲדָשׁ סְבִיב יוֹם הַשַּׁבָּת עִם שֶׁהוּא
אֲפֹשֶׁר שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּדַפּוּסָיו שֶׁל זֶהָב שֶׁהָיָה נֹאפָה בָּהֶם עַד עַתָּה הַמַּעֲרָכָה וְאִז
הָיָה נִשְׁמָר חוֹמוֹ קִצְתָה לְזֵאת הַסְּבֵה : (רלב"ג)

מלבי"ם **וַיִּתֵּן לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ** שֶׁהוּא תְּרוּמַת לַחֲמֵי תּוֹדָה, וּבֵאֵר הַטַּעַם שֶׁלֹּא
נָתַן לוֹ לַחֵם אַחַר, **כִּי לֹא הָיָה שֵׁם לַחֵם** (כִּי הִיָּתָה עֵיר שְׂכוּלָה כַּהֲנִים) **כִּי**
אִם לַחֵם הַפְּנִים הַמוֹסְרִים מִלְּפָנֵי ה' לְשׁוּם לַחֵם חֵם אַחַר תַּחְתּוֹ מִשׁוּם
דְּכַתִּיב לְפָנֵי תְּמִיד, וְהֵגֵם שֶׁהַלֶּחֶם שֶׁלְּקָחוּ מֵעַל הַשׁוֹלְחַן קָל מִהַלֶּחֶם שֶׁעַל
הַשׁוֹלְחַן שֶׁאֵין בּוֹ מַעִילָה וְכִי שֶׁקָּל מִתְּרוּמָה שְׁחִיב עֲלָיו מִיָּתָה בְּכִיז לֹא
יִכּוֹל לִתְתּוֹ לוֹ כִּי אִסּוּרָה לְזָרִים, וְלִדְעַת חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה נָתַן לוֹ
לַחֵם הַפְּנִים הַמוֹסְרִים מֵעַל הַשׁוֹלְחַן כִּי דוּד אַחֲזוּ בּוֹלְמוֹס, וְכִבֵּר בָּאֵר זֶה
בְּפֶרֶ"ד כִּי לֶכֶן נָתַן לוֹ לְהַ"פ הַמוֹסְרִים כְּדִין מִי שֶׁאַחֲזוּ בּוֹלְמוֹס שְׂמֵאֲכִילִים
אוֹתוֹ הַקָּל הַקָּל תַּחֲלָה, וְדוּד אִ"ל שִׁיתָן לוֹ חֲמֵשָׁה לַחֵם, כִּי הַכִּי"ג הָיָה נוֹטֵל

חמש חלות כמ"ש ביומא וא"ל שיתן לו חמש חלות תיכף כי בהם תתישב דעתו, או יתן לו הנמצא אם נמצא בידו חולין טוב יותר, והשיב לו הכהן עמ"ש או הנמצא, אין לחם חול, תרגם יונתן כי אם לחם קדש, והוא לה"פ אחר הקטרת הבזיכין שהוא הקל מכולם, כי הסדר הוא תרומה חייב עליו מיתה, לחם הפנים קודם הקטרת הבזיכין קל יותר שהוא רק בלאו, ולה"פ אחר הקטרה קל מכולם שאין בו מעילה, אך בתנאי אם נשמרו הנערים אך מאשה, כי אם הם טמאים יתהפך הדבר, שאיסור קדש חמור מתרומה שטמא האוכל קדש הוא בכרת (כמ"ש הרמב"ם פ"י"ח מהלכות פה"מ) וגבי תרומה ליכא כי אם חיוב מיתה בידי שמים (כמ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות תרומות) וקל מכולם לה"פ קודם הקטרת הבזיכין שאינו חייב משום טומאה עד שיקרבו מתיריו (כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' מעילה) ואז היה ראוי להאכילו תרומה, ואחריו לה"פ שעל השולחן, ואחריו לה"פ המוסרים מעל השולחן שחמור מכולם ודוד השיב כי אשה עצורה לנו וכלי הנערים קדש ואין חשש טומאה, ויען לא באר איזה קדש י"ל אם לה"פ שעל השולחן או לה"פ המוסרים, א"ל שהוא דרך חול נגד תרומה אף כי היום יקדש בכלי, רצה לומר גם לחם שעל השולחן קל נגד תרומה כנ"ל, אחר שהוא רק בלאו, לכן ויתן לו הכהן קדש לא תרומה, כי לא היה שם לחם אחר כי אם לה"פ המוסרים שהוא הקל מכולם: (מלבי"ם)

ח וְשֵׁם אִישׁ מֵעֲבָדֵי שְׂאוּל בִּיזֹם הָהוּא נֶעְצָר לִפְנֵי יְהוָה וְשֵׁמוֹ דָּאָג
הָאֲדָמִי אָבִיר הָרַעִים אָשֶׁר לְשָׂאוּל:

רפ"י נעצר לפני ה'. עוצר עצמו לפני אהל מועד, לעסוק בתורה: אביר
הרועים. אב בית לין: (רפ"י)

מצודת דוד נעצר. מעוכב שם, להתבודד בעבודת ה' : אביר הרועים. גדול
וממונה על רועי מקנה המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון נעצר. מעוכב, כמו (שופטים יג טו) : נעצרה נא אותך :
האדומי. שהיה גר באדום, אבל היה ישראל מלידה : אביר. ענין חוזק,
כמו (בראשית מט כד) : אביר יעקב, ורוצה לומר גדול וחשוב : (מצודת
ציון)

רלב"ג אביר הרועים. ר"ל גדול רועי המקנה אשר לשאול וממונה עליהם
:

מלבי"ם ושם איש יספר שהכהן לא נשמר מפני דואג שהיה שם, וזה
לאות שהכהן לא עלה על לבו כי בורח הוא, וזה מגיד גם כן רשעת דואג
שהיה שם ושמע כי דוד אמר שהולך בשליחות שאול, ובכ"ז הלשין את

טז וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַחִימֶלֶךְ וְאִין יֵשׁ פֹּה תַחַת יְדָךְ חֲנִית אוֹ חֶרֶב כִּי גַם חֶרֶבִי וְגַם כְּלִי לֹא לְקַחְתִּי בְיָדִי כִּי הִנֵּה דָבַר הַמֶּלֶךְ נְחוּץ: (o)

רס"י וְאִין יֵשׁ פֹּה. וְאִם יֵשׁ פֹּה: נְחוּץ. צְבָהִילוֹת: (רס"י)

מצודת דוד ואין. בלשון שאלה אמר לו, האם אין יש פה חרב לתת לי : כי היה וכו' נחוץ. ובעבור המהירות לא לקחתי מה עמדי : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואין. בחיר"ק כמו בציר"י, וכן (לעיל ד כא) : אי כבוד : פה. כאן : כלי. תרגם יונתן : מני : נחוץ. ענין מהירות רב, וכן תרגם יונתן : בבהילו : (מצודת ציון)

זי וַיֹּאמֶר הַכֹּהֵן חֶרֶב גְּלִית הַפְּלִשְׁתִּי אֲשֶׁר הִכִּיתָ בְּעַמְקֵי הָאֵלֶּה הִנֵּה הִיא לֹוֹטָה בְּשִׁמְלָה אַחֲרֵי הָאֶפֶוד אִם אַתָּה תִקַּח לָךְ קַח כִּי אֵין אַחֲרֵת זֹלָתָה בְּזָה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵין כְּמוֹהָ תִנְנָה לִי:

רס"י לוטה. כרוכה, וכן (מלכים-א יט יג): וילט פניו צאדרתו: אחרי האפוד. אחר שאלו צאורים ותומים, אמר לו כן. וכן תרגם יונתן: צת דשאל ליה צאפודא:

מצודת דוד אחרי האפוד. מונחת אחרי האפוד ויונתן תרגם : בתר דשאל ליה באפודא. רצה לומר : מתחלה שאל לו באורים ותומים, ואחרי זה אמר לו הדברים האלה : אם אותה. אם תרצה לקחתה, קח אותה : אין כמוה. רצה לומר : טובה היא לי מכל החרבות : (מצודת דוד)

מצודת ציון לוטה. מכורך ומעוטף, כמו (מלכים א יט יג) : וילט פניו באדרתו : בשמלה. בבגד : האפוד. הוא שם כולל גם לחושן : זולתה. חוץ ממנה : בזה. במקום הזה : (מצודת ציון)

רלב"ג לוטה בשמלה. נסתרת ומכוסת בשמלה אחרי האפוד והחושן שהי בלשכה ששמים שם בגדי כהונה והנה שם זה החרב שם לפרסם הנס שנעשה לישראל בדבר גלית : (רלב"ג)

מלבי"ם חרב גלית פי' מהרי"א כי אנשי החיל ימנעו מקחת חרב שנהרג בו בעליו, כי סימן רע לבעליו, וזה שכתוב אם אותה תקח לך קח כי אין

אחרת, ודוד השיב אין כמוה כי אצלו שהוא נצח בה תורה על סימן טוב: (מלבי"ם)

יא וַיִּקָּם דָּוִד וַיְבָרַח בַּיּוֹם הַהוּא מִפְּנֵי שְׂאוּל וַיָּבֵא אֶל אַכִּישׁ מֶלֶךְ גֵּת:

מצודת דוד ביום ההוא. כי בעוד היותו בארץ ישראל, עדיין היה ברשות שאול, וכאלו לא ברח: **מלך הארץ.** רצה לומר: חשוב כמלך, על היותו יוצא ובא במלחמה לפני העם: **הלא לזה יענו.** רצה לומר הלא עליו היה השבח לזמר במחולות לאמר, הכה וכו' ודוד ברבבותיו: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויברח עתה ברח לגמרי כי יצא מגבול ארץ ישראל: (מלבי"ם)

יב וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי אַכִּישׁ אֵלָיו הֲלוֹא זֶה דָּוִד מֶלֶךְ הָאָרֶץ הֲלוֹא לְזֶה יַעֲנוּ בְּמַחְלוֹת לְאֹמֶר הִפֵּה שְׂאוּל (באלפו) בְּאֶלְפָיו וְדָוִד (ברבבתו) בְּרַבְבֹּתָיו:

רס"י הללא זה דוד מלך הארץ. אמרו לו לאכיש, תנאי היה צינינו (לעיל יז ט): 'אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים', אין לך אלא שתרד מכסאך, ויהיה מלך הארץ הזאת: (רס"י)

מצודת ציון יענו. ענין הרמת קול, כמו (דברים כז יד): וענו הלויים קול רם: **במחולות.** שם כלי זמר: (מצודת ציון)

מלבי"ם הלא זה דוד חשדוהו שבא כמרגל כי אי אפשר שברח הלא הוא מלך הארץ, ואי אפשר שיברח מפני שאול כי גדול הוא משאול אם אצל העם שנחשב כמלך אצלם אם מצד גבורתו, כי הלא לזה יענו במחלות. גם אמרו הלא זה דוד מלך הארץ הזאת של פלשתים שכפי התנאי שהתנה גלית אנחנו עבדים למנצח הפלשתי, והוא בא ללכוד את הארץ, הלא לזה יענו שנית במחולות לאמר הכה דוד ברבבותיו, כי בא להכות אותנו חללים: (מלבי"ם)

יג וַיִּשֶׂם דָּוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּלִבּוֹ וַיֵּרָא מְאֹד מִפְּנֵי אַכִּישׁ מֶלֶךְ גֵּת: **יד** וַיִּשְׁנֶה אֶת טַעְמוֹ בְּעֵינָיִהֶם וַיִּתְהַלֵּל בְּיָדָם (ויתו) וַיִּתְּיוּ עַל דַּלְתוֹת הַשַּׁעַר וַיִּזְרְדוּ רִירוֹ אֶל זַקְנוֹ:

רס"י את טעמו. את דבריו: ויתהולל. נשתטה: ויתו. ויכתוב: רירו. רוקו.

דבר הנוטף קרוי ליה, וכן (איוב ו ו): צריח חלמות ; וכן (ויקרא טו ג): רר
בָּשָׂרוֹ: (כ"ז)

מצודת דוד וישנו את טעמו. שינה את דבריו לפניהם, ועשה מעשה סכלות
בהיותו בידם, ועשה סימנים ושריטות על הדלתות והוריד וכו', וכל זה
עשה למען יחשבו שאין זה דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישנו. מלשון השתנות וחלוף : טעמו. ענין דבור החכמה, כמו
(איוב יב כ) : וטעם זקנים יקח : ויתהולל. ענין סכלות, כמו (שם פסוק
וז) : ושופטים יהולל : ויתנו. ענין רושם ושריטה, כמו (יחזקאל ט ד) :
והתוית תיו : רירו. רוקו, כמו (איוב ו ו) : בריר חלמות : (מצודת ציון)

רלבי"ג וישנו את טעמו. הוא מענין וטעם זקנים יקח והרצון ששנה דבריו
באופן שהיה נראה כי בבלי דעת דבר ועשה עצמו הולל : ויתו על דלתות
השער. ר"ל שהיה מתוה תו ורושם על דלתות השער על צד השטות והיה
מוריד ריר פיו על זקנו : (רלבי"ג)

מלבי"ם וישנו את טעמו, תחלה נתן טעם שבא כי ברח מאדוניו, עתה
שינה ונתן טעם אחר, ויתהולל בדברי שגעון עד שנראה מדבריו שהוא
איש משוגע, וכן ממעשיו ויתו על דלתות השער, וכן מתנועותיו ויורד רירו
אל זקנו: (מלבי"ם)

טו ויאמר אכיש אל עבדיו הנה תראו איש משתגע למה תביאו אתו
אלי:

מצודת דוד הנה תראו. הלא ראיתם שהוא איש משוגע, ודוד הלא הוא
משכיל, אם כן אין זה דוד, ולמה תביאון אלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון משתגע. מראה בעצמו ענין שגעון : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר אכיש הנה תראו וכו' רצה לומר בהכרח תאמרו אחד מגי'
תירוצים, א. או שלא ידעתם שהוא איש משוגע, על זה משיב הנה תראו
איש משתגע, הלא זה נראה לכל: (מלבי"ם)

טז חסר משגעים אני כי הבאתם את זה להשתגע עלי הֲזֶה יבוא אל
ביתי:

כ"ז הנה יבא אל ביתי. לשון תמיהה, ולכך נקוד חטף פתח, ורפי: (כ"ז)

מצודת דוד **חסר משוגעים**. אמרו במדרש (ילקוט שמעוני כאן רמז קלא) : שהיתה אשתו ובתו משוגעות, ולזה אמר וכי חסר וכו', רצה לומר וכי אין די לי במשוגעים אשר בביתי, עד שהבאתם גם את זה להשתגע אצלי : **הזה וכו'**. ועוד, האם זה שהוא בתכלית השגעון, וכי ראוי הוא לבוא אל ביתי, עם כי לפעמים יתענגו השרים בשמוע דברי משוגע, אולם לא מדברי מי שהוא בתכלית השגעון : (מצודת דוד)

רלב"ג **חסר משוגעים אני**. ר"ל האני חסר משוגעים ומצטרך אליהם עד שתביאו אלי זה להשתגע, ועוד האם זה שהוא בתכלית השגעון והוא ראוי לבא אל ביתי, והנה בזאת התחבולה נמלט דוד מיד אכיש מלך גת : (רלב"ג)

מלבי"ם **ב**. או תאמרו שהבאתם אותו כדרך שמביאים משוגע לצחוק, על זה אמר **חסר משוגעים אני** הלא יש פה משוגעים הרבה בלעדיו, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שהיו אשתו ובתו משוגעים, **ג**. או תאמרו שלא אתם הבאתם אותו רק בא מעצמו וזה אי אפשר כי **הזה יבוא אל ביתי** מעצמו וכי ראוי שיניחוהו לבוא : (מלבי"ם)

שמואל א פרק-כב

א **וַיִּלֶךְ דָּוִד מִשֵּׁם וַיִּמְלֹט אֶל מְעֵרַת עַדְלָם וַיִּשְׁמְעוּ אַחִיו וְכָל בֵּית אָבִיו וַיֵּרְדוּ אֵלָיו שָׁמָּה :**

מצודת דוד **וישמעו אחיו**. כי ברח דוד, פחדו לנפשם פן יתנקם בהם שאול, ולזה ירדו אל דוד : (מצודת דוד)

מלבי"ם **וישמעו אחיו** שיראו פן ינקום שאול מהם : (מלבי"ם)

ב **וַיִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל אִישׁ מְצוּק וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר לוֹ נִשְׂא וְכָל אִישׁ מֵרֶגֶל וַיְהִי עֲלֵיהֶם לְשָׂר וַיְהִיו עִמּוֹ כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ :**

מצודת דוד **כל איש מצוק וכו'**. ולא היה יכול לשבת בארצו ובמקומו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצוק. ענין צרה, כמו (תהלים קיט קמג) : צר ומצוק מצאוני, ורוצה לומר מי שיש לו מצוקה מאויביו : **נושא.** ענין הלואה, כמו (שם קט יא) : ינקש נושה, ורוצה לומר מי שיש אצלו הלואה מאחרים : **מר נפש.** עני ורש, כמו שכתוב (משלי לא ו) : ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו : (מצודת ציון)

רלב"ג **כל איש מצוק וכל איש אשר לו נושא.** הרצון באיש מצוק מי שמצאתהו מצוקת לבו מפני היותו עשוק ורצוף ואין לו כח מיד אויביו ועושקיו או למה שידמה לזה, ואיש אשר לו נושה הוא הלוח ואין לאל ידו לפרוע, ואיש מר נפש הוא העני אשר שדי המר נפשו לרוע מזלו וקשה יומו כי ירוח לו מצד החבורה ולזה נתקבצו אלו אל דוד עם שכבר נתפרסם להם מטוב הצלחתו מה שהביאי לקוות לטוב בהיותם בצלו : (רלב"ג)

מלבי"ם **כל איש מצוק,** שיש לו מצוקת נפש פנימיית **וכל איש אשר לו נשא רצה** לומר מיצר מבחוץ ואלה יעזבו מקומם לבקש ריוח ממצוקת נפש או מצרת הגוף, **וכל איש מר נפש** בעל כעס וחמה וזה ילך לחרף נפשו בשדה המערכה : (מלבי"ם)

א וַיֵּלֶךְ דָּוִד מִשָּׁם מִצִּפֹּר מוֹאֵב וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ מוֹאֵב יֵצֵא נָא אָבִי וְאִמִּי אֶתְּכֶם עַד אֲשֶׁר אֲדַע מֵה יַעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים:

מצודת דוד **יצא נא.** מן המערה לשבת אתכם : **מה יעשה לי אלהים.** באיזה מקום אמצא מנוח, כי אז ישבו עמדי : (מצודת דוד)

מלבי"ם **וילך דוד** כי ירא ששאל ירדוף אחריו. **יצא נא אבי ואמי אתכם** כי דוד ואנשי החיל ישבו במצודה ושם סכנה בעת מלחמה, בקש שיצאו מן המצודה לשבת בעיר המלוכה : (מלבי"ם)

ד וַיִּנְחַם אֶת פְּנֵי מֶלֶךְ מוֹאֵב וַיֵּשְׁבוּ עִמּוֹ כָּל יְמֵי הָיִוֹת דָּוִד בְּמִצְדָּה: (o)

רפ"י **וישבו עמו כל ימי היות דוד במלכותו.** סמוך למואב, וכסילא דוד משם ליער חרת, הרג מלך מואב את אביו ואת אמו ואחיו, חוץ מאחד שבהם שהחייהו נחש העמוני, והוא החסד שאמר דוד (שמואל-ב יב): כאשר עשה אביו עמדי חסד, כדאיתא במדרש רבי תנחומא: (רפ"י)

מצודת דוד **וינחם**. דוד הביאם לפני המלך : **במצודה**. שהיה סמוך אל מואב : (מצודת) (דוד)

מצודת ציון **וינחם**. וינהגם, כמו (שמות יג יז) : ולא נחם אלהים : **במצודה**. ענין מקום משומר, או מגדל, או סלע, או מערה, כמו (יחזקאל יט ט) : יביאהו **במצודות** : (מצודת) (ציון)

רלבי"ג **כל ימי היות דוד במצודה**. זה לאות שאחר שיצא דוד מהמצודה נפרדו אביו ואמו ממלך מואב : (רלבי"ג)

וַיֹּאמֶר גַּד הַנְּבִיא אֶל דָּוִד לֹא תֵשֵׁב בְּמִצְדָּה לָךְ וּבָאתָ לָךְ אֶרֶץ יְהוּדָה וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיָּבֵא יַעֲר חֶרֶת: (o) וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל כִּי נֹדַע דָּוִד וְאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֵתוּ וְשְׂאוּל יוֹשֵׁב בְּגִבְעָה תַּחַת הָאֶשֶׁל בְּרֶמָה וַחֲנִיתוֹ בְּיָדוֹ וְכָל עֲבָדָיו נֹצְבִים עָלָיו:

רש"י **כי נודע דוד**. כי התבונן להשמר ממנו: תחת האשל ברמה. אחת שהיתה בגבול בנימן. ורבותינו אמרו (תענית ה ב): היא היתה רמה של שמואל, ושני מקומות הן, וכן מדרשו: ושאל יושב בגבעה, בזכות האשל הגדול אשר ברמה, שהיה מתפלל עליו: (רש"י)

מצודת דוד **כי נודע דוד**. כי עד הנה היה נחבא ולא ראהו איש : **תחת האשל ברמה**. מקום גבוה היה בגבעה, ובה עמד אשל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **האשל**. האילן, כמו (בראשית כא לג) : ויטע אשל : (מצודת ציון)

מלבי"ם **כי נודע דוד**, כי עד עתה שמע שנאספו אליו אנשים אבל עקבותם לא נודעו עד עתה : **תחת האשל ברמה** בין גבעה ובין רמה היה נטוע אשל, והאשל היה מציין גבול רמה, וכן למעלה (סיי י"ד ושאל יושב בקצה הגבעה תחת הרמון במגרון, ויש בזה דרוש לחכמינו זכרונם לברכה : (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְעֲבָדָיו הַנֹּצְבִים עָלָיו שְׁמְעוּ נָא בְּנֵי יְמִינִי גַם לְכַלְכֶּם יִתֵּן בָּן יְשִׁי שְׂדוֹת וּכְרָמִים לְכַלְכֶּם יְשִׁים שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת:

מצודת דוד **בני ימיני**. כי רוב עבדיו היו מבני שבטו : **גם לכלכם**. רצה לומר : וכי אפשר שיתן שדות לכולכם, וכי מאין לו כל כך שדות, ומאין לו רבוי עם כל כך שיעשה את כולכם לשרים : (מצודת דוד)

מלבי"ם שמעו נא בני ימיני גם לכלכם. אמר להם, **א**. אם שבט יהודה מחזיקים בידו, הם באשר הם שבטו ומשפחתו יקוו כי יתן להם משרה או נחלת שדה וכרם לא כן אתם בני ימיני, **ב**. גם לכלכם וכו', רצה לומר גם אם תקוו זאת, אי אפשר שכולכם תהיו שרי אלפים, ושיתן לכולכם שדות וכרמים, הלא בהכרח אחד יהיה שר אלף, ויתר העם יהיו עבדים ועניים, ואם כן מה הסבה. (מלבי"ם)

ח כִּי קִשְׁרֹתֶם כָּלְכֶם עָלַי וְאִין גְּלָה אֶת אֲזְנֵי בְּכָרְת בְּנֵי עַם בֶּן יִשְׂרָאֵל חָלָה מִכֶּם עָלַי וְגָלָה אֶת אֲזְנֵי כִּי הַקִּים בְּנֵי אֶת עֲבָדַי עָלַי לְאָרֶב כִּיֹּם הַזֶּה: (o)

מצודת דוד כי קשרתם. כולכם עשיתם עלי קשר, כאלו הבטיח טובה לכולכם: **בכרת בני**. בעת שכרת בני ברית עמו, כי אם גליתם אזני מאז, הייתי נשמר שלא יבוא לכלל זה: **ואין חולה**. אין אחד מכם שיחלה ויכאב לבו בעבורי: **וגלה**. כפל דבריו, וכדרך המדבר מכאב לב: **כי הקים**. רוצה לומר: על ידי שלא גליתם אזני, נגמר הדבר והקימו לאורב: **כיום הזה**. שנראה עתה בחוש שאורב עלי ומאסף אליו אנשים: (מצודת דוד)

מצודת ציון קשרתם. ענין אגודת אנשים בחבור עצת מרד: (מצודת ציון)

רלב"ג ואין חולה מכם עלי. ר"ל אין אחד מכם שיחשוב עצמו חולה בעבורי בדבר הנעשה כנגדי וידמה שהיה ירא שאול שיהיה הקשר חזק מבני ישראל את דוד וילחם עמו ולזה אמר שכבר הקים בנו עבדו עליו לאורב: (רלב"ג)

מלבי"ם כי קשרתם כלכם עלי, והנה התרעם בשתים, **א**. שתיכף עת כרת בני (ברית) עם בן ישי, היה לכם להודיעני, **ב**. אם תאמרו שאז לא חשבתם שיצמח מזה מרד במלכות, ועל כל פנים עתה כי הקים בני את עבדי עלי לאורב, והרי הצמיח המרד באושים כמו שהוא כיום הזה שיצא המרד אל הפועל ומדוע אין גולה את אזני שזה מורה שאין מכם חולה עלי להרגיש בצרתי: (מלבי"ם)

ט וַיַּעַן דָּאָג הָאֲדָמִי וְהוּא נָצַב עַל עֲבָדַי שְׂאוּל וַיֹּאמֶר רְאִיתִי אֶת בֶּן יִשְׂרָאֵל בָּא נָבָה אֶל אַחִימֶלֶךְ בֶּן אַחֲטוּב:

מצודת דוד והוא נצב. עמד סמוך לעבדי שאול, בעת שאמר להם הדברים האלה: (מצודת דוד)

מלבי"ם (ט-יג) **השאלות**: מה חטא דואג והוא הגיד האמת ומדוע קללו דוד בתהלות ס"י נ"ב, למה הפך הסדר הלא תחלה נתן לו צדה ואחר כך שאל באלהים ואחר כך חרב נתן לו ושאל אמר זה בסדר אחר? :

והוא נצב ממונה עליהם, בא נבה אל אחימלך, הנה אם היה דואג מגיד המעשה כמו שהיה באמת, לא היה נצמח שום חשד על הכהנים, כי באמת בא דוד אל בית ה' לא אל בית אחימלך, ודואג שמע שדוד אמר שהולך בשליחות המלך, ושהוא רעב שאחזו בולמוס, וששאל לו באורים דבר סתמי ולא הודיע להכהן עקר שאלתו באמרו שהמלך צוהו להעלים הדבר, ושלא בקש חרב גלית כלל, רק חרב, ורק מפני שלא היה חרב אחרת נתן לו חרב גלית, מכל זה מבואר שהכהן עשה זאת בתום לבבו ובנקיון כפיו, אבל דואג לשונו כתער מלוטש עושה רמיה, הוא אמר שדוד בא אל בית אחימלך שמשמעותו שבא אל בית הכהן לא אל בית ה', ולזה לא אמר אל בית אחימלך הכהן שאז היה משמע שבא אליו מצד כהונתו, והוא הלשין שבא אליו מצד היותו עמו בקושרים בהיותו בן אחיטוב ומשפחה זאת המה עם דוד. (וכן אמר (תהלות נ"ב ב') בבוא דואג האדומי ויגד לשאל בא דוד אל בית אחימלך. כי זה היה יסוד המלשינות שבזה השחית את הכהנים), ועל יסוד זה הוציא דבה שנית כמ"ש, (מלבי"ם)

ו וישאל לו ביהוה וצידה נתן לו ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו:

מצודת דוד בה'. באורים ותומים : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצידה. מזון : (ז) לרצים. הרצים רגלי לפני מרכבתו : עליו. אצלו לשמשו : סבו. סובו מפה ללכת להמיתם : ולא אבו. ולא רצו : לפגוע. ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) : גש פגע בו : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישאל לו באלהים שאם היה מגיד שהיה בבית אלהים הלא היה מוכרח להגיד לשאל מה שאל לו, כי שם היה דואג נעצר לפני ה' ושמע הדברים, אבל בהיות שאל חושב שבא לבית הכהן, חשב שבביתו גלה לו סודו ושאלתו עד שבבואו לבית ה' לשאל לא יכול לדעת מה דברו בבית הכהן בלאט, ג. שבאמת מה ששאל לו באלהים היה לבסוף, ודואג ספר בערמה שתחלה שאל לו באלהים ואחר כך נתן לו חרב וצדה, וזה משני טעמים, א. שאם היה מספר כסדר היה שאל מרגיש שהכהן לא ידע מאומה, שאם לא כן למה נתן לו הלחם והחרב בבית ה' לפני דואג ולא בביתו, מדוע לא נשמר מדואג, לכן אמר שתחלה שאל לו באורים ותומים והיה מוכרח לכנוס לבית ה' לשאל, ולכן לא נשמר מפני דואג גם בהחרב והלחם אחר שנגלה סודם, ב. שבזה יגדל האשמה על הכהן, שאם תחלה נתן לו חרב ולחם, יאמר הכהן שלא ידע מאומה כי בורח הוא, ואף שאחר כך שאל לו באלהים ובהכרח שאל על עניני הבריחה, אז כבר היה החרב בידו. אבל לפ"מ שאמר שתחלה שאל באלהים, וכבר ידע מתשובת

האורים ותומים כי בורח הוא מדוע נתן לו לחם וחרב, **ד.** לא ספר שאחזו בולמוס ושמטעם זה נתן לו לחם קדש. שבזה גם אם היה הכהן יודע כי בורח הוא היה מוכרח להשיב את נפשו, כי לא הורשה להכהן לגרום מיתתו, רק אמר וצידה נתן לו, שמשמע צידה לדרכו לימים רבים שזה מורה שהחזיק בידו, **ה.** לא ספר שדוד שאל חרב סתם ולא היה לו חרב אחר עד שחרב גלית היה מקרה והוא אמר ואת חרב גלית נתן לו שמורה שכיון בעצם לתת לו דוקא חרב הזאת, **ו.** שמלבד זה העלים כל הספור העקרי שדוד אמר בפיו שהוא שליח המלך על דבר סתם, ולכן אין בידו לא צידה ולא חרב כי היה דבר המלך נחוץ, שבכ"ז היה הכהן יוצא נקי בדינו: (מלבי"ם)

יא וישלח המלך לקרא את אחימלך בן אחיטוב הכהן ואת כל בית אביו הפהנים אשר בנב ויבאו כלם אל המלך: (o)

רלב"ג אחימלך בן אחיטוב הכהן ואת כל בית אביו הכהנים. ידמה שקרא עמו כל בית אביו חשב שאול שתהיה שאלתו באלהים אם יצליח במרדו על שאול בדרך שינצחהו במלחמה והיתה תשובת אחימלך כי חלילה לו כי הוא לא ידע בזה דבר ומה שעשה עשה מצד מחשבתו שיהיה דוד היותר נאמן מכל עבדי שאול והיותר סר אל משמעתו: (רלב"ג)

יב ויאמר שאול ששמע נא בן אחיטוב ויאמר הנני אדני:

מלבי"ם בן אחיטוב קראו כן לבזותו, וגם לכלול את אביו בכלל המרד: (מלבי"ם)

יג ויאמר (אלו) אליו שאול למה קשרתם עלי אתה ובן ישי בתתך לו לחם וחרב ושאול לו באלהים לקום אלי לארב פיום הזה: (o)

רס"י ושאול לו באלהים. עשיתו מלך, שאין נשאלין צאורים ותומים להדיוט: (רס"י)

מצודת דוד בתתך. במה שנתת לו לחם וכו', נראה שקשרתם עלי להקימו לאורב: (מצודת דוד)

מלבי"ם בתתך לו לחם וכו' שאול שהאמין לדברי דואג וחשב שבא אל בית הכהן לא הוצרך לסדר הדבר כסדר שהיה (כמ"ש דואג שהוצרך לזה לחזק המלשינות) רק סדר עונותיו מן הקל אל החמור שנתן לו לחם,

ויותר מזה חרב, ויותר מזה ששאל לו באלהים. וכל זה היה על תכלית **שיקום עלי לאורב כיום הזה** רצה לומר שהרי היום יצא הדבר אל הפועל ואגלאי מלתא למפרע: (מלבי"ם)

וַיַּעַן אַחִימֶלֶךְ אֶת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר וּמִי בְּכָל עֲבָדֶיךָ כְּדוֹד נֶאֱמַן וַחֲתַן הַמֶּלֶךְ וְסָר אֶל מִשְׁמַעְתְּךָ וְנִכְבַּד וּבִיתְךָ:

רס"י וסר אל משמעתך. כמו (בראשית יט ג): ויסורו אליו, וקרב לשמושך ואל שמע דבריך, וכי היה לי להצין שאינו הולך בשליחותך: (רס"י)

מצודת דוד ומי בכל עבדיך. רצה לומר: לא במרד עשיתי זאת, כי אמרתי שהולך הוא בדבר המלך, כי מי מכל עבדיך עבד נאמן כדוד: **וסר**. ומאז היה סר להיות נשמע לך, לכל אשר תצונו: (מצודת דוד)

מלבי"ם ומי בכל עבדיך כדוד השיב שהלא לא היה שום ענין שיעלה בדעתו שדוד הוא מורד באדוניו, כי זה היה אפשר באי מארבעה פנים, **א**. אם היה דוד בוגד בטבעו, ועל זה אמר ומי וכו' **כדוד נאמן**, **ב**. אם היה נראה מפעולותיו שהוא ממרה נגד אדוניו, ועל זה אמר **וסר אל משמעתך**, **ג**. אם היה ממשפחה שהם אויבי המלך ועל זה אמר **וחתן המלך**, **ד**. אם היה המלך משפילהו ומוריד כבודו שיצויר שימרוד מצד בקשתו הכבוד ועל זה אמר **ונכבד בביתך**, ואם כן הלא לא היה שום דבר שיעלה בדעתי שהוא דעתו לברוח ולמרוד: (מלבי"ם)

טו היזם החלתי (לשאל) לשאל לו באלהים חלילה לי אל ישם המלך בעבדו דבר בכל בית אבי כי לא ידע עבדך בכל זאת דבר קטן או גדול:

רס"י היום החלתי לשאל לו. בתמייה, זה ימים רבים שצורך הצבור בו, שמינהו מושיא ומשיא את ישראל, ומאז אני שואל לו בחללים: חלילה לי מעשות דבר זה למרד ומעל: (רס"י)

מצודת דוד היום החלתי. וכי היום היה ההתחלה לשאל לו באלהים, הלא מאז שאלתי לו, בהיות כי הוא היה המוציא והמביא: **חלילה לי**. לעשות זאת במרד ובמעל: **דבר**. רצה לומר: דבר אשמה: **בכל**. כמו ובכל בית אבי: **בכל זאת**. במה שמרד דוד בך: (מצודת דוד)

רלב"ג היום החלתי לשאל לו באלהים. ר"ל וכי היום החלתי לשאל לו באלהים שתחשדני בזה הלא כמה פעמי שאלתי לו באלהים

בשליחותך על דבר מלחמות ישראל כי הוא המוציא והמביא את ישראל : **בעבדו דבר בכל בית אבי**. ר"ל ולא בכל בית אבי ואמנם אמר זה לפי שכבר נר' לו שחשדם שאול כלם לפי שקראם כלם לבא לפניו : (רלבי"ג)

מלבי"ם היום החלתי לשאול, רצה לומר וכי מה ששאלתי לו היום הוא הפעם הראשון, ועל זה אמר החלותי, או הכי שאלתי היום שנודע כי הוא מורד, ואם כן מדוע תחשדני, אל ישם המלך בעבדו דבר בכל בית אבי, רצה לומר אתה מיחס אלי דבר אשמה, ועל ידי אתה מיחסו אל כל בית אבי, מה שאינו כלל, כי לא ידע וכו': (מלבי"ם)

טז ויאמר המלך מות תמות אחימלך אתה וכל בית אביך: **יז** ויאמר המלך לרצים הנצבים עליו סבו והמיתו פהני יהוה פי גם ידם עם דוד וכי ידעו כי ברח הוא ולא גלו את (אזנו) אָזְנִי וְלֹא אָבוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ לְשַׁלַּח אֶת יָדָם לִפְגַע בְּכַהְנֵי יְהוָה: (o)

כז לרצים הנלצים עליו. אצנר ועמסא היו: ולא אצו. דרסו אכין ורקין (יהוסע א יח): כל איש אשר ימרה את פיך וגו', יכול אפילו לדבר עזירה תלמוד לומר **לומר** **רק'** (כז"י)

מצודת דוד גם ידם. רצה לומר : גם עצתם : (מצודת דוד)

מלבי"ם כי גם ידם עם דוד או לכל הפחות ידעו כי בורח הוא וחייבים מיתה על שלא גלו את אזני, ולא אבו כי הבינו שהדבר שקר: (מלבי"ם)

יח ויאמר המלך (לדויג) לדואג סב אתה ופגע בכהנים ויסב (דויג) דואג האדמי ויפגע הוא בכהנים וימת ביזם ההוא שמנים וקמשה איש נשא אפוד **בד**:

כז לדויג. נסתנה שמו, אמר לו נתפסת כדג, אתה הלשנת עליהם, אתה הרוג **אותם**: (כז"י)

מצודת דוד נושא אפוד. כל אחד מהם היה נושא אפוד, והוא מלבוש מכובד, ילבושו אותו עובדי ה', וכמו שנאמר בשמואל (לעיל ב יח) : נער חגור אפוד בד : (מצודת דוד)

רלבי"ג נושא אפוד בד. ר"ל שהיו נכבדים וראויים לזה הלבוש כי זה

הלבוש היו לובשים הנכבדים וכל שכן מי שהיו מהם מיוחדים לעבודת השם כמו שזכרנו בענין אפוד שמואל : (רלב"ג)

מלבי"ם סב אתה אחר שלדבריד חייבים מיתה, יד העדים תהיה בו בראשונה: (מלבי"ם)

יט ואת נב עיר הפהנים הפה לפי חרב מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק ושור וחרמור ושה לפי חרב:

מלבי"ם ואת נב למען ישמעו העם וייראו ולא יחזיקו ידי דוד: (מלבי"ם)

כ וימלט בן אחד לאחימלך בן אחטוב ושמו אביתר ויברח אחרי דוד: **כא** ויגד אביתר לדוד כי הרג שאול את כהני יהוה: **כב** ויאמר דוד לאביתר ידעתי ביום ההוא כי שם (דויג) דואג האדמי כי הגד יגיד לשאול אנכי סבתי בכל נפש בית אבי:

כ"י אנכי סבתי. סבתי הדבר עד שכל לידי כך: (כ"י)

מצודת דוד ביום ההוא. בהיותי בנוב, ידעתי אז שדואג שם והוא יגיד לשאול : אנכי סבותי. היה מתאונן ואומר, אני סבתי המיתה לכולם, ועל ידי באה התקלה : (מצודת דוד)

מלבי"ם ידעתי רצה לומר אני סבה למיתתם, ואני קצת מזיד אחר שידעתי ביום ההוא כי דואג יגיד לשאול ואם כן אנכי סבותי מיתתם ואני צריך כפרה, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה א"ל הקב"ה על ידך נהרג נוב עיר הכהנים: (מלבי"ם)

כג שבה אתי אל תירא כי אשר יבקש את נפשי יבקש את נפשיך כי משמרת אתה עמדי:

כ"י כי אשר יבקש את נפשי. אדם אחד רודף שנינו, במקום שאמלט סם אני, תמלט אתה, כי במשמרתי תהיה תמיד, כך תרגם יונתן: ארי מאן דבעי למיקטלי בעי למקטלך. ויש עוד לפרש ; כי אשר יאהבני יאהבך, ואשר ישמור את נפשי ישמור את נפשיך, ויש דוגמא במקרא (משלי כט ז): אנשי דמים ישנאו חס וישרים יבקשו נפשם, הרי כאן בקשת נפש לטובה:

מצודת דוד **כי אשר יבקש**. הלא שאול המבקש נפשי לספותה, הוא מבקש נפשך לזה אל תפרד מעלי ותהיה שמור עמדי : (מצודת דוד)

רלבי"ג **כי אשר יבקש את נפשי יבקש את נפשך**. ר"ל שכבר אשמור את נפשך כמו נפשי : **כי משמרת אתה עמדי**. ידמה שאמר זה מפני שכבר הביא אביתר עמו האורים והתומים ובהם יהיה נשאל דוד באלהים ולזה אמר שיש לו לבטוח על דוד שישמרהו כנפשו : (רלבי"ג)

מלבי"ם **שבה אתי אל תירא, כי אשר יבקש את נפשי**, רצה לומר בענין הסכנה, אני המסוכן בעצם וראשונה, ואתה במקרה על ידי, **שמי שיבקש את נפשי יבקש את נפשך** גם כן אבל אני העקר בסכנה. ובהפך בענין ההצלה אתה העקר ואני הטפל **כי משמרת אתה עמדי**, הלא ה' ישמר אותך בעצם וראשונה בהיותך כהן ועובד עבודתו, ואגב ישמור גם אותי מצד היותי טפל לך ואם כן אתה הטפל בסכנה והעקר בהצלה ולכן אל תירא: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-כג

א **וַיִּגְדּוּ לְדָוִד לְאֹמֶר הִנֵּה פְּלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּקַעֲיֵלָה וְהָמָּה שָׂסִים אֶת הַגְּרָנוֹת:**

מצודת ציון **שוסים**. בוזזים, כמו (תהלים מד יא) : ומשנאינו שסו למו : (מצודת ציון)

מלבי"ם **נלחמים בקעילה והמה שסים** אמרו חכמינו זכרונם לברכה בעירובין שלא באו רק על עסקי תבן וקש, ושהיה ביום השבת רק בעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללים שבת. נראה שהוציאו זה, **א**. ממ"ש נלחמים בקעילה, ויש הבדל בין **לוחם בעיר** ובין **לוחם על העיר**, הלוחם על העיר רוצה לכבוש החומה, והלוחם בעיר נכנס לגבולה ולוחם עם אנשיה, וכבר בארתי זה (ביהושע סימן י"ז) ולפי זה ממ"ש נלחמים בקעילה, ולא אמר נלחמים על קעילה מבואר שלא באו לכבוש החומה, ויש הבדל בין בוזז ובין שוסס, הבוזז לוקח להנאתו והשוסס כוונתו להשחית בלבד, (ובארתי זאת ובפ"י ישעיה סי' י"ז וסי' מ"ב ובכ"מ) ולפי זה ממ"ש והמה שוסים ולא אמר והמה בוזזים מבואר

שלא היה שם תבואה ופירות שיקחו לצרכם, רק תבן וקש שבאו לרמסו ולהשחיתו: (מלבי"ם)

ב וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר הֲאֵלֶךְ וְהִפִּיתִי בַּפְּלִשְׁתִּים הַאֵלֶּה (o)
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל דָּוִד לֵךְ וְהִפִּיתָ בַּפְּלִשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת קַעֲלֵה:
ג וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי דָוִד אֵלָיו הֲנֵה אֲנַחְנוּ פֹּה בַּיהוּדָה יְרֵאִים וְאָף כִּי נֵלֵךְ
קַעֲלֵה אֶל מַעְרֹכֹת פְּלִשְׁתִּים: (o)

מצודת דוד ביהודה. עם שאנו בין אנשי שבטך, אנו מתפחדים, ומכל שכן
כאשר נלך קעילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואף כי. הוא ענין כל שכן וקל וחומר, כמו (יחזקאל טו ה). ואף
כי אש : מערכות. אנשי המלחמה יקראו כן, כשהם ערוכים וסדורים
להלחם : (מצודת ציון)

רלב"ג הנה אנחנו פה ביהודה יראים. ר"ל שאף על פי שאנחנו תוך בני
יהודה אנחנו יראים מפני שאול ואיך נוסיף על יראתנו יראת מערכות
פלשתים, והנה שאל עוד דוד באלהים בעבור אנשיו ועל השנות היעוד
האמינו אנשי דוד בו אך דוד האמין בו בראשונה, ויתכן שנאמר והוא
הנכון לפי מה שאחשוב כי הלשון הראשון הוא מסופק וכבר אפשר שיובן
שאם ילך והכה בפלשתים הנה יושיע את קעילה לא בזולת זה אבל לא
יהיה בזה המאמר הבטחה שיכה את הפלשתים ולזה יראו אנשי דוד
מרדת קעילה הלא תראה בענין פילגש בגבעי מה שקרה לישראל מהרע
מפני הספק שהיה בלשון כאשר שאלו באלהים כשלא דקדקו בו ולזה
הסכים דוד לשאול באלהים פעם שנית על זה ובא אליו הלשון בזולת שום
ספק שירד אל קעילה והש"י יתן את פלשתים בידו : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: איך לא בטחו אנשי דוד על תשובת ה' שא"ל לך והכית
בפלשתים, ועוד למה האמינו לדברי האורים ותומים השניים: ?

ויאמרו אנשי דוד הנה מה שלא בטחו על דבר ה', שא"ל שיכה בפלשתים,
יש בו שני טעמים, **א.** שהי א"ל והכית בפלשתים והושעת את קעילה,
ויש הבדל בפעל מכה כשבא על כיבוש מלחמה כשנקשר עם ב' או עם את,
אם היה אומר והכית את פלשתים משמע שיכה את כולם, שכן מורה
תמיד **הכה את**, כמו המכה את מדין וכדומה. אבל **מכה בו**, מורה שאינו
הורג רק מקצתם, (ולרוב יפרש המספר כמה הכה במ, או יאמר ויך במ
מכה רבה וכדומה) והנה דוד שאל והכיתי בפלשתים רצה לומר מקצתם
שהם אלה שבאו על קעילה שהיו רק מקצת פלשתים וכן השיב ה' שיכה
המקצת הזה ויושיע את קעילה ובכ"ז יש חשש שאחר כך יתגודדו שנית
ויכו באנשי דוד, **ב.** שלא אמר לו שהוא יתנם בידו בדרך נס כמ"ש בפעם
השני רק א"ל שיכסם בדרך מלחמה, וכן לא באר לו שישב בטח בקעילה,

ועייכ התיראו ויאמרו, הנה אנחנו פה רצה לומר הלא פה יש שתי מעלות, א. שאנחנו פה לבדנו אין אויב ואורב, ב. ביהודה שהם משבטנו ובכ"ז אנחנו יראים, ואיך נלך קעילה, א. שאינה מיהודה, ב. אל מערכות פלשתים שתהיה המלחמה מבית ומחוץ: (מלבי"ם)

זד ויוסף עוד דוד לשאל ביהוה (ו) ויענהו יהוה ויאמר קום רד קעילה כי אני נתן את פלשתים בידך:

מצודת דוד ויוסף וכו'. בכדי לאמץ לב אנשיו שאל שוב : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויוסף לכן הוסיף לשאול בפרטות, ויענהו ה', א. קום רד קעילה אל העיר ולא תפחד, ב. אני נתן את פלשתים בהשגחה ובדרך נס, ג. את פלשתים רצה לומר הגוי כולו: (מלבי"ם)

זח וילך דוד (ואנשו) ואנשיו קעילה וילחם בפלשתים וינהג את מקניהם ויב בהם מפה גדולה וישע דוד את ישבי קעילה: (ו)

מצודת דוד וינהג. נהג לעצמו, להיות לו לשלל : (מצודת דוד)

זט ויהי בברח אביתר בן אחימלך אל דוד קעילה אפוד ירד בידו:

מצודת דוד קעילה. כשבא אל דוד היה בגבול קעילה : אפוד ירד. לפי שנאמר למעלה (פסוק ב) : ושאל דוד בה', לזה אמר שאביתר הביא עמו האפוד ובו שאל : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפוד. זה יאמר על האפוד והחושן עם האורים ותומים, וכן (הושע ג ד) : אין אפוד ותרפים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויהי רצה לומר איך הגיע ליד דוד אורים ותומים, משיב כי בברח אביתר וכו', ואמר אפוד ירד בידו, רצה לומר הוא לא כיון לקחת אפוד כי נמלט אז על נפשו רק האפוד ירד בידו בהשגחת ה' וזה היה בעבור הצלת קעילה (וזה שכתוב בברוח כו' קעילה והוא ברח יער חרת): (מלבי"ם)

זכ ויגד לשאול כי בא דוד קעילה ויאמר שאול נפר אתו אלהים בידו כי נסגר לבוא בעיר דלתים וברים:

רָצִי נכר אותו אלהים בידי. הסגיר, וכן (עובדיה א יב): אל תרא ציוס אחיד ציוס נכרו. וממשקל החזקים הוא, כמו (איכה ב ט): אלד וקצר בריחיה. ואם בקץ לדבר במשקולת הרפים, היה נקוד נכר: נסגר לצא בעיר ללתים וברית. ויצטח בכך, ולא יחוש לצרות ממנו: (רצ"י)

מצודת דוד נכר. מסר אותו אלהים בידי אחרי,, שסגר בעדו לשבת בעיר דלתים ובריה, ובוטח הוא בחוזק העיר ולא יתחבא עוד, ואני אצור על העיר עד רדתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נכר. מסר, וכן (דברים לב ל) : כי צורם מכרם : וברית. הוא כעין מטה, עשוי לסגור בו הדלתות מבפנים : (מצודת ציון)

רלב"ג נכר אותו אלהים בידי. הוא מענין פן ינכרו צרימו והרצון בזה שהש"י הסיר ממנו ההכרה והבחינה כדי שיפול בידי וזה שאם היה מתנהג בטוב העצה היה נשמר מהכנס בעיר מוקפת חומה הנסגר' בחומה דלתי ובריה כי בבא עליו שם לא יוכל להמלט ללכת ולנוס אנה ואנה והנה חשב שאול שלא יגלה שום אדם זה הסוד לדוד וכבר סבב הש"י שנגלה לו הסוד הזה : (רלב"ג)

מלבי"ם נכר אותו לפי ענינו הוא לשון מסירה ה' מסרו בידי ולא נמצא לו ריע במקרא, ונראה שמשותף עם נכר מענין נכרי רצה לומר שעתה יכול לנהוג עמו כאילו היה איש נכרי אויב ישראל שבא בעיר מבצר כמורד וכבא להכין מלחמה שישגב בערי מבצר ויש לי אמתלא להלחם בו כעם בן נכר: (מלבי"ם)

חנ וישמע שאול את כל העם למלחמה לרדת קעילה לצור אל דוד ואל

מצודת ציון וישמע. ענין אסיפה הבאה משמיעת קול המאסף, כמו (ירמיהו נא כז) : השמיעו עליה ממלכות : לצור. ענינו הסבו על העיר להצר לה ולכבשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: אחרי שהכריז שאול לצור על דוד פשיטא שידע דוד שעליו מחריש הרעה?:

וישמע הכריז שיתאספו העם למלחמה ולא הודיע על מי, ודעתו היה על קעילה, והיה התחבולה שאסף את כל העם שיחשבו שילך על פלשתים, כי קעילה ביד פלשתים: (מלבי"ם)

טו וַיֵּדַע דָּוִד כִּי עָלָיו שְׂאוֹל מַחְרִישׁ הָרָעָה וַיֹּאמֶר אֶל אֲבִיתָר הַכֹּהֵן
הַגִּישָׁה הָאֵפוֹד: (o)

רפ"י מַחְרִישׁ הָרָעָה. (תרגום): כְּמִין יֵת בִּישָׁתָא: (רפ"י)

מצודת דוד וַיֵּדַע דָּוִד. הַבֵּין מִדַּעְתּוֹ שֶׁעָלָיו לְבַד מַחְרִישׁ הָרָעָה וְלִזְה פַּחַד פֶּן
יִמְסְרוּהוּ בִידוֹ : (מצודת דוד)

מצודת ציון מַחְרִישׁ. עֵנִין מַחְשָׁבָה, כְּמוֹ (מְשָׁלִי ג' כֵּט) : אֵל תַּחְרוֹשׁ עַל רַעַךְ
רָעָה : (מצודת ציון)

רלב"ג מַחְרִישׁ הָרָעָה. הוּא מַעֲנִין אֵל תַּחְרוֹשׁ עַל רַעַךְ רָעָה וְהַרְצוֹן בְּזֵה
שֶׁשְׂאוֹל הִיָּה מִסַּבֵּב שִׁישְׁתַּדֵּל עִם כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַבִּיא הָרָעָה עַל דָּוִד : (רלב"ג)

מלבי"ם וַיֵּדַע וְדוֹד הַבֵּין שֶׁשְׂאוֹל מַחְרִישׁ וּמַעֲלִים הַדָּבָר וְכוּוֹנְתּוֹ
עָלָיו: (מלבי"ם)

זו וַיֹּאמֶר דָּוִד יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמַע שְׁמַע עֲבָדְךָ כִּי מִבְּקָשׁ שְׂאוֹל
לְבֹא אֶל קַעִילָה לְשַׁחַת לְעִיר בְּעֵבֹרֵי:

מצודת דוד בְּעֵבֹרֵי. בְּכַדִּי, לְתַפּוֹשׁ אוֹתִי : (מצודת דוד)

מלבי"ם הַשְּׂאֵלוֹת: הִנֵּה שָׁאֵל בִּי שְׂאֵלוֹת וְלִמָּה לֹא הִשִּׁיבוּ לוֹ עַל הַשְּׂאֵלָה
הַשְּׂנִיָּה שִׁיסְגִירוּ אוֹתוֹ עַד שֶׁהוֹצֵרְךָ לְשְׂאוֹל שְׁנִית? :

לְשַׁחַת לְעִיר בְּעֵבֹרֵי יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין בְּגַלְל וּבֵין בְּעֵבֹר שְׁמֵלֶת בְּגַלְל מִצִּיֵּן
הַסָּבָה הַקּוֹדֶמֶת, וּמֵלֶת בְּעֵבֹר מִצִּיֵּן הַסָּבָה הַמְּאוֹחֶרֶת, וְאִם הִיָּה אוֹמֵר
לְשַׁחַת לְעִיר בְּגַלְלִי הִיָּה פִירוּשׁוֹ שֶׁבְּגַלְל מָה שֶׁקִּבְּלוּ אֶת דָּוִד רוֹצֵה לְשַׁחַתֵּם
דָּרֶךְ עוֹנֵשׁ, וְאִם הִיָּה כֵּן לֹא הִיָּה לוֹ לְשְׂאוֹל אִם יִסְגִירוּהוּ, כִּי אִזּוֹ לֹא זֹאת
יִבְקֹשׁ מִיָּדָם אַחֵר שֶׁבֵּין יִסְגִירוּ בֵּין לֹא יִסְגִירוּ יִקְבְּלוּ עוֹנֵשׁ עַל הָעֵבֶר, אֲבָל
הוּא שְׁמַע שְׂרוֹצֵה לְשַׁחַת בְּעֵבֹרוֹ, וְהוּא כַּדִּי שִׁוְצִיָּאוֹ אוֹתוֹ וְאִם יִמְסְרוּ
אוֹתוֹ לֹא יִשְׁחִיתֵם, וּבְזֵה צְרִיךְ לְשְׂאוֹל אִם יִסְגִירוּהוּ כַּדִּי שִׁישְׁתַּלֵּק שְׂאוֹל
מֵעֲלֵיהֶם: (מלבי"ם)

זיא הַיִּסְגְּרֵנִי בְּעָלֵי קַעִילָה בְּיָדוֹ הַיָּרֵד שְׂאוֹל כְּאֲשֶׁר שְׁמַע עֲבָדְךָ יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲגַד נָא לְעֲבָדְךָ (o) וַיֹּאמֶר יְהוָה יֵרֵד:

רפ"י היסגרוני בעלי קעילה וגו'. למדנו מכאן, שהשואל שני דברים, אין מסיבין לו אלא אחד, ואין מסיבין לו אלא ראשון, וכאן דוד שאל שלא כסדר, שהיה לו לשאול תחילה הירד שאל, היסגרוני בידו, והסיבנה כסדר: (רפ"י)

מצודת דוד היסגרני. האם דעתם למסור אותי בידו : הירד. האם דעתו לרדת הנה : ירד. דעתו לרדת, ועל כי אין אורים ותומים משיבים על שני דברים כאחד, לזה השיבו לו על דבר שהיה מהראוי לשאול ראשון עליו, כי הירידה היא ראשון בזמן : (מצודת דוד)

מצודת ציון היסגרני. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : בעלי. אדוני, כמו (שמות כב יד) : אם בעליו עמו : (מצודת ציון)

רלב"ג היסגרוני בעלי קעילה בידו הירד שאול כאשר שמע עבדך ה' אלהי ישראל הגד נא לעבדך ויאמר ה' ירד. מזה המקום נוכל ללמד שהנשאלים באורים ותומים אין נשאלין בהם אלא שאלה אחת לבד לא יהיו נשאלין בהם שתי שאלות יחד או יותר ולזה תמצא כי כששאל דוד על שתי שאלות לא באהו המענה כי אם באחת מהן : (רלב"ג)

מלבי"ם היסגרוני כו' הירד שאול, הנה שאל שלא כסדר בכוונה, כי יש עוד ספק, שיוכל להיות שטרם ילך שאול בעצמו אליהם ישלח שליח, ויבקש שיוציאו ויסגירו אותו. ושאלה זאת קודמת לשאלת הירד שאול, וזאת היתה כוונתו באמת, תחלה שאל היסגרוני, היינו אם יבקש זאת על ידי שליח, ואחר כך שאל, הירד שאול שיצויר שאם לא ירצו לשמוע אל פקודת שאול על ידי שליחו אז ילך בעצמו לשחת לעיר. ולכן בפעם הראשון לא שאל היסגירו אותי ואת אנשי, כי אם ישלח על ידי שליח שיוציאוהו, לא יבקש רק את דוד שהוא ראש המורדים, שאז ירצה שאנשי קעילה ואנשי דוד יוציאו את דוד ויפטרו, כמו שהיה בשבע בן בכרי, אבל לא יוכל לבקש שיוציאו את דוד ואנשיו, שאז ילחמו דוד ואנשיו עם אנשי קעילה. ויאמר ה' ירד רצה לומר לא ישלח שליח כלל רק תיכף ירד בעצמו, ובזה שפיר לא הוצרך להשיב על השאלה הראשונה כי נכללה בשניה: (מלבי"ם)

זב ויאמר דוד היסגרו בעלי קעילה אתי ואת אנשי ביד שאול ויאמר יהוה יסגירו: (o)

מצודת דוד יסגירו. דעתם להסגיר אותך בידו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר דוד היסגרו עתה שאל שאלה חדשה שלא שאל בראשונה

כלל, והוא אחר שידע שירד שאול בעצמו שמה, שאל אם יסגרו בעלי קעילה אותי, והנה בצד זה ידע כי שאול ודאי יבקש אותו ואת אנשיו, כי ירצה שבעלי קעילה יפתחו לו שער העיר, ואז ילחם בתוך העיר עם דוד ואנשיו, והשיג התשובה יסגירו, (ומי שהתפלא הלא לא נתקיים דבר ה' שאמר שירד שאול ושיסגירו אנשי קעילה וזאת לא היה, התפלא בחנם כי דבר ה' היה אם לא ילך דוד משם ירד שאול והם יסגירו, שגלה לו דעת שאול ודעת אנשי קעילה, למען יזהר לצאת): (מלבי"ם)

ג וַיִּקָּם דָּוִד וְאֲנָשָׁיו כְּשֵׁשׁ מְאוֹת אִישׁ וַיֵּצְאוּ מִקְּעִלָּה וַיִּתְהַלְכוּ בְּאֶשְׁרֵי יִתְהַלְכוּ וּלְשֹׂאֵל הִגֵּד כִּי נִמְלֹט דָּוִד מִקְּעִילָה וַיַּחְדֵּל לָצֵאת:

רס"י **באשר יתהלכו.** (תרגום:) **באשר יתהלכו, במקום הלכתם:** (רס"י)

מצודת דוד **באשר יתהלכו.** רצה לומר: לא הלכו אל המקום אשר חשבו מתחילה לילך אליו וכדרך כל הארץ, כי המה לא חשבו מתחילה ללכת אל מקום ידוע, כי אם כאשר יזדמן: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחדל. ומנע: (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויתהלכו** רצה לומר תחלה לא התישבו בשום מקום רק התהלכו תמיד ממקום למקום וחזרו בכל פעם למקום שכבר התהלכו שמה, באופן שלא ידע שאול אנה ילך אחריהם. וזה שכתוב ויחדל לצאת, אבל אחר כך, (מלבי"ם)

יד וַיָּשֶׁב דָּוִד בְּמִדְבַּר בְּמִצְדוֹת וַיֵּשֶׁב בְּהַר זִיף וַיִּבְקֶשְׁהוּ שְׂאֹל כָּל הַיָּמִים וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים בְּיָדוֹ:

מצודת דוד **וישב וכו'.** פעם ישב במצדות, פעם בהר וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון במצדות. במקומות משומרים: (מצודת ציון)

מלבי"ם **וישב דוד** התישב במקום, אולם היה מתחבולותיו שבחר שני מקומות לשבתו, וזה שכתוב וישב במצדות, **וישב בהר במדבר זיף,** רצה לומר פעמים במצדות פעמים במדבר זיף בהר, ועל ידי זה הגם כי **ויבקשהו שאול בכ"ז לא נתנו אלהים בידו,** כי בכל עת שבא אל המקום לא היה דוד נמצא שם: (מלבי"ם)

טו וַיֵּרָא דָּוִד כִּי יֵצֵא שְׂאוּל לְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשׁוֹ וְדָוִד בְּמַדְבַּר זִיף בַּחֲרָשָׁה:
(ו)

מצודת דוד וירא דוד. כשראה אשר שאול יוצא לבקשו, אז ישב במדבר זיף במקום שיוכל להמלט : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחורשה. ביער, כמו (יחזקאל לא ג) : חורש מצל, ורוצה לומר סעיף. (יז) למשנה. שני למלכות : (מצודת ציון)

רלבי"ג בחרשה. ר"ל ביער כי אף על פי שהיה במדבר זיף שאין עוברין בני אדם שם הנה להציל עצמו מן הסכנה מיד שאול היה נסתר ביער : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: מ"ש וירא דוד, ודוד במדבר זיף בחורשה, וישב דוד בחורשה תמוה. מדוע לא יצא משם אחר שראה שהלך שאול לבקשו? :

וירא דוד, עד עתה נמלט דוד בהשגחת ה' שלא מצאו שאול, ודוד לא ידע כי שאול הולך אחריו, ועתה ראה דוד ששאול יצא לבקשו ודוד היה בעת ההיא במדבר זיף בחרשה. ובודאי היה דעת דוד לצאת מחרשה אל מקום אחר אבל מפני סבה שזכיר בסמוך (שבא יהונתן אליו) נשאר שם: (מלבי"ם)

טז וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן בֶּן שְׂאוּל וַיִּלָּךְ אֶל דָּוִד חֲרָשָׁה וַיַּחֲזֵק אֶת יָדוֹ בְּאֱלֹהִים:

רס"י ויחזק את ידו. חידש צרית סביניהם: (רס"י)

מצודת דוד ויחזק. חזק, כמו ואמץ לבבו במשענת אלהים, באמרו ; אלהים עמד, מה יעשה בשר לך : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקם יהונתן יספר הסבה שלא יצא דוד מחרשה, כי יהונתן בא אליו ויחזק את ידו בארבעה ענינים, א. באלהים רצה לומר א"ל שלא יירא כי אלהים עמו, ובהשגחתו ימלטהו מני צר: (מלבי"ם)

זי ויאמר אליו אל תירא כי לא תמצאך יד שאול אבי ואתה תמלך על ישראל ואנכי אהיה לך למשנה וגם שאול אבי ידע פן:

מלבי"ם ב. ויאמר אליו אל תירא כי לא תמצאך יד שאול אבי באשר אינו יודע מקומך, ג. ואתה תמלוך על ישראל וכו' ובזה תרום קרן בזכות הרבים כי זרח שמש הצלחתך, ובית אבי יהיה תחתך כי אהיה לך

למשנה, ד. וגם שאול אבי ידע כן, ומצד זה נרפו ידיו ויפחד מעשות לך כל מאומה: (מלבי"ם)

יח ויִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית לִפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּחַרְשָׁה וַיְהוֹנְתָן הַלֵּךְ לְבֵיתוֹ: (o)

מצודת דוד לפני ה'. לפני האורים והתומים, כי הברית שמאז לא היה לפני ה' : (מצודת דוד)

רלבי"ג וישב דוד בחרשה ויהונתן הלך לביתו. באר לנו בזה כי נשען דוד בברית יהונתן עמו שלא יגלה מקומו לאביו ואע"פ שנתפרסם ליהונתן כי דוד יקח הממלכה ותסור ממנו ולזה ספר שלא נמנע דוד אחר זה מלשבת ביער ההוא : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויכרתו וכו' ברית לפני ה', כי הברית הראשון היה בינו לבין עצמו וזה היה לפני הכהן ואורים ותומים ועל ידי הבטחות יהונתן ובריתו ודבריו שחזק אותו על ידי כן וישב דוד בחרשה רצה לומר נשאר יושב שם ולא יצא משם כמו שהיה במחשבתו, ובאמת כן היה ששאול לא ידע מקומו רק הזיפים הודיעו לשאול את מקום דוד כמו שיספר: (מלבי"ם)

יט ויעלו זפים אל שאול הגבעתה לאמר הלווא דוד מסתתר עמנו במצודות בחרשה בגבעת החכילה אשר מימין הישימון:

מצודת דוד מסתתר. מתחבא אצלינו בהמצדות העומדות בחרשה, שהיא בגבעת החכילה אשר היא מימין הישימון : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויעלו זיפים כו' הגבעתה כי שאול חזר לביתו הגבעה, וחדל מלבקשו, במצדות הודיעו מקומו עם כל מצריו, א. במצדות סלעים, ב. בחרשה ביער, ג. בגבעת החכילה, ד. (באשר היה בחכילה עוד גבעה מצד שמאל) אשר מימין הישמון: (מלבי"ם)

כ ועתה לכל אות נפשך המלך לרדת רד ולנו הסגירו ביד המלך:

רס"י ולנו הסגירו. ועלינו להסגירו: (רס"י)

מצודת דוד לכל אות וכו'. רצה לומר : באיזה אופן שתרצה לרדת אלינו רד, ועלינו למסרו בידך : (מצודת דוד)

מצודת ציון אות. ענין רצון ותשוקה, כמו (תהלים קלב יג) : אוה למושב לו
(מצודת ציון)

{כא} וַיֹּאמֶר שְׂאוּל בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה כִּי חִמַּלְתֶּם עָלַי:

מצודת דוד ברוכים. ה' יברך אתכם בעבור ההודעה : (מצודת דוד)

{כב} לָכוּ נָא הַכִּינוּ עוֹד וְדַעוּ וּרְאוּ אֶת מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר תִּהְיֶה רַגְלֹ מִי רְאֶהוּ
שֵׁם כִּי אָמַר אֱלֹי עָרוֹם יַעֲרֹם הוּא:

רס"י כי אמר אליו. מי שאמר: ערום יערים הוא. מתנהג הוא בערמה,
היום כאן, ולמחר במקום אחר, כדי שלא יודע מקומו: (רס"י)

מצודת דוד הכינו עוד. היו נכונים לראות מקום מהלכו, כי מי ראהו שם,
הלא דבריכם מאומד ומשמועה : **כי אמר אליו.** עודו סר למשמעתי, אמר
לי שבערמה ובתחבולות יעשה מלחמה, ולזאת מאוד מהצורך לחקור
ולחפש אחריו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הכינו. מלשון הכנה : **ערום יערים.** מלשון ערמה : (מצודת ציון)

רלב"ג כי אמר אליו ערום יערים הוא. ר"ל הוא חסר מי האומר זה וכן
ותכל דוד הוא חסי מי הוא המשתוקק והרצון בו ותכל נפש דוד וכן יהיה
הרצון בזה המקום כי אמר לבי אלי שהוא יתנהג בערמה ויתראה במקום
אחר והוא בלתי מתחבא שם בלתי על המעט ולזה הזהירם שיחקרו מכל
המחבואים אשר יתחבא שם, או יהיה אמרו כי אמר אלי שב אל דוד
והרצון שדוד אמר אליו בהיותו עמו שהוא מתנהג בערמה ובתחבולות
יעשה לו מלחמה : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: הדברים כפולים ומשולשים, ובלתי מובנים? :

לכו נא הכינו עוד באשר ידע שדוד מערים ערמות ותחבולות להסתיר
מקומו, ציום שיכינו הכנות בל ילך בחנם, והוא, **א.** ודעו בידיעה ברורה
וראו בראות העין את מקומו האמתי, כי יצוייר שמקומו היא רחוק
מאתכם, ומערים שתחשבו שיושב קרוב אליכם כדי שאלך לשם והוא
ישמט למקום אחר, **ב.** יצוייר שמקומו אתכם ובכ"ז יתרחק כפעם בפעם
למקום אחר לכן ראו את אשר תהיה רגלו שם, **ג.** יצוייר שאנשיו יושבים
אתכם והוא בעצמו נחבא במקום אחר לכן דעו מי ראהו שם אותו

בעצמו, ולא תסמכו על מגידים שיוכל להיות שהם מאנשי בריתנו רק דעו מי ראהו שם אם הוא איש נאמן, ובאר הטעם שצריך לחקור כל כך, כי אמר אלי ערם יערם הוא, המרגל אשר שלחתי לדרוש אחריו אי"ל שמערים בכמה ערמות ותחבולות בענין שקשה מאד לדעת את האמת: (מלבי"ם)

לכג וְרָאוּ וַיְדַעוּ מְלַל הַמַּחְבְּאִים אֲשֶׁר יִתְחַבֵּא שָׁם וְשִׁבְתֶּם אֵלַי אֶל נֶכּוֹן וְהִלַּכְתִּי אִתְּכֶם וְהָיָה אִם יִשְׁנוּ בְּאֶרֶץ וְחִפְשֵׁתִי אֹתוֹ בְּכֹל אֶלְפֵי יְהוּדָה:

רש"י אל נכון. על דבר מכוון ואמת: (רש"י)

מצודת דוד אם ישנו בארץ. כאשר לא נמצא אותו בכל מחבואיו, אם כן ודאי יהיה בארץ בין אנשי שבטו, ואז אחפש אותו בכל אלפי יהודה, רצה לומר: אכריח את כל אלפי יהודה, שכל אחד יחפש אחריו בין אנשיו: (מצודת דוד)

מצודת ציון המחבואים. מלשון מחבואה ומסתור: אל נכון. כמו בנכון, וכן (שמות כה כא): ואל הארון, ומשפטו: ובהארון. ונכון, רוצה לומר דבר ברור ומכוון: ישנו. מלשון יש: וחפשתי. ענין חקירה: (מצודת ציון)

מלבי"ם וראו, ד. חוץ מזה תדרשו על כל המחבאים אשר יתחבא שם, שאם לא כן הגם שאדע מקומו יוכל להתחבאות שם במקום נסתר, ושבתם אלי אל נכון רצה לומר שיהיה דבר נכון וברור, ואז והלכתי אתכם. והיה אם ישנו אמר זה בל ידמו כי מצוה שהם ידרשו כל הדרישות הנ"ל מאשר יתרשל הוא מלחפש, כי אם רק ישנו בארץ יחפשהו בכל כחו: (מלבי"ם)

לכד וַיִּקְוּמוּ וַיֵּלְכוּ זִיפָה לְפָנַי שְׂאוּל וְדָוִד וְאַנְשָׁיו בְּמִדְבַּר מְעוֹן בְּעֶרְבָה אֶל יָמִין הַיְשִׁימוֹן:

רש"י לפני שאלו. שהיה שאלו עתיד לילך אחריהם, והם הלכו לפניו לחפש אל נכון: (רש"י)

מצודת דוד ויקומו וילכו. לחקור ולחפש טרם בוא שאלו: בערבה. במישור אשר מימין הישימון: (מצודת דוד)

מצודת ציון בערבה. תרגם יונתן: במישרא: (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקומו אחרי חקרו שנית כדבר שאול הלכו אנשי זיפה לפני שאול והוא אחריהם ודוד היה אז במדבר מעון כי כבר נעתק מחורשה: (מלבי"ם)

זכה וַיִּלֶךְ שָׁאוּל וְאֶנְשָׁיו לְבַקֵּשׁ וַיִּגְדּוּ לְדָוִד וַיֵּרֶד הַסֹּלֶעַ וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר מְעוֹן וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל וַיֵּרֶדְף אַחֲרָיו דָּוִד מִדְּבַר מְעוֹן:

מצודת דוד וילך שאול. אחר שחזרו הזיפים והגידו לו מכל מחבואיו : וירד הסלע. ירד מהסלע אשר ישב בה, לשבת במדבר, מקום נוח להשמט אנה ואנה : (מצודת דוד)

מלבי"ם וילך שאול ואנשיו לבקש אחר שלא מצאוהו עוד בחורשה, ויגדו לדוד וירד הסלע שתחלה היה בערבה של מדבר מעון שהוא מישור שבקל ימצאנו ירד אל הסלע שהיה גם כן במדבר מעון, והוא היה הר גדול: (מלבי"ם)

כפו וַיִּלֶךְ שָׁאוּל מֵצַד הַהָר מִזֶּה וְדָוִד וְאֶנְשָׁיו מֵצַד הַהָר מִזֶּה וַיְהִי דָוִד נֶחֱפֵז לְלַכֵּת מִפְּנֵי שָׁאוּל וְשָׁאוּל וְאֶנְשָׁיו עֹטְרִים אֶל דָּוִד וְאֶל אֶנְשָׁיו לְתַפְּשָׁם:

רש"י עוטרם. מקיפים וסובבים מלך אל כד, כעטרה המקפת את הראש: (רש"י)

מצודת דוד נחפז ללכת. היה ממהר לברוח, ושאול ואנשיו סבבו לתפוש : (מצודת דוד)

מצודת ציון נחפז. מלשון חפזון ומהירות : עוטרם. מסבבים, כעטרה המסבבת את הראש : לתפוש. ענין האחוזה בחזקה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וילך וכו' והיה ההר מפסיק ביניהם, עוטרם רצה להקיף ההר משני צדדים ולתפש : (מלבי"ם)

כז וּמִלֶּאָה בָּא אֶל שָׁאוּל לְאמֹר מִהֲרָה וְלָכֶה כִּי פָשְׁטוּ פְּלִשְׁתִּים עַל הָאָרֶץ:

רש"י ומלאך בא אל שאול. מלאך ממש, כדי להציל את דוד: (רש"י)

מצודת דוד ומלאך בא. ועד שלא תפוש, בא שליח אליו ללכת מול פלשתים
:(מצודת דוד)

מצודת ציון פשטו. התפזרו כדרך הנלחמים, וכן (לקמן כז י) : אל פשטתם
היום : (מצודת ציון)

רלבי"ג ומלאך בא אל שאול לאמר מהרה ולכה. באר בזה הספור מה נפלא
עוצם השגחת השם על אהוביו ואיך הציל דוד עם היותו בעוצם הסכנה :
(רלבי"ג)

מלבי"ם ומלאך בא בהשגחת ה' הפרטיית : (מלבי"ם)

כח וישב שאול מרדף אחרי דוד וילך לקראת פלשתים על פן קראו
למקום ההוא סלע המחלקות:

רס"י סלע המחלקות. שהיה לבו של שאול חלוק לשתי דעות, אם לשון
להכיל את ארצו מיד פלשתים, או לרדוף ולתפוש את דוד, כן תרגמו יונתן:
(רס"י)

מצודת דוד סלע המחלקות. על שם כי בהסלע ההוא (הוא ההר שהלך
שאול מצד ההר מזה וכוי האמור למעלה) נחלקו ונפרדו שאול ואנשיו,
מעם דוד ואנשיו : (מצודת דוד)

שמואל א פרק-כד

א ויעל דוד משם וישב במצודות עין גדי: (ס) ויהי כאשר שב
שאול מאחרי פלשתים ויגדו לו לאמר הנה דוד במדבר עין גדי:
ב ויקח שאול שלשת אלפים איש בחור מכל ישראל וילך לבקש את
דוד ואנשיו על פני צורי היעלים:

רס"י צורי היעלים. סלעי היעלים: (רס"י)

מצודת דוד **צורי היעלים**. סלעים גבוהים אשר היעלים מקננים בהן. וכן נאמר [איוב לט א] : הידעת עת לדת יעלי סלע : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחור. כל אחד היה נבחר : (מצודת ציון)

רלבי"ג **על פני צורי היעלים**. הם הצורים החזקים שנהגו לשבת שם היעלים כי היעלים הם שוכנים בסלעים כאמרו הידעת עת לדת יעלי סלע וזכר זה כי דוד עם ראותו יד הש"י הטובה עליו לא היה מוסר עצמו לסכנות אך היה מחביא עצמו במקומות אשר יתכן לו בהם בהעלם יותר : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות**: למה ישב דוד על הדרך ולא במקום נסתר בחלקת הצורים הרמים? :

ויקה שאול שלשת אלפים איש, לא הוצרך להשמיע את העם (כמו למעלה כ"ג ט') כי העם היו נאספים למלחמת פלשתים. ולמעלה לא בחר מן העם ג' אלפי איש כי רצה להעלים שיחשבו שהולך למלחמת פלשתים לא לרדוף אחרי דוד כמש"ש : **וילך לבקש את דוד כו' על פני צורי היעלים** במדבר עין גדי היו סלעים גבוהים מיוחדים ליעלים בטבעם כמ"ש הרים הגבוהים ליעלים, וחשב שאול בודאי שם יסתרו דוד ואנשיו, ודוד בגודל חכמתו הבין כי שאול יבקשהו על הצורים הרמים, ולא יעלה על דעת שאול שדוד יושב אצל הדרך, ולכן ישב עם אנשיו במערה שאצל דרך הרבים, כי הבין ששאול לא יפנה לבו לבקשו שם:(מלבי"ם)

יד **ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו ודוד ואנשיו בירכתי המערה ישבים**:

רס"י **להסך את רגליו**. להפנות לנקזים גדולים: (רס"י)

מצודת ציון **גדרות הצאן**. דיר שהצאן רובצים בה : **להסך את רגליו**. לעשות צרכיו בנקבים, כי דרך הצנועים לסכך ולכסות הרגלים, וכן (שופטים ג כד) : אך מסיך הוא את רגליו : **בירכתי**. בסוף, וכן (שמות כו כב) : **ולירכתי המשכן ימה** : (מצודת ציון)

רלבי"ג **להסך את רגליו**. ר"ל לסכך את רגליו, והוא עשיית הצרכי הגדולים כי מדרך הגדולים הצנועים לסכך רגליהם בבגדיהם שלא תראה ערותם :

מלבי"ם **ויבא אל גדרות הצאן** והנה לא עלה בדעת שאול שדוד שם, **א**. כי היו שם גדרות הצאן ומלא רועים, **ב**. שהיה על הדרך, ואינו מקום סתר,

ולכן נכנס שאול לבדו אל המערה בלא פחד, אבל מטעם זה בעצמו שלא עלה לפני שאול במחשבה שדוד ימצא שם, מטעם זה **דוד ואנשיו ישבו בירכתי המערה**, בידעו ששם לא יחפש אחריו: (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי דָוִד אֵלָיו הֲנֵה הַיּוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֵלֶיךָ הֲנֵה אֲנֹכִי נֹתֵן אֶת (איביר) אִיבֶךָ בְּיָדְךָ וְעִשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר יִטֵּב בְּעֵינֶיךָ וַיִּקָּם דָּוִד וַיִּכְרֹת אֶת כַּנֶּף הַמַּעִיל אֲשֶׁר לְשָׂאוֹ בְּלֹט: (o)

מצודת דוד הנה היום. אולי נאמר לו על ידי נביא שימסור ה' אויביו בידו, וחשבו אנשיו שעל היום הזה נאמר, ולזה אמרו הנה זהו היום וכו', ולזה לך ועשית לו וכו' : **ויך וכו'.** לבו היתה מתנענעת ומכה בקרבו, כדרך החרד ומצטער, וזה בחשבו שלא עשה הטוב, והוא כמרים יד במשיח ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון כנף המעיל. שפולי המעיל : **בלט.** בחשאי, כמו (לעיל יח כב) : דברו אל דוד בלט : (מצודת ציון)

רלב"ג ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל. יתכן לפי הפשט שכבר היה רצון דוד להרגו ולא השיג ממנו כי אם הכנף והתחרט אחר זה דוד על מחשבתו ואף על פי שהותר לו להורגו כי רודף היה ואמר חלילה לי מה' מעשות הדבר הזה וזה היה מהפלגת חסידותו עם שזה גם כן יהיה סבה אחר כך להקל בהריגת המלכים וידע דוד כי הממלכה תהיה לו ולזה רצה להרחיק ענין הריגת המלכים משיחי ה' ולזאת הסבה בעינה צוה להרוג הנער העמלקי אשר הגיד לו שהרג שאול אעפ"י שכבר צוהו שאול על זה ולזה גם כן צוה להרוג אשר הרגו איש בשת בן שאול : (רלב"ג)

מלבי"ם הנה היום אשר אמר ה' אליך, חשבו, אחר שדוד נמשח על פי נביא, ואחר שאי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד ובפרט ששאול רודפו ובודאי יפול הוא ביד דוד שהובטח לו המלוכה מאת ה', בודאי זה סבה מאת ה' ששאול יבא הנה ויפול ביד דוד, וזה כאילו א"ל ה' שיתן את אויבו בידו, ובשגם שעל פי הדין יכול להרגו כי רודף הוא וזה שכתוב **ועשית לו כאשר ייטב בעיניך. ויקם דוד גם דוד היה מסופק בזה, אם כבר נשלמה מלכות שאול, ואם רצון ה' שיומת על ידי הנרדף, ובחן זה על ידי שכרת כנף מעילו, שזה קצת מן המעשה למרוד בו ולבזות בגדי מלכותו. והנה הרגיש כי: (מלבי"ם)**

ז וַיְהִי אַחֲרַי כֵּן וַיֵּךְ לֵב דָּוִד אֶתוֹ עַל אֲשֶׁר כָּרַת אֶת כַּנֶּף אֲשֶׁר לְשָׂאוֹ:

רש"י ויהי אחרי כן ויך לב דוד אתו על אשר כרת את כנף אשר לשאול: (כש"י)

מלבי"ם ויך לב דוד אותו, כי לב השלם יתפעל ויתחרט אם יעשה איזו פעולה רעה, ומזהה הבין כי עדן לא שלמה מלכות שאול, ומורא מלכות עליו, וכי עול בכפו אף לגעת במלבושיו ואף כי בגופו: (מלבי"ם)

גז ויאמר לאנשיו חלילה לי מיהוה אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשים יהוה לשלם ידי בו פי משים יהוה הוא: (o)

רס"י ויאמר לאנשיו חלילה. שני מקראות הלכו כתובין שלא כסדרן, אלא כיון שהתחיל לדבר זכריתת המעיל, כלה כל דבריו, ואמר שאף זכריתת המעיל נתחרט, ואחר כך חוזר לדבר הראשון, ואומר ; על שאמרו לו אנשיו הנה היום וגו', השיב להם, חלילה לי וגו': (רס"י)

מצודת דוד ויאמר לאנשיו. האומרים אליו להרוג את שאול : חלילה לי מה'. הדבר הזה הוא חולין לי מחמת מצות ה', וחוזר ומפרש הדבר ואמר ; אם אעשה וכו' לשלוח ידי בו : כי משיח. והתורה הזהירה עליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם השאלות: למה כפל כי משיח ה' הוא? :

ויאמר ולכן אמר לאנשיו, חלילה לי רצה לומר חלילה לעשות זאת, א' שהוא חטא לה', ועל זה אמר חלילה לי מה', ב'. מצד שהוא אדוני משיח ה', ונגד מה שהם חשבו שהוסר משחת קדש מראשו כי בא יומו, השיב להם כי משיח ה' הוא, רצה לומר בחנתי וידעתי שהוא עדיין משיח ה', ושמן שעל ראשו לא יצא מקדושתו: (מלבי"ם)

גח וישסע דוד את אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל שאול ושאול קם מהמעה וילך בדרך: (o)

רס"י וישסע. הבדיל ודחה אותם זלזלים: (רס"י)

מצודת דוד וישסע דוד. כי אנשיו עשו אגודה אחת להמית את שאול, ובא דוד ובקע להבדיל את האגודה באמרי פיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וישסע. ענין בקיעה וסדיקה, כמו (שופטים יד ו) : וישסעהו כשסע הגדי : (מצודת ציון)

רלבי"ג **וישסע דוד את אנשיו בדברים.** ר"ל שעם מה שהיו כלם נסכמים על הריגתו והיו לאגודה אחת על זאת ההסכמה הנה חלק דוד לבם בדבריו באופן שבלבל הסכמת' ומנעם בזה האופן מהריגת שאול : (רלבי"ג)

מלבי"ם **וישסע** הפריד אותם בדבריו בל יקהלו נגד דעתו עד שקם שאול מהמערה, והיה יותר טוב שידבר עם שאול בפתח המערה, אך שירא מאנשיו בל יהרגו אותו לכן המתין עד שהיה שאול בדרך רחוק מהם: (מלבי"ם)

טז **ויקם דוד אחריו כן ויצא (מן) (המערה) מהמערה ויקרא אחריו שאול לאמר אדני המלך ויבט שאול אחריו ויקד דוד אפים ארצה וישתחו:**

מצודת ציון ויקוד. כפף הקדקוד : **אפים.** מלשון פנים : (מצודת ציון)

ז **ויאמר דוד לשאול למה תשמע את דברי אדם לאמר הנה דוד מבקש רעתך:**

רס"י **למה תשמע.** למה תקבל עלי לשון הרע של דואג: (רס"י)

מצודת דוד את דברי אדם. המדבר רכיל : **מבקש רעתך.** מבקש להרע לך : (מצודת דוד)

מלבי"ם **(י-יא) השאלות:** מהו ואמר, מי אמר, ומהו ותחס שהוא נסתר לנקבה? :

(י-יא) **למה תשמע את דברי אדם** רצה לומר שהמבקש להרע לחברו ולא יבצע מעשהו, יהיה או מפני שלא יכול או מפני שיירא מה' או מבני אדם, ועתה למה תשמע להאומר **שדוד מבקש רעתך** שאז בהכרח תאמר שמה שלא הרעותי לך היה מפני שלא יכולתי, וזה אינו כי הנה היום הזה ראו עיניך את אשר נתנך ה' היום בידי במערה, והייתי יכול להרע לך, ואם תאמר שנמנעתי מפני שיראתי מאנשים, על זה אמר **במערה**, ששם לא היה איש עמך. וכן לא תוכל לאמר שהייתי ירא מה', זה אינו כי **ואמר להרגך** הלא ה' אמר והרשה לי להרגך כדין הרודף שמצוה להרגו ולהציל הנרדף. ופיי דבריו (נגד מ"ש אשר נתנך ה' בידי) **ותחס עליך** פיי ידי חסה עליך (פעל ותחס מוסב על היד שהיא נקבה) ולא רצתה לנגוע בך, ומבואר אצלי שפעל חוס בא על דבר שי"ל תועלת ממנו ואינו רוצה להשחיתו, (ונגד מ"ש ואמר להרגך) **ואומר לא אשלח ידי באדוני** הגם שמדין תורה

מותר לא אעשה זאת לאדוני יען כי משיח ה' הוא: (מלבי"ם)

יא הנה היום הזה ראו עיניך את אשר נתנה יהוה היום בידי במערה ואמר להרגך ותחס עליך ואמר לא אשלח ידי באדני כי משיח יהוה הוא:

כ"י ואמר להרגך ותחס עליך. הרי כאן חסרים שתי תיבות, ואמר האומר שאהרגך, ותחס נפשי עליך, כמו (שמואל-ב יג לט): ותכל דוד ללכת אל אנקלוס, ותכל נפש דוד: (כ"י)

מצודת דוד ואמר להרגך. כל אחד מאנשי, אמר להרגך, וחסה נפשי עליך, והוא מקרא קצר : (מצודת דוד)

רלב"ג ואמר להרגך ותחס עליך. ר"ל אמר לבי תחלה להרגך ותחס עליך נפשי ונתחרטתי על המחשבה ההיא ואמרתי לא אשלח ידי באדוני כי משיח ה' הוא או יהיה הרצון באמרו ואמר להרגך שכבר אמר זה אחד מאנשי ותחס עליו נפש דוד והביאור הראשון יותר נכון לפי מה שאחשוב : (רלב"ג)

יב ואבי ראה גם ראה את כנף מעילך בידי כי בכרתי את כנף מעילך ולא הרגתיך דע וראה כי אין בידי רעה ופשע ולא חטאתי לך ואתה צדה את נפשי לקחתה:

כ"י ואבי ראה. כלומר תן לבך על הדבר, וגם ראה העדות, אשר כנף מעילך בידי, והייתי יכול להרגך: (כ"י)

מצודת דוד ראה גם ראה. רצה לומר : ראה בראיה ברורה ומוחשת, אשר כנף מעילך בידי, ומזה תראה שהאמת אתי : כי בכרתי. במה שכרתי כנף המעיל שהיא לראיה שהיית בידי, ועם כל זה לא הרגתיך, מזה דע וראה כי מעולם לא חטאתי לך לבקש רעתך : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואבי. ענין גדול ושר, כמו האב על בנו. או לפי שהיה חותנו, חשבו כאב : צודה. אורב, כמו (שמות כא יג) : ואשר לא צדה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואבי יען שעדיין י"ל שמה שלא הרגו היה מפני שהגם שהיה עמו ביחד במערה לא היה קרוב אליו, או לא היה חרבו בידו, או שנבעת

מפחדו ולכן לא הרגו על זה אמר ואבי ראה גם ראה את כנף מעילך בידי, כי בכרתי את כנף מעילך, שבודאי הייתי קרוב אליך והיתה חרב חותכת בידי, ולא נפל עלי פחד, ובכ"ז לא הרגתיך אם כן מזה דע וראה כי אין בידי רעה ופשע היינו שאין עבירה בידי שאם כן היתה עבירה גוררת עבירה, וכן מזה תראה כי לא חטאתי לך נגד המלכות, ובכל זה אתה צדה את נפשי לקחתה הגם שאני חף מפשע, לכן: (מלבי"ם)

יג יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּנְקַמְנִי יְהוָה מִמֶּךָ וְיָדִי לֹא תִהְיֶה בָּךְ:

מצודת דוד ונקמני ה'. ינקום נקמתי ממך : (מצודת דוד)

מלבי"ם ישפט ה' ביני ובינך אחר שאין שופט אחר בינינו, ובאר לו כי משפט ה' יהיה באחד משני פנים, א. או ונקמני ה' ממך, שהשופט עצמו יעשה הנקמה בלא אמצעי, ב. או שיעשה הנקמה על ידי אמצעי, ועל זה אמר: (מלבי"ם)

יד כַּאֲשֶׁר יֹאמֵר מִשַׁל הַקְּדָמְנִי מְרֻשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה בָּךְ:

רש"י כאשר יאמר משל הקדמוני. משל קדמונו של עולם, התורה, שהיא משלו של הקב"ה: מרשעים ילא רשע. הקב"ה מזמן לרשע, שנופל ביד רשע כיוצא בו, והיכן אמרה תורה (שמות כא יג): והאלהים אנה לידו כדאיתא במסכת מכות (י ב): (רש"י)

מצודת דוד כאשר יאמר. רצה לומר : יקוים בך דברי המשל הקדום, אשר יאמר : מרשעים יצא רשע, רצה לומר : כל דבר תקלה ורשע, באה על ידי רשעים, וכן תומת אתה ביד רשעים, וידי לא תהיה בך : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקדמוני. רוצה לומר האמור בימים הקדמונים : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה כפל וידי לא תהי בך? :

כאשר יאמר משל הקדמוני, שהמשל הראשון שהיה בזה בימי קדם היה מעשה קין והבל, שנקם ה' נקמת דמי הבל מקין באמצעות למך שהרג את קין, ועליו משלו מרשעים יצא רשע שכולל שתי כוונות, א. שמן זרע קין הרשע יצא הרוצח שהרגו, ב. שנהרג על ידי רשע כמוהו, וכן אתה תהרג על ידי רשע, ובשני האופנים האלה ידי אל תהי בך, בין אם תענש על ידי שמים או בידי אדם, לכן אמר שתי פעמים ידי אל תהי בך: (מלבי"ם)

טו אַחְרֵי מִי יֵצֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אַחְרֵי מִי אֲתָה רֹדֵף אַחְרֵי כָּלֵב מֵת אַחְרֵי
פְּרַעֲשׁ אָחָד: (פ)

מצודת דוד אחרי מי. רצה לומר : וכי לא די לך בשלוח אחרי מלאכים מחבלים, עד שבעצמך תרדוף אחרי, הלא אין זה כבודך שמלך ישראל ירדוף אחר ההדיוט שנחשב למולך ככלב מת, וכפרעוש הקופץ ממקום למקום : (מצודת דוד)

מצודת ציון פרעוש. היא כינה שחורה, הקופצת ממקום למקום : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה כפל אחרי מי יצא אחרי מי רודף? :

אחרי וכו', אחר שהתוכח עמו על שרוצה להרגו שלא בדין, יתוכח עמו על כלל רדיפתו אותו שהיא סכלות גדולה, בין בתחלה בין בסוף, וזה שכתוב **אחרי מי יצא מלך ישראל** שהוא על עת שיצא לרדפו, וגם **אחרי מי רודף** שהוא על רדיפתו עתה, ומפרש (נגד אחרי מי יצא) **אחרי כלב מת**, שאז היה דומה לכלב שהוא עבד נאמן ושומר את אדוניו רק שעל ידי שרחק אותו היה ככלב מת שלא יכול לשמור, רצה לומר שהיה עבד נאמן לאדוניו, (ונגד אחרי מי רודף עתה) **אחרי פרעש אחד**, שגם עתה כחולש וכאין נחשב, רק נדמה כפרעוש הקופץ ממקום למקום בעת שרוצים לתפשו, ואינו כפרעושים רבים (על ידי שש מאות איש אשר אתו) רק כפרעוש אחד: (מלבי"ם)

טז וְהָיָה יְהוָה לְדִין וְשֹׁפֵט בֵּינִי וּבֵינְךָ וַיֵּרָא וַיִּרְבֵּךְ אֶת רִיבִי וַיִּשְׁפֹּטֵנִי מִיָּדְךָ:

מצודת ציון וירב. מלשון מריבה : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה כפל ושפט ויריב ריבי, וישפטני? :

והיה ה' לדין, ושפט מבואר אצלנו שיש הבדל בין דין ומשפט ובין דין ושופט, שהדין והדין מציין טענת הבעלי דינים וקבלת טענותיהם מצד הדיין, והמשפט והשופט יציין גמר הדין ופסק השופט כפי שורת הדין, והכתובים ישמשו עוד בשם ריב על ריב הבעלי דינים מצד עצמם. אמר דוד ה' יהיה הדין המקבל את הטענות שאני טוען עליך, וגם שפט ביני וביניך כפי שורת הדין וההלכה, ומפרש, (נגד והיה ה' לדין), **וירב וירב את ריבי**, שהוא יהיה הטוען והרב בעדי, (ונגד ושפט) **וישפטני מידך**, יעשה לך כפי שורת הדין: (מלבי"ם)

וַיְהִי כְּכַלּוֹת דָּוִד לְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל שָׂאוּל וַיֹּאמֶר שָׂאוּל הַקֶּלֶךְ זֶה בְּנֵי דָוִד וַיִּשָּׂא שָׂאוּל קִלּוֹ וַיִּבְרָךְ:

מצודת ציון בני. רצה לומר חמלת עלי כבן על האב. או לפי שהיה חתנו, חשבו **ציון** כבן : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר אֶל דָּוִד צְדִיק אַתָּה מִמְּנֵי כִּי אַתָּה גָּמַלְתָּנִי הַטּוֹבָה וְאֲנִי גָּמַלְתִּיךָ הַרְעָה:

מצודת ציון גמלתני. ענין תשלומין המעשה : (מצודת ציון)

מלבי"ם צדיק אתה ממני הודה לו על העבר שצדיק הוא בדינו. כי אתה גמלתני הטובה (מבואר אצלי כי גדר פעל גמל, הוא מי שעושה לחברו פעולה טובה או רעה מצד התפעליות אהבה או איבה שיש לו עליו) רצה לומר אתה גמלת לי טוב בהריגת הפלשתי ומלחמת פלשתים מצד התפעליות אהבה שהיית אוהב לי ודורש טובתי, ואני גמלתיך הרעה מצד התפעלות הנפש באיבה ושנאת חנם: (מלבי"ם)

וַיֹּאמֶר (ואת) וְאַתָּה הַגִּדְתָּ הַיּוֹם אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֵתִי טוֹבָה אֶת אֲשֶׁר סָגַרְנִי וְהִנֵּה בְיָדְךָ וְלֹא הִרְגַּתְנִי:

מצודת דוד הגדת. רצה לומר : הראית לכל בראיה ברורה : (מצודת דוד)

מצודת ציון סגרני. מסרני : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואתה הגדת היום, עתה השיב על מה שעשה עתה, אמר לו דע כי הפעל השלם והטוב במוחלט העומד לנס עמים, רצה לומר אם יעשה אדם מעשה טוב שרבים ילמדו ממנו לעשות כמוהו עד שיהיה בזה מורה הטוב לרבים, הוא לא לבד שיקבל שכר על פעולתו בשעתו, רק יקבל שכר מתמיד מתחדש בכל דור ודור, כי כל עת שילמד איש ממנו לעשות כמעשהו, יתיחס הטוב אל מי שהורהו בראשונה, ולפי זה השכר בשעתו יקבל בעד הפעולה בעצמה, והשכר המתמיד יקבל בעד מה שפרסם את המעשה וילמדה לרבים, וזה שכתוב ואתה הגדת היום ופרסמת לרבים מעשה טוב שעשית, וזה את אשר עשית אתי טובה את אשר סגרני ה' בידך ולא הרגתני הגם שמצד הדין היית רשאי להרגני, והגדה זאת תעשה פרי וזכות לדור דורים, כי מעתה: (מלבי"ם)

זכ וְכִי יִמְצָא אִישׁ אֶת אֹיְבוֹ וְשָׁלַח בְּדֶרֶךְ טוֹבָה וַיְהוּהוּ יִשְׁלַמְךָ טוֹבָה
תַּחַת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לִּי:

מצודת דוד וכי ימצא איש רצה לומר : וכי נעשה מעולם כזאת, שימצא איש אויבו וכו' : וה'. אבל ה' ישלם לך גמול, ולא לחנם עשית מה שעשית : (מצודת דוד)

רלב"ג וכי ימצא איש את אויבו ושלחו בדרך טובה. הנה קצר בזה ונשען על מה שזכר אחר זה : וה' ישלמך טובה תחת היום הזה. ומה שקצר בזה הוא שראוי שישולם גמול טוב מאת הש"י וקצר זאת ההקדמה להודות על פרסומה (רלב"ג)

מלבי"ם וכי ימצא איש את אויבו ילמד מוסר ממך ושלחו בדרך טובה ואם כן למדת צדק לדור דורים וממילא בכל עת אשר ימצא איש את אויבו ושלחו בדרך טובה, וה' ישלמך טובה תחת היום הזה אשר עשית לך, שעל כל פעם שיעשה איש מעשה טובה הזאת תקבל אתה שכר מחדש על היום הזה שהיית המתחיל והמלמד טוב לרבים : (מלבי"ם)

זכא וְעַתָּה הִנֵּה יָדַעְתִּי כִּי מֶלֶךְ תִּמְלֹךְ וְקָמָה בְיָדְךָ מַמְלַכֶת יִשְׂרָאֵל:

רס"י ידעתי כי מלך תמלוך. שרואה אני שהקב"ה מצליח מידי. ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קלד): סימן זה מסר לו שמואל, שהקורע מעילו, ימלוך תחתיו: (רס"י)

מצודת דוד הנה ידעתי. בראותי הצלחתך : וקמה בידך. בעבור כשרון מעשית : (מצודת דוד)

מצודת ציון וקמה. מלשון קיום : (מצודת ציון)

מלבי"ם ועתה אחר שכבשת את יצרך עד המדרגה הזאת, ידעתי, א. כי מלך תמלוך כי המולך על יצרו הוא הראוי למלכות : ב. וקמה בידך ממלכות ישראל לא כמוני שנטלה המלכות ממני, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו ששמואל נתן לו סימן שמי שיקרע את מעילו ימלוך תחתיו : (מלבי"ם)

זכב וְעַתָּה הַשְׁבַּעָה לִּי בַיהוָה אִם תִּכְרִית אֶת זַרְעֵי אַחֲרַי וְאִם תִּשְׁמִיד אֶת שְׁמִי מִבֵּית אָבִי: (פ)

מצודת דוד **אם תכרית וכו'.** אז יהיה עליך עונש שבועה : **ואם תשמיד.**
כפל הדבר במלות שונות, כי אם יוכרת זרעו, אם כן ממילא יושכח שמו
(מצודת דוד)

מצודת ציון תשמיד. ענין כליון (מצודת ציון)

מלבי"ם **השבעה לי השביעו, א. שלא יכרית את זרעו, ב. שלא ישמיד את שמו,** והמפרשים אמרו שלא נשבע על זרעו כי הלא מסרם אל הגבעונים, ואינו מוכרח, כי זאת עשו הגבעונים ודוד לא עבר שבועתו: (מלבי"ם)

כג **וישבע דוד לשאול וילך שאול אל ביתו ודוד ואנשיו עלו על המצודה:**

שמואל א פרק-כה

א **וימת שמואל ויקבצו כל ישראל ויספדו לו ויקברהו בביתו ברמה ויקם דוד וירד אל מדבר פארן: (ס)**

מצודת דוד **בביתו ברמה.** בהבית שהיה לו ברמה : **וירד וכו'.** אולי דרך מדבר עין גדי היו האנשים הולכים ושבים לספוד את שמואל, ופחד פן ימצאוהו מי מאנשי שאול, ולזה הלך משם למדבר פארן, ולכך סמכו למיתת שמואל : (מצודת דוד)

רלבי"ג **בביתו ברמה.** ר"ל במקום שהיה שם ביתו כאמרו ותשובתו הרמתה כי שם ביתו : (רלבי"ג)

מלבי"ם **השאלות:** למה שינה דוד אז את מקומו אחרי מות שמואל? :

וימת שמואל וכו' ויקם דוד כל ימי חיי שמואל לא נגלה הדבר ששמואל משח את דוד כי ירא מלגלות כמ"ש ושמע שאול והרגני (למעלה ט"ז ב') ובמות שמואל נתגלה הדבר או על ידי שמואל עצמו לפני מותו או על ידי תלמידיו אחרי כן, ולכן הוסיף דוד להתירא משאול ובעוד עסקו בהספדו של שמואל הלך למדבר פארן: (מלבי"ם)

בב **ואיש במעון ומעשהו בכרמל והאיש גדול מאד ולו צאן שלשת אלפים ואלף עזים ויהי בגזז את צאנו בכרמל:**

רס"י ואיש במעון. קם העיר: ומעשהו. מקנהו וקנינו: גדול. עסיר: ויהי בגזוז את לאנו בכרמל. ויהי יום אחד זהגיע עת גזוז לאנו בכרמל, ודרכו היה לעשות מסתה ויום טוב לגוזי האלון: (רס"י)

מצודת דוד ומעשהו. מקנהו, וכמו כן יקראו מלאכה, וכמו שכתבו (בראשית לג יד) : לרגל המלאכה, על שם שהעוסק במקנה, כל מלאכתו ומעשהו בהם, וכן (ירמיהו מח ז) : יען בטחך במעשיך : **גדול מאד**. בעושר רב : **בגוזו**. בעת גזוז צאנו, היה בכרמל : (מצודת דוד)

מצודת ציון במעון, בכרמל. מנחלת יהודה היו, כמו שכתוב (יהושע טו נה) : מעון כרמל וזיף : (מצודת ציון)

רלב"ג ואיש במעון ומעשהו בכרמל. אמר במעון להורות שלא היה יושב בעיר והיה לו מעון אצל מעשהו שהיה בכרמל ר"ל כי בכרמל היו שדותיו וגניו וכרמיו ולרוב עשרו שם מעונו שם או רצה באמרו במעון שהיה יושב במקום נכבד והיה מעשהו רחוק ממנו כי היה מעשהו בכרמל וזה הפירוש השני הוא הנכון אצלנו : **והאיש גדול מאד**. ר"ל שהיה עשרו רב : **ויהי בגוזו את צאנו בכרמל**. ר"ל שבעת גזיזת צאנו היה בכרמל : (רלב"ג)

מלבי"ם השאלות: למה האריך בספור מקום נבל ומקום מעשהו ומעלליו? :

ואיש במעון זה הוצעה להגדיל פחיתות נבל, שלא תאמר שלא היה מכיר את דוד אמר שהאיש יושב במעון ששם התהלך דוד במדבר מעון, ורק מעשהו היה בכרמל, **ב**. שלא תאמר שלא היה ביכלתו אמר שהאיש גדול ולו עושר רב, ובפרט שהיה בגוזו את צאנו שלפי מרבית הצאן גדלה המשתה ולא קצרה ידו: (מלבי"ם)

ג וְשֵׁם הָאִישׁ נָבֶל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ אֲבִיגַיִל וְהָאִשָּׁה טוֹבַת שְׁכָל וַיִּפֹּת תְּאֵר וְהָאִישׁ קָשָׁה וְרַע מַעֲלָלִים וְהוּא (כִּלְבוּ) קְלָבִי:

רס"י והוא **כלבי**. מצית **כלב**: (רס"י)

מצודת דוד טובת שכל. בעלת שכל טוב : **קשה ורע מעללים**. אמיץ לב ופועל רע : **כלבי**. מבני כלב בן יפונה, והיה קרוב לדוד : (מצודת דוד)

רלב"ג והוא **כלבי**. ר"ל שלרוב אכזריותו היה תכונתו בתכונת הכלבים ששונאים בני מינם וינבחו להם בבאם אצלם ולא יניחום לאכול מהנמצא

בבית ואע"פ שלא יגרע ממאכלי דבר וזה ממה שיורה כי רוע נבל היה בענין הכילות : (רלב"ג)

מלבי"ם ושם האיש האיש היה מפורסם לרוע מצד שמו נבל, אבל אשתו היתה נודעת לשבת, וספר כי כשם כן היו מעשיהם, האשה היתה שלמה בין במעלות הנפשיות טובת שכל, ובין במעלת הגוף ויפת תאר, והאיש היה קשה, בטבעו, ורע מעללים בתכונותיו המוסריים (שזה גדר שם מעלל על פעולה יוצאת מתכונה מוסריית כמ"ש בכ"מ) והנה מי שהוא קשה בטבעו ואינו רע מעללים, יעשה לפעמים טוב מצד המוסר והצדק, ומי שהוא רע מעללים ואינו קשה בטבעו יעשה לפעמים טוב וצדק מצד התפעלות טבעי, כמו מצד הרחמים על הדרך, או מצד היראה, כמו שהיה ראוי פה שיתירא נבל מדוד, או שירחם על הנערים אבל מצד שהיה קשה בטבעו ורע המעלל לא היתה בו תקוה, והטעם שדוד בטח בו לשלוח אליו, אומר, **א. והוא כלבי מצד היותו ממשפחת כלב מיהודה שהם שבטו של דוד:** (מלבי"ם)

יד וישמע דוד במדבר כי גזז נבל את צאנו:

מלבי"ם ב. וישמע כו' כי גזז וחשב כי בעת שמחתו ייטב לבו להטיב: (מלבי"ם)

נה וישלח דוד עשרה נערים ויאמר דוד לנערים עלו כרמלה ובאתם אל נבל ושאלתם לו בשמי לשלום:

רלב"ג עלו כרמלה. אמר זה לפי ששם נעתק נבל בעת הגזיזה : (רלב"ג)

מלבי"ם ושאלתם, פייס אותו מצד שלשה ענינים, **א.** מצד כבוד דוד השולח לברכו, ועל זה אמר ושאלתם לי בשמי לשלום, ובאר להם איך ישאלו שלומו: (מלבי"ם)

נז ואמרתם פה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום:

רס"י כה לחי. כה יהיה לשנה הבאה, גוזז. (כה לחי. כה יהיה לשנה הבאה, מזל חי וקיים). (ל"א כה לחי. אמרו על טבח ונסכו שתראו, כן ראוי לאיש חי, לאיש זריז וחשוב, כמו (שמואל-3 כג כ) בן איש חי רב פעלים, חי ומזורז, בעל מעשים, ע"כ): לחי. טוב וקיים: ואתה שלום וגו'. כן תהיה

מצודת דוד כה לחי. רצה לומר : כן יהיה לזמן חיידך, ואתה תהיה בשלום וגם ביתך וכוי : (מצודת דוד)

רלבי"ג כה לחי. הרצון בו שכן יהיה לו מהטוב במועד הזה בשנה האחרת וקרא חי העתה העומד כמו שבארנו בדברי התורה על אמרו שוב אשוב אליך כעת חיה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ואמרתם כה לחי, כה תזכה לחיים בשנה הבאה, ואתה שלום כלל שלשה שלומות שבהם יצלח האדם, א. שלום עצמו וזה ואתה שלום, ב. שלום ביתו וזה וביתך שלום, ג. שלום קניניו והנלוים אליו וזה וכל אשר לך שלום : (מלבי"ם)

וְעַתָּה שְׁמַעְתִּי כִּי גִזְזִים לָךְ עֵתָה הָרַעִים אֲשֶׁר לָךְ הָיוּ עִמָּנוּ לֹא הִכְלַמְנוּם וְלֹא נִפְקַד לָהֶם מְאוּמָה כֹּל יְמֵי הַיּוֹתֵם בַּפְּרָמָל:

רס"י לֹא הִכְלַמְנוּם. אִם נִלְכְּדוּ לָנוּ לְשׁוֹם דַּבָּר, לֹא הִסְיִצוּנוֹם רִיקָם: וְלֹא נִפְקַד לָהֶם. מִלְּאֲנוֹם כִּי שׁוֹמְרִים הָיוּ לָהֶם: (רס"י)

מצודת דוד עתה וכוי. רצה לומר : עתה אודיע לך, שרועידך אשר היו עמנו, לא הכלמנו אותם בדברי ריב ומצה, אף לא נחסר להם מאומה, כי לא שלחנו יד בכל אשר להם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נפקד. נחסר : מאומה. כלל לא : (מצודת ציון)

רלבי"ג לא הכלמנום. ר"ל שלא הלעגנו עליהם ולא אמרנו להם דבר לביישם גם לא עשינו דבר ישיגם הבושה בו בעבורנו וזה המאמר היה להורות שלא עשקו דבר מהמקני ישיגם הבושת בעבורו כשלא ימצא נבל חשבונו : ולא נפקד להם מאומה. ר"ל שלא די שלא השיגם נזק מצדנו אבל שמרנו אותם שלא השיגם נזק מזולתנו ולזה אמרו נערי נבל חומה היו עלינו גם לילה גם יומם : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: וכי מגיע להם שכר בעבור שלא גנבו ולא עשקו? :

ועתה (ענין ב) באו אליו מצד החיוב, א. אחר שהמשתה הזאת הוא בעבור הרועים והם בכלל הרועים כי הם היו עקר בשמירת הצאן, וזה שכתוב ועתה שמעתי כי גוזזים לך, עתה הנה השגחנו שלא יגיע לך נזק מאתנו כדרך יתר אנשי מלחמה אף נזק כל שהוא בדברים, וזה שכתוב לא

הכלמנום, ב. שגם הגיע להם תועלת על ידי שלא נפקד להם מאומה, כי שמרנום מלסטים ומחיתו טרף, ועל זה העיד עדים את הרועים בעצמם, וזה שכתוב: (מלבי"ם)

ח שאל את נַעֲרִיךָ וַיְגִידוּ לְךָ וַיִּמְצְאוּ הַנְּעָרִים חֵן בְּעֵינֶיךָ כִּי עַל יוֹם טוֹב בָּנוּ תִּנְהָ נָא אֶת אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לְעַבְדֶּיךָ וּלְבִנְךָ לְדָוִד:

רפ"י וימלאו הנערים. שלי, חן בעיניך, בטובה שיגידו לך עבדיך מהם עליהם: כי על יום טוב באנו. על סמך משתה ויום טוב שיש לך, באנו עתה לשאול. דבר אחר: ערב ראש השנה היה, וארכיז אנו לסעודת יום טוב: (רפ"י)

מצודת דוד ויגידו לך. שאמת הדבר : וימצאו הנערים. על עצמם אמרו, בעבור דוד, שימצאו חן לקבלם בסבר פנים יפות : כי על יום טוב. דרכם היה לעשות יום טוב ומשתה ושמחה בעת גזיזת הצאן, וכן נאמר באבשלום (שמואל ב יג כג) : ויהי גוזזים וכו' ויקרא וכו'. וצוה דוד לאמר לו : הלא על יום טוב באנו, ומהראוי לקבל אז את כל הבא בסבר פנים יפות : תנה נא. עתה תנה את אשר תמצא ידך, אם מעט ואם הרבה : לעבדיך. על עצמם אמרו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כמו באנו, ותחסר האלי"ף : (מצודת ציון)

מלבי"ם שאל את נעריך וכו'. (ענין הגי') באו אליו מצד החנינה והחסד, וזה שכתוב וימצאו הנערים חן בעיניך אחר שבאנו על יום טוב, שראוי לחונן את כל השואל חסד ביום ההוא, ומצד גי טעמים האלה תנה את אשר תמצא ידך, רצה לומר כמסת כח ידך ונדבתך לבד: (מלבי"ם)

ט וַיְבֹאוּ נַעֲרֵי דָוִד וַיְדַבְּרוּ אֵל נָבִל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּשֵׁם דָּוִד וַיִּנְחוּ:

רפ"י וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינחו. יגעים היו מטורח הדרך, ונזדרזו למנות דוד, ולא נחו עד שדברו אליו, ואחר כך וינחו. ויונתן תרגם: ופסקו, כלומר מלדבר עוד, עד שישמעו תקוצתו: (רפ"י)

מצודת דוד וינחו. שבתו ונחו מדבריהם, ולא דברו עוד מאומה : (מצודת

מצודת ציון וינוחו. מלשון מנוחה, רוצה לומר נחו מדבריהם : (מצודת ציון)

רלבי"ג וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינוחו. הרצון בזה אצלי כי להתפרסם רוע תכונת נבל לא דברו אליו אלו הדברים תכף בואם אבל נחו והמתינו העת הראוי לדבר לו מזה ואז דברו אליו ככל הדברים האלה שסדר דוד בפיהם שהיה בהם מפיוס הלב הרבה ועם כל זה היתה תשובת נבל בזה האופן מן הקושי שנזכר בזה המקום : (רלבי"ג)

מלבי"ם השאלות: מהו וינוחו? :

ויבואו נערי דוד וידברו וכו' גם זה הוצעה להודיע פחיתות נבל, א. שאחר שספר מהות השליחות שהיו דברי ריצוי ותחנונים ולא היה בס שום דופי שבעבורו יבזה אותם ויחרפם, הקדים לבל תחשב שהנערים שינו את הדברים על זה אמר כי דברו **ככל הדברים האלה** בלא שינוי, **ב.** בל תחשב שדברו זאת בשם עצמם ולכן עט בהם על זה אמר כי דברו **בשם דוד ג.** בל תאמר שאחר כך הוסיפו דברים שבעבורם עלתה חמתו עליהם על זה אמר **וינוחו ולא דברו אח"ז מאומה:** (מלבי"ם)

ז. ויען נבל את עבדי דוד ויאמר מי דוד ומי בן ישי היזם רבו עבדים המתפרצים איש מפני אדניו:

רס"י מי דוד. מה הוא השוב שאתן לו את שלי, הלוא מרות המואציה צא: (רס"י)

מצודת דוד מי דוד. רצה לומר : וכי חשוב הוא כל כך ליתן לו מתן : **היום רבו.** בעת ההיא נתרבו עבדים המתחזקים כל איש מול פני אדוניו, לומר לאדונו אני גדול ממך, וכן דוד חושב עצמו לגדול ממני, עד שאתן לו מתן : (מצודת דוד)

מצודת ציון המתפרצים. ענין התחזקות, כמו (בראשית לח כט) : מה פרצת עליך פרץ : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מה זה מענה על בקשתה? :

ויען נבל כו' מי דוד נגד מה שאמרו שבאו בשם דוד וכבודו, השיב מי דוד ומי בן ישי, רצה לומר אינו חשוב לא מצד עצמו, ולא מצד אבותיו, שלא נודע בשם, רק כל הנודע ממנו הוא שהוא אשר הרים יד במלך ומצד זה הוא מפורסם, ומצד זה יעוז לדבר עתק, אבל זה היה חידוש בימי קדם שלא נמצא מעיז ומורד, לא כן **היום שרבו עבדים המתפרצים** ואין זה

חידוש, ורצה לומר שדוד זה לא נודע בשם אף מצד יתרון רעתו שהוא מורד במלכות, שגם זה אינו חידוש עתה: (מלבי"ם)

יא וְלִקְחֹתִי אֶת לַחְמִי וְאֶת מִימֵי וְאֶת טִבְחֹתַי אֲשֶׁר טִבְחֹתַי לִגְזִזִי וְנִתַּתִּי לְאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתִּי אִי מִזֶּה הֵמָּה:

מצודת דוד ולקחתי וכו'. ועל מה ששאלו לעצמם, אמר: וכי אתן לאנשים אשר לא ידעתי איה המקום אשר מזה המה, ואם כן כל שכן הוא שלא אתן לכם מאומה: (מצודת דוד)

מצודת ציון טבחתי. זבחתי: לגוזזי. להאנשים הגוזזים צאני: (מצודת ציון)

מלבי"ם ולקחתי ונגד מ"ש שיתן להם מצד החנינה כי על יום טוב באו, השיב שהוא לא הכין המשתה רק לגוזזיו לא לאנשים זולתם, וזה שכתוב ולקחתי את לחמי וכו' ואת טבחתי אשר טבחתי (רק) לגוזזי ונתתי לאנשים אשר לא ידעתי אי מזה המה, הם יאכלו וגוזזי ירעבו, ועל מה שתבעו מצד החיוב לא השיב מאומה כי התנכר אליהם כמ"ש אשר לא ידעתי אי מזה המה: (מלבי"ם)

יב וַיִּהְיוּ נַעֲרֵי דָוִד לְדַרְכָּם וַיָּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ וַיִּגְדּוּ לוֹ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

מלבי"ם ויהפכו לא טעמו אצלו מאומה רק הלכו לדרכם: (מלבי"ם)

יג וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֲנָשָׁיו חָגְרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ וַיַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ וַיַּחְגְּרוּ גַם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ וַיַּעֲלוּ אַחֲרָיו דָּוִד כְּאֲרֵבַע מְאוֹת אִישׁ וּמְאֹתָיִם יָשְׁבוּ עַל הַכְּלָיִם:

רפ"י ויחגור גם דוד את חרבו. מכאן שמתחילין בדיני נפשות מן הקטנים בדין תחלה (סנהדרין לו א): על הכלים. לשמור אלהיהם וכליהם: (רפ"י)

מצודת דוד על הכלים. אצל הכלים לשמרם: (מצודת דוד)

מלבי"ם חגרו דוד חשב את עצמו כמלך, אחר שנמשח על פי נביא ואחר שנטו אליו רוב יהודה, ורצה לדונו כדין מורד במלכות ב"ד שחייב מיתה, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שדנו דיני נפשות, ולכן התחילו מן הצד כמ"ש חגרו איש חרבו, שמי שחגר חרבו גלה דעתו שמחייב אותו מיתה,

ודוד חגר חרבו לבסוף כי הוא היה ראש השופטים כפי הדין: (מלבי"ם)

גיד וְלֹא־בִיגִיל אֶשֶׁת נָבַל הַגִּיד נֶעַר אֶחָד מֵהַנְּעָרִים לְאֹמֶר הַנָּה שָׁלַח
דָּוִד מִלְאָכִים מִהַמְדָּבָר לְבָרֵךְ אֶת אֲדֹנָיו וַיַּעַט בָּהֶם:

רס"י אחד מהנערים. **שלה**: ויעט בהם. (תרגום): אפרחינון במלין (ילקוט
שמעוני רמז קל"ד, ופירושו הכריחם בדבריו הרעים), לשון עיט (בראשית
טו יח): (רס"י)

מצודת דוד ויעט בהם. בגערה הפריחם ללכת לדרכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעט. ענין הפרחה, כמו (לעיל טו יט) : ותעט אל השלל : (מצודת
ציון)

רלב"ג ויעט בהם. ר"ל שלא די שלא ענה אותם מענה טוב אבל נהג בהם
מנהג העיט והוא העוף הדורס שמתנהג באכזריות : (רלב"ג)

מלבי"ם הנה שלח ספר לה, **א**. מה שחטא נגד דוד, ששלח מלאכים (גדר
שם מלאך הוא ההולך בשליחות של כבוד דרך כבוד) והשליחות היה
לברך את אדנינו. והוא לא די שלא קבלם בכבוד, כי ויעט בהם והפריחם
בבזיון וקצף: (מלבי"ם)

טו וְהֶאֱנָשִׁים טָבִים לָנוּ מֵאֵד וְלֹא הֶכְלַמְנוּ וְלֹא פָקַדְנוּ מֵאוֹמָה כָּל יְמֵי
הַתְּהַלְכָנוּ אִתָּם בְּהִיזְתָנוּ בַשָּׂדֶה:

רס"י ולא הכלמנו. לא בהיזתנו בשדה: (רס"י)

מצודת דוד והאנשים. אנשי דוד היו טובים לנו מאד : ולא הכלמנו. לא
היינו נכלמים על ידיהם, ולא חסרנו מאומה וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הכלמנו. מלשון כלימה : פקדנו. ענין חסרון : (מצודת ציון)

מלבי"ם והאנשים, **ב**. שהיה חייב להם גמול מצד החיוב שהאנשים היו
טבים לנו מאד, **א**. שלא קבלנו מהם נזק, על זה אמר ולא הכלמנו, והנה
הרועים לפעמים ירעו ולפעמים ירצו, רצה לומר שיאספו הצאן אל
הגדרות בעת כלות המרעה, אמרו הנה בעת הרביצה שהיו הצאן
בגדרותיהם ואנחנו לבד בשדה, שאז לא היו הצאן צריכים לשמירה, שעל

זה אמר כל ימי התהלכנו אתם בהיותנו בשדה אז לא קבלנו נזק לא בדברים שלא הכלמנו ולא בממון שלא פקדנו מאומה: (מלבי"ם)

טז חומה היו עלינו גם לילה גם יומם כל ימי היותנו עמם רעים הצאן:

מצודת דוד חומה. עוד היו שומרים אותנו מאחרים, כחומה הזו : (מצודת דוד)

מלבי"ם (טז-יז) השאלות: למה כפלו בהיותנו בשדה, כל ימי היותנו עמם רועים הצאן? :

ב. בעת הרעה שהצאן בשדה שאז צריכים נטירה מלסטים ומזאבים שעל זה אמר כל ימי היותנו עמם רועים הצאן אז חומה היו עלינו גם לילה גם יומם, עד שנוכל לאמר שגם הם היו מסייעים ברעיית הצאן, וזה שכתוב היותנו עמם רעים: (מלבי"ם)

יז ועתה דעי וראי מה תעשי כי כלתה הרעה אל אדנינו ועל כל ביתו והוא בן בליעל מדבר אליו:

כ"י כי כלתה הרעה. מאת דוד אליו: והוא בן בליעל מדבר אליו. ואדונינו בן בליעל, מהיות דובר אליו מה שאני אומר אליך, כי יקאוף עלינו: (כ"י)

מצודת דוד מה תעשי. לתקן הדבר ולפייס את דוד : כי כלתה הרעה. נגמרה הרעה לבוא אליו : והוא. ונבל עצמו, הוא בן בליעל מדבר אליו ולהוכיחו על פניו, כי יגער בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון בן בליעל. איש רשע, בלי עול מקום : (מצודת ציון)

רלב"ג והוא בן בליעל מדבר אליו. הנה בליעל נאמר בשתוף על הרשע ועל הכילי ומזה הענין הב' הוא בזה המקום וממנו אמרו האמר למלך בליעל רשע אל נדיבים (איוב ל"ד) : (רלב"ג)

מלבי"ם ועתה דעי וראי מה תעשי לתקן המעוות, כי בודאי ילבשו נקם, א. מצד שבזה השלוחים שעל זה אמר כי כלתה הרעה אל אדנינו ועל כל ביתו, ב. מצד שבזה את דוד עצמו, שעל זה אמר והוא בן בליעל מדבר אליו, שאל דוד היה מדבר לאמר עליו שהוא בן בליעל פורק עול ומורד כמ"ש היום רבו עבדים המתפרצים: (מלבי"ם)

זַיִן וְתַמְהָר (אבוגיל) אָבִיגִיל וְתִקַּח מֵאֲתִים לֶחֶם וְשְׁנַיִם נֶבֶלִי יַיִן וְחֶמֶשׁ
צֶאן (עשוות) עֲשׂוּיִת וְחֶמֶשׁ סָאִים קָלִי וּמָאָה צְמוּקִים וּמֵאֲתִים דְּבָלִים
וְתִשָּׁם על החמרים:

רָשׁׁי עֲשׂוּיִת. תרגם יונתן: תכברא, ממולאות בזר דק וזיליס, פשטי"ץ
בלע"ז כמו ששנינו בפסחים (עד א, עיין שם היטב ברש"י ד"ה רבי
ישמעאל קוררו וכו', ומלוא לייצב): ונותן את הכרעים וזני מעיו לתוכו,
רבי טרפון קוררו תכברא, מה שכתוכו לזרו, כרבי עקיבא דאמר תולין
חולה לו, כך היא שנויה בתוספתא, רבי קלונימוס זל"ל מן רומי פרשה לנו
כן: למוקים. ענבים יבשים: דבלים. עגולי דבלה, תאנים דרוסות וכבושות
בכלי: (רש"י)

מצודת ציון נבלי. נאדות : עשויות. מתוקנות ומבושלות, כמו (בראשית יח
ז) : וימהר לעשות אותו : קלי. קמח משבלים צלויות, כמו (ויקרא כג יד)
: ולחם וקלי : ומאה צמוקים. מאה אשכלות ענבים יבשים, וכן (דברי
הימים א יב מא) : דבלים וצמוקים : ומאתים דבלים. מאתים ככר, והם
תאנים מקובצות דרוסות יחד, עד שנעשים גוף אחד, כעין ככר לחם :
(מצודת ציון)

זַיִן וְתַמְהָר לְנַעֲרִיהָ עָבְרוּ לְפָנַי הַנְּנִי אַחֲרֵיכֶם בָּאָה וּלְאִישָׁהּ נָבֵל לֹא
הִגִּידָה:

מצודת דוד לנעריה. מוליכי המנחה : (מצודת דוד)

רלב"ג עברו לפני. אמרה זה לכפר פני דוד במנחה הגדולה הזאת : (רלב"ג)

מלבי"ם עברו לפני כי חששה שאם ילכו אתה ביחד יודע לנבל, וזה שכתוב
ולאִישָׁהּ נבל לא הגידה: (מלבי"ם)

זַיִן וְהִיא הִיא רִכְבֶּת עַל הַחֲמֹר וַיִּרְדֹּת בְּסֵתֶר הָהָר וְהִנֵּה דָוִד וְאֲנָשָׁיו
יֹרְדִים לקראתה ותפגש אתם:

רש"י יורדים לקראתה. גיא היה צין שני ההרים, היא יורדת מהר זה,

והם יורלים מהר זה סכנגדו: (כ"י)

מצודת דוד **בסתר ההר**. בעמק שבין שני ההרים : (מצודת דוד)

מצודת **ציון ותפגוש**. פגעה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירדת בסתר ההר שהיו שני הרים זה נגד זה, היא יורדת מהר הזה ודוד מההר המגביל לו ובהכרח כבר פגש דוד את הנערים שהלכו לפניו: (מלבי"ם)

כא וְדוֹד אָמַר אֶךָ לְשָׁקֵר שְׁמַרְתִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר לָזָה בַּמִּדְבָּר וְלֹא נִפְקַד מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מְאוּמָה וַיָּשָׁב לִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה:

ר"י ודוד אמר. כלבו כשאמרו לו נעריו גדופי נבל, אך לשקר שמרתי וגו': (כ"י)

מצודת דוד **ודוד אמר**. בעת שפגשה בו, אמר דוד לאנשיו : אך לחנם שמרתי וכו' : רעה. במה שחרפו לומר מי דוד וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לשקר**. רוצה לומר על חנם : **ולא נפקד**. לא נחסר : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: למה אמר זה דוד ברגע ההיא? :

ודוד אמר כאשר פגש את נערי נבל וחמוריו נושאות בר ומזון (שחשב כי הולכים אל מעון אל ביתו) אמר לאנשיו אך לשקר שמרתי את כל אשר לזה (ההולך פה לקראתנו) ששמרנו רכוש הזה ועתה השיב רעה תחת טובה: (מלבי"ם)

כב כֹּה יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים לְאִיבֵי דָוִד וְכֹה יִסִּיף אִם אֲשָׁאִיר מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ עַד הַבֶּקֶר מִשְׁתִּין בְּקִיר:

ר"י משתין. יונתן תרגם: ידע מדע, משית קירות לבו. דבר אחר, אפילו כלב, סדרכו להשתין בקיר: (כ"י)

מצודת דוד **כה יעשה**. הוא ענין שבועה, וגזם ולא אמר, כאלו אמר כהרעה הזאת יעשה לי המקום אם אשאיר וכו', ולפי שבסוף חזר בו, לזה כינה הכתוב ואמר לאויבי דוד : **משתין בקיר**. כן יקרא הזכר, כי עושה קלוח

למרחוק, ויוכל להשתין בקיר : (מצודת דוד)

רלב"ג משתין בקיר. והוא הזכר, ויש להפלא איך נסכם דוד להרוג נכל וביתו והוא לא הסכי' על הריגת שאול עם היותו רודפו, ואפשר שנאמר שכבר נתפרסם לכלם היות דוד נמשח למלך על ישראל ולפי שהיה נבל מבזה המלכות היה עונשו למות וכל הנסכמים לו בזה וכבר התבאר ממאמר אביגיל לדוד שזה הענין היה מפורסם אז לישראל : (רלב"ג)

מלבי"ם (כב-כג) כה יעשה אלהים לאיבי דוד כמו שאעשה לנבל, ואביגיל שמעה הדברים האלה ועל ידי כן הכירה וראתה את דוד שהוא דבר כל זאת: (מלבי"ם)

כג ותרא אביגיל את דוד ותמהר ותִרְדַּם מֵעַל הַחֲמֹר וּתְפֹל לְאֶפֶי דָּוִד
עַל פְּנֵיהָ וּתְשַׁתַּחֲוּ אָרְץ:

מצודת דוד לאפי דוד. לפני דוד : (מצודת דוד)

כד ותפל על רגליו ותאמר בי אני אדני העון ותדבר נא אמתך באזניך
ושמע את דברי אמתך:

כ"י כי אני אדני העון. מתחלה אמרה כך, כדי שיטה און לדבריה,
ולסוף אמרה לו האמת, אני אמתך לא ראיתי את נערי אדני: (כ"י)

מצודת דוד בי אני וגו'. כי דוד לא היה מכירה, ולזה אמרה מה ששמעתי
אשר אדוני מדבר אל עבדיו בדבר מה שקרה לו, דע אדוני העון הזה הוא
בי, רוצה לומר : בביתי נעשה הדבר : **ותדבר**. ולזה תדבר אמתך, לבקש
ולהתחנן על הדבר : (מצודת דוד)

רלב"ג ותפול על רגליו. ר"ל אצל רגליו : **בי אני אדני העון**. הוא על דרך
אמרו ולי אני עבדך והרצון בו בי אדני העון והפשע והודת זה תחלה כדי
שיכנסו דבריה באזני דוד ותשקיט חמתו בזה המאמר כי בו מהפיוס מה
שלא יעלם ואחר זה חלתה פניו שישמע את דבריה ובארה לו שלא חטאה
בזה אך חטא בו נבל בעלה מצד רוע מנהגו ותכונתו כי נבל שמו ונבלה
עמו : (רלב"ג)

מלבי"ם בי אני אדוני העון, אמרה הנה נבל זה כאין נחשב, יש לו עושר
ונכסים ולא השליטו האלהים לאכל ממנו, ומה שנודע בשם לאיש שוע
הוא על ידי, ולולא הייתי אשתו לא היה אדוני שולח אליו, ואם כן עקר

העון בי באשר אני עקרת הבית, אבל מטעם הזה בעצמו ותדבר וכו', רצה לומר **א. תן לי רשות לדבר, ב. ושמע וכו' וקבל דברי:** (מלבי"ם)

כנה אל נא ישים אדני את לבו אל איש הבליעל הזה על נבל פי כשמו כן הוא נבל שמו ונבלה עמו ואני אמתך לא ראיתי את נערי אדני אשר שלחת:

מצודת דוד אל איש. רוצה לומר : אל דברי חירופו : ונבלה עמו. מחזיק בנבלה, לדבר קשות וחירופים : לא ראיתי. בכדי לתקן הדבר ולפייסם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונבלה. ענין דברי גנאי וכעור, כמו (ישעיהו לב ו) : נבל נבלה ידבר : (מצודת ציון)

מלבי"ם אל ישים אדני את לבו רצה לומר הבזיון לא יהיה רק מאיש נכבד ובין השווים, לא מאיש פחות ונקלה שלא יחושו לבזיונו, והנה נבל זה הוא נקלה בעיני הבריות, כי נבל שמו, וכן הוא נקלה מצד עצמו כי נבלה עמו, וכן לא יחשב בזיון, רק מאיש שאין טבעו בכך לא כן מנבל שדרכו בכך, וזה שכתוב כי כשמו כן הוא. ואם כן אין לך להקפיד על בזיונו, ועקר הקפידה הוא עלי בהיותי אשת חיל, אבל ואני אמתך לא ראיתי את נערי אדני: (מלבי"ם)

כפו ועתה אדני חי יהוה וחי נפשך אשר מנעך יהוה מבוא בדמים והושע ידך לך ועתה יהיו כנבל איביך והמבקשים אל אדני רעה:

רש"י אשר מנעך. ששלחני לקראתך למנעך מספיכות דמים: והושע ידך לך. מלנקום אתה בעלמך את נקמתך ותענס: יהיו כנבל איביך. נתנבחת ברוח הקודש שלל יאריך ימים: (רש"י)

מצודת דוד חי ה' וגו'. נשבעה בה' ובנפשו, ואמרה : הנה רצון ה' למנעך מבוא בעון שפיכת דם, ושידך תושיע לך לריב ריבך, כי אם היה רצון המקום שידך תושיע לך לנקום נקמתך ולשפוך דם, לא היה הדבר נגלה אלי ללכת לפייסך, ואף המהירה והפגישה והשמיעה בדבריך לאנשיך, המה מה' בהשגחה : ועתה. הואיל וה' מנעך מבוא בדמים, בודאי הוא יריב ריבך ויומת בידי שמים, וכל אויביך יהיו כנבל, שיומתו בידי שמים, וכאשר אמר דוד בעצמו אל שאול (לעיל כד יב) ישפוט ה' וידי לא תהיה בך : (מצודת דוד)

רלב"ג **מנעך ה' מבוא בדמים והושע ידך לך**. הנה נשבעה שכן היה הענין שהיא לא ראתה נערי דוד ואמרה עם שבועתה מה שיורה שהיא בלתי יראה שישחית דוד בעלה וביתה אך הוא מפורסם אצלה שכבר ימנע דוד מזה אחר הפיוס אשר פייסה אותו וזה כלו היה מטוב חכמתה ואמרה שהש"י מנעהו מבוא בדמים ר"ל מבוא בהריגת אנשים ומנעהו מהושיע ידו לו להנקם מאויביו העברים בכחו ובעוצם ידו : (רלב"ג)

מלבי"ם (כו-כז) **השאלות: למה דברה ג' מאמרים כ"א מתחיל במלת ועתה? :**

ועתה בארה ג' טעמים שראוי שימנע מלכת לנקום נקם, כי שילך לנקום יהיה באחד מג' פנים, **א**. שיחשב שנבל חייב מיתה מדין מורד במלכות, **ב**. שיחשוב לנקום בל יעיזו אחרים לעשות כמוהו, **ג**. שיחשוב לקחת בחזקה מה שמגיע לנעריו על פי הדין שהיו שומרים את הצאן, על האי אמרה **חי ה' כו' אשר מנעך מבוא בדמים** ורצה לומר כי עדיין לא יצא טבעך בעולם ועדיין שאול קיים ואם היית הורג אותו היית שופך דמים שלא כדין, או על כל פנים לפי דעתך שיש לך דין מלך אין ראוי **שתושע ידך לך** לעשות בעצמך נקמה על כבודך, וזה בהשגחת ה' שמנעך מרציחה או מהכח הבלתי ראוי, רק שתקוה אל ה', על הב' אמרה אל תחוש לנקום פן יעשו אחרים כמעשהו כי **ועתה** אין שייך טעם זה כי הלואי יהיו **כנבל איביך** לא יהיה בכחם לעשות לך רע רק מה שיש בכח נבל, שלא יכול לעשות לך מאומה, כי נעשה פקודתך נגד רצונו, ואמרה אויביך על המבקשים להשפיל כבודך **והמבקשים** את נפשך להרגך:(מלבי"ם)

כז **ועתה הברכה הזאת אשר הביא שפחתך לאדני ונתנה לנערים המתהלכים ברגלי אדני:**

רש"י **ונתנה לנערים**. ותנתן לנערים המתהלכים וגו', 'נתנה' לשון עזרה, ו'נתנה' לשון **להצא:** (רש"י)

מצודת דוד **ועתה הברכה**. התפייס נא בעבור הברכה הזאת וכו' : **ונתנה וכו'**. מפני הכבוד לא אמרה ונתנה לך, כי למעלתו למעט יחשב ואמרה ונתנה להנערים וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הברכה**. מתנה ומנחה, כמו (בראשית לג יא) : קח נא את ברכתי : **ברגלי אדני**. רוצה לומר עם מהלכו ואחריו, כמו (שופטים ח ה) : לעם אשר ברגלי : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ועתה** על הג' שמנע מהנערים המגיע להם ע"פ הדין, הנה **הברכה הזאת אשר הביא שפחתך** (ואמר הביא בלשון זכר שיוחשב כאילו הביא

הוא כי הוא מכספו) וטוב מעט בצדקה (כן פי מהרי"א) (כח) **שא נא לפשע אמתך** אחר שסלקה שלש הטענות שבעבורם ילך לנקום נקם, התחילה לברר לו, שאם היה עושה זאת היה נמשך לו ממנו נזק גדול, ופייסה אותו על שערבה לבה לדבר לפניו כזאת. התחילה לחשב שלשה מעמדות מימי חייו, **א.** המעמד הראשון בעת התחיל ללחום מלחמות ה' בגלית ובפלשתים, **ב.** המעמד השני, עת נרדף מפני שאול, **ג.** המעמד הג' עת יזכה למלכות כפי שהובטח מפי נביא, שמצד כל השקפות אלה ראוי שיחדל מעשות זאת. **א.** **כי עשה יעשה ה' לאדני בית נאמן כי מלחמות ה' אדני נלחם**, רצה לומר אחר שמה שיקוה שיעשה לו ה' בית נאמן, נצמח ממה שלוחם מלחמות ה', שלוחם באויבי ישראל שהם אויבי ה', אם כן אין מהראוי שתתערב בין מלחמותיך מלחמה לכבודך שאינה מלחמת מצוה או חובה, רק מלחמת רשות או עבירה, וזה **ורעה לא תמצא בך מימך** שאז יאמרו כי נלחמת כפי המקרה כאדם האוהב מלחמה לשפוך דם כפי שיזדמן: (מלבי"ם)

לכח **שא נא לפשע אמתך כי עשה יעשה יהוה לאדני בית נאמן כי מלחמות יהוה אדני נלחם ורעה לא תמצא בך מימך:**

כ"י **כי עשה יעשה ה' לאדני בית נאמן.** להיות מלך על ישראל, לפיכך, ורעה לא תמצא בך, לכך לא נאה לך לעשות שלא כדון, להוציא לעז על מלכותך: (כ"י)

מצודת דוד **שא נא וכו'.** הקדימה לשאול מחילה אם תכשל בלשונה,, לדבר מה מול כבודו : **כי עשה יעשה.** זה ראשית אמריה תאמר, הן ידעתי שהי' יעשה לאדוני בית נאמן ומתקיים, ועד עולם לא תוסר המלוכה מביתו, לא כשאול שיוסר המלוכה מזרעו : **כי מלחמות ה'.** כל מלחמתך המה מלחמות ה', לעשות נקמה בפלשתים, אבל לא תמצא בך רעה מימך ללחום ולהרוג אנשים מישראל כאשר עשה שאול שהרג כהני נוב, ולזה סרה משאול, ולא תוסר ממך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שא.** ענין מחילה : **נאמן.** מתקיים, כמו (ישעיהו כב כג) : יתד במקום נאמן : (מצודת ציון)

לכט **ויקם אדם לרדףך ולבקש את נפשך והיתה נפש אדני צרוך בצרו החיים את יהוה אלהיך ואת נפש איביך יקלענה בתוך כף הקלע:**

כף הקלע. חתיכת עור רחבה עשויה כמין כף בלמלע הקלע, שנותן
רש"י כה

מצודת דוד ויקס אדם. רוצה לומר : עם שקס שאול לרדפך וכו' ויכול היית להרגו במערה, עם כל זה לא שלחת בו יד, ורעה לא נמצא בך מימך : והיתה נפש אדוני. ובעבור זה תהיה נפש אדוני צרורה בצרור החיים הנצחיים הרוחניים, אחר הפרדה מן הגוף : את ה'. להיות חוזרת למקום אשר ממנה חוצבה : יקלענה. תהיה משוטטת נעה ונדה, כהאבן הקלוע בכף הקלע, ואמרה זאת להחניפו, ולבל ישפוך דמי ישראל כמו שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון צרורה. ענין קשירה, כמו (בראשית מב לה) : צרור כספו : יקלענה. ענינו השלכה בהכלי העשוי כעין מקל ובראשו כעין כף, ובו יניחו האבן הנזרק, ולזה קרוי כף הקלע : (מצודת ציון)

רלב"ג ויקס אדם לרדפך. והוא רמז אל שאול : והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים. הוא העולם הבא כי שם תתאחד הנפש במושכליה שהם צרור החיים ומצדם יהיה עם השם יתברך כמו שבארנו בראשון מספר מלחמות ה' : ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. ר"ל שלא יהיה לה השארות וקיום והנה אמרה זאת להורות שכבר יחטא דוד אם ישחית' ותמנע ממנו ההצלח' הנפשיית שהיא ערך ההצלחה ואמרה עוד כי בהיותו נגיד על ישראל יהיה לו זה העון לפוקה ולמכשול לב אם ישחיתם ואולי היה זה סבה שתסור הממלכה ממנו כמו שקרה לשאול, ועם זה היה מטוב חכמתה שחלתה פני דוד שיזכרה כאשר יטיב ה' לו לגמול אותה חסד או אולי המאמר ממנה על צד הנבואה וראתה שעתיד נבל למות ותהיה היא אשת דוד : (רלב"ג)

מלבי"ם ויקס. (מעמד הב') שבעת שקס אדם לרדפך שאתה נרדף מפני שאול, בזה ראוי כי נפש אדוני תהיה צרורה בצרור החיים, רצה לומר שתהיה נפשך שמורה מן המות האורב עליה כדבר הצרור בצרור ונטור ושמור מכל צד, והצרור הזה שבו תהיה שמורה, הוא החיים את ה' אלהיך, השגחת ה' שישמור אותה בחיים, כי עמו מקור חיים ולא יקרב המות לגבולה ואת נפש אויביך הרודפים אותך יקלענה בתוך כף הקלע, היא מליצה, שמן כף הקלע שמשם זורקים חצים ואבנים עליך לקחת את נפשך, משם יזרק את נפשם, כאילו נפשם שוכבת שמה, ובזרקם אבנים את נפשם הם זורקים, ע"ד וגולל אבן אליו תשוב. גם כוונה בזה על שכר עוה"ב שעל ידי רדפם אחריו ואתה נע ונד בעוה"ז תשכון נפשך במנוחות שאננות בצרור החיים הנצחיים, ונפש אויביך לא תשכון במנוחתה העצמיית רק תהיה חוץ למקומה כאבן הנזרק במרגמה, ולא כאבן שנזרק מן הקלע שנח במקום שנופל שמה, רק כמי שמקלע אבן אל תוך כף הקלע שגם שם לא תמצא מנוח רק תקולע מקלע אל קלע, וזה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בשבת (פרק שואל) בינונים ורשעים נמסרים לדומה (ורצה

לומר והם חוץ למקומם) הללו יש להם מנוחה והללו אין להם
מנוחה: (מלבי"ם)

וְלֹא תְהִי־זֶה לְךָ לְפֹקֵה וְלִמְכָשׁוֹל לִבְלִי לְאֲדָנִי כִּי יַעֲשֶׂה ה' לְאֲדָנִי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֶת הַטּוֹבָה עָלֶיךָ וְצִוְּךָ
לְנֶגִיד עַל יִשְׂרָאֵל:

רש"י והיה כי יעשה ה' וגו'. ותמלוד: (רש"י)

מצודת דוד את הטובה וכו'. וחוזרת ומפרשת וצוך לנגיד וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם והיה רצה לומר ומן המעמד הזה שאתה נרדף יצמח בהכרח (המעמד הג') שתגיע למלכות, שעז"א והיה כי יעשה ה' לאדני כאשר דבר, אם כן אין מן הראוי שתעשה עתה המעשה הזה. כדי, (לא) ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול. שכבר ימצא שאול זכות במעשה הזה שרודף אותך כדין כי שפכת דם חנם, כי עדיין לא הגעת למלכות, גם כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שאם יבא דין לפניך שהעני בקש צדקה מן העשיר והרגו על שסרב מלתת לו, לא תוכל לעשות בו משפט כי גם אתה עשית כזאת. ויש הבדל בין פוקה ומכשול ששם פיק משתתף עם הוראתו השנית מענין הוצאה כמו זממו אל תפק, טוב יפיק רצון מה' שגדרו שמוציא לחוץ דבר הסגור וצרור ונבלע במקומו כאילו יצא מן הנעלם אל הגילוי, ובא לרוב על הוצאת עצמיים הגיונים, ומזה בא פיק ברכים בשיתוף עם המכשול שמוציא הרע הטמון ותכונה רעה אל הפועל, וכשל בה, ומזה פיק ברכים, שנפרדו צומת הגידים וקשורי הברכים ונתרפו מקשורם, וכן יל"פ פקו פלילה שהוציאו עברות היוצאות מתכונת רעות נפשיות ממסגרותיהם, כמו והוא עון פלילי (איוב ל"א). והיטב ה' לאדני בעת הזאת תזכר את אמתך כי מנעתי אותך מדבר שהיית מתחרט עליו כל הימים: (מלבי"ם)

וְלֹא תְהִי־זֶה לְךָ לְפֹקֵה וְלִמְכָשׁוֹל לִבְלִי לְאֲדָנִי וְלִשְׁפָךְ דָּם חַנָּם וְלְהוֹשִׁיעַ אֲדָנִי לֹא יְהִיטֵב ה' לְאֲדָנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמֹתֶךָ:

רש"י ולא תהיה וגו' לפוקה. לכסלון, כמו (נחום ב יא): לפיק ברכים, שאם היית עושה זאת, לא יהיה לך פתחון פה לרדות אדם לדורות הבאים על שפיכות דמים: ולהושיע אדני לו. שתנקום אתה את נקמתך: (רש"י)

מצודת דוד ולא תהיה זאת לך לפוקה. רוצה לומר : כשתמלוד, לא יזיק לך כלל דברי חרפת נבל להיות מבוזה בעבור זה בעיני העם, ואפילו

למכשול לב אדוני לא יהיה, כי לא תחוש אז לדברי נבל כזה, וכאשר לא תמיתהו, תוסר מן הקלון כי לא יאמר אז עליך שדרכך לשפוך דם חנם ולהושיע לעצמך בכח זרועך, וכאלו אמרה הן עתה עוד היותך נרדף בהרים מפני שאול, חושש אתה לחרפת נבל, אבל לא תחוש במה שיאמרו שאתה שופך דם חנם ומושיע לעצמך בכח זרועך, היות עכשיו אין מעלתך גדולה כל כך לחוש לדברים כאלה, אבל לאחר שתמלוך, נהפוך הוא. (והנה באמת בהבנת הדברים האלה, אליה וקוץ (בה), בהקטין עתה מעלתו, ולזה שאלה בראשית אמריה : שא נא לפשע אמתך) : והיטב ה' לאדוני. רוצה לומר : הן ידעתי כאשר ייטיב ה' לאדוני וימלוך כאות נפשו, זכור תזכור את אמתך, להחזיק לי טובה על העצה היעוצה, למנעך מבוא בדמים : (מצודת דוד

מצודת ציון לפוקה. אף הוא ענין מכשול, כמו (נחום ב יא) : ופיק ברכים : (מצודת ציון)

לב ויאמר דוד לאביגל ברוך יהוה אלהי ישראל אשר שלחך היום הזה לקראתי:

מלבי"ם ויאמר דוד לאביגל הכיר שהאמת אתה, והודה, א. לה' ששלחה בהשגחתו למנעו מהמעשה: (מלבי"ם)

לג וברוך טעמך וברוכה את אשר כלתני היום הזה מבוא בדמים והשע לי:

רס"י כליתני. מנעת אותי, כמו (תהלים מ יב): לא תכלא רחמיך ; לא יכלה ממך (בראשית כג ז): והושע ידי לי. מוסב על מבוא בדמים, מ"ס של מבוא מחוברת על והושע, כמו מבוא בדמים ומהושע ידי לי: (רס"י)

מצודת דוד מבוא בדמים. מבוא בעון שפיכת דם, ובתשועת ידי לעצמי : (מצודת דוד)

מצודת ציון טעמך. דבורך ועצתך, כמו (איוב יב כ) : וטעם זקנים יקח : כליתני. מנעת. אותי. : (מצודת ציון)

מלבי"ם ב. וברוך טעמך שחוץ מזה גם טענותיה נכוחות ואמתיות, ג. וברוכה את שגם את מצד עצמך כבר היית ראויה לזה בל אחריב את ביתך: (מלבי"ם)

לד ואולם מי יהיה אלהי ישראל אשר מנעני מהרע אתך כי לולי מהרת (ותבאתי) ותבאת לקראתי כי אם נותר לנבל עד אור הבקר משתין בקיר:

מצודת דוד חי ה'. הריני נשבע חי ה' וכו' שמנע אותי מהרע לך, רצה לומר : לביתך ולכל אשר לך : **כי אם נותר וכו'**. אז יחול עלי עונש שבועה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואולם. אבל באמת : **לולי**. אם לא : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואולם אמר שלא בעבור נבל היתה ההשגחה הזאת רק בעבורך, וזה אשר מנעני מהרע אתך כי לולא מהרת היית מחריב הכל צדיק כרשע והיה מן הופעת האל בל יגיע רע אליך : (מלבי"ם)

לה ויקח דוד מידה את אשר הביאה לו וְלֹא אָמַר עָלַי לְשָׁלוֹם לְבֵיתְךָ רָאִי שָׁמַעְתִּי בְּקוֹלְךָ וְאִשָּׁא פְּנֵיךָ:

מצודת ציון ואשא פניך. ענין הדור פנים, למלאות השאלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם מידה דרך כבוד. ולה אמר עד הנה דבר מעסקי נבל, עתה הבטיח לה כי ישא פניה לעתיד ולא ישמור איבה : (מלבי"ם)

לז ותבא אביגיל אל נבל והנה לו משתה בביתו כמשתה המלך וְלֹב נָבַל טוֹב עָלָיו וְהוּא שָׁכַר עַד מָאֵד וְלֹא הִגִּידָהּ לוֹ דְבַר קָטָן וְגָדוֹל עַד אֹר הַבֶּקֶר:

מצודת ציון טוב עליו. רוצה לומר שמח : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מה צורך לענין הספור מה שהיה לו משתה כמשתה המלך וכו'?:

והנה לו וכו' ולא הגידה לו, ספר ג' טעמים שלא הגידה לו תיכף, א. שאם היה חסר מן המשתה על ידי המנחה שהובילה באופן שהיה מרגיש החסרון תיכף היתה מוכרחת להגיד לו, אבל הנה לו משתה בביתו כמשתה המלך שהיה הכל לרוב מאד ולא הרגיש בחסרון מה שלקחה, ב. כי ולב נבל טוב עליו ולא רצתה להעציבו ולערב שמחתו, ג. והוא שכר עד מאד, ויראה כי יבער חמתו בינו ויעשה רע לה, ולכן ולא הגידה לו דבר

לז וַיְהִי בַבֶּקֶר בַּצֹּאת הַיּוֹן מִנֶּבֶל וַתִּגַּד לוֹ אִשְׁתּוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּמַּת לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ וְהוּא הָיָה לְאָבִן:

רס"י כִּלְאֵת הַיּוֹן מִנֶּבֶל. (תרגום:) כד פג חמרא מנבל: וימת לבו. שנלכטער על המנחה שהובאת לדוד: (רס"י)

מצודת דוד בצאת היין. רצה לומר : בעת סרה השכרות : וימת לבו. אמר על דרך גוזמא והפלגה, על גודל החרדה מפחד דוד, כי חשב פן עם כל זה יבוא עליו : והוא היה לאבן. שבטלו הרגשותיו מרוב החרדה : (מצודת דוד)

רלב"ג וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן. אמר זה על צד ההפלגה לרוב הדאגה שהיה דואג על גודל המנחה ולרוב הפחד שהיה לו מדוד : (רלב"ג)

מלבי"ם וימת לבו נפל עליו פחד מדוד ומהסכנה שהיה בה ונצטננו דמיו ויהי כאבן: (מלבי"ם)

לח וַיְהִי כַעֲשָׂרַת הַיָּמִים וַיִּגַּף יְהוָה אֶת נָבֶל וַיִּמַּת:

רס"י כעשרת הימים. שבעת ימי אכלו של שמואל תלה לו הקב"ה, שלא יתערב אכל רשע באכלו, ואחר כך חלה שלשה ימים ומת, כענין שנאמר: ויגוף ה' את נבל, ואמר מר (שמחות ג ט): חלה שלשה ימים ומת, זו היא מיתת מגפה. ורבותינו אמרו (ראש השנה יח א): אלו עשרת ימי תשובה, שהמתין לו הקב"ה שיחזור בתשובה. ויש אומרים: כנגד עשר לגימות שנתן נבל לעבדי דוד, ששלח לו דוד עשרה נערים והאכילן: (רס"י)

מלבי"ם כעשרת הימים חכמינו זכרונם לברכה דרשו בו כמה דרושים והוא ע"פ הכלל שמספר המופשט מן המתואר מורה על מספר ידוע והם עשרה ימים הידועים של תשובה שבין ר"ה ליוהכ"פ: (מלבי"ם)

לט וַיִּשְׁמַע דָּוִד כִּי מֵת נָבֶל וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר רַב אֶת רִיב חַרְפְּתִי מִיַּד נָבֶל וְאֶת עֲבֹדוֹ חֲשָׁךְ מֵרַעַה וְאֶת רַעַת נָבֶל הִשִּׁיב יְהוָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיְדַבֵּר בְּאֲבִיגַיִל לְקַחְתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

רס"י חַת רִיב חֲרַפְתִּי. גְדוּפֵי שְׁחַרְפְּנִי (לְעֵיל פְּסוּק י'): הַיּוֹם רַבּוּ עֲבָדִים
הַמִּתְפַּלְלִים: וְחַת עֲבָדוֹ חֶשֶׁךְ מִרְעָה. שְׁלֹא הִרְגַּתִּיו: (רס"י)

מצודת דוד חֶשֶׁךְ מִרְעָה. לְבַל הַמִּיתוּ בְיָדֵי : וְאֵת רַעַת. אֵת גַּמּוּל רַעַת :
(מצודת דוד)

מצודת ציון חֶשֶׁךְ. מִנֵּעַ, כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית כַּב טז) : וְלֹא חֲשַׁכְתָּ : (מצודת ציון)

מלבי"ם בְּרוּךְ ה' הוֹדָה עַל גִּי עֲנִינִים, אַ. עַל שֶׁנֶּעֱנַשׁ עַל שְׁחַרְפּוֹ, בַּ. שֶׁשָּׁמַר
אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִנְקוּם בְּעַצְמוֹ, גַּ. שֶׁהֵשִׁיב גַּם רַעַת נָבַל וַיִּתֵּר עוֹנוֹתָיו בְּרֵאשׁוֹ
בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא נֶעֱנַשׁ עַל יַדֵי דוֹד לְבַד, שֶׁכֵּל מִי שֶׁחֲבָרוֹ נֶעֱנַשׁ עַל יָדוֹ אֵין מִכְנִיסִין
אוֹתוֹ בְּמַחִיצָתוֹ שֶׁל הַקְּבִ"ה רַק מֵת עַל יַדֵי עוֹנוֹתָיו:(מלבי"ם)

מ וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי דָוִד אֶל אַבְיָגַיִל הַכַּרְמֶלֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ לֵאמֹר דָּוִד
שָׁלַחְנוּ אֵלֶיךָ לְקַחְתֶּךָ לֹא לְאִשָּׁה:

מלבי"ם הַכַּרְמֶלֶה כִּי תִיכֶף אַחַר הַמִּשְׁתָּה חֲלָה וְלֹא שָׁב עוֹד אֶל מַעוֹן וְהָיָה
נִשְׁאָרָה אַחֲרָי מוֹתוֹ בְּכַרְמֶל:(מלבי"ם)

מא וַתִּקַּם וַתִּשְׁתַּחֲוֶה אֶפְיִם אֶרְצָה וַתֹּאמֶר הֲנִי אִמְתֶּךָ לְשִׁפְחָה לְרַחֵץ
רַגְלֵי עֲבָדֵי אֲדָנִי:

מצודת דוד לְשִׁפְחָה וְגו'. כֹּאֲלוֹ אָמְרָה אֵינְנִי רֹאוּיָה לוֹ לְאִשָּׁה, כִּי אִם
לְשִׁפְחָה, לְרַחוּץ רַגְלֵי עֲבָדָיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אֶפְיִם. עַל פְּנֵיהָ : (מצודת ציון)

רלב"ג הִנֵּה אִמְתֶּךָ לְשִׁפְחָה לְרַחוּץ רַגְלֵי עֲבָדֵי אֲדָנִי. אָמְרָה זֶה עַל צַד
הַעֲנוּהָ לְהוֹרוֹת שְׂדֵי לָהּ אִם תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְאַחַד מֵעֲבָדֵי דוֹד וְתִרְחֹץ רַגְלָיו
כְּמִנְהַג הָאִשָּׁה לְבַעֲלָהּ : (רלב"ג)

מלבי"ם הִנֵּה אִמְתֶּךָ דִּבְרָה אֶל הַשְּׁלוּחִים בִּנְכַח כִּי שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם
כְּמוֹתוֹ:(מלבי"ם)

מב וַתִּמְהַר וַתִּקַּם אַבְיָגַיִל וַתִּרְכַּב עַל הַחֲמֹר וְחִמְשׁ נְעָרְתֶיהָ הֵהֲלֹכוֹת
לְרַגְלָהּ וַתִּלָּךְ אַחֲרָי מִלְּאֲכֵי דָוִד וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה:

מצודת דוד וחמש נערותיה. היא רכבה, וגם חמש נערותיה וגו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון לרגלה. עם מהלכה ואחריה : (מצודת ציון)

מג וְאֵת אֲחִינֹעַם לָקַח דָּוִד מִיִּזְרְעֶאל וְתַהֲיֶינָהּ גַם שְׂתִיָּהּ לֹו לְנָשִׁים: (o)

מצודת דוד גם שתיהן. נוסף על מיכל בת שאול שקדשה מאז : (מצודת דוד)

מלבי"ם גם שתיהן רצה לומר נוסף על מיכל בת שאול שהיתה לו מכבר: (מלבי"ם)

מד וְשָׂאוֹל נָתַן אֶת מִיכַל בִּתּוֹ אֵשֶׁת דָּוִד לְפִלְטִי בֶן לִישׁ אֲשֶׁר מִגְלִים:

מצודת דוד נתן את מיכל בתו. כי חשב קדושי דוד לקדושי טעות, ורבותינו ז"ל (סנהדרין יט ב) נחלקו בו : (מצודת דוד)

רלב"ג ושאל נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש וגו'. מן הפלא איך עשה זה שאול והיא היתה אשת איש וכבר אמרו רז"ל שלא נגע בה פלטי בן ליש וידמה שכן הוא שכבר חזר דוד ולקחה וזה מורה שכבר התפרסם ונודע שלא נגע בה ולפי שכבר היתה פרושה בלתי ראויה לבנים מזה הצד נתנו לה בני מרב אחותה לגדלם וגדלתם כאילו הם כניה ומפני זה נקראו בני מיכל כמו שאמר בסוף זה הספר ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזילי המחולתי : (רלב"ג)

מלבי"ם ושאל נתן את מיכל בתו הנה התפלאו איך נתן שאול את בתו שהיתה אשת איש לאחר, ואיך לקחה דוד אחר כך בחזרה אחרי הוטמאה, ויאמר הרד"ק ששאול אנס את דוד לגרשה, ובכ"ז החזירה דוד כי היה גט מעושה ופסול, ויאמר מהרי"א שלא נתנה לפלטיאל לאשה רק לשמרה. וכל זה רחוק, איך היה ביכלתו לכוף את דוד שברח מפניו, והכתוב אומר (לקמן ש"ב ג' ט"ז) וילך אתה אישה, אבל העקר כדברי חכמינו זכרונם לברכה ששאול טעה וחשב שקדושי מיכל לא היו כפי הדין כי קדשה במלוה של עושר שהובטח למכה גלית, או שדוד חשב שמאה ערלות פלשתים שוים פרוטה ושאל חשב שאינם שוים כלום, ולכן דייק דוד (לקמן שם י"ד) תנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות פלשתים, ובכ"ז היה דוד מותר להחזירה, כי היא היתה אנוסה על פי בית דין של שאול שטעו בדין, וכמו שהוא ההלכה במי שאמרו לה מת בעלך ונשאת על פי בית דין שלא נאסרה. וכפי הנראה התעורר שאול לזה,

ממה שראה שדוד לקח עוד נשים על אשתו בלי רשותה, שזה כמואס בבת המלך לקחת עליה צרה לצרור, וזה גם כן עורר שנאה חדשה אצל שאול, ולכן התעורר דוד להרחיק נדוד ממדבר פארן אל מקום אחר להמלט מחמת שאול אשר בערה מחדש: (מלבי"ם)

שמואל א פרק-כו

א וַיָּבֹאוּ הַזָּפִים אֶל שְׁאוּל הַגְּבָעָה לְאמֹר הֲלוֹא דָוִד מְסַתֵּר בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן:

מצודת דוד ויבאו הזפים. באו עוד הפעם : (מצודת דוד)

ב וַיִּקָּם שְׁאוּל וַיֵּרֶד אֶל מְדָבַר זִיף וְאֵתוֹ שְׁלֹשֶׁת אֱלָפִים אִישׁ בְּחֹרֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ אֶת דָּוִד בְּמְדָבַר זִיף:

מצודת דוד אל מדבר זיף. ובמדבר ההוא, היתה גבעת החכילה : (מצודת דוד)

מלבי"ם בחורי אלה שבחר (כנ"ל כ"ה ג') וע"כ בחורי בשו"א ולא בפת"ח: (מלבי"ם)

ג וַיִּחַן שְׁאוּל בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן עַל הַדֶּרֶךְ וְדָוִד יָשָׁב בְּמְדָבַר וַיֵּרָא כִּי בָא שְׁאוּל אַחֲרָיו הַמְדַבְּרָה:

מצודת דוד וירא. היה נראה לו שבא, ולא ידע עדיין בבירור : (מצודת דוד)

מלבי"ם על הדרך ודוד ישב רחוק מן הדרך, והצופים שראו שמחנה באה לא ידעו עדיין אם הוא מחנה שאול, וכן את המקום ששם יחנו, לכן: (מלבי"ם)

ד וַיִּשְׁלַח דָּוִד מְרֹגְלִים וַיֵּדַע כִּי בָא שְׁאוּל אֶל נָכוֹן:

מצודת דוד אל נכון. כמו בנכון, רצה לומר : ידע בבירור : (מצודת דוד)

מלבי"ם שלח מרגלים ועל ידי כן וידע בבירור כי בא שאול, וגם ידע אל נכון מקום תחנותו וכל פרט: (מלבי"ם)

ל ויקם דוד ויבא אל המקום אשר חנה שם שאול וירא דוד את המקום אשר שכב שם שאול ואבנר בן נר שר צבאו ושאל שכב במעגל והעם חנים (סביבתו) סביבתיו:

מצודת דוד ויבא. בתחילה הלך לרגל : סביבתיו. סביבות שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון במעגל. דרך המחנה לחנות בעגול, למען יראו מסביב כל הבא עליהם : (מצודת ציון)

רלבי"ג ושאל שוכב במעגל. ר"ל במחנה והוא היה בדמות עגול למען יראו הבאים אליהם מכל הצדדים : (רלבי"ג)

מלבי"ם המקום אשר שכב שם שאול ואבנר מופרדים מן העם, ומפרש שאול שוכב במעגל שהיה עיגול סביביו כל יקרב איש שמה, ושאל כבר שכב והעם לא שכבו עדיין רק חונים מקצתם שוכבים ומקצתם הולכים ויושבים : (מלבי"ם)

ל ויען דוד ויאמר אל אחימלך החתי ואל אבישי בן צרויה אחי יואב לאמר מי ירד אתי אל שאול אל המחנה ויאמר אבישי אני ארד עמך:

מצודת דוד ויען דוד. אחרי שובו אליהם : (מצודת דוד)

מלבי"ם מי ירד שבבואם לילה יחשבו שהם מבני המחנה : (מלבי"ם)

ל ויבא דוד ואבישי אל העם לילה והנה שאול שכב ישן במעגל וחניתו מעוכה בארץ (מראשתו) מראשתיו ואבנר והעם שכבים (סביבתו) סביבתיו: (o)

רש"י מעוכה. נעוכה: (רש"י)

מצודת ציון מעוכה. נעוצה, וקרוב הוא מלשון (ויקרא כב כד) : ומעוך וכתות : **מראשותיו.** סמוך לראשו : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מ"ש והנה שאול שוכב וכו', כבר נזכר בפסוק ה' שם אמר חונים ופה אמר שוכבים? :

והנה שאול שוכב כו' ואבנר והעם שכבים עד שבאו לשם כבר שכבו כל העם (לכן קראם עתה בשם עם לא מחנה כי לא חנו עתה כמחנה ושומרים סביביה): (מלבי"ם)

לח ויאמר אבישי אל דוד סגר אלהים היום את אויבך בידך ועתה אפנו נא בחנית ובארץ פעם אחת ולא אשנה לו:

מצודת דוד ובארץ. עד שתנעץ החנית גם בארץ : פעם אחת. את זה אעשה בפעם אחת, ולא אצטרך להכותו מכה שניה : (מצודת דוד)

מצודת ציון סגר. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : **אשנה.** מלשון שנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם סגר אלהים חשב שזה ודאי השגחיי שישנו כולם כדי שיכהו. **ולא אשנה לו** בל תפחד שיקיץ על ידי המכה ויצעק, כי אמיתו בפעם הראשון: (מלבי"ם)

טו ויאמר דוד אל אבישי אל תשחיתוהו כי מי שלח ידו במשחים יהוה ונקמה:

מצודת דוד ונקמה. ויהיה נקי מעונש, בתמיה : (מצודת דוד)

מלבי"ם אל תשחיתוהו אף שהוא רודף ומותר להרגו, בכ"ז מי שלח ידו במשחיתו **ה'** **ונקמה:** (מלבי"ם)

זו ויאמר דוד חי יהוה כי אם יהוה יגפנו או יומו יבוא ומת או במלקמה ירד **ונספה:** (פ)

רפ"י חי ה'. יס אומרים, ליצרו נסבע, ויס אומרים, לאביקי נסבע, אם תהרוג את הכלדיק, אני אערב למך בדמו: כי אם ה' יגפנו. יקרצ מיתתו:

או יומו יבא. יוס קזמן מיתתו זו: (כס"י)

מצודת דוד חי ה'. חזר לישבע ואמר : חי ה' שלא יאריך עוד ימים רבים, כי או ה' יגפנו בלא יומו, או מהר יבוא יומו וימות במיתה טבעית, או ימות במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונספה. ענין כליון, כמו (לקמן כז א) : עתה אספה : (מצודת ציון)

רלב"ג חי ה' כי אם ה' יגפנו. ר"ל להמיתו בלא עתו על צד העונש : או יומו יבא ומת. ר"ל הקץ המוגבל לו לחיות כי זה הקץ מתחלף לפי עת הליד' : או במלחמה ירד ונספה. ר"ל שהוא בעצמו מצד בחירתו יסבב שימות בלא עתו וזה כי מי שלא בא עתו עדין הנה יתכן בבאו במקום הסכנה שימות בלא עתו וכבר זכרו זה בעלי חכמת משפטי הכוכבים בספריהם והוא עוד דעת תורתנו השלמה ולזה צותה לעשות מעקה לגגים למלט הבאים שם מהנפילה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויאמר דוד הוסיף לאמר בל תחשב שעל ידי שגם אני נמשחתי תהרגנו להקים מלכותי, כי דבר ה' שמשחני לא ישוב ריקם, על זה אמר כי ימלא קצו באי מגי דרכים שהמיתה אפשריית, או על ידי מגפה לפני קצו, או על ידי מיתה טבעיית כי קצו קרוב, או על ידי מלחמה : (מלבי"ם)

נא חלילה לי מיהוה משלם ידי במשחים יהוה ועתה קח נא את החנית אשר (מראשתו) מראשתיו ואת צפחת המים ונלכה לנו:

כס"י כפחת. כלוחית: (כס"י)

מצודת דוד חלילה לי. עם שגם אני משיח ה' כמותו, מכל מקום חלילה גם לי מחמת מצות ה', משלוח ידי וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון צפחת. צלוחית, כמו (מלכים א וז יד) : וצפחת השמן : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מ"ש חלילה משלוח וכו' כפול? :

חלילה וכו' קח נא, רצה לומר ואל תחשב שאין עון במיתתו כי רודף הוא וז"א אחר שיש הצלה אחרת והוא קח נא את החנית שעל ידי זה ניצול ממנו כמו שהיה באמת ואם כן אסור להרגו, ועל זה אמר חלילה לי מה' : (מלבי"ם)

יב וַיִּקַּח דָּוִד אֶת הַחֲנִית וְאֶת צַפְחַת הַמַּיִם מֵרֵאשִׁית שְׂאוֹל וַיִּלְכוּ לָהֶם
וְאִין רֹאֵה וְאִין יוֹדֵעַ וְאִין מְקִיץ כִּי כָלֵם יִשְׁנִים כִּי תִרְדְּמַת יְהוָה נִפְלָה
עֲלֵיהֶם:

מצודת דוד ויקח דוד. חזר דוד לקחתו בעצמו, כי לא האמין לאבישי פן יכה עמו נפש שאול : ואין רואה וכו'. בעבור השינה לא היה מי רואה אותם, ואף לא ידעו בהרגשת השמע מקול ההולך והדבור, ולא היה מי מהם מקיץ מן השינה במשך הזמן ההוא, כי מהי נפלה עליהם תרדמה, ולא היה הדבר בדרך הטבע : (מצודת דוד)

מלבי"ם ואין רואה ומפרש נגד ואין רואה ואין יודע, כי כולם ישנים (רצה לומר שלא לבד שאין רואה כי היה חשיכה גם לא היה איש יודע ומרגיש בדבורם בבואם ובלכתם) ונגד ואין מקיץ אומר כי תרדמת ה' נפלה עליהם, כי בדרך הטבע היה ראוי שיקיץ איש מן המחנה ברגש הזה, רק שהיה בהשגחה שהפיל ה' עליהם תרדמה (מלבי"ם)

יג וַיַּעֲבֹר דָּוִד הָעֵבֶר וַיַּעֲמֵד עַל רֹאשׁ הַהָר מֵרְחוֹק רַב הַמְּקוֹם בִּינֵיהֶם:

מצודת דוד העבר. מעבר המים שהיה שם : על ראש ההר. להשמיע קולו למרחוק : רב המקום. כי פחד לנפשו שלא יתפשוהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקיץ. ענין הערה מהשינה : תרדמת. שינה עמוקה. וכן (יונה א ו) : מה לך נרדם : (מצודת ציון)

רלב"ג ויעמד על ראש ההר מרחוק רב המקום ביניהם. הנה עמד על ראש ההר כדי שיהיה קולו יותר נשמע כי היה רוצה לדבר אל שאול מרחוק למלט עצמו מהסכנה אם יסכימו לרדוף אחריו : (רלב"ג)

מלבי"ם רב המקום, כי יצויר שהדרך רחוק והמקום קרוב, כמו העולה לראש הר גבוה שדרכו רחוקה מאת העומד בתחתית ההר והמקום קרוב כמ"ש מקדרין בהרים, לכן אמר שהתרחק גם במקום (מלבי"ם)

יד וַיִּקְרָא דָּוִד אֶל הָעָם וְאֵל אַבְנֵר בֶּן נֵר לֵאמֹר הֲלוֹא תַעֲנֶנּוּ אַבְנֵר וַיַּעַן אַבְנֵר וַיֹּאמֶר מִי אַתָּה קָרַאתָ אֶל הַמֶּלֶךְ: (פ)

מצודת דוד הלא תענה אבנר. רצה לומר : עליך להשיב על דבדי : מי אתה. רצה לומר : איך מלאך לבד לקרא בקול על המלך, להקיצו משנתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל המלך. כמו על המלך : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מ"ש מי אתה קראת אל המלך, והלא אל אבנר קרא לא אל המלך? :

מי אתה קראת אל המלך, רצה לומר כי הקורא לשר הצבא יקרא את משרתו שיודיע לאדוניו כי רוצה לדבר עמו, והקורא אל המלך יקרא לשר הצבא שהוא משרת המלך, וחשב אבנר אחר שקרא הלא תענה אבנר, בהכרח י"ל איזה מבוקש אל המלך: (מלבי"ם)

טו ויאמר דוד אל אבנר הלוא איש אתה ומי כמוך ב' ישראל ולמה לא שמרת אל אדניך המלך כי בא אחד העם להשחית את המלך אדניך:

מצודת דוד הלא איש אתה. רצה לומר. הלא אתה גדול וחשוב, ומי כמוך בחשיבות, ולפי גודל המעלה תגדל האשמה : **כי בא.** פן יבוא, וכאשר באמת בא אבישי ורצה להשחיתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון איש. רצה לומר גדול וחשוב, כמו (במדבר יג ג) : כולם אנשים : **אל אדוניך.** על אדוניך : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מ"ש הלא איש אתה וכו', ולמה אמר תחלה למה לא שמרת ואחר כך אשר לא שמרתם? :

ויאמר דוד, השיב לו, כי הנמוס הזה, שמי שיש לו דבר אל שר הצבא לא יקראהו בנכח רק על ידי משרתו, הוא רק אם הקריאה הוא לצורך הקורא או לאיזה ענין פרטי, לא כן אם הקריאה הוא בעבור ענין כללי, הנוגע למלכות אז הנמוס שיקרא לשר הצבא בנוכח לא על ידי אמצעי, באשר תוכן הקריאה מיוחד אליו מצד מעלתו, וזה שכתוב **הלא איש אתה ומי כמוך בישראל,** רצה לומר הקריאה מיוחדת לך לפי מעלתך הגדולה משני פנים, כי אחר שהתברר שהיתה המחנה והמלך בלא שומרים, עד שקרב איש זר עד משכב המלך לקחת החנית מראשותיו, שזה פשע גדול, אם כן יצוייר שהיה זה או בפשע שר הצבא שלא העמיד שומרים לשמור ראש המלך, או (אם העמיד שומרים) השומרים פשעו ולא עמדו על המשמר, ובזה ראויים השומרים לעונש גדול, וגם בזה עליו מוטל להענישם על שלא עשו פקודתם. וזה שכתוב על צד הא' **הלא איש אתה** רצה לומר אתה האיש שעליך מוטל הדבר להעמיד שומרים לראש המלך, ועל צד הב' **מי כמוך בישראל** ועליך מוטל להעניש את הפושע, עתה פי' דבריו, על צד הא' שא"ל **הלא איש אתה ולמה לא שמרת אל אדוניך המלך** רצה לומר למה לא העמדת שומרים, כי הלא בא אחד העם להשחית ואיה השומרים? והלא היה פה סכנה גלויה. ואם כן: (מלבי"ם)

טז לא טוב הדבר הזה אשר עשית חי יהוה כי בני מות אתם אשר לא שמרתם על אדניכם על משיח יהוה ועתה ראה אי חנית המלך ואת צפחת המים אשר (מראשתו) מראשתיו:

מצודת דוד כי בני מות אתם. בעבור כבוד אבנר, חזר לדבר אל כולם ולפסוק עליהם המיתה: ראה אי חנית. רצה לומר: ואם תאמר שמרתם, איה החנית' מי לקחו: אשר מראשתיו. אשר היו מראשותיו: (מצודת דוד)

מצודת ציון בני מות. אנשי מות, רצה לומר חייבי מיתה: אי חנית. איה החנית: ואת צפחת. ועם צפחת: (מצודת ציון)

מלבי"ם לא טוב הדבר הזה אשר עשית רצה לומר אל תאמר כי חטאת בשב ואל תעשה, כי זה יחשב כמעשה, אחר שלא עשית המוטל עליך, ההיזק הנמשך ממנו נחשב כאילו עשית אותו בפועל, ואם על הצד הב' שעליו אמר ומי כמוך בישראל להעניש השומרים שפשעו בשמירתן, אמר חי ה' כי בני מות אתם, אשר לא שמרתם וכו' כי ועתה ראה אי חנית המלך ומבואר שלא היה שם שומר, ושהיה המלך בסכנה גדולה: (מלבי"ם)

זי ויכר שאול את קול דוד ויאמר הקולך זה בני דוד ויאמר דוד קולי אדני המלך: **זח** ויאמר למה זה אדני רדף אחרי עבדו כי מה עשיתי ומה ביד' רעה:

מלבי"ם מה עשיתי נגד מלכותך ומה בידי רעה בשאר ענינים: (מלבי"ם)

טז ועתה ישמע נא אדני המלך את דברי עבדו אם יהוה הסיתך בירח מנחה ואם בני האדם ארורים הם לפני יהוה כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת יהוה לאמר לך עבד אלהים אחרים:

רס"י הסיתך בני. לשנאתי, כל הסתה לשון שומה, אמיטמיני"ט בלע"ז: ירח מנחה. יקבל ברחמים תפלתי, להשיב חמתך ממני: כי גרשוני. מארץ ישראל: לך עבד אלוהים אחרים. היואל מארץ ישראל לחוץ לארץ בזמן הבית, כאלו עובד עבודה זרה. ויונתן תרגם: איזיל דוד ביני עממיא פלחי טעותא:

מצודת דוד אם ה' וגו'. אם הדבר מה' ומצד העונש, אקריב מנחה לה',

ויהי רצון שיקבל לריח ניחוח, וירף ממני : **ואם בני האדם**. הם הסיתו אותך עלי, כי הבחירה חפשית באדם באין מעצור : **ארורים הם**. בני האדם האלו : **מהסתפח**. מלהיות מאוסף בארץ ישראל' היות עד הנה חשבת, כאשר ראה המלך שנמסר בידי במערה ולא הרגתיו, יחדול עוד מדלוק אחרי' אבל עתה שעם כל זה רודף אחרי, בעל כרחי ארחיק נדוד מארץ ישראל : **לאמר**. כאלו יאמרו אלי לך עבוד וכו', כי גורשים אותי מבין ישראל, ללכת בין פלשתים. ויונתן תרגם : איזל דוד ביני עממיא פלחי טעותא :

מצודת ציון הסיתך. מלשון הסתה ופתוי : **ירח**. מלשון ריח : **מנחה**. רצה לומר תשורה וקרבת : **מהסתפח**. ענין הקבוץ והדבוק, ואסיפת דבר אל דבר, כמו (לעיל ב לו) : **ספחני נא** : (מצודת ציון)

רלב"ג **אם ה' הסיתך בי ירח מנחה**. אמר זה כי אם היה נסבה מאת הש"י הנה יהיה זה לחטא דוד ולזה אמר שהש"י ירח מנחה ממנו ויהיה בה נרצה לש"י : **כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' וגו'**. אמר זה לפי שמן המסבבים שירדפהו ישר' יהיה סבה שיצא דוד מכל ארץ ישראל למלט את נפשו מיד מלך ישראל וילך לו בין עובדי עבודת אלילים : (רלב"ג)

מלבי"ם **השאלות**: **למה תפש לשון ירח מנחה, ולמה אמר כי גרשוני היום, וזה נגרש מימים רבים?**

אם ה' הסיתך בי, גדר הסתה (והבדלו מן פתה, השיא) הוא שהמסית מורה להניסת שיהיה לו איזה תועלה בהדבר, רצה לומר אם המחשבה שאתה חושב שיגיע לך תועלת מהריגתי היא סבה מאת ה'. **ירח מנחה** המנחה נלוה תמיד עם הקרבן וטפל אליו, ורצה לומר את העולה כבר העליתי לרצון ועתה הוספתי את המנחה שבאה עם העולה כמ"ש עולה ומנחה. ורצה לומר שמה שלא הרגו בפעם הראשון כשכרת כנף מעילו יחשב כקרבן הבא לרצות. ומה שלא הרגו עתה שנית יחשב כמנחה הנלוה אל הקרבן, ותחשב לי לצדקה **ואם בני האדם הם המסיתים, ארורים הם לפני ה'**, רצה לומר הגם שאמחול להם על צערי לא אמחול להם מה שנוגע לה' ולעבודתו, **כי גרשוני היום** רצה לומר כי עתה גמרת בדעתי לצאת מארץ ישראל אל ארץ פלשתים וכמ"ש בסימן שאח"ז, ואם כן בסבתם אני נגרש **מהסתפח** (גדר פעל ספח הוא תוספת טפל אל העקר, רצה לומר שהיה מרוצה להיות טפל בנחלת ה' ואינו רוצה שם שום משרה וחלק ונחלה) **בנחלת ה'** לקיים מצות התלויות בארץ, **לאמר לך עבד אלהים אחרים**, שאהיה בחוץ לארץ תחת צל השרים העליונים רחוק מהשגחת ה' הדבקה בארץ הקדושה (מלבי"ם)

כַּ וְעַתָּה אֵל יִפְלֵ דְמִי אֶרְצָה מִנְּגִד פְּנֵי יְהוָה כִּי יֵצֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ אֶת פְּרַעֲשׁ אֶחָד כְּאֲשֶׁר יְרַדֵּף הַקְּרָא בְּהָרִים:

רס"י הקורא. עוף ששמו קורא, ובלע"ז פרדי"ץ, וכן (ירמיהו יז יא): קורא דגר ולא ילד, ומרדף אחר קני שאר עופות, ויושב על זליהם: (רס"י)

מצודת דוד אל יפל דמי. רצה לומר : מה שאני תמיד בסכנה וכאלו דמי נשפך, הדם ההוא לא יפול ארצה מנגד פני ה', כנגדו תעמוד לבקש נקם : **כאשר ירדוף**. רצה לומר : המלך מתמיד ומתענג לבקש פרעוש הקופץ ממקום למקום, כאשר מלך מהמלכים מתענג לרדוף בהרים אחר הקורא, והוא שם עוף אשר יתענגו המלכים לרדוף אחריו ולצודו, ורצה לומר : רודף הוא אחר הדיוט, כאלו אחר שר גדול וחשוב : (מצודת דוד)

מצודת ציון פרעש. הוא כינה שחורה : **הקורא**. שם עוף, כמו (ירמיהו יז יא) : קורא דגר : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: בלשון הזה דחקו המפרשים :

ועתה אל יפול דמי ארצה רצה לומר עתה שגמרתי בדעתי לגור בחוץ לארץ לא יפול דמי ולא תוכל להרגני, כי יצא מלך ישראל ולכן אני מוכרח לברוח לחוץ לארץ כאשר ירדף הקורא בהרים אמר על עצמו שם הקורא בהרים שעומד בהרים וקורא מרחוק כמו שעשה עתה, ובמה שרודף את הקורא הזה דומה כרודף אחר פרעוש הקופץ ממקום למקום: (מלבי"ם)

כא ויאמר שאול חטאתי שוב בני דוד כי לא ארע לך עוד תחת אֶשֶׁר יִקְרָה נַפְשִׁי בְּעֵינֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה הַסְּפֵלְתִי וְאַשְׁגָּה הַרְבֵּה מְאֹד:

מצודת דוד שוב. חזור לביתי, כי לא אעשה לך עוד רעה, בעבור כי חשובה ויקרה נפשי בעיניך : הנה הסכלתי. במה שאני רודףך עשיתי סכלות, על כי ראיתי שהי עמד, ואף הרביתי לשגות לרדףך על לא דבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון יקרה. ענין חשיבות : **הסכלתי**. מלשון סכלות וטפשות : **ואשגה**. מלשון משגה ושגגה : (מצודת ציון)

רלבי"ג הנה הסכלתי ואשגה הרבה מאד. הרצון בו כי בזולת מה שגמלתני עתה מן הטובה הייתי משועבד מאד, לבלתי רדוף אותך כמו שנתבאר מענין כריתת דוד את כנף המעיל אשר לשאול ולזה היה סכלות רב ממני ושגגה, אמנם הסכלות היא שכר נתפרסם לי עוצם השגחת השם יתברך עליך ולזה היה ראוי שנסיר מלרדףך ואולם השגגה היא שלא זכרתי מה שגמלתני מן הטובה בנפלי בידך בהיותי במערה : (רלבי"ג)

מלבי"ם חטאתי שוב בני דוד בקש שישוב ולא יצא לחוץ לארץ כי לא ירע

לו עוד. וזה משני פנים, **א.** על שראה שיקרה נפשו בעיניו, **ב.** על שמתחרט גם על העבר שרואה שעשה סכלות ברדפו אותו ושגה בעיונו בזה והשגיאה היה הרבה מאד: (מלבי"ם)

לכב ויען דוד ויאמר הנה (החנית) חנית המלך ויעבר אחד מהנערים ויקחה:

מצודת דוד ויעבר. כי עם כל זה, לא האמין לשאול ולהשיב בעצמו : (מצודת דוד)

מלבי"ם הנה החנית רצה לומר איני מאמין לך: (מלבי"ם)

לכג ויהוה ישיב לאיש את צדקתו ואת אמתו אשר נתנה יהוה היום ביד ולא אביתי לשלם ידי במשים יהוה:

רס"י ישיב לאיש. לכל לדיק ולדיק: (רס"י)

מצודת דוד איש. לכל איש ישיב צדקתו, וכלל עצמו בתפלתו על הרבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ביד. רצה לומר בידי : ולא אביתי. ולא רציתי : (מצודת ציון)

מלבי"ם וה' ישיב לאיש את צדקתו ואת אמונתו רצה לומר ה' ישיב את הצדקה והזכות שעשה איש, רצה לומר שיזמין לפניו שנית שיעשה הצדקה הזאת, כמו פה שעל ידי שעשה דוד את הצדק ולא הרג את שאול שהיה בידו, הזמין לו ה' מצוה זו שנית שבא שנית לידו ודוד עשה צדק ולא הרגו וזה שכתוב אשר נתנה ה' היום ביד [שנית] ולא אביתי לשלוח ידי ובזה השיב ה' צדקתי שאעשנה בפעם השנית. ועתה יפרש מ"ש וה' ישיב לאיש את אמונתו, כי: (מלבי"ם)

לכד והנה כאשר גדלה נפשך היום הזה בעיני כן תגדל נפשי בעיני יהוה ויצלני מקל צרה: (פ)

מצודת דוד גדלה נפשך. יקרה נפשך : (מצודת דוד)

מלבי"ם והנה כאשר גדלה נפשך היום הזה בעיני כן תגדל נפשי בעיני ה' הנאמן לשלם מדה כנגד מדה: (מלבי"ם)

גכה וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל דָּוִד בְּרוּךְ אַתָּה בְּנֵי דָוִד גַּם עָשִׂה תַעֲשֶׂה וְגַם יָכֹל תִּוָּכֵל וַיִּלֶּךְ דָּוִד לְדַרְכּוֹ וְשְׂאוּל שָׁב לְמִקְוָמוֹ: (פ)

מצודת דוד ברוך אתה. רצה לומר : רואה אנכי שאתה ברוך, וגם עשה תעשה מעשים נפלאים, וגם תצליח בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יכול תוכל. מלשון יכולת : (מצודת ציון)

שמואל א פרק-כז

גא וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל לִבּוֹ עֲתָה אֶסְפָּה יוֹם אֶחָד בְּיַד שְׂאוּל אֵין לִי טוֹב כִּי הַמֶּלֶט אִמְלִיט אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְנוֹאֵשׁ מִמֶּנִּי שְׂאוּל לְבַקְשָׁנִי עוֹד בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְנִמְלִטְתִּי מִיָּד:

רש"י עתה אספה יום אחד. קמא יארוז ויבא עלי פתאום: (רש"י)

מצודת דוד עתה אספה. כי אחר שכרת כנף המעיל, חשב שלא יוסיף עוד לרדוף אחריו כאשר בתחלה, אבל אחר שראה שעם כל זה רודפו, וחשש עוד כי פן בעבור שרואה טוב הצלחתו, ישכיל עוד לבוא פתאום ויהיה נספה ביום אחד, רצה לומר : מבלי דעת טרם בואו : לבקשני עוד. כאשר בקשני עד הנה בכל גבול ישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון אספה. ענין כליון : ונואש. מלשון יאוש, כמו (ישעיהו נו י) : לא אמרת נואש : (מצודת ציון)

מלבי"ם עתה אספה יום אחד ביד שאול כי לאו בכל יומא מתרחיש ניסא, וגם שהעושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, וחשב פן כבר כלו זכיותיו בשתי הצלות הקודמות, וזה שכתוב אין לי טוב כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים ובוזה אנצל מגי טעמים, א. כי בעודי בארץ חושב שאול שאני אוסף אלי אנשים כדי למרוד בו, לא כן אם אהיה בארץ פלשתים, וזה שכתוב ונואש ממני שאול, ב. שאחר שידע שלא ימצאני יתיאש מלבקשני, וזה שכתוב ונואש שאול לבקשני עוד בכל גבול ישראל, ג. אף

שיעלה על לבו לילך אחרי לארץ פלשתים ונמלטתי מידו כי יצילני מלך פלשתים: (מלבי"ם)

זב וַיִּקַּם דָּוִד וַיַּעֲבֵר הוּא וְשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר עִמּוֹ אֶל אַכִּישׁ בֶּן מְעוֹף מֶלֶךְ גֹּת:

מצודת דוד אל אכיש. אף שמבראשונה פחד ממנו והתהולל בידם ונמלט, אבל כאשר בא ושש מאות איש עמו, ואף נודע שנבאש בשאול, השלים עמו אכיש לשבת אצלו, ולהיות סר למשמעתו: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקם דוד ויעבר הגם שכאשר ברח תחלה אל אכיש היה בסכנה (כנ"ל כ"א) אז בא יחידי וחשדו שבא כמרגל וגם לא היה מקוה תועלת מאיש אחד, לא כן עתה שבא עם שש מאות איש שלא נחשדו למרגלים והיה מקוה שיהיו מאנשי חילו ליום קרב ומלחמה, וזה שכתוב ויעבר הוא ושש מאות איש: (מלבי"ם)

גג וַיָּשֶׁב דָּוִד עִם אַכִּישׁ בְּגֵת הוּא וְאַנְשָׁיו אִישׁ וּבֵיתוֹ דָּוִד וְשְׁתֵּי נָשָׁיו אַחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית וְאַבִּיגַיִל אִשְׁתׁ נָבָל הַכַּרְמֶלִית:

מלבי"ם [טעם ב'.] תחלה בא בלא בני בית וחשש שיברח ממנו לא כן עתה שבאו איש וביתו, וזה שכתוב וישב וכו' איש וביתו: (מלבי"ם)

זד וַיִּגַּד לְשֹׂאֵל כִּי בָּרַח דָּוִד גֹּת וְלֹא (יֹסֵף) יֹסֵף עוֹד לְבַקְשׁוֹ: (o)
זה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אַכִּישׁ אִם נָא מְצֹאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ יִתְּנוּ לִי מְקוֹם בְּאַחַת עָרֵי הַשָּׂדֶה וְאֲשָׁבָה שָׁם וְלָמָּה יָשֶׁב עַבְדְּךָ בְּעִיר הַמַּמְלָכָה עִמָּךְ:

רס"י ולמה יסב עבדך וגו'. וראה לך למסא': (רס"י)

מצודת דוד ערי השדה. מבלי חומה סביב, כי חשב פן לא יאמין בו אכיש לתת לו עיר בצורה, כי פן ישגב בחוזק העיר וימרוד בו: בעיר הממלכה עמד. כי אהיה למשא לך, כי יתייקרו המזונות בעבור אנשי: (מצודת דוד)

רלב"ג באחת ערי השדה. רוצה לומר באחת הערים הבלתי מוקפים חומה: (רלב"ג)

מלבי"ם אם נא, פ"י מה שהקפיד שישב דוקא בעיר המלוכה הוא. או מפני שירא ממנו פן ימרוד בו, ובעיר המלוכה יש חיל המלך, ועל זה אמר אם

נא מצאתי חן בל תחשדני. או מפני שירא שהפלשתים ירעו לו בהיותו אתם שלא בעיר המלכות, ע"ז בקש יתנו לי מקום היינו מקום מיוחד נבדל מפלשתים. או מפני שירא למסור לו עיר חומה דלתים ובריה פן ישגב שם, על זה אמר בערי השדה היינו עיר פרזי: (מלבי"ם)

וַיִּתֵּן לוֹ אָכִישׁ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת צִקְלָג לְכֵן הָיְתָה צִקְלָג לְמַלְכֵי יְהוּדָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

מצודת דוד ויתן לו וכו' את צקלג. אף שבספר יהושע (טו לא) נאמר שהיתה מנחלת יהודה, אולי לאחר זה לקחנה הפלשתים מידם : למלכי יהודה. כי אכיש נתנה לדוד, ולא החזירה לכל בני השבט : (מצודת דוד)

וַיְהִי מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר יָשַׁב דָּוִד בְּשָׂדֵה פְּלִשְׁתִּים יָמִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים:

רש"י ימים וארבעה חדשים. מיעוט ימים שנים, ואי אפשר לפרש ימים זה שנה, שהרי לא הלך דוד אלל אכיש עד שמת שמואל, ושאל לא מלך אחר מיתת שמואל אלל ארבעה חדשים, כמו ששנינו בסדר עולם. וגם ממנין שנותיו של עלי, ועשרים שנה שהיה הארון בקרית יערים, הרי ששים שנה, לא מהם חמשים ושתים של שמואל, ושנה אחת לעיבורו עם ארבעה חדשים הללו, ושבע שנים שמלך דוד בחברון קודם שהביא את הארון מקרית יערים, נמצא שלא מלך שאלו אחר מיתת שמואל, יותר מארבעה חדשים: (רש"י)

מצודת ציון ימים. שנה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ימים רצה לומר בגת ישב ימים אחדים ובצקלג ישב ארבעה חדשים, ועל כן הקדים ימים לחדשים: (מלבי"ם)

וַיַּעַל דָּוִד וְאֶנְשָׁיו וַיִּפְּשְׁטוּ אֶל הַגְּשׁוּרִי (והגרזי) וְהַגְּזָרִי וְהַעֲמֵלְקִי כִּי הֵנָּה יֹשְׁבוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵעוֹלָם בּוֹאֶךָ שׁוֹרָה וְעַד אָרֶץ מִצְרָיִם:

רש"י ויעל דוד. לשון הוה, הוא תמיד היה רגיל בכך: בואך שורה. (תרגום) מן מעלנא דחגרא: (רש"י)

מצודת דוד **כי הנה וכו'**. רצה לומד : לפי שהיו מעולם מיושבי הארץ ההיא, ולא באה עליהם מלחמה לטרדם ממנה, לזה לא היו נשמרים, ועשה בהם דוד כרצונו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויפשטו**. התפזרו כדרך הנלחמים : **בואך שורה**. עד אשר תבוא לשור, וכאלו ידבר עם מי שמכיר המקום : (מצודת ציון)

מלבי"ם **השאלות**: אם היו יושבי הארץ איך הכה במ תחת טוב שלם רע ואיך לא התירא שיודע לאכיש? :

כי הנה ישובות הארץ, באר שפשט על אומות האלה מפני שהיו יושבות הארץ ועל ידי כן היה להם תגר עם פלשתים כדרך השכנים ולא יקפידו פלשתים על שנלחם במ, **ב**. שהנה יושבות הארץ **מעולם**, מימות יהושע והם מן השבע עממין שקיים בהם מצות לא תחיה כל נשמה. על זה אמר **בואכה שורה וכו'** כמוזכר בספר יהושע:(מלבי"ם)

טז והכה דוד את הארץ ולא יחיה איש ואשה ולקח צאן ובקר וחמרים וגמלים ובגדים וישב ויבא אל אכיש:

מלבי"ם **ולא יחיה רצה** לומר לא החיה מן השבי לעבדים ולשפחות כמו שיאמר אח"כ רק **ולקח צאן ובקר וכו'** : **וישב פי'** ותמיד בעת ששב היה בא אל אכיש להגיד לו:(מלבי"ם)

יז ויאמר אכיש אל פשטתם היום ויאמר דוד על נגב יהודה ועל נגב הירחמאלי ואל נגב הקיני:

רס"י **אל פשטתם**. למ"ד מתחלפת בנו"ן, כמו ויעץ לו נסכה בספר עזרא (נחמיה יג ז), כמו **לסכה**: (רס"י)

מצודת דוד **ויאמר אכיש**. וכשהיה אכיש אומר לו : וכי לא פשטתם היום ולא עשיתם מאומה מלחמה : **ויאמר דוד**. והיה דוד משיב : כן פשטנו גם היום, פעם אמר לו על נגב יהודה, ופעם אמר לו על נגב הירחמאלי וכו', למען יחשוב שהבאיש בעמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אל**. ענינו לא : **פשטתם**. נתפזרתם, להלחם לשלול שלל : **נגב יהודה**. בדרומה של יהודה : **הירחמאלי**. שם משפחה מבני יהודה : **הקיני**. מבני חובב חותן משה, שהיו מתחברים לישראל וגרו בנחלת

יהודה : (מצודת ציון)

רלבי"ג אל פשטתם. הוא כמו על והרצון בו על מי פשטתם וזה מבואר
מתשובת דוד לו : (רלבי"ג)

מלבי"ם ויאמר אכיש שאלו בתמיה וכי **אל פשטתם היום** הלא בודאי
פשטתם והיה משיב כמסוח לפי תומו **על נגב יהודה** וכי שיחשוב אכיש
כי נבאש בישראל : (מלבי"ם)

יא וְאִישׁ וְאִשָּׁה לֹא יִחְיֶה דָּוִד לְהִבְיֹא גַת לְאֹמֶר פֶּן יִגְדוּ עָלֵינוּ לְאֹמֶר
כֹּה עָשָׂה דָּוִד וְכֹה מִשְׁפָּטוֹ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר יָשָׁב בַּשָּׂדֶה פְּלִשְׁתִּים :

מצודת דוד ואיש וכו'. מאנשי הגשורי וכו' : **לאמר.** כי אמר ; פן יגידו
לאמר שעליהם פושטים, לא על בני עמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון משפטו. מנהגו, כמו (לעיל ב יג) : ומשפט הכהנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ואיש רצה לומר וזה היה הטעם שלא היה מביא איש ואשה מן
השבי שלא יגידו לאמר שכה עשה דוד ועל ידי כן : (מלבי"ם)

יב וַיֵּאמֶן אֲכִישׁ בְּדָוִד לְאֹמֶר הַבָּאֵשׁ הַבָּאִישׁ בְּעַמּוֹ בְּיִשְׂרָאֵל וְהִיא לִי
לְעֶבֶד עוֹלָם : (פ)

מצודת דוד ויאמן. חשב שהאמת עם דוד, שהבאיש בעמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הבאיש. רצה לומר מאס בהם כבדבר הנבאש, כמו (לעיל יג ד)
: נבאש ישראל בפלשתים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמן אכיש בדוד כי אמר **הבאש הבאיש בעמו בישראל**, רצה
לומר שיצויר ילחם עם ישראל ועמו שהם שבטו יחזיקו בידו, ויצויר ילחם
עם שבטו למצוא חן בעיני ישראל בל יאמרו כי נוטה אל שבטו, אבל אחר
שנלחם ביהודה ובקיני שהם מישראל נבאש בכולם וממילא **והיא לי**
לעבד עולם : (מלבי"ם)

א וַיְהִי בַיָּמִים הֵהֵם וַיִּקְבְּצוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת מַחְנֵיהֶם לִצְבָא לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֶל דָּוִד יָדַע תִּדַע כִּי אֲתִי תִצָּא בַמַּחְנֶה אֹתָהּ וְאֲנִשְׂיָהּ:

מצודת ציון **לצבא**. ענין קבוץ חיל. (ג) האובות והידעונים. שמות מיני קסם (ציון) (מצודת

מלבי"ם **השאלות**: מ"ש כי אתי תצא ולא כי תצא אתי, והשיב לכן אתה תדע, מלת אתה מיותר, והשיב לכן שומר לראשי אשימך למה הגמול הזה דוקא? :

כי אתי תצא רצה לומר לא תצא בין אנשי החיל רק תצא אתי (כי סביב המלך הלכו הכרתי והפלתי לשמרו בין מני צר בין מאנשי חילו בל ימרדו בו, ולרוב היה בוחר לזה אנשי חיל מארץ אחרת שלא ישתתפו עם אנשי חילו במרד, כמו שנהרגו מלכי ישמעאל כנודע), ולא רצה שילך עם החיל, באשר חשש שלא ירצה להלחם עם ישראל, או שירא שפלשתים לא יאמינו בו, לא כן לשמור את ראש המלך בזה בטח באמונתו ובגבורתו: (מלבי"ם)

ב וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אָכִישׁ לֵכֵן אֹתָהּ תִדַע אֶת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה עִבְדְּךָ וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֶל דָּוִד לֵכֵן שָׁמַר לְרֹאשִׁי אֲשִׁימְךָ כָּל הַיָּמִים: (פ)

מצודת דוד **לכן**. הואיל והאמנת בי, תדע מהגבורות אשר אעשה : **לכן**. בעבור הגבורות אשר תעשה, אשימך שומר לראשי, ולכבוד יחשב הדבר (דוד) (מצודת

מלבי"ם **ויאמר דוד** באשר הבין כוונת אכיש (ובאמת היה זה טוב בעיניו כי לא היה בדעתו ללחום נגד ישראל) עשה את עצמו כאילו אינו מרגיש, והשיב לאמר, **לכן אתה תדע את אשר יעשה עבדך** רצה לומר לא תצטרך לדרוש מפי השמועה רק תדע בעצמך את הגבורה אשר אעשה: **ויאמר אכיש**, בא להוציא מלבו שלא יחשוב שזה מהיותו בלתי מאמין לו, רק בהפך, כי יהיה כל הימים שומר לראשו בגודל בטחונו בו: (מלבי"ם)

ג וְשָׁמוּאֵל מֵת וַיִּסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבְּרוּהוּ בְרָמָה וּבְעִירוֹ וְשָׁמוּאֵל הָסִיר הָאֲבֹת וְאֶת הַיָּדָעַנִּים מֵהָאָרֶץ:

רס"י וּשְׂמוּאֵל מֵת. הָרִי כָּבֵד נֹאמֵר וַיִּמַּת שְׂמוּאֵל, אֲלֹא לִפִּי קָבָא לְדַבֵּר בְּשֵׁאוֹל שְׂהוֹלְךָ לְדַרוֹשׁ בְּזַעֲלַת אוֹב, פִּתַּח וְאָמַר וּשְׂמוּאֵל מֵת, קָאִילוּ הִיָּה קִיִּים, מִמְּנוּ הִיָּה שְׂאוֹל דּוֹרֵשׁ, וּשְׂאוֹל הִסִּיר הָאוֹבוֹת, וְהוֹלְךָ לְבַקֵּשׁ אִשָּׁה בְּעַלְת אוֹב: וַיִּסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּרֵמָה וּבְעִירוֹ. (תַּרְגוּם:) וַסְּפְדוּ עֲלוּהֵי כָּל יִשְׂרָאֵל וַקְּבְרוּהֵי בְּרֵמַתָּא וַסְּפְדוּ עֲלוּהֵי אֲנָשׁ בְּקַרְתֵּיהּ ; וּבְעִירוֹ מוֹסַב עַל 'וַיִּסְפְּדוּ לוֹ', סְפְדוּהוּ בְּרֵמָה כְּשִׁקְבְּרוּהוּ, וַסְּפְדוּהוּ אִישׁ בְּעִירוֹ: (רס"י)

מצודת דוד וּשְׂמוּאֵל מֵת. לִפִּי שְׁבַא לּוֹמֵר בְּעִנִּין שְׁבַקֵּשׁ שְׂאוֹל בְּעַלְת אוֹב, לְזֶה אָמַר וּשְׂמוּאֵל מֵת, כִּי אִם הִיָּה חַי, הִיָּה שׂוֹאֵל בּוֹ : וּבְעִירוֹ. בְּתוֹךְ הָעִיר וְלֹא חוֹצָה לָהּ, וְכִמוּ שִׁכְתוֹב לְמַעֲלָה (כַּה א) : בְּבֵיתוֹ בְּרֵמָה : וּשְׂאוֹל הִסִּיר. כִּי אִם לֹא הִסִּיר, לֹא הִיָּה צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֵר בְּעַלְת אוֹב, כִּי רְבוֹת הִיוּ : (מצודת דוד)

מלבי"ם הַשְּׂאֵלוֹת: הֲלֹא כָּבֵד נֹזְכֵר לְמַעֲלָה וְלִמָּה כָּפַל פֶּה שְׁנֵית מִיתַת שְׂמוּאֵל, הִיָּה לוֹ לּוֹמֵר וַיִּסְפְּדוּהוּ בְּרֵמָה וּבְעִירוֹ לֹא וַיִּקְבְּרוּהוּ, מִיִּשׁ שֶׁהִסִּיר אֶת הָאוֹבוֹת הִיָּה מְקוֹמוֹ יוֹתֵר רָאוּי בְּסוּף פְּסוּק ו':

ושמואל מת כבר הוזכר זה (למעלה כ"ה) במקומו שמת ונספד ונקבר? אמנם הזכיר זה פה שנית מצד ארבעה טעמים, **א.** אמר **ושמואל מת** ומצד זה **ושאול הסיר את האובות** כו' **מן הארץ** כי בחיי שמואל לא פנה לזה כי מי שכל ידרוש אל המתים, בעת שחי הרואה שהגיד לכל אחד כל משאלותיו, וגם כי בימיו היו נביאים רבים שהיו מגידים כל חפץ, אבל במות שמואל נסתם חזון ופסקה הנבואה, ויחלו העם הרוצים לדעת ההוה או העתיד לדרוש באוב וידעוני, ועל ידי כן התעורר שאול לבערם מן הארץ, (ועל זה אמר **ויקברוהו ברמה ובעירו**, שהגם שלפי הפשט, מ"ש ברמה ובעירו מוסב על ויספדו אותו שספדו ברמה ובעירו, בכל זה ממה שכתוב ויקברוהו ברמה ובעירו משמע גם כן שקברו אותו במקומות האלה, וזה יצדק גם כן מצד המליצה, שאם לא היה נסתם חזון במותו היה נחשב כי חי, כי עדן היו שואבים מי הנבואה מדליו, והגם שיקבר גופו בעירו, לא נקבר ברמה כי שם חי מצד שפעו הנוזל שם, אבל על ידי שפסק השפע קברוהו גם ברמה רצה לומר שפסק ממציאות גם שם), **ב.** וּשְׂמוּאֵל מֵת וּמִצַּד זֶה וַיִּקְבְּצוּ פִּלְשֵׁתִים לְמַלְחָמָה, שֶׁתַּחֲלָה הִתִּירָאוּ מִפְּנֵי כַּחוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל (אִף שֶׁהִיָּה דוֹד בְּתוֹכָם) וְעַתָּה סָר צֶל יִשְׂרָאֵל, **ג.** וּשְׂמוּאֵל מֵת וּמִצַּד זֶה וַיִּרְא שְׂאוֹל וַיִּרְא וַיִּחַרְד לְבוֹ, שֶׁעַד עַתָּה הִיָּה נִכּוֹן לְבוֹ בְּטוֹחַ בְּזִכּוֹת שְׂמוּאֵל, **ד.** וּשְׂמוּאֵל מֵת וַיִּשְׂאֵל שְׂאוֹל בַּה' וְלֹא עֲנָהוּ וְכוּ', וְאִם הִיָּה חַי הִיָּה שׂוֹאֵל אֶת שְׂמוּאֵל וְלֹא הוֹצֵרְךָ לְבַעֲלַת אוֹב שֶׁתַּעֲלֶה אֶת שְׂמוּאֵל מִקְּבָרוֹ: (מלבי"ם)

דז וַיִּקְבְּצוּ פְּלִשְׁתִּים וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ בְּשׁוֹנִים וַיִּקְבְּצוּ שְׂאוֹל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל
בְּגִלְבָּעַ: וַיַּחֲנוּ

מלבי"ם ויקבצו פלשתים הקדים ארבע סבות שהניעו את שאול לדרוש באוב, א. ושמואל מת כנ"ל, (סבה ב') שפלשתים התקבצו וחנו בשונם שהוא בארץ ישראל והוא לא ערב לבו להתקרב אל מחניהם רק חנו בגלבוע: (מלבי"ם)

הח וַיֵּרָא שְׂאוֹל אֶת מַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים וַיֵּרָא וַיִּחְרַד לְבוֹ מְאֹד:

מצודת דוד וירא ויחרד. לפי שהיו פלשתים עם רב : (מצודת דוד)

מלבי"ם (סבה ג') שכאשר ראה מחנה פלשתים התירא מאד וראה כי לבו החרד מנבא לו רעה: (מלבי"ם)

זו וַיִּשְׁאַל שְׂאוֹל בִּיהוָה וְלֹא עָנָהוּ יְהוָה גַּם בְּחִלְמוֹת גַּם בְּאֹרִים גַּם בְּנְבִיאִים:

רש"י גם צאורים. לפי שהרג נוב עיר הכהנים, לא נענה: (רש"י)

מצודת דוד בה'. רצה לומר : בנביאים ואורים ותומים, וביודעים שאלת חלום : ולא ענהו. בכל מה ששאל, גם בחלומות גם באורים וכו' [ואף שהאורים היו עם אביתר שהלך עם דוד, אפשר לומר ששלח אליו אנשים לשאול בו] : (מצודת דוד)

רלב"ג ולא ענהו ה' גם בחלומות גם באורים גם בנביאים. מלת גם הראשון הוא להורות שלא ענהו באחד מאלו האופנים על דרך אמרו גם לי גם לך לא יהיה והרצון שלא ענהו בחלומי על יד בעלי החלומות הצודקים כשהיו משימים רעיוניהם בהקיץ על זאת השאלה כדי שתבא להם ההודעה בחלום ויותר נפלא מזה שלא ענהו באורים אשר מדרך. הנשאל בהם שיבא לו מענה אם לא יהיה זה בסבת חטא כמו שמצאנו בשאול כששאל באלהים שלא ענהו מצד מה שעבר יהונתן בנו על השבועה במה שטעם מהדבש וידמה שלא היה שם כהן ראוי שתשרה עליו רוח הקדש להיות נשאל באורים ובתומים כי כבר הרג שאול נוב עיר הכהנים שהיו בה הכהנים החשובים והנמלט מהם היה עם דוד או היתה הסבה על שלא באהו מענה חטא שאול או יתקבצו שתי הסבות יחד ויותר נפלא מזה שלא ענהו על יד הנביאים עם רבויים כמו שקדם וירא את להקת

מלבי"ם (סבה ד') ששאל בה' ולא ענהו: **גם בחלומות וכו'**, הנה בדברי הימים (א' י' י"ד) אמר וגם לשאול באוב לדרוש, ולא דרש בה' וכו', ופה אומר ששאל בה'? כי יש הבדל בין שאלה ובין דרישה, הדרישה הוא שדורש ומבקש את ה' בכל לבו ובתפלה ואם היה עושה כן היה מעביר הגזירה (על כל פנים לפי שעה) והיה נענה, אבל הוא לא דרש רק שאל דרך שאלה לבד. והמופת לזה מצד הסדר ששאל תחלה **בחלומות** ואחר כך **באורים** ואחר כך **בנביאים** והיה לו להתחיל לשאול בנביאים שהם שואבים מן המקור ואחריהם האורים שהוא רק הופעת רוח הקדש ואחריהם החלומות שהיא מדרגה קלה וזה מפני שלא הכין לבבו לדרוש את ה' והתחיל בדבר הקל הרחוק מן הקדושה שאין צריך הכנה כל כך, וזה שכתוב גם בחלומות וכו': (מלבי"ם)

ז ויאמר שאול לעבדיו בקשו לי אשת בעלת אוב ואלכה אליה ואדרשה בה ויאמרו עבדיו אליו הנה אשת בעלת אוב בעין דור:

מצודת דוד **אשת בעלת אוב**. לפי שמצויה יותר בנשים, וכן נאמר בתורה (שמות כב יז) : מכשפה לא תחיה : (מצודת דוד)

רלבי"ג **בקשו לי אשת בעלת אוב**. הנה זה היה חטא עצום ולזה גנה שאול על זה החטא כמו שנזכרו חטאיו וגם שאול באוב לדרוש : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ואדרשה בה**, משמעות הלשון שתחלה לא היה דעתו לשאול באוב עצמו, (שהנשאל באזהרה) רק רצה שהאשה תשאל, והוא ידרוש בה לדעת מבוקשו מן האשה לא מן האוב, וחשב שבזה לא הזהירה התורה, רק אחר כך על ידי שהתחיל שמואל לדבר אליו נסתבב ששאל באוב עצמו: (מלבי"ם)

ח ויתחפש שאול וילבש בגדים אחרים וילך הוא ושני אנשים עמו ויבאו אל האשה לילה ויאמר (קסומי) קסמי נא לי באוב והעלי לי את אשר אמר

רש"י ויתחפש שאל. שינה בגדיו, וכן (מלכים-א כב ל): התחפש וזא במלחמה ; וכן (איוב ל יח): ברב כח יתחפש לבוסי, וכן תרגם יונתן: ואשתני שאל: ויבאו אל האשה לילה. יום היה, אללא מתוך כרתם היה דומה להם לילה, כך דרש רבי תנחומא (פרשת אמור ב): (רש"י)

מצודת דוד **קסמי נא לי**. עשי בעבורי קסם במעשה אוב, והוא העליית
המת, **ונשאלין** בו : **מצודת** (דוד)

מצודת ציון **ויתחפש**. ענין חליפות והשתנות הכסות באחר, כמו (מלכים א
כב ל) : **התחפש** ובוא במלחמה : **קסמי**. הוא שם כולל לכל מיני הקסם :
(מצודת ציון)

רלב"ג **ויתחפש שאול**. ר"ל שנה בגדיו כדי שלא יכירוהו רואיו וישיג מפני
זה מבוקשו על יד האשה בעלת אוב : **קסמי נא לי באוב**. ראוי שתדע כי
ענין האוב הוא לעורר הדמיון כדי שיגיע לו מין ממיני הקסם ולזה לא
ישמע קולו כי אם לשואל והוא ישמע קול נמוך מאד כאמרו והיה כאוב
מארץ קולך וכבר בארנו בשני מספר מלחמות ה' מה שיש בענין ההודעה
אשר תגיע בקסם מהחסרון והנה אמרו ז"ל שענין האוב הוא שהמעלה
את המת הוא בלתי שומע דבר אבל רואה תמונת המת הוא והשואל לא
יראה התמונה ההיא אבל ישמע דברים מה לפי מחשבתו על שאלתו ולזה
לא ראה תמונת שמואל זולת האשה אשר העלתהו ולא שמעה היא
הדברי אבל שמע אותם שאול כי היא שמה התבודדותה כדבר התמונה
ההיא ולזה הראתהו לה דמיונה אחר עשותה פעולות מה לעורר דמיונה
והתבודדותה בזה ואולם שאול לבדו שמע אלו הדברים להתבודד דמיונו
בדבר השאלה עם מה שעוררה היא דמיונו בפעולות שעשתה ולזה ייחס
זה הקסם לזה ומפני זה אמר קסמי נא לי באוב וידמה כי אחר שעשתה
מה שעשתי לעורר זה הקסם נתברר לה מי הוא זה אשר העלתה אותו
ושהשואל ממנה זה הוא שאול ולזה זעקה האשה בקול גדול בראותה
תמונת מי שהעלתהו כי ממנה התבאר לה שאשר העלתה אותו הוא
שמואל הנביא לא איש אחר שיהיה שמו שמואל ושהשואל ממנה הוא
שאול : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויתחפש**, הערים לבל תכירוהו, **א**. ששנה מלבושיו. **ב**. וילך הוא
ושני אנשים עמו, שאין דרך המלך ללכת עם שני אנשים לבד, **ג**. **ויבאו**
אל האשה לילה, ואין דרך המלך ללכת בלילה, **ד**. שלא אמר תיכף שרוצה
להעלות את שמואל, שאז תבין שאינו הדיוט שלא יערב ההדיוט את לבו
להעלות : (מלבי"ם) הנביא :

טז ותאמר האשה אליו הנה אתה ידעת את אשר עשה שאול אשר
הקרית את האבות ואת הידעני מן הארץ ולמה אתה מתנקש בנפשי
להמיתני :

רש"י מתנקש. **מנקה** **תקלה**: (רש"י)

מצודת דוד **מתנקש בנפשי**. להיות מתה על ידי שאול : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מתנקש**. רוצה לומר מסיר המוקש והצרה שעליך, להשאיר בי
(מצודת ציון) :

וַיִּשְׁבַּע לָהּ שְׂאוּל בַּיהוָה לֵאמֹר חַי יְהוָה אִם יִקְרָךְ עֹן בְּדַבַּר הַזֶּה:

מצודת דוד **חי ה'.** הריני נשבע : חי ה' אם יקרה לך עונש בדבר זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יקרך**. מלשון מקרה : **עון**. ענין עונש, וכן (איכה ה ז) : ואנחנו
עונותיהם סבלנו : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶת מִי אֶעֱלֶה לָךְ וַיֹּאמֶר אֶת שְׂמוּאֵל הַעֲלֵי לִי:
וַתֵּרָא הָאִשָּׁה אֶת שְׂמוּאֵל וַתִּזְעַק בְּקוֹל גָּדוֹל וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל שְׂאוּל
לֵאמֹר לָמָּה רַמִּיתִנִּי וְאַתָּה שְׂאוּל:

רפ"י **ותזעק בקול גדול**. שראתהו עולה שלא כדרך העולים, שהמעלה
בזכורו, עולים רגליהם למעלה, וזה עולה ראשו למעלה, כשזיל כבודו של
שאל (תנחומא פס): (רפ"י)

מצודת דוד **ותרא האשה**. אמרו רבותינו ז"ל (מדרש תנחומא אמור ב) :
המעלה, רואהו ואינו שומע קולו, והנשאל, שומע קולו ואינו רואהו : **למה**
רמיתני. מבלי הגיד לי שאתה שאול, ובעבור כי דרך העולים לעלות
ברגליהם כלפי מעלה, וזה עלה בראשו כלפי מעלה, ידעה בזה שהוא
שאל, ובעבור כבוד המלכות עלה בראשו כלפי מעלה (שם) : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ותרא האשה**, המפרשים האריכו בדבר הזה מאד, באשר יפלא
איך יצוייר שאשה בכשפיה תמשול על נפש הנביא הצרורה בצרור החיים
ממעונה להיות כאוב מארץ קולה? ויאמר הגאון ר' שמואל בן חפני שכל
מעשה האוב היה דבר כזב והתולים. ויאמר הרלב"ג שהיה מפעולת כח
הדמיון, וכל זה לא יכילו הכתובים האומרים שהיה הדבר ממש, ושנבא
לו מה יהיה למחרת, ומי ימלוך אחריו, ויאמר רב האי גאון ורב סעדיה
שלא האשה החיתה את שמואל רק הבורא החייהו למען יודע לשאול
העתיד לבוא עליו ועל ביתו, ואם היה כן מדוע לא ענהו באורים
ובנביאים? ויאמר מהרי"א ששד התלבש בגופו של שמואל והוא אשר
קראוהו הכתובים בשם שמואל מצד גופו. ויאמר בעל עקדת יצחק שהיא
התחילה בפעולה ועל ידי כן התעורר שמואל מעצמו לא על ידי הכרח

האוב. אולם למה לנו הדחוקים העצומים האלה, הלא חכמינו זכרונם לברכה באגדותיהם ספרו מעשה אוב שהיה נוהג עדיין בימי חכמי המשנה והתלמוד, והעידו שהיה בכחם להעלות הנפשות מקבריהם ממש, ואמרו שהמעלה רואהו והנשאל שומע את קולו, ואמרו שאם הנשאל הוא הדיוט עולה וראשו למטה ואם הוא מלך עולה כדרכו, וכל זה ספרו מצד שהיתה המלאכה הזאת נודעת, נוהגת בימיהם, וידעו כל סגולותיה. אולם אשר תתפלא איך ימשול הכישוף על נפש הנביא, כבר בארתי בדרוש מיוחד, כי הנשמה הנאצלת מלמעלה היא תסתלק תיכף במות האדם ותשוב אל האלהים אשר נתנה. אולם הנפש ההיולאנית המתהווה עם הגויה היא לא תסתלק עד כלות הגויה בקבר אחר י"ב חדש, כמ"ש כל י"ב חדש היא עולה ויורדת, כי י"ל קשר עצמי עם הגויה, וכל עוד שלא נעשה בה מלאכת האלכימיאה על ידי הצירוף והזיכוך שיבלה הגוף ויתפרדו חלקיו, עדיין היא למטה ויש כח להאוב למשול עליה, ויש לה כח להגיד עתידות על ידי פעולת הקסם, ובכ"ז נשמת שמואל העליונה בכבודה תעמוד לפני ה' בארצות החיים, כי רק הרוח שהוא דבוק עדיין עם הגויה האוב שליט ברוח לכלוא את הרוח על ידי הקסם, וזה שכתוב ותרֹא האשה את שמואל ותזעק שראתה שעלה כדרכו וידעה שהנשאל הוא המלך, לכן אמרה למה רמיתני ואתה שאול: (מלבי"ם)

גַּיַּ וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ אֵל תִּירָאִי כִּי מָה רָאִית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֵל שְׂאוּל אֱלֹהִים רָאִיתִי עֲלִים מִן הָאָרֶץ:

רַס"י אֱלֹהִים רָאִיתִי עֲלִים מִן הָאָרֶץ. מִלֵּאכִים שָׁנִים, מִסָּה וְשִׁמוּאֵל, שְׁנַתִּירָא שְׁמוּאֵל שְׁמֵא אֲנִי מִתְּבַקֵּשׁ דְּדִין, וְהַעֲלָה מִסָּה עִמּוֹ (כְּדִלִיתָא בְּחַגִּיגָה 7): (רַס"י)

מצודת דוד אל תיראי. מכל מקום אל תיראי ואם אני שאול : כי מה ראית. כי אם אמרי מה ראית : אלהים. רוצה לומר : אדם גדול, וכן (שמות כב כז) : אלהים לא תקלל : עולים. לפי שאמרה אלהים בלשון רבים כי כן יאמר בדרך לשון כבוד על ענין אדנות, לזה אמרה גם 'עולים' בלשון רבים, וכן (לעיל ד ח) : האלהים האדירים האלה וכו' המכים : (מצודת דוד)

מלבי"ם אלהים ראיתי שבזה שראתה אותנו עולה כדרכו כדרך הרוחנים הרגישה שהוא המלך כנ"ל, וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שעלה משה עמו, רצה לומר שאחר שכל הנביאים קבלו ממנו יש להם חלק מה מכתו, וכח זה שהיה ברוחו עלה עמו. והיא שהשיגה זאת בדרך התגשמות ראתה שנים עולים. ועל זה אמרה איש זקן עלה כוונה על משה שהיה זקן בן ק"ך. והוא רצה לומר שמואל עטה מעיל: (מלבי"ם)

יִדַע וַיֹּאמֶר לָהּ מַה תִּפְּאָרוֹ וַתֹּאמֶר אִישׁ זָקֵן עָלָהּ וְהוּא עֹטָה מְעִיל וַיִּדַע שְׂאוֹל כִּי שְׂמוּאֵל הוּא וַיִּקְדּוּ אַפָּיִם אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ: (o)

רַס"י מה תארו. שלשה דברים נאמרו באוב: המעלה אותה, רואהו ואינו שומע קולו, והנשאל לו, שומעו ואינו רואהו, ולפיכך שאל מה תארו, ואחר, לא רואהו ולא שומעו (תנחומא סס): והוא עוטה מעיל. שהיה רגיל ללבוש מעיל, שנאמר (לעיל ב יט): ומעיל קטן תעשה לו אמו, ובמעילו נקבר, וכן עלה, וכן לעתיד לבא יעמדו בלבושיהם (תנחומא סס): (רס"י)

מצודת דוד מה תארו. לשתדע אשר הוא אדם גדול : והוא עוטה מעיל. והוא מלבוש המיוחד לאדם גדול וחשוב : (מצודת דוד)

מצודת ציון עוטה. מעוטף, כמו (תהלים קד ב) : עוטה אור כשלמה : ויקוד. כפה הקדקוד : אפים. על פניו : (מצודת ציון)

טו וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֵל שְׂאוֹל לְמַה הִרְגַּזְתָּנִי לְהַעֲלוֹת אֹתִי וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל צַר לִי מְאֹד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּי וְאֱלֹהִים סָר מֵעָלַי וְלֹא עָנִי עוֹד גַּם בְּיַד הַנְּבִיאִים גַּם בְּחִלְמוֹת וְאֶקְרָא לָךְ לְהוֹדִיעַנִי מֶה אַעֲשֶׂה: (o)

רַס"י הרגזתני. החרדתני: גם ביד הנביאים גם בחלומות. אבל באורים ותומים לא אמר לו, ואף על פי ששאל בהם כמו שאמור למעלה, שהיה בוש ממנו על שהרג נוב עיר הכהנים: ואקראה לך. לשון ואזעק אחריד, כמו (שמואל ב א ו): נקרא נקראתי בהר הגלזוע ; וכמו (סס כ א): ושם נקרא איש בליעל, הוצרכתי להיות נקרא אליך, שתודיעני מה לעשה: (רס"י)

מצודת דוד הרגזתני. החרדתני ממקום מנוחתי, להעלות אותי פה : גם ביד הנביאים. אמרו רבותינו ז"ל (ברכות יב ב) שלא אמר גם באורים, לפי שנתבייש להזכיר האורים לפני שמואל, על שהרג כהני נוב השואלים באורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרגזתני. ענין תנועת החרדה ממקום המנוחה, כמו (איוב ט ו) : המרגיז ארץ ממקומה : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמר כבר בארנו ששואל לא היה דעתו לשאול האוב עצמו, רק על ידי שקם והשתחוה התחיל שמואל לדבר אליו. ויאמר שואל צר לי

מאד, חשב ג' דברים, **א. שפלשתים נלחמים בו, ב. שה' סר מעליו הוא** רוח אלוה שהיה עליו כמ"ש ותצלח עליו רוח ה' רוח גבורה ואומץ הלב אשר חלף ממנו, שעל ידי כן חרד לבו. **ג. ולא ענני עוד** שזה סימן רע לו (וחשב הסדר נביאים וחלומות שבוש לאמר שהקדים חלומות לנביאים שזה מורה על התרשלו מדרוש בה' (כנ"ל ו'), וכן לא הזכיר אורים כי בוש על הריגת עיר הכהנים כדברי חכמינו זכרונם לברכה (בפ"ק דברכות) ומצד זה **ואקראה לך וכו' (מלבי"ם)**

[טז] ויאמר שמואל ולמה תשאלי ויהוה סר מעליך ויהי ערך:

רס"י ולמה תשאלי. הרי שאלת מן הנביאים החיים: ויהי ערך. (תרגום): והוא בסעדיה דגזרא דאת צעיל דצביה: ערך. לשון שונא. וכמה יש במקרא, (ישעיהו יד כא) ומלאו פני תבל ערים; (מיכה ה יג). והשמדתי עריך (דניאל ד טז). חלמא לשנאך ופסרה לערך; (דניאל ד טז): (רס"י)

מצודת דוד ולמה תשאלי וכו'. רצה לומר: מה היא השאלה, הלא בעצמך תאמר שה' סר ממך: ויהי ערך. ומעתה הוא בעזר שונאך, והוא דוד: (מצודת דוד)

מצודת ציון ערך. אויבך, כמו (תהלים קלט כ): נשוא לשוא עריך: (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי ערך. ר"ל שונאך: (רלב"ג)

מלבי"ם ולמה תשאלי הלא מן הג' דברים שאמרת היה לך לדעת התשובה, כי מ"ש וה' סר מעלי, התשובה היא, וה' סר מעליך ועל ידי כן ויהי ערך רצה לומר ניתן הויה וקיום אל המעורר אל מלכותך שהוא דוד, (כמ"ש למעלה ט"ז ותצלח רוח ה' על דוד ומעם שאול סר): (מלבי"ם)

[יז] ויעש יהוה לו כאשר דבר ב'די ויקרע יהוה את הממלכה מידך ויתנה לרעה

רס"י לרעה לדוד. ובחיוו לא הזכיר לו שמו, אלא ונתנה לרעה הטוב ממך (לעיל טו כח), לפי שהיה ירא ממנו שלא יהרגנו, לפי שמשחו למלכות (תנחומא **סס**): (רס"י)

מצודת דוד לו. לערך שזכר, והוא דוד: (מצודת דוד)

מלבי"ם ויעש (על הבי') מ"ש ולא ענני עוד גם בנביאים וכו' התשובה היא, כי ה' יענה ויודיע הגזירה השמימית משני טעמים, א. שאם עדיין יש תקנה בתשובה יודיעהו כדי שיתן על לבו לשוב ותבטל הגזירה, וזה לא שייך פה שהובטח המלכות לדוד, והגם שאתה תיטיב מעשיך, אי אפשר שישנה את הטוב שהובטח לדוד, וזה שכתוב ויעש ה' לו (ר"ל לערך) כאשר דבר בידי ויקרע וכו' ויתנה לרעך לדוד וזאת אי אפשר להשתנות, (טעם ב') שיודיע את הגזירה כדי שידע מאיזה חטא נגזר עליו וגם זה אין צריך פה כי החטא ידוע לך, והוא. (מלבי"ם)

יחזקאל כַּאֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְלֹא עָשִׂיתָ חֲרוֹן אַפּוֹ בְּעַמְלֶק עַל כֵּן הִדְבַּר הַזֶּה עָשָׂה לְךָ יְהוָה הַיּוֹם הַזֶּה:

מצודת דוד כאשר וכו'. רצה לומר : כאשר עשית אתה לבלי שמוע בקול ה', על כן וכו' עשה לך ה' וכו' : הדבר הזה. שבאו עליך פלשתים, וה' לא ענד (מצודת דוד) :

מלבי"ם כאשר לא שמעת בקול ה' וכו' בעמלק, על כן הדבר הזה עשה לך ה' היום הזה, ואם כן כבר ידעת הסבה שבעבורה נענשת, כמ"ש ויעש ה' כאשר דבר בידי, ואם כן לא היה שום צורך שיענה אותך: (מלבי"ם)

יחזקאל וַיִּתֵּן יְהוָה גַּם אֶת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים וּמָחַר אֶתְּךָ וּבְנֵיךָ עִמִּי גַם אֶת מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל יִתֵּן יְהוָה בְּיַד פְּלִשְׁתִּים:

רס"י אַתָּה וּבְנֵיךָ עִמִּי. בַּמַּחְלָצִי: (רס"י)

מצודת דוד עמי. בקבר כמוני. ורבותינו ז"ל (שם) אמרו ; עמי במחיצתי : מחנה ישראל. רצה לומר : ערי תחנונים, כמו שכתוב בענין שעזבו את הערים, ובאו פלשתים וישבו בהן : (מצודת דוד)

רלב"ג מחר אתה ובניך עמי. ר"ל שיהיו מתים כמוהו, והנה בענין ההודעה ההיא אשר הגיע לשאול ספקות ראוי שנשתדל בהתרתם, הספק האחד איך יתכן שתגיע נבואה לשמואל אחר המות וזה בלתי אפשר לפי מה שביארנו מענין הנבואה ומהותה בשני מספר מלחמות ה' כל שכן שיגיע ממנו דבור מורגש לשאול עם העדר ממנו כלי הדבור, והספק השני איך יתכן שיגיע באמצעות בהעלאה באוב מאמר כזה שהוא נבואי לפי מה שביארנו מענין אלו ההודעות במאמר השני מספר מלחמות ה', ואנחנו אומרים בהתר הספק הראשון כי על דרך האמת לא הועלה ממנו

ולא הגיע ממנו דבור לשאול על דרך האמת אבל היה זה כלו פועל מפעלות הדמיון כמו שזכרנו ומזה הצד הותר הספק הראשון, ואולם הספק השני יותר ממה שאומר והוא כי שאול היה לו כח מה נבואיי כאמרו הגם שאול בנביאים והנה עם התעוררות דמיונו מזה הפעל ומה שהתאמי לו מדברי שמואל בחייו שנתבאר לו מהם שהשם יתברך קרע הממלכה ממנו ונתנה לדוד כמו שאמר שאול לדוד ידעתי כי מלוך תמלוך וגוי ונתבאר לו בחוש היות השם יתברך עם דוד והיותו סר ממנו הגיעו מזאת הפעולה כל אלו הדברים הנזכרים פה וקצתם היו נודעים לו קודם זה וקצתם נודעו לו בזה המקום מצד כח מה נבואיי והוא אמרו ויתן ה' גם את ישראל ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי וגוי ובכאן הותרו אלו הספקות באופן שלם לפי הנראה לנו :

מלבי"ם ויתן (על הגי') מ"ש ופלשתים נלחמים בי, התשובה היא כי יתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים, באשר נשתתפו בחטא, כי חמל העם על מיטב הצאן והבקר והיה להם למחות ביד שאול אחר שהודיעם פקודת הנביא. עד כאן דבר אליו לאמר למה תשאלני, התוכח על שהרגיז אותו להעלותו בחנם. עתה בא להודיע לו עקר שאלתו, אי"ל דע כי נגזר העונש, ומחר הוא זמנו, בין עליך, כי מחר אתה ובניך עמי בין על ישראל, כי גם את מחנה ישראל יתן ה' (מחר) ביד פלשתים: (מלבי"ם)

כז וימהר שאול ויפל מלא קומתו ארצה וירא מאד מדברי שמואל גם כח לא הנה בו כי לא אכל לחם כל היום וכל הלילה:

מצודת דוד ויפול וכו'. להשתחוות לשמואל : גם כח. מלבד מה שהיה מתבהל מדברי שמואל, עוד הלך ממנו כחו גם בעבור מניעת האכילה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מלא קומתו. רוצה לומר כל קומתו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויפל א. מצד החרדה, שעל זה אמר וירא מאד, ב. מצד שלא היה בו כח (מלבי"ם):

כחא ותבוא האשה אל שאול ותרא כי נבהל מאד ותאמר אליו הנה שמעה שפחתך בקולך ואשים נפשי בכפי ואשמע את דבריך אשר דברת

מצודת דוד הנה שמעה וכו'. לקסום באוב : ואשים נפשי בכפי. רצה לומר : כמו האוחז דבר מה בכפו, נוחה היא לפול כאשר יפתח כפו, כן הפקרתי נפשי וסכנתי בעצמי לעבור אזהרת המלך, כי בעת הקסם לא ידעה עדיין

שהוא שאל : (מצודת דוד)

מלבי"ם הנה שמעה רצה לומר א. שמעתי במקום סכנה ויראת המלכות, ואשמע את דבריך להעלות נביא קדוש ה' : (מלבי"ם)

לכב ועתה שמע נא גם אתה בקול שפחתך ואשמה לפניך פת לחם ואכול ויהי בך כח כי תלך בדרך :

מצודת דוד כי תלך בדרך. אם כן מהצורך לחזור אחר הכח : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועתה ראוי שתשמע גם כן בקולי לאכול, ב. ראוי שתעשה זאת למען ויהי בדך כח כי תלך בדרך : (מלבי"ם)

לכג וימאן ויאמר לא אכל ויפרצו בו עבדיו וגם האשה וישמע לקלם ויקם מהארץ וישב אל המטה :

מצודת ציון ויפרצו. הוא הפוך (בראשית יט ג) : מן ויפצר בס, וענינו רבוי הדברים : (מצודת ציון)

לכד ולאשה עגל מרבק בבית ותמהר ותזבחהו ותקח קמח ותלש ותפהו מצות :

רס"י עגל מרבק. (תרגום) : עגל פטיס : (רס"י)

מצודת דוד ותופהו מצות. לבל יתעכב עד החימוץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרבק. מפותם במרבק, והוא המקום יפטמו בו עגלים, כמו (עמוס ו ד) : ועגלים מתוך מרבק : ותלש. מלשון לישה : ותפהו. מלשון אפיה : (מצודת ציון)

לכה ותגש לפני שאל ולפני עבדיו ויאכלו ויקמו וילכו בלילה ההוא : (פ)

מצודת ציון ותגש. והקריבה : (מצודת ציון)

שמואל א פרק-כט

א וַיִּקְבְּצוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת כָּל מַחְנֵיהֶם אֶפְקָה וַיִּשְׂרָאֵל חָנִים בְּעֵין אָשֶׁר בְּיַזְרְעֵאל:

מצודת ציון **בעין**. בעין המים, והוא מעין : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקבצו. אחר שהתקבצו ביום הראשון בשונם (כנ"ל כ"ח ד') התקבצו ביום הב' (אחר שב שאל מבעלת אוב) אפקה, שקרבו יותר אל מחנה שאל: (מלבי"ם)

ב וְסַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים עֲבָרִים לְמֵאוֹת וְלֵאלֶפֶים וְדָוִד וְאַנְשָׁיו עֲבָרִים בְּאֶחְרָנָה עִם אָכִישׁ:

מצודת דוד **וסרני וכו'.** הסרנים עם מחניהם מאה מאה לבד, עד תשלום האלף, וכן כל אלף בפני עצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וסרני**. ענין שררה : (מצודת ציון)

רלב"ג יש לשאול איך הסכים דוד ללכת עם אכיש להלחם עם ישראל אלא שהתר זה הספק איננו ממה שיקשה וזה כי דוד הוכרח למלאת מצות אכיש מצד היותו תחתיו ומפני מה שגלה לו שהוא תמיד פושט על ישראל להראות לו כי נבאש דוד את עמו והנה היתר מחשבת דוד בלכתו להיות לשטן לפלשתים ולסכל עצתם על ישראל כי זה ממה שיקל לו עשייתו אחר שהם בוטחים בו : (רלב"ג)

מלבי"ם וסרני פלשתים. סרנים לא היו רק חמשה כמ"ש בכ"מ ותחתיהם היו שרי אלפים ושרי מאות, וזה שכתוב **שעברו למאות ולאלפים**, רצה לומר שאחריהם עברו מאות ואלפים עם שריהם, **ודוד ואנשיו עוברים באחרונה**, שלא לקחו למלחמה רק לשמור ראש המלך (כנ"ל כ"ח א' ב') (מלבי"ם)

ג וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי פְּלִשְׁתִּים מָה הָעֲבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֵל שָׂרֵי

פְּלִשְׁתִּים הָלוּא זֶה דָּוִד עֶבֶד שְׂאוּל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיָה אִתִּי זֶה יָמִים
אוּ זֶה שָׁנִים וְלֹא מִצְאֵתִי בּוֹ מְאוּמָה מִיּוֹם נָפְלוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

רפ"י מיום נפלו. מיום חנייתו עליו: (רפ"י)

מצודת דוד מה העברים האלה. רצה לומר : מה המה עושים פה : זה ימים. שישב עמי בגת : או זה שנים. שישב בערי השדה : ולא מצאתי וכו'. רצה לומר : מיום שכנו אצלנו, הן בהיותו בגת, הן בהיותו בערי השדה, לא מצאתי בו מאומה רע : (מצודת דוד)

מצודת ציון העברים. כן קרויים ישראל, כי בעבר הנהר ישבו אבותיכם : נפלו. שכנו, כמו (בראשית כה יח) : על פני כל אחיו נפל : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויאמרו שרי פלשתים. מבואר שעקר התלונה היה שלא ילך כלל עמהם במלחמה ועל זה התרעמו השרים כולם, לא כן אם היה התלונה רק בעבור הכבוד שחלק לו להיות שומר ראש המלך היה ראוי שתצא התלונה מן הסרנים שהם הקרובים אל המלך לשמרו וזה נוגע לכבודם, לא מן כלל השרים, ולפי זה מה ששאלו השרים מה העברים האלה ידע אכיש שמתרעמים שלא יצאו עמהם כלל כי אין מאמינים בס. ויאמר אכיש השיב להם שהוא סומך ובוטח עליהם משני טעמים. א. הלוא זה דוד עבד שאול הוא עבד המורד באדוניו שודאי ינקום בו לעת מצוא. ב. אשר היה אתי זה ימים או זה שנים (רצה לומר שישב בשדה פלשתים זה ימים, שהוא ימים וארבעה חדשים, או נוכל לחשב מן הפעם הראשון שברח לבדו אל אכיש שמעת ההיא מרד, והיה זה שנים) ומעת ההיא לא מצאתי בו מאומה ונוכל לסמוך עליו:(מלבי"ם)

יד וַיִּקְצְפוּ עָלָיו שָׂרֵי פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ לוֹ שָׂרֵי פְּלִשְׁתִּים הֲשֵׁב אֶת הָאִישׁ וְיֵשֵׁב אֶל מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר הִפְקַדְתּוֹ שָׁם וְלֹא יֵרֵד עִמָּנוּ בַּמִּלְחָמָה וְלֹא יִהְיֶה לָּנוּ לְשֹׁטֵן בַּמִּלְחָמָה וּבְמָה יִתְרַצֶּה זֶה אֶל אֲדֹנָיו הֲלוֹא בְּרֹאשֵׁי הָאֲנָשִׁים הֵם:

מצודת דוד עליו. על אכיש : אשר הפקדתו. אשר הנחתו לשבת שם : ולא יהיה וכו'. כי פן יהיה נוסף על שונאינו ונלחם בנו : ובמה. רצה לומר : וכי באיזה דבר יכול הוא לרצות עצמו לאדוניו שאול, למחול לו על מה שמרד בו, הלא בהבאת ראשינו אליו יתרצה אליו, ועל הכוונה ההיא הולך אתנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפקדתו. מלשון פקדו (יהושע כד ב) : והנחה : לשטן. לעשות איבה ושטנה, ודומה לו (מלכים א יא יד) : ויקם שטן לשלמה : יתרצה.

מלשון רצוי : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויקצפו עליו שרי פלשתים ויאמרו וכו' השב את האיש הם לא הקפידו רק על דוד לבדו לא על אנשיו (שכבר היו לוקחים עברים לצבא כנ"ל י"ד כ"א) ואמרו ולא ירד וכו', רצה לומר בין אם תקחהו אל המלחמה, אנו אומרים ולא ירד עמנו במלחמה כי לא ילחום את שאול, בין אם תקחהו לשמור ראש המלך, אנו אומרים ולא יהיה לנו לשטן במלחמה כי אין לסמוך עליו, וטענו על זה בממ"נ שאם ברח מפני אדוניו יען שגרשו אדוניו מצד שלא עבדו באמונה ולבו לשוב אל אדוניו, אם כן במה יתרצה זה אל אדוניו הלוא בראשי האנשים ההם. הלא פה ימצא מקום להתרצות אל אדוניו: (מלבי"ם)

הַ הַלֹּא זֶה דָּוִד אֲשֶׁר יַעֲנֵנוּ לוֹ בַּמַּחְלוֹת לֵאמֹר הֲכֹה שָׂאוּל בְּאַלְפָיו וְדָוִד (ברבבתו) בְּרַבְּבֹתָיו: (o)

מצודת דוד אשר יענו לו. אשר הרימו קול בעבורו על המחולות לאמר הכה וכו', ואם כן מעולם הוא שונא לפלשתים ומכה בהם, ואין לבטוח בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יענו. ענין הרמת קול : במחולות. שם כלי זמר : (מצודת ציון)

מלבי"ם הלוא וכו' רצה לומר ואם ברח ומרד מפני שרצה להתנשא ולמלוך תחתיו, הלא גם באופן זה ימצא פה מקום להשיג חפצו, כי הלא זה דוד אשר יענו לו במחולות שהכה ברבבותיו, ובודאי ילחם אתנו בעת המלחמה כדי שיענו לו השיר הזה גם עתה, ועל זה אמר אשר יענו לו: (מלבי"ם)

וַ וַיִּקְרָא אַכִּישׁ אֶל דָּוִד וַיֹּאמֶר אֵלָיו חַי יְהוָה כִּי יִשָּׂר אֶתְּהָ וְטוֹב בְּעֵינַי צִאתְךָ וּבִאֲךָ אֶתִּי בַּמַּחְנֶה כִּי לֹא מִצָּאתִי בְּךָ רָעָה מִיּוֹם בִּאֲךָ אֵלַי עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבְעֵינַי הַסְּרָנִים לֹא טוֹב אֶתְּהָ:

מצודת דוד כי ישר אתה וכו'. אני מחזיק אותך לאיש ישר ונאמן, וטוב בעיני בואך עמי במלחמה : ובעיני. אבל בעיני וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקרא אכיש, הנה אכיש לא רצה לגלות לו ששריו חושדים אותו שאינו נאמן בעיניהם בל יתעצב, ורצה לאמר לו שעקר הקפידה הוא מפני הקנאה והכבוד על ששמהו שומר לראשו, ולפי זה הקפידא יוצאת מן הסרנים (שלחם נוגע הדבר) לא מן השרים, ואין מקפידים רק על הליכתו עם אכיש רצה לומר היותו שומר לראשו, לא על הליכתו במלחמה, ולכן

אחר שאינו רוצה להשפיל כבוד דוד שילך במלחמה כאחד העם, מיעצו שהוא ישוב לביתו ואנשיו ילכו עם יתר אנשי החיל, וזה שכתוב **חי ה' כי ישר אתה, ועל כן טוב בעיני צאתך ובואך אתי דוקא להיות שומר לראשי רק בעיני הסרנים לא טוב אתה שהם מקפידים על זה שהוא נגד כבודם:** (מלבי"ם)

ז ועתה שוב וְלֶךְ בְּשָׁלוֹם וְלֹא תַעֲשֶׂה רָע בְּעֵינֵי סֶרְנֵי פְּלִשְׁתִּים: (o)

מצודת דוד ולא תעשה רע. דבר הרע בעיני הסרנים : (מצודת דוד)

מלבי"ם ועתה שוב רצה לומר אנשיך ילכו עם אנשי, ואתה שוב, ולא תעשה רע בעיני סרני פלשתים איני רוצה שיתגרו בך: (מלבי"ם)

ח ויאמר דוד אל אכיש כי מה עשיתי ומה מצאת בעבדך מיום אשר הייתי לפניך עד היום הֲזֶה כִּי לֹא אָבֹא וְנִלְחַמְתִּי בְּאִיְבֵי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ:

מצודת דוד כי מה. מדוע אשוב, כי מה עשיתי דבר רע : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויאמר דוד, דוד הבין האמת, שהקפידא הוא מפני החשד שחושדים אותו, לא מפני הקנאה והכבוד, רק שאין רוצים שילך למלחמה כלל, והוא שמח על זה בלב, אבל רצה שגם אנשיו ישובו ולא ילחמו עם אחיהם והשיב בערמה שהגם שהסרנים מקפידים שלא יהיה שומר ראש המלך, בכל זה מדוע לא ילך למלחמה כמו אנשיו, שהלא זה לא ימנע ממנו רק אם יש איזה חשד עליו, וזה שכתוב **כי מה עשיתי וכו' כי לא אבוא ונלחמתי באויבי אדוני המלך** רצה לומר גם אם לא אצא אתך להיות שומר ראשך מדוע לא אצא במלחמה כאחד העם: (מלבי"ם)

ט ויען אכיש ויאמר אל דוד ידעתי כי טוב אתה בעיני כמלאך אלהים אך שרי פלשתים אמרו לא יעלה עמנו במלחמה:

מצודת דוד ידעתי. הן ידעתי שלא נמצא בך רעה, כי טוב וכו' : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויען אכיש עתה הוכרח אכיש להגיד לו האמת, כי המניעה היא מכלל השרים, לא מן הסרנים, והקפידא היא על שלא יצא למלחמה כלל, ובזה הוכרח לומר לו עתה (כדי שלא לבייש אותו ביחוד נגד כלל אנשיו) שכולם ישובו, וזה היה באמת חפץ דוד, וזה שכתוב **ידעתי כי טוב אתה בעיני כמלאך האלהים**, רצה לומר יציאתך למלחמה נדמה לי כמלאך הולך בראש המחנה לדכא אויביהם תחת רגלם. אך שרי פלשתים אמרו

לא יעלה עמנו למלחמה, מה אעשה שהשרים מקפידים על זה וחושדים אותך: (מלבי"ם)

וְעַתָּה הַשָּׁכֵם בְּבִקְרָא וְעַבְדִּי אֲדֹנֶיךָ אֲשֶׁר בָּאוּ אֵתְךָ וְהַשְׁכַּמְתָּם בְּבִקְרָא וְאֹרֹךְ לָכֶם וְלָכֹ:

מצודת דוד ועבדי אדוניך. רצה לומר : אנשיך שהיו מאז עבדי שאול אדוניך, והבאישו בו כמוד, וכאומר ; בעבור זה נחשדים גם המה בעיני הסרנים כמוד, ולזה ישובו עמך : ואור לכס. כשיאיר לכס היום, לכו לדרככם : (מצודת דוד)

רלבי"ג ועבדי אדניך אשר באו אתך. הם אנשי דוד כי לא רצי שישובו כי אם העבדים : והשכמתם בבקר ואור לכס ולכו. ר"ל תכף שיהיה האור לכס ואמר לו זה שלא יסתכנו על יד אנשי המלחמה : (רלבי"ג)

מלבי"ם ועתה השכם בבקר ועבדי אדוניך, ולפי זה תשובו כולכם, ולכן אמר שישכם בבקר, כי חרפה להם שילכו מן המחנה לכן ילכו בבקר טרם יכיר איש את רעהו (לא כן תחלה שרצה שישוּב רק דוד שעל איש יחידי אין איש שם על לב) ופ"י דבריו והשכמתם בבקר ואור לכס ולכו רצה לומר היציאה תהיה בבקר וההליכה תהיה בעת האורה בכי טוב: (מלבי"ם)

וַיִּשְׁכֶּם דָּוִד הוּא וְאֲנָשָׁיו לְלַכֵּת בְּבִקְרָא לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּפְלִשְׁתִּים עָלוּ יִזְרְעֵאל: (o)

שמואל א פרק-ל

וַיְהִי בְּבֹא דָוִד וְאֲנָשָׁיו צִקְלָג בְּיֹזֶם הַשְּׁלִישִׁי וְעַמְלֵקִי פָּשְׁטוּ אֶל נֶגֶב וְאֶל צִקְלָג וַיִּכּוּ אֶת צִקְלָג וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָהּ בָּאֵשׁ:

מצודת דוד ביום השלישי. מעת הלוכם מצקלג עם אכיש למלחמה : אל נגב. בו יוכלל נגב ונגב הכרתי האמורים בענין : ויכו. רצה לומר : הרסו העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון פשטו. התפזרו לשלול שלל : (מצודת ציון)

מלבי"ם אל נגב כולל נגב הכרתי ונגב צקלג (כמ"ש בפסוק י"ד) ויכו את צקלג יען שדוד הכה בהם תמיד (כנ"ל כ"ז) ולכן שרפוה וההכאה היא על

גב וַיֵּשְׁבוּ אֶת הַנָּשִׁים אֲשֶׁר בָּהּ מִקֶּטָן וְעַד גְּדוֹל לֹא הִמִּיתוּ אִישׁ וַיִּנְהֲגוּ
וַיֵּלְכוּ לְדַרְכָּם:

מצודת ציון **וישבו**. מלשון שביה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **וישבו** וכו' והיה בהשגחת ה' שלא המיתו איש, וגוף הדבר היה בהשגחה שיהיה דוד מחוייב ללחום על הצלת נפשות ביתו ויפטר מלכת לעזור לישראל נגד הפלשתים: (מלבי"ם)

גג וַיָּבֵא דָוִד וְאֲנָשָׁיו אֶל הָעִיר וְהָיָה שְׂרוּפָה בְּאֵשׁ וַיִּנְשִׂיהֶם וַיְבַנְיֵהֶם
וַיְבַנְתִּיהֶם נִשְׁבוּ: **גד** וַיֵּשֶׂא דָוִד וְהָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכוּ עַד אֲשֶׁר
אֵין בָּהֶם כֹּחַ לְבָכוֹת: **גה** וַשְּׁתֵי נָשִׁי דָוִד נִשְׁבוּ אַחֲיִנֵּעַם הַיִּזְרְעֵלִית
וְאַבִּיגַיִל אִשְׁת׃ נָבֵל הַכַּרְמֵלִי:

מלבי"ם **ושת**, אחר שספר שבכו תחלה, יספר איך דוד בבטחונו התעוררה בו רוח גבורה, ואומר הגם כי שתי נשיו נשבו, ויותר מזה כי: (מלבי"ם)

גו וַתִּצַּר לְדָוִד מְאֹד כִּי אָמְרוּ הָעָם לְסַקְלוֹ כִּי מָרָה נָפֶשׁ כָּל הָעָם אִישׁ
עַל (בְּנוֹ) בְּנָיו וְעַל בְּנֹתָיו וַיִּתְחַזַּק דָּוִד בַּיהוָה אֱלֹהָיו: (o)

מצודת דוד **ותצר לדוד מאד**. רצה לומר : מלבד הצרה שנשבו נשיו, כי עוד אמרו העם לסקלו באבנים, על שהיה מסבב לרדת למלחמה עם אכיש, והיה זה סיבה לשיבואו עמלק ועשו מה שעשו : **ויתחזק**. עם כל זה היה דוד מתחזק עצמו להשען בה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לסקלו**. לרגמו באבנים : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ותצר לו מאד כי אמרו העם לסקלו** על שלא הניח קצת מהם לשמור העיר, בכ"ז התחזק בה' אשר משחו: (מלבי"ם)

גי וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אַבְיָתָר הַכֹּהֵן בֶּן אַחֲמֵלֵךְ הַגִּישָׁה נָא לִי הָאֶפֶד וַיִּגַּשׁ
אַבְיָתָר אֶת הָאֶפֶד אֶל דָּוִד: **גח** וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר אֲרֻדָּף אַחֲרַי

הַגְדוּד הַזֶּה הָאֲשֶׁנּוּ וַיֹּאמֶר לוֹ רְדֹף כִּי הִשָּׁג תִּשָּׁיג וְהִצַּל תִּצְלִל:

מצודת ציון **ארדוף**. תחסר ה"א השאלה, ומשפטו : הארדוף, ודוגמתו (בראשית ג א) : אף כי אמר אלהים, ומשפטו : האף, בה"א השאלה : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ארדוף** רצה לומר אני ארדוף בכל אופן ושאלתי הוא האשיגנו והשיב רדוף כי תשיג ולא תהיה פעולה בטלה וגם תציל ואתה מחויב לרדוף: (מלבי"ם)

טז וַיִּלֶךְ דָּוִד הוּא וְשֵׁשׁ מְאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל הַבְּשׂוֹר וְהַנּוֹתָרִים עֹמְדֵי:

רפ"י ויבואו עד נחל הבשור. שש מאות איש: והנותרים עמדו. כשהגיעו לנחל הבשור, היו בהם עייפים, ונתרו שם מקלתן: (רפ"י)

מצודת דוד **והנותרים עמדו**. רצה לומר : הנותרים מאותם שש מאות עצמם, והם שתי המאות האמור במקרא שלאחריו, שנתרו ולא רדפו, הם עמדו אצל הנחל מהעבר הזה, ולא חזרו למקומם : (מצודת דוד)

רלב"ג **ויבאו עד נחל הבשור והנותרים עמדו**. ר"ל כי כולם הלכו עם דוד בהסכמה אחת עד נחל הבשור והנותרים שלא הסכימו ללכת יותר עמדו שם והם המאתים איש אשר הראו עצמם כאלו הם בלי כח ויגעיי ורפי ידים ולזה לא עברו את המקום ההוא ואולי היה זה ליראתם מהגדוד ההוא או שהיו יגעים מאד וכראות דוד זה הושיבם שם עד בואם לשמור הכלים :

מלבי"ם **והנותרים עמדו**, מבואר (בדה"א י"ב) כי באו אל צקלג עוד גבורים רבים מבנימין ומנשה אל דוד בין בהיותו עצור מפני שאול (שם א') בין בבואו עם פלשתים על שאול למלחמה ולא עזרום (שם י"ט) בענין שהיו אנשיו אז יותר משש מאות שהיה אתו מכבר. ואלה עמדו בצקלג ולא יצאו לרדוף כי לא שבו נשיהם ובניהם שלא היו שם, ועל זה אמר **והנותרים עמדו** רצה לומר היותר על שש מאות שנתרו ולא היו לבז מן הגדוד עמדו בצקלג: (מלבי"ם)

יז וַיִּרְדֹּף דָּוִד הוּא וְאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ וַיַּעֲמְדוּ מֵאַתִּים אִישׁ אֲשֶׁר פָּגְרוּ מֵעֵבֶר אֶת נַחַל הַבְּשׂוֹר:

כ"י אָסר פּגרו. אָסר נמנעו, ואומר אני לָסון ארמי הוא, תרגום סל
ונהרסו: (כ"י)

מצודת דוד אשר פגרו. מאתים האיש אשר נחלשו מלעבור את הנחל, עמדו
ולא רדפו : (מצודת דוד)

מצודת ציון פגרו. נחלשו, ובדברי רבותינו ז"ל (שבת קכ"ב) : יומא
דמפגרי ביה רבנן : (מצודת ציון)

מלבי"ם וירדוף אמנם מן נחל הבשור והלאה לא רדפו רק ארבע מאות כי
שם עמדו מאתים אשר פגרו ונלאו מרדוף עוד, ומ"ש ויעמדו היינו שלא
שבו לביתם רק עמדו שם בפקודת דוד לשמור הכלים שהונחו שם להקל
הטורח: (מלבי"ם)

יא וימצאו איש מצרי בשדה ויקחו אתו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל
וישקהו:

מצודת דוד איש מצרי. על שם סופו אמר, כי בעת המצאו לא ידעו שהוא
מצרי : (מצודת דוד)

רלב"ג וימצאו איש מצרי בשדה. ידמה שאותם שנשארו משוטטים הנה
והנה קודם שהרחיק דוד מאד מהם או מצאוהו אנשים ההולכים עמו :
(רלב"ג)

מלבי"ם ויתנו וכו' וישקהו מים ידוע שמי שאחזו בולמוס אין לתת לו
מים הרבה בפעם אחת פן יצבה בטנו רק וישקהו מעט מעט כפי
הרפואה: (מלבי"ם)

יב ויתנו לו פלח דבילה ושני צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא
אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות: (o)

מצודת דוד ושני צמקים. שני אשכולות צמוקים : ותשב רוחו אליו. אמר
דרך הפלגה וגוזמא, כאלו יצאה רוחו מחולשת הרעבון, ושבה אליו
כשהאכילו : (מצודת דוד)

מצודת ציון פלח. חתיכה, כמו (שיר השירים ד ג) : כפלח הרמון : דבילה.
תאנים דרוסות יחד, עד שנעשים גוף אחד, וכן (לעיל כה יח) : ומאתים
דבלים : צמוקים. ענבים יבשים, והוא מלשון (הושע ט יד) : ושדים

צומקים : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויתנו לו פלח דבלה כמ"ש מי שאחזו בולמוס מאכילים אותו מיני מתיקה עד שתשוב רוחו:(מלבי"ם)

ג ויאמר לו דוד למי אתה ואי מזה אתה ויאמר נער מצרי אנכי עבד לאיש עמלקי ועזבני אדני כי חליתי היום שלשה:

מצודת דוד למי אתה. עבד של מי אתה, ומאיזה עם אתה : כי חליתי. ולא יכולתי לילך בשוה לו. ולזה עזב אותי בדרך : היום שלשה. היום מלאו שלשה ימים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואי מזה. איה העם שתאמר מזה אתה : (מצודת ציון)

מלבי"ם למי הם ב' שאלות, א. למי אתה שייך, ב. אי מזה מקום אתה, והשיב נגד שאלה ב' מצרי אנכי, ונגד שאלה א', עבד לאיש עמלקי. ואיני בורח רק ועזבני אדוני, ולא שעזבני מפני איזה חטא רק מפני כי חליתי: (מלבי"ם)

ג אנחנו פשטנו נגב הכרתי ועל אשר ליהודה ועל נגב כלב ואת צקלג שרפנו באש:

רס"י נגב הכרתי. לדרוס של פלשתים, מלינו במקום אחר פלשתים נקראים גוי כרתים, (לפניה ב ה): יושבי חבל הים גוי כרתים: (רס"י)

מצודת דוד ועל אשר ליהודה. הנגב אשר ליהודה, כי כרתי היתה משל פלשתים, כמו שכתוב (צפניה ב ה) : גוי כרתים : ועל נגב כלב. עם שגם היא היתה מיהודה, מכל מקום היה לה שם ידוע לבד : (מצודת דוד)

טו ויאמר אליו דוד התורדני אל הגדוד הזה ויאמר השבעה לי באלהים אם תמיתני ואם תסגרני ביד אדני ואורדך אל הגדוד הזה:

מצודת דוד התורדני. להראות דרך מהלכם : ואם תסגרני. או אם תסגרני וכו', יהי עליך עונש שבועת שקר : (מצודת דוד)

מצודת ציון הגדוד. החיל : תסגרני. תמסור אותי, כמו (עמוס א ו) : להסגיר לאדום : (מצודת ציון)

מלבי"ם **אם תמיתני** יען לא ידע אם הם מבעלי ברית עמלק או מאויביהם. על צד הב' אמר **אם תמיתני** ועל צד הא' אמר **אם תסגירני** **ביד** **אדוני**: (מלבי"ם)

טז וַיִּרְדּוּ וְהָיָה נְטוּשִׁים עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ אֲכָלִים וְשֹׁתִים וְחֹגְגִים בְּכָל הַשָּׁלָל הַגָּדוֹל אֲשֶׁר לָקְחוּ מֵאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּמֵאָרֶץ יְהוּדָה:

מצודת דוד **כל הארץ**. אשר הם עליה : **בכל השלל**. רצה לומר : שמחתם היה בעבור כל השלל הגדול אשר לקחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נטושים**. מפוזרים, כמו (במדבר יא לא) : ויטוש על המחנה : **וחוגגים**. ענין רקידה וכרכר, כמו (תהלים קז כז) : ויחוגו וינועו כשכור : (מצודת ציון)

מלבי"ם **והנם נטושים** רצה לומר שלא עלה על לבם להשמר עוד, והיה לו על זה שני סימנים, **א**. שהיו **נטושים** לא כגדוד בעת שעדיין מורא האויב עליהם שעומדים ביחד ומעמידים שומרים סביב, **ב**. שאוכלים **וחוגגים** כגדוד ששב בטח מן המלחמה ואין פחד האויב עליו:(מלבי"ם)

יז וַיֵּיכֶם דָּוִד מֵהַנָּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמַחְרָתָם וְלֹא נִמְלֹט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נֶעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגָּמְלִים וַיָּגֶסוּ:

רפ"י **למחרתם**. למודים הם עמלקים ללקות ציוס מחר, כמו שנאמר (קמות יז ט): מחר אנכי נלכ וגו', לכך נאמר למחרתם: (רפ"י)

מצודת דוד **מהנשף**. רצה לומר : מנשף יום זה עד ערב יום השני, וכל אותה הערב עד הבוקר אשר הוא למחרתם של שני הנשפים שעברו ומלת 'ועד' עומדת במקום שתים, כאלו אמר ועד הערב ועד למחרתם : **לא נמלט מהם איש**. מאנשי רגלי : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מהנשף**. מהערב, כמו (ישעיהו כא ד) : נשף חשקי : (מצודת ציון)

רלב"ג **מהנשף ועד הערב למחרתם**. יתכן שכבר היה ערב כשהשיגם והכה אותם עד ערב מחרת היום ההוא או יהיה נשף בקר, והנה רדף אחריהם כל הלילה וכעלות השחר ראה אותם נטושים על פני השדה ונלחם בהם מהבקר ועד הערב ואמר למחרתם לפי שביום שלפניו פשטו אל נגב ואל צקלג ושרפו וצקלג באש : (רלב"ג)

מלבי"ם **ויכם** לא התחיל להכות בהם באותו יום (כי היו מתי מספר לנגד המון רב) רק המתין עד יום מחרת וזה שכתוב **למחרתם**, והתחיל להכות בהם **בנשף** שהוא טרם האיר היום, ועל ידי זה החריד המחנה והיה יכול להכותם אחר כך **עד בערב**. ועל ידי כן **לא נמלט מהם רק ארבע מאות** שנמלטו מפני שהיה להם שני מעלות, **א. נער** שהיו נערים קלי המרוץ ורב כח, **ב. אשר רכבו על הגמלים** ועל ידי כן **וינוסו**, אבל זקנים הרוכבים ונערים רגלים לא נמלטו: (מלבי"ם)

יח **ויצל דוד את כל אשר לקחו עמלק ואת שתי נשיו הציל דוד:**

מלבי"ם **ויצל**, ספר בכלל שהציל את הכל רצה לומר האנשים והטף, וביחוד **שתי נשי דוד הציל** הוא בעצמו בידיו, לכן כפל השם שנית **הציל דוד** רצה לומר בעצמו, כי יתר העם הציל באמצעות אנשיו: (מלבי"ם)

יט **ולא נעדר להם מן הקטן ועד הגדול ועד בנים ובנות ומשלל ועד כל אשר לקחו להם הפל השיב דוד:**

מצודת דוד **ועד כל אשר לקחו**. אפילו מה שלקחו מפלשתים מנגב יהודה וכלב, **הכל השיב דוד לעצמו** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ולא נעדר**. ולא נחסר, כמו (שם מ כו) : **איש לא נעדר** : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ולא נעדר**, **א. הגופים** מן הקטן וכו', **ב. הרכוש** ועל זה אמר **ומשלל**, והנה בהרכוש היה שני מינים, **א. מה שעדיין לא חלקוהו** האויבים ביניהם איש לו, וזה נקרא שלל, שהוא מה שנשאר במלחמה טרם יתחלק או יתבוזז מאנשי הצבא, **ב. מה שבזזו האויבים איש לו**, שעל זה אמר **וכל אשר לקחו להם**. כל זה **השיב דוד**: (מלבי"ם)

כ **ויקח דוד את כל הצאן והבקר נהגו לפני המקנה ההוא ויאמרו זה שלל**

כ"י **את כל הצאן והבקר**. ששצה הגדוד מנגב יהודה ומנגב כלב: **נהגו**. אנשים מנהיגים והולכים לפני המקנה ההוא, להתכבד ולהתהלל, זה שלל דוד: (כ"י)

מצודת דוד ויקח דוד. לקח לעצמו כל הצאן ובקר, אף מאשר שללו עמלק מבני פלשתים ויהודה : **נהגו לפני המקנה**. רצה לומר : מנהיגים לפנות הדרך, הלכו לפני המקנה ההוא, ובבוא מי מפלשתים ומיהודה לקחת מקנהו, אמרו זה שלל דוד, רצה לומר : אין לכם חלק בזה, כי דוד לעצמו שללו, ולא בעבור להחזיר לבעליו : (מצודת דוד)

מלבי"ם ויקח דוד מספר שלא נהגו בו, כמי שמציל את שלו מיד בוזז, שכל אחד לוקח בחזרה את שלו, (כי באמת כבר היה אחר יאוש והמציל מן הגייס במקום שלא היה אפשר להציל והיה יאוש בעלים הרי הוא שלו) ואחר שכולם התיאשו מקנינם, היה זה אצלם כאילו שללו שלא היה שלהם מעולם שכל השלל מיוחס אל המלך, ולכן **לקח דוד את כל הצאן והבקר** (והיינו מה שמצאו אצלם משלל נגב הכרתי ויהודה שזה שייך אל המלך) **נהגו אותו לפני המקנה ההוא** רצה לומר לפני המקנה הנ"ל בכתוב הקודם שהשיבו מה שלקחו מצקלג (שעל זה ירמוז במלת ההוא) **ויאמרו** על כולם **זה שלל דוד**, הודיעו כי התיאשו ממקנה קנינם וכבר יצא מרשותם, והוא עתה של דוד המציל, שיעשה בו כחפצו, וזה עשו לכבוד דוד שיחלק בין אנשי המלחמה כמלך המחלק שלל למחנהו:(מלבי"ם)

כא וַיָּבֵא דָּוִד אֶל מְאֵתַיִם הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּגְרוּ מִלֶּכֶת אַחֲרֵי דָּוִד וַיֵּשִׁיבֵם בְּנַחַל הַבְּשׂוֹר וַיֵּצְאוּ לְקִרְאֵת דָּוִד וּלְקִרְאֵת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּגַּשׁ דָּוִד אֶת הָעָם וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם: (o)

מצודת דוד אל מאתים וכו'. רצה לומר : סמוך להם : **ויושיבום**. ודוד ואנשיו הושיבום בעבר נחל הבשור לשמור הכלים : **ויצאו**. ממקום מושבם : (מצודת דוד)

מצודת ציון פגרו. נחלשו : (מצודת ציון)

מלבי"ם ויגש דוד את העם, רצה לומר שנגש אליהם באהבה (ועל זה אמר מלת את שמורה שקרב אותם אליו דרך חבה) להראות כי אין בלבו עליהם על שלא הלכו עמו, **וישאל להם לשלום**, יען נחלשו בדרך שאל על שלום גופם ובריאותם:(מלבי"ם)

כב וַיַּעַן כָּל אִישׁ רֵעַ וּבְלִיַּעַל מֵהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ עִם דָּוִד וַיֹּאמְרוּ יַעַן אֲשֶׁר לֹא הָלְכוּ עִמִּי לֹא נָתַן לָהֶם מִהַשְּׁלָל אֲשֶׁר הִצַּלְנוּ כִּי אִם אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו וַיִּנְהָגוּ וַיֵּלְכוּ: (o)

מצודת דוד **איש וכו'.** לכל איש את אשתו ובניו, וינהגו לעצמם וילכו להם, אבל לא יחלקו עמנו בשלל, אף של עצמם לא יקחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון יען. בעבור : (מצודת ציון)

מלבי"ם **ויען כל איש רע.** אחרי ראו כי אין בדעתו להענישם, השיבו הלא מהראוי הוא כי יען אשר לא הלכו עמי נעניש אותם ולא נתן להם (לא לבד מן הבז הכללי) כי גם מן השלל אשר הצלנו שהוא שלל צקלג, הגם שהיה תחלה קנין כספם, לא ניתן להם ממנו רק איש את אשתו ואת בניו (שזה לא קנו השבאים שאין קנין לעכו"ם בישראל) אבל מן הרכוש לא ניתן להם מאומה כי לעצמנו הצלנו כדין המציל מן הגייס (וקראם איש רע ובליעל, שמצד שהעניזו לדבר נגד דוד היה פורקי עול עשרה, ומצד שרעה עינם באחיהם היו רעים): (מלבי"ם)

{כג} ויאמר דוד לא תעשו כן אחי את אשר נתן יהוה לנו וישמר אתנו ויתן את הגדוד הבא עלינו בידנו:

מצודת דוד **את אשר נתן.** רצה לומר : וכי בכח ידינו לקחנו, הלא הוא את אשר נתן ה' לנו, ושמר אותם כי לא נפקד ממנו איש, והוא מסר את הגדוד בידנו, ואם מה' נעשית, הלא כולנו עם ה' אנחנו : (מצודת דוד)

מלבי"ם **ויאמר להם דוד לא תעשו כן אחי,** השיב להם בחכמה וביושר ובענות צדק, אמר להם דעו כי מה שאמרתם היה נכון אם היה ההצלה בכח ידינו, ואם ידינו עשו לנו את החיל, אבל לא כן אחי אנחנו לא עשינו מאומה, רק ה' הוא הלוחם והמנצח והמציל והנותן לנו, וזה משלשה צדדים, א. בתחלה, אשר נתן ה' לנו כי הקנין ממנו נתן לנו, ב. באמצע וישמור אתנו בל יכלהו השולל, ג. בסוף, ויתן את הגדוד הבא עלינו בידנו ואחר שהכל נעשה על ידי ה' ואנחנו לא בחיל ולא בכח, כי אם בזכות וצדקה זכינו אל שלחם ה' בעדנו ויתן לנו את השלל, אם כן הסברה נותנת בהפך, כי אלה שישבו על הכלים ולא רדפו אחר האויב, מגודל בטחונם בישועת ה' שיציל את שלהם בלא שום רדיפה הלא זכותם גדול יותר מאלה שרדפו ולא בטחו באופן זה, ובודאי אחר שהיושבים על הכלים לא לבד שלא התיאשו כדבריכם כי בטחו בה', כי נהפוך הוא שבזכותם כי רב עשה ה' לנו כל זאת, אם כן: (מלבי"ם)

{כד} ומי ישמע לכם לדבר הזה פי כחלק הירד במלחמה וכחלק הישב על הכלים יחידו יחלקו: (o)

מצודת דוד **ומי ישמע.** רצה לומר : ואף אם נעשתה בעוצם ידינו, מכל

מקום מי ישמע לכם לדבר הזה, כי הלא על כל פנים ישבו לשמור הכלים, אם כן מהראוי לחלוק עמהם שוה בשוה, כי כן הוא הנהוג מאז, שיהיה כחלק היורד וכו', ויחדיו יחלוקו מבלי קדימה כלל ליורדי המלחמה, כי אם לא ישמרו הם הכלים, לא היה מהאפשר להלוחמים להלחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כחלק וגו'.** וכחלק, רצה לומר כחלק זה, כן חלק זה : (מצודת ציון)

רלבי"ג **כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו.** אמר להם לאמת שאין ראוי שיעשה כמו שאמרו לפי שאין זכות האדם בשלל מפני הסתכנו בירידה אל המלחמה כי אשר ירד אל המלחמה ואשר ישב על הכלים לשמרם מהאנשים הבאים למלחמה הוא חולק עם היורדי למלחמה ואע"פ שאינו מסתכן שם וזה דבר מבואר ולזה אין ראוי שתאמרו שתזכו בשלל אתם לבדכם שירדתם במלחמי מצורף לזה שזה לא היה בעוצם ידכם אבל היה בעזר אלהי בזכות כלנו אשר הלכו ואשר נשאר : (רלבי"ג)

מלבי"ם **ומי ישמע לכם לדבר הזה** שהוא הפך האמת והפך הצדק שהלא לפי דבריכם שמי שגרם הנצחון יקח את הכל, ראוי בהפך שהיושבים על הכלים יקחו את הכל כי הם בזכותם גרמו הנצחון, ובהפך אני מורה, כי **כחלק ההולך למלחמה וכחלק היושבים על הכלים** רצה לומר שההולך למלחמה, הגם שכפי הסברה הם זכותם מעט בכל זה יקחו חלק בשוה עם היושב על הכלים שזכותם רב מאד והם עקר הגורמים את הנצוח, עד שמה שתקחו אתם חלק שוה הוא הרבותא והחידוש:(מלבי"ם)

זכה ויהי מהיום ההוא ומעלה וישמה לחק ולמשפט לישראל עד היום הזה: (פ)

רש"י מהיום ההוא ומעלה. לא נאמר והלחה, אלא ומעלה, כבר הנהיג אברהם צחוק זה (צראשית יד כד): 'צלעדי רק אסר אכלו הנערים' וגו', הם היוקצים על הכלים, 'וחלק האנשים', ההולכים במלחמה צראשית רבה (מג ט): (רש"י)

מצודת דוד **ויהי וכו'.** רצה לומר : כן הנהיג דוד לעולם, ועשה הדבר הזה לחוק ומשפט לישראל : **עד היום הזה.** רצה לומר : עד הזמן שגלו ישראל, ולא נתעסקו עוד במלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לחק.** לדבר קבוע : **ולמשפט.** למנהג, וכפל הדבר במלות שונות : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה שמה דוד לחק ולמשפט בישראל. שיחלקו כלם בשלל עד היום הזה ולפרסם הנס אשר עשה הש"י לדוד ולנדיבותו שלח מן השלל לזקני יהודה לרעהו בכל המקומות הנזכרים פה : (רלב"ג)

מלבי"ם ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחק ומשפט בישראל רצה לומר כי הנימוס שחוקקים בין העמים אשר אין לו טעם נקרא חק, והדבר ש"ל טעם שכלי נקרא משפט, והנה תקנה זאת שהיושב על הכלים יחק חלק בשוה עם ההולך למלחמה, הוא לפי שטחיותו חק לא משפט, אחר שהוא נעדר הטעם, אולם דוד שבאר טעמו של זה החוק, שיסודו בנוי על מה שמלחמת ישראל ונצחונם אינו על ידי כחם וגבורתם רק על ידי זכותם בהשגחת ה' הלוחם בעדם, עד שכפי זה אין הבדל בין הלוחם ובין היושב על הכלים ומתפלל, הוא שם זה למשפט גם כן בישראל, שאצל ישראל הוא משפט שכלי לא חק לבד. וחכמינו זכרונם לברכה אמרו בבראשית רבה א"ר יודן והלאה אין כתיב כאן אלא ומעלה שלמד דבר זה מאברהם אבינו שנאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים וכו'. רצה לומר כי יש גדר בין והלאה ובין ומעלה הנאמר על הזמן, שכל מקום שאומר ומעלה חושב הזמן הקודם עם הזמן המתאחר בבחינת המספר, כמו ואם מבן חמש שנים ומעלה ואם מבן ששים ומעלה, שכל שנה שאחר ששים הוא למעלה במספר נגד המספר שקודם ששים, מה שאין כן כשאומר והלאה לא ידבר בבחינת צירוף המספר הקודם. וכפי זה לא היה ראוי שיאמר פה ומעלה רק והלאה, ובזה דרשו שהביט גם כן בבחינת הזמן העבר שכבר היה חק זה לאברהם שהחליט כי חלק האנשים אשר הלכו אתו (שהוא ההולך למלחמה) וחלק ענר אשכל וממרא שהם ישבו על הכלים הם יקחו חלקם בשוה. ובאר גם כן הטעם הזה במ"ש הרימותי ידי אל ה', רצה לומר ידי הנוצחות הרימותי אל ה' כי הוא הלוחם והוא המנצח, ולכן אם מחוט ועד שרוך נעל וכו' כי שלך הוא ולא זכיתי בו בכח ידי. ומטעם זה יסד כי ענר אשכל וממרא יחלקו עם הנערים : (מלבי"ם)

לכ"ג וַיֵּבֶא דָּוִד אֶל צִקְלָג וַיִּשְׁלַח מִהַשְּׁלָל לְזִקְנֵי יְהוּדָה לְרַעְהוּ לֵאמֹר הִנֵּה לָכֶם בְּרָכָה מִשְׁלָל אֲבִי יְהוָה:

רש"י לרעהו. **לחובביו:** (רש"י)

מצודת דוד לאשר וכו'. לזקני יהודה רעיו, אשר הם בבית אל וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון לרעהו. לכל רעה ורעה, וכן (איוב מב י) : בהתפללו בעד רעהו : **ברכה**. מנחה ומתנה, כמו (לעיל כה כז) : ועתה הברכה : (מצודת ציון)

מלבי"ם וישלח מהשלל אחר שבזזו בנגב יהודה ונגב כלב רצה להחזיר הגזלה, ואגב שלח ברכה לכל המקומות לזכרון הנס: (מלבי"ם)

לכז לאֲשֶׁר בְּבֵית אֵל וְלֹאֲשֶׁר בְּרָמוֹת נֶגֶב וְלֹאֲשֶׁר בְּיַתֵּר: **לכח** וְלֹאֲשֶׁר בְּעָרֵי וְלֹאֲשֶׁר בְּשִׁפְמוֹת וְלֹאֲשֶׁר בְּאֲשֶׁתְּמַע: **(פ)** **לכט** וְלֹאֲשֶׁר בְּרָכָל וְלֹאֲשֶׁר בְּעָרֵי הַיְרַחְמָאֵלִי וְלֹאֲשֶׁר בְּעָרֵי הַקֵּינִי: **לל** וְלֹאֲשֶׁר בְּחֶרְמָה וְלֹאֲשֶׁר בְּבוֹר עֶשֶׂן וְלֹאֲשֶׁר בְּעֵתֶךָ: **לא** וְלֹאֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וְלָכֵל הַמְקֻמּוֹת אֲשֶׁר הִתְהַלַּךְ שָׁם דָּוִד הוּא וְאֲנָשָׁיו: **(פ)**

רס"י חָזַר הַתְּהַלֵּךְ עִם דָּוִד. סָהִיו מַחֲזִאִים לוֹתוֹ מִפְּנֵי שְׂאוֹל: (רס"י)

מצודת דוד אשר התהלך עם דוד. בעת ברחו מפני שאול : (מצודת דוד)

שמואל א פרק-לא

לא וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּנֹסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר הַגִּלְבָּעַ:

רס"י ופלשתים נלחמים בישראל. כחדם האומר נחזור לענין ראשון: (רס"י)

מצודת דוד ופלשתים נלחמים. כאומר נחזור לענין הראשון : (מצודת דוד)

מלבי"ם ופלשתים שב לענין של מעלה, וספר שישראל נשתה גבורתם שלא לחמו כלל רק תיכף נסו ועל ידי זה ויפלו חללים כי תחלת מפלה ניסה: (מלבי"ם)

לב וַיִּדְבְּקוּ פְלִשְׁתִּים אֶת שְׂאוֹל וְאֶת בְּנָיו וַיָּכּוּ פְלִשְׁתִּים אֶת יְהוֹנָתָן וְאֶת אַבְיָנָדָב וְאֶת מֶלְכִי שׁוּעַ בְּנֵי שְׂאוֹל:

מצודת ציון וידבקו. השיגום, עד שהיו דבוקים להם : (מצודת ציון)

מלבי"ם וידבקו כי שאול לחם ברב כח ולכן לא כתב וישיגו: (מלבי"ם)

ג ותכבד המלחמה אל שאול וימצאהו המורים אנשים בקשת ויחל מאד מהמורים:

מצודת דוד את שאול. כי בניו כבר הרגו, והיתה כל פני המלחמה אליו לבד : המורים אנשים בקשת. כמו אנשים המורים בקשת, ורצה לומר : שמצאו מקומו אשר נטמן בה, ופחד מהם שלא יתעללו בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון המורים. הזורקים בחצים, כמו (לעיל כ לו) : אשר אנכי מורה : ויחל. מלשון חלחלה ופחד : (מצודת ציון)

מלבי"ם השאלות: מ"ש שהיה אתו זה ימים או שנים, אין לו הבנה, וגם הלא לא ישב בשדה פלשתים רק ארבעה חדשים כנ"ל (כ"ז ב') ? :

ותכבד אחר שמתו בניו כבדה המלחמה עליו לבדו ונוסף לזה מצאוהו מורי קשת המורים מרחוק וגם שגם הוחלה על ידי החצים, ופי' המורים אנשים, כמו אנשים המורים או אנשים מומחים בקשת כמו אנשי קשת: (מלבי"ם)

ד ויאמר שאול לנשא כליו שלף חרבך ודקרני בה פן יבואו הערלים האלה ודקרני והתעללו בי ולא אבה נשא כליו כי ירא מאד ויקח שאול את החרב ויפל עליה:

מצודת דוד ודקרני בה. רצה לומר : דקירת מות : ודקרוני והתעללו בי. רצה לומר : דקירות מכאיבות, ולהשאר חי ויתעללו בי : כי ירא. פחד מה', לשלוח יד במשיחו : ויפול עליה. להמית את עצמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלוף. ענף הוצאת החרב מתעדה, כמו (לעיל יז נא) : וישלפה מתערה : ודקרני. ענין נעיצה, כמו (זכריה יב י) : אשר דקרו : והתעללו. ענין לעג שחוק ובזיון, כמו (במדבר כב כט) : התעללת בי : ולא אבה. ולא רצה : (מצודת ציון)

רלבי"ג פן יבאו הערלים האלה ודקרוני והתעללו בי. היה ירא שימיתוהו באכזריות גדולה מפני מה שהשחית בהם ולזה בחר שימות ביד אוהביו : ויקח שאול את החרב ויפל עליה. ידמה מזה המקום שכחש העמלקי שאמר לדוד שכבר הרג שאול ואולם אמר זה למצא חן בעיני דוד כי יודע היה שנאת שאול אל דוד ואפשר כי לא מת שאול בנפלו על חרבו והשלים להמיתו זה הגר העמלקי כמו שספר לדוד והוא יותר נכון לפי מה

מלבי"ם (ד-ה) **השאלות**: מ"ש ובמה יתרצה וכו' הלוא זה דוד וכו', הוא כפל ענין, וגם הלא מה בכך שאמרו לו שהכה ברבבותיו והלא עתה הולך לעזרתם? :

פן יבואו רצה לומר שהם ידקרוני וגם יתעללו בי וכוונתו שאם יתעללו בי ולא ימיתוני אפשר לומר שחיי צער טובים ממות, וכן אם ידקרוני ולא ימיתוני טוב שלא אפגע בעצמי, אבל אחר שבודאי ימיתוני וגם קודם לכן יתעללו בי גם כן, טוב שאמות בלא צער וקלון, **ויפל עליה** הנה יתבאר לקמן שלא מת על ידי נפילה רק שנעשה גוסס, ועל זה אמר כי מת שאול שהוא שהוכה מכת מות ובכ"ז עדיין היה נפשו בו והנער העמלקי גמר מיתתו: (מלבי"ם)

זא וַיֵּרָא נָשָׂא כְּלִיו כִּי מֵת שָׂאוֹל וַיִּפֹּל גַּם הוּא עַל חֶרְבּוֹ וַיָּמָת עִמּוֹ:

מצודת דוד **כי מת**. רצה לומר : קרוב למות, כי בן איש גר העמלקי השלים מיתתו, כמו שכתוב בשמואל ב' (א י) : (מצודת דוד)

זב וַיָּמָת שָׂאוֹל וַשְּׁלִשֶׁת בָּנָיו וְנָשָׂא כְּלִיו גַּם כָּל אֲנָשָׁיו בַּיּוֹם הַהוּא וַיַּחְדּוּ:

מצודת דוד **אנשיו**. עבדיו עושי רצונו : (מצודת דוד)

זג וַיֵּרְאוּ אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הָעֵמֶק וְאֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כִּי נָסוּ אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְכִי מָתוּ שָׂאוֹל וּבָנָיו וַיַּעֲזְבוּ אֶת הָעָרִים וַיָּנֹסוּ וַיָּבֹאוּ פְּלִשְׁתִּים וַיָּשְׁבוּ בְּהֵן:

מצודת דוד **בעבר העמק**. הוא עמק יזרעאל, שהיה סמוך למקום המלחמה : (מצודת דוד)

מלבי"ם **כי נסו** רצה לומר ואין עוד תקוה לא על גבורת העם כי נסו, ולא על המלך שיקבצם שנית כי מתו שאול ובניו: (מלבי"ם)

זח וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיָּבֹאוּ פְּלִשְׁתִּים לְפָשֵׁט אֶת הַחֲלָלִים וַיִּמְצְאוּ אֶת שָׂאוֹל וְאֶת שְׁלִשֶׁת בָּנָיו נִפְלִים בְּהַר הַגִּלְבָּעַ:

מצודת ציון **לפשט**. להסיר בגדיהם, כמו (ויקרא ו ד) : ופשט את בגדיו : **נופלים**. רוצה לומר נופלים בארץ פגרים מתים : (מצודת ציון)

טו וַיִּכְרְתוּ אֶת רֵאשׁוֹ וַיִּפְשְׁטוּ אֶת כְּלָיו וַיִּשְׁלְחוּ בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים סָבִיב לְבֶשֶׂר בֵּית עֲצֵבִיהֶם וְאֶת הָעַם:

מצודת ציון **כליו**. בגדיו וכלי זיינו : **וישלחו**. את שלוחיהם : **בית עצביהם**. אנשי בית עבודה זרה הקרוים עצבים, כי מעציבים לב עובדיהם, צועקים אליהם ואינם עונים : (מצודת ציון)

מלבי"ם (ט-י) **השאלות**: מ"ש והנותרים עמדו ויעמדו מאתים איש, הוא כפל מבואר וגם הסדר משובש, וכן היה צ"ל ויבואו עד נחל הבשור ויעמדו מאתים וכו', וירדוף דוד וארבע מאות איש :

לבשר את עצביהם, להודות לעבודה זרה שלהם:(מלבי"ם)

זו וַיִּשְׁמוּ אֶת כְּלָיו בֵּית עֲשֵׁתְרוֹת וְאֶת גְּוִיתוֹ תִּקְעוּ בְּחֹמַת בֵּית שֵׁן:

מצודת ציון **עשתרות**. שם עבודה זרה מה : **גויתו**. גופן, כמו (דניאל י ו) : וגויתו כתרשיש : **תקעו**. תלאו, [תלו] כמו (במדבר כה ד) : והוקע אותם לה' : (מצודת ציון)

מלבי"ם **בית עשתרות** בית עבודה זרה העשויה כדמות עשתרות צאן, כי (בד"ה א' י') אמר וישימו את כליו בית אלהיהם, ושם אמר ואת גלגלתו תקעו בית דגון, באופן שנגד מ"ש לבשר בית עצביהם שמו שם את כליו ואת ראשו, ורצו להזכיר על שנכרת ראש דגון בסבת ארון אלהי ישראל והנה עתה ראש מלכם הנכרת נמצא בבית דגון, ונגד מ"ש ולבשר את העם תקעו וצלבו גוייתו בחומת בית שן:(מלבי"ם)

זיא וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו יִשְׂבִי יְבִישׁ גִּלְעָד אֶת אֲשֶׁר עָשׂוּ פְּלִשְׁתִּים לְשָׂאוֹל:

רס"י וישמעו אליו. כמו עליו, על שאלו: (רס"י)

מצודת דוד **וישמעו אליו**. כמו עליו, וחוזר ומפרש את אשר עשו פלשתים לשאול, לתקוע גויתו בחומה : (מצודת דוד)

יב וַיִּקְוּמוּ כָּל אִישׁ חֵיל וַיֵּלְכוּ כָּל הַלְיָלָה וַיִּקְחוּ אֶת גְּוִיֹּת שָׂאוֹל וְאֶת גְּוִיֹּת בְּנָיו מִחֹמַת בַּיִת שָׁן וַיָּבֹאוּ יְבֻשָׁה וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם שָׁם:

רפ"י וישרפו אותם **סס**. תרגום: וקלו עליהן כמה דקלן על מלכיא תמן, כדתנן (עבודה זרה יא א) שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי: (רפ"י)

מצודת דוד וישרפו. על הבשר יאמר, על כי נסרחו ורמה עלתה בהם, לזה שרפו אותם. או על כלי תשמישו יאמר, כי כן הדרך לשרוף כלי תשמישי המלך, לבל ישתמש בהם אחר, וכן אמרו רבותינו ז"ל שורפין על המלכים (מצודת דוד):

מלבי"ם השאלות: כל אנשי לב התפלאו איך תשלוט אשה בכשפיה על נפש הנביא להורידה מצרור החיים על ידי הקסם, ולדעת ולהגיד עתידות על ידי הכרח הכישוף?:

וישרפו אותם פ"י המפרשים ששרפו עליהם כדרך ששורפין על המלכים, או שחנטום בבשמים חדים השורפים הבשר בחריפותם: (מלבי"ם)

יג וַיִּקְחוּ אֶת עֲצַמֹתֵיהֶם וַיִּקְבְּרוּ תַּחַת הָאֶשׁל בְּיְבֻשָׁה וַיֵּצְמוּ שִׁבְעַת יָמִים: (חזק)

מצודת דוד ויצומו. מחמת צער ואבל, על כי עזרם במלחמה מול בני עמון, כמו שכתוב למעלה (פרק יא) : (מצודת דוד)

מצודת ציון האשל. שם אילן מה : ויצומו. התענו : (מצודת ציון)

מלבי"ם תחת האשל שם הסוג לאילנות, ובדה"א אומר תחת האלה שהאשל הזה היה אילן אלה: (מלבי"ם)